

The Project Gutenberg eBook of Ben-Hur: Kertomus Kristuksen ajoilta, by Lew Wallace

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Ben-Hur: Kertomus Kristuksen ajoilta

Author: Lew Wallace

Translator: Aatto Suppanen

Release date: November 18, 2014 [EBook #47393]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK BEN-HUR: KERTOMUS KRISTUKSEN AJOILTA ***

Produced by Juha Kiuru

BEN-HUR

Kertomus Kristuksen ajoilta

Kirj.

LEWIS WALLACE

Suomensi Aatto S.

WSOY, Porvoo, 1905.

SISÄLLYS.

Ensimmäinen kirja:

Erämaassa.

Kolme muukalaista.
Kreikkalainen.
Melchior.
Baltasar.
Jaffan tori.
Jerusalemien väestö.
Josef ja Maria.
Betlehemissä.
Säde taivaasta.
Kristuksen syntymä.
Tietäjien saapuminen.
Herodes ja tietäjät.
Kristus-lapsi.

Toinen kirja:

Rooma ja Judea:
Messala ja Judah.
Judahin koti.
Äiti ja poika.
Israelilainen äiti.
Onnettomuus.
Vanki.

Kolmas kirja:

Kvintus Arrius.
Roomalainen kaleri.
Kaleriorja.
Toivon säde.
Meritaistelu.
Vapaana ja ottopoikana.

Neljäs kirja:

Antiokiassa.
Etsimässä.
Rauenneet toiveet.
Simonideen elämäkerta.
Tutkimusretkellä.
Dafnen metsikkö.
Uusi toveri.
Lähteellä.
Koston suunnittelu.
Palmumetsikkö.
Mallukin selonteko huomioistaan.
Roomalaiset juomingit.
Arabialais-kodissa.
Ilderimin luona atrialla.
Ben-Hurin ihmettely.
Baltasarin opetus.
Haaveilua.

Viides kirja:

Gratusta varoitetaan.
Valmistukset.
Järvellä.
Kirjeen tuonti.
Ben-Hur lukee kirjeen.
Vaatimus.
Tunnustettuna.
Luvattu kuningaskunta.
Ben-Hurin päätös.
Ohjelma.
Vedot.
Kilpa-ajorata.

Kilpailun alku.
Kilpailu.
Kutsu.
Pyydyksessä.

Kuudes kirja:

Vangitut.
Spitaliset.
Vanha koti.
Rakkauden koetus.
Amrahin uskollisuus.
Soturi.

Seitsemäs kirja:

Sanantuoja.
Odottamaton kohtaous.
Kuolemattomuus.
Huonoa vaikutusta.
Airut ja hänen kuninkaansa.

Kahdeksas kirja:

Alkuselitys.
Ben-Hurin tuomat tiedot.
Iloisia sanomia.
Parannettuina.
Jerusalemiin.
Ilman naamiota.
Masentuneena.
Kavallus.
Loppu lähenee.
Loppu.
Katakombit.

Ensimmäinen kirja.

I LUKU.

Erämaassa.

Jebel es Zubleh on vuorenselänne, kuudettakymmentä peninkulmaa pitkä ja niin kapea, että sen kuva kartalla näyttää etelästä pohjoiseen päin kiemurtelevalta madolta. Kun seisotaan sen valkopunaisilla kallioilla ja katsellaan itään päin, näkyy ainoastaan Arabian hieta-aavikot, joilla Jerikon viininviljelijöitä kohtaan niin vihamieliset itätuulet ovat leikitelleet aina ajan alusta saakka. Sen juuria peittää Eufraatin hienontama hiekantomu. Tämä selänne on rajamuurina lännenpuolisilla Moabin ja Ammonin laitumilla, jotka ilman tätä suojamuuria olisivatkin vain osa noista itäisistä hieta-aavikoista.

Arabialaiset ovat painaneet kielileimansa kaikkeen, mitä on Judean etelä- ja itäpuolella. Heidän kielellään on Jebel niiden lukemattomain vesipurojen isä, jotka sateen aikana juoksevat entisen roomalais-tien — nyt ainoastaan Mekkaan vaeltajain pölyisen polun — poikki ja kuta etemmäs pääsevät, sitä syvemmälle kaivavat vakojansa maahan, vieden sadeajan kohisevia virtoja Jordaniin tai viimeiseen säiliöön, Kuolleeseen mereen. Eräältä sellaiselta puroilta, siltä, joka Jebelin latvoilta ulottuu koillista kohti ja viimein muuttuu Jabbokin virraksi, läksi matkustavainen liikkeelle, pyrkimään aavikon ylämaihin. Kiinnitämme ensin lukijan huomiota tähän henkilöön.

Näöstä päättäen hän oli jo täyttänyt 45 vuotta. Hänen partansa, joka aikoinaan oli ollut sysimusta,

lainehti leveinä aaltoina ryntäillä ja oli sieltä täältä hopean harmaa. Hänen kasvonsa olivat tumman ruskeat kuin paahdettu kahvipapu, ja niitä niin paljon peitti punainen *kufiyeh* (joksi aavikon asujamat sanovat päähän käärittävää huivia), että ainoastaan osa niistä oli näkyvissä. Silmät, jotka hän välistä nosti ylös päin, olivat suuret ja väriltään mustat. Yllä oli hänellä itämainen väljä puku, mutta sen yksityiskohtia ei käy tarkemmin kuvaaminen, koska hän istui pienen teltan alla suuren valkoisen kamelin selässä.

Tuskinpa vain länsimaalainen koskaan voi haihduttaa muististaan kuvaa, joka siihen jää, kun hän ensi kerran näkee aavikkomatkoille varustetun ja säilytetyn kamelin. Tottumus, joka niin paljon vaikuttaa muissa tavattomissa kohdissa, voi tässä tuskin ensinkään muuttaa tuota ensi vaikutusta. Tehtäköön vaikka monta pitkää päivänmatkaa sellaisten matkustajain kanssa, elettäköön vaikka vuosikausia yhdessä paimentolaisten kanssa, sittekin täytyy länsimaalaisen, olkoon hän missä hyvänsä, pysähtyä katsomaan muhkean matkakamelin ohitse-astuntaa. Viehätyks ei ole sen muodossa, jota ei edes mieltymyskään voi tehdä kauniiksi, ei myöskään sen liikkeissä eikä äänettömässä käynnissä. Niin kuin meri on sukua laivalle, samoin on kameli sukua hieta-aavikolle. Aavikko peittää kamelin salaperäisyyden hunnulla siinä määrin, että kun katselemme kamelia, johtuu ajatuksemme aavikon salaisuuksiin; se sen suhteen ihmeellisyys on.

Eläin, joka nyt astui kuivaneen puron uomasta esiin, ansaitsi syystä kyllä sellaista kunnioitettavaa huomiota. Sen karva ja korkeus, sen ruumis, jossa ei ollut liikaa lihavuutta, mutta sen sijaan runsaasti jäntereitä, sen pitkä, hoikka kaula, samaan tapaan kaareva kuin joutsenella, pää leveä silmäin kohdalta ja suippeneva turvaksi, joka melkein olisi voinut sopia naisen rannerenkaasen; sen liikkeet, sen pitkät, kimmoiset askeleet, sen vakava ja äänetön käynti: kaikki ilmaisi sen syrialaista rotua ja Kyron aikaista sukuperää. Sillä oli tavalliset suitset, jotka peittivät yläpuolen päästä tulipunaisilla, töyhdön muotoon sovitetuilla rimpsuilla ja koristivat kaulaa riippuvilla metalliviitjoilla, joiden jokaisen päässä oli helisevä hopeakello; mutta suitsissa ei ollut ohjasta ratsastajalle eikä marhamintaa ajomiehelle. Eläimen selkään kiinnitetty laitos oli semmoinen keksintö, joka minkä kansakunnan keskuudessa hyvänsä, paitsi itämailla, olisi tehnyt keksijänsä kuuluisaksi. Siinä oli kaksi puulaatikkoa, molemmat lähes neljä jalkaa pitkät ja niin asetetut, että yksi riippui kummallakin sivulla; tämän laitoksen sisä-osa oli peitetty huiveilla ja matoilla ja niin sovitettu, että kamelin isäntä saattoi istua joko suorana tai puoli-nojallaan; koko laitoksen päälle oli kiinnitetty vihreä teltta. Leveät mäkivyöt ja satularemmit, jotka olivat toisiinsa kiinnitettyt lukemattomilla solmuilla ja nauhoilla, pitivät tätä keksintöä vakavana paikallaan. Sillä tavalla on Kushin kekseliään pojan onnistunut tehdä mahdolliseksi kulkemisen aavikoiden auringonpahteisilla teillä, joille häntä velvollisuutensa kutsuu yhtä usein kuin huvittelun halukin.

Kun kameli pääsi ylös sadepuron laaksosta, oli matkustaja kulkenut El Belkan eli muinaisen Ammonin rajan ylitse. Oli aamu. Edessään oli hänellä aurinko, puoleksi vielä öisten usvien peitossa. Oli edessä myöskin aavikko, ei lentohiedan alue, vaan se osa, jossa ruoho alkoi olla lyhytkasvuista ja maanpintaa peittivät granitin sirpaleet ja muut harmaat ja ruskeat kivet sekä niiden välissä kuihtuvat akaasiat ja kamelinruoho-mättäät. Tammi, karhunmarjapensas ja arbutti olivat jääneet hänestä jällelle, ikään kuin ne olisivat asettuneet riviin, katsahaneet lähteistä köyhälle aavikolle ja kauhusta kutistuen pysähtyneet.

Siihen loppui polku eli tie. Kameli näytti entistä enemmän tuntevan, että sitä huomaamatta kiiruhdettiin; se joudutti käyntiänsä, pää suoraan kohti taivaanrantaa, suurilla sieramillaan imien ilmaa aimo siemauksin. Riipputuoli kiikkui, yleni ja aleni kuin vene aalloilla. Kuivia lehtiä rapisi paikkapaikoin kamelin jalkain alla. Ilmassa tuntui välistä absintin tapaista tuoksua. Leivoset ja vuoripääskyt pakenivat nopeilla siivillään ja valkoiset metsikanat juoksivat viheltäen ja kaakottaen pois matkustavaisen tieltä. Harvinaisemmin kettu tai hyena joudutti kulkuansa, voidakseen turvallisen matkan päästä tutkia rauhan häiritsijöitä. Oikealla olivat Jebelin kunnat ja niiden päällä lihoittelevana harmaa huntua, välistä purppuraan vivahtava, kunnes aurinko sille kohta tuotti sanomattoman väriloiston. Korkeimpain kukkulain ylitse purjehti leveillä siivillä korppikotka, tehden suuria kierroksia. Mutta vihreän teltan alla lepäävä mies ei huomannut mitään, ei ainakaan millään tavalla osoittanut tuntevaansa seutua. Hänen silmänsä olivat liikkumattomat ja uneksivaiset. Miehen samoin kuin eläimenkin ryhti oli kuin sokean, joka ajatteleematta seuraa taluttajaansa.

Kaksi tuntia kameli riensi eteen päin tasaista juoksua suoraan itää kohti. Koko sinä aikana ei matkustaja muuttanut asentoansa, ei myöskään katsahanut oikealle eikä vasemmalle. Aavikoilla ei mitata matkaa peninkulmittain, vaan mittoina ovat *saat* eli tunnit ja *manzil* eli pysähdyspaikat; edelliset ovat noin viisitoista kilometriä pitkät ja pysäysvälit kuusikymmentä tai sata kilometriä. Kuormakameli, jos se on oikeaa Syrian rotua, juoksee helposti kuusitoista tai kaksikymmentä kilometriä tunnissa. Täydessä juoksussa se kilpailee tuulen kanssa. Nopeasta rientämisestä eteen päin seurasi, että maan muoto muuttui. Siellä täällä oli joku *tell* eli kunnas savea ja kiintonaista hiekkaa. Basaltti-pylvästen pyöreät päät seisoa töröttivät siellä täällä korkealla hiedan pinnasta, ikään kuin asetettuina vuoriston etuvartioiksi tasangolle päin. Kaikki muu oli kuitenkin hiekkaa, välistä tasaisena kuin aaltojen huuhteleva ranta, välistä kokoutuneena kaareviksi harjuiksi. Ilman laatu myöskin muuttui. Aurinko,

joka nyt jo oli ehtinyt yletä korkealle, oli imenyt pois kasteen ja sumun sekä lämmittänyt tuulen, joka suuteli päiväteltan alla lepävää ratsastajaa; joka taholla muutti auringon paiste maan värin loistavaksi ja vähän maidonvalkoiseksi ja saattoi pilvet valosta välkkymään.

Kaksi tuntia kului vielä ilman lepoa ja matkan suunnan muuttumatta. Kasveja ei enää ollut ollenkaan. Hiekalla, joka oli niin kuivapintaista, että se joka askeleella särkyi ruskahdellen palasiksi, oli rajaton valta. Jebel ei enää ollut näkyvissä eikä mitään muutakaan maan merkkiä näkynyt. Varjo, joka aikaisemmin aamulla oli seurannut ratsastajaa jälestä, oli nyt siirtynyt pohjoisen puolelle ja pysyi aina hänen tasallansa. Kosk'ei täällä näkynyt sopivan levähdyspaikan merkkiäkään, tuli matkustajan eteen päin rientäminen joka hetki yhä omituisemmaksi ja oudommaksi.

Muistettava on, ett'eipä suinkaan kukaan mielellään valitse tällaista aavikkoa huvimatkoja varten. Elämä ja liike kulkee hieta-aavikoilla sellaisia polkuja pitkin, jotka ovat kirjavanaan kuolleiden olentojen luita. Sellaiset ovat tiet lähteeltä lähteelle, kosteikolta toiselle. Sydän sykkii nopeammin vanhimmallakin sheikillä, kun hän huomaa olevansa yksin näissä tietömissä seuduissa. Siispä se mies, jota tässä olemme seuranneet, ei suinkaan saattanut olla huviksensa matkustelemassa; hänen käytöksestään ei myöskään käynyt olettaa häntä pakolaiseksi, sillä eipä hän kertaakaan katsahtanut taaksensa. Sellaisella retkellä ovat pelko ja uteliaisuus tavallisimmat tunteet, mutta häneen ne eivät näyttäneet vaikuttavan. Kun ihmiset ovat yksin, etsivät he jotakin seuraa; koirasta tulee kumppani, hevosesta ystävä, eikä niiden hyväileminen ja rakkaasti puhuttelemine ollenkaan punastuta. Tämä kameli ei saanut osakseen mitään sellaista ystävyuden osoitusta, ei vähintäkään hyväilyä, ei pienintäkään sanaa.

Juuri puolenpäivän aikaan kameli omasta vaistostaan pysähtyi ja päästi kuuluviin tosiaankin liikuttavan valitushuudon, jolla tämä eläinlaji aina vastustaa liian raskasta taakkaa tai välistä vaatii hoitoa ja lepoa. Eläimen herra heräsi ikään kuin unen horroksista täydellisesti tajuamaan ulkonaiset olot. Hän veti syrjään *houdahin* eli riipputuolin esiriput, tarkasti auringon korkeutta ja katseli joka taholle niin huolellisesti, että hän selvästi näytti koettavan saada selkoa, oliko hän päässyt määrättyyn paikkaan. Tyytyväisenä tarkastukseensa hän hengähti syvään ja nyykäytti päätään ikään kuin sanoen: "no viimeinkin!" Heti sen jälkeen hän pani kätensä ristiin ryntäilleen äänettömän rukouksen ajaksi. Suoritettuaan sen hartausvelvollisuutensa hän varustihe laskeutumaan maahan. Hänen kurkustaan kuului ääni, jota varmaankin jo Jobin mielikkikamelit olivat kuulleet: ikh! ikh! joka ääni sisälsi eläimelle käskyn laskeutua polvilleen. Kameli totteli hitaasti kehoitusta, laskeutuessaan hiljaa ähkyen. Ratsastaja polki sitte toisella jalallaan eläimen pitkälle kaulalle ja pääsi siitä hypähtämällä hietikolle.

II LUKU.

Kolme muukalaista.

Miehellä, jota riipputuolin verhot eivät enää varjostaneet, oli ihailtava ruumiinmuoto, ei varsin pitkä, vaan voimakas. Päästettyään auki silkinauhan, joka piti hänen *kufiyehiansa* päässä, työnsi hän rimpsuiset huivin laidat taa päin, kunnes kasvot paljastuivat; ne olivat tarmokkaat ja melkein ihan neekerin väriset. Mutta matala ja leveä otsa, kotkannenä, hiukan ylös päin nousevat silmäinnurkat, paksu, suora, karkea ja metallin tavoin loistava tukka, joka riippui monina palmikkoina alhaalla olkapäillä asti: nämä merkit selvään osoittivat hänen kotimaansa. Sen näköiset olivat Faraot ja myöhemmät Ptolemaiot; sen näköinen oli Mizraim, egyptiläisen rodun kanta-isä. Hänellä oli yllä *kamis*, valkoinen pumpulipaita, ahdashihainen, avoin edestä päin ja ulottuva alas nilkkaan saakka, koruommeltu kaulasta ja ryntäiltä. Sen päällä oli villanuttu, jonka nimi nyt, kuten luultavasti silloinkin, on *aba*; tämä pitkähelmainen ja lyhythihainen päällysvaate oli sisustettu pumpuli- ja silkkikankaalla ja ylt'ympäri koristi sitä tummankeltainen reunus. Jalkoja suojelivat pehmeillä nahkahihnoilla sidotut sandaalit. Kamis oli vyöllä vyötetty kiinni. Erittäin huomiota herättävää oli, ett'ei hänellä, vaikka hän olikin yksinään ja vaikka näillä aavikoilla asuskeli leopardeja, leijonia ja melkein yhtä julmia ihmisiä, ollut minkäänlaista asetta, ei edes koukkusauvaakaan, jota käytetään kamelia kiiruhtaessa. Meidän täytyy siis ainakin olettaa, että hän oli rauhallisilla asioilla ja että hän joko oli tavattoman rohkea taikka jonkun erityisen suojelijan turvissa.

Matkustavaisen jäsenet olivat jäykkänä, sillä ratsastus oli ollut pitkä ja vaivalloinen. Hän sen tähden hieroi käsiänsä, polki kovasti jalkaa ja astuskeli uskollisen palvelijansa ympäri, jonka loistavat silmät jo olivat vähällä sulkeutua, osoittaen, että eläin levollisesti tyytyi siihen rehuun, jonka se jo oli löytänyt. Matkustajamme pysähtyi usein kävelystään ja tarkasteli, kädellään varjoten silmiänsä, aavikkoa niin

etäälle kuin suinkin saattoi nähdä. Tarkastuksen päätyttyä hänen kasvonsa aina synkkenivät toivon pettymyksestä, tosin vain vähäsen, mutta kylliksi sen verran, että teräväsilmainen tarkastelija olisi saattanut huomata hänen odottavan itselleen seuraa, vaikkapa ei edeltä päin sovittuakaan. Tarkastelija olisi samalla tullut uteliaaksi tietämään, mikä asia oikeastaan saattoi matkustajan siirtymään tähän paikkaan, niin etäälle sivistyneistä seuduista.

Vaikka matkustaja oli pettynyt, hän kuitenkin peittämättä näytti luottavan, että odotettu seura kyllä tulee. Se näkyi siitä, että hän ensin meni riipputuolin luo ja sen toisesta puolikkaasta, jota hän itse oli tullessaan istuimenansa käyttänyt, otti sienen ja pienen savisen vesipullon sekä pesi kamelin silmät, kasvot ja sieramet. Samasta säiliöstä hän sitte otti puna- ja valkojuovaisen pyöreän kangaskappaleen, tukun vapoja ja tukevan kepin. Hänen vähän aikaa käsiteltyään keppiä näkyi, että se olikin taitavasti ja kekseliäästi yhteen sovitettu pienemmistä osista, jotka olivat sisäkkäin; niistä hän teki itseänsä pitemmän tangon. Pystytettyään sen maahan ja sidottuaan vavat viistoon sen ympärille levitti hän niiden päälle kankaan ja oli aivan sanan mukaisesti kotonaan; tämä koti oli tosin paljoa pienempi kuin emirien ja sheikkien teltat, mutta muuten kaikin puolin samankaltainen. Riipputuolista kävi hän vielä noutamassa maton ja peitti sillä teltan lattiasta sen puolen, joka oli pois päin auringosta. Sitte hän meni ulos ja vielä kerran, entistä paljoa tarkemmin ja malttamattomammin tähysti seutua. Paitsi shakaalia, joka etäällä juoksi pitkin lakeutta, ja kotkaa, joka lensi Akaba-lahtea kohti, oli aavikko yhtä köyhä elämästä kuin sininen taivaskin ylhäällä.

Hän kääntyi kamelin puoleen ja puhui hiljaisesti sanoja, joita ei juuri kuulla aavikoilla: "Olemme kaukana kotiseudulta, ystäväiseni, joka pystyt kilpailemaan myrskytuulen kanssa, mutta Jumala on kansamme. Olkaamme kärsivälliset!"

Näin puheltuaan hän otti kourallisen papuja satulanlaukusta ja pani ne pussiin, joka oli varta vasten tehty sidottavaksi eläimen turpaan, ja nähtyään, miten mielellänsä uskollinen eläin otti vastaan ravintonsa, kääntyi hän taaskin katselemaan hietikkoseutua, joka hehkui pystyisten auringonsäteiden alla.

"Tottapahan tulevat", sanoi hän levollisesti. "Hän, joka johti minut tänne, johtaa kyllä heidätkin. Minä laitan valmiiksi virvokkeita."

Pusseista, joita kantolaitoksen sisäpuoli oli täynnä, ja pajukorista, joka samoin oli osa sen varuksista, otti hän mitä tarvitsi atrian valmistamiseen: palmun säikeistä kudottuja lautasia, viiniä pienissä nahkaleileissä, kuivattua ja savustettua lihaa, *shamia* eli Syrian perattuja granaattiomenia, El Shelebin taateleja ihmetyttävän suurissa tertuissa ja *Nakhilissa* eli Keski-Arabian palmumetsissä kasvaneita, juustoa, samanlaista kuin Davidin "maitokakut", ja hienoa kaupunkileipää. Nämä kaikki hän kantoi teltaan ja asetteli matolle. Viimeksi hän levitti ruokain päälle kolme silkkiliinaa, joita itämaiden hienotapaiset kansat käyttävät atrioidessaan polvillansa; siitä näkyi, miten monta henkilöä oli tuleva atrioitsemaan.

Kaikki oli nyt valmiina. Hän astui ulos, ja katso, etäällä idässä näkyi aavikon lakeudella tumma pilkku. Hän pysähtyi seisomaan, kuin olisi ollut kiinni kasvanut; hänen silmänsä suurenivat ja hänen ruumiinsa vavahti kylmästä värähdyksestä, niin kuin siihen olisi koskenut yliluonnollinen olento. Pilkku kasvoi, tuli kämmenen suuruiseksi ja viimein sen muoto selveni. Hetken kuluttua näkyi selvästi iso, valkoinen kameli, selässä *houdah* eli Hindostanissa matkoilla käytetty riipputuoli. Egyptiläinen pani kätensä ristiin ryntäilleen ja käänsi katseensa kohti taivasta.

"Jumala yksin on suuri!" virkkoi hän kyynelsilmin ja sielu täynnä kunnioitusta.

Vieras tuli lähemmäksi ja pysähtyi viimein. Hänkin näytti juuri nyt heränneen unesta. Hän näki polvilleen laskeutuneen kamelin, teltan ja rukoilevan miehen sen ovella. Hän pani kätensä ristiin, painoi päänsä kumarruksiin ja rukoili hiljaa. Kohta hän sitte hyppäsi kamelin kaulalta alas hietikolle ja meni egyptiläisen luo. He katsoivat hetkisen toistansa ja sitte syleilivät, kiertäen oikean käsivartensa toin-toisensa olkapäälle ja vasemman vyötäisille sekä nojaten poskensa toisen rintaan ensin vasemmalle, sitte oikealle puolelle.

"Rauha olkoon sinulle, sinä totisen Jumalan palvelija!" sanoi viimeksi tullut.

"Rauha ja tervetuloa sinulle, oikeauskoinen veli!" vastasi egyptiläinen hartaasti.

Viimeksi tullut matkustaja oli pitkävartaloineen ja laiha, kasvoiltaan kuihtunut, silmät syvällä, tukka ja parta valkoiset ja ihon väri kanelin ja pronssin välillä. Hänkin oli ihan aseeton. Puettu oli hän hindulaisen tapaan; pään peitteeksi oli huivi kierretty leveihin laskoksiin, niin että siitä oli tullut turbaani; hänen muu pukunsa oli samanlainen kuin egyptiläisellä, paitsi että *aba* oli lyhempi ja jätti näkyviin hänen heiluvat, leveät housunsa, jotka olivat nilkkain kohdalta kiinni sidotut. Sandaalien sijasta oli hänellä jalassa teräväkärkiset punaiset nahkatohvelit. Paitsi näitä tohveleja oli puku kiireestä

kantapäähän asti valkoisesta palttinasta. Miehen muoto oli muhkea ja ankara. Hän oli täydellinen kuva itämaisen Iliadin suurimmasta askeettisesta sankarista, Visvamitrasta. Häntä olisi voinut sanoa elämäksi, joka on Braman viisauden läpikäymä — ruumiistuneeksi hurskaudeksi. Ainoastaan silmistä näkyi, että hän oli ihminen; sillä kun hän ne nosti egyptiläisen rinnalta, loistivat ne kyynelkosteudesta.

"Jumala yksin on suuri!" huudahti hän syleilyksen jälkeen.

"Ja autuaat ovat, jotka häntä palvelevat!" vastasi egyptiläinen, kummastellen että toinen kertasi hänen oman huudahduksensa. "Mutta odottakaamme, sillä katso, kolmas jo tulee tuolla!"

He katsoivat kohti pohjoista, josta päin kameli, karvaltaan valkoinen, kuten molemmat toiset, jo selvästi näkyi lähestyvän, keinuen kuin laiva. Vieretysten seisoen odottivat he, kunnes uusi tulokas ehti luo ja hyppäsi maahan.

"Rauha olkoon sinulle, veli!" sanoi tämä, syleillen hindulaista.

Hindulainen vastasi: "tapahtukoon Jumalan tahto!"

Viimeksi tullut oli kaikin puolin erilainen kuin hänen ystävänsä. Ruumiin rakenne oli heikompi, iho valkoinen; paksu, kiharainen, vaalea tukka peitti hänen pientä, vaan kaunista päätänsä; hänen lämpöiset, tummansiniset silmänsä osoittivat hienotuntoisuutta ja sydämmellistä, kelpo luonnetta. Hän oli paljain päin ja aseeton. Tyrolaisen flanellipaidan poimujen alta, jota hän kantoi teeskentelemättömän viehättävästi, näkyi lyhythihainen ja avorintainen ihopaita, joka vyöllä kiinni vyötettynä ulottui melkein polveen asti ja jätti kaulan, käsivarret ja sääret paljaksi. Sandaalit oli hänellä jalkojen suojana. Viisikymmentä vuotta, ehkäpä enemmänkin oli liidellyt hänen ylitsensä, vaikuttamatta häneen muuta kuin että hänen käytöksensä oli tullut vakavaksi ja hän oli tottunut punniten sovitteluun sanojansa. Hänen ruumiinsa voimiin ja älynsä terävyyteen aika ei ollut koskenut. Minun ei tarvitse tarkemmin sanoakaan sivistyneelle lukijalle, mistä hän tuli; jollei hän itse ollut kotoisin Atenan lehdosta, niin ainakin hänen esi-isänsä olivat siellä syntyneet.

Kun hänen käsivartensa irtautuivat egyptiläisestä, sanoi viimeksi mainittu liikutetulla äänellä: "Henki toi minut ensinnä tänne, sen tähden tunnen minä olevani valittu palvelemaan teitä, veljiäni. Teltta on pystytetty ja leipä valmiina taitettavaksi. Antakaa minun tehdä velvollisuuteni!"

Hän tarttui heidän käsiinsä ja vei heidät telttaan, riisui heiltä sandaalit ja pesi heidän jalkansa, kaatoi sitte vettä heidän käsilleen ja kuivasi ne liinoilla.

Pestyään viimein omat kätensä hän sanoi: "Pitäkäämme nyt huolta itsestämmekin, veljeni, kuten jumalanpalvelukseemme soveltuu; syökäämme, että vahvistuisimme jälellä olevan päivän velvollisuuksiin. Syödessämme saamme toin-toisellemme kertoa, ketä olemme, mistä tulemme ja millä tavalla kukin olemme saaneet kutsumuksen."

Hän saattoi heidät atrialle ja asetti heidät istumaan niin, että he voivat katsella toinen toistansa kasvoihin. He kumarsivat yht'aikaa päänsä, panivat kätensä ristiin ryntäilleen ja lausuivat yht'aikaa seuraavan yksinkertaisen siunauksen:

"Kaiken isä, Jumala! mitä me tässä nautimme, on sinun antamaasi. Ota vastaan meidän kiitoksemme ja siunaa meitä, niin että me edelleenkin voisimme tehdä sinun tahtosi mukaan."

Rukouksen lopussa he kummastellen katsoivat toinen toiseensa. Kukin heistä oli puhunut kieltä, jota eivät toiset olleet koskaan ennen kuulleet; mutta kuitenkin he kaikki ymmärsivät täydellisesti, mitä oli lausuttu. Heidän sielunsa tuli täyteen pyhää liikutusta, sillä tästä ihmeestä he huomasivat Jumalan olevan läsnä.

III LUKU.

Gaspar Kreikkalainen.

Edellä kerrottu kokous tapahtui, käyttäkösemme sen ajan laskutapaa, vuonna 747 Rooman perustamisen jälkeen. Oli joulukuu ja talvi vallitsi kaikissa Välimeren itäpuolella olevissa maissa. Ratsastus aavikolla on erittäin tähän vuoden aikaan omiansa tuottamaan hyvää ruokahalua. Pikku teltassa istuvat miehet eivät myöskään olleet minään poikkeuksena. Heillä oli nälkä ja he söivät

halukkaasti. Ja viiniä maistettuaan he alkoivat keskustella.

"Vieraalla maalla matkustajasta ei mikään ole niin suloista kuin kuulla nimensä ystävän suusta", sanoi egyptiläinen, joka oli ruvennut pitojen johtajaksi. "Meidän edessämme on monipäiväinen yhteinen matka. Jopa on aika, että opimme tuntemaan toisemme. Sen tähden, jos teitä miellyttää, käyttäköön viimeksi tullut ensinnä puhevuoroa."

Kreikkalainen alkoi, puhuen ensin hitaasti, ikään kuin tahtoen vartioida itseänsä:

"Mitä minulla on kerrottavaa, hyvät veljet, on niin ihmeellistä, että minä tuskin tiedän, mistä aloittaisin ja mitä kaikkea minun pitäisi kertoa, että asia tulisi selväksi. Minä en vielääkään käsitä täydellisesti itseäni. Yksi asia minulla kuitenkin on varmana, se, että minä toimitan Mestarin tahtoa ja että se palvelus on minulle lakkaamatonta innostusta. Kun ajattelen, mitä tarkoitusta minä olen lähetetty täyttämään, tunnen itsessäni niin sanomatonta iloa, että minä tiedän sen Jumalan tahdoksi." Hän vaikenä, kun ei liikutukselta heti kyennyt jatkamaan, ja toiset, osaaottaen hänen tunteisiinsa, hillitsivät uteliaisuutensa.

"Kaukana lännessä päin", alkoi hän uudestaan, "on maa, ikuisesti muistettava, ell'ei muusta syystä niin siitä, että maailma on sille sangen suuressa velassa ja koska se velallisuus johtuu asioista, jotka tuottavat ihmiskunnalle sen puhtaimmat ilot. En tahdo puhua taiteesta, en filosofiasta, kaunopuheisuudesta, runoudesta enkä sotataidosta; ei, hyvät veljet, vaan sen maan ainiaan loistava kunnia on sen erinomainen kirjallisuus, jonka kautta Se, jota me nyt lähdemme etsimään ja julistamaan, on tuleva tunnetuksi yli koko maan piirin. Se maa on Kreikka. Minä olen Gaspar, atenalaisen Kleanteen poika."

"Minun sukuni", hän jatkoi, "oli innostunut tutkimuksiin, ja siitä johtuu sama intohimo minussakin. Nyt on siten, että kaksi meidän etevintä filosofiamme opettavat, toinen, että sielu on joka erityisessä ihmisessä ja että se sielu on kuolematon, ja toinen, että on olemassa Jumala, joka äärettömän tarkkaan tekee oikeutta. Niiden monien asiain joukosta, joista eri koulukunnat kiistelivät, minä valitsin nämä, koska minusta ne yksin maksoivat vaivaa tutkia, sillä minä ajattelin, että on yhteys Jumalan ja sielun välillä, vaikkei sitä vielä tunneta. Tässä asiassa voi järki mietiskelemisellä päästä erääsen paikkaan, ylipääsemättömän muurin eteen; ja kun siihen on ehditty, ei ole jällellä muuta keinoa kuin pysähtyä ja kovalla äänellä huutaa apua. Niin minä tein, mutta ei kukaan vastannut muurin toiselta puolen. Toivottomuudessani minä kiskasin itseni irti kaupunkilaiselämästä ja koulukunnista."

Kreikkalaisen lausussa näitä sanoja kirkasti hyväksyvä hymy hindulaisen laihaa muotoa.

"Minun kotimaani pohjoisosassa, Tessaliassa", jatkoi kreikkalainen kertomustaan, "on vuori, kuuluisa siitä, että se on jumalain koto ja Zeyn asunto, jota minun kansalaiseni pitävät korkeimpana jumalanaan. Olympos on sen nimi. Sinne minä menin. Löysin kalliosta luolan niillä tienoilla missä vuori kääntyy kaakkoa kohti; siellä minä elin, jättäytyen mietiskelyjen valtaan taikka oikeammin en tehnyt muuta kuin odottelin ilmestystä, jota joka henkäykselläni rukoilin. Minä kun uskoin näkymättömän korkeimman olennon tosiaan olevan olemassa, katsoin myöskin mahdolliseksi saavuttaa koko sieluni palavalla ikävöimisellä häneltä sääliä ja vastausta tuohon avunhuutooni."

"Ja hän vastasi, eikö niin!" huudahti hindulainen nostaen kätensä silkkiliinalta sylistään.

"Kuulkaahan, veljeni", vastasi kreikkalainen, jaksuen itsekin ainoastaan töin tuskin tyyntyä. "Minun erakkomajani ovi oli Termen merenlahtea kohti. Eräänä päivänä minä näin, miten ohhi purjehtivasta laivasta mies heitettiin mereen. Hän ui maalle. Minä otin hänet vastaan ja pidin huolta hänestä. Hän oli juutalainen ja tunsin tarkkaan kansansa historian ja lait; häneltä minä opin, että se Jumala, jota minä etsin rukouksissani, tosiaankin on olemassa ja että hän oli pitkät aikakaudet läpeensä ollut heidän lainsäätäjänä, hallitsijanaan ja kuninkaanaan. No, sitä hän ilmestystä minä olin uneksinut! Minun uskoni ei ollut turha. Jumala vastasi minulle."

"Niin kuin hän aina tekee niille, jotka sillä tavalla uskoen häntä huutavat!" sanoi hindulainen.

"Mutta voi", virkkoi egyptiläinen, "kuinka harvat ovat kyllin viisaita käsittämään, milloin hän heille vastaa!"

"Eikä siinä ollut kaikki", jatkoi kreikkalainen. "Se lähetetty mies kertoi paljoa enemmän. Hän puhui profeetoista, jotka ensimmäisen ilmestyksen jälkeisinä aikakausina seurustelivat ja puhuivat Jumalan kanssa, ja nämä profeetat julistivat, että Jumalan ilmestys on uudestaan tapahtuva. Hän luetteli profeettain nimet ja tulkitsi heidän sanansa pyhistä kirjoista. Hän kertoi vielä, että se toinen ilmestys on juuri nyt tulossa, että sitä Jerusalemissa odotetaan joka päivä."

Kreikkalainen vaikenä ja kirkkaus hänen kasvoistansa katosi.

Hetkisen päästä hän sanoi: "Tosin se mies sanoi, että niin kuin Jumala ja ilmestys, josta hän oli puhunut, oli ollut ainoastaan juutalaisia varten, samoin nytkin on oleva. Hän, joka on tuleva, tulee juutalaisten kuninkaaksi. 'Eikö hänellä ole mitään tekemistä muun maailman kanssa?' minä kysyin. 'Ei', vastasi hän ylpeästi, 'ei mitään, me olemme hänen valittu kansansa.' Mutta se vastaus ei kuitenkaan kukistanut minun toivoani. Kuinka voisi sellainen Jumala rajoittaa rakkautensa ja hyvät työnsä yhteen maahan ja yhteen sukukuntaan? Minä päätin saada siitä selkoa. Viimein minun onnistui kukistaa miehen ylpeys, ja silloin minä huomasin, että heidän isänsä olivat olleet ainoastaan valitut palvelijat pitämässä totuutta hengissä, että maailma viimein oppisi tuntemaan sen ja tulisi vapahdetuksi. Juutalaisen mentyä ja yksin jäätyäni puhdistin minä sieluni uudella rukouksella, että minun suotaisiin nähdä kuningas, kun hän tulee, ja palvoa häntä. Eräänä iltana, kuin istuin luolani ovella ja koetin syvällisemmin käsittää oman olemukseni salaisuuksia sekä saada selville, mitä merkitsee 'Jumalan tunteminen', näin äkisti allani olevasta merestä taikka oikeastaan pimeästä, johon sen pinta oli verhottuna, nousevan uuden tähden. Se kohosi hiljaa, läheni ja pysähtyi kukkulan ja minun oveni kohdalle, niin että sen valo paistoi minuun. Minä nukahdin ja unissani kuulin äänen sanovan:

"Gaspar, sinun uskosi on voittanut! Siunattu sinä! Tule sinä ynnä kaksi muuta maanpiirin äärimmistä seuduista; sinä saat nähdä sen, joka on luvattu, ja tulla hänen todistajaksensa ja todistukseksi hänestä. Nouse aikaisin huomis-aamuna, lähde matkalle kohtaamaan toisia ja luota henkeen, joka sinua opastaa.'

"Minä heräsin seuraavana aamuna, sisälläni henki, jonka valo loisti kirkkaammin kuin aurinko. Minä riisuin erakonpukuni ja pukeuduin kuin ennen muinoin. Piilopaikasta otin aarteen, jonka olin tuonut muassani kaupungista. Kohta sen jälkeen tuli laiva. Huusin sitä, minut otettiin laivaan ja laskettiin maalle Antiokiassa. Sieltä ostin kamelin, valmiiksi varustettuna. Kukoistavien ja viheriöitseväin seutujen kautta, jotka koristavat Oronteen rantoja, matkustin Emesaan, Damaskoon, Bostraan ja Filadelfiaan; sieltä tulin tänne. Sellainen, veljet, on minun historiani. Nyt kuuntelen teidän kertomuksianne."

IV LUKU.

Melchior.

Egyptiläinen ja hindulainen katsoivat toinen toiseensa; egyptiläinen viittasi kehoittaen ja hindulainen kumartaen alkoi puhua:

"Veljemme on puhunut hyvin. Jospa minun sanani olisivat yhtä viisaat!"

Hän vaikenä ja jatkoi vähän aikaa mietittyään:

"Hyvät veljet, minun nimeni on Melchior. Minä puhun teille kieltä, joka on, ell'ei kaikkein vanhin maailmassa, ainakin ensimmäinen, jolla on mitään kirjoitettu; tarkoitan Indian sanskrit-kieltä. Olen synnyttäni hindulainen. Minun kansani ensinnä kaikista vaelteli tiedon kukkuloilla, ensinnä järjesteli ne ja teki ne muodoltaan viehättäviksi. Tapahtukoonpa täst'edes mitä hyvänsä, niin neljä Veda-kirjaa ainiaan elää, sillä ne ovat uskonnon ja hyödyllisten tietojen alkulähteet. Niistä johtuvat Braman kirjoittamat Upa-Vedat, joissa käsitellään lääketiedettä, rakennustaidetta, ampumataitoa, musiikkia ja neljäseitsemättä mekaanista taidetta; korkean hengen innostuttamien pyhain miesten kirjoittamat Ved-Angat, jotka selittelevät tähtitiedettä, kieli-oppia, runous-oppia, lausunto-oppia, loihtulukuja sekä uskonnollisia sääntöjä ja menoja; viisaan Vjasan kirjoittamat Up-Angat, joissa on tieto maailman rakennuksesta, ajanluvusta ja maantieteestä; niihin kuuluvat myöskin sankarirunoelmat Ramajana ja Mahabharata, joissa ylistellään meidän jumaliamme ja puolijumaliamme. Nämä, hyvät veljeni, ovat suuret Shastrat eli pyhain sääntöjen kirjat. Minulle ne nyt ovat kuolleita, mutta niin kauan kuin aikaa riittää ne valaisevat kansakuntani sielullisen sivistyksen aamunkoittoa. Ne antoivat aihetta toivoa pikaista täydelliseksi kehittymistä. Te varmaankin kysytte, miksi se toivo ei toteutunut. Voi, ne kirjat itse sulkivat tien eteenpäin pyrkijöiltä. Ollen muka katsovinaan kansajoukon parasta olivat niiden kirjoittajat esittäneet sen turmiollisen periaatteen, ettei ihminen itse saa ryhtyä tutkimuksiin eikä keksintöihin, koska taivas on hänelle toimittanut kaikki mitä hän tarvitsee. Kun se ehto tuli yleiseksi laiksi, vaipui hindulaisen neron soihtu syvälle kaivoon, jossa se on aina siitä asti valaissut ainoastaan ahtaita muureja ja karvaita vesiä."

"Nämä viittaukset, hyvät veljeni, eivät johdu ylpeydestä, kuten huomaatte, kun sanon teille että Shastrat kertovat ylimmäisestä jumalasta, nimeltä Brama; samoin Puranoissa eli Up-Angain pyhissä lauluissa puhutaan hyveistä, hyvistä töistä ja sielusta. Siispä, jos veljeni suvaitsee minun käyttää sitä

lausetapaa" — ja puhuja kumarsi kunnioittavasti kreikkalaiselle — "vuosisatoja ennen, kuin hänen kansaansa tiedettiin olevankaan olemassa, oli näiden kahden suuren aatteen, Jumalan ja sielun, selvittelemiseen käytetty hindulaisen kaikki sielunvoimat. Paremmaksi asian valaisemiseksi sallittakoon minun sanoa, että samat pyhät kirjat julistavat Braman kolm'yhteiseksi, Braman, Vishnun ja Shivan muodoissa. Näistä sanotaan Bramaa meidän heimomme alkajaksi ja hänen luomisajan kuluessa jakaneen sen neljään luokkaan. Ensin täytti hän asujamilla alaiset maailmat ja yläiset taivaat ja sitte valmisti maan niin sanotuille maanhengille; sen jälkeen läksi hänen suustansa braminiluokka, enimmin hänen kaltaisensa, jaloin ja ylevin, Vedain ainoat opettajat, jotka kerrassaan valmiina ja kaikkia hyödyllisiä taitoja täydellisesti osaavina läksivät hänen huulistansa. Sitte läksivät hänen käsistään Kshatriat eli sotilaat; hänen rinnastaan eli elintoimintojen kodosta Vaisjat eli tuotannon ylläpitäjät: paimenet, maanviljelijät ja kauppiaat; hänen jalastaan, alennuksen paikasta, läksivät Sudrat eli orjat, tuomitut tekemään halpaa työtä muille kansanluokille, ja näihin kuuluivat orjat, palvelijat, päiväpalkkalaiset ja käsityöläiset. Huomatkaa vielä, että tämä, yhtaikaa heidän kanssansa syntynyt laki kielsi yhden luokan henkilöä menemästä toisen luokan jäseneksi; bramini ei voinut siirtyä alempaan luokkaan; jos hän rikkoi oman luokkansa säännöt, tuli hän hylkiöksi eikä kelvannut mihinkään luokkaan paitsi ainoastaan samanlaisten hylkiöiden seuraan kuin hän itsekin."

Kreikkalaisen vilkas kuvausvoima, joka silmänräpäyksessä käsitti sellaisen kurjuuden seuraukset, voitti hänen kiihkeän tarkkaavaisuutensa. Hän huudahti: "O veli, eikö tosiaankin sellaisessa tilassa ole hyvin tarpeellinen lempeän ja rakkaudesta rikkaan jumalan tulo!"

"Niin", virkkoi egyptiläinen, "sellaisen Jumalan, kuin meillä on."

Hindulaisen kulmat rypistyivät tuskallisesti. Kun hänen liikutuksensa asettui, jatkoi hän hiljemmalla äänellä kertomustaan:

"Minä synnyin braminiksi. Minun elämäni oli siis edeltä päin määrätty ensi toimesta viimeiseen saakka ja ensi hetkestä viimeiseen hengenvetoon asti. Minun ensimmäinen ravinnon nauttimiseni, hetki, jolloin minä sain kaksinkertaisen nimen tai jolloin minut ensi kerran vietiin katselemaan aurinkoa, päivä, jona minä sain kolminkertaisen langan merkiksi, että minä kuuluin kahdesti syntyneiden joukkoon, minun astumiseni ylimmän luokan jäseneksi, kaikki pyhitettiin pyhillä teksteillä ja ankarasti noudatettavilla juhlamenoilla. Minä en voinut astua, syödä, juoda enkä nukkua, pelkäämättä rikkovani jotakin lakia. Ja hyvät veljet, rangaistus kohtasi minun sieluani! Laiminlyömissyntieni astemitan mukaan joutui sieluni johonkuhun taivaaseen, josta Indran taivas on alin ja Braman ylin, taikka myöskin ajettiin sieluni takaisin elämään matona, kärpäsenä, kalana tai muuna järjettömänä eläimenä. Palkkana nuhteettomasta käskyjen pitämisestä oli autuus eli hukkuminen Braman olentoon, vajoaminen olemattomuuden tilaan eli täydelliseen lepoon."

Hindulainen vaipui hetkeksi ajatuksiinsa ja jatkoi sitte: "Se osa braminin elämästä, jota sanotaan ensimmäiseksi asteeksi, on hänen oppiaikansa. Kun minä olin valmis astumaan toiselle braminiasteelle eli kun minun piti naida ja järjestellä oma koti, silloin minä epäilin kaikkia, yksinpä Bramaakin. Minä olin kerettiläinen. Kaivon syvyydestä olin huomannut valon pilkottavan ylhäällä ja ikävöin päästä ylös katsomaan, mitä kaikkea se valaisi. Viimein, voi, vasta vuosikautisten vaivain perästä, seisoin minä täydellisen päivän valossa ja käsitin elämän ehdon, uskonnon alkuaineen, sielun ja Jumalan välisen siteen, joka on rakkaus!"

Vilpittömän miehen ryppyiset kasvot loistivat ja hän voimakkaasti pusersi kätensä ristiin. Oltiin vähän aikaa ääneti, toiset katsellen Hindulaista, kreikkalaisella silmät kyynelissä. Viimein kertoja taas jatkoi puhettaan:

"Rakkauden autuus on toiminta; uhraamisesta toisten hyväksi näkyy, missä määrässä se on totinen. Minä en voinut levähtää. Brama on täyttänyt maailman kurjuudella. Sudrat vetosivat minuun, samoin tekivät lukemattomat uskonnon harjoittajat ja uhri-ihmiset. Ganga Lagor on saari siinä paikassa, jossa Ganges-joen pyhä vesi katoaa Indian valtamereseen. Minä läksin sinne. Temppelein varjossa, jonka viisas Kapila oli rakentanut, luulin löytäväni lepoa rukouksesta yhdessä oppilasten kanssa, joita sen pyhän miehen muisto kokoo hänen huoneensa ympäri. Mutta kahdesti vuoteen tuli pyhiin-vaeltavia hindulaisia puhdistamaan itseänsä joessa. Heidän kurjuutensa vahvisti minun rakkauttani. Minun täytyi hillitä puhumishaluani pusertamalla yhteen leukojani, sillä yksikin sana Bramaa, kolm'yhteyttä tai Shastroja vastaan olisi saattanut minut turmioon; vähinkin rakkauden työ ketä hyvänsä braminien luokasta pois suljettua kohtaan, joita silloin tällöin sinne hiipi kuolemaan polttavalla hietikolla, siunauksen sana tai vesiastian tarjoaminen jollekulle, niin minä olisin heti ollut heidän kaltaisensa, suljettu pois perheestä, synnyinmaasta, oikeuksistani ja ylimysluokasta. Rakkaus voitti! Minä puhelin opetuslapsille temppeleissä, he ajoivat minut ulos sieltä; minä puhuin pyhiinvaeltajille, he kivittämällä karkoittivat minut pois saaresta. Minä koetin saarnata maanteillä, mutta kuulijat pakenivat ja vainosivat minun henkeäni. Viimein ei ollut ainoatakaan paikkaa koko Indiassa, jossa olisin voinut olla turvassa ja rauhassa, ei edes hylkiöidenkään tykönä, sillä hekin, vaikka olivat langenneet, vielä uskoivat Bramaan.

Siinä suuressa hädässäni haeskelin yksinäistä paikkaa, johon voisin kätkeytyä kaikilta muilta paitsi Jumalalta. Minä kuljin pitkin Gangesta sen lähteille, ylös Himalaja-vuoristoon. Päästyäni Hurdvarin solaan, jossa vedet ihan puhtaina kuohuvat alas mutaisia alankoja kohti, minä rukoilin kansani puolesta ja luulin nyt olevani siltä kadoksissa ainiaaksi. Kallion halkeamien, pohjattomien rotkojen, jäävirtain ja taivaan korkuisten vuorenhuippujen ylitse, vaelsin erinomaisen kauniille Lang Tso-järvelle, jonka rannasta kohoavien vuorijättiläisten Tisi Gangrin, Gurlan ja Kailas Parbotin huiput ovat paahtavan auringon allakin peitettyinä ikuisilla lumikummuilla. Sinne maailman keskukseen, josta Indus, Ganges ja Bramaputra lähtevät eri tahoille, jossa ihmiskunnalla oli ensimmäinen asuinpaikkansa, kunnes se sieltä hajosi joka taholle täyttämään maata, jossa luonto on palannut alkuperäiseen tilaansa ja jossa se äärettömyydessään turvallisena houkuttelee tykönsä viisasta ja maanpakolaista, tarjoten toiselle turvallisuutta ja toiselle yksinäisyyttä; sinne minä läksin oleskelemaan yksinäni Jumalan kanssa, rukoilemaan, paastoamaan ja odottamaan kuolemaani."

Taaskin hänen äänensä vaikenä ja luisevat kädet kouristuivat ristiin hartaasen rukoukseen.

"Eräänä yönä minä kävelin järven rannoilla, puhellen kuuntelevalle hiljaisuudelle: 'milloin on Jumala tuleva ja kutsuva valittunsa? Eikö ole mitään vapahdusta?'"

"Äkisti alkoi vapiseva valo välkkyä veden pinnalla ja kohta sitte nousi tähti, siirtyi minua kohti ja pysähtyi pääni päälle. Sen loisto häikäsi minua. Maatessani maassa kuulin sanomattoman suloisen äänen lausuvan: 'Sinun rakkautesi on voittanut. Siunattu sinä, Indian poika! Vapahdus on lähellä. Sinä saat, kahden maan etäisistä seuduista tulevan miehen kanssa nähdä vapahtajan ja todistaa hänen tuloansa. Nouse ylös aamun koitteessa ja lähde tapaamaan heitä; luota henkeen, joka on johdettava sinua!'"

"Ja siitä hetkestä asti on valo ollut minua lähellä, niin että minä ymmärsin sen näkyväiseksi hengeksi. Aamulla minä läksin tälle matkalle. Vuoren kolosta löysin kallisarvoisen kiven ja möin sen Hurdvarissa. Lahoren ja Kabulin ja Yezdin kautta tulin Ispahaniin. Sieltä ostin kamelin ja odottamatta karavaania matkustin Bagdadiin. Matkustin yksin, pelkäämättä, sillä henki oli läsnä minua ja on vieläkin minun kanssani. Mikä kunnia meille onkaan valmistettu, veljet: Me saamme nähdä vapahtajan, puhua hänelle ja palvoa häntä. — Tämä oli minun puheeni."

V LUKU.

Baltasar.

Vilkas kreikkalainen puhkesi riemuitsemaan ja toivottamaan onnea, jonka jälkeen egyptiläinen alkoi puhua luonteensa omaisella vakavuudella:

"Minä toivotan teidät tervetulleiksi, veljeni. Olette kärsineet paljon ja minä iloitsen teidän voitostanne. Jos teitä molempia huvittaa kuunnella, niin minä nyt kerron kuka olen ja miten minä sain kutsumuksen. Odottakaahan hetkinen."

Hän läksi ulos katsomaan kameleja ja palattuaan istahti paikalleen.

"Teidän sananne, hyvät veljet, tulivat hengen ilmoituksesta", hän alkoi, "ja henki tekee minut kykeneväksi käsittämään niitä. Kumpikin teistä puhui synnyinmaastansa; siinä oli ylevämpi tarkoitus, jonka minä kohta selitän; mutta tehdäkseni selityksen täydelliseksi, puhun ensin itsestäni ja kansastani. Minä olen Baltasar Egyptistä."

Nämä viime sanat puhuja lausui vaatimattomalla äänellä, mutta niin arvokkaasti, että kuulijat kumarsivat.

"Minä saattaisin mainita montakin kansakuntani etevää ominaisuutta, mutta tyydyn vain yhteen. Historia alkaa meistä. Me olimme ensimmäiset, jotka muistiin merkitsemällä teimme tapaukset ikuisiksi. Meillä ei ole mitään muinaistaruja; runouden sijasta me tarjoamme tosiasioita. Templien ja palatsien seiniin, obeliskeihin ja hautain sisäseiniin me merkitsimme kuningastemme nimet ja heidän tekonsa; pehmeihin papyrus-kääröihin panimme talteen filosofiemme viisauden ja uskonnon salaisuudet, kaikki muut, paitsi yhtä, josta nyt puhun. Vanhemmat kuin Para-Braman Vedat tai Vjasan Up-Angat, Melchior; vanhemmat Homerin lauluja ja Platon metafysikkää, Gaspar; vanhemmat Kiinan kansan kirjoja ja kuninkaita; vanhemmat kuin hebrealaisen Mooseen Genesis eli luomiskirja;

vanhimmat kaikista ihmisten tekemistä muistikirjoista ovat meidän ensimmäisen kuninkaamme Meneen muistiinpanot." Hän vaikenä hetkiseksi, käänsi avoimen katseen ystävällisesti kreikkalaiseen ja kysyi: "Hellaan nuoruudessa, veli Gaspar, kutka olivat sen opettajien opettajat?"

Kreikkalainen kumarsi hymyillen.

"Näistä muistiinpanoista", jatkoi Baltasar, "tiedämme, että kun isät tulivat etäältä idästä, siitä seudusta, jossa kolmen pyhän joen lähteet ovat, maan keskuksesta, vanhasta Iranista, josta sinä Melchior puhuit, kun he sieltä tulivat ja toivat kanssansa maailman historian vedenpaisumuksen edelliseltä ajalta sekä kertomuksen siitä vedenpaisuksesta itsestään, jonka muisto Noakin pojilta jäi arjalaisille, silloin heidän uskontoonsa kuului Jumala, se Jumala, joka on luoja ja kaiken alku, ja toisena ydinkohtana sielu, yhtä kuolematon kuin Jumala. Kun se velvollisuus, johon meitä nyt on kutsuttu, saadaan onnellisesti suoritetuksi, niin minä, jos näette hyväksi seurata minua, näytän teille meidän papistomme pyhän kirjaston, muun muassa kuolleiden kirjan, jossa kerrotaan, mitä sielun on otettava varteen, kun kuolema on lähettänyt sen matkustamaan tuomiolle. Jumala- ja kuolemattomuus-aatteet levisivät erämaiden ylitse Mizraimille ja hänen kauttansa Niilin rannoille. Ne olivat silloin puhtaat ja helpot käsittää, kuten kaikki, mitä Jumala on asettanut meidän autuudeksemme. Ensimmäinen jumalanpalvelus oli siis rukous ja laulu, ihan luonnollinen iloiselle, luottavalle ja luojaansa rakastavalle sielulle."

Kreikkalainen ojensi kätensä ja huudahti: "Oi, minä huomaan, miten sieluni tulee valoisammaksi!"

"Niin minunkin!" sanoi hindulainen yhtä innokkaasti.

Egyptiläinen katseli heitä hyväntahtoisesti ja jatkoi: "Uskonto on vain laki, joka yhdistää ihmisen luojaansa. Puhtauden tilassa on siinä vain nämä osat: Jumala, sielu ja niiden molemminpuolinen tunne toinen toisestansa; niistä, kun ne ovat toiminnassa, johtuu palvelus, rakkaus ja palkinto. Tämän lain, kuten muutkin jumalalliset lait, esimerkiksi sen, joka yhdistää maan ja auringon toisiinsa, vahvasti luoja alussa. Sellainen, hyvät veljet, oli ensimmäisen perheen uskonto; sellainen oli myös kanta-isämme Mizraimin jumalanpalvelus, sillä hän ei voinut olla näkemättä luomisen lakia, joka ei missään olekaan niin helpotajuisena kuin ensimmäisessä jumalanpalveluksessa ja ensimmäisessä uskontunnustuksessa. Täydellisyys on Jumala; yksinkertaisuus on täydellisyys. Kirousten kirous on, ettei ihminen tahdo jättää rauhaan sellaisia totuuksia."

Hän vaikenä, ikään kuin jääden ajattelemaan, miten hänen tulisi jatkaa.

"Moni kansakunta on rakastanut Niilin makeata vettä", hän sitte sanoi, "aitiopialaiset, Pali-Putra, hebrealaiset, assyrialaiset, persialaiset, makedonialaiset ja roomalaiset, jotka kaikki, paitsi hebrealaiset, ovat kukin jonkun ajan vallinneet maassamme. Tämä erilaisten kansakuntain lainehtiminen turmeli Mizraimin ikivanhan uskon. Palmulaaksosta tuli jumalain laakso. Ainoa korkea Jumala jaettiin kahdeksaksi, joista kukin oli erityisen luovan luonnonvoimansa kuvana, ja niiden päämiehenä oli Ammon-Ra. Sitte keksittiin Isis ja Osiris ja niiden käskyläinen jumala-joukko kuvaamaan vettä, tulta, ilmaa ja muita voimia. Tätä monistelemistä jatkettiin, kunnes saimme toisen alemman luokan kuvaamaan inhimillisiä ominaisuuksia, niin kuin voimaa, tietoa, rakkautta j.n.e."

"Se kaikki oli sitä vanhaa hullutusta!" huudahti kreikkalainen kiihkeästi. "Ainoastaan käsittämättömät asiat pääsevät meille tultuaan juurtumaan."

Egyptiläinen kumarsi ja jatkoi sitte:

"Vielä muutamia sanoja, veljet, ennen kuin johdun itseeni. Tarkoitus, joka meillä on edessämme, tulee sitä pyhempänä näkyviin, kun saamme sitä verrata siihen, mitä on ja mitä on ollut. Muistipiirroksista näkyy, että Mizraim tapasi Niiliä hallitsemassa aitiopialaiset, jota kansakuntaa sieltä oli levinnyt myöskin yli Afrikan aavikoiden. Heillä oli vilkas ja haaveksiva, kokonaan luonnon palvelukseen mieltynyt luonne. Luonteeltaan runollinen persialainen uhrasi auringolle, joka hänen mielestään oli Ormuzdin täydellisin kuva, etäisen idän hurskaat jälkeläiset veistelivät itselleen jumalia puusta ja elefantinluusta; mutta aitiopialainen, jolla ei ollut kirjoitustaitoa, kirjoja eikä minkäänlaista teollisuuskätevyyttä, rauhoitteli sieluansa eläinten, lintujen ja hyönteisten palvelemisella, pyhittäen Ra'lle kissan, Isielle härjän, Ptahille sontiaisen. Pitkä taistelu tätä raakaa jumalanpalvelusta vastaan päättyi siten, että se otettiin uuden vallan uskonnoksi. Silloin rakennettiin mahtavat muistomerkit, joita jokivarret ja läheiset aavikot ovat täynnä: obeliskit, labyrintit, pyramidit ja kuningasten haudat vierekkäin krokodilein hautojen kanssa. Niin syvälle, veljeni, vaipuivat Arjan pojat!"

Tässä egyptiläinen ensi kerran kadotti levollisuutensa. Vaikka hänen kasvonsa pysyivät ihan värähtämättä, tukehtui häneltä kuitenkin ääni.

"Älkää liiaksi halveksiko minun kansalaisiani", alkoi hän uudestaan puhua. "Eivät kaikki olleet Jumalan unhottajia. Minä sanoin äsken, että me kätkimme kaikki uskontomme salaisuudet papyrus-

kääröihin, kaikki muut, paitsi yhtä, jonka minä nyt teille kerron. Meillä oli kerran kuningas Faraao, joka innokkaasti puuhasi kaikenlaisia muutoksia ja lisäyksiä. Vahvistaakseen uutta uskontoa koetti hän kokonaan haihduttaa vanhan ihmisten mielestä. Hebrealaiset asuivat silloin meidän keskellämme orjina. He pysyivät lujasti kiinni Jumalassaan, ja kun vaino kiihtyi sietämättömäksi, pelastuivat he ikimuistettavalla tavalla. Kertomukseni perustan nyt muistokirjoituksiin. Mooses, itsekin hebrealainen, tuli palatsiin ja pyysi orjille, joita silloin oli miljooneja, lupaa lähteä pois maasta. Se pyyntö esitettiin Israelin Jumalan Jehovan nimessä. Faraao ei lupaa antanut. Kuulkaahan, mitä sitte seurasi. Ensin kaikki vesi mitä järvissä ja joissa, jopa lähteissä ja astioissakin oli, kaikki se muuttui vereksi. Kuningas yhä esti. Sammakoita nousi niin paljon, että ne peittivät koko maan. Kuningas pysyi järkähtämättömänä. Mooses heitti tuhkaa ilmaan ja rutto alkoi tuhota egyptiläisiä. Seuraava rangaistus oli, että kaikki karja kuoli, paitsi hebrealaisten. Sitte heinäsiirkat hävittivät kaiken vihreyden Niilin laaksosta. Sen jälkeen päivä muuttui puolen päivän aikaan niin sakean pimeäksi, että lamput sammuiivat. Viimein kuolivat yhtenä yönä kaikki esikoiset Egyptistä, yksinpä Faraonkin. Silloin hän vasta taipui. Mutta hebrealaisten lähdettyä hän Iäksi sotajoukkonsa kanssa ajamaan heitä takaa. Suurimman ahdingon hetkenä jakautui meri niin, että pakolaiset pääsivät kuivin jaloin sen poikki. Vainoojain rientäessä jälestä syöksyivät laineet takaisin, hukuttaen hevoset, jalkaväen, sotavaunut ja kuninkaan. Sinä puhuit ilmestyksistä, veli Gaspar..."

Kreikkalaisen sinisilmät loistivat. "Kuulin saman kertomuksen juutalaiselta", hän huudahti. "Sinä vain vahvistat sen, Baltasar."

"Niin, mutta minun kauttani puhuvat egyptiläiset eikä Mooses. Minä selitän marmoritaulujen kirjoituksia. Silloiset papit merkitsivät omalla tavallansa muistiin, mitä itse näkivät, ja ilmestys on siten jatkunut suvusta sukuun. Nyt minä johdun siihen ainoaan salaisuuteen, joka on muistiin merkitsemättä. Meidän maassamme on aina sen onnettoman Faraon ajoista asti ollut kaksi uskontoa: yksityinen ja julkinen. Monijumalaista uskontoa harjoittaa kansa; toista, yksijumalaista, kannattavat ainoastaan papit. Iloitkaa, veljet, minun kanssani! Vaikka me olemme olleet niin monen kansakunnan jaloissa, vaikka kuninkaat ovat meitä sortaneet ja meillä on ollut kärsittävänä vihollisten vehkeitä, on kuitenkin tämä yhden Jumalan palvelus säilynyt kaikissa ajan vaiheissa. Niin kuin siemen, joka vuoren juurella odottaa aikaansa, on tämä ihana totuus pysynyt elossa; ja nyt, nyt on sen hetki tullut!"

Hindulaisen laiha vartalo vapisi ilosta ja kreikkalainen iloissaan lausui kovalla äänellä:

"Minusta tuntuu, kuin yksin erämaatkin riemuitsisivat!"

Egyptiläinen virvoitti itseään vesiryppyllä vieressään olevasta pullosta ja jatkoi sitte kertomustaan:

"Minä synnyin Aleksandriassa ruhtinaallisesta ja papillisesta suvusta ja sain säädynmukaisen kasvatuksen. Mutta jo hyvin aikaisin oli sieluni tyytymätön. Säädetyssä uskonnossa oli eräässä kohdassa sellainen selitys, että sielu kuoleman jälkeen ja ruumiin mädättyä mullaksi yht'äkkiä alkaa entisen kehityskulkunsa alhaisimmasta tilasta ylös ihmistilaan, joka on sen korkein ja viimeinen olomuoto, ja että näin tapahtuu ihan katsomatta siihen, millainen sen käytös on ollut maallisen elämän aikana. Kun kuulin puhuttavan persialaisten valon-valtakunnasta eli Chinevat-sillan tuonpuolisesta paratiisista, jonne ainoastaan hyvät pääsevät, kummittelivat ne ajatukset minun mielessäni yöt päivät. Minä haudoin näitä kahta ajatusta: ijankaikkista sielun vaellusta ja ijankaikkista elämää taivaassa. Jos, kuten opettajani sanoi, Jumala on vanhurskas, miksi sitte ei ollut mitään erotusta hyvillä ja pahoilla? Viimein minulle selvisi, tuli varmuudeksi, selväksi johtopäätökseksi siitä laista, johon minä luin puhtaan uskonnon käsitteen, se totuus, että kuolema on ainoastaan rajakohta, johon jumalaton jää jällelle ja häviää, vaan josta uskovainen nousee edelleen korkeampaan elämään; ei Buddan *Nirvanaan*, joka on ikään kuin kuollut lepo Bramassa, veli Melchior; ei myöskään, veli Gaspar, manalan parempaan olotilaan, kuten olympolainen jumaluusoppi myöntää; vaan elämään, toimeliaasen, ilorikkaasen ijankaikkiseen elämään, joka on *elämä Jumalassa!* Tämä keksintö johti mieleeni uuden kysymyksen. Miksi piti totuutta kauemmin pitää salassa ainoastaan itsekästen pappien lohdutuksena? Eihän enää ollut mitään syytä sortaa totuutta. Filosofia oli viimein opettanut meille suvaitsevaisuutta. Egyptiä ei enää hallinnut Ramses, vaan Rooma. Eräänä päivänä minä nousin ja saarnasin Brukeionissa, joka on Aleksandrian komeimpia ja väkirikkaimpia paikkoja. Kuulijaini joukossa oli sekä itä- että länsimaalaisia. Kirjastoon opinnoillensa menevät nuorukaiset, Serapeionin papit, Museionin tyhjäntoimittajat, kilparadan urheilijat, Rakotis-seudun maalaiset, kaikki pysähtyivät suurin joukoin kuuntelemaan. Minä saarnasin Jumalasta, sielusta, oikean ja väärän käsitteistä ja taivaasta, kuvaten sitä hyveellisen elämän palkinnoksi. Sinua, veli Melchior, vainottiin kivittämällä. Minun kuulijaini ensin kummastelivat, sitte nauroivat. Minä aloin uudestaan, vaan he ivasivat minua ja pilkkasivat minun Jumalaani ja pimittivät minun valoisen taivaani kevytmielisellä leikinlaskulla. Jottei aikaa turhaan kuluisi, vetäydyin minä pois heidän paristansa."

Hindulainen huokasi syvään ja sanoi: "Ihminen on ihmisen pahin vihollinen, veli."

Baltasar oli hetkisen mieltäväisenä vaiti.

"Minä vakavasti tutkiskelin syytä, miks'en minä ollut onnistunut", alkoi hän uudestaan. "Vähän matkaa ylempänä Niilin varrella, päivänmatkan päässä Aleksandriasta on kylä, jossa asuu karjan hoitajia ja puutarhan viljelijöitä. Minä vuokrasin veneen ja läksin sinne. Illan tullen kutsuin ihmiset kokoon, miehet ja naiset, köyhistäkin köyhimmät. Minä saarnasin heille samaa kuin Brukeionissa. He eivät nauraneet. Seuraavana iltana minä puhuin uudestaan, ja he uskoivat ja iloitsivat ja levittivät uutta sanomaa laajalti. Kolmantena iltana he kokoutuivat rukoilemaan. Palasin sitten kaupunkiin. Lipuessani jokea pitkin myötävirtaan tähtien valossa, jotka eivät olleet minusta koskaan näyttäneet niin kirkkailta eikä niin lähellä olevilta, sepitin itselleni tämän totuuden: Jos tahdot saada aikaan jotakin parannusta, älä mene ylhäisten äläkä rikkaiden luo; mene ennemmin niiden luo, joiden ilopikarit ovat tyhjinä, köyhäin ja alhaisten luo. Samalla tein myöskin työsuunnitelman ja pyhitin elämäni sen toimeen panemiseen. Ensinnä ryhdyin turvaamaan suurta omaisuuttani, niin että sen tulot olisivat varmassa tallessa ja aina valmiina kärsiväisten avuksi. Siitä päivästä saakka minä, hyvät veljet, matkustelin ylös alas pitkin Niiliä, saarnaellen sen varsilla asuville heimoille Jumalasta, hurskaasta elämästä ja taivaassa odottavasta palkinnosta. Olen tehnyt hyvää; minkä verran, minun ei sovi kertoa. Kuitenkin tiedän, että se maan seutu on valmiina ottamaan vastaan häntä, jota me nyt lähdemme etsimään."

Puhujan tummat kasvot hehkuivat mielenliikutusta, mutta hän rauhoittihe ja jatkoi:

"Tätä näin käytettyä aikaa, hyvät veljet, pimitti yksi ajatus, se nimittäin, miten kähän käy sille asialle, jonka minä olen valmistanut, kun minä itse kerran joudun pois? Onkohan itse asiakin minun kanssani unhottuva? Minä olin nähnyt unta, että työni tuli täydelliseksi, kun se soviteltiin määrättyyn muotoon, ja minä, puhuakseni kaikki suoraan, olin tosin koettanutkin, mutta onnistumatta. Hyvät veljet, maailma on nyt siinä tilassa, että olojen parantajalla täytyy olla suurempi kuin inhimillinen kutsumus, ennen kuin hän voi uudistaa vanhan Mizraimin uskon; hänen tulonsa Jumalan nimessä ei yksistään auta, vaan hänellä pitää olla todistuksia, jotka soveltuvat hänen sanoihinsa; hänen täytyy todistaa kaikki puheensa, yksin Jumalakin. Järki on niin täynnä kaikenlaisia ennakkoluuloja, taruja ja järjestelmä, jumalolennoita, jotka tungeksivat kaikkialla, ilmassa, pilvissä ja maan päällä, jotka ovat niin sulaneet yhteen kaikkien asiain ja olojen kanssa, että palaaminen alkuperäiseen uskontoon voi ainoastaan tapahtua verisiä polkuja myöten, ketojen poikki, joilla vainoojat piileskelevät, eli toisin sanoen siten, että kääntyneet ennemmin kuolevat kuin jälleen luopuvat. Ja kukapa muu kuin Jumala itse voi tähän aikaan kehittää ihmisen uskon niin korkealle? Lunastamaan ihmiskuntaa — minä en tarkoita hävittämään sitä, vaan lunastamaan täytyy hänen vielä kerran ilmestyä. *Hänen täytyy tulla itsensä.*"

Harras liikutus valtasi nämä kolme miestä.

"Mehän olemme matkalla etsimään ja näkemään häntä!" riemuitsi kreikkalainen.

"Te ymmärrätte, miksi eivät onnistuneet minun kokeeni järjestää oppisuuntaani", sanoi egyptiläinen, kun innostus vähän tyyntyi: "minulla ei ollut jumalallista valtakirjaa. Ajatus, että minun työni menisi hukkaan, teki minut sanomattoman onnettomaksi. Minä vaivuin odottavaan rukoukseen ja, tehdäkseni huutoni oikein puhtaaksi ja palavaksi, kuten tekin, veljet, minä poikkesin tieltä, jota ensin olin astunut; etsin paikan, jossa ihmisjalka ei ollut vielä koskaan käynyt, jossa ainoastaan Jumala oleskeli. Viidennen kosken yläpuolelle, ylempiä Sennaa, jossa joet yhtyvät, ja Bar-el-Abiadia, kauas tuntemattomaan Afrikkaan minä asetuin. Vuori, sininen kuin taivaan kansi, levittää vilvasta varjoansa laajalti pitkin aavikkoa länteen päin ja pitää sulavilla lumikinoksillaan yllä laajaa järveä, joka huuhtelee sen juurta itäpuolelta. Se järvi on meidän suuren jokemme alkukohta. Toista vuotta oli se vuori minun asuntonani. Palmupuun hedelmät ravitsivat ruumistani, rukous sieluani. Eräänä yönä minä kävelin metsikössä järven rannalla. Minä rukoilin: 'Maailma on kuolemaisillansa. Milloin sinä tulet, Herra? Miks'en minä saa nähdä lunastuksen hetkeä, miksi, Jumalani?' Peilikirkkaasta vedenpinnasta näkyi toinen tähtitaivas kaikessa komeudessaan. Yksi niistä tähdenkuvista näytti nousevan vedenpinnan päälle ja saavan loiston, joka häikäsi silmää. Sitte se hitaasti liikkui minua kohti ja pysähtyi pääni päälle. Minä laskeuduin polvilleni maahan ja kätkin kasvoni. Yli-maailmallinen ääni sanoi: 'Sinun hyvät työsi ovat saavuttaneet voiton. Siunattu sinä, Mizraimin poika! Lunastus on tulossa. Sinä ynnä kaksi muuta, jotka tulevat maailman etäisimmistä seuduista, saatte nähdä vapahtajan ja teidän pitää todistaman hänestä. Nouse ylös huomisaamuna ja lähde tapaamaan niitä toisia. Ja kun kaikki tulette pyhään Jerusalemin kaupunkiin, kysykää kansalta: missä on äsken syntynyt Juudan kuningas? sillä me näimme hänen tähtensä idässä ja tulimme häntä palvomaan. Luota kokonaan siihen henkeen, joka johtaa sinua.'"

"Ja huomatkaa, tähti tuli minulle sisälliseksi valistajaksi, hallitsijaksi ja oppaaksi. Se johdatti minut pitkin jokea alas Memfiisen, jossa minä varustauduin aavikko matkalle. Minä ostin kamelin ja matkustin viipymättä tänne Suetsin ja Kufilehin kautta sekä Moabin ja Ammonin maan kautta. Jumala on meidän kanssamme, hyvät veljet!"

Hän vaikeni. Ikään kuin sisällisen voiman vaikutuksesta nousivat nämä kolme miestä seisomaan ja katselivat toinen toistansa.

"Minä sanoin, että varma tarkoitus oli siinä, että me kukin niin tarkkaan kuvasimme omaa kansaamme ja omaa historiaamme", jatkoi egyptiläinen. "Häntä, jota me nyt lähdemme etsimään, sanottiin juutalaisten kuninkaaksi, ja sillä nimellä on meitä käsketty häntä kyselemään. Mutta täällä yhtymisestämme ja siitä, mitä nyt olemme toisiltamme kuulleet, voimme kyllä ymmärtää, että hän on maailman kaikkien kansain lunastaja eikä ainoastaan juutalaisten. Patriarkalla, joka jäi vedenpaisumuksessa eloon, oli jällellä kolme poikaa ja heidän perheensä, joiden kautta maailma jälleen tuli kansoitetuksi. Muinainen Arjana-Vaejo, paratiisin yrttitarha Aasian keskuksessa, oli se paikka, josta he muuane levisivät. Intia ja etäisen Idän maat saivat vanhimman pojan jälkeläiset; nuorimman jälkeläiset levisivät pohjoista kohti Eurooppaan; keskimmäisen pojan perilliset levisivät Punaisen meren ympäri aavikoille ja tunkeutuivat Afrikkaan; ja vaikka näistä keskimmäisen pojan jälkeläisistä useimmat vielä paimentolaisina siirtelevät teltojansa paikasta paikkaan, niin osa heistä kuitenkin pysähtyi ainiaaksi asumaan Niilin varsille."

Ikäänkuin sisällisestä vaistosta ottivat he toinen toistansa kädestä.

"Voiko mikään olla jumalallisemmin järjestetty?" jatkoi Baltasar. "Kun me olemme löytäneet Herran, niin meidän veljemme ja kaikki sukukunnat, jotka heidän jälkeensä tulevat, notkistavat samoin kuin me polviensa hänen edessään. Ja kun eroomme käymään kukin eri tietämme, on maailma jo saanut oppia uuden totuuden, ettei taivasta saavuteta miekalla eikä ihmisviisaudella, vaan uskolla, rakkaudella ja hyvillä töillä."

Äänettömyyttä sitte vähään aikaan keskeyttivät ainoastaan huokaukset ja kyynelet, jolla tavoin heidän rintaansa paisuttavan ilon täytyi päästä ilmi. Se oli sanomatonta iloa sieluissa, jotka olivat päässeet elämän virran rannoille ja siellä yhdessä lunastettujen kanssa virvoittivat itseään Jumalan kasvojen edessä.

Heidän kätensä erosivat, ja yhdessä he menivät ulos teltasta. Aavikko oli tyyni ja hiljainen kuten taivaskin. Aurinko vaipui nopeasti taivaan rantaa kohti. Kamelit makasivat.

Hetkisen kuluttua oli telta jo pois korjattu ja samoin atrian jäännöksetkin sovitettu tavalliseen säilytyspaikkaan, kamelin selkään.

Ystävykset nousivat itsekin riippuoleihinsa ja läksivät ratsastamaan aavikkoa, egyptiläinen edellä, länttä kohti ja kohti kylmää yötä. Kamelit riensivät tasaista juoksua, pysyen suorassa rivissä ja yhtä kaukana toisistaan niin tarkkaan, että molemmat jälkimmäiset näyttivät polkevan kumpikin edellisensä askelille. Ratsastajat eivät puhuneet sanaakaan.

Vähitellen kuu nousi. Kolme korkeata valkoista olentoa äänettömin askelin rientäessään eteenpäin kalpeassa kuun valossa näyttivät hengiltä, jotka pakenivat pois varjojen synkästä valtakunnasta. Äkisti leimahti liekki ilmassa heidän edellensä ikään kuin matalaisella kunnaalla. Kun he sitä katselivat, niin ilmiö kokoontui häikäisevän loistavaksi tähdeksi. Ratsastajain sydämmet sykäntivät kovasti; heidän sielussansa tuntui pyhää vavistusta ja he huusivat yhteen ääneen: "Tähti, tähti! Jumala on meidän kanssamme!"

VI LUKU.

Jaffan tori.

Jerusalemien läntisen muurin aukossa oli tamminen portti, jota sanottiin Betlehemin eli Jaffan portiksi. Sen edusta on kaupungin merkellisimpiä paikkoja. Kauan ennen kuin David halusi valloittaa Sionia oli siellä linna. Kun Jessen poika viimein karkoitti jebusilaiset ja alkoi rakentaa, jäi linnan perustus uuden muurin luoteiseksi nurkaksi, jota puolusti paljon vahvempi torni kuin entinen. Portin paikkaa ei kuitenkaan muutettu, luultavasti siitä syystä, että teitä, jotka siinä yhtyivät tai ohitse kävivät, ei helposti sopinut muuttaa toiseen paikkaan, koska portin edusta muurin ulkopuolella oli tullut hyvin tutuksi markkinatoriksi. Salomonin aikana oli siellä vilkas liike, siinä kun egyptiläiset kauppiaat sekä Tyron ja Sidonin rikkaat kauppamiehet vaihtelivat tavaroitansa. Lähes 3,000 vuotta on kulunut, ja kuitenkin vielä se paikka pysyy jonkunlaisena kauppatorina. Pyhiinvaeltaja, joka tarvitsee jotakin: pistoolia, gurkkua tai kamelia, asuntoa tai hevosta, rahalainaa tai kasviksia, taateleja tai tulkkia, melooneja tai palvelijaa, kyyhkystä tai aasia, hän kysyy sitä ainoastaan Jaffan portilla. Välistä tuo taulu on melkoisen eloisa, ja silloin nousee mieleen ajatus: Millainenhan paikka tämä vanha tori onkaan ollut Herodeen, suuren rakennusmestarin aikana! Siihen aikaan ja tälle torille siirrämme nyt lukijan.

Hebrealaisten ajanlaskun mukaan tapahtui edellisissä luvuissa kerrottu viisasten tietäjien yhtyminen aavikolla iltapäivällä 25:nä vuoden kolmannessa kuukaudessa eli 25:nä päivänä joulukuuta. Ja se vuosi oli 193:nen Olympiadin toinen vuosi eli 747:s vuosi Rooman perustamisesta, Herodes Suuren 67:s ikävuosi ja 35:s hallitusvuosi ja 4:s vuosi ennen kristittyjen ajanluvun alkua. Päivän hetket lasketaan juutalaisten tavan mukaan auringon noususta siten, että ensimmäinen hetki alkaa juuri siitä. Jaffan portin torilla oli siis mainitun päivän ensimmäisenä hetkenä täysi ja hyvin vilkas liike. Paksut tammiportit olivat olleet auki päivän koitosta asti. Kun Jerusalemin on vuoristossa, oli aamuilma siellä melkoisen kylmä. Auringon säteet, vaikka kyllä lupailivat lämmintä, viipyivät vielä ikään kuin kiusaa tehden läheisten komeiden rakennusten torneissa ja katoilla, joista kuului kyyhkysten kuherrusta ja siivekästen joukkojen huminaa niiden lennellessä edes takaisin.

Koska edes vähäinen tutustuminen tämän pyhän kaupungin kansaan, sekä varsinaisiin asujamiin että vieraihin, on välttämätön, oikein ymmärtääksemme seuraavan kertomuksen eri kohtia, teemme viisaasti, jos pysähdymme portille ja annamme kirjavan elämän kulkea silmäimme ohitse. Eipä voisikaan olla parempaa tilaisuutta tarkastella ihmisjoukkoa, joka täst'edes alkaa eleskellä ihan toisenlaisella mielellä.

Taulu on erittäin sekava: toiminta, äänet, värit ja esineet, varsinkin kaduilla ja aukealla torilla, kaikki on ihmeellisen kirjavata. Maa on peitettynä leveillä, hakkaamattomilla kivillä, joita myöten kiitävien pyöräin narina ja kavioiden pauke sulaa epäselväksi pauhuksi, joka nousee paksujen muurien välitse ylös. Sekautukaamme siis ihmisjoukkoon ja tutustukaamme kauppaan ja elämään, sillä ainoastaan siten tulee mahdolliseksi oikein käsittää elämän kokonaiskuva.

Tuossa seisoo unelias aasi, selässä raskas koritaakka täynnä tuoreita kasviksia, papuja, sipuleja ja gurkkuja Galilean puutarhoista ja pengermiltä. Niiden isäntä tarjoilee äänellä, jota ainoastaan oloihin tutustunut ymmärtää, tavaroitansa, ell'ei hänellä juuri satu olemaan ostajia palveltavana. Ei mikään voi olla yksinkertaisempaa kuin hänen pukunsa, jona on vain sandaalit jalassa ja valkasematon, värjäämätön villakangaskappale olkapään ylitse heitettynä ja vyöllä keskeä kiinni vyötettynä. Ihan vieressä paljoo mahtavampana ja suurempana, vaikk'ei suinkaan niin tyynenä kuin aasi, on polvillaan paksujalkainen, pörhökarvainen, harmaa kameli, pitkä, takkuinen, punertava parta kurkun, kaulan ja ruumiin alla, selässä hyvin isossa satulassa suuri taakka merkillisesti järjestettyjä laatikoita ja koreja. Sen kaiken isäntä on pieni, notkea egyptiläinen, väriltään sellainen, kuin olisi hänen ihossaan paksulta teiden tomua ja aavikoiden hietaa. Pukuna on hänellä vaalennut *tarbooshe*, liehuva, hihatton ja vyöttämätön mantteli, joka ulottuu kaulasta polviin asti. Jalat ovat paljaat. Kameli, levottomana raskaan taakkansa alla, valittelee ja näyttää välistä valkoisia hampaitansa, mutta isäntä astuskelee vain huolettomasti edes takaisin, ajokeppi kädessä, koko ajan tarjoellen tuoreita Kidronin hedelmiänsä: viinirypäleitä, taateleja, viikunoita, omenia ja granaatteja.

Kadun ja torin nurkassa istuu muutamia naisia, nojaten selkäänsä harmaita muurikiviä vasten. Pukuna, josta heidät heti tuntee näiden seutujen alempaan väestöön kuuluviksi, on liinaviitta, ulottuva jalkoihin asti ja höllästi sidottu vyötäisiltä, sekä huntu, niin leveä, että peittää paitsi päätä myöskin hartiat. Heidän kauppatavaransa on saviastioissa, samanlaisissa kuin vielä nykyäänkin itämailla käytetään noutaessa vettä lähteistä; sitä paitsi on heillä muutamia nahkaleilejä. Niiden astiain ja leilien seassa mellastelee viisi kuusi puolialastonta lasta, leikitellen huolimatta kylmästä ja väen tungoksesta ja usein uhkaavasta tapaturman vaarasta. Heidän ruskea ihonsa, mustat silmänsä ja tumma tukkansa todistavat heidän kuuluvan Israelin kansaan. Äidit katsahtavat välistä huntujensa alta ja tarjoovat maansa kielellä tavaroitansa; leileissä näet on rypälehunajaa ja saviastioissa jonkinlaista päihdyttävää juomaa. Heidän yksitoikkoinen tavaransa ylisteleminen tavallisesti sotkeutuu yleiseen hälinään ja he riitelevät lukuisien kilpailijainsa kanssa; sillä näitä vahvajäntereisiä, paljasjalkaisia likamekkoja ja pitkäpartaisia veitikoita kävelee kaikkialla, saviastiat selässä, lakkaamatta huudellen: "hunaja-viiniä! En Gedin rypäleitä!" Kun joku pysähtyy heidän eteensä, pyöräyttävät he astian syrjälle ja nostavat peukalonsa pois piipun päältä, ja silloin tummanpunainen imelä rypäleen mehu kuohahtaa ostajan kuppiin.

Melkein yhtä meluavia ovat lintujen kaupitsijat, jotka myyskentelevät kyyhkysia, ankkvoja ja usein myöskin laulavia bulbul-lintuja eli satakieliä, mutta varsinkin kyyhkysia. Ostajat ottaessaan niitä vastaan verkoista harvoin ovat ajatteleematta linnunpyytäjien vaarallista elämää, näitä rohkeita kiipeilijöitä, jotka milloin riippuvat käsin jaloin jyrkissä vuoren seinämissä, milloin hinautuvat syvälle alas vuorten rotkoihin sitä varten erittäin tehdyissä koreissa.

Siinä on korutavarain kauppiaita, neuvokkaita miehiä punaisen ja sinisen kirjavassa puvussa, tavattoman suuret valkoiset käärelakit päässä, täysin tietävinä, mikä lumousvoima on korealla nauhalla tai kiihdyttävällä kullan loistolla, levitköönpä se sitte ranne- tai kaularenkaista, sormuksista tai nenärenkaista; siinä on talouskalujen, vaatteiden ja hyvänhajuisten vesien ja voiteiden kaupittelijoita ja paljo muita, jotka myyvät sekä hyödyllistä että hyödytöntä tavaraa; ja sekaisin kaikkien näiden kanssa on aaseja, hevosia, vasikoita, lampaita, määkiviä karitsoja ja laiskoja kameleja, lyhyesti sanoen

kaikenlaisia eläimiä, paitsi laissa saastaiseksi julistettua sikaa. Kaikkia näitä eläimiä näemme, eikä ainoastaan paikka paikoin, vielä vähemmin yhteen paikkaan koottuna, vaan ihan ylt'ympäri torin.

Jos lukija kääntää katseensa pois tästä katu- ja toritaulusta, kauppiaista ja heidän tavaroistaan, tulee hänen sen sijaan tarkastaa muuta yleisöä ja ostajia. Se tutkiminen käy paraiten portin edessä, jossa näyttämö on melkein yhtä kirjava ja vilkas, jopa vilkkaampikin, sillä kirjavuutta enentävät siellä teltat, markkinakojut ja pöydät, suurempi tila, isompi ihmisjoukko ja suurempi vapaus, se kaikki itämaisen auringon loistavassa valossa.

VII LUKU.

Jerusalemin väestö.

Pysähtykäämme kadun kulmaan, jossa ihmisiä virtailee edes takaisin, ja pitäkäämme silmämme ja korvamme auki.

Aika on juuri sovelias. Tuossa tulee kaksi miestä, jotka näyttävät kuuluvan huomattavimpaan luokkaan.

"Huh, miten kylmä!" sanoo toinen, jolla on voimakas vartalo, yllä sotapuku, päässä vaskikypärä, ryntäillä kiiltävä haarniska ja koko muu ruumis renkaista tehdyn rautapaidan peitossa. "Huh, miten kylmä! Muistatko, Kajus, holvia siellä kotona Komitiolla, josta papit sanovat käytävän lähtevän manalaan? Pluton kautta, minä tänä aamuna voisin totta tosiaan seisoa siellä, ainakin niin kauan, että jälleen lämpiäisin!"

Hänen kumppaninsa veti sotilasviittansa päähineen alas, niin että pää ja kasvot jäivät paljaiksi, ja vastasi ivallisesti hymyillen: "Niiden Iegionain kypärit, jotka voittivat Markus Antoniuksen, olivat täynnä Gallian lunta, mutta sinä, ystävä parka, olet juuri nyt tullut Egyptistä, jossa olet saanut vereesi kesän hehkua."

Sitten he katoavat kadun suuhun. Vaikka he olivat puhuneet hiljaa, niin heidän aseensa ja ryhdikäs astuntansa kylliksi ilmaisi heidän olevan roomalaisia sotilaita.

Tungoksesta tulee sitte esiin laiha, leveähartiainen juutalainen, yllä huononlainen, ruskea hame; pitkää, kampaamatonta tukkaa riippuu silmillä, kasvoilla ja hartioilla. Hän on yksin. Vastaan tulijat nauravat hänelle vasten silmiä, ell'eivät tee ehkä pahempaakin, sillä hän on nasiiri, noita halveksittuja, jotka hylkäävät Mooseksen kirjat, tekevät inhottavia lupauksia ja pitävät tukkansa leikkaamatta niin kauan kuin lupaus kestää.

Sill'aikaa kuin katselemme hänen poistumistansa, syntyy äkisti liike väkijoukossa sen kiireesti hajotessa oikealle ja vasemmalle; samalla kuuluu kovaa ja hätäistä huudahtelemista. Tuossa tuo on hälinän syykin: mies, näöltään ja puvultaan hebrealainen. Lumivalkoinen liinamantteli, joka on sidottu keltaisilla silkkinauhoilla kiinni hänen päähänsä, liehuu irrallaan hartioilla; hame on runsaasti kirjailtu koruompeluksilla; punainen, keltarimpsuinen nauhavyö on moneen kertaan kierretty ympäri vyötäisten. Hänen käytöksensä on tyyni, jopa hän hymyileekin niille, jotka niin kiireesti tekevät tietä hänelle. Onko hän spitalinen? Ei, hän on vain samarialainen. Jos syrjään väistyvältä ihmisjoukolta kysyisimme sen käytöksen syytä, niin se vastaisi, että hän on sekasikiö, assyrialainen, joka saastuttaa yksinpä manttelinsa koskettamisellakin; siispä henkilö sellainen, jolta israelilainen ei saa edes kuoleman vaarassakaan ottaa mitään apua. Kun David pystytti valtaistuimensa tähän Sionille ainoastaan Juudan sukukunnan avulla, muuttivat muut kymmenen sukukuntaa Sikemiin, paljoa vanhempaan ja siihen aikaan pyhistä muistoista äärettömän paljoa rikkaampaan kaupunkiin. Sukukuntain viimein tapahtunut yhtyminen ei suinkaan lopettanut siten alkanutta riitaa. Samarialaiset pysyivät Garizimin tabernaklin puolustajina, väittäen sitä pyhemmäksi ja nauraen Jerusalemin vihaisille kirjanoppineille. Eikä aikakaan lievittänyt tätä kiihkoa. Herodeen aikana sai vaikka koko maailma kääntyä Mooseksen uskoon, mutta ei samarialaiset; he yksinään olivat ehdottomasti ja ainiaaksi erotetut juutalaisten yhteydestä.

Samarialaisen mentyä porttihilin alle, kiintyy tahtomattammekin katseemme kolmeen samasta holvista juuri tulevaan mieheen. He ovat ihan toisenlaisia kuin muut tähän asti näkemämme. Heillä on tavaton ruumiinrakennus ja erittäin kehittyneet lihakset; silmät ovat siniset ja iho niin valkoinen, että sen läpi kuultaa sininen suoniverkko; tukka valkoinen ja lyhyt; pää pieni ja pyöreä, tanakasti kaulan päässä, joka on pyöreä ja suora kuin puunrunko. Edestä avonaiset, hihattomat villamekot, höllästi

sidotut kiinni vyötäisiltä, jättävät paljaksi sääret ja käsivarret, joiden jänteisyys johdattaa mieleemme kilpakentän. Jos lisäksi vielä huomaamme heidän huolettoman ja suruttoman ryhtinsä, niin jopa lakkaamme ihmettelemästä, minkä tähden ihmisjoukko väistyy heidän tieltänsä, kääntyy vielä katselemaan heidän jälkeensäkin. Ne ovat miekkailijoita, painiskelijoita, kilpajuoksijoita, nyrkkitaistelijoita, sellaisia ammattilaisia, jotka ennen roomalaisten tuloa olivat Judeassa ihan tuntemattomat; veitikoita, jotka, milloin eivät ole harjoituksissa, joutilaina vetelehtivät kuninkaallisissa puistoissa tai istuskelevat vartiain luona palatsien porteilla; kenties he ovat myöskin vain täällä käymässä Kaisareasta, Sebastesta tai Jerikosta. Näihin kaupunkeihin näet Herodes, ollen enemmän kreikkalainen kuin juutalainen ja roomalaisten tapaan suuri veristen näytelmien suosija, oli rakennuttanut suuria teattereita ja nyt pitää miekkailukoulua miehille, jotka tavallisesti ovat koottuja Gallian maakunnista tai slavilaisista heimoista Tonavan varsilta.

"Bakkuksen kautta!" sanoo yksi heistä, lyöden nyrkillään olkapäähänsä, "heidän kallonsa eivät ole munan kuorta paksummat."

Raakamainen katse, joka seuraa tuota hänen liikettänsä, inhottaa meitä ja onneksi me saamme toista miellyttävämpää katselemista.

Tuossa ihan vastapäätä on hedelmäkoju. Sen isäntä on kaljupäinen, pitkäkasvoinen ja hänellä on kotkannenä. Hän istuu maahan levitetyllä matolla, selkä muuria vasten; hänen päänsä päälle on pingoitettu lyhyt kangaskappale; käden yletyttävissä on joukko pikku tuoleja ja niillä olevissa pajukoreissa manteleja, rypäleitä, viikunoita ja granaatteja. Hänen luoksensa tulee nyt juuri henkilö, johon meidän huomiomme täytyy ehdottomasti kiintyä, vaikka toisella tavalla kuin miekkailijoihin: hän on todella kaunis mies, oikein kaunis kreikkalainen. Hänen ohimoitansa myöten suikertelee myrttikruunu, pitäen häilyvää tukkaa koossa, ja kiiltopintaisten lehtien seassa näkyy vielä vaalenneita kukkia ja puolikypsiä marjoja. Hänen tulipunainen tunikkansa on pehmeimmästä villasta; puhvelinnahkaisen vyön alta, jota eriskummallinen kultasolki etupuolella pitää kiinni, valahtaa hame alas polviin, runsailla kultaompeleilla koristetuissa poimuissa. Valkoisilla ja keltaisilla juovilla kirjailtu villamantteli verhoaa kaulaa ja helma viiltää takana maata; hänen käsivartensa ja säärensä, mikäli niitä näkyy, ovat valkoiset kuin elefantinluu ja niin kiiltävät, kuin ne kylvyllä, öljyllä, harjalla ja karvapihdeillä voidaan tehdä.

Hedelmäin kaupitsija kumartuu tuoiltaan nousematta eteenpäin ja nostaa kätensä, kunnes ne yhtyvät otsalla, selkäpuolet ulos päin ja sormet suorina.

"Mitä sinulla on tarjota tänään, Pafon poika?" sanoo nuori kreikkalainen, katsoen enemmän koreihin kuin kyprolaiseen. "Minulla on nälkä. Mitä sinulla on aamiaiseksi?"

"Pedion hedelmiä, hyvää tavaraa, juuri sellaista kuin Antiokian laulajat syövät aamusilla, selvittääkseen ääntänsä", vastaa hedelmäin myyjä ruikuttavalla nenä-äänellä.

"Anna viikuna, mutta älä paraimpiasi, jotka ovat Antiokian laulajia varten!" sanoo kreikkalainen. "Sinä olet Afroditen palvelija, kuten minäkin, niinkuin myrttiseppeleeni sinulle todistaa: minä sen tähden sanon, että minusta heidän äänensä on kylmän kolakka kuin Kaspiameren tuuli. Huomaatko tätä vyötä? Se on mahtavan Salomen lahja..."

"Kuninkaan sisarenko!" ihmetteli kyprolainen, uudestaan tervehtien.

"Kuninkaallisen ja jumalallisen kaunoaistin mukaankin, luullakseni. Ja miksikä ei? Hän onkin kreikkalaisempi kuin kuningas. Mutta entä aamiaiseni! Tässä on rahaa, Kypron punaista kuparia. Anna minulle rypäleitä..."

"Etkö tahdo taatelejakin?"

"En, minä en ole arabialainen."

"Entä viikunoita?"

"Ne tekisivät minut juutalaiseksi. Ei, anna vain rypäleitä. Vesi ei sekaudu niin hyvin veteen kuin rypäleen veri kreikkalaisen vereen."

Hovitapaan käyttäytyvä laulaja likaisella ja meluisella torilla on näky, joka ei aivan helposti haihdu katsojan mielestä. Mutta kohta tulee henkilö, joka kuitenkin vetää puoleensa koko meidän huomiomme ja saa meidät ihmettelemään. Hän astuu hitaasti eteen päin, katse maata kohti; välistä hän pysähtyy, panee kätensä ristiin ryntäilleen ja nostaa silmänsä ylös kohti taivasta, kuin olisi hän valmis rukoilemaan. Ei missään muualla kuin Jerusalemissa saada nähdä sellaista ilmiötä. Hänen otsallaan niihin nauhoihin kiinnitettynä, jotka pitävät manttelia paikoillaan, näkyy nelikulmainen nahkapala; samanlainen nahkatilkku on hihnalla kiinnitetty vasempaan käsivarteen; hänen hameensa liepeet ovat

koristetut tummalla rimpsulla. Näistä merkeistä sekä puvun leveistä reunuksista ja koko olentoa verhoavan täydellisen pyhyden tuoksusta tunnemme tämän ilmiön fariseukseksi, tuon uskonnollisen lahkon eli valtiollisen puolueen jäseneksi, jonka tekopyhyys ja mahtavuus kohta jälkeen päin saattoivat koko maan kurjuuden ja surun valtaan.

Pahin ahdinko portin ulkopuolella on sillä tiellä, joka vie Joppeen. Jos käännyimme pois fariseuksesta, kiintyy huomiomme muutamiin henkilöihin, jotka näyttävät ihan toisenlaisilta kuin tuo muu kirjava joukko. Etevin heistä näkyy olevan jalomuotoinen mies, iho läpikuultava ja kukoistava, silmät kirkkaat, mustat, parta pitkä, aaltoileva ja runsaasti kostutettu hyvähajuisilla nesteillä. Kaunismuotoisen ruumiin mukainen on hänen kallis, vuodenaikaan soveltuva pukunsa. Kädessä on hänellä sauva ja kaulasta riippuu nauhassa suuri kultasinetti. Monta palvelijaa on hänen seurassansa, lyhyet miekat vyöhön pistettynä; jos he puhuttelevat häntä, niin se tapahtuu suurella kunnioituksella. Siinä seurassa on vielä kaksi arabialaista, oikean aavikkoheimon poikaa; laihat, jäntereiset, pronssinkarvaiset miehet, kasvat kulmikkaat ja silmissä melkein pirullinen loisto; päässä on heillä punaiset *tarbooshet*; aban päälle vasemman olkapään ja oikeanpuolisen vyötärön ympäri kierrettynä siten, että oikea käsivarsi on vapaana, riippuu *haikeja* eli villapeitteitä. Kova melu kuuluu tämän seurueen keskeltä, sillä arabialaiset taluttavat juuri esiin hevosia ja satuloivat niitä; innossaan he puhuvat kimakalla ja kovalla äänellä. Hovimies puolestaan antaa enimmäkseen palvelijain puhua; välistä hän hyvin arvokkaasti vastaa; nähtyään kyprolaisen hän pysähtyy ja ostaa muutamia viikunoita. Kun koko joukko ehtii pois portin ohitse aivan fariseuksen jälessä, ilmoittaa hedelmäkauppias meille, jos häneltä kysymme, että vieras on juutalainen, yksi kaupungin ruhtinaita, joka on ollut pitkällä matkalla tutkimassa tavallisten Syrian rypäleiden ja meren kosteudesta niin verrattomiksi tulevien Kypron rypäleiden erotusta.

Täten virtailee noin puolelle päivälle asti, välistä myöhempäänkin puuhailevia ihmisjoukkoja lakkaamatta edes takaisin Jopen portista, näyttäen suuren joukon eri luonteita, ihmisiä Israelin kaikista heimoista, kaikista laškoista, joihin vanha jumalanpalvelus on paloitetu ja hienosteltu; kaikista uskonnollisista ja yhteiskunnallisista puolueista; seikkailevia roistoja, jotka taiteilijoina ja ilvehtijöinä ylvästelevät Herodeen tuhlaavan anteliaisuuden avulla; jäseniä etenkin niistä Välimeren ympäristön kansoista, jotka keisarien ja heidän edeltäjäinsä aikana ovat joutuneet Rooman vallan alle. Toisin sanoen Jerusalem, rikas pyhistä muistoista ja vielä rikkaampi pyhistä ennustuksista, tämä Salomonin Jerusalem, jossa hopeaa oli kuin kiviä ja sedripuita kuin viikunapuita laaksossa, oli tullut vain Rooman jäljittelijäksi, maallikko-elämän ja -kaupan keskuksiksi, pakanallisen vallan pesäksi. Kerran oli juutalainen kuningas pukeutunut papin pukuun ja mennyt ensimmäisen temppelin kaikkein pyhimpään uhraamaan suitsutusuhria, mutta hän tuli jälleen ulos spitalisena; — tänä aikakautena astui Herodeen temppeliin ja samaan kaikkein pyhimpään Pompejus, ja tuli ulos vahingoittumatta, nähtyään siellä vain tyhjän kammarin eikä merkkiäkään Jumalan läsnäolosta.

VIII LUKU.

Josef ja Maria.

Pyydämme nyt lukijaa palaamaan siihen paikkaan, jonka olemme kuvanneet Jopen portin torin osaksi. On kolmas hetki päivästä ja suuri osa väkeä on jo poistunut, mutta tungos on yhä vielä yhtä suuri. Äsken tulleiden joukossa oli eteläisen muurin luona mies, nainen ja aasi, jotka ansaitsevat koko huomiomme.

Mies seiso i aasin pään kohdalla, pitäen juhtaa ohjista ja nojaten keppiin, joka näytti varta vasten olevan valittu kahta tarkoitusta varten: piiskaksi ja sauvaksi. Hänen pukunsa oli samanlainen kuin muidenkin juutalaisten, paitsi että se näytti uudelta. Hänen päästänsä riippuva vaippa ja kaulasta kantapäihin asti ulottuva hameensa eli pitkä mekkonsa olivat luultavasti pyhävaatteita, joita hän käytti sabattipäivinä käydessään synagogassa. Kasvoista päättäen hän oli kuudennellakymmenellä, jota luuloa vielä vahvistivat hopeakarvatkin, joita näkyi hänen muuten mustassa parrassaan. Hän katseli ympärilleen puolittain uteliaasti ja puolittain huolettomasti, kuten vierailta ja maalaisilla on tapana.

Aasi pureksi vitkaan tuoretta ruohoa, jota oli runsaasti kaupan torilla. Eläin unisessa tyytyväisyydessään ei pitänyt vähääkään lukua ympärillään vallitsevasta hälinästä eikä melusta; yhtä vähän sitä huomasi nainenkaan, joka istui aasin selässä tynnyillä pehmitetyssä satulassa. Tummasta villakankaasta tehty päällysvaate peitti kokonaan hänen vartalonsa ja valkoinen huntu hänen päänsä ja kaulansa. Välistä kun hänen uteliaisuutensa kiihtyi näkemään tai kuulemaan jotain tuosta elävästä taulusta, veti hän huntuaan sivulle, mutta niin vähän, että kasvat pysyivät piilossa.

Viimein joku puhutteli miestä.

"Ettekö te ole Josef Natsaretista?"

Kysyjä seiso ihan hänen vieressään.

"Se on nimeni", vastasi Josef ja kääntyi vakavana. "Ja kukas te itse olette? — ah, rauha olkoon teille, hyvä ystävä, rabbi Samuel!"

"Rauha olkoon sinullekin!" Rabbiini pysähtyi, katsahti vaimoon ja jatkoi: "Sinulle, sinun huoneellesi ja palvelijoillesi olkoon rauha!"

Niin sanoessaan hän nosti kätensä ryntäilleen ja kumarsi päätään naiselle, joka samaan aikaan oli häntä nähdäkseen vetänyt huntunsa sen verran sivulle, että nyt näkyivät juuri tyttöiästä pääseen vaimon kasvot. Sitte he ottivat toinen toistaan oikeasta kädestä ikään kuin suudellakseen toinen toisensa kättä, mutta päästivät jälleen irti ja suutelivat kumpikin omaa kättänsä ja nostivat sen sitte otsalleen, kämmen ulos päin.

"Teillä on niin vähä tomua vaatteissanne", sanoi rabbiini tuttavasti, "että siitä päättäen olette olleet yötä tässä meidän isäimme kaupungissa."

"Emme", vastasi Josef, "kun ehdimme vain Betaniaan yön tullessa, jäimme sinne majataloon ja läksimme jälleen päivän koitteessa matkalle."

"Teillä on siis vielä pitkä matka jälellä; eihän toki Joppeen?"

"Ainoastaan Betlehemiin."

Rabbiinin kasvot, tähän asti ystävälliset ja avomieliset, synkistyivät ja rypistyivät, ja hän selvitti kurkkuansa äänellä, joka oli enemmän korahtamisen kuin rykimisen kaltainen.

"Niin, tietysti", hän sanoi, "kyllä ymmärrän. Te olette syntynyt Betlehemissä ja palaatte nyt sinne tyttärenne kirjoitettavaksi ja verotettavaksi keisarin käskyn mukaan. Jakobin lapset ovat samassa tilassa kuin muinoin heimot Egyptissä, nyt vain ei ole Moosesta eikä Josuaa. Eivätkö mahtavat ole merkillisesti kukistuneet!"

Josef vastasi liikahtamatta ja kasvojaan väräyttämättä:

"Vaimo ei ole minun tyttäreni."

Mutta rabbiini oli aivan kiintynyt valtiollisiin mieltelmiinsä, niin että häneltä Josefin sanat jäivät huomaamatta. "Mitä zelotit (haaveksija Judas ja hänen puolueensa) nyt puuhailevat Galileassa?"

"Minä olen kirvesmies ja Natsaret on kylä", sanoi Josef varovasti. "Katu, jonka varrella minun työpenkkini seisoo, ei ole tie, joka veisi mihinkään kaupunkiin. Minä kun veistelen ja sahailen lankkuja, ei minulla ole aikaa sekautua puolueiden riitoihin."

"Mutta te olette juutalainen", sanoi rabbiini vakavasti, "te olette juutalainen ja Davidin suvusta. Siispä ette suinkaan mielellänne käy veroja maksamassa, paitsi sitä sikliä, joka vanhan tavan mukaan annetaan Jehovalle."

Josef ei vastannut.

"Minä en valita verorahan suuruutta", jatkoi hänen ystävänsä, "yksi denaari, mitätön summahan se on. Niin, sitä en suinkaan valita; vaan verottaminen, se se juuri on varsinainen häpeä. Ja muuten, eikö veron maksaminen ole ihan samaa kuin hirmuvallan alle taipuminen? Sanokaas minulle, onko totta, että Judas sanoo itseään Messiaaksi. Elättehän te hänen puoluelaistaensa keskellä."

"Olen kuullut heidän sanovan, että hän on Messias", vastasi Josef.

Juuri silloin siirtyi vaimon huntu syrjään ja hänen kasvonsa paljastuivat hetkiseksi. Rabbiinin silmät kääntyivät sinne päin ja hän ehti nähdä erittäin kauniit kasvot, joita keskusteluun hartaasti osaa ottava katse lämmitti; tumma puna syöksyi vaimon poskille ja otsaan, ja huntu heti palasi entiselle paikalleen.

Valtioviasastelija unhotti mieliaineensa.

"Teillä on kaunis tytär", sanoi hän hiljaa.

"Ei hän ole minun tyttäreni", lausui Josef toistamiseen.

Rabbiinin uteliaisuus kiihtyi.

Natsarealainen, sen huomattuaan, kiireesti jatkoi: "Hän on Joakimin ja Annan tytär Betlehemistä; heistä olette ainakin kuullut puhuttavan, sillä heitä pidettiin suuressa arvossa..."

"Olen, olen", vastasi rabbiini kunnioittavasti, "minä tunnen heidät. He polveutuvat suorastaan Davidista. Kyllä minä heidät tunsin varsin hyvästi."

"Niin, nyt he ovat kuolleet", jatkoi natsarealainen, "he kuolivat Natsaretissa. Joakim ei ollut rikas, mutta hän jätti kartanon ja puutarhan tyttäriensä Marianin ja Marian kesken jaettavaksi. Tämä on toinen niistä sisaruksista. Ja että hänen osansa omaisuudesta säilyisi, piti hänen lain mukaan ottaa lähin sukulaisensa miehekseen. Hän on nyt minun vaimoni."

"Ja te olitte..."

"Hänen setänsä."

"Niin, tietysti! Ja koska te molemmat olette syntyneet Betlehemissä, vaatii siis Rooman laki, että te viette hänet kanssanne sinne väenlaskua varten."

Rabbiini pani kätensä ristiin ja katsahti harmissaan kohti taivasta sekä huudahti: "Vielä elää Israelin Jumala! Kosto on hänen!"

Samalla hän kääntyi ja meni pois, sanomatta jäähyväisiä. Eräs lähellä seisoja, huomattuaan Josefin kummastuksen, sanoi ihan levollisesti: "Rabbi Samuel on zelootti. Ei Judas itsekään suinkaan ole kiivaampiluontoinen."

Josef, tahtomatta yhtyä keskusteluun miehen kanssa, ei ollut kuulevinaan hänen selitystensä, vaan kokoeli yhteen ruohonrippeet, jotka aasi oli hajoitellut, ja nojasi sitte jälleen sauvaansa odottelemaan aasin syönnin loppua.

Tunnin kuluttua kulkivat he ulos portista ja läksivät länttä kohti Betleheemiin päin. Kohta he jo pääsivät sen rinteen alle, joka vie alas Hinnomin laaksoon, jossa siellä täällä kasvoi yksinäisiä metsä-öljypuita. Natsarealainen astui huolellisesti ja hellästi naisen sivulla, aasin ohjat kädessä. Vasemmalla heistä oli kaupungin muuri, kääntyvä sitte etelään ja itään päin ympäri koko Sion-vuoren, ja oikealla puolella jyrkät kukkulat, jotka ovat laakson läntisenä rajana.

He kulkivat hiljaa Gihonin lammikkojen ohitse, josta aurinko pian karkoitti majesteetillisen vuoren kutistuvat varjot; sitte edelleen Salomonin lammikoista tulevan vesijohdon vieritse lähelle sitä kukkulaa, jota nyt sanotaan Pahanneuvon vuoreksi; ja sieltä he alkoivat nousta Refaimin tasangolle. Aurinko levitti loistoaan kuuluisan lakeuden kiviselle pinnalle, ja lämmön vaikutuksesta päästi Joakimin tytär Maria huntunsa putoamaan ja paljasti päänsä. Josef kertoi historian, mitenkä David juuri tässä äkkiaurvaamatta hyökkäsi filistealaisten päälle heidän rauhallisesti maatessansa teltoissaan. Hän kertoi laveasti ja puhui juhlallisen näköisenä teeskentelemättömän maalaisen yksinkertaisella tavalla. Maria ei näyttänyt koko aikaa kuuntelevan häntä.

Juutalainen tyyppi on kasvoilta ja ruumiin asennolta tuttu yli koko maailman. Rodun ruumiillinen tyyppi on aina ollut sama, vaikka tietysti yksityishenkilöissä on ollutkin muutamia eriävyyksiä. "Hän oli verevä ja kaunis kasvoilta ja ihana muodolta." Sellainen oli Jessen pojan Davidin muoto, kun hänet tuotiin Samuelin eteen. Inhimillinen kuvausvoima on aina siitä asti tuntenut vaikutusta näistä muodon piirteistä. Runollinen vallattomuus on ulottanut kantaisän etevät puolet hänen jälkeläisiinsäkin. Niinpä on kaikilla meidän Salomon-kuvillamme kauniit kasvot, varjossa kastanjan värinen, auringonvalossa kullalta välkkyvä tukka ja parta. Sellaisilta näyttivät meidän käsitystapamme mukaan lemmikkipojan Absalonin kiharat. Ja alkuperäisten tietojen puutteessa on muinaistaru yhtä lempeästi kohdellut tätä Mariaa, jota nyt seuraamme tuon verevän kuninkaan synnyinkaupunkiin.

Hän oli vasta 15 vuoden ijässä. Hänen vartalonsa, äänensä ja käytöstapansa osoittivat hänen olevan juuri kehittyneen tyttöjästä. Hänen kasvonsa olivat täydellisen soikeat, ihonsa enemmän kalpea kuin kukoistava. Nenä oli säännöllinen; hiukan raollaan olevat huulet, täyteläiset ja punakat, tuottivat suun piirteille lämpimän, hellän ja luottavaisen muodon; suuria sinisilmiiä varjostivat syvät luomet ja pitkät ripset; sopusuunnassa koko muun muodon kanssa riippui runsaskasvuinen kultatukka juutalaisiorsianten tapaan, millään tavalla sitomatta, pitkin selkää alas aina satulalle asti, jolla hän istui. Kurkun ja kaulan piirteissä oli omituinen untuvan pehmeys, josta taiteilija ei olisi päässyt selville, oliko se varjostuksen vai värityksen vaikuttama. Paitsi tätä ruumiillista suloutta oli hänessä vielä muutakin, jota on vaikeampi kuvata: viatonta kainoutta, jota ainoastaan sielun puhtaus voi säilyttää, ja vähä hajamielisyyttä, luonnollista niille, jotka paljon ajattelevat ylimaailmallisia asioita. Hän kohotti usein vapisevin huulin katseensa kohti taivasta, joka ei sekään ollut sinisempi hänen silmiänsä; usein pani hän kätensä ristiin ikään kuin kunnioitukseen ja rukoukseen; usein hän kohotti päänsä ikään kuin kiihkeästi odotellen kuuluvaksi kutsuvaa ääntä. Tuon tuostakin hiljaisen kertomuksensa aikana Josef kääntyi katselemaan häntä, ja nähdessään, mitenkä Marian kasvoista ikään kuin loisti ylimaailmallinen

hohde, hän unhotti aineensa ja pää kumarruksissa jatkoi vaivaloista astuntaa.

Siten he pääsivät suuren tasangon yli ja viimein saapuivat Mar-Elias-kukkulalle; sieltä he jo laakson ylitse näkivät Betlehemin, ikivanhan "leivän kodin", jonka valkoiset muurit paistoivat vuoren harjalta välkkyen lehtevien puistojen välitse. Siihen he pysähtyivät levähtämään ja Josef sill'aikaa osoitteli pyhiä, kuuluisia paikkoja. Sitte he laskeutuivat alas laaksoon lähteelle, jonka luona oli tapahtunut yksi Davidin sotilasten merkellisimmistä urhotöistä. Se pikku paikka oli täynnä väkeä ja karjaa. Josefia alkoi pelottaa, että, jos kaupunki oli yhtä täynnä, ei mitään majapaikkaa saataisi Marialle, joka ei ollut tottunut sellaiseen puutteeseen. Viivähtämättä hän sen tähden joudutti matkaa ohi kivipylvään, joka osoittaa Rakelin hautaa, sekä puutarhain välitse ylös rinnettä, tervehtimättä ketään monista vastaantulijoista, kunnes pysähtyi majatalon portille, joka silloin oli kaupungin porttien ulkopuolella, lähellä sitä paikkaa, jossa tiet yhtyivät.

IX LUKU.

Betlehemissä.

Täysin käsittääkseen, mitä natsarealaiselle tapahtui majatalossa, tulee lukijan pitää mielessä, että majatalot olivat itämailla vallan toisenlaiset kuin länsimailla. Niiden persiankielinen nimitys oli kaani, ja yksinkertaisimmat niistä olivat vain aitauksia, joihin ei ollut mitään porttia eikä ovea. Ne tehtiin varjoisiin paikkoihin, joita kävi helposti puolustaa ja joissa oli vettä saatavissa. Sellaiset olivat ne majapaikat, jotka suojelivat Jakobia hänen matkallaan Padan-Aramiin hankkimaan itsellensä vaimoa. Samanlaisia on vielä tänäkin päivänä aavikoiden levähdyspaikoissa. Toiselta puolen olivat muutamat niistä, varsinkin suurten kaupunkien kuten Jerusalemin ja Aleksandrian välisen tien varrella, oikein ruhtinaallisia laitoksia, rakentajakuningastensa auliuden tuntomerkkejä. Tavallisesti ne eivät kuitenkaan olleet muuta kuin jonkun sheikin asunto tai omaisuus, jossa hän piti päämajaa ja josta hän hallitsi heimoansa. Vierasten majoitus oli niissä vaan sivutarkoituksena; muuten ne näet olivat toreina, teollisuuspaikkoina tai linnoina, kauppiasten ja käsityöläisten kokous- ja oleskelupaikkoina melkein yhtä paljon kuin yön yllättämien karavaanien ja jalkamiesten turvapaikkoina. Niiden muurien sisällä toimiteltiin joka päivä kaikellaisia asioita, kuten kaupungissa.

Varmaankin on länsimaalaisesta erittäin huvittavaa kuulla, miten merkillisellä tavalla tällaista majataloa hoidettiin. Siinä ei ollut isäntää eikä emäntää; ei palvelijoita, keittäjiä eikä keittiötäkään; vahtimies portilla oli ainoa jonkinlaisen valvonnan tai omistusoikeuden merkki. Vieraat pysähtyivät siihen mielensä mukaan, ilmoittamatta siitä kellekään. Siitä järjestelmästä tietysti seurasi, että jokaisella majapaikkaan poikkeavalla täytyi olla itsellään mukana oma eväs ja keittoastiat taikka täytyi hänen ostaa ne majatalossa oleskelevalta kaupustelijoilta. Samoin oli vuoteen, makuuvaatteiden ja eläinten rehun laita. Vettä, lepoa, kattoa pään päällä ja turvallisuutta matkustaja ainoastaan odottikin saavansa isännältä, eivätkä ne maksaneet mitään. Synagoogain rauhaa häiritsivät usein meluisat riidat, vaan majapaikan rauhaa ei koskaan. Nämä rakennukset ympäristöineen olivat pyhät; lähde ei ollut niin pyhä.

Betlehemin edustalle laitettu majatalo, jonka eteen Josef vaimoineen pysähtyi, oli varsin sopiva tällaisten majapaikkain esimerkiksi, se kun ei ollut liian yksinkertainen eikä liian ylellisestikään laitettu. Rakennus oli muodoltaan aivan itämaalainen; ympäri pihan oli neliönmuotoinen huonerivi, leikkaamattomista kivistä tehty, tasakattoinen, ulkoseinät ihan ikkunattomat, itäisessä eli etusivussa yksi ainoa aukko, s.o. ovi, joka siis samalla toimitti portin virkaa. Tie kulki niin läheltä ovea, että sen tomu puoleksi peitti pihtipielen poikkipuun. Litteäkivinen muuri läksi rakennuksen koillisesta kulmasta, jatkuen monta kyynärää rinnettä myöten alaspäin ja siitä länteen päin kalkkilouhokselle asti, siten ollen turvallinen karjan aitaus, joka majapaikassa on ihan välttämätön asia.

Pienessä kaupungissa, kuten Betlehemissä, jossa oli vain yksi sheikki, voi tietysti myöskin olla ainoastaan yksi majatalo. Josef, vaikka olikin syntynyt täällä, ei saattanut odottaakaan itseänsä kohtaan vierasvaraisuutta kaupungista, koska hän oli jo kauan asunut muualla. Sitä paitsi saattoi väenlasku, jota varten hän oli tullut tänne, kestää viikkokausia, ehkäpä kuukausiakin; roomalaisten maakunnanvirkamiesten hitaisuus oli tässä asiassa tullut jo sananparreksi. Tuskinpa vain olisi käynytäkään rasittaa tuttavien tai sukulaisien niin tietämättömän pitkällä vierailulla. Sen tähden hänen pelkonsa, ett'ei ehkä saisi nauttia majatalon mukavuuksia, kasvoi aivan tuskalliseksi hänen kiivetessään vastamäkeen ja jyrkimmissä paikoissa kiirehtiessään aasia. Hän näet huomasi tien olevan täynnä miehiä ja poikia, jotka hälisten ja huutaen ajelivat karjaansa, hevosia ja kameleja, alas laaksoon ja

jälleen ylös, toiset juottamaan, toiset korjaamaan elukoita suojaan läheisiin luoliin. Hänen päästessään lähelle majataloa se rauhattomuus yhä lisääntyi, kun hän näki suuren ihmisjoukon ovea piirittämässä; läheinen, avara aitauskkin näytti jo olevan täpösen täynnä.

"Me emme pääse ovelle asti", sanoi Josef, "pysähtykäämme tähän ja tiedustelkaamme, jos voimme, mitä on tapahtunut."

Vastaamatta Maria levollisesti työnsi huntunsa syrjään. Hänen kasvoistansa ensin näkyvä väsymys muuttui mielenkiinnoksi. Hänhän oli aivan lähellä ihmisjoukkoa, joka ei voinut olla herättämättä hänen uteliaisuuttansa, vaikka ihmisjoukot olivatkin hyvin tavalliset niillä maanteilla, joita suuret karavaanit enimmiten kulkivat. Siinä oli jalkamiehiä, jotka kovalla äänellä puhuen kaikkia Syrian murteita juoksentelivat sinne tänne; hevosmiehiä, jotka huutelivat kameleilla ratsastajille; miehiä, jotka kinastelivat vastahakoisten lehmäin ja arkain lammasten kanssa; miehiä kaupitsemassa leipää ja viiniä; puhumattakaan poikajoukosta, joka oli ajelemassa koiraparvea. Jokainen ja kaikki tyyni näytti olevan yht'aikaa liikkeessä. Kaunis katselija oli luultavasti liian väsyksissä, voidakseen kauan tuntea huvia tuosta elävästä taulusta; hetkisen kuluttua hän huokasi ja ikäänkuin lyyhistyi satulaan; juuri kuin lepoa etsien tai jotakuta odotellen hän katseli kohti etelää ja Paratiisivuoren korkeita kallioita, jotka hiukan punottivat laskeutuvan auringon säteistä.

Sill'aikaa kuin Maria katseli sinne päin, tunkeutui kyynäspäittensä avulla esiin mies ja pysähtyi lähelle aasia harmistuneesti katsoen väkijoukkoon. Josef puhutteli häntä.

"Kun oletan, että te ystäväni kuten minäkin olette Juudan poikia, uskallan minä kysyä teiltä tämän ihmistungoksen syytä."

Mies kääntyi kiivaasti, mutta, nähtyään Josefin vakavan muodon, nosti kätensä puoli tervehdykseen ja vastasi yhtä pitkään ja syvällä äänellä kuin kysyjäkin:

"Rauha olkoon teille, rabbi! Olen Juudan poikia ja vastaan teille. Minun kotoni on Bet-Dagonissa, joka, kuten tiedätte, on vanhastaan ollut Danin suvun asuinpaikka."

"Modinin ja Jopen välillä", sanoi Josef.

"Ah, te olette käynyt Bet-Dagonissa", sanoi mies, kasvot vielä lempeämpinä. "Millaisia vaeltajia me Juudan suku olemmekaan! Minä olen jo monta vuotta ollut poissa vuorenselän-teeltä, vanhasta Efratista, kuten isämme Jakob sitä nimitti. Kun kuulutettiin, että kaikki hebrealaiset lasketaan, kukin synnyinpaikassaan, niin ... se minun asiani on täällä, rabbi."

Josef vastasi, kasvojen muoto entisellään:

"Samalle asialle minäkin tulin ja vaimoni."

Mies katsahti pikaisesti Mariaan ja pysyi vaiti. Maria katseli Gedorin paljasta huippua. Aurinko suuteli hänen ylös päin käännettyjä kasvojaan ja täytti loistollaan hänen syvät sinipunervalta hohtavat silmänsä; hänen huulillaan, jotka olivat vähän auki, värisi hengitys, joka ei suinkaan ollut maallista huo'untaa. Sinä silmänräpäyksenä näytti koko hänen inhimillinen kukoistuksensa ikään kuin puhdistuneelta; hän oli sen näköinen kuin meidän mielestämme niiden pitää olla, jotka istuvat taivaan kaikki kirkastavan valon portilla. Bet-Dagonin mies näki omin silmin sen henkilön, jonka kuva vuosisatain kuluttua tuli neron ilmestyksenä jumalallisen Santilaisen mieleen ja teki hänen nimensä kuolemattomaksi.

"Mitä minä puhuinkaan? Ah, jopa muistan. Aioin sanoa, että, kun kuulin käskyn tulla tänne, minä aivan suutuin. Mutta sitte juotui mieleeni vanha kukkula, kaupunki ja lakeus, joka viettää alas Kidronin laaksoihin, viinimäet, puutarhat, viljavainiot, jotka ovat kasvaneet laihoja aina Ruutin ja Boaan päivistä asti; tutut vuoret, Gedor tässä, Gibeah tuolla, Mar Elias tuolla, joita lapsuudessani pidin maailman muureina. Minä unhotin tyrannit ja tulin tänne vaimoni Rakelin ja Saronin ruusujeni Deboran ja Mikalin kanssa."

Mies vaikei uudestaan ja katsahti Mariaan, joka nyt katseli häntä ja kuunteli hänen puhettansa. Sitte hän sanoi: "Rabbi, antakaa vaimonne tulla minun vaimoni luo. Tuolla hän on lasten kanssa tuon väärän öljypuun alla tien polvekkeessa. Minä sanon teille" — hänen äänensä oli vakuuttava — "majatalo on täynnä. Ei maksa vaivaa kysyäkään oven vartialta."

Josefin päättämiskyky oli hidas, samoin kuin hänen ajatuksensakin, mutta viimein hän vastasi: "Tarjouksenne on ystävällinen. Joka tapauksessa, olipa siellä tilaa taikka ei, kyllä me käymme tervehtimässä teidän perhettänne. Mutta minä lähden kuitenkin itse puhuttelemaan oven vartiata. Minä palaan tuota pikaa."

Ja hän antoi aasin ohjat miehelle ja riensi meluavaan ihmisjoukkoon.

Vartia istui paksulla sedripuun rungolla portin edessä. Hänen takanaan seisoivat heittokeihäsnojallaan seinää vasten. Koira makasi puunrungolla vartian vieressä.

"Jehovan rauha olkoon teille!" sanoi Josef, päästyään viimein portin vartian luo.

"Saakaa takaisin, mitä annatte; ja kun sen löydätte, olkoon se moninkertainen teille ja omaisillenne!" vastasi vartia juhlallisesti, liikahtamatta asennostaan.

"Minä olen betlehemiläinen", sanoi Josef niin pontevasti kuin taisi.
"Eikö täällä olisi tilaa..."

"Ei ole tilaa."

"Olette kai kuullut minusta puhuttavan, olen Josef Natsaretista. Täällä asui minun isäni suku. Olen Davidin sukua."

Näihin sanoihin natsarealainen luotti. Joll'eivät ne vaikuttaneet tarkoituksen mukaan, oli turha koettaakaan mitään muuta keinoa, edes rahaakaan, vaikka olisi tarjonnut monta sikliäkin. Juudan suvun poikia, sekin jo oli suuri etu; mutta Davidin sukua, se oli vielä suurempi, se oli suurin kunnia kaikesta, mistä hebrealainen saattoi kerskata. Toista tuhatta vuotta oli kulunut siitä kun nuori paimen tuli Saulin seuraajaksi ja perusti kuningassuvun. Sodot, onnettomuudet, toiset kuninkaat ja ajan hämmentävä vaikutus olivat oikeuksiin nähden alentaneet hänen jälkeläisensä muiden juutalaisten tasalle; leipä, jota he söivät, oli yhtä suurella vaivalla ansaittu; mutta heillä oli kuitenkin kunniakas historia, jossa sukuluettelo oli ensimmäisenä ja viimeisenä lukuna; he eivät voineet sekautua toisiin, sillä mihin hyvänsä Israelin seutuun he joutuivat, niin sen historian tieto tuotti suurta kunnioitusta.

Kun se oli yleistä Jerusalemissa ja muualla, niin tottahan mies, joka oli siitä pyhästä suvusta, saattoi turvautua siihen Betlehemin majatalon portilla. "Tämä on minun isäni koti", jotka sanat Josef lausui, oli yksinkertainen ja sananmukainen totuus, sillä juuri siinä paikassa oli Ruut elänyt Boaan vaimona, oli Jesse syntynyt ja hänen kymmenen poikaansa, joista David oli nuorin; juuri siitä talosta oli Samuel tullut etsimään kuningasta ja löytänyt hänet; juuri sen paikan antoi David Barsillain pojalle, ystävälliselle gileadilaiselle; juuri siinä paikassa Jeremias rukouksillaan pelasti sukukuntansa jäännökset, jotka pakenivat babylonialaisia.

Se vetoaminen ei ollut vaikuttamatta. Portin vartia lipui alas puunrungolta ja sanoi, käsi parrassa, kunnioittavasti: "Rabbi, minä en tiedä sanoa, milloin tämä portti ensi kerran avattiin ottamaan vastaan vieraita, mutta toista tuhatta vuotta siitä on; koko sinä aikana ei ole kertaakaan tapahtunut, ett'ei rehellistä miestä olisi päästetty sisään paitsi milloin ei ole ollut hänelle tilaa. Kun näin on kohdeltu vieraita, niin tottapa vartiolla on sitä suurempi ahdingon syy nyt, estellessään Davidin suvun poikaa. Sen tähden minä vielä kerran tervehdin teitä; jos tahdotte tulla minun kanssani, niin minä näytän teille, ett'ei täällä ole teille paikkaa, ei kammareissa, pihassa eikä katolla. Milloin te tulitte, saanko kysyä?"

"Juuri nyt."

Vartia hymyili.

"Muukalaisen, joka oleskelee teidän tykönänne, pitää oleman kuin olisi hän syntynyt teidän seassanne, ja sinun pitää rakastaman häntä niin kuin itseäsi. Eikö laki ole niin, rabbi?"

Josef oli vaiti.

"Jos laki kerran on sellainen, voinko minä sitte sanoa jollekulle, joka on tullut aikaa sitte: mene tiehesi; tässä on toinen, jonka pitää saaman sinun paikkasi?"

Josef oli yhä vielä vaiti.

"Ja jos minä sanoisinkin niin, no, kenenkä se paikka sitte olisi? Katso, kaikki nämä ihmiset ovat odottaneet, muutamat aina puolilta päivältä asti."

"Mitä väkeä tämä kaikki on?" kysyi Josef, katsoen joukkoon päin. "Mitä heillä on täällä tekemistä tähän aikaan?"

"Luultavasti he ovat samalla asialla kuin tekin, rabbi; keisarin käsky" — vartia katsahti kysyvästi natsarealaiseen — "toi tänne enimmäns osan niistä, jotka jo ovat saaneet sijaa majatalosta. Ja eilen tuli Damaskosta karavaani, joka on matkalla Arabiaan ja Ala-Egyptiin. Nämä, jotka tässä näette, ovat kaikki sitä kauppamatkuetta, sekä miehet että kamelit."

"Piha on suuri", väitti Josef.

"Tosin, mutta se on täynnä tavaraa, silkkipakkoja, maustinsäkkejä ja kaikenlaista muuta."

Vähän lämpöisemmin jatkoi Josef: "Minusta itsestäni olisi sama, mutta minulla on kanssani vaimo, ja yö on kylmä, kylmempi täällä kukkuloilla kuin Natsaretissa. Hän ei tule toimeen taivasalla. Eikö kaupungissa ole tilaa?"

"Kaikki nämä ihmiset ovat käyneet siellä", sanoi vartia, viitaten ihmisjoukkoon, "he sanovat joka paikan olevan täpö täynnä."

Josef katsahti miettiväisesti maahan ja puhui enemmän vain itsekseen: "Hän on niin nuori; jos minä teen hänelle tilan mäelle, niin hän paleltuu kuoliaaksi."

Sitte hän lausui vartialle:

"Luultavasti te tunsitte hänen vanhempansa. Joakim ja Anna ennen asuivat Betlehemissä ja olivat Davidin sukua kuten minäkin!"

"Niin, kyllä minä tunsin heidät nuoruudessani. He olivat rehellisiä ihmisiä."

Nyt vartian katse vuorostaan kääntyi maata kohti. Äkisti hän nosti päänsä.

"Minä en voi toimittaa teille yösijaa, mutta en myöskään ajaa teitä pois. Rabbi, minä koetan parastani. Kuinka monta henkeä teitä on?"

Josef mietti hetkisen ja sanoi sitte: "Vaimoni ja eräs ystävä perheineen Bet-Dagonista, pienestä kaupungista Jopen tuolta puolen; yhteensä kuusi henkeä."

"Hyvä! Teidän ei tarvitse viettää yötänne vuoren harjalla. Tulkaa tänne kaikki, mutta rientäkää, sillä tiedättehan, että yö tulee pian, kun vain aurinko ehtii vuoren taakse, eikä se kestä enää kauan."

"Minä annan teille yösijattoman matkamiehen siunauksen; vieraana siunaan teitä sittemmin."

Niin sanoen palasi natsarealainen keveämmällä mielellä Marian ja Bet-Dagonin miehen tykö. Tuota pikaa mies kokosi perheensä; naiset nousivat aasien selkään. Vaimo oli jo päässyt ohi paraan ikänsä, tytöistä näkyi vallan hyvin, millainen äiti oli aikoinaan ollut. Kun he ratsastivat portille, huomasi vartia heidän olevan köyhää väkeä.

"Tässä on vaimoni, josta puhuin", sanoi Josef, "ja tässä ovat ystäväni."

Maria oli jo työntänyt syrjään huntunsa.

"Sinisilmät ja kultatukka", ihasteli vartia itsekseen, "sen näköinen lienee ennen muinoin nuori kuningas ollut, kun hän meni Saulille soittlemaan harppua."

Sitte hän otti ohjat Josefin kädestä ja sanoi Marialle: "Rauha sinulle, Davidin tytär!" Ja toisten puoleen kääntyen hän jatkoi: "Rauha teille kaikille! Seuraa minua, rabbi!"

Matkustavaiset vietiin leveästä, kivitetyistä porttikäytävästä majatalon pihaan. Muukalaisesta olisi sen näön pitänyt olla merkillinen, mutta he pysähtyivät ainoastaan sen verran, että huomasivat, miten täynnä se oli. He pujottelivat jonkinlaista kujaa myöten, joka oli jätetty suurten tavarakasojen välille, ja sitte samanlaisesta portista, kuin tieltä pihaan tullessa, jälleen ulos talon viereiseen aitaukseen. Siellä he näkivät suuret joukot kameleja, hevosia ja aaseja köydessä ja makuulla, ja niiden välillä oleskelivat hoitajat, jotka olivat mikä mistäkin maasta. Hekin makasivat taikka vartioivat äänettöminä. Uudet tulokkaat kulkivat hitaasti täpö täyttä, viettävää maata. Viimein he kääntyivät polulle, joka vei korkealle, harmaalle kalkkikivi-kalliolle majatalon länsipuolella.

"Meidän pitää tyytyä luolaan", sanoi Josef lyhyesti.

Opas seisoi, kunnes Maria ehti hänen sivullensa, ja alkoi sitte selitellä:

"Se luola, johon nyt menemme, on luultavasti ollut kantaisämme Davidin pakopaikkana. Niityltä tuolta alemmaa ja lähteeltä laaksosta hän ajoi aina karjalaumansa sinne, milloin tarvitsivat suojaa. Päästyään sittemmin kuninkaaksi hän palasi siihen vanhaan huoneeseen saamaan lepoa ja terveyttä ja toi kansansa suuret joukot karjaa. Seimet ovat yhä vielä paikoillaan sellaisina kuin hänen aikanaan. Parempi on vuode lattialla, jossa hän on maannut, kuin pihassa tai tien varrella. Tässöpä se jo onkin se luola!"

Tätä puhetta ei tarvitse katsoa miksikään anteeksi pyytelemiseksi tarjotun asunnon huonoudesta. Mitään sellaista ei tarvittu. Paikka oli paras mitä saatavana oli. Vieraat olivat köyhää väkeä, joiden

elintapoja oli helppo tyydyttää.

Luolassa oleskeleminen sitä paitsi oli silloisista juutalaisista hyvin luonnollinen asia. Sellaista sattui heille joka päivä, ja sabattina siitä kuultiin paljon synagogissa. Kuinka monet mainittavat kohtaukset heidän historiastaan ovatkaan luolissa tapahtuneet! Ja sitä paitsi nämä henkilöt olivat Betlehemin juutalaisia, joiden yhteistä omaisuutta nämä muinaiset muistopaikat olivat; muutamat niistä olivat olleet ihmisten majapaikkoina aina Emimin ja Horin ajoista asti. Eikä sekään millään tavalla saattanut loukata majan etsijöitä, että luola, johon heidät saatettiin, tosiaan oli ollut tai oli vieläkin talli. Olivathan heidän esi-isänsä olleet paimentolaiskansaa, jonka elukat tavallisesti saivat osansa ihmisten sekä asunnoista että vaelluksista. Pitäen kiinni vanhasta tavasta, joka johtuu Abrahamin päivistä asti, suojelee paimentolainen eli beduiini teltassaan sekä hevosensa että lapsensa. Sen tähden nämä matkamiehet keveällä mielellä tottelivat opastansa ja tarkastelivat huonetta uteliaasti, kuten luonnollista. Kaikki, mikä vain kuului Davidin historiaan, viehätti heitä.

Rakennus oli matala ja ahdas ja ulottui ainoastaan vähän ulommaksi kalliota, johon se takaa päin liittyi; ikkunoita siinä ei ollut ollenkaan. Etuseinässä oli ovi, liikkuva suunnattoman suurilla koukkusaranoilla ja paksulta voideltu punertavalla savella. Sill'aikaa kuin opas veti puusalvan syrjään, autettiin naiset alas satuloistaan. Avattuaan oven vartia kehoitti: "Astukaa sisään!"

Vieraat astuivat sisään ja katselivat kummastellen. Nyt näkyi selvästi, että puurakennus oli vain petosta; se peitti luonnon tekemän luolan suuta. Itse luola oli noin neljäkymmentä jalkaa pitkä, yhdeksän tai kymmenen jalkaa korkea ja kaksi- tai viisitoista jalkaa leveä. Valoa levisi ovesta epätasaiselle lattialle; jyvä- ja rehukasoja, saviastioita ja talouskaluja oli keskellä lattiaa. Pitkin seinämiä oli seimiä, kyllin mataloita, että lampaatkin niistä ylettyivät syömään; ne oli tehty kivistä, sementillä muuraten. Mitään karsinoita tai väliseiniä ei ollut. Pöly ja akanat peittivät kellertävällä kerroksella lattiata, joka oli koloja ja rakoja täynnä, ja täyttivät hämähäkin verkotkin, joita likaisten räpsyjen tavalla riippui katosta. Muuten luola oli puhtaanlainen ja nähtävästi yhtä mukava kuin itse majatalon holvisopukat. Tosiaan luola olikin ollut mallina majatalon rakentajalla.

"Astukaa sisään!" kehoitti opas. "Nuo kasat lattialla ovat teidänlaisianne matkustavaisia varten. Ottakaa niin paljo kuin tarvitsette."

Sitte hän kääntyi Marian puoleen:

"Voitteko tulla toimeen täällä?"

"Tämä paikka on pyhä", vastasi hän.

"Sitte voin jättää teidät. Rauha olkoon teille kaikille!"

Vartian lähdettyä itsekukin ryhtyi laittamaan luolaa asuttavaan kuntoon.

X LUKU.

Säde taivaasta.

Määrättyinä hetkenä iltasella vaikenen ihmisten hälinä ja liike sekä majatalossa että sen ulkopuolella; yht'aikaa nousi joka israelilainen, joka ei sattunut olemaan seisoaltaan, pani kätensä ristiin ryntäilleen ja rukoili, kasvot juhlallisina kääntyneinä Jerusalemiä kohti. Se oli pyhä yhdeksäs hetki, jolloin uhri kannettiin esiin temppelissä Morian vuorella Jumalan itsensä läsnä ollessa. Heti kun harrasten rukoulijain kätet jälleen vaipuivat alas, alkoi liike ja hälinä uudestaan; jokainen riensi laittamaan illallistaan taikkapa jo olkivuodettansakin. Hetken kuluttua sammutettiin tulet, häly haihtui, ja kohta vallitsi uni koko majatalossa.

Puolenyön aikaan joku huusi katolla: "Katsokaas, mikä loisto taivaalla! Herätkää, veljet, ja katsokaa!"

Ihmiset nousivat unisina istualleen, mutta selvisivät ihka hereille pelkästä kummastuksesta. Hälinä levisi majatalon pihalle ja huoneisiin; kohtapa joka sielu niin talossa ja pihassa kuin sen ulkopuolellakin oli tähystelemässä taivasta.

Ja mitä he näkivät? Valoryhmän, joka alkoi äärettömän paljon ylempää lähimpiä tähtiä ja levisi säteinä

maata kohti: sen yläpäässä näkyi vain pieni, mitätön valopilkku, vaan alhaalta se oli hyvin laaja. Valopylvään reunat sekautuivat vähitellen yön pimeyteen; sen keskuksessa oli ruusunvärinen, sähköinen hohto. Tämä ilmiö näkyi olevan juuri sen vuoren päällä, joka oli lähinnä kaupunkia kaakon puolella; vuorenhuipun ympärillä se välkkyi kelmeänä sädekruununa. Majatalo kirkastui siitä valosta niin, että katolla olijat näkivät selvästi toinen toisensa kasvot. Kaikki hämmästyivät valoa katsellessaan.

Valoryhmän loiste pysyi monta minuuttia heikkenemättä, ja kummastelu muuttui peloksi ja vavistukseksi; arimmat vapisivat, rohkeimmat puhelivat kuiskuttaen.

"Oletteko koskaan nähneet tällaista?" kysyi eräs.

"Tuossahan se näkyy juuri vuoren kohdalla. En osaa sanoa, mikä se on, enkä myöskään ole koskaan nähnyt mitään sellaista", kuului vastaus.

"Ehkä on tähti räjähtänyt rikki ja pudonnut", arveli toinen änkyttävällä äänellä.

"Kun tähti putoo, sammuu sen loisto."

"Minä tiedän, mikä se on", virkahti eräs tyhmänrohkeasti. "Lammaspaimenet ovat nähneet leijonan ja tehneet tulen, pitääkseen petoa etäämpänä laumoista."

Puhujan lähellä olijat hengähtivät helpommin ja sanoivat: "Niin se on. Laumoja oli siellä ylhäällä notkossa tänäpäivänä."

Toinen lähellä seisoja haihdutti turvallisen mielialan. "Ei, ei! Vaikka kaikki Juudanmaan metsät koottaisiin yhdeksi ainoaksi rovioksi ja sytytettäisiin, ei siitä kuitenkaan leviäisi niin vahvaa eikä korkeata valoa."

Sitte olivat kaikki katolla hiljaa. Yhden kerran vain katselijain äänettömyys keskeytyi.

"Veljet!" huudahti eräs juutalainen, jolla oli kunnioitusta herättävät kasvot. "Tuossa, mitä näemme, ovat isämme Jakobin tikapuut, jotka hän näki unissaan. Siunattu olkoon isäimme Jumala!"

XI LUKU.

Kristuksen syntymä.

Puolentoista tai ehkä kahden virstan päässä Betlehemistä on tasanko, jota vuoren harjanne erottaa kaupungista. Se laakso oli hyvässä suojassa pohjatuulilta, jonka vuoksi siinä kasvoi runsaasti metsäviikunapuita, vaivaistammia ja kuusia sekä vuoren notkoissa ja rotkoissa öljy- ja silkkiäispuumetsikköjä, jotka kaikki edut olivat tähän vuoden aikaan verrattoman hyvät lampaiden, vuohien ja karjan hoitajille.

Siinä laakson laidassa, joka oli lähinnä kaupunkia, oli jyrkän kallioseinän juuressa avara *marah* eli lammasnavetta, vuosisatoja vanha. Jollakin ammoin sitte unhottuneella ryöstöretkellä oli rakennuksen katto revitty ja melkein koko muukin rakennus hävitetty. Siihen kuuluva aitaus oli kuitenkin eheänä, ja sepä olikin paljoa tärkeämpi kuin itse navetta paimenille, jotka käyttivät laumojansa siinä laaksossa. Kivimuuri oli miehen korkuinen, mutta ei niin korkea, ett'ei panteri tai leijona, jonka nälkä ajoi erämailta tänne, olisi joskus rohkealla hyppäyksellä päässyt sisään. Muurin sisäpuolelle oli lisäsuojaksi ainaista vaaraa vastaan istutettu pensasto; se oli niin hyödyllinen laitos, että varpunenkaan tuskin olisi voinut pujahtaa muuria ylemmäksi kasvaneiden oksain välitse, ne kun olivat täpö täynnä okaita, jäykkiä kuin terävimmät rautapiikit.

Edellisessä luvussa kerrottujen tapausten aikana olivat jotkut paimenet, tuoretta laidunta etsien, ajaneet laumansa tälle tasangolle. Aikaisesta aamusta olivat metsiköt kajahdelleet huuteluista ja kirvesten iskuista, lammasten ja vuohien määkinästä, kellojen kilinästä, karjan amunnasta ja koirain haukunnasta. Auringon noustessa he kaikki läksivät lammasnavetalle, ja yön tullessa oli laaksossa jo kaikki laitettu kuntoon. Paimenet tekivät tulen, söivät yksinkertaisen illallisensa ja istahtivat lepäämään, puhelemaan ja laumojansa vartioimaan.

Kuusi miestä heitä oli, lukuunottamatta sitä, joka aina vuorossaan oli vartioimassa. Muutamat istuivat, toiset makasivat vatsallaan ryhmässä nuotion ympärillä. He kun tavallisesti olivat paljain päin, riippui tukka korvallisilla paksuina, päivettyneinä vanukkeina; parta, ulottuen alas ryntäille asti, peitti

kaulan. Heillä oli yllä villaisesta kilin tai karitsan nahasta tehdyt manttelit, jotka peittivät ruumiin kaulasta polviin asti, vaan jättivät käsivarret paljaksi. Tämä paksu pukine oli leveällä vyöllä sidottu vyötäisiltä kiinni. Sandaalit olivat karkeinta lajia; oikealta olkapäältä riippui hihnoista pussilaukkuja, joissa oli ruokaa ja heidän linko-asettansa varten soveliaita kiviä. Maassa itsekunkin vieressä oli koukkusauva, hänen ammattinsa merkki ja samalla puolustusase.

Sellaisia olivat juutalaiset paimenet. Ulkonäöltään he olivat raakoja ja viljejä, kuten laiha koira, joka heidän kanssansa istui nuotiolla, mutta mieleltään viattomia ja lämminsydämmisiä. Ne ominaisuudet johtuivat osaksi heidän yksinkertaisesta elintavastaan, osaksi siitä, että he alinomaan hoitelivat suloisia ja avuttomia pikku elukoita.

Paimenet lepäsivät puhellen. Heidän keskustelunsa koski yksinomaan heidän laumojaan, ikävä aine muiden ihmisten mielestä, mutta sehän heistä oli koko heidän maailmansa. Kun he laveasti kertoivat pienimpiäkin sivuseikkoja, kun he eivät jutellessaan jättäneet mitään kohtaa unhotuksiin siitä, miten joku karitsa oli joutunut hukkaan, niin onpa muistettava, miten paimen ja eläin ovat kiintyneet toinen toiseensa. Syntymästä asti otti paimen elukan haltuunsa, kaitsi sitä joka päivä, auttoi sitä yli jokien, kantoi alas jyrkistä rinteistä, antoi sille nimen ja opetti sitä. Se oli hänen seuransa, hänen ajatustensa ja harrastustensa esineenä; se elähytti hänen kuleksivaa elämäänsä ja oli siinä osallisena; sen puolustukseksi täytyi hänen osata taistella leijonia tai rosvoja vastaan, jopa kuollakin.

Suurenmoiset tapaukset, niin kuin kansakuntain häviäminen ja maailmanvallan siirtyminen toisilta toisille, olivat heistä vähäpätöisiä asioita, jos he niitä joskus kuulivat. Sattumalta he ehkä saivat kuulla, mitä Herodes puuhasi siinä tai tässä kaupungissa, miten hän rakenteli palatseja ja kouluja eikä ollut huomaavinaan kiellettyjen uskontojen harjoitusta. Rooma noudatti täälläkin omaa tapaansa: kun jotkut kansat viivytelivät alamaisuuskäyntiään sen luona, niin se ei kauan odottanut, vaan tuli itse niiden luokse. Kukkuloilla, joiden ylitse paimen kuletti hidasta laumaansa, tai aitauksissa, joissa hän sitä suojeli, sattui varsin usein, että häntä pelästytti torvien pärinä, ja ulos katsoessaan hän huomasi pienen sotaväen-osaston, välistä koko legionankin marssimassa tietä myöten. Kun välkkyvät kypärät katosivat näkyvistä ja anastajain vaikuttama mielenkiikko tyyntyi, alkoi hän mietiskellä, mitähän nuo kotkat ja joukon edellä kannetut kullatut maapallot tarkoittivat ja mitä viehätysvoimaa saattoi olla tuossa sotilaselämässä, joka näytti niin perin toisenlaiselta kuin hänen omansa.

Mutta näillä miehillä, vaikka he olivatkin raakoja ja yksinkertaisia, oli kuitenkin yksi kokemus ja yksi viisaus. Sabattina heillä oli tapana peseytyä ja mennä ylös synagogaan, jossa he istahtivat taimmaisiiin penkkeihin. Kun "kassa" kantoi ympäri torahia eli lakia, ei kukaan sitä hartaammin suudellut kuin he; kun "sheliak" luki tekstin, ei kukaan täydellisemmin uskoen kuunnellut sen selitystä eikä kukaan säilyttänyt enempää vanhinten saarnasta eikä sitä jälestä päin tarkemmin mietiskellyt kuin he. Yhdessä "Sheman" värssyssä oli heidän mielestään kaikki oppi ja laki, mitä he yksinkertaisessa elämässään tarvitsivat: että herra Jumala oli yksi ja että heidän tuli rakastaa häntä kaikesta sydämmestään. Ja he rakastivat häntä, tietämättä, että he siten olivat kuninkaita viisaampia.

Keskustelun aikana, ennen kuin ensimmäinen vartio oli kulunut, paneutui paimen toisensa perästä levolle, kukin istumapaikalleen.

Yö, kuten useimmat talviyöt, oli kirkas ja viileä ja tähdet kiiluivat taivaalla. Oli aivan tyyne. Ilma näytti puhtaammalta kuin koskaan, ja rauha, joka vallitsi, oli enempi kuin pelkkä äänettömyys; se oli pyhä hiljaisuus, julistus, että taivas laskeutui tomuun kuiskaamaan jotakin hyvää sanomaa kuulustelevalle maalle. Aitauksen portilla käveli vartia edes takaisin, mantteli lujasti käärittynä. Hän pysähtyi välistä, milloin kuului vähäkään liikettä makaavien laumain keskestä tai shakaalin ulvontaa vuoren harjalta. Puoliyön hetki lähestyi vitkaan, mutta tuli se toki viimein. Hänen työnsä oli tehty, hän saattoi nyt ruveta nauttimaan sikeää unta, jolla työ siunaa lapsiansa. Hän läksi astumaan nuotion luo, mutta pysähtyi, sillä hänen ympärilleen levisi valo, niin lempeä ja puhdas kuin kuun valo. Hän odotti hengittämättä. Valo vahvistui; esineet, jotka äsken olivat olleet näkymättöminä, näkyivät nyt selvään; hän näki koko kedon ja kaikki, mitä laaksossa oli. Väristys, kovempi kuin yöilman tuottama vilu, pelon väristys vapisutti häntä. Hän katsoi ylös päin; tähdet olivat hävinneet; valo virtaili alas ylhäältä niin kuin ikkunasta; hänen ylös päin katsellessaan se muuttui häikäisevän kirkkaaksi. Kauhistuen huusi hän:

"Herätkää, herätkää, ystävät!"

Koirat hypähtivät ylös ja juoksivat vinkuen tiehensä. Elukat peloissaan sulloutuivat niin liki toisiansa kuin suinkin pääsivät.

Miehet hypähtivät ylös ja tarttuivat aseihinsa.

"Mikä hätänä?" he kysyivät yhteen ääneen.

"Katsokaa!" huusi vartia, "taivas on tulella!"

Äkisti valo muuttui niin häikäseväksi, ett'ei sitä kärsinyt katsoa. He peittivät silmänsä ja lankesivat polvilleen. Kun heidän sielunsa vapisi pelosta, lankesivat he kasvoilleen, kärsimättä katsoa mihinkään, tunnottomina, ja he olisivat kuolleet kauhusta, ell'ei ääni olisi puhutellut heitä: "Älkää pelätkö!"

He kuuntelivat.

"Älkää pelätkö; katso, minä ilmoitan teille suuren ilon, joka on tuleva kaikille kansoille."

Ääni kaikui ylimaailmallisen suloiselta ja rauhoittavalta, tunkeutui läpi heidän olemuksensa ja täytti heidän mielensä luottamuksella. He nousivat polvilleen ja kunnioittavasti katsoessaan ylös näkivät mahtavan valoloiston keskellä miesolennon hohtavan valkoisessa puvussa. Hänen olkapäitensä ylitse näkyi kiiltävään siipien kulmat; hänen otsassaan hehkui kiinteästi loistava tähti, kirkas kuin iltatähti; kädet olivat siunaavasti ojennetut heitä kohti; hänen kasvonsa olivat kirkkaat ja tyynet ja jumalallisen kauniit.

He olivat usein kuulleet puhuttavan ja yksinkertaisella tavallaan itsekin keskustelleet enkeleistä. Nyt he eivät epäilleet, vaan sanoivat sydämissään: "Jumalan kunnia on meidän ympärillämme, ja tämä on se, joka muinoin tuli profeetan tykö Ulain joen rannalla."

Enkeli jatkoi:

"Sillä teille on tänä päivänä syntynyt vapahtaja, joka on Kristus, Herra, Davidin kaupungissa."

Taaskin oli hetkisen äänettömyys, joll'aikaa sanat ikään kuin naulautuivat heidän mieleensä.

"Ja tämä on teille merkinä", kuului edelleen taivaallinen sanoma: "Te löydätte lapsen kapaloituna makaavan seimessä."

Julistaja vaikenä; iloinen sanoma oli loppuun lausuttu, mutta hän seiso yhä vielä paikoillaan. Äkisti valo, jossa hän näytti olevan keskuksena, muuttui ruusunpunaiseksi ja alkoi värähdellä. Ylhäällä korkeudessa, paimenten silmän kantaman päässä, liiteli valkosiipisiä loistavia olennoita, ilmestyen ja kadoten, ja monilukuiset äänet kuuluivat sulosointuisesti veisaavan:

"Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa, ja maassa rauha, ihmisille hyvä tahto!"

Sitä ylistystä enkelijoukko veisasi moneen kertaan.

Taivaallinen sanansaattaja nosti sitte silmänsä, ikään kuin odottaen hyväksymismerkkiä joltakin sieltä ylhäältä, äärettömästä avaruudesta. Hänen siipensä alkoivat liikkua, levisivät hitaasti ja majesteettillisesti, ulkopuolelta lumivalkoisina, sisäpuolelta välähdellen kuin puhtain valkoinen helmi; sitte ne ojentuivat monta kertaa pitemmiksi kuin olento itse; hän nousi hiljaa ja ponnistuksetta liiteli pois näkyvistä, vieden valon mukanaan. Vielä kauan hänen kadottuaankin kuului ylhäältä yhä hiljemmin ylistysveisuu: "Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa, ja maassa rauha, ihmisille hyvä tahto!"

Paimenet, toinnuttuansa entiselleen, katsoivat hämillään toinen toistansa, kunnes eräs heistä sanoi:

"Se oli Gabriel, Jumalan sanansaattaja maan lapsille."

Ei kukaan vastannut.

"Kristus, Herra on syntynyt, eikö hän sanonut niin?"

Nyt tarttui toinenkin puheesen sanoen: "Juuri niin hän sanoi."

"Eikö hän sitä paitsi sanonut, että se tapahtui Davidin kaupungissa, joka on tuo meidän Betlehemimme tuossa, ja että me löydämme hänet kapalolapsena?"

"Ja seimessä makaavana."

Ensimmäinen puhuja katseli miettäväisesti tuleen, mutta sanoi viimein ikään kuin äkillisen päätöksen johdosta: "Betlehemissä on seimiä ainoastaan yhdessä paikassa, luolassa vanhan majatalon lähellä. Veljet, lähtekäämme katsomaan, mitä on tapahtunut. Papit ja kirjanoppineet ovat kauan odottaneet Kristusta. Nyt hän on syntynyt, ja Herra on antanut meille merkin, josta hänet voimme tuntea. Lähtekäämme osoittamaan hänelle kunnioitustamme."

"Mutta kuka vartioipi laumojamme?"

"Niistä Herra pitää huolen. Rientäkäämme."

Sitte he kaikki nousivat ja jättivät aitauksen vartioimatta.

* * * * *

He riensivät vuoren ympäri, kaupungin halki ja saapuivat majatalon portille, jossa mies seiso vartioimassa.

"Mitä te tahdotte?" hän kysyi.

"Olemme tänä yönä nähneet ja kuulleet ihmeellisiä asioita", vastasivat he.

"Olemme mekin nähneet merkillisiä asioita, mutta emme ole kuulleet mitään. Mitä te olette kuulleet?"

"Menkäämme alas aitaukseen ja luolaan, että saamme varman tiedon; sitte me kerromme kaikki. Saatattehan tulla itsekin katsomaan."

"Olipa se narrimainen asia."

"Ei, Kristus on totisesti syntynyt."

"Kristusko! Mistä te sen tiedätte?"

"Menkäämme ensin katsomaan."

Mies nauroi ylenkatseellisesti.

"Vai Kristus! Mistä te tunnette hänet?"

"Hän syntyi tänä yönä ja makaa nyt seimessä, niin on meille ilmoitettu; eikä täällä Betlehemissä ole seimiä muualla kuin yhdessä paikassa."

"Luolassako?"

"Niin. Tulkaa te myös!"

He menivät pihan yli, herättämättä huomiota, vaikka muutamia vielä olikin valveella puhelemassa ihmeellisestä valosta. Luolan ovi oli auki. Lyhty paloi siellä ja he astuivat estelemättä sisään.

"Rauha olkoon teille!" sanoi vartia Josefille ja Bet-Dagonin miehelle. "Nämä miehet ovat tulleet katsomaan lasta, joka on syntynyt tänä yönä ja jonka he tuntevat siitä, että se kapaloituna makaa seimessä."

Natsarealaisen levollisista kasvoista näkyi hetkisen aikaa sisällistä liikutusta; sitte hän kääntyi pois ja sanoi:

"Lapsi on tässä."

Miehet vietiin erään seimen luo, jossa lapsi makasi. Lyhdyllä valaistiin sitä paikkaa, ja paimenet seisoivat ääneti vuoteen vieressä.

Lapsi ei millään ilmaissut jumaluuttansa; se oli aivan sellainen kuin muutkin äsken syntyneet lapset.

"Missä on äiti?" kysyi vartia.

Joku naisista otti lapsen syliinsä, meni Marian luo, joka makasi lähellä, ja laski lapsen hänen syliinsä. Kaikki läsnäolijat kokoontuivat nyt heidän ympärillensä.

"Se on Kristus!" sanoi viimein paimen.

"Kristus!" toistivat kaikki ja lanquesivat kunnioittavasti polvilleen.

Eräs heistä virkkoi moneen kertaan:

"Se on Herra, jonka kunnian kirkkaus valistaa taivaan ja maan."

Ja nämä alhaiset, mutta uskossaan väkevät miehet suutelivat äidin vaatteita ja läksivät iloissaan pois. Majatalossa, jossa kaikki olivat nousseet jalkeille ja tunkeutuivat heidän ympärillensä, he kertoivat kaikki, mitä olivat kokeneet. Kaupungin halki mennessään laumojensa luo lauloivat he koko matkan enkelien ylistysveisua: "Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa, ja maassa rauha, ihmisille hyvä tahto!"

Utinen levisi laajalle, ja sitä vahvisti se valo, jonka kaikki olivat huomanneet taivaalla. Monta päivää päästänsä kävi luolassa uteliaita ihmisiä, joista muutamat uskoivat, mutta enimmäkseen nauroivat ja tekivät pilaa kaikesta mitä kuulivat.

XII LUKU.

Tietäjän saapuminen.

Ne kolme viisasta tietäjää, joista edellä olemme puhuneet, lähestyivät Jerusalemiä sitä tietä, joka tulee Sikemistä päin; oli iltapuoli yhdentenätoista päivänä lapsen syntymisen jälkeen luolassa. Päästyään Kidronin ojan ylitse he kohtasivat koko joukon ihmisiä, jotka kaikki pysähtyivät uteliaasti katselemaan heitä.

Judea oli pakosta tullut kansainväliseksi kulkupaikaksi. Se oli vain kapea vuorimaa, jota idästä päin ahdisti hieta-aavikko ja lännestä meri. Kuitenkin luonto pakotti itä- ja etelämaiden kauppapientien kulkemaan tämän vuoriston kautta; siitä sen varallisuus. Toisin sanoen, Jerusalemin rikkaus kasvoi tulleista, joita otettiin ohi kulkevasta kaupasta. Niinpä ei ollutkaan missään muualla, paitsi Roomassa, sellaista eri kansakuntain ja kansallisuuksien kirjavaa kokoelmaa. Ei missään muukalainen ollut vähemmän vieras kaupungin asujamiin verraten kuin sen muurien sisällä ja sen ympäristössä. Ja kuitenkin nämä tietäjät kummastuttivat kaikkia, jotka heitä kohtasivat tiellä heidän lähestyessään kaupungin portteja.

Eräs lapsi, joka äitinsä kanssa istui tien varrella kuningasten hautain vastapäätä, huomasi matkustavaiset. Se alkoi heti taputtaa pikku käsiänsä ja huutaa: "Kas, kas, miten kauniit kulkuset; miten komeat kamelit."

Kulkuset olivat hopeasta; kamelit, kuten tiedämme, olivat tavattoman suuret ja karvaltaan puhtaan valkoiset ja astuivat majesteetillisesti. Silat kertoivat pitkästä aavikkomatkasta ja noiden vanhusten rikkaudesta, jotka istuivat pienten varjoteltain alla, aivan samalla tavalla kuin heidän näimme yhtyvän Jebelin toisella puolen. Mutta paitsi kulkuset, kamelit, niiden varustus ja ratsastajain muhkea muoto, kummastutti kaikkia varsinkin kysymys, jonka ensimmäinen ratsastaja aina lausui vastaantulijoille.

Pohjoisesta päin Jerusalemiin tuleva tie käy yli tasangon, joka viettää etelää kohti ja jättää Damaskon portin laaksoon eli jonkinlaiseen tienrotkoon. Tie on kapea, mutta syvälle kulunut pitkällisestä käytöstä ja paikoittain vaikeakulkuinen kivien tähden, joita sadevirrat ovat uurtaneet irti. Molemmilla puolilla oli kuitenkin ennen muinoin rikkaita vainioita ja kauniita öljypuistoja, jotka rehevydessään lienevät olleet miellyttävä näkö varsinkin niille matkustajille, jotka olivat äsken tulleet aavikon hietakentiltä. Tietäjät pysähtyivät tälle tielle sen pienen seurueen kohdalle, joka istui kuningashautojen vastapäätä.

"Hyvät ihmiset", kysyi Baltasar, sivellen palmikoitua partaansa ja kumartuen ulos riipputuolista, "eikö Jerusalemi ole tässä ihan lähellä?"

"On", vastasi vaimo, jonka syliin lapsi oli paennut, "jos puut tuolla mäellä olisivat vähän matalammat, niin voisitte jo nähdä toripaikan tornit."

Baltasar katsahti kreikkalaiseen ja hindulaiseen ja kysyi sitte:

"Missä on äsken syntynyt juutalaisten kuningas?"

Naiset katsoivat toinen toiseensa vastaamatta.

"Ettekö ole kuulleet puhuttavan hänestä?"

"Emme."

"No, kertokaa sitte kaikille, että me näimme hänen tähtensä itämailla ja tulimme nyt osoittamaan hänelle kunnioitustamme."

Ystävykset ratsastivat tiehensä. Samaa he kysyivät muiltakin kaikilta, mutta yhtä turhaan. Suuri parvi, joka oli menossa Jeremiaan luolaan, kummastui niin kovin siitä kysymyksestä ja vierasten oudosta muodosta, että se heti kääntyi ja seurasi heitä kaupunkiin.

Tietäjät olivat niin kiintyneet oman kutsumuksensa ajattelemiseen, ett'eivät ollenkaan joutaneet katselemaan, mikä erinomainen komeus heillä juuri nyt oli edessänsä: ensin Bezetan rannalla oleva kylä, sitte Mizpah ja Öljymäki heidän vasemmalla puolellaan, sitte kylän takana kohoava muuri ja siinä neljäkymmentä korkeaa ja lujaa tornia, joiden tarkoitus oli osaksi olla muurin vahvistuksena, osaksi myöskin kuningas-rakennusmestarin kaunoaistin tyydyttäminen. Eivät he myöskään huomanneet saman tornimuurin kääntymistä oikealle, eivät sen monia mutkia eikä katetuita portteja, joita oli siellä täällä, ei kolmea suurenmoista valkoista komeaa rakennusta, Fasaelusta, Mariamnea ja Hippikusta; ei Sionia, korkeinta kukkulaa, joka oli kruunattu marmoripalatsilla ja oli kauneinta mitä nähdä saattoi; ei

Moriavuoren temppelin välkkyviä pengermiä, vaikka tätä temppeliä on pidetty yhtenä maailman ihmeenä; ei majesteettillisia vuoria, jotka kuin kehys ympäröivät pyhää kaupunkia, niin että se näytti olevan ikään kuin suunnattoman suuren kattilan pohjassa.

Viimein he tulivat korkean ja vahvan tornin luo, joka yleni sen portin päältä, jonka paikalla nykyään on Damaskon portti ja jonka edessä silloin yhtyi kolme tietä, ne, jotka tulivat Sikemistä, Jerikosta ja Gibeonista. Roomalainen vartia oli tien varrella. Kamelit ja niitä seuraavat ihmiset olivat yhteensä kyllin suuri matkue vetämään mukaansa laiskurit, jotka vetelehtivät portin seuduilla. Kun Baltasar pysähtyi puhuttelemaan vartiata, jäivät siis nämä kolme ratsastajaa heti suuren ihmispiirin keskelle, joka oli utelias kuulemaan, mitä uutta oli tapahtunut.

"Rauha olkoon teille!" sanoi egyptiläinen sointuvalla äänellä. Vartia ei vastannut.

"Me olemme tulleet kaukaa etsimään äsken syntynyttä juutalaisten kuningasta. Tiedättekö neuvoa meille, mistä hänet tapaamme?"

Sotamies nosti kypäränsä silmiverhoa ja huusi kovasti. Huoneesta porttihalvin oikeasta seinästä tuli ulos upseeri.

"Väistykää!" huusi hän ihmisjoukolle, joka nyt tunkeutui yhä likemmäksi. Kun se ei näyttänyt halukkaalta tottelemaan, alkoi hän heilutella keihästään oikealle ja vasemmalle ja teki siten itselleen tietä.

"Mitä tahdotte?" hän kysyi Baltasarilta kaupunkilaisten tavallisella murteella.

Baltasar vastasi samalla kielellä.

"Missä on hän, joka on syntynyt, juutalaisten kuningas?"

"Herodesko?" kysyi upseeri hämillään.

"Herodeen kuninkaanarvo tulee Caesarilta; ei, emme etsi Herodesta."

"Ei ole ketään muuta juutalaisten kuningasta."

"Mutta me olemme nähneet äsken syntyneen kuninkaan tähden ja tulleet osoittamaan hänelle kunnioitustamme."

Roomalainen joutui neuvottomaksi.

"Jatkakaa matkaanne", sanoi hän viimein. "Minä en ole juutalainen. Kysykää temppelistä kirjanoppineilta, tai pappi Hannaalta, tai paraiten Herodeelta itseltään. Jos on ketään muuta juutalaisten kuningasta, niin hän kyllä ottaa hänestä selon."

Samalla hän teki tietä muukalaisille, jotka kulkivat sisälle portista. Ennen ratsastamistaan ahtaalle kadulle Baltasar pysähtyi sanomaan ystävilleen: "Meidän tulomme on jo kylliksi ilmoitettu. Ennen puoliyötä on asiamme koko kaupungin tiedossa. Etsikäämme nyt majatalo levähtääksemme."

XIII LUKU.

Herodes ja tietäjät.

Samana iltana ennen auringonlaskua oli muutamia vaimoja pesemässä vaatteita niiden portaiden yläastuimella, jotka veivät alas Siloan lammikkoon. He olivat kukin polvillaan suuren saviastian edessä. Portaiden alapäässä seisova tyttö anteli heille vettä ja lauleli täyttäessään ruukkuansa. Laulu kaikui iloiselta ja epäilemättä helpotti pesijäin työtä. Välistä he kyykistyivät kantapäidensä varaan ja katselivat Ofel-kukkulaa taikka päinvastaisella taholla olevaa "Kompastuksen kalliota", jonka huippu heikosti loisti sammuvan auringon säteistä. Heidän siinä ahkerasti hieroskellessaan ja puserrellessaan vaatteita tuli kaksi naista heidän luoksensa, molemmilla vesiastiat selässä.

"Rauha olkoon teille!" sanoi toinen tulijoista.

Pesijät lakkasivat työstään, nousivat, puristivat veden pois käsistään ja vastasivat tervehdykseen.

"Kohta on jo ilta ja aika lopettaa."

"Työaika ei koskaan lopu", kuului vastaus.

"Mutta alkaa jo levon aika ja..."

"Ja aika kuulustella, mitä uutta on tapahtunut", sanoi toinen väliin.

"Onko teillä mitään kerrottavaa?"

"Ettekö sitte ole kuulleet?"

"Emme."

"Sanotaan että Kristus on syntynyt", sanoi uutisten levittelijä, päästen siten alkuun.

Oli merkillistä nähdä, miten vaatteiden pesijäin kasvot kirkastuivat uteliaisuudesta; astiat tanssivat ylemmältä paikaltaan alassuin toiselle puolelle istuimiksi omistajilleen.

"Kristusko!" he huudahtivat.

"Niin sanotaan."

"Kutka sitä sanovat?"

"Kaikki; sehän on ihan yleinen puheaine."

"Uskooko sitä kukaan?"

"Iltapäivällä tuli kolme miestä Kidronin ojan ylitse Sikemin tietä myöten", vastasi kertoja laveasti, poistaakseen kaikki epäilykset. "Jokaisella heistä oli valkoinen, pilkuttoman puhdas kameli, suurempi kuin koskaan ennen on nähty Jerusalemissa."

Kuulijat katselivat, suut silmät auki pelkämästä ihmettelystä.

"Niin ylhäisiä ja rikkaita ne miehet olivat", jatkoi vaimo, "että he istuivat silkkiteltojen suojassa; satulan nuput olivat kullasta, kuten suitsien rimpsutkin, ja kulkuset hopeasta ja ne soittivat oikeaa musiikkia. Ei kukaan heitä tuntenut; he näyttivät siltä kuin olisivat maailman ääristä asti. Yksi heistä vain puhui ja kysyi jokaiselta, kenen tiellä tapasi, myöskin vaimoilta ja lapsilta: 'Missä on äsken syntynyt juutalaisten kuningas?' Ei kukaan vastannut eikä kukaan ymmärtänyt, mitä he tarkoittivat. He ajoivat edelleen, sanottuaan vielä: 'Me näimme hänen tähtensä idässä ja tulimme osoittamaan hänelle kunnioitustamme.' Samaten kysyivät he myöskin portilla roomalaiselta päälliköltä, mutta hän ei ollut viisaampi kuin yksinkertainen kansakaan, vaan neuvoi heitä menemään Herodeen tykö."

"Missä he nyt ovat?"

"Majatalossa. Satoja on jo käynyt heitä katsomassa, ja vielä useampia on sinne yhä menossa."

"Ketä he ovat?"

"Sitä ei kukaan tiedä. Sanotaan heidän olevan persialaisia, viisaita miehiä, jotka puhelevat tähtien kanssa; ehkäpä ovat profeettoja kuten Elias ja Jeremias."

"Mitä he tarkoittavat juutalaisten kuninkaalla?"

"Kristusta ja että hän on juuri nyt syntynyt."

Eräs vaimoista nauroi ja ryhtyi jälleen työhönsä, sanoen: "Hyvä, kun saan nähdä hänet, niin sitte minä uskon."

Toinen oli samaa mieltä: "Ja minä, niin, kun minä näen hänen herättävän kuolleita, silloin minäkin uskon."

Kolmas sanoi hiljaa: "Hän on ollut kauan luvattuna. Minulle riittää, kun näen vain hänen parantavan spitalisen."

Naiset istuivat jutellen yhdessä, kunnes ilta tuli ja sen tuoma viileys pakotti heidät menemään kotiinsa.

* * * * *

Myöhemmin iltasella, ensimmäisen yövartion paikoilla, oli palatsiin Sionille saapunut noin

viisikymmentä miestä, jotka kokoontuivat ainoastaan Herodeen nimenomaisesta käskystä, milloin hän tahtoi saada selityksiä joistakin juutalaisen lain tai historian syvemmistä salaisuuksista. Se oli lyhyesti sanoen kokous, jossa oli läsnä synagogain opettajia, etevimpiä pappeja ja kuuluisimpia kirjanoppineita kaupungista, yleisen mielipiteen johtajia, eri uskonsuuntien selittäjiä, sadduseusten sankareita, farisealaisia sananhalkasijoita ja essealaisten lahkoon kuuluvia, tynnimielisiä, suvaitsevaisia stoalais-filosofejia.

Huone, jossa kokous pidettiin, oli palatsin sisimmäisiä, avara ja roomalaiseen tapaan rakennettu. Lattia oli marmorilevyistä, ikkunattomat muurit alhaalta vuoratut ja ylt'yleensä kuvikkaiksi maalatut sahrankeltaisella värillä. Keskellä huonetta seiso i suuri sohva, peitetty tyynyillä, jotka olivat päällystetyt vaaleankeltaisella kankaalla. Tämän U:n muotoon tehdyn sohvan aukko oli ovea kohti, ja polvekkeessa eli keskikohdalla sisäpuolella seiso i suunnattoman suuri pronssinen kolmijalka, kalliisti koristettu kullalla ja hopealla, ja sen kohdalla riippui katosta seitsenhaarainen kruunu, jonka joka haarassa oli palava lamppu. Sohva ja lamppu olivat ihan juutalaismalliin tehdyt.

Miehet istuivat sohvalla itämaiseen tapaan, muuten aivan samankaltaisissa, vaan erivärisissä puvuissa. He olivat enimmäkseen jo vanhanpuolisia miehiä; jokaisen kasvot olivat suuren parran peitossa; nenät olivat isot ja suuria mustia silmiä syvensivät tuuheat kulmakarvat. Heidän ryhtinsä oli vakava, arvokas ja patriarkalinen. Lyhyesti sanoen: Sanhedrim eli suuri neuvoskunta oli siinä koossa.

Hän, joka istui kolmijalan edessä sohvan keskellä, muut jäsenet oikealla ja vasemmalla puolella, kaikki yhtäaikaan silmäin edessä, oli nähtävästi kokouksen puheenjohtaja, ja hän olisi ehdottomasti heti paikalla vetänyt puoleensa kenen hyvänsä huomion, joka olisi astunut saliin. Hänellä oli oikeastaan pitkä vartalo, mutta nyt jo hyvin kokoon kutistunut. Hänen valkoinen nuttunsa oli olkapäiltä alas laskoksissa, niin ett'ei voinut huomata mitään jäntereitä, vaan ainoastaan kulmikkaan ruumiin. Kädet olivat puoleksi piilossa valkoisen ja punaisen juovikasten silkkihihojen alla ja ristissä polvilla. Puhuessaan hän välistä vavisten ojensi oikean käden etusormea; muuta liikettä hän ei näyttänyt kykenevänsäkään tekemään. Mutta hänen päänsä oli jalomuotoinen. Muutamat hiuskarvat, valkoisemmat kuin hienoksi vedetty hopea, seppelöitsivät hänen niskaansa; leveällä, aivan pyöreällä pääläella oli nahka lujasti kiinni ja paistoi tulen valossa oikein loistavasti; ohimot olivat kolollaan syvässä ja otsa kohosi niiden väliltä kuin epätasainen kallio; silmät olivat syvällä ja himmeät, nenä terävä ja kasvojen alapuolta peitti parta, aaltoileva ja kunnianarvoinen kuten Aaronin. Se oli Hillel, babylonialainen. Profeettain sijaan, jotka jo ammo in sitte olivat sukupuuttoon kuolleet Israelista, oli tullut oppineita, joista hän oli etevin; profeetta muuten kaikin puolin, vaan ilman jumalallisen hengen vaikutusta! Vielä sadan ja kuuden vuoden iässä oli hän yhä suuren neuvoskunnan puheenjohtajana.

Pöydällä hänen edessään oli pergamenttikäärö auki levitettyinä, täynnä hebrealaista kirjoitusta. Hänen takanaan seiso i odottelemassa hyvin komeasti puettu palvelija.

Keskustelua oli juuri ollut, mutta silloin, kun saatamme lukijan tähän kokoushuoneeseen, oli jo päästy päätökseen. Kaikki makasivat lepäävässä asennossa, ja kunnianarvoinen Hillel, liikahtamatta paikastaan, huusi palvelijaa: "St!"

Nuorukainen lähestyi kunnioittavasti.

"Mene sanomaan kuninkaalle, että me olemme valmiit antamaan hänelle vastauksemme."

Poika riensi pois.

Hetkisen kuluttua astui sisään kaksi upseeria ja pysähtyi yksi kummallekin puolelle ovea. Heidän jälestään tuli vanha mies, yllä purppuravaate, reunustettu tulipunaisella ja vyötäisiltä sidottu kiinni kultaisella rengasvyöllä, niin notkealla, kuin olisi se ollut nahasta. Hänen sandaaliensa hihnat säteilivät kalliista kivistä; kapea filigramkruunu loisti hänen _tarbooshe'_nsa ulkopuolelta, joka, pehmeimmästä punaisesta kankaasta tehty päähine, peitti hänen päätänsä sekä kaulaansa ja hartioitansa, niin että ainoastaan etupuoli oli paljaana. Sinetin sijasta riippui vyössä puukko. Hän astui eteenpäin hitain askelin, keppiin nojaten. Päästyään sohvan aukkoon hän vasta pysähtyi ja nosti katseensa ylös lattiasta; silloin hän vasta ojensihe, ikään kuin muistaen neuvoston ja heräten sen läsnäolosta. Hän katsoi uhkamielisesti pitkin sohva a kuten henkilö, jota on säikäytetty ja joka etsii vihollistansa; niin synkkä, luulevainen ja uhkaava oli hänen katseensa. Sellainen oli Herodes Suuri: taudeista riutunut ruumis, rikoksista haavoittunut omatunto, lahjakas pää, Caesarien riviin soveltuva sielu. Hän oli nyt seitsemänseitsemättä vuoden iässä, mutta suojeli valtaistuintansa valppaimmalla epäluulolla, mielivaltaisimmalla voimalla ja taipumattomimmalla julmuudella.

Nyt kokouksessa tapahtui yleinen liike; vanhimmat kumarsivat tervehtäen, mutta hovitapoihin tottuneemmat nousivat seisalleen, taivuttivat polviaan puoleksi ja panivat kätensä ryntäilleen ja parralleen.

Otettuaan vastaan kaikkein tervehdyksen Herodes astui kolmijalan luo kunnianarvoisen Hillelin eteen, joka vastaukseksi hänen kylmään katseensa vähän kumarsi päätään ja hiukan nosti käsiänsä.

"Vastaus!" kysyi kuningas yksinkertaisesti, vaan käskevästi, katsoen Hilleliin ja molemmin käsin nojaten keppiinsä.

Patriarkan silmät hehkuivat lempeästi, ja hän vastasi, pää kumarruksissa, katse kohti kysyjän kasvoja, virkaveljien kuunnellessa tarkimmasti hänen sanojansa:

"Sinulle, kuningas, tulkoon rauha, jonka Abrahamin, Isakin ja Jakobin Jumala antaa!"

Toisella äänellä hän sitte jatkoi:

"Sinä kysyt meiltä, missä Kristus on syntyvä."

Kuningas kumarsi, mutta hänen häijy silmänsä tarkasteli yhä viisaan miehen kasvoja.

"Sellainen oli minun kysymykseni."

"Niinpä, kuningas, sanon omasta ja veljieni puolesta, joista ei kukaan ole eri mieltä: Betlehemissä Juudanmaalla."

Hillel katsahti kolmijalalla olevaan pergamenttikääröön ja, osoittaen vapisevalla sormellaan erästä paikkaa, jatkoi: "Betlehemissä Juudanmaalla, sillä profeetta sanoo: Ja sinä Betlehem Juudanmaalla et suinkaan ole vähin Juudan pääruhtinasten seassa; sillä sinusta on tuleva se ruhtinas, jonka pitää minun kansaani Israelia hallitseman."

Herodeen muoto muuttui ja mietiskellessään hänen katseensa kääntyi pergamenttiin. Toiset, jotka katselivat häntä, tuskin hengittivät. Ei kukaan virkkanut sanaakaan. Viimein hän kääntyi ja läksi pois huoneesta.

"Veljet", sanoi Hillel, "me saatamme poistua."

Kokous hajosi ja miehet läksivät pois ryhmittäin.

"Simeon", lausui Hillel vielä.

Viisikymmenvuotinen mies, joka kuitenkin vielä oli vilkas kuin nuorukainen, vastasi ja tuli hänen luoksensa.

"Ota, poikani, pyhä pergamentti ja kääri se varovasti kokoon."

Käsky täytettiin.

"Nyt anna minulle käsivartesi; minä lähden alas kantotuoliini."

Vahva mies pysähtyi. Vanhus tarttui lakastuneilla käsillään tarjottuun tukeen ja astua köpytteli ovea kohti.

Siten poistui suuren neuvoskunnan kuuluisa esimies poikansa Simeonin kanssa, joka sittemmin sai periä häneltä viisauden, opin ja viran.

* * * * *

Vielä myöhemmin samana iltana makasivat idästä tulleet tietäjät valveilla eräessä majatalon osastossa. Kivet, jotka heillä olivat päänalaisina, olivat niin korkeat, että he saattoivat katsella avonaisesta holvinkaaresta ulos tähtitaivaalle. Katsellessaan välkkyviä tähtiä he ajattelivat tämän jälkeen seuraavaa ilmistystä. Miten se oli tuleva? Mitä se oli oleva? Viimeinkin he nyt olivat Jerusalemissa; he olivat kaupungin portilla kyselleet etsittävänsä; he olivat todistaneet hänen syntyneen; nyt oli vain enää löydettävä hänet, ja siinä he luottivat johtavaan henkeen. Ihmiset, jotka pitävät korviaan avoinna kuulemaan Jumalan ääntä tai odottavat merkkiä taivaasta, eivät voi nukkua. Heidän siten levätessään pysähtyi mies holvikaaren alle ja siten pimensi heidän makuuhuoneensa.

"Herätkää!" sanoi hän heille, "minulla on teille sanoma, jota ei käy viivytellä."

Miehet nousivat istualleen.

"Keltä?" kysyi egyptiläinen.

"Kuningas Herodeelta."

Joka mies tunsi väristystä koko ruumiissansa.

"Ettekö te ole majatalon hoitaja?" kysyi vielä Baltasar.

"Olen."

"Mitähän asiaa kuninkaalla on meille?"

"Hänen sanansaattajansa on ulkona; vastatkoon hän."

"Sinä olit oikeassa, veljeni", sanoi kreikkalainen, majatalon vartian poistuttua. "Meidän kyselymme tiellä tapaavilta ihmisiltä ja portin vartialta on levittänyt tietoa tulostamme. Minä olen utelias. Nouskaamme heti ylös."

He nousivat, sitoivat sandaalit jalkaansa, käärivät manttelit ympärilleen ja menivät ulos.

"Minä tervehdin teitä ja pyydän anteeksi; mutta kuningas, minun herrani, lähetti minut kutsumaan teitä palatsiin, jossa hän tahtoo yksityisesti puhutella teitä", ilmoitti sanantuoja.

Porttioivessa riippuvan lampun valossa tietäjät katsoivat toinen toisiansa ja huomasivat, että henki oli heidän kanssansa. Sitte egyptiläinen meni vartian luo ja kuiskasi hänelle niin hiljaa, ett'eivät muut kuulleet: "Te tiedätte, missä meidän tavaramme ovat pihassa ja missä kamelit ovat. Sill'aikaa, kun olemme poissa, laittakaa kaikki valmiiksi lähtöön, jos siksi tulisi."

"Menkää vain pelkäämättä ja luottakaa minuun", vastasi esimies-vartia.

"Kuninkaan tahto on meidän tahtomme", sanoi Baltasar sanantuojujalle, "me seuraamme teitä."

Pyhän kaupungin kadut olivat ahtaat silloin kuten nytkin, mutta eivät niin epätasaiset eivätkä likaiset, sillä suuri rakennusmestari Herodes ei ollut se mies, joka tyytyi kauniiseen kuoreen, vaan vaati puhtautta ja mukavuutta. Ystävykset seurasivat sanantuoja puhumatta mitään. Heikossa tähtien valossa, joka vielä himmeni kahden puolen kohoavain muurien välillä ja toisinaan kokonaankin katosi siltain alla, joita oli tehty katolta toiselle, nousivat he vastamäkeen. Viimein he saapuivat portille, joka kohosi poikki kadun. Kahden liekin valossa, jotka palaa loimottivat suurissa metalliastioissa, he näkivät vilahduksia kartanosta ja huomasivat kaksi vartiaa, jotka liikahtamatta nojasivat aseitansa vasten. Kenenkään estämättä he astuivat sisälle rakennukseen. Monen pihan ja holvitetun esihuoneen kautta he viimein saapuivat portaille, jotka veivät ylös korkeaan torniin. Äkkiä heidän oppaansa pysähtyi, osoitti avonaista ovea ja sanoi:

"Astukaa tuonne! Kuningas on siellä."

Lauheka santelipuun tuoksu täytti huoneen, johon he astuivat ja jonka sisustus osoitti melkein naisellista mieltymystä komeuteen. Keskellä lattiaa oli kirjava matto ja sillä valtaistuini. Vieraat ainoastaan hätäisesti ehtivät katsahtaa huoneen kalustoa: veistoksilla koristettuja ja kullattuja ottomani-sohvia ja muita makuusohvia; viuhkoja, saviastioita ja soittokoneita; kultaisia kynttiläjalkoja, jotka välkkyivät omasta valostaan; seinät, maalatut hekkumalliseen kreikkalaismalliin, joka oli saanut fariseukset peittämään kasvonsa pyhästä kauhusta; kaikkialla komeutta, joka häikäsi silmää. Näiden miesten huomio kiintyi kokonaan kuninkaaseen, joka istui valtaistuimella, yllä sama puku kuin hänen käydessään suuren neuvoskunnan istunnossa.

Tietäjät lankesivat kasvoillensa maton reunalle, johon asti he olivat kenenkään kehoittamatta astuneet. Kuningas soitti. Palvelija tuli ja asetti esiin kolme tuolia.

"Istukaa!" sanoi kuningas alentuvasti.

Heidän käytyänsä istumaan hän jatkoi:

"Minä sain iltapäivällä pohjoiselta portilta sanan, että tänne oli tullut kolme muukalaista, jotka muodosta päättäen, olivat kaukaa. Oletteko te ne miehet?"

Egyptiläinen katsahti salaa kreikkalaiseen ja hindulaiseen ja vastasi syvään kumartaen:

"Joll'emme olisi ne kuin olemme, niin meitä ei olisi kutsunut tänne mahtava Herodes, jonka maine ulottuu yli koko maailman."

"Ketä te olette? mistä te tulette?" jatkoi Herodes ja lisäsi sitte: "itsekin vastatkoon puolestansa."

He kertoivat vuorotellen järjestyksessä historiansa ja mainitsivat lyhyesti isänmaansa ja tien, jota olivat tulleet Jerusalemiin. Vähän pettyneenä toiveissaan jatkoi Herodes kyselemistänsä.

"Mitä te kysytte portilla upseerilta?"

"Me kysyimme häneltä: Missä on äsken syntynyt juutalaisten kuningas?"

"Nyt minä kyllä ymmärrän, minkä tähden kansa tuli niin uteliaaksi. Sellainen kysymys tekee minutkin uteliaaksi. Onko sitte ketään muuta juutalaisten kuningasta?"

Egyptiläinen vastasi pelkäämättä:

"Hän syntyi äskettäin."

Kuninkaan kasvot värähtivät tuskaisesti, kuin olisi hän kuullut jotain erittäin inhottavaa.

"Minulle häntä ei ole syntynyt!" sanoi hän.

Arvattavasti hänen lastensa syyttävät haamut kummittelivat hänen silmissänsä, mutta hän rohkaisihe ja kysyi edelleen:

"Missä on se äsken syntynyt kuningas?"

"Sitä tiedustelemaan me juuri tulimme tänne."

"Te kerrotte minulle ihmeellistä historiaa, arvoitusta, jota viisas Salomokaan tuskin olisi arvannut. Ajatelkaahan, että minä olen jo päässyt siihen ikään, jolloin uteliaisuus on yhtä voittamaton kuin lapsuuden päivinä. Julmuutta te harjoitatte, kun minua niin kiusaatte. Kertokaa minulle kaikki, niin minä osoitan teille kunniaa kuin kuninkaille. Ilmoittakaa minulle kaikki, mitä tiedätte äsken syntyneestä kuninkaastanne, niin minä autan teitä etsimään häntä. Kun hänet löydätte, teen minä hänelle kaikkea hyvää, mitä te suinkin saatatte toivoa. Minä tuon hänet Jerusalemiin ja toimitan hänelle kuninkaallisen kasvatuksen; minä käytän kaiken vaikutusvoimani keisarin tykönä hänen hyväkseen ja vastaiseksi mahtavuudekseen. Ei mitään kateutta pidä oleman meidän molempain välillä, sen minä vakuutan. Mutta sanokaa minulle ensin, kuinka te, jotka olitte maiden ja merien päässä toisistanne, yht'aikaa saitte kuulla puhuttavan hänestä."

"Sen minä totuuden mukaan kerron sinulle, kuningas!"

"No, kerrohan!" sanoi Herodes.

Baltasar nousi ja lausui juhlallisesti:

"On olemassa kaikkivaltias jumala!"

Herodes ihan nähtävästi säikähti.

"Hän käski meitä matkustamaan tänne, tapaamaan täällä maailman lunastajaa, näkemään häntä, osoittamaan hänelle kunnioitustamme ja todistamaan hänestä. Hänen tulonsa merkiksi näki jokainen meistä tähden. Jumalan henki johdatti meitä; hänen henkensä on nytkin meidän kanssamme."

Valtaava tunne värisytti heitä. Kreikkalainen töin tuskin sai pidätetyksi huudahdusta. Herodes hätäisesti katsahti heihin kuhunkin; hänestä eivät ilmoitukset olleet riittävät, epäluulo häntä ahdisti vielä enemmän kuin ennen.

"Älkää leikitelkö minun kanssani", hän sanoi, "vaan kertokaa edelleen. Mitä seuraa uuden kuninkaan tulosta?"

"Ihmisten lunastus."

"Mistä?"

"Heidän pahuudestansa."

"Millä tavalla?"

"Jumalan myötävaikutuksella, uskon, rakkauden ja hyvän töiden kautta."

"Silloin..." Herodes keskeytti puheensa, eikä kukaan olisi hänen katseestaan voinut aavistaa, mitkä tunteet hänen sisällänsä riehuivat, "... oletteko te sitte Messiaan julistajat? Onko siinä kaikki?"

Baltasar kumarsi syvään.

"Me olemme sinun palvelijasi, kuningas."

Kuningas soitti. Palvelija juoksi näkyviin.

"Tuo sisään lahjat!" käski hallitsija.

Palvelija poistui, palasi pian ja antoi polvillaan vieraille kullekin tulipunaisen ja sinisen päällysvaатteen ja kullalla kirjaellun vyön. He ottivat kunnialahjat vastaan, osoittaen itämaalaisen tavalla kunnioitustansa.

"Vielä yksi sana", virkkoi Herodes, kun lahjanottotemput olivat suoritettut, "te mainitsitte portilla upseerille ja nyt minullekin nähneenne tähden itäisillä mailla."

"Niin", vastasi Baltasar, "se oli äsken syntyneen kuninkaan tähti."

"Mihin aikaan se näkyi?"

"Silloin, kun me saimme käskyn lähteä matkalle."

Herodes nousi ja antoi merkin, että puhelu oli päättynyt. Hän lähestyi heitä ja sanoi alentuvasti:

"Kunnioitetut vieraat! Jos te tosiaankin olette luvatus Messiaan julistajat, kuten minä uskon, niin tietäkää, että minä tänään kysyin neuvoa viisaimmilta juutalaisoppineilta. He sanoivat yksimielisesti, että Messias on syntyvä Betlehemissä Juudanmaalla. Minä neuvon teitä matkustamaan sinne; menkää ja tiedustelkaa lasta! Ja kun hänet löydätte, niin ilmoittakaa minulle, että minäkin tulisin osoittamaan hänelle kunnioitustani. Teillä ei ole mitään estettä matkallanne. Rauha olkoon teille!"

Ja käärien manttelinsa ympärilleen kuningas poistui salista.

Vierasten opas tuli heti ja vei viisaat miehet ulos kadulle ja majataloon. Portille päästyä kreikkalainen lausui innostuneesti:

"Veljet! rientäkäämme Betlehemiin, kuten kuningas meitä neuvoi."

"Niin", vastasi hindulainen, "rientäkäämme. Minä tunnen hengen kehoituksen."

"Se on minunkin ajatukseni", sanoi Baltasar yhtä innokkaasti, "kamelit ovatkin valmiit lähteäksemme."

He antoivat rahalahjan vartialle, nousivat kameliensa selkään, kysyivät, missä Jopen portti oli, ja ratsastivat kiireesti pois. Heidän tullessaan portille aukesivat suuret raudoitettut ovet, ja he ratsastivat ulos kaupungista samalle taholle kuin Josef ja Maria äskettäin. Kun he pääsivät ylös Hinnomin laaksosta Refaimin tasangolle, näkyi valo, alussa väräjävä ja epäselvä. Ratsastajain suonet sykkivät kahta vertaa nopeammin. Valon loiste kasvoi niin, että heidän täytyi sulkea silmänsä. Kun he jälleen uskalsivat ne avata katso, silloin tähti seiso i kirkkaana ja säteilevä n ä heidän yllänsä, paljoa alempana kuin muut taivaan tähdet, ja se kulki taas hiljaa heidän edell änsä. He panivat kätensä ristiin ja riemuitsivat.

"Jumala on meidän kanssamme! Jumala on meidän kanssamme!" lausui vat he tuon tuostakin koko matkan, kunnes tähti, nousten Mar Eliaan tasaisesta laaksosta, pysähtyi talon päälle, joka oli mäen rinteellä kaupungin lähellä.

XIV LUKU.

Kristus-lapsi.

Oli kolmannen yövartion alku. Auringon ensi säteet taistelivat jo idässä yön pakenevaa pimeyttä vastaan, vaan niin heikosti, että laakso vielä oli sakean hämärän vallassa. Vartia vanhan majatalon katolla kuunteli vilusta vavisten ensimmäisiä huomattavia ääniä, joilla heräävä elämä tervehtii päivän koittoa. Silloin rupesi valopilkku lähestymään mäen kukkulaa. Ensin hän luuli sitä tulisoihduksi, jolla joku vaeltaja valasi tietänsä, vaan sitte joksikin taivaan lentotähdeksi. Sen loisto kuitenkin vahvistui, kunnes siitä tuli komea tähti. Pelästyen oudosta ilmiöstä hän huusi kovasti, niin että joka henki koko majatalosta riensi katolle. Ilmiö yhä lähestyi, valaisten kalliota, puut ja polut salaman kaltaisella valolla. Arimmat katsojat lankesivat polvilleen ja rukoilivat kasvoillansa maassa; rohkeimmat peittivät silmänsä ja välistä aina vavisten katsahtivat säteilevää tulijaa. Kohtapa jo tähden häikäsevä valo kirkasti majatalon ja koko sen ympäristön. Ken uskalsi katsoa ylös, huomasi heti tähden seisovan hiljaa ylhäällä sen luolan ovirakennuksen kohdalla, jossa lapsi syntyi.

Häiriön aikana, jonka tämä tavaton ilmiö sai aikaan, tulivat tietäjät ratsastaen ylös mäelle ja pysähtyivät portille. Laskeuduttuaan maahan he pyrkivät sisään. Vartia, sen verran toinnuttuansa hämmästyksestään, että voi kuulla mitä he huusivat, veti salvat auki ja päästi miehet sisään. Tähdän yliluonnollisessa valossa näyttivät kamelit kummituksilta, ja paitsi miesten ulkomaista pukua, oli heidän kasvoissaan ja käytöksessään myöskin sellaista intoa ja kiihkoa, että vartian mielikuvitus kasvatti hänen pelkoaan yhä suuremmaksi; hädissään hän pujahti taemmaksi ja uskalsi tuskin vastata heidän kysymyksiinsäkään.

"Eikö tämä ole Betlehem Juudanmaassa?"

Toisia jo tunkeutui esiin, ja hän vastasi kysymykseen osittain myöntävästi.

"Ei, tämä on vain majatalo; kaupunki on tässä alempana."

"Onko täällä äsken syntynyttä lasta?"

Ihmiset katselivat kummastellen toinen toistansa, vaan muutamat sanoivat kyllä olevan.

"Näyttäkää, missä se on!" pyysi kreikkalainen kiihkeästi.

"Niin, viekää meidät hänen luoksensa!" sanoi Baltasar vilkkaasti. "Me olemme nähneet hänen tähtensä, tuon saman, joka nyt pysähtyi tämän talon päälle; me olemme tulleet osoittamaan kunnioitustamme lapselle."

Hindulainen pani kätensä ristiin ja riemuitsi. "Jumala elää totisesti. Rientäkäämme! Vapahtaja on löydetty. Me olemme ihmisten lapsista enimmin siunatut!"

Ihmiset laskeutuivat katolta ja seurasivat muukalaisia, kun heitä vietiin pihan poikki aitaukseen. Nähtyään tähdän, jonka valo jo kuitenkin oli vähennyt, kääntyivät muutamat peloissaan takaisin, mutta enin osa seurasi muukalaisia. Tietäjän lähestyessä huonetta tähti nousi ylemmäksi; kun he pysähtyivät ovelle, liiteli se jo korkealla heidän päänsä päällä, ja kun he astuivat sisään, niin se katosi näkyvistä. Sen näkijät tulivat lujasti vakuutetuiksi siitä, että tähdän ja muukalaisten välillä oli jotakin jumalallista yhteyttä, joka myöskin koski ainakin jotakuta luolan asukasta. Kun ovi aukeni, he kilvan riensivät miesten jälestä sisään.

Luolaa valasi lyhty; sen valon avulla oli muukalaisten mahdollista löytää äiti ja hänen sylissänsä lepäävä lapsi.

"Onko tämä sinun lapsesi?" kysyi Baltasar.

Ja Maria, tutkistellen mielessään, mitä kaikkea ihmeellistä oli lapsen syntyessä tapahtunut, ja kätkien kaikki sydämmeensä, nosti lapsen valoon, sanoen:

"On se minun poikani."

Miehet lankesivat kunnioittavasti polvilleen maahan sen eteen.

Se oli samallinen kuin muutkin lapset; pään ympärillä ei ollut mitään kirkkauden loistoa eikä kallista koristusta. Huulet eivät auenneet puhumaan, eikä se millään tavalla ilmaissut, käsittikö se ollenkaan heidän iloansa ja rukouksiansa. Muiden lasten tavalla se kauemmin katseli lyhdyn valoa kuin polvillaan olevia miehiä.

Kotvan päästä tietäjät nousivat ja menivät kameliensa luo noutamaan lahjoja: kultaa, pyhää savua ja mirhamia, jotka he laskivat sen eteen maahan. Heidän kunnioitussanojansa ei ole säilynyt missään muinaiskertomuksessa, sillä saastumattoman sydämen palvelus oli silloin, kuten se nytkin on ja aina on oleva, innoittunut laulu, joka tulee suoraan sydämmestä.

Tämä siis oli lunastaja, jonka he nyt pitkän etsimismatkan jälkeen olivat löytäneet. Ja yhtä hartaasti he kuitenkin kunnioittivat häntä — miksikä? Heidän uskonsa perustui häneen, jonka me sittemmin olemme oppineet tuntemaan Isäksi. He olivat miehiä, joille hänen lupauksensa olivat niin riittävät, ett'eivät he udelleet, millä tavalla ne toteutuivat. Vähä niitä oli, jotka olivat kuulleet lupaukset: ainoastaan äiti, Josef, paimenet ja nämä kolme miestä, mutta kaikilla heillä oli sama horjumaton luottamus ja uskallus. Tähän aikaan, jona Jumala toteutti aikeensa jälleen ojentaa langennutta ihmiskuntaa, teki Hän itse kaikki eikä lapsi mitään.

Mutta vetäkäämme syrjään tulevien aikojen esirippu, hyvät lukijat! Aika lähestyy, jolloin jumal'ihminen ilmoittautuu merkeillä ja ihmeillä. Autuas jokainen, ken silloin uskoo häneen!

Odottakaamme sitä aikaa!

Toinen kirja.

On sielun tuli, jok'ei viihtyä
Ahtaassa tilassaan voi milloinkaan
Vaan pyrkii taakse toivon kaukomaan
Ja kerran liekiss', koskaan sammua
Ei voi se, ylhäss' kiivaudessaan
Ei väsy mistäkään.

Byron, Childe Harold.

I LUKU.

Rooma ja Judea.

Me siirrymme nyt yksikolmatta vuotta eteen päin Judean neljännen keisarillisen maaherran Valerius Gratuksen hallitusajan alkuun. Se aika on muistettava valtiollisista liikkeistä, joita silloin sattui Jerusalemissa, vaikk'ei se juuri olekkaan se ajankohta, jolloin oli viimeinen ja ratkaseva riita Rooman ja juutalaisten välillä.

Tällä väliajalla oli Judeassa tapahtunut monta muutosta, varsinkin mitä valtiolliseen asemaan koskee. Herodes Suuri "koottiin isäinsä tykö" vuoden kuluttua Jesuksen syntymästä, ja se tapahtui niin kauhealla tavalla, että kristityillä maailmalla oli kyllin syytä katsoa häntä Jumalan vanhurskaan koston uhriksi. Kuten kaikki suuret hallitsijat, jotka koko elämällään tarkoittavat valtansa vahvistusta, hänkin uneksi, että saisi jättää kruununsa ja valtansa perillisilleen ja perustaa mahtavan hallitsijasuvun. Sitä varten hän sääsi testamentissaan valtakuntansa jaettavaksi kolmen poikansa Antipaan, Filippon ja Arkelaon kesken, joista viimeksi mainitun piti saaman kuninkaan nimi. Testamentin toimeenpanijaksi tuli tietysti keisari Augustus, joka hyväksyikin sen kaikki eri kohdat, paitsi yhtä. Hän ei antanut Arkelaolle kuninkaan nimeä, ennen kuin saisi itse nähdä hänen kelvollisuutensa ja uskollisuutensa. Sen sijaan hän nimitti hänet "etnarkoksi", kansanruhtinaaksi, ja sellaisena salli hänen hallita yhdeksän vuotta, kunnes hänet katsottiin kykenemättömäksi kukistamaan valtakunnassa yhä kasvavia ja lisääntyviä levottomia aineksia sekä huonon hallinnon tähden erotettiin virastaan ja lähetettiin maanpakoon Galliaan.

Keisari, tyytymättä yksistään Arkelaon erottamiseen, julmalla mielihyvällä loukkasi Jerusalemin kansan ja ylpeiden pappien tunteita, vieläpä niiden arinta kohtaa: turhamaisuutta. Hän teki Judean Rooman maakunnaksi ja Syrian prefektin alaiseksi. Niinpä pyhä kaupunki sai kuninkaallisen hallitusmiehen sijasta, joka olisi asunut Herodeen linnassa Sion-vuorella, alemman virkamiehen, prokuraattorin, joka oli yhteydessä Rooman hovin kanssa Antiokiassa asuvan Syrian legaatien kautta. Jotta nöyryytys tulisi vielä tuntuvammaksi, ei prokuraattorin sallittu asua Jerusalemissa, vaan Caesarea määrättiin maan hallinnon keskustaksi. Mutta pahin nöyryytys ja mielten kiihotus, tahallisin häväistys oli sittekin se, että Samaria, tuo inhottu ja halveksittu Samaria yhdistettiin Judeaan yhdeksi maakunnaksi ja sen kanssa tasa-arvoiseksi osaksi. Mikä kurjuus ja kauheus, että heidän piti roomalaisen prokuraattorin palatsissa tungsella noiden Garizimin puolustajain kanssa ja kärsiä heidän pilkkanauruansa, heidän, eriseuralaisten, fariseuksien!

Kaikkien näiden nöyryytysten ohella oli kukistuneella kansalla kuitenkin yksi lohdutus järeällä: ylimmäinen pappi vallitsi Herodeen palatsissa torin varrella ja piti siellä jonkinlaista hoviovia. Vähäpä hänen valtansa kuitenkin merkitsi. Elämän ja kuoleman tuomio-oikeuden oli prokuraattori pidättänyt itselleen, oikeutta käytettiin Rooman nimessä ja sen lakien mukaan. Vielä paremmin kuvasi olojen todellista tilaa se, että kuninkaan linna oli osaksi annettu roomalaisen virkamiehen haltuun ja hänen seurueelleen, jossa oli alempia virkamiehiä, veronkantajia, tullimiehiä, ilmiantajia ja vakoojia. Kuitenkin ne, jotka uneksivat vastaista vapaaksi pääsemistä ikeestä, olivat jonkin verran hyvillään, että etevimpänä hallitusmiehenä palatsissa oli juutalainen. Hänen päivästä päivään pitennetty siellä olonsa muistutti profeettain lupauksia ja niitä aikoja, jolloin Jehova hallitsi Israelin sukukuntia Aaronin poikain kautta; se näytti heistä varmalta merkiltä, ettei Herra ollut hylännyt heitä; heidän toiveensa siten elivät yhä edelleen, vahvistivat heidän kärsivällisyytensä ja auttoivat heitä ääneti odottamaan Juudan leijonaa, jonka he toivoivat kerran tulevan hallitsemaan.

Judea oli jo yhdeksättäkymmentä vuotta ollut Rooman maakuntana, ja se aika oli ollut kyllin pitkä

näyttämään keisareille, että, juutalaista, vaikka hän kyllä olikin hyvin ylpeä, oli varsin helppo hallita, joll'ei vain loukattu hänen uskontoansa. Tämän valtioviisaan huomion mukaan olivat Gratuksen edelläkävijät huolellisesti pysyneet sekautumatta alammaistensa pyhiin menoihin ja tapoihin. Hän sitä vastoin alkoi käydä toista uraa. Ensimmäiseksi virkatoimekseen hän erotti ylimmäisen papin Hannaan ja antoi sen viran Tabuksen pojalle Ismaelille. Olipa tämä käsky lähtenyt Augustukselta itseltään taikka Gratus tehnyt sen omin päin, kohta ainakin tuli ilmi, miten suuri valtiollinen virhe se oli. Me emme huoli väsyttää lukijaa selittelemällä juutalaisten politikkaa kokonansa, mutta katsomme kuitenkin tarpeelliseksi tehdä edeltä päin muutamia huomautuksia, ennen kuin voidaan ymmärtää seuraavaa kertomusta.

Tähän aikaan oli Judeassa kaksi puoluetta: ylimykset ja separatistit eli kansanpuolue. Herodeen kuoltua nämä molemmat puolueet yhdistyivät Arkelaoa vastaan; ne ahdistivat häntä temppelistä palatsiin, Jerusalemissa Roomaan, välistä viekkauksella, välistä myöskin teräaseilla. Useammin kuin kerran kajahtelivat Morianvuoren pyhät rakennukset taistelun melskeestä. Viimein he karkoittivat hänet maanpakoon. Mutta vaikka molemmat puolueet vetivät yhtä köyttä yhteistä vihollista vastaan, oli niillä sentään kummallakin omat eri pyrintönsä. Ylhäiset vihasivat ylimmäistä pappia Joazaria; separatistit sitä vastoin olivat hänen hartaimmat kannattajansa. Kun Herodeen suunnitelma hajosi Arkelaon karkoitukseen, tuli sama kohtalo Joazarin osaksi. Ylhäiset valitsivat Selin pojan Hannaan siihen ylhäiseen virkaan, ja silloin liittolaiset erosivat toisistaan. Siitä hetkestä asti nämä puolueet seisoivat verivihollisina vastatusten.

Taistelussa Arkelaoa vastaan olivat ylhäiset huomanneet edulliseksi turvautua Roomaan. Ollen vakuutetut, että tähänastisen hallituksen kukistuttua uusi samallinen oli muka ehdottomasti tuleva sijaan, he vaativat Judean muuttamista maakunnaksi. Siitä separatistit saivat lisää syytä rynnäkköön, ja etenkin sitten kun Samaria liitettiin samaan maakuntaan, jäivät ylhäiset heikommaksi puolueeksi, jolla oli tukenansa vain keisarillinen hovi, oma rikkaus ja vanha sukuperä; vielä viisitoista vuotta, kunnes Valerius Gratus pääsi hallitukseen, he jaksoivat pysytellä sekä palatsissa että temppelissä.

Hannas, puolueensa epäjumala, oli uskollisesti käyttänyt valtaansa keisari-suojelijansa tahdon mukaan. Antonia-linna oli roomalaisen varustusväen hallussa; roomalainen vartia seisoi palatsin porttien edessä. Roomalainen tuomari tutki ja tuomitsi sekä siviili- että rikosasioita; Rooman verot roomalaiseen tapaan säälimättä kiskottiin sekä kaupungeista että maaseuduilta. Joka päivä ja joka hetki kansaa lukemattomin tavoin rääkättiin ja ärsytettiin, niin että se sai karvaasti kokea, mikä on vapaan ja toisesta riippuvaisen elämän erotus. Hannaan kuitenkin onnistui verraten hyvin rauhoittaa mieliä. Roomalla ei ollut uskollisempaa ystävää, vaikka se käsitti hänen oikean arvonsa vasta sitte, kun hän jo oli kukistunut. Annettuaan ylimmäispapillisen pukunsa Ismaelille Hannas meni temppelistä suoraa päätä separatistien kokouksiin ja tuli uuden, betusilaisista ja setiläisistä muodostuneen puolueen päämieheksi.

Prokuraattori Gratus, siten jäätyään ilman kannatusta, näki, mitenkä tuli, jonka olemassa oloa oli viidentoista vuoden aikana tiedetty ainoastaan savun tupruamisesta, alkoi taas hehkua uudistunein voimin. Kuukauden kuluttua Ismaelin astumisesta virkaansa täytyi roomalaisen käydä Jerusalemissa häntä tervehtimässä. Parkuen ja viheltäen katselivat juutalaiset muureilta hänen henkivartiastonsa tuloa pohjoisesta portista kaupunkiin ja marssia Antonia-linnaan, mutta silloin he myöskin ymmärsivät käynnin oikean merkityksen: koko joukko legionasotamiehiä majoitettiin entisen varustusväen lisäksi, ja juutalaisten kahleiden avaimia voitiin siitä lähtien käyttää mielinmäärin. Jos prokuraattori huomasi soveliaaksi näyttää mahtivaltaansa, onneton silloin se, joka uskalsi sitä loukata!

II LUKU.

Messala ja Judah.

Lähteköön nyt lukija, muistaen edellä tehdyn selvityksen, kanssamme katselemaan erään Sion-vuoren palatsin puutarhaa. On kuuma puolipäivä keskellä heinäkuuta.

Puutarha on kokonaan ympäröity rakennuksilla, joissa on pitkin pituuttaan parvekkeita. Ruohokot, lehtimajat ja puut tarjoavat viehätystä. Suihkukaivo keskellä tarhaa valaa vilpoista vettä marmorisäiliöön, jonka laidoissa olevista aukoista vesi pääsee juoksemaan teko-ojia myöten pitkin käytäviä; erinomainen tapa suojella paikkaa kuivuudelta, joka muuten rasittaa koko seutua.

Lähellä suihkukaivoa on kirkasvesinen lammikko, joka elättää ruokometsikköä ja oleanderipuita,

samallaisia kuin kasvaa Jordanin ja Kuolleenmeren seuduilla. Lammikon vieressä istuu kuumimmassa päivänpaahteessa kaksi noin yhdeksäntoista ja seitsemäntoista vuoden ikäistä nuorukaista, vilkkaasti keskustellen.

Molemmat ovat kaunisvartaloiset ja -muotoiset ja ensi silmäyksellä heitä voisi luulla veljeksiksi. Molemmilla oli musta tukka ja mustat silmät, kasvot hyvin päivettyneet. Heidän koostaan saattoi arvata heidän ikänsä. Vanhempi istui paljaspäin; yllä oli hänellä väljä, polviin asti ulottuva tunikka. Paitsi manttelia, jonka päällä hän istui, ei hänellä sitte enää ollutkaan muita pukimia kuin sandaalit jalassa. Puku jätti hänen käsivartensa ja säärensä paljaksi, ja ne olivat kuten kasvotkin ruskeat. Kuitenkin oli omituista suloa koko hänen muodossansa; hienot kasvojen piirteet, käyttäytymistapa ja sointuva ääni ilmasivat hänen kuuluvan ylhäiseen säätyyn. Pehmeästä villakankaasta tehty, harmaavärinen tunikka oli kaulasta, hihoista ja reunoista päärmätty punaisella ja vyötetty kiinni silkkinauhalla, joka kaikki osoitti nuorukaisen roomalaiseksi. Ylpeät lauseet, joita häneltä välistä pääsi pujahtamaan keskustelun aikana, olivat anteeksi annettavat, sillä hän oli syntyisin perheestä, jolla oli Roomassa suuri arvo; se asia kelpasi tähän aikaan kaikenlaisen ylpeyden puolustukseksi. Ensimmäisen keisarin ja hänen mahtavain vihollistensa välisissä verisissä taisteluissa oli muuan Messala ollut Brutuksen luotettavimpia ystäviä. Filippin taistelun jälkeen olivat hän ja voittaja sopineet, hänen tarvitsematta uhrata vähääkään kunniaansa. Sittenkin, kun Oktavianus vaati itselleen purppuraa, oli Messala hänen puolellaan. Oktavianus, keisarina nimeltään Augustus, muisti hänen apunsa ja osoitti hänen suvulleen suosiotansa kaikin tavoin. Judean tultua Rooman maakunnaksi hän lähetti yhden tästä Messala-suvusta, vanhan puoluelaisensa pojan, veronkannon esimieheksi Jerusalemiin, ja sinä virkamiehenä hän asui palatsissa, joka myöskin oli ylimmäisen papin asuinpaikka. Tämän Messalan poika oli edellä kuvattu nuorukainen, jolla oli vain se vika, että hän liian tarkkaan piti muistissaan, mikä yhteys oli ollut hänen isoisänsä ja Rooman silloisten mahtavain välillä.

Kumppani oli vartaloltaan hennompi ja hänen vaatteensa olivat hienosta valkoisesta liinakankaasta tavallisen juutalaiskuosin mukaan. Keltaisella nauhalla sidottu vaate peitti hänen päätänsä ja riippui pääläeltä alas, peittäen myöskin kaulan ja hartiat. Eri kansallisuuksien tuntija olisi heti huomannut hänet juutalaiseksi, enemmän kuitenkin hänen muodostaan kuin puvustaan. Roomalaisen otsa oli kapea ja korkea, huulet ohuet, nenä kotkan nokan kaltainen, silmät kylmät ja kulmakarvain peitossa. Israelilaisen otsa sitä vastoin oli matala ja leveä, nenä pitkä ja sieramet leveät; ylähuuli, joka hiukan varjosti alahuulta, oli lyhyt ja kaareva kuoppaisiin suupieliin päin, kuten Kupidon jousi. Nämä piirteet ynnä pyöreä leuka, suuret silmät ja soikeat posket, joita viinirypäleen kaltainen hehku purpuroitti, tuottivat hänen muodollensa pehmeyttä ja voimaa ja hänen rotunsa ominaista kauneutta. Roomalaisen kauneus oli ankara ja puhdas, juutalaisen miellyttävä ja rehevä.

"Etkö sinä äsken sanonut, että uusi prokuraattori tulee huomenna?"

Kysymyksen lausui nuorempi kreikaksi, joka kieli, omituista kyllä, oli tähän aikaan vallalla Judean hienommissa piireissä. Palatsista se oli tunkeutunut korkeaan neuvoskuntaan ja sotaväkeen; sieltä, tietämätöntä millä tavalla, temppelin muureille ja edelleen ulos kaupungin porteista maaseuduille.

"Niin, huomenna!" vastasi Messala.

"Mistä sinä sen tiedät?"

"Minä kuulin Ismaelin, uuden palatsinhoitajan eli ylimmäisen papin, joksi te häntä sanotte, eilisiltana niin sanovan isälleni. Uutinen olisi totta tosiaan ollut luotettavampi, jos se olisi saatu egyptiläiseltä, jonka kansa on kokonaan unhottanut, mitä totuus on, tai idumealaiselta, joka ei ole koskaan tietänytkään, mitä totuus on ollut; mutta nyt olen ihan vakuutettu, sillä minä kohtasin tänä aamuna sadanpäämiehen, joka sanoi valmistustöiden olevan täydessä vauhdissa; sepät kiireimmiten puhdistelevat sotamiesten kypäroitä ja kilpiä sekä kultailevat kotkia ja maapalloja. Kauan asumattomana olleet huoneet puhdistettiin ja tuuletettiin, ikään kuin olisi tulossa lisää varustusväkeä taikka sijoitettaisiin niihin itse mahtavan miehen henkivartiasto."

Täyttä käsitystä siitä tavasta, miten tämä vastaus lausuttiin, on mahdoton antaa, sillä sen lakkaamattomia hienoja pistoksia ei kynä pysty kuvaamaan. Lukijan mielikuvituksen täytyy tulla kirjoittajan avuksi. Hänen tulee muistaa, että uskonnon kunnioitus oli hyve, josta roomalainen ei enää pitänyt lukua, taikka pikemmin, jota hän ei katsonut enää ajanmukaiseksi. Vanha jumaluusoppi oli jo melkein lakannut olemasta usko; yleensä se oli vain erikoinen ajatus- ja puhetapa, jota enimmäkseen papit suosivat, se kun kuului heidän ammattiinsa, ja runoilijat, jotka sepityksissään eivät voineet olla käyttämättä isiltä perittyjä jumalia. Koska filosofia oli tullut uskonnon sijaan, oli iva kokonaan karkoittanut pyhyden kunnioituksen. Se oli roomalaisen käsityksen mukaan keskustelussa yhtä välttämätön kuin suola leivässä ja tuoksu viinissä. Nuori Messala, joka oli kasvatettu Roomassa ja nyt äsken palannut sieltä, oli imenyt itseensä koko tuon käsitystavan. Hänen kasvojensa tahalliset värähtelyt ja pitkävetinen teeskennelty äänensä, hänen ikäänkuin työntäessään esiin purevia viittauksia, näyttivät olevan tahallaan aiotut huomauttamaan kuulijalle, että terävä pistosana oli

puhujan ainoana päämääränä. Näytteeksi siitä huomatkamme vain viittaus egyptiläiseen ja idumealaiseen. Juutalaisnuorukaisen poskilla kävi puna vielä tummemmaksi, eikä hän liene kuunnellutkaan loppua, koskapa oli vaiti ja katseli ajatuksiinsa vaipuneena alas lammikkoon.

"Näissä puutarhoissa me otimme toin'toiseltamme jäähyväiset. Sinä viime sanoiksi lausuit: 'Herran rauha olkoon sinun kanssasi!' Minä vastasin: 'Jumalten haltuun!' Muistatko? Montako vuotta siitä on?"

"Viisi", vastasi juutalainen, uneksivasti katsoen veteen.

"No niin, sinulla on kyllin syytä olla kiitollinen, kenelle sanoisinkaan? Jumalilleko? Samapa se. Olet kasvanut sieväksi pojaksi; kreikkalaiset sinua sanoisivat kauniiksikin. Onnellinen vuosien vaikutus! Niinkuin Ganymedes Jupiterille, niin sinä kelpaisit juomanlaskijaksi itse keisarille. Sanoppa minulle Judah, miksi sinä niin välttämättä tahdot tietoa prokuraattorin tulosta."

Judah käänsi suuret silmät puhujaa kohti. Hänen katseensa oli vakavan mieltäväinen hänen vastatessaan: "Niin, viisi vuotta! Muistan hyvin eromme. Sinä läksit Roomaan. Minä näin sinun lähtösi ja itkin, sillä minä rakastin sinua. Vuosia on kulunut. Sivistyneenä, hovitapoihin tottuneena olet palannut; niin, en laske leikkiä! Ja kuitenkin — kuitenkin tahtoisin, että olisit sama Messala kuin silloin jättäessäsi minut."

Ivaajan hienot sieramet laajenivat ja hän vastasi vielä enemmän ääntänsä venyttäen: "Sinähän puhut kuin orakkeli, hyvä Judah. Muutamia tunteja vain minun kaunopuheen-opettajaltani, joka asui ihan Forumin vieressä — annan sulle suosituskirjeen, milloin vain tulet niin viisaaksi, että muistat ehdotuksen, jonka aion tehdä sinulle — vähäinen katsaus vain puhetaidon salaisuuksiin, niin Delfi ottaa sinut vastaan, kuin olisit itse Apollo. Sinun juhlallisen äänesi kajahtaessa Pytia astuu alas luoksesi ja kruunaa sinut laakeriseppeleellä. Mutta leikki sikseen! Miks'en, ystäväni, minä ole sama Messala kuin lähtiessäni? Kuuntelin kerran maailman etevintä ajatustieteen tutkijaa. Hänen aineenaan oli todistamisoppi. Muistan yhden hänen selviöistään: 'Käsitä vastustajasi, ennen kuin hänelle vastaat.' Salli minun ymmärtää sinut!"

Nuurukainen punastui puhujan hävyttömästä katseesta, mutta vastasi kuitenkin vakavalla äänellä:

"Sinä olet, kuten näkyy, osannut hyvästi käyttää aikasi. Opettajiltasi olet saanut monta tietoa ja monta hienoa tapaa. Sinä puhut helposti kuin mestari, mutta puheessasi on pistimiä. Messala, silloin, kun läksit, ei sinussa piillyt myrkyä. Et silloin olisi koko maailman hinnasta loukannut ystäväsi tunteita."

Roomalainen hymyili, kuin olisi saanut suurta kiitosta, ja heilautti ylpeästi päätään taa päin.

"Oi, hyvä ystävä, juhlallinen Judah, emme nyt ole Dodonassa emmekä Delfissä. Unhota pois kaksimielinen orakkeli puhe ja puhu selvään. Miten olen loukannut sinua?"

Judah hengitti syvään ja sitoen nauhan lujemmalle vyötärölleensä sanoi:

"Näinä viitenä vuotena olen minäkin jotain oppinut. Tosin ei Hillel pystyne kilpailemaan sinun ajatusoppineesi kanssa, ja Simeon ja Shammai ovat epäilemättä vähemmän kuuluisia kuin sinun opettajasi Rooman Forumin varrella. Heidän opetuksensa ei vie kielletyille teille, ja ken istuu heidän jalkainsa juuressa, hänellä on siitä noustessaan runsasta tietoa Jumalasta, laista ja Israelista. Tämän tiedon hedelmä on rakkaus ja kunnioitus kaikkea kohtaan, mitä siihen kuuluu. Luennot suuressa koulussa ja kaikki, mitä siellä muuta kuulin, vakuuttivat minut siitä, ett'ei Judea ole, mitä se ennen muinoin oli. Tiedän, mikä on itsenäisen kuningaskunnan ja sellaisen köyhän maakunnan ero, kuin Judea nyt on. Olisin halveksittavampi olento kuin samarialainen, joll'ei minua isänmaani alennus surettaisi. Ismael ei ole laillinen ylimmäinen pappi, eikä voi siksi tulla niin kauan kuin Hannas elää. Hän toki on leviitta, yksi rengas siinä sukukunnassa, joka on vuosituhansia palvellut Herraa Jumalaa meidän käsityksemme mukaan. Hän..."

Messala keskeytti puheen pilkkanaurulla. "Ahah! nyt minä ymmärrän! Ismael, sanot, on kuokkavieras. Totta tosiaan, hoipertelevan Bakkuksen nimessä, juutalaiset ovat hullunkurista kansaa! Ihmiset ja olot, taivas ja maa muuttuvat, mutta juutalainen ei koskaan! Hän ei tiedä mitään edistymisestä eikä taantumisesta, hän on vielä tänä päivänä sama kuin hänen kantaisänsä. Kas, tähän piirrän hiekkaan ympyrän. Sano nyt, mitä muuta juutalaisten elämä on. Ympäriällä Abraham tässä, Isak tuossa ja Jakob tuossa, keskellä Jumala! Ja ympyrä — no, auta ukkosen jumala, olenhan tehnyt sen liian suureksi; pitää piirtää se uudestaan!" Hän kumartui, asetti peukalonsa hiekkaan ja sormet suorina piirusti ympyrän. "Katso", sanoi hän, "peukalon sija on temppele ja tuo sormen piirin sisusta on Judea. Onko teistä sen piirin ulkopuolella mitään arvokasta? Taiteen alallako? Herodes oli rakennusmestari, vaan hänen nimensä on kirottu! Maalaus- ja veistotaiteen alallako? Sen tuotteihin katsahtaminen teistä on syntiä! Runous on kytketty teidän alttareihinne. Puhetaidossako? — kukapa uskaltaa sitä harjoittaa tai harrastaa teidän synagogienne ulkopuolella? Sodassa te menetätte seitsemäntenä päivänä, mitä kuutena voitatte. Sellaiset ovat teidän elämänne rajat! Kukapa rankaisee minua, jos säälistä naurankin

teitä? Mikä teidän Jumalanne on, kun tyytyy sellaisen kansan palvelukseen, Rooman Jupiterin rinnalla, jonka kotkat valloittavat koko maailman? Hillel, Shammai, Simeon, Abtalion, mitä he ovat niiden mestarien rinnalla, jotka opettavat meille kaikkea, mikä tietämistä ansaitsee?"

Juutalainen nousi, kasvot hehkuvina vastenmielisyydestä.

"Älä, älä, Judah, istu sinä vain!" pidätti Messala, pannen kätensä hänen olkapäälleen.

"Pilkkaatko sinä minua?"

"Kuuntelehan vielä hetkinen", sanoi roomalainen, huulet ivahymyssä. "Jupiter ja koko hänen perheensä, sekä kreikkalainen että roomalainen, tulevat kohta tapansa mukaan minua tervehtimään. He tekevät lopun vakavasta ajatusten vaihdosta. Olen kiitollinen hyvyydestäsi, että sinä isiesi vanhasta talosta asti tulit minua tervehtimään ja uudistamaan lapsuusystävyyttämme jos mahdollista. 'Menkää', sanoi opettajani päätöspuheessaan, 'menkää ja hankkikaa itsellenne kunniaa; muistakaa, että Mars hallitsee eikä Eros enää ole sokea.' Hän tarkoitti: rakkaus ei ole mitään, sota kaikki. Niin on tosiaankin Roomassa; avioliitto on ensi askel avioeroon. Maailma seuraa samaa uraa. Siispä, hyvästi Eros, terve tuloa Mars! Minusta tulee soturi, mutta sinä, Judah, — säälin sinua — mikä sinusta voi tulla?"

Juutalainen siirtyi likemmäksi lammikkoa. Messalan ääni muuttui yhä pitkäveteisemmäksi.

"Niin, surkuttelen sinua, kaunis Judah. Koulusta synagogaan, sieltä temppeliin ja sitte — oi kunnian korkeutta! korkeaan neuvoskuntaan. Ei yhtään edullista tilaisuutta koko elämässä; auttakoot sinua jumalat! Mutta minä..."

Judah katsahti ylös juuri paraiksi, että näki, kuinka Messalan ylpeät kasvot punehtuivat itserakkaudesta hänen jatkaessaan:

"Mutta minä! Ah, vielä ei ole koko maailma valloitettu. Merien keskellä on löytämättömiä saaria; pohjoisessa on voittamattomia kansakuntia. Aleksanterin retki etäiseen itään on päättämättä ja siis se kunnia vielä mahdollinen saavuttaa. Etkö näe, miten paljon roomalaisella vielä on tekemistä!"

Hän vaikeni, katsoakseen, minkä vaikutuksen hänen sanansa olivat tehneet, ja jatkoi sitte:

"Sotaretki Afrikaan, toinen Skytiaan; sitte ... legiona komennettavaksi! Siihen päättyy useimpien elinura, mutta ei minun. Minä — Jupiter auta, mikä ajatus! — minä vaihdan legionani johonkin prefektinvirkaan. Ajatteles elämää Roomassa: kylliksi rahaa, naisia, viiniä, laulua, miekkailuleikkejä! Pidoissa runoutta; hovissa vehkeitä; vuodet päästänsä noppakuutiot ja onnen vehkeet liikkeellä! Sellainen kiertokulku minulle viittailee lihavan prefektikunnan takaa, ja se minun pitää saada! Oi Judah, tässä on Syria, Judea on rikas, Antiokia oikea jumalain kaupunki; minä tulen Kyreniuksen seuraajaksi, ja sinä saat osan minun onnestani!"

Rooman sofistit (viisastelijat) ja reettorit (kaunopuhujat), jotka olivat anastaneet ylhäisen nuorison koko kasvatuksen, olisivat varmaankin hyväksyneet tämän ylimysnuorukaisen sanatulvan, sillä se kuvasi tarkkaan ajan henkeä. Juutalaisnuorukaiselle ne kuitenkin olivat uusia, ne tuntuivat hänestä oudoilta sen vakavuuden rinnalla, jota hän oli tottunut esitelmissä ja keskusteluissa kuulemaan. Iva ja leikinlasku sitä paitsi olivatkin sekä lain että totuttujen tapojen mukaan luvattomat kansassa, johon hän kuului. Tietysti hänen siis oli hyvin vaikea kuunnella ystävänsä lavertelua, joka toisinaan teki hänet tyytymättömäksi, toisinaan taas oli niin kaksimielistä, ett'ei hän tiennyt, miten se oli käsitettävä. Alussa oli ystävän kerskaileminen tuntunut hänestä vastenmieliseltä; vaan pian se häntä myöskin ärsytti ja sitte syvimmästi loukkasi. Sellaisissa tapauksissa ihmiset yleensä ovat pikaiset vihastumaan, eikä ivailija nytkään turhaan tehnyt rynnäkköänsä. Isänmaallisuus oli juutalaisilla Herodeen jälkiaikoina vähimmästäkin yltyvä kiihko, joka töin tuskin pysyi tavallisen hyväluontoisuuden peitossa; se liittyi niin likeisesti heidän uskontoonsa ja historiaansa, että heidän tunteensa olivat perin pilkan arkoja. Helppo siis on käsittää, että Messalan sanat tuottivat kumppanille katkeraa tuskaa. Kuitenkin tämä pakotti suunsa hymyilemään, kun vastasi:

"Vähä lienee sellaisia ihmisiä, jotka kykenevät laskemaan leikkiä omasta tulevaisesta elämästään; sinä, Messala, saat minut vakuutetuksi, ett'en minä ainakaan ole niitä!"

Roomalainen katseli häntä kysyväisesti ja vastasi: "Miksipä ei totuutta voisi esittää yhtä hyvin leikin kuin sadunkin muodossa? Kerran läksi mahtava Fulvia kalastamaan. Hän sai paljoa enemmän kaloja kuin koko muu seurue. Sen sanottiin tapahtuneen siitä syystä, että hänellä muka oli kultaonki."

"Etkö siis laskenutkaan leikkiä?"

"Näenpä, hyvä Judah, ett'en vielä tarjonnut sinulle, kylliksi", sanoi roomalainen nopeasti, silmät säihkyen. "Jos minä tulen prefektiksi ja saan Judean rikastuakseni, niin ... teenpä sinut ylimmäiseksi

papiksi."

Juutalainen vihastui ja kääntyi pois menemään.

"Odotahan!" sanoi Messala.

Toinen pysähtyi epätietoisena.

"Hyvänen aika, miten kuumasti aurinko paahtaa!" sanoi roomalainen, kääntääkseen puhetta toisaalle, kun huomasi Judahin hämillään olon. "Lähdetään johonkin varjoon!"

Judah vastasi kylmäkiskoisesti:

"Parempi olisi meidän erota. Soisin, ett'en tänne olisi tullutkaan. Minä etsin ystävää, ja löysin..."

"Roomalaisen!" ehätti Messala sanomaan. Juutalaisen kädet puristuivat nyrkiksi, mutta hän maltoi mieltänsä ja läksi kiireesti pois. Messala nousi, heitti manttelin olkapäilleen ja seurasi häntä. Päästyään hänen luoksensa laski hän kätensä hänen olkapäällen ja astui hänen vieressään.

"Näin me kävelimme yhdessä lapsuudessamme. Kävelkäämme nytkin vielä, kunnes pääsemme porteille asti."

Messala koetti nähtävästi olla vakava ja ystävällinen, mutta ei voinut poistaa kasvoistaan ivallisuutta. Judah salli sen lähestymisen tapahtua.

"Sinä olet poika, minä mies. Ja miehenä tulee minun puhua sinulle."

Roomalaisen itsetyytyväisyys oli suurenmoinen. Mentor ei olisi voinut olla ryhdikkäämpi oppilastansa Telemakoa kohtaan.

"Uskotko sinä Osattaria? Ah, johan unhotin, että sinä oletkin saddusealainen. Teidän joukossanne ovat essealaiset ainoat järkevät; he uskovat niitä. Niin minäkin teen. Miten alinomaa ne asettuvatkin toiveitamme vastaan. Istahdan mietiskelemään. Viiton tietä milloin sinne, milloin tänne. Varrohan, — kun ojennan käteni maapalloa ottamaan, silloin kuulen takaani saksien räminän! Käännähdän, ja kas siinä hän onkin, kirottu Atropos. Mutta, Judah, miksi pahastuit, kun sanoin aikovani tulla vanhan Kyreniuksen seuraajaksi? Ajattelit että minä rikastuakseni halusin ryöstää teidän Judeaanne. No, vaikkapa aikoisinkin, niin joku roomalainen sen kuitenkin tekee. Miks'en minä?"

Judah hiljensi käyntiään.

"Muukalaiset ovat hallinneet Judeaa ennen kuin roomalaiset", sanoi hän, käsi ylhäällä. "Missä he ovat, Messala? Judea on elänyt kaikkia heitä kauemmin. Se voi vielä uudestaan tulla siksi, mitä se kerran ennen oli."

Messala jälleen turvautui ivalliseen ääneensä.

"Osattarilla on ystäviä essealaisten piirin ulkopuolellakin. Tervetuloa heidän riveihinsä, Judah!"

"Messala, älä lue minua heihin. Minun uskoni perustuu sille kalliolle, joka on ollut isäni uskon perustuksena aina Abrahamin päivistä asti, se perustuu liittoon, jonka Herra Jumala on tehnyt Israelin kanssa."

"Liiaksi kiivastut, Judah! Olisipa opettajani pahastunut, jos minä olisin niin kiihtynyt hänen läsnä ollessaan. Minulla olisi muutakin puhumista sinulle, mutta enpä nyt rohkene."

Heidän astuttuaan vähän matkaa roomalainen taas alkoi puhella.

"Luulen, että sinä nyt kykenet kuulemaan minua, varsinkin kun asia koskee itseäsi. Tahtoisin palvella sinua, kaunis Ganymedes, jopa oikein uhraavaisesti. Minähän rakastan sinua — sen kuin voin. Sanoin sinulle aikovani ruveta sotilaaksi. Miks'et sinäkin rupeisi? Miks'et voisi irtautua tuosta ahtaasta piiristä, joka, kuten minä äsken todistin lain ja sukujohdon mukaan, estää sinua ryhtymästä mihinkään ylevään pyrintöön?"

Judah ei vastannut.

"Kutka ovat viisaita meidän päivinämme?" jatkoi Messala, "eivät ne, jotka tuhlaavat ikävuosiansa riitoihin menneistä asioista, Baalista, Jupiterista, Jehovahasta, filosofian järjestelmistä tai uskonnoista. Sanoppa yksikään suuri nimi, hyvä Judah, sama minusta, mistä sen kaivat esiin, Roomasta, Egyptistä, itämaista tai täältä Jerusalemissa — Pluto viekään, onko kukaan heistä kirjoittanut nimeänsä

aikakirjoihin muilla aineilla kuin niillä, joita oma aikansa hänelle antoi; pitikö hän mitään pyhänä, joka ei soveltunut hänen tarkoituksiinsa, taikka halveksiko mitään, joka edisti hänen asiaansa. Eikö se ollut Herodeen tapa? Entä makkabilaisten? Entä ensimmäisen ja toisen keisarin? Seuraa heidän esimerkkiänsä! Ala heti! Rooma ojentaa sinulle kätensä yhtä halukkaasti kuin idumealaiselle Antipaterille."

Juutalaisnuorukainen vapisi vihastuksesta. Kun puutarhan portit aukesivat, kiiruhti hän askeliaan, päästäkseen pois viettelijän seurasta.

"Voi Rooma! Rooma!" hän supisi.

"Ole järkevä", jatkoi Messala, "luovu Mooseen hullutuksista ja muinaistarinoista, näe asema sellaiseksi, kuin se on! Katso rohkeasti Osattaria kasvoihin, niin ne kertovat sinulle, että Rooma on maailma. Kysy heiltä Judeaa, niin he vastaavat, että se on, miksi Rooma sen tahtoo."

Jopa he olivat portilla. Judah pysähtyi, otti roomalaisen käden hiljaa pois olkapäältänsä ja katsoi kyynelsilmin häntä kasvoihin.

"Ymmärrän sinut, koska olet roomalainen; sinä et ymmärrä minua, joka olen israelilainen. Sinä tuotit minulle tänä päivänä suurta tuskaa ja saatoit minulle selviämään, ett'emme koskaan voi tulla sellaisiksi ystäviksi, kuin ennen olimme, emme koskaan! Tässä eroamme! Isäini Jumala lahjoittakoon sinulle rauhansa!"

Messala tarjosi hänelle kättänsä; juutalainen läksi ulos portista. Hänen mentyänsä roomalainen seisoi hetkisen vaiti, sitte hän heilautti päätään ja meni hänkin pois, sanoen itsekseen: "Olkoon niin: Eros on kuollut, Mars elää!"

III LUKU.

Judahin koti.

Roomalaisesta erottuaan Judah hetkisen kuluttua näkyi erään kartanon ovella sen kadun varrella, joka sittemmin pyhän Stefanuksen mukaan nimitetystä kaupunginportista Antonia-linnan pohjoispuolelta ensin kulki länttä kohti ja sitte muutamien säännöttömäin mutkien jälkeen kääntyi etelään päin. Seudun tuntija, olkoonpa hän sitte hurskas pyhiinvaeltaja tai tiedonhaluinen tutkija, tuntee tämän kadun siksi Murheen tieksi, jolla on kristitylle tarjona useampia, tosin surullisia, muistomerkkejä kuin millään muulla tiellä koko maailmassa. Meidän ei tarvitse tällä kertaa oppia tuntemaan koko katua; riittää, kun vain kiinnitämme huomiomme jo mainittuun kartanoon, joka on juuri kadun taitekohdassa.

Talo, kuten moni muu kaupungin suurimmista, oli kaksikerroksinen ja umpinaisen nelikulman muotoon rakennettu. Lännenpuolinen katu oli noin kaksitoista, pohjoisenpuolinen ainoastaan kymmenen jalkaa leveä, niin että ohitse astujaa ehdottomasti hämmästytti muurien karkea ja viehätyksetön, vaan voimakas ja suurenmoinen ulkonäkö. Ne olivat näet tehdyt hakkaamattomista kivistä, ihan sellaisista, kuin ne ovat kivilouhoksista tullessaan. Rakennustaiteen tuntija olisi sanonut taloa linnantyylliseksi, vaikka siinä tosin oli ikkunat kadun puolella ja sen ovet ja portit olivat hienosti koristellut. Läntisessä sivussa oli neljä, pohjoisessa kaksi ikkunaa, kaikki toisessa kerrassa. Alakerran muurissa ei ollut muita aukkoja kuin portit.

Kohta erottuaan markkinatorin varrella asuvasta roomalaisesta nuori Judah seisahti tässä kuvatus kartanon läntiselle portille ja kolkutti. Pieni porttiovie aukeni. Hän astui nopein askelin sisään, muistamatta vastata vartijan tervehdykseen.

Voidaksemme saada käsityksen kartanon sisärakennuksesta, samoin kuin nähdäksemme mitä nuorukaiselle sitten tapahtui, lähdemme seuraamaan häntä.

Käytävä, johon hänet laskettiin, oli kuin kapea tunneli, jossa oli laudoitetut seinät ja korukatto. Sen kummallakin sivulla oli kivipenkit, mustat vanhuudesta ja sileät pitkistä käyttämisestä. Kaksi- tai viisitoista-askeliset portaat veivät hänet suunnikkaan muotoiseen pihaan, jonka joka sivulla, paitsi itäisellä, oli kaksinkertaiset rakennukset. Siellä käveli palvelijoita edes takaisin, kanoja ja kyyhkysia lenteli, ja pilttuissa makasi vuohia, lehmiä, aaseja ja hevosia. Kaikki se sekä suuri vesiallas osoitti, että

piha oli tehty maalaistoimia varten. Oikealla oli muuri, jossa oli samanlainen käytävä kuin ylempänä mainittu.

Tämän käytävän kautta mentyään nuori mies tuli toiseen avaraan, neliön muotoiseen pihaan, joka oli pensailta ja viiniköynnöksillä muodostettu puutarhaksi ja jota sen pohjoisnurkassa oleva suihkulähde piti virkistävän viileänä. Tällä olevat huoneet olivat korkeita ja ilmavia, ja niitä varjostivat valkoisen ja punaisen juovikkaat esiriput. Huoneiden kattoholvit nojautuivat kiemurteleviin pylväihin. Eteläpuolella oleva porraskäytävä vei yläkerran parvekkeille, joiden kohdalla oli suuret telttakatot suojana aurinkoa vastaan. Toiset portaat veivät parvekkeilta katolle, jota ympäröitsi kivinen, veistoksilla koristettu reunus ja poltetusta savesta tehty, tulipunainen rintanoja. Tässäkin talon osassa oli kaikkialla huomattavana erinomainen siisteys, joka yhdessä kaiken muun kanssa antoi kartanolle sen harvinaisen viehätyksen. Niinpä satunnainen kävijäkin jo tätä tuoksuvaan ilmaa hengittäessään saattoi ennakolta päättää, miten ylhäinen yhteiskunnallinen asema talon perheellä oli.

Toiseen pihaan tultuaan Judah kääntyi oikealle, astui kukkivan pensaston lävitse ja porraskäytävää myöten nousi parvekkeelle. Se oli valkoisista ja ruskeista kiviliuskoista ladottu ja jo hyvin kulunut. Siellä hän vihdoinkin pääsi esiripuilla suletusta ovesta pohjoisen puoliseen huoneeseen. Suojassa oli jo hämärä, mutta kuitenkin hän osasi hyvästi liikkua kuin kotonaan. Hän heittäytyi kasvoilleen sohvalle ja peitti silmänsä.

Illan pimettyä tuli vaimo ovelle ja huusi häntä nimeltä. Judah vastasi ja vaimo astui sisään.

"Iltasen aika on jo ohitse ja yö on tulossa. Eikö pojallani ole nälkä?" kysyi hän.

"Ei", vastasi Judah.

"Oletko sairas?"

"Minua nukuttaa."

"Äitisi kysyi sinua."

"Missä hän on?"

"Kesähuoneessa katolla."

Judah nousi istumaan.

"Hyvä. Anna minulle jotakin syötävää."

"Mitä sinä tahdot?"

"Mitä hyvänsä, Amrah. En ole sairas, mutta en oikein virkeäkään. Elämä ei minusta enää tunnu niin miellyttävältä kuin tänä aamuna. Se on uudenlainen tauti, Amrah, ja sinä, joka niin hyvin tunnet minut ja aina olet auttanut minua, keksi nyt jotakin, joka on samalla ravintoa ja lääkettä. Saat itse valita."

Amrahin kysymykset ja varsinkin hänen äänensä — matala, sydämellinen ja huolehtiva — osoittivat minkälainen suhde heidän välillään vallitsi. Vaimo pani kätensä nuorukaisen otsalle ja läksi tyytyväisenä ulos, mennessään sanoen:

"Kyllä katson."

Hetkisen kuluttua hän palasi, käsissä puinen tarjotin, jolla oli maitoastia, muutamia palasia valkoisinta vehnäleipää, maukasta puuroa karkeista vehnäjauhoista, lintupaistia, hunajaa ja suolaa sekä viiniä hopeapikarissa ja pronssinen käsilamppu, joka valasi huoneen.

Huoneen sisustus tuli nyt näkyviin. Seinät olivat sivellyt kipsillä, katto moneen osaan jaettu paksuilla tammihirsillä, jotka olivat ruskeat vuotovedestä ja vanhuudesta; lattia oli tehty pienistä, kiviä, sinisen ja valkoisen ruudukkaista tiileistä; tuolien jalat olivat leijonanajalkain muotoiset; sohva oli vähän korkeampi lattiaa ja päällystetty sinisellä kankaalla, vaikka suurinta osaa nyt peitti iso, juovikas huivi. Lyhyesti sanoen: huone oli tavallinen hebrealainen makuukammari.

Amrah työnsi tuolin Judahin vuoteen viereen, laski sille tarjottimen ja rupesi polvillaan palvelemaan häntä. Kasvoista päättäen hän oli viisikymmen-vuotias; iho oli tumma, silmät mustat. Nyt hänen muodostaan loisti melkein äidillistä hellyyttä. Valkoinen vaate oli kierretty päähän käärelikiksi, mutta korvanlehdet olivat paljaina, ja niistä näkyivät hänen orjuutensa merkkeinä nahkanauhalla lävistetyt reiät. Hän oli syntymään Egyptistä; viidenkymmenen vuoden ikä ei hänelle tuottanut vapautta, jota hän ei ikävöinytkään, hän kun rakasti nuorukaista kuin omaa lastansa. Hän oli hoidellut nuorukaista ihan hennosta lapsuudesta asti eikä voinut tottua olemaan palvelematta häntä. Eukon rakastavasta sydämmestä hän yhä vielä oli lapsi ja sinä ainiaan pysyikin.

Ainoastaan kerran koko syöntiaikanaan nuorukainen häntä puhutteli, kysyen:

"Muistatko, Amrah, Messala-nimistä poikaa, joka ennen muinoin oleskeli usein koko päivät minun luonani?"

"Kyllä muistan hänet."

"Muutamia vuosia sitte hän matkusti Roomaan ja on nyt palannut. Kävin tänään häntä tervehtimässä."

Inhon tunne värähdytti nuorukaista.

"Hetihän minä näin, että jotakin on tapahtunut", sanoi eukko hyvin osaaottavasti. "Minä en koskaan sietänyt sitä Messalaa. Kerro minulle kaikki."

Mutta Judah vaipui ajatuksiinsa ja vastasi eukon yhä uudistettuihin kysymyksiin ainoastaan:

"Hän on paljon muuttunut, enkä minä enää huoli olla tekemisissä hänen kanssansa."

Kun Amrah vei pois tarjottimen, nousi Judah ja läksi katolle.

Arvattavasti lukija tietää, miten ja mitä varten kattoa käytetään itämailla. Ilmanlaatu on kaikkialla tapoihin nähden lainsäätävä voima. Syriassa kesäpäivän kuumuus karkoittaa kaikki, jotka tahtovat nauttia viileyttä ja lepoa, varjoisiin sisähuoneihin; mutta heti kun vuorista syntyy pitkät varjot ja aurinko rientää laskeutumaan, astuu itämaalainen ulos ja nousee talonsa tasaiselle katolle. Siten on katosta tullut vakinainen yhtymäpaikka, tullut leikkikenttä, makuukammari, perheen kokoushuone, soitto- ja tanssi-, keskustelu, uinailu- ja rukouspaikka.

Samasta syystä kuin pohjoiset kansat kustannuksia säästämättä somistivat huoneittensa sisustusta, tottuivat itämaalaiset kaunistamaan talonsa kattoja. Mooseen laissa säädetty rintanoja tuli savenvalajan mestarilaitteeksi; siitä kohosi sittemmin torneja, sekä yksinkertaisia että rikasmuotoisia; vielä myöhemmin alkoivat kuninkaat rakentaa katoillensa kesämajoja marmorista ja kullasta. Tämä ylellisyys oli kehittynyt korkeimmilleen silloin, kun sai aikaan katoille Babylonin komeat puutarhat.

Nuorukainen, jota nyt seuraamme, astui hitaasti pitkin kattoa tornia kohti, joka kohosi kartanon luoteisnurkasta. Jos hän olisi ollut vieras, niin hänen huomionsa olisi varmaankin kiintynyt sen rakenteeseen, sen verran kuin siitä hämyssä näki — himmeään, matalaan, ristikkoseinäiseen, ja pylvästen tukemaan kupukattoon. Nostaen puoleksi alas laskettua esirippua päänsä ylitse astui hän sisään. Siellä oli muuten pimeä, vaan tähtitaivaan loiste kuitenkin pääsi leviämään sisälle jokaisessa neljässä sivussa olevasta aukosta. Yhden aukon edessä sohvalla makasi nojallaan tyynyä vasten vaimo, jonka vartalon muoto näkyi epäselvästi kuohakan valkoisen puvun alta. Kuullessaan hänen askeleensa vaimo laski viuhkansa painumaan alas käteensä, joka tähtien heikkossakin valossa välähteli timanteista. Hän nousi istualleen ja virkahti:

"Judah, poikani!"

"Niin, minä se olen, äiti!" vastasi Judah ja astui kiireemmästi hänen luoksensa.

Hän laskeutui polvilleen äitinsä eteen. Äiti sulki hänet syliinsä ja suuteli häntä sydämmellisesti.

IV LUKU.

Äiti ja poika.

Äiti asettui jälleen sohvalle mukavasti nojalleen; poika kävi istumaan hänen viereensä ja nojasi päänsä hänen syliinsä. Katsoessaan ulos seinän aukosta voivat he nähdä koko jonon alempia kattoja, tummansinisen vuorensinän etäällä lännessä ja taivaan, jonka laki loisti miljoonista tähdistä. Kaupunki oli äänetön. Ainoastaan tuulen humina kuului.

"Amrah kertoi sinulle tapahtuneen jotakin ikävää", sanoi äiti, silittäen poikansa poskea. "Kun Judahini oli lapsi, silloin pikku seikatkin saivat tehdä hänet levottomaksi. Mutta nyt, kun olet tullut jo mieheksi, sinun ei pidä unhottaa", — äidin äänen sointu oli hyvin hellä ja pehmoinen — "että sinusta kerran pitää

tulla minun sankarini."

Hän puhui kieltä, joka oli melkein ihan tuntematon tässä maassa ja jota täysin puhtaana käyttivät ainoastaan ani harvat vanhat ja rikkaat perheet, näyttääkseen sitä jyrkemmin eroavaisuuttansa pakanakansoista. Se oli samaa kieltä, jolla Rakel lauloi Benjaminille.

Äidin sanat näyttivät tekevän pojan uudestaan miettiväiseksi. Hetkisen kuluttua Judah otti äitiään kädestä, joka juuri löyhytteli hänelle viileyttä, ja sanoi:

"Tänään, äiti, juohtui mieleeni paljo, jota en ole tullut ennen ajatelleeksi. Sano minulle ensinnä, mikä minusta pitää tuleman."

"Johan sinulle äsken sanoin, että sinusta pitää tulla minun sankarini."

Vaikka Judah ei nähnyt äitinsä kasvoja, käsitti hän sentään hänen laskevan leikkiä. Hän muuttui vielä miettiväisemmäksi.

"Sinä olet niin hyvä, niin suloinen, äiti! Ei minua kukaan rakasta koskaan niin kuin sinä!"

Hän suuteli moneen kertaan äitinsä käsiä ja puhui sitte:

"Kyllä ymmärrän, miksi et huoli vastata kysymykseeni. Tähän asti on elämäni ollut sinun omasi. Miten lempeä, miten hyvä on sinun johdatuksesi ollut! Jospa sitä ainiaan kestäisi! Mutta eihän se ole mahdollista. Jehovan tahto on, että minusta kerran tulee itsenäinen mies. Eron päivä joskus tulee, ja se on sinulle pelottava päivä. Olkaamme siis väkevät ja rohkeat. Tahdon tulla sinun sankariksesi, mutta sinun pitää auttaa minua tulemaan siksi. Tiedäthän lain: jokaisen Israelin pojan pitää valita itselleen joku elämäntoimi. Minä en ole mikään poikkeus, ja nyt minä kysyn sinulta, rupeanko paimeneksi, maanviljelijäksi, mylläriksi? Vaiko lakimieheksi, papiksi? Neuvo minua, rakas, hyvä äiti!"

"Gamaliel piti luennon tänään", sanoi äiti miettiväisesti.

"Jos niin oli, niin minua ei ollut kuulijain joukossa."

"Sitte olet kaiketi ollut Simeonin luona. Hänellä sanotaan olevan perintönä sukunsa hyvä pää."

"Ei, en ollut hänenkään luonansa. Olen ollut torilla enkä temppelissä. Kävin tervehtimässä nuorta Messalaa."

Äänen omituinen värähdys herätti äidin huomiota. Aavistus kiihdytti hänen sydämensä lyöntiä; viuhka pysähtyi työstään.

"Messalaako!" sanoi hän. "Millä hän voi tehdä sinut niin levottomaksi?"

"Hän on hyvin muuttunut."

"Tarkoitat, että hän palasi kotiinsa täydellisenä roomalaisena."

"Niin juuri."

"Roomalaisena!" jatkoi äiti puoleksi itsekseen. "Koko maailma käsittää sen sanan samaksi kuin hallitsija. Kuinka kauan hän on ollut poissa?"

"Viisi vuotta."

Äiti kohotti päätänsä ja katsoi ulos yöhön.

"Roomalaisten pöyhkeily on tosin paikallaan Egyptissä ja Babylonissa, mutta Jerusalemissa — meidän Jerusalemissamme — he ovat sidottuja."

Ja ajatuksiin vaipuneena hän asettui äskeiselle mukavalle tilallensa. Judah ensinnä keskeytti vait'olon.

"Mitä Messala lausui, oli jyrkkää ja ankaraa itsessäänkin, äiti; vaan hänen puhetapansa oli melkein ihan sietämätön."

"Ehkä ymmärrän sinut. Rooma, sen runoilijat ja puhujat, senaattorit ja hovimiehet ovat hullutukseen asti mielistyneet teeskenneltyyn pilkalliseen puhetapaansa."

"Luullakseni kaikki voimakkaat kansat ovat ylpeät, mutta sen kansan kopeus on suurempi kuin kaikkien muiden. Tuskinpa heidän omatkaan jumalansa enää saavat olla rauhassa heidän rynnäköiltään."

"Jumalatkan!" virkahti äiti; "moni roomalainen on itseään palveluttanut kuin jumalaa."

"Sama se. Messalalla on aina ollut runsas osansa tuosta inhottavasta ominaisuudesta. Hän jo lapsena pilkkasi muukalaisia, sellaisiakin, joita Herodes alentihe kohtelemaan huomaavaisesti; mutta tähän asti hän on kuitenkin jättänyt Judean rauhaan. Tänään hän vasta ensi kerran minun kuulteni pilkkasi meidän tapojamme ja uskontoamme. Sinun tahtosi mukaan minä nyt kokonaan erosin hänestä. Ja nyt, rakas äiti, tahtoisin saada varman tiedon, onko tosiaan mitään syytä, jonka tähden roomalaisilla olisi oikeus kohdella meitä niin halveksivasti, kuin he tekevät. Missä kohdassa minä olen Messalaa halvempi? Onko meidän kansamme alkuperä alhaisempi ihmiskunnassa kuin roomalaisten? Minkä tähden pitäisi minun keisarinkaan edessä tuntea itseäni orjaksi? Sanos, miksi en minäkin, jos vain tunnen itselläni olevan kylliksi sielunvoimia, saisi tavoitella maallista kunniaa koko laajuudessaan? Miks'en minä saisi tarttua miekkaan enkä tavoitella sotilaan voittoseppeleitä? Miks'en runoilijana laulaa mistä aineesta hyvänsä? Minä voin ruveta paimeneksi, kauppiaksi, käsityöläiseksi; miksikä en saisi ruveta taiteilijaksi kuten kreikkalainen? Sano, äiti, — se juuri on huoleni aihe — miks'ei Israelin poika saa tehdä kaikkea, mitä roomalainen tekee?"

Äiti näistä kysymyksistä arvasi, mitä Judah ja Messala olivat keskustelleet. Hänen koko huomionsa oli vireillä. Hän nousi noja-asennostaan ja vastasi äänellä, joka oli melkein yhtä pikainen ja terävä kuin pojankin:

"Kyllä ymmärrän! Sinun lapsuudessasi Messala oli seurapiirinsä tähden melkein juutalainen. Jos hän olisi pysynyt täällä, olisi hänestä voinut tulla proselyytti; niin suuressa määrässä me riipumme ulkonaisista vaikutuksista, jotka kypsyttävät meidän sielunelämämme. Nyt nuo viisi vuotta Roomassa ovat liiaksi vaikuttaneet häneen. En suinkaan ihmettele sitä muutosta, mutta" — hänen äänensä kävi lempeämmäksi — "hänen olisi pitänyt olla säästävämpi sinua kohtaan. Kova ja julma luonne se on, joka jo nuoruuden vuosina unhottaa ensimmäiset ystävytensä."

Hänen kätensä laskeutui hellästi Judahin otsalle ja sormet kietoutuivat hänen tukkaansa, vaikka silmät samalla katselivat etäisimpiä tähtiä. Hänen ylpeytensä ei ollut pienempi kuin pojan, heissä ei vaikuttanut vain paljas kaiku toistensa tunteista, vaan syvälle juurtunut sopusointuisuus. Äiti tahtoi vastata pojalleen, eikä kuitenkaan olisi mistään hinnasta tahtonut antaa vastausta, joka ei olisi tyydyttänyt. Jos hän olisi myöntänyt pojan olevan halvemman, olisi se saattanut veltoistuttavasti vaikuttaa koko hänen elämänintoonsa. Hän vapisi pelosta, ett'ei voisi suorittaa tehtäväänsä.

"Sinun kysymyksiisi vastaaminen, poikasi!", sanoi hän viimein, "on vaikea, varsinkin heikolle naiselle. Anna minulle ajatusaikaa huomiseen asti, niin jätän ne viisaan Simeonin punnittaviksi."

"Älä lähetä minua esimiehen luo!" vastusti Judah kiivaasti.

"Minä lähetän kutsumaan häntä tänne."

"Älä, älä, äiti! Minä tarvitsen enemmän kuin opetusta. Hän kyllä on taitavampi opettamaan kuin sinä, rakas äiti, mutta sinä voit paremmin antaa minulle, mitä hän ei voi, päättäväisyyttä, joka on miehen koko olemuksen tärkein osa."

Äiti katsahti taivaaseen päin, koettaen saada täyttä selvyyttä pojan kysymyksistä.

"Kun vaadimme itseämme kohtaan muilta oikeutta, emme itse saa tehdä vääryyttä muille. Jollemme tunnusta voitetulla vihollisella olevan rohkeutta, teemme samalla oman voittomme halvemmaksi, kuin se ehkä onkaan. Jos taas vihollinen voimiltaan kyllin kykenee vastustamaan, jopa voittamaankin meidät", lausui hän vähän epäilevästi, "niin johan itsetuntommekin pakottaa meitä etsimään jotain muuta syytä tappioomme eikä suinkaan syyttämään häntä ominaisuuksista, jotka olisivat huonommat kuin meidän."

Sitten hän jatkot, enemmän itsekseen kuin poikaansa varten:

"Älä kadota rohkeuttasi, poikasi! Messala on jaloa sukua, vanhaa ylimyssukua. Jo Rooman tasavallan aikana — kuinka aikaisin, en tiedä — Messalat olivat kuuluisia, muutamat sotilaina, toiset kansalaisina. Tiedän vain yhden sen nimisen konsulin; suvulla oli senaattorin arvo ja suuret määrät turvatteja, koska se oli hyvin rikas. Mutta jos ystäväsi tänään kerskasi sukunsa vanhuudesta, olisit sinä voinut saattaa hänet vaikenemaan luettelemalla omat esi-isäsi. Jos hän vetosi niihin vuosisatoihin, joiden ajalta tunnetaan hänen sukuunsa tai sen urotöitä, arvoa ja rikkautta — sellainen kerskailu muuten kuin aivan erityisissä tapauksissa onkin sitä paitsi halpamaisuuden merkki — jos hän mitään sellaista lausui etevämmyytensä todistukseksi, niin olisitpa saattanut asettua hänen vertaisekseen ja ruveta puolestasi sinäkin vertailemaan."

Hän vaikenä, vaan jatkoi hetkisen mietittyään: "Pitkä ikä katsotaan nykyään sukujen ja perheiden aateliisuuden paraimmaksi todistukseksi. Roomalaisen, joka sillä perustuksella kerskailee

etevämmydestään israelilaiselle, täytyy ehdottomasti tuntee itsensä voitetuksi, jos todistuksia tarvitaan. Rooman perustukseen asti hän tosin voi mennä taa päin, mutta edemmäksi ei toki ulotu edes hänen vanhinkaan sukunsa. Harvat voivat niinkään pitkälle kerskata, eivätkä nekään, jotka kerskaavat, voi todistaa noita vaatimuksiaan muulla tavalla kuin vetoamalla muinaistaruihin. Sitä ei Messala missään tapauksessa voi tehdä. Katselkaamme nyt omaa puoltamme. Mitenkä meidän asiamme ovat?"

Jos ei olisi ollut niin pimeä, olisi Judah voinut äitinsä kasvoista, hänen lausueessaan näitä viime sanojansa, lukea, mikä oman arvon tunto niistä loisti.

"Ajatelkaamme, että roomalainen vaatii meitä taisteluun suvun aatelisuudesta. Minä vastaisin hänelle ihan epäilemättä, mutta myöskin ylvästelemättä."

Ääni häneltä tukehtui, sillä suloinen muisto nousi hänen sisällisen katseensa eteen.

"Sinun isäsi, Judah, on koottu isäinsä tykö, mutta minä muistan niin selvästi, kuin olisi ollut eilen se päivä, jolloin hän ja minä ja seurassamme joukko ystäviä menimme temppeliin asettamaan sinua Herran kasvojen eteen. Me uhrasimme pari kyyhkystä, minä sanoin nimesi papille, ja hän kirjoitti sen muistiin minun läsnä ollessani: 'Judah, Itamarin poika, Hurin sukua.' Se nimi kirjoitettiin sitte kirjaan, siihen osastoon, jossa on lueteltuna pyhän suvun jäsenet."

"En tiedä, milloin tämä muistiin pano alkoi. Ainakin se oli käytännössä jo ennen Egyptistä lähtöä. Olen kuullut Hillelin sanovan, että Abraham sen luettelon alkoi omalla ja poikainsa nimillä, Herran lupauksen tähden, joka erotti hänet ja hänen poikansa kaikista muista sukukunnista ja teki heidät maailman ylhäisimmiksi, jaloimmiksi ja valituimmiksi. Liitto Jakobin kanssa oli yhtä luja. 'Sinun siemenessäsi pitää kaikkein kansain maan päällä siunatuiksi tuleman', sanoi enkeli Abrahamille Jehovah-jirehissä. 'Tämän maan, jolla makaat, annan minä sinulle ja sinun siemenellesi', sanoi Herra itse Jakobille, kun hän makasi uneen vaipuneena Betelissä matkalla Haraniin. Sitten tehtiin sukujen kirja, että tulevassa luvatus maan jaossa voisi oikea jako tapahtua niiden kesken, joilla oli oikeus saada osa. Mutta ei yksistään sitä tarkoitusta varten. Olihan luvattu siunauksen tulevan koko ihmiskunnalle patriarkka Jakobin kautta. Oli mainittu nimi yhteydessä siunauksen kanssa; lupauksen toimeenpanijan piti olla valitusta perheestä nöyrin, sillä Herra meidän Jumalamme ei tunnusta mitään suku- eikä rikkauserotusta. Että sen toteutuminen tulisi selväksi sille sukupolvelle, jonka piti olla sen todistajana, ja että kunnia tulisi sille, jolle se oli tuleva, täytyi se nimiluettelo tehdä täydellisen tarkasti. Eikö sitte niin ole tehty?"

Viuhka löyhyi taas, kunnes nuorukainen tuli maltittomaksi ja lausui toistamiseen äitinsä kysymyksen: "Onko sitte luettelo ihan luotettava?"

"Niin sanoi Hillel, eikähän kukaan muu ole niin kokenut niissä asioissa. Meidän kansamme on monessa asiassa ollut tottelematon laille, mutta nimiluetteloa pidettiin aina pyhänä. Yhden ainoan kerran se keskeytyi: toisen aikakauden lopussa. Mutta kun kansa palasi pitkällisestä maanpaosta, uudisti Zerubabel ensi työkseen ja ensi velvollisuutensa täyttämiseksi Jumalaa kohtaan pyhät kirjat. Meillä on nykyään keskeytymättömässä jaksossa selvillä juutalaiset suvut koko kahden tuhannen vuoden ajalta. Ja nyt..."

Hän vaikenä ikään kuin antaakseen kuulijalle aikaa punnita juuri mainitseman ajan pituutta.

"Ja nyt", hän jatkoi, "mitä merkitsee roomalaisten kerskaileminen suvuistansa, jotka ulottuvat vain muutaman vuosisadan päähän? Tässä valossa ovat paimenet, jotka tuolla Refaimin kukkuloilla kaitsevat laumojansa, paljon aatellisempia kuin ylhäisimmät Marciukset."

"Ja kuka minä olen, äiti, niiden kirjain mukaan?"

"Äskeinen puheeni oli vain johdatusta siihen, mitä nyt aion sanoa vastaukseksi kysymyksiisi. Jos Messala olisi tässä, niin hän arvattavasti sanoisi, kuten muut ovat sanoneet, että sukuluettelosi luotettava lanka katkesi silloin, kun assyrialaiset valloittivat Jerusalemin, hävittivät temppelin ja veivät pois kaikki sen kalleudet; mutta sinä voisit vedota Zerubabelin hurskaaseen uudistukseen ja väittää, että roomalaisesta sukujohdosta kaikki luotettavuus lakkasi, silloin kun läntiset raakalaiskansat valloittivat Rooman ja puoli vuotta majailivat sen hävitetyllä sijalla. Tokkohan hallitus heillä piti sukuluetteloa kunnossa? Jospa pitikin, mihinkä ne joutuivat silloisina kauhun päivinä? Ei, ei; meidän sukukirjoissamme on totuus. Jos niitä myöten palaamme vankeuden aikaan, ensimmäisen temppelin perustukseen, aina Egyptistä lähtöön asti, niin on meillä ihan varma selko, että meidän sukumme johtuu suorassa polvessa Josuan asekkumppanista Hurista. Eikö meidän kunniamme ole täydellinen, kun on sellainen esi-isä? Ja joll'et tyydy siihen, avaa sitte lakikirja, niin löydät Mooseen 4:stä kirjasta ensimmäisen kantaisämme, joka oli seitsemäskymmenes toinen polvi Adamista."

Sitte oltiin tornikammarissa vähän aikaa vaiti.

"Kiitos, äiti!" sanoi Judah ottaen häntä kädestä, "kiitos koko sydämmestäni. Oikeassa olin, kun en tahtonut vaivata kunnianarvoista esimiestä käynnilläni; ei hän olisi yhtään paremmin voinut tyydyttää minua. Mutta riittääkö sukuperän vanhuus yksinään tekemään ketään täysin aateliseksi?"

"Oi, johan unhotat, ett'ei meidän kansamme aatelisuus perustukaan yksin vanhuuteen. Suurimpana kunnianamme on se, että Herra itse on valinnut meidät."

"Sinä puhut koko kansasta, äiti, mutta minä puhun perheestä, meidän perheestämme. Mitä suuria tekoja ovat meidän perheemme esi-isät saaneet aikaan Abrahamin päivistä asti? Mitkä jalot työt toiminnan tai hengen alalla ovat korottaneet meidät ylemmäksi muita aikalaisiamme?"

Äiti oli epätietoinen. Oliko hän käsittänyt väärin pojan kyselyn syyt? Arvattavasti hänen tiedonhalunsa nyt kaipasi jotakin paljoo korkeampaa kuin pelkkää loukatun ylpeyden hyvittelemistä. Nuoruus on vain kirjava kuori, jonka sisällä lakkaamatta kehittyen elää se ihmeellinen olemus, jota sanotaan sieluksi ja joka odottaa aikaansa esiytyäkseen toisilla ennemmin, toisilla myöhemmin. Nyt äiti peläten aavisti sen hetken tulleen pojalle. Kuten lapsi syntymänsä jälkeen tottumattomilla käsillä kiukutellen tavoittelee varjokuvia, niin nyt ehkä pojan sielu taisteli ja tavoitteli kiinni elämän pyrintöönsä, jota tähän asti oli vain hämärästi aavistanut. Kun poika lausuu kysymyksen: "kuka minä olen ja mikä minusta pitää tuleman?" silloin on siihen vastatessa suuri varovaisuus tarpeen. Jokainen vastauksen sana voi näet vaikuttaa lapsen tai nuorukaisen vastaiseen elämään ihan samalla tavalla, kuin taiteilijan jok'ainoa sormen painallus tekee merkin savipataan, hänen sitä muodostellessaan kuvaksi.

"Jopa aavistan, poikaseni, että minun on taisteltava tosi vihollista eikä luulokuvaa vastaan", sanoi äiti, hyväilevästi silittäen nuorukaisen poskea. "Jos Messala on se vihollinen, niin älä salaa minulta mitään. Kerro minulle koko teidän keskustelunne."

V LUKU.

Israelilainen äiti.

Nuorukainen kertoi tarkkaan keskustelunsa Messalan kanssa ja erittäin huomautti sitä halveksimista, jota tämä oli osoittanut puhuessaan juutalaisista, heidän tavoistansa ja ahtaasta kansakunnallisesta asemastaan.

Tahtomatta keskeyttää kertomusta, äiti kuunteli tarkkaan ja siten tajusi selvästi pojan tilan. Judah oli mennyt torin varrella olevasta palatsista etsimään lapsuuden-aikaista ystävää ja luullut tapaavansa hänet samallaisena, kuin hän oli ollut muutamia vuosia sitte, mutta löysikin miehen, joka, viitsimättä leikiten ja entisiä iloisia lapsuuden päiviä muistellen uudistaa ystävyyttä, uneksi vain kunniaa, rikkautta ja valtaa. Tietämättä entisen ystävänsä sanain vaikutusta oli hän palannut kotiin, ylpeys loukattuna ja hänen ikäisillensä niin helposti syttyvä kunnianhimo viritettynä. Äidin valpas silmä sen huomasi, ja kun hän ei tiennyt, mihin tuo taipumus saattaisi vast'edes johtaa, heräsi hänessä juutalaisuus täyteen voimaansa. Ajatteleppa, jos nuo ajatukset houkuttelisivat hänet luopumaan isäinsä uskonnosta! Hänen käsityksensä mukaan se olisi ollut kauheinta, mitä koskaan voisi tapahtua. Hän voi keksiä ainoastaan yhden keinon sitä estääksensä. Hänen luonnollinen sielunvoimansa ja hellä äidinrakkautensa yhdessä vaikuttivat, että hänen sanansa saivat miehevää vakavuutta ja välistä runollista lämpöäkin.

"Poikani", hän alkoi, "ei koskaan ole ollut kansakuntaa, joka ei olisi katsonut itseään ainakin tasa-arvoiseksi muiden kanssa, eikä yhtään suurta kansakuntaa, joka ei olisi katsonut itseään etevämmäksi muita. Kun roomalainen halveksivasti hymyillen katselee Israelia, tekee hän vain saman tyhmyyden kuin ennen egyptiläiset, assyrialaiset ja makedonialaiset; mutta kun hänen ylpeä naurunsa kohtaa Herraa, niin loppu tulee siitä aina sama."

Hänen äänensä muuttui voimakkaammaksi.

"Ei ole mitään lakia, joka määräisi kansakuntain vallalle eri asteet, ja sen tähden on sellainen etevyyden vaatimus turhuutta ja taistelemisen siitä narrin työtä. Jokaisella kansalla on nousuaikansa, ja se sammuu joko itsestään taikka toisen kautta, joka anastaa sen vallan, asettuu sen sijalle ja piirtää uusia nimiä sen muistomerkkeihin. Sellainen on historiallisen kehityksen juoksu. Jos minua vaadittaisiin yksinkertaisimmalla tavalla esittämään Jumalaa ja ihmiskuntaa, niin piirtäisin suoran viivan ja ympyrän. Viivasta sanoisin: tämä on Jumala, sillä hän yksistään liikkuu suoraan eteen päin; ja ympyrästä sanoisin: tämä on ihmiskunta, sillä sen edistys on ympyrän kaltainen. En sano, ett'ei kansakuntain kehityksessä

ole erilaisuutta; päin vastoin ei edes kahtakaan ole yhdenlaista. Mutta sinä erilaisuutena ei ole, kuten moni sanoo, ympyrän avaruus, vaan Jumalan läheisyys. Etevin on se, joka on häntä lähimpänä."

"Tähän pysähtyminen, poikani, olisi sama kuin luopuminen aineesta, josta aloimme puhua, ja sen tähden jatkamme. On merkkejä, joiden mukaan voidaan mitata, miten lähellä Jumalaa kukin kansakunta on kiertokulussansa. Niiden merkkien mukaan verratkaamme nyt hebrealaisia ja roomalaisia toisiinsa. Yksinkertaisin tuntomerkki on kansain jokapäiväinen elämä. Siitä minä vain huomautan erästä kohtaa: Israel on muutamina aikoina unhottanut Jehovan, Rooma ei ole häntä koskaan tuntenutkaan; sitenpä ei tässä voi tapahtua mitään vertausta. Jos ymmärsin puheesi oikein, niin entinen ystäväsi on sanonut, ettei meillä ole ollut yhtään runoilijoita, sotilaita eikä taiteilijoita. Minun mielestäni hän sillä tarkoitti, ett'ei meillä yleensä ole ollut suuria miehiä ollenkaan. Tässä on selitys tarpeen jo ihan alussa, käsittääksemme oikein sellaista syytöstä. Suuri mies, poikani, on se, jonka elämästä näkyy, että Herra siunaa hänen pyrintöjensä, vaikk'ei hän olekaan häntä erityisesti kutsunut. Muuan persialainen valittiin rankasemaan meidän esi-isämme uskottomuutta, ja hän vei heidät vankeuteen. Toinen persialainen valittiin palauttamaan Israelin lapsia pyhään maahan. Suurempi näitä molempia oli makedonialainen, joka kosti Judean ja temppelein hävityksen. Näiden miesten erityisenä etevyytenä oli se, että kullakin heistä oli määrätty jumalalliset tehtävät suoritettavana. Että he olivat pakanoita, ei ollenkaan vähennä heidän kunniatansa. Älä unhotata tätä kohtaa minun jatkaessani puhelua."

"Yleensä vallitsee ajatus, että sota on miehen jaloin ammatti ja että ylevin suuruus on tappotanteren hedelmä. Älä sinä pety, vaikka maailma hyväksyykin tuon mielipiteen. Että meidän täytyy kunnioittaa jotakin, on laki, joka pysyy voimassa niin kauan, kuin meillä on käsityskykyä. Barbarin rukous on pelkäävän sydämen huokaus; sillä valta ja voima ovat ainoat jumalalliset ominaisuudet, jotka hän voi selvästi käsittää, ja siitä johtuu hänen uskonsa sankareihin ja puolijumaliin. Mitä Jupiter oli muuta kuin roomalainen sankari? Kreikkalaisille on suureksi kunniaksi, että he ensinnä kaikista muista asettivat järjen korkeammaksi voimaa. Atenassa kunnioitettiin puhujaa ja filosofia enemmän kuin sotilasta; ne, jotka voittivat kilpajuoksussa ja kilpa-ajoissa Olympian leikeissä, ovat edelleenkin kilpakentän sankareina; mutta paras runoilija koristetaan lakastumattomalla laakeriseppeleellä. Erään runoilijan syntymäpaikan arvosta riiteli seitsemän kaupunkia. Mutta oliko kreikkalainen ensimmäinen luopumassa pakanallisesta jumalanpalveluksesta. Ei, poikani; se kunnia on meidän. Meidän isämme asettivat raakain jumalain sijaan Jumalan; meidän uskonnossamme on orjallisten pelon ilmausten sijassa hosianna ja virren veisuu. Hebrealaisten ja kreikkalaisten tehtävä oli viedä ihmiskuntaa eteen ja ylös päin. Mutta voi! maan mahtavat katsovat sotaa ijäisesti välttämättömäksi. Sen tähden roomalainen asettaa Jumalan ja järjen sijaan maailman valtaistuimelle keisarinsa ja tekee hänet yksinään suuruudeksi, sulkien siitä arvosta pois kaiken muun."

"Kreikkalaisten vallan aika oli hengen kukoistusaika. Minkä joukon ajattelijoita se antoi ihmiskunnalle vastalahjaksi vapaudesta, jota järki silloin nautti! Niin suuren täydellisyys he silloin saavuttivat, että ylpeän roomalaisenkin täytyy alentua oppimaan sieltä kaikki paitsi aseiden käyttöä. Kreikkalainen on nyt esikuvana puhujalle, joka esiintyy Rooman Forumilla; jokaisesta roomalaisesta laulusta kuuluu kreikkalainen rytmi korvaasi. Jos roomalainen lausuu viisaita sananlaskuja, ryhtyy selittämään filosofiaa tai luonnon salaisuuksia, niin hän joko jäljentää taikka on itse ollut oppilaana jossakin koulussa, jonka helleniläinen on perustanut. Ainoastaan sota-asioissa on Roomalla alkuperäisyyden ja etevämmyyden oikeus. Roomalaiset miekkailu- ja näyttelyleikit ovat Kreikassa keksityt, vaikka ne Roomassa saastutettiin verellä, tyydyttääkseen roistoväen julmuutta. Rooman uskonnossa, jos se edes ansaitseekaan sitä nimeä, on sekaisin kaikkien muiden kansain tapoja ja oppeja; sen kunnioitetuimmat jumalat ovat kotoisin Olympostasta, yksinpä Marskin ja siten myöskin itse Jupiter. Kaikista kansoista on siis Israel ainoa, joka voi kiistellä etevämmyydestä ja taistella voiton palmusta Kreikan kanssa."

"Roomalaisen itserakkaus on kuitenkin niin sokea, että hän pukeutuu rikkomattomaan rautapanssariin kaikkein muiden kansakuntain etevyyttä vastaan. Voi niitä häpeällisiä ryöväreitä! Maa vapisee heidän jalkainsa alla, kuin luuvan pohja, jota varstoilla tömistetään. Me olemme saaneet kokea samaa kuin muutkin kansakunnat; voi, että minun täytyy se sinulle sanoa, oma poikani! He ovat anastaneet meidän korkeimmat ja pyhimät paikkamme, eikä kukaan voi sanoa, milloin ja miten löytyisi rajaa heidän kopeudelleen. Mutta kuitenkin ole vakuutettu, sotkekoot he jalkoihinsa Judean, kuin vasara murskaa mantelin, ja nielköt Jerusalemin, joka on sen voima ja suloisuus, niin Israelin lasten kunnia on kuitenkin pysyvä kirkkaana kuin taivaan tähti, johon häpeemättömät kädet eivät ulotu, sillä Israelin lasten historia on Jumalan oma historia. Hän kirjoitti sen heidän käsillään, hän puhui heidän suullaan ja ilmoitti itsensä kaikessa siinä hyvässä, mitä he toimittivat, vähimmässäkin. Hän oleskeli heidän kanssansa lain säätäjänä Sinailta, oppaana erämaissa, johtajana taisteluissa, kuninkaana ja hallitsijana. Tuon tuostakin hän veti syrjään esiripun, joka kätkee hänet ihmissilmiltä, ja puhui heille kuin vertainen, opettaen heille, mikä on oikein, mikä on tie autuuteen ja miten heidän tuli elää, ja vahvasti kaikkivaltiailla lupauksillaan liiton ijankaikkisiksi ajoiksi. Onko mahdollista poikani, ett'eivät ne, joiden kanssa hän siten seurusteli, olisi oppineet häneltä mitään, ett'eivät heidän luonnolliset inhimilliset ominaisuutensa olisi saaneet mitään vaikutusta jumalallisista ominaisuuksista, ett'ei heidän

luonnollisessa nerossaan vielä vuosisatainkin kuluttua olisi enää jälellä mitään taivaan heijastusta?"

Hetkisen oli viuhkan humina ainoana äänenä kesähuoneessa katolla. Sitte vaimo jatkoi:

"Jos taide rajoitetaan ainoastaan maalaus- ja kuvanveisto-taiteihin, no, silloin on totta, ett'ei Israelissa ole ollut taiteilijoita."

Se myönnytys lausuttiin vähän vastenmielisesti, sillä meidän tulee muistaa, että vaimo oli saddusealainen, jonka usko, vastoin farisealaisten uskoa, salli rakastaa kaunista missä muodossa hyvänsä ja katsomatta, miten se oli saanut alkunsa.

"Jos kuitenkin meille tehdään oikeutta", jatkoi hän, "niin pitää muistaa, että meidän käsiemme taiteellisuus hillittiin kiellolla: 'Älä tee itselles kuvaa eikä minkään muotoa', jonka kiellon Soferim mielivaltaisesti ulotti laajemmaksi sen omaa tarkoitusta ja aikaa! Muistettava on myöskin, että kauan ennen kuin Daidalos Attikassa puusta veistetyillä kuvapatsaillaan niin kehittäi veistotaiteen, että Korinton ja Aiginan taidekoulut ynnä niiden viimeiset tulokset Poikile ja Kapitolium tulivat mahdollisiksi, kauan ennen Daidaloa, sanon minä, oli kaksi israelilaista, Bezaleel ja Aholiab, rakentanut ensimmäisen liitonarkin ja kerubit, jotka sitä suojelivat siivillään. Ne olivat kullasta eikä taltalla tehdyt, ja muodoltaan ne olivat inhimillisen ja jumalallisen olennon kuvat. 'Niiden kerubein pitää hajoittaman siipensä, niin että he peittävät armoistuimen, ja heidän kasvonsa pitää oleman toinen toisensa puoleen ja katsoman armoistuimen päälle.' Kuka voi väittää, ett'eivät ne olisi olleet kauniit eivätkä ensimmäiset laatuansa?"

"Jo nyt käsitän, miksi kreikkalaiset ovat tulleet meitä etevämmiksi", sanoi Judah vilkkaasti ja asiaan kiintyneenä. "Ja liitonarkki! kirottut olkoot babylonialaiset, jotka sen hävittivät!"

"Ei, Judah, ei sitä hävitetty, se joutui vain hukkaan, mutta kätkettiin salaiseen kallioluolaan. Shammai ja Hillel sanovat, että se kerran Herralle otollisena päivänä löydetään ja asetetaan paikalleen, ja silloin Israel kuten muinoin tanssii ja laulaa Herran edessä. Ja ne, jotka silloin katselevat kerubeja, vaikka he ennen olisivat nähneetkin elefantinluusta veistetyn Minervan kasvot, he kuitenkin heti ovat valmiit suutelemaan juutalaisen käsiä rakkaudesta hänen neroonsa, vaikka se on ollutkin nukuksissa vuosituhansia."

Innossaan oli äiti ruvennut puhumaan melkein saarnaäänellä, mutta oli nyt vähän aikaa vaiti ennen kuin ryhtyi jälleen jatkamaan.

"Sinä olet niin hyvä, äiti", sanoi Judah kiitollisesti, "enkä minä koskaan väsy sitä tunnustamasta. Hillel ja Shammai eivät olisi voineet puhua paremmin. Nyt minä taas tunnen itseni Israelin oikeaksi pojaksi."

"Imartelija!" sanoi äiti, "tiedäthän sinä, että minä vain kerron, mitä kerran kuulin Hillelin sanovan, kun hän minun läsnä ollessani kiisteli erään roomalaisen viisastelijan kanssa."

"Olkoonpa niinkin, mutta esityksen lämpö on sinun omasi."

Äiti tuli jälleen vakavaksi.

"Mihin pysähdyinkään? Niin, lausuin, että meidän hebrealaiset esi-isämme voivat syystä kyllä sanoa itseään ensimmäisiksi kuvanveistäjiksi. Kuvanveistotaide ei kuitenkaan ole ainoa taide, eikä taide yksinään ole ainoa jalous. Minä ajattelen kunkin vuosisadan suuret miehet koottuina yhteen, niin että heitä ainoastaan kansallisuutensa erottaa: tässä indialainen, tuossa assyrialainen, tuolla egyptiläinen, mitenkä he torvien soidessa liehuvin lipuin marssivat maailman näyttämölle, lukemattomia sukukuntia oikealla ja vasemmalla kunnioittavina katsojina. Kun he siten rientävät eteen päin, ajattelen kreikkalaista, ja hän sanoo: 'Kas, helleniläinen se on tienraivaaja'. Roomalainen vuorostaan vastaa: 'Vaiti, mikä oli teidän paikkanne, se on nyt meidän. Me olemme jättäneet teidät jälkeemme kuin tomun, jota olemme tallanneet'. Ja koko ajan, etäälle ehtineestä etujoukosta marssiriviin asti yhtä hyvin kuin etäisimpään tulevaisuuteenkin saakka, loistaa valo — ilmestyksen valo — josta nuo kiistelijät eivät mitään muuta tiedä, kuin että se heitä ijankaikkisesti johtaa. Ja kutka ovat sen säilyttäjinä ell'eivät juutalaiset. Eikö sydän syki tätä ajatellessa! Kolminkertaisesti autuaat, te meidän isämme, te Jumalan palvelijat ja liiton valitut! Te olette ihmiskunnan johtajat, sekä elävien että kuolleiden! Siellä on sinun paikkasi, Judah, ja vaikkapa joka roomalainen olisi Caesar, totisesti et sinä kadota sitä!"

Judah oli hyvin liikutettu.

"Jatka, äiti", pyysi hän, "sinähän soitat minulle voittolaulun säveltä. Minä vain odotan Mirjamia ja naisia, jotka seuraavat häntä laulaen ja tanssien."

Äiti ymmärsi pojan tunteet ja koetti nopealla ajatusten käänteellä panna puheesensa niin paljon viehätystä kuin mahdollista.

"No hyvä, poikani! Jos voit kuulla profetissan voittoriemun, niin voitpa myöskin, mitä juuri aioin sinulta pyytää: käytä kuvausvoimaasi ja asetu minun kanssani ikäänkuin tien varrelle katselemaan, kun Israelin valitut marssivat ohitse suuren joukon etupäässä. Katso, jo ne tulevat. Ensinnä patriarkat, heidän jälkeensä sukukuntain isät. Olen melkein kuulevinani kamelien kellot ja laumojen ammunnan ja määkimisen. Kuka on tuo mies, joka yksinään vaelttaa keskellä joukkoa? Se on ukko, mutta hänen silmänsä ei vielä ole himmeä, eikä hänen voimansa rauennut. Hän näki Jehovan kasvoista kasvoihin. Hän on sotilas, runoilija, lainsäätävä ja profeetta. Hänen suuruutensa on kuin aamu-aurinko, jonka valovirta hukuttaa kaikki muut valot, myöskin suurimman ja jaloimman kaikista caesareista. Sitte tuomarit. Heidän jälkeensä kuninkaas: Jessen poika, sotasankari ja kuolemattomain virsien kirjoittaja; hänen poikansa, viisain ja rikkain kuninkaasta, joka teki erämaat asuttaviksi eikä rakennellessaan kaupunkeja autioihin seutuihin unhottanut Jerusalemiä, jonka Herra valitsi maalliseksi olinpaikakseen. Kumarra syvempään, poikani; ne, jotka nyt tulevat, ovat ensimmäiset ja viimeiset laatuansa. Heidän kasvonsa ovat käännetty taivasta kohti, ikään kuin he kuulisivat pilvistä äänen. Heidän elämänsä oli täynnä huolia; heidän vaatteissaan oli luolain ja haudan hajua. Kuuntele erästä vaimoa heidän joukossaan: 'Ylistä Herraa, sillä hän on kunnian voittanut!' Kumarru tomuun heidän edessänsä! He olivat Jumalan julistajat, hänen palvelijansa, heille oli taivas avoinna ja myöskin tulevaisuus. Mitä he näkivät, sen he kirjoittivat muistiin ja jättivät ennustuksensa toteutumaan aikanaan. Kuninkaas kalpenivat kun he astuivat heidän eteensä; kansat vapisivat heidän äänensä kaiusta. Luonnon alkuaineet olivat heille alammaiset. Heidän käsissään oli maiden ja kansain siunaus ja kirous. Kas tuossa Elias ja hänen palvelijansa Elisa! Tuossa Hilkiään vakava poika ja ennustaja Kebarin rannoilta! Tuossa kolme juutalaisnuorukaista, jotka kieltäytyivät palvelemasta Babylonin epäjumalaa. Ja viimeksi oi poikani, suutele tomua uudelleen — hurskas poika, joka maailmalle ennusti Messiaan tulon!"

Tämän esitelmän osan aikana oli viuhka ollut vilkkaassa liikkeessä. Se pysähtyi nyt ja vaimon ääni muuttui matalammaksi.

"Olet väsyksissä", hän sanoi.

"En, äiti, mutta minä kuuntelin uutta Israelin ylistyslaulua."

Äiti ei unhottanut tarkoitustansa eikä ollut kuulevinaan pojan imartelua.

"Olen niin kirkkaassa valossa kuin mahdollista esittänyt sinulle suuret miehemme, patriarkat, lainsäätäjät, sotilaat, runoilijat ja profeetat. Katselkaamme nyt, mitä Roomalla on mainiota. Aseta Mooseen rinnalle Caesar, Davidin rinnalle Tarkvinius, vertaa Sullaa Makkabeihin, paraimpia konsuleja meidän tuomareihimme, Augustusta Salomoon, niin siihenpä kaikki vertailu loppuukin. Mutta entä meidän profeetat sitte, jaloimmat kaikista jaloista miehistä!"

Hän hymyili halveksivasti.

"Maltahan vielä. Ajattelin tietäjää, joka varoitti Cajus Juliusta maaliskuun 15 päivästä, ja kuvittelin, mitenkä se viisas mies kanan sisuksista etsiskeli onnettomuuden merkkejä, joita hänen hallitsijansa kokonaan ylenkatsoi. Käännä siitä taulusta katseesi Eliaasen, joka istuu mäellä Samariaan vievän tien varrella, ympärillensä päämiesten ja heidän soturiensa höyryävät ruumiit, ja varoitti Ahabin poikaa Jumalan vihasta. Viimeksi, poikani, kuinka voimme verrata Jupiteria ja Jehovaa, ell'ei sellainen vertaaminen ole vallan jumalaton teko, mitenkä heitä voimme muuten verrata kuin sen mukaan, mitä heidän palvelijansa ovat tehneet heidän nimessään? Ja mitä sinun tulevaisuutesi koskee, poikani..."

Viime sanat äiti lausui hitaasti ja vapisevalla äänellä.

"Ja mitä sinun tulevaisuutesi koskee, poikani, niin palvele Herraa, Israelin Jumalaa, äläkä Roomaa! Abrahamin pojalla on vain yksi kunnia: vaeltaminen Herran tiellä, ja sillä voidaan saavuttaa paljo kunniaa."

"Pitääkö minun sitte ruveta sotilaaksi?" kysyi Judah.

"Miksikä ei? Eikö Moosesta sanottu Jumalan sotamieheksi?"

Taaskin kesti äänettömyyttä kauan huoneessa.

"Minun suostumukseni saat", sanoi äiti viimein, "jos vain palvelet Herraa etkä keisaria."

Judah tyytyi siihen ehtoon ja vaipui sitte vähitellen uneen. Äiti nousi, työnsi tynyn hänen päänsä alle, levitti ison huivin hänen päällensä, suuteli häntä hellästi ja poistui huoneesta.

VI LUKU.

Onnettomuus.

Hyvän ihmisen, samoin kuin kehonkin, täytyy kuolla; mutta uskontomme opetuksen mukaan me sanomme: "Ei se mitään tee, hän avaa silmänsä taivaassa". Se on jotenkin samallaista kuin elämässä herääminen terveellisestä unesta onnellisen päivän kokemuksiin.

Judahin herätessä oli aurinko jo ylennyt kauas vuorista. Kyyhkysset lentelivät joukottain ja täyttivät ilmaa valkoisten siipiensä välkkeellä. Kaakon puolella kiilsivät temppelin kullatut harjat sinistä aamutaivasta vasten. Mutta niitä tuttuja esineitä hän katsahti vain pikimmältään. Sohvan reunalla, hänen vieressään, istui tuskin vielä viisitoista vuotinen tyttö, hiljaa näppäillen sylissään olevan kitaran kieliä. Judah kääntyi vuoteellaan ja kuunteli mielihyvällä kaunista ääntä.

Laulun loputtua tyttö siirsi soiton pois ja odotteli, kädet ristissä sylissään, että Judah puhuttelisi häntä. Koska lukijan on välttämätöntä saada tarkempi selko perheestä, johon olemme hänet saattaneet, ryhdymme tässä sitä paremmin kuvaamaan.

Herodeen kuollessa jäi monta henkilöä, jotka olivat hänen suosionsa avulla rikastuneet ja päässeet ylhäisiin valtionvirkoihin. Jos jollakulla jonkin sukukunnan, varsinkin Judan suvun perillisellä, oli sellainen rikkaus, katsottiin sitä onnellista Jerusalemin ruhtinaaksi. Se arvo tuotti hänelle hänen köyhempien maanmiestensä kunnioituksen ja vielä suuremmissa määrässä pakanain, joiden kanssa hän joutui asioimisiin tai muihin tekemisiin. Näistä rikkaista ei kukaan ollut yksityisessä eikä julkisessa elämässä saavuttanut suurempaa arvoa kuin Judahin isä. Unhottamatta kansallisuutensa oli hän pysynyt kuninkaalle uskollisena ja osoittanut sitä sekä kotona että ulkomailla. Moni tärkeä luottamustoimi oli vienyt häntä Roomaan, jossa hänen käytöksensä ja esiintymisensä olivat herättäneet keisari Augustuksen huomiota niin, että keisari ilmeisesti koetti saada häntä ystäväkseen. Hänen kotonaan oli siis monta lahjaa, jotka olisivat voineet tehdä kuninkaatkin kateellisiksi, — purppurapukuja, elefantinluisia tuoleja, kultaisia juoma-astioita —, jotka olivat sitäkin arvokkaampia kun keisari itse oli ne lahjoittanut. Sellaisen miehen täytyi olla rikas, mutta Hurin rikkaus ei johtunut yksinomaan kuninkaan anteliaisuudesta. Hänestä oli mikä laki hyvänsä tervetullut, kun se vain velvoitti häntä toimeliaisuuteen, ja huolimatta kokonaan kiintyä yhteen toimialaan hän puuhasi useammilla. Paljo paimenia, jotka kaitsivat laumojansa tasangoilla ja kukkuloilla kaukanakin, vanhalla Libanonilla saakka, sanoivat häntä herraksensa; hän perusti kauppaliikkeitä sekä meri- että maakaupunkeihin; hänen laivansa toivat hopeaa Espanjasta, jonka kaivokset olivat rikkaimmat silloin tunnetuista, ja hänen karavaninsa palasivat kahdesti vuoteen etäisistä idästä, tuoden kantamuksensa silkkiä ja maustimia. Hän noudatti tarkkaan juutalaista lakia ja kansansa tapoja, oli hyvin tutustunut pyhiin kirjoihin ja kävi säännöllisesti temppelissä ja synagogassa; lainoppineita, varsinkin Hilleliä, hän kunnioitti melkein jumaloiden. Muuten hän ei suinkaan ollut ahdasmielinen. Hänen vierasvarainen talonsa oli aina avoinna vieraille, olivatpa ne mistä kansakunnasta hyvänsä; fariseukset syyttivät hänen monesti kutsuneen pöytänsä samarialaisiakin. Jos hän olisi ollut pakana ja elänyt Herodes Attikuksen aikana, olisi hän voinut esiintyä hänen kilpaveljenään. Hän hukkui voimakkaimmassa miehuudessaan noin kymmenen vuotta ennen tätä kertomuksemme aikaa eräällä merimatalla, koko Judean suruksi ja kaipaukseksi. Olemme jo tutustuneet kahteen perheen jäseneseen, hänen leskeensä ja poikaansa, ja nyt viimeksi talon ainoaan tyttäreeseen, joka äsken lauloi veljensä vuoteen vieressä.

Yht'aikaa katsellessa sisaruksia ei voinut olla huomaamatta, miten toistensa kaltaiset he olivat. Tirzalla oli myöskin veljen säännölliset piirteet ja sama juutalainen tyyppi, mutta sitä hänessä kirkasti lapsellinen viattomuus, joka näkyi koko hänen olennostaan. Kodin teeskentelemätön vapaus ja luottavainen rakkaus riittivät puolustamaan hänen vapaata pukuansa. Yllä oli hänellä villamekko, joka oli kiinni oikealla olkapäällä ja verhosi rinnan ja selän, mutta jätti käsivarret kokonaan paljaksi. Vyö hänen vyötäsillään osoitti, mistä hame alkoi. Päässä oli hänellä silkkimyssy, värjätty Tyron purppuralla; sen yllä oli runsaasti koruommeltu huivi samasta kankaasta, valuva alas ohuina laskoksina, niin että se jätti pään muodon näkyviin, sitä suurentamatta. Sormissa ja korvissa oli kultarenkaita sekä käsivarsissa ja nilkoissa helmillä ja vitjoilla koristettuja kultanauhoja. Silmien kulmat ja sormien päät olivat värjätty henna värillä. Tukka ulottui kahtena pitkänä palmikkona alas pitkin selkää, ja irtonainen kutri lepäsi kummallakin poskella korvan kohdalla. Suloutta, hienoutta ja kauneutta hänellä kieltämättä oli.

"Hyvin kaunis, Tirza; oikein mainio!" sanoi Judah vilkkaasti.

"Mikä? lauluko?" kysyi sisar veitikkamaisesti.

"Sekä laulu että laulaja! Siinä oli kreikkalainen kaiku. Mistä sinä sen olet saanut?"

"Etkö muista kreikkalaista, joka viime kuussa lauloi teatterissa? Sanotaan hänen ennen olleen

Herodeen ja hänen sisarensa Salomen hovissa. Hän tuli esiin painiskelijain jälkeen, kun kartano vielä tärisi suostumuksen osoituksista, mutta heti, kun ensimmäinen sävel kajahti, oli kaikki niin hiljaa, että kuului joka sana. Häneltä minä sanat opin."

"Mutta eikö hän laulanut kreikaksi?"

"Ja minä hebreaksi."

"Niin, ja sen tähden minä olen ylpeä pikku sisarestani. Ehkäpä sinulla on vielä joku toinenkin yhtä kaunis laulu?"

"Oh, on minulla useampiakin, mutta en minä nyt huoli niitä koetella. Amrah pyysi minua sanomaan, että hän kohta tuo ylös sinun aamiaisesi ja ettei sinun tarvitse tulla alas. Hän tulee heti. Hän luuli sinun olevan sairaana, koska sinulle on eilen tapahtunut jotakin ikävää. Sanos minulle, mitä se oli, että voin auttaa Amrahia sinun parantamisessasi. Hän tietää kaikki egyptiläiset parannuskeinot, mutta ne ovat niin yksinkertaiset; toista ovat arabialaiset, jotka minä tiedän, ja ne ovat..."

"Vielä tyhmemmät", vastasi Judah, tyytymättömästi pudistaen päätänsä.

"Luuletko niin? No, enpä huoli vastustaa", ilvehti Tirza, silitellen kädellään kaunista korvaansa. "Me emme huoli arabialaisistakaan. Mutta tässä on jotain, paljoo parempaa ja varmempaa, tenhokalu, jonka joku meidän perheestämme jo ammuin, minä en tiedä milloin, sai persialaiselta velholta. Katso, kirjoitus on melkein kokonaan pois kulunut."

Hän antoi veljelleen oman korvarensa. Judah otti sen, katsahti siihen ja nauraen antoi sen takaisin.

"Vaikka olisinkin ihan kuolemaisillani, minä en sitä sittekään käyttäisi. Tuollaiset kapineet ovat epäjumalaiset ja kielletyt jokaiselta uskolliselta Abrahamin pojalta ja tyttäreltä. Kas tuossa, ota se pois, mutta älä sinäkään käytä sitä enää."

"Kiellettykö!" ihmetteli Tirza. "Eipä suinkaan, sillä iso-äitimme käytti tätä, enpä tiedäkään, kuinka monta sabattia elämässään. Se on parantanut, en tiedä, kuinka monta henkilöä, mutta ainakin kolme. Sen lääkevoima on myöskin tutkittu; kas, tuossa rabbinien merkki."

"Minä en luota noitakaluihin."

Tirza katsahti kummastellen ylös.

"Mitähän Amrah sanoisi?"

"Amrahin vanhemmat olivat egyptiläiset."

"Entä Gamaliel?"

"Hän sanoo, että ne ovat uskottomain ja shikemiläisten jumalattomia keksintöjä."

Tirza katseli rengasta epäilevästi.

"Mitä minä sillä sitte teen?"

"Käytä sitä, siskoseni, koristuksenasi. Se soveltuu sinulle ja kaunistaa sinua, vaikk'et sinä minusta sellaisia tarvitsisikaan."

Tirza pani tyytyväisenä renkaan takaisin korvaansa juuri, kun Amrah toi tarjottimella pesuvadon, vettä ja pyyheliinan.

Kun Judah ei kuulunut fariseusten lahkoon, tapahtui peseminen tuota pikaa. Palvelija poistui, jättäen hänen tukkansa siistimisen Tirzan tehtäväksi. Tirza, saatuaan jonkun kiharan mieleisekseen, päästi pienen metallipeilin, joka hänellä kaunisten juutalaistyttöjen tapaan oli vyöllä, ja antoi sen veljelle, että hänkin saisi nähdä sisarensa työn hedelmiä ja miten hyvin ne kaunistivat häntä. Samalla he jatkoivat keskustelua.

"Kuulehan, Tirza, minä aion lähteä pois."

Tirza kummastuen laski kätensä vaipumaan.

"Poisko! Mihinkin? Milloin? Minkä tähden?"

Judah nauroi.

"Kolme kysymystä yhteen henkäkseen! Oletpa sinä aika veitikka!"

Mutta heti hän sitte jälleen muuttui vakavaksi. "Tiedäthän, että laki käskee minun valitsemaan itselleni jonkin ammatin. Hyvä isämme antoi minulle siinä kelvollisen esikuvan. Sinäkin halveksisit minua, jos minä joutilaana kuluttaisin hänen utteruutensa ja työnsä hedelmiä. Minä lähdän Roomaan."

"Sittepä lähdet minäkin!"

"Sinun pitää jäädä äitisi luo. Hän kuolisi ikävään, jos me molemmat karkaisimme pois hänen luotansa."

Nauru katosi Tirzan kasvoilta.

"Niin, kyllä sen uskon. Mutta miksi täytyy sinun lähteä? Voithan täällä Jerusalemissakin oppia kaikki, mitä kauppias tarvitsee tietää, jos sinä muuten sitä ammattia tarkoitat."

"Mutta minä en sitä tarkoita. Laki ei vaadi poikaa jatkamaan isänsä ammattia."

"Miksi muuksi sinä sitte aiot?"

"Sotilaaksi!" vastasi hän vähän ylpeästi.

Kyyneliä tunkeutui esiin Tirzan silmistä.

"Sinut surmataa!"

"Jos se on Jumalan tahto; mutta eivät kaikki sotilaat kuole sodassa."

Tirza kiersi käsivartensa hänen kaulaansa, ikään kuin tahtoen pidättää häntä.

"Me olemme niin onnelliset. Pysy täällä, veli!"

"Koti ei aina voi pysyä sellaisena, kuin se nyt on. Kohta sinä itsekkin lennät pois pesästä."

"En koskaan!"

Judah hymyili hänen äänensä vakavuutta.

"Kohta kyllä tulee joku ruhtinas Judan tai muusta suvusta ja vaatii itselleen minun Tirza-siskoni. Hän vie kanssansa Tirzan auringoksi uuteen kotiin. Mitäs silloin minusta tulee?"

Tirza vastasi vain nyhkytyksillä.

"Sota on ammatti", jatkoi Judah levollisemmin, "ja sitä oppiakseen täydellisesti täytyy käydä koulua, eikä ole parempaa koulua kuin Rooman sotaleiri."

"Ethän vain rupea taistelemaan Rooman puolesta?" kysyi Tirza hengitystään pidättäen.

"Vihaatko siis sinäkin Roomaa? Koko maailmapa on siinä kohdassa yksimielinen. Käsitä oikein vastaukseni, Tirza, kun sanon: Minä tahdon sotia Rooman puolesta, että se sen sijaan opettaa minua kerran taistelemaan roomalaisia vastaan."

"Milloinkas aiot lähteä?"

Amrahin astunta pidatti veljeä vastaamasta, kuten oikeastaan aikoi.

"Hiljaa!" hän sanoi, "hänen ei pidä saada tietää minun aikomustani."

Uskollinen palvelija toi aamiaisen ja laski tarjottimen tuolille sisarusten eteen sekä asettui, pyyheliina käsivarrella, palvelemaan heitä. He juuri kastoivat sormiensa päät vesiastiaan, kun ulkoa kuuluva melu veti puoleensa heidän huomionsa. He kuuntelivat, ja kadulta talon pohjoispuolelta kuului selvään sotilasmusiikkia.

"Sotamiehiä pretoriumista!" huudahti Judah, "minun pitää nähdä ne!"

Samalla hän jo kumartui katon pohjoispuolisen tiilisen suoja-aidan ylitse ja kiintyi niin katselemaan, mitä alhaalta näkyi, ett'ei huomannut, mitenkä Tirza tuli hänen sivulleen ja laski kätensä hänen olkapäälleen.

Kun torni oli korkein lähiseudulla, saattoivat he kattojen ylitse nähdä itää kohti aina korkeaan, säännöttömään Antonia-torniin asti, jonka jo olemme kuvanneet varustusväen linnaksi ja maaherran päämajaksi. Tuskin kymmentä jalkaa leveän kadun yli oli monessa kohden siltoja, joko umpinaisia tai

avonaisia, ja ne nyt samoin kuin läheisten talojen katotkin alkoivat täyttyä ihmisistä, joita musiikki houkutteli ulos. Sanoimme soittoa musiikiksi, vaikk'ei se sana olekaan aivan sopiva, sillä kuunteleva korva erotti vain huumaavaa pauhua rämisevistä torvista ja kimakoista "lituus"-soittimista, joita sotamiehet mieluisimmin käyttivät. Hetkisen kuluttua joukko tuli Hurin katolla seisovien sisarusten näkyviin. Ensinnä marssi harvoissa riveissä kevytaseinen etujoukko, enimmäksi osaksi linko- ja jousimiehiä; heidän jälestänsä tuli joukko raskasaseista jalkaväkeä, jolla oli suuret kilvet ja pitkät keihäät, sen kaltaiset kuin ennen käytettiin kahakoissa Troijan edustalla; sitte musiikki ja sen jälestä yksinään ratsastava päämies ratsumiesten saattamana, ja viimein raskasaseinen joukko jalkaväkeä, joka marssi tiheissä riveissä, täyttäen kadun muurista muuriin ja näyttäen melkein lukemattomalta.

Sotamiesten voimakkaat jäsenet, kilpien tahdikas heilunta oikealta vasemmalle, panssarinsuomusten, rintalevyjen, sääryksien ja kypäräin, höyhentöyhtöjen, lippujen ja keihästen loisto sekä sotamiesten säännöllinen ja tarkka ryhti tekivät Judahiin syvän vaikutuksen, jota käy paremmin ajatella kuin kuvata. Varsinkin kaksi esinettä veti puoleensa hänen huomiotaan. Toinen niistä oli legionan sotamerkki, kullattu kotka, siivet ylempänä päätä. Hän tiesi sille osoitetun jumalallista kunnioitusta, kun se oli otettu esiin olinpaikastaan tornista. Toinen, joka hyvin kiihdytti hänen katselemis-intoaan, oli keskellä jonoa ratsastava upseeri. Hänellä oli pää paljaana, mutta muu ruumis täysissä varuksissa. Vasemmalla kupeella riippui lyhyt miekka; kädessä näkyi komentosauva, paperikäärön kaltainen. Hän istui purppurakankaalla satulassa, joka ynnä kultasuitset ja keltaiset, leveillä rimpsuilla koristetut silkkihijat olivat hevosen varuksina.

Judah huomasi upseerin näön jo kaukaa herättävän katsojissa harmia ja kiukkua. He kumartuivat kauas yli suoja-aidan ja puivat nyrkkiä hänelle. He ahdistivat häntä hurjasti huutaen ja syleksien, kun hän ratsasti siltojen alitse. Naiset heittivät häntä sandaleillaan ja usein niin hyvin tähdäten, että ne sattuivat kohti. Hänen jouduttuaan lähemmäksi voitiin erottaa huutoja: "Ryöväri, tyranni, roomalainen koira! Ismael pois! Anna meille takaisin Hannas!"

Upseerin tultua Hurin kartanon kohdalle Judah voi nähdä, ettei hän ollut yhtä ylpeän huoleton kuin sotamiehet, mikä olikin ihan luonnollista. Hänen muotonsa oli uhkaavainen ja synkkä, eivätkä mitään hyvää ennustaneet nuo silmät, kun hän silloin tällöin katsahdelti vainoojiinsa. Arimmat heistä vetäytyivätkin peloissaan pois.

Nuorukainen oli kuullut ensimmäisen Caesarin ajoista asti olleen tapana, että etevimmät sotapäälliköt, osoittaakseen arvoansa, julkisesti esiintyessään kantoivat laakeriseppelettä päässään. Siitä merkistä hän huomasi, että upseeri oli *Valerius Gratus, Judean äsken nimitetty prokuraattori*.

Totta puhuaksemme herätti nuorena juutalaisessa sääliä tämä roomalainen, joka oli joutunut tietämättänsä alkaneen mielten kuohun esineeksi. Hänen saavuttuaan talon kulmaan nuorukainen kumartui vielä enemmän suoja-aidan ylitse nähdäkseen sotajoukon marssia ja nojasi kädellään tiiliin, joka oli itsestään päässyt irti ja pitkät ajat pysynyt huomaamatta. Käden paino riitti kokonaan irrottamaan sen, ja se alkoi vierä äälyä alas päin. Nuorukainen vavahti kauhusta. Hän kumartui ottamaan putoavaa tiiliä kiinni. Se liike tuli aivan samankaltaiseksi, kuin hän olisi tahallaan heittänyt sen. Yritys oli turha; tiili vain sitä kiireemmin vierä alas. Hän huutaen varoitti ohi marssijoita. Sotamiehet katsahdeltivat ylös, samoin myöskin mahtava mies, ja juuri silloin sattui tiili häneen niin voimakkaasti, että hän ikään kuin kuolleena putosi satulasta maahan.

Koko sotajoukko pysähtyi. Henkivartijat laskeutuivat ratsujensa selästä maahan ja kiiruhtivat peittämään kilvillään päällikköänsä. Katoille ja silloille kokoontunut ihmisjoukko, nähtyään tapauksen, luuli, että tiili oli tahallaan heitetty, ja riemuiten tervehti nuorukaista, joka seisoi kaikkien näkyvissä suoja-aidan vieressä, tyrmistyneenä tapaturmasta ja peloissaan odotellen sen seurauksia.

Pahan onnen henki kiiruhti uskomattoman nopeasti katolta katolle pitkin huoneriviä, vallaten kansan. He tarttuivat käsin suoja-aitoihin, repivät irti tiilit ja auringon kuivaaman saven, josta katot suurimmaksi osaksi olivat, ja alkoivat hurjasti heitellä niillä ja muulla, mitä käteensä saivat, alhaalla seisovaa sotaväkeä. Siitä kehittyi taistelu. Sotaan tottumus tietysti pääsi voitolle. Taistelua, teurastusta, toisten taitoa, toisten toivottomuutta meidän ei tarvitse tarkemmin kuvata. Palatkaamme siihen paikkaan, jossa kaiken tämän häiriön onneton alkuunpanija seisoi.

Hän nousi suoja-aidalta, kasvot kalpeina.

"Voi Tirza, Tirza, mitenkähän meille nyt käy?"

Tyttö ei ollut huomannut tiilin putoamista eikä sen seurauksia, vaan kuunnellut ja katsellut hurjaa melskettä, joka oli alkanut lähimmillä katoilla. Että jotakin hirveätä tapahtui, hän kyllä käsitti, mutta ei tiennyt, mitä eikä mistä syystä, ei myöskään aavistanut, että hän itse tai joku hänen omaisistansa oli vaarassa.

"Mitä on tapahtunut? Mitä tämä kaikki merkitsee?" hän kysyi äkisti kauhistuen.

"Minä surmasin roomalaisen maaherran. Tiili sattui häneen."

Tirzan kasvot muuttuivat yht'äkkiä tuhan karvaisiksi, kuin olisi näkymätön käsi riistänyt niistä kaikki ruusut. Hän tarttui sylin veljeensä ja katsoi, sanaakaan virkkamatta, vakavasti häntä silmiin. Veljen pelko oli siirtynyt sisareen, ja sen näkeminen teki Judahin jälleen rohkeaksi.

"En tehnyt sitä tahallani, Tirza! Tiili putosi vahingossa!" sanoi hän levollisemmin.

"Mitähän he aikovat tehdä meille?" kysyi Tirza hädissään.

Judah katsahti kadulla ja katoilla yhä kiihtyvää meteliä ja tahtomattaan hänen mieleensä johtui Gratuksen uhkaava muoto. Jos hän ei ollut kuollut, tokkopa hänen kostonhimoillaan enää oli mitään rajaa? Ja jos hän oli kuollut, mitenköhän sotamiehet vimmastuvat kansan hyökkäyksestä? Päästäkseen vastaamasta hän kumartui vielä kerran suoja-aidan yli juuri paraiksi näkemään, miten henkivartijat autoivat roomalais-päällikköä ratsunsa selkään.

"Hän elää, Tirza, hän elää! Ylistetty olkoon isäimme Jumala!"

Näin huudahtaen hän palasi, kasvot levollisempina, suoja-aidan luota ja vastasi sisarensa kysymykseen:

"Älä pelkää, Tirza. Minä selitän, miten se tapahtui. He tietysti muistavat, mitä hyvää isäni on tehnyt valtiolle, eivätkä suinkaan tee meille mitään vahinkoa."

Hän saattoi sisarensa tornihuoneeseen, vaan tunsii silloin allansa katon horjuvan. Kuului selvästi, mitenkä hirsii murrettiin pois liitoksistansa, ja samalla kuului pihasta hämmästyksen ja tuskan huutoja. Judah pysähtyi kuuntelemaan. Huutoja kuului uudestaan ja sitte monen miehen astuntaa, vihaista ärjyntää ja rukoilevia ääntä sekä kohta sen jälkeen kauheasti pelästyneiden naisten huutoja. Sotamiehet olivat rikkoneet pohjoisen portin ja anastaneet talon. Judah kauhistui ajatuksesta, että häntä takaa ajettiin kuin otusta. Ensi hetkenä hän ajatteli pakoa; mutta mihin? Ainoastaan siivet olisivat voineet pelastaa hänet. Tirza, silmät hurjina kauhusta, takertui veljensä käsivarteen.

"Judah, mitä tämä on?"

Judah kuuli, miten palvelijat alhaalla surmattiin. Entä hänen äitinsä. Eikö nyt juuri hänen äänensä kuulunut muiden seasta? Kooten kaiken tahdonvoimansa, mikä enää oli jällellä, hän sanoi:

"Odota täällä, Tirza! Minä menen alas katsomaan, mitä siellä tehdään. Kyllä minä kohta palaan."

Hänen äänensä ei ollut niin vakava, kuin hän olisi tahtonut. Tirza hiipi lähemmäksi veljeään.

Yhä kimakammin ja selvemmin kuului äidin huuto. Se ei enää ollut mielikuvitusta.

"Tule sinäkin, menkäämme alas."

Parveke katolta laskeutuvain rappujen alla oli täynnä sotamiehiä. Toisia juoksenteli, miekat paljaina, huoneissa. Eräässä nurkassa oli naisjoukko polvillaan armoa rukoilemassa. Toisella puolen taisteli, vaatteet repaleina ja hajalla hiuksin, talon emäntä erään sotamiehen kanssa, koettaen kaikin tavoin päästä hänestä irti, niin että mies tarvitsi koko voimansa pitäessään häntä kiinni. Emännän huudot olivat kimakimmat kaikista; muun metelin seasta olivat ne kuuluneet ylös katolle asti. Yhdellä hyppäyksellä Judah pääsi ikään kuin siivillä hänen sivullensa. "Äiti, äiti!" hän huusi. Äiti ojensi kätensä häneen päin, mutta juuri kun Judah oli saamaisillaan niistä kiinni tarttui joku hänen olkapäähänsä ja työnsi hänet sivulle. Samalla hän kuuli jonkun sanovan kovalla äänellä:

"Hän se on!"

Judah katsahti ylös ja näki ... Messalan!

"Mitä, tuoko on murhamies, tuo?" sanoi pitkä mies, jolla oli yllä komeat varukset; "vielähän tuo on lapsi."

"Totta jumaliste", vastasi Messala tavallisella nenä-äänellään, "miten viisaasti puhuttu! Mitähän Seneca sanoisi siitä lauseesta, että ihmisen täytyy olla vanha, ennen kuin voi vihata ja surmata? Tuossa hän on, ja tuossa hänen äitinsä ja sisarensa. Siinä onkin koko perhe."

Rakkaudesta omaisiinsa Judah unhotti riitansa roomalaisnuorukaisen kanssa.

"Auta heitä, Messala, entisen ystävytemme tähden, auta heitä! Minä, Judah, pyydän sitä sinulta."

Messala ei ollut kuulevinaan.

"Minusta ei teillä ole enää mitään hyötyä", hän sanoi upseerille.
"Ulkona kadulla on enempi tekemistä. Pois rakkaus, eläköön sota!"

Niin sanoen hän poistui. Judah ymmärsi hänen tarkoituksensa ja huusi katkeralla mielellä taivasta kohti:

"Kun sinun kostosi aika tulee, oi Herra, valitse minut sen toimeenpanijaksi!"

Suurella vaivalla hän sai tunkeutuneeksi upseerin luo.

"Herra, tuo vaimo on minun äitini! Säästä häntä, säästä tuota minun sisartani! Jumala on vanhurskas, hän palkitsee laupeutta laupeudella!"

Mies näytti liikuttetulta.

"Naiset torniin!" hän huusi, "mutta älkää tehkö heille mitään pahaa! Te vastaatte heistä." Kääntyen niiden puoleen, jotka pitivät Judahia, hän sanoi: "Hankkikaa nuoraa ja sitokaa hänen kätensä! Rangaistus odottaa häntä."

Äiti vietiin pois. Hento Tirza, kotipuvussaan, kauhusta sanattomana, seurasi vastustamatta vartioitaan. Judah katsahti heihin jäähyväisiksi ja peitti sitte kasvonsa käsillään, ikään kuin tahtoen haihtumattomasti painaa mieleensä surullisen näön. Ehkäpä hän itkikin, mutta sitä ei kukaan nähnyt.

Ihmeellinen, käänteentekevä muutos tapahtui hänessä. Ajatteleva lukija on nähnyt kylliksi, käsittääkseen, että Judah oli luonteeltaan lempeä aina naisellisuuteen asti, kuten useinkin ovat ne, jotka rakastavat ja ovat itse rakastetut. Ne elinolot, joissa hän tähän asti oli kasvanut, eivät olleet vielä herättäneet eloon hänen luonteensa karkeampia puolia, jos niitä ollenkaan olikaan. Hän oli välistä tuntenut kunnianhimon oireita, mutta ne olivat olleet kuin lapsen muodottomia unia, kun se meren rannalla katselee muhkeita ohi purjehtivia laivoja. Mutta jos voisimme ajatella epäjumalaa, joka kykenisi käsittämään hänelle osoitettua kunnioitusta, ja se sitte yht'äkkiä kukistettaisiin alttariltansa, niin että se makaisi ruhjottuna entisen ihailija-maailmansa keskellä, niin saisimme jotakuinkin oikean käsityksen siitä, millaisiksi Ben-Hurin tunteet muodostuivat. Eikä kuitenkaan näkynyt mitään merkkiä hänen muutoksestaan, ell'ei siksi lueta sitä, että häneltä, kun hän nosti päänsä ja ojensi kätensä sidottaviksi, Kupidon kaari oli kadonnut suun seudusta. Sinä silmänräpäyksenä hänen lapsuutensa haihtui ja hän muuttui mieheksi.

Torven törähdys kajahti pihasta. Sen vaiettua sotamiehet poistuivat parvekkeelta. Moni heistä, uskaltamatta astua riviin ryöstösaalis käsissään, heitti suuremmat esineet lattialle, niin että se joutui kaikenlaisten tavarain peittoon. Kun Judah saapui alas, seisoivat sotamiehet jo rivissä, ja upseeri odotteli vain viimeisen käskynsä toimeenpanoa.

Hänen äitinsä ja sisarensa sekä koko talon väki vietiin ulos pohjoisesta portista, jonka pirstaleet sulkivat tietä. Palvelijain huokailu ja itku särkivät sydäntä; heistä moni olikin tässä talossa syntynyt. Kun viimein hevoksetkin ja kaikki karja ajettiin jälestä ulos, alkoi Judah käsittää prokuraattorin koston laajuutta. Itse kartanokin oli aiottu uhrattavaksi. Mikäli oli mahdollista panna käsky toimeen, ei yhtään elävää olentoa pitänyt siihen jätettävän. Jos Judeassa vielä oli ketään niin uhkarohkeata, että hän aikoi surmata roomalaista maaherraa, niin piti Hurin ruhtinaallisen perheen kohtalon oleman hänelle varoituksena ja suljetun talon ainiaan muistuttaman sitä.

Upseeri odotti ulkona sill'aikaa, kun sotamiesosasto kiireimmiten korjasi säretyä porttia.

Taistelu oli kadulta melkein kokonaan lakannut. Sieltä täältä katoilta nousevat tomupilvet osoittivat, että sitä siellä ylhäällä vielä kesti. Sotaväki suurimmaksi osaksi seiso i lepoasennossa; sen loisto ja rivit eivät olleet vähääkään vähenneet. Judah, kokonaan unhottaen oman kohtalonsa, ajatteli ainoastaan vankeja, joiden joukosta hän turhaan silmillänsä etsi äitiään ja Tirzaa.

Äkisti nousi maasta makaamasta nainen ja juoksi nopeasti takaisin portille. Muutammat vartiat tavoittivat häntä kiinni ja alkoivat kovasti huutaa, kun se ei onnistunut. Vaimo riensi Judahin luo ja polvilleen laskeutuen syleili hänen jalkojansa. Hänen karkea, nyt tomuttunut, musta tukkansa valui hunnuksi hänen silmilleen.

"Amrah, hyvä Amrah!" sanoi Judah hänelle, "Jumala sinua auttakoon; minä en mitään voi."

Amrah ei voinut itkulta vastata.

Judah kumartui ja kuiskasi:

"Jää eloon, Amrah, äitini ja Tirzan tähden. He kyllä palaavat, ja silloin..."

Sotamies tempasi Amrahin irti pojasta. Vaimo hypähti ylös ja syöksyi portista tyhjään pihaan.

"Menköön!" huusi upseeri, "me sulemme portit, ja sitte hänen täytyy kuolla nälkään."

Miehet ryhtyivät jälleen työhönsä ja siirtyivät, sen tehtyään, talon vasemmalle sivulle. Sekin portti sulettiin, ja silloin ei mistään enää voinut päästä Hurin palatsiin.

Sotaväki marssi viimein takaisin linnaan. Prokuraattori jäi sinne hoitelemaan haavoja ja määräämään vankiensä kohtaloa. Kymmenen päivän kuluttua hän jo saattoi näyttäytyä torilla.

VII LUKU.

Vanki.

Osasto legionsotamiehiä tuli seuraavana päivänä aution palatsin luo, sulki portit ainiaaksi, ja painoi ulkopuolelle vahasinetit, joissa oli latinaksi kirjoitus:

"Tämä on KEISARIN omaisuutta."

Roomalaisten ylpeän käsityksen mukaan se voimakas ilmoitus kylliksi riitti tarkoitukseensa, ja niin todella olikin.

Seuraavana päivänä puolen päivän aikaan lähestyi dekurioni kymmenen ratsumiehensä kanssa Jerusalemissa päin Natsaretia. Natsaret oli silloin vähäpätöinen vuorenrinteessä kyyröttävä kylä; sen ainoa katu oli tuskin muuta kuin karjain tallea polku. Etelän puolella oli Esdrelon tasanko, ja lännen puoliselta kukkulalta näkyi Välimeren ranta, Ylä-Jordanin seudut ja Hermon-vuori. Kylän alapuolella oleva laakso ja muu ympäristö oli täynnä puutarhoja, viinimäkiä ja laidunmaita. Palmumetsiköt tekivät seudun itämaisen näköiseksi. Huoneet olivat säännöttömästi mikä missäkin, kaikki huonoja, nelikulmaisia, yksikerroksisia rakennuksia, katot tasaiset ja peitetyt heleän vihreillä viiniköynnöksillä. Kuivuus, joka oli polttanut Judean kukkulat ruskeaksi, elottomaksi aavikoksi, loppui Galilean rajalla.

Sotamiesten lähestyessä kylää kajahti torven ääni, vaikuttaen kuin tenhovoima asujamiin. Porteista ja ovista riensi ihmisjoukkoja kilvan saamaan tietojen outojen vierasten tulon tarkoituksesta.

Meidän tulee muistaa, että Natsaret oli syrjässä suurelta maantieltä ja kuului Gamalalaisen Judaan vaikutuspiiriin; siitä on helppo ymmärtää, millä tunteilla legionsotamiehet otettiin vastaan. Mutta kun he kaupunkiin saavuttuaan alkoivat marssia katua pitkin, silloin huomattiin mikä heillä oli tehtävänä, ja viha ja pelko haihtuivat uteliaisuuden tieltä. Niinpä ihmisjoukko, käsittäen sotamiesten aikovan pysähtyä kaivolle kaupungin koilliseen kulmaan, siirtyi porteilta ja ovilta sotamiesjonon jatkoksi.

Vanki, jota ratsumiehet vartioivat, oli tärkein uteliaisuuden esine. Hän astui jalkaisin, paljain päin, puoli alastonna, kädet taakse köytettyinä. Kalvosimiin sidotun nuoran toinen pää oli kiinnitetty hevosen kaulaan. Tomu, jota nousi hevosten jaloista, verhosi häntä keltaisen pilven tavoin. Hän hoiperteli väsyksissä eteen päin haavoittunein jaloin.

Kaivolle saavuttua dekurioni komensi pysähtymään ja laskeutui maahan, kuten enimmäkseen hänen miehistäänkin. Vanki vaipui typeryneenä tomuun tielle, pyytämättä mitään. Ilmeisesti hän oli perin uuvuksissa. Kyläläiset, tultuaan lähemmäksi, huomasivat hänet nuoreksi pojaksi, ja he olisivat mielellään auttaneet häntä, jos olisivat uskaltaneet. Heidän siinä seisoessaan neuvottomina ja vesiastian kiertäessä sotamiesten kesken kädestä käteen, näkyi mies tulevan Seforin tietä. Eräs nainen huomasi hänet ja huudahti: "Kas, tuolla tulee kirvesmies. Nyt saamme kuulla jotakin uutta!"

Mainitulla miehellä oli sangen kunnianarvoinen muoto. Ohuet, valkoiset hiussuortuvat pilkistivät hänen kokoturbaninsa alta, ja vielä valkoisempi tuuhea parta riippui karkean, harmaan nutun ryntäillä. Hän astui hiljaa, sillä hän oli vanha, ja kantoi muutamia työkaluja: kirvestä, sahaa ja puukkoa, jotka kaikki olivat karkeaa ja raskasta tekoa. Hän oli nähtävästi matkustanut hyvin pitkältä lepäämättä.

Hän pysähtyi kaivolle, tarkastellen väkijoukkoa.

"Rabbi, hyvä rabbi Josef!" virkkoi muuan vaimo, juosten hänen luokseen. "Täällä on vanki! Tule ja kysy sotamiehiltä, kuka hän on, mitä hän on tehnyt ja mitä he aikovat tehdä hänelle."

Rabbin kasvot pysyivät värähtämättä. Hän kuitenkin katseli vankia ja meni heti upseerin luo.

"Herran rauha olkoon sinun kanssasi!" hän sanoi hyvin arvokkaasti.

"Ja sinun kanssasi olkoot jumalat!" vastasi dekurioni.

"Oletko sinä Jerusalemita?"

"Olen."

"Teidän vankinne on nuori."

"On ijältään."

"Uskallanko kysyä, mitä hän on tehnyt."

"Hän on murhamies."

Ihmiset kummastellen toistelivat tuota sanaa, mutta rabbi Josef kyseli edelleen.

"Onko hän Israelin poika?"

"Hän on juutalainen", vastasi roomalainen tylästi.

Ihmisten horjuva sääliväisyys palasi kahta voimakkaampana.

"Minulla ei ole selkoa teidän sukukunnistanne", jatkoi puhuja, "mutta hänen perheensä nimen minä tiedän. Olette varmaankin kuulleet puhuttavan Jerusalemin ruhtinaasta, jonka nimi oli Ben-Hur. Hän eli Herodeen aikana."

"Tunsin hänet näöltä", vastasi Josef.

"No, tuo on hänen poikansa."

Kummastuksen ja säälin ilmaukset tulivat yleisiksi, ja dekurioni kiiruhti niitä hillitsemään.

"Jerusalemin kadulla hän toissa päivänä oli vähällä surmata jalon Gratuksen heittämällä erään palatsin katolta — hänen isänsä, ell'en erehdy — tiilillä prokuraattoria päähän."

Keskustelu pysähtyi hetkiseksi, ja natsarealainen katseli nuorta Ben-Huria, kuin hän olisi ollut petoeläin.

"Tappoiko hän hänet?" kysyi rabbi.

"Ei."

"Onko hän tuomittu?"

"On kalereille koko ijakseen."

"Herra häntä auttakoon!" huudahti Josef, kadottaen jo viimeinkin tyyneytensä.

Nuorukainen, joka oli tullut yhdessä Josefin kanssa, mutta tähän asti seisonut piilossa hänen takanansa, astui nyt esiin, laski kirveen pois kädestään, astui kaivolle suuren kiven luo ja toi sieltä vesiastian. Kaikki se tapahtui niin levollisesti, ett'ei vartia ehtinyt sitä estää, vaikka olisi tahtonutkin, ja nuorukainen kumartui vangin puoleen ja tarjosi hänelle juotavaa.

Käsi, joka lempeästi kosketti vangin päätä, herätti onnettoman Judahin, ja ylös katsahtaessaan hän näki unhottamattomat kasvot, melkein saman-ikäisen pojan kuin hän itsekin, ja niitä vaaleanruskean tukan varjostamia kasvoja kirkasti kaksi tummansinistä silmää, jotka yht'aikaa olivat niin suloiset ja puoleensa vetävät, niin täynnä rakkautta ja pyhää vakavuutta, että ne olivat ihan vastustamattomat. Judahin sielu, vaikka vähän paatunut pitkäin päivien ja öiden kärsimyksistä ja täynnä katkeruutta kostontunteista, joita siinä oli kytenyt koko maailmaa vastaan, suli vieraan katseesta ja pehmeni kuin lapsen mieli. Hän nosti astian huulilleen ja joi täysin siemauksin. Ei kumpikaan lausunut sanaakaan.

Kun Judah oli juonut kyllickensä, siirtyi nuorukaisen käsi, joka oli sen aikaa ollut hänen olkapäällään, jälleen hänen tomuiselle tukallensa ja pysyi siinä niin kauan, kuin tarvitaan siunauksen lukemiseen. Sitte nuorukainen vei astian takaisin paikalleen kivelle, otti kirveensä maasta ja asettui rabbi Josefin luo. Kaikki sekä kyläläiset että sotamiehet seurasivat silmillään hänen tekoansa.

Siihen tapaus lähteellä päättyi. Sotamiehet, sammutettuaan oman janonsa ja juotettuaan hevosensa, lähtivät jälleen liikkeelle. Mutta dekurionin mieliala ei enää ollut sama kuin ennen. Hän omin käsin nosti nuorukaisen ylös tieltä ja auttoi hänet erään sotamiehen hevosen selkään. Natsarealaiset palasivat kotiinsa, heidän muassaan myöskin rabbi Josef ja hänen nuori kumppaninsa.

Tämä oli Marian pojan ja Judahin ensimmäinen yhtyminen ja ensimmäinen ero.

Kolmas kirja.

Kleopatra... Syyn mukainen tulee suruni määrä olla, yhtä suuri kuin on sen aihe. — (*Diomedes* ilmestyy alahalla.) Mitä? Kuollutko?

Diomedes. Ei kuollut, mutta kuolon kielissä.

I LUKU.

Kvintus Arrius.

Misenum-kaupunki, muutaman peninkulman päässä lounaiseen päin Neapelista, on antanut nimen taipaleellekin, jolla se on. Suuri joukko raunioita on siitä vain nyt jäljellä, mutta vapahtajamme 24:nä vuonna, johon aikaan nyt siirrämme lukijan, se oli huomattavimpia paikkoja Italian länsirannalla; sillä Ravenna ja Misenum olivat ne kaksi satamaa, joissa Rooman valtiolla ainiaan oli mahtavat sotalaivastot valmiina lähtemään milloin hyvänsä vesille.

Jos huvimatkestaja olisi mainittuna vuonna tullut taipaleelle ihastelemaan sen näköaloja, hän varmaankin olisi noussut muurille, kääntänyt selkensä kaupunkia kohti ja katsellut Neapelin lahtea, joka silloin oli yhtä viehättävä kuin nytkin. Hän olisi silloin, kuten nytkin, nähnyt verrattoman kauniin rannikon, Vesuviuksen savuavan huipun, tummansinisen taivaan, leikittelevät aallot, Ishian edessänsä, Kaprin vähän etäämpänä. Hänen katseensa olisi liidellyt kauniista kuvasta toiseen ja samaa tietä takaisin etelämäisen ilman läpi. Mutta viimein — sillä silmä väsyi liian paljoon kauneuteen, kuten suu liikoihin herkkuihin — se olisi pysähtynyt tarkastamaan näytelmää, jota nykyaikainen matkailija siellä ei näe: siinä puoli Rooman varalaivastoa joko parhaillaan harjoitteli he taikka lepäsi harjoituksistaan aivan hänen edessänsä. Tätä paitsi oli Misenum kolmelle hallitsijalle erittäin sovelias yhtymäpaikka, jossa heidän sopi hyvässä rauhassa jakaa keskenänsä "koko maailma".

Muinaiseen aikaan päästiin kaupungista muurin holviportista ulos merelle, jonne aallonmurtaja ulottui monta stadiota laineiden keskelle.

Eräänä viileänä syyskuun aamuna häiritsi mainitun holviportin kohdalla muurilla oleksivaa vartijaa meluava ihmisjoukko, joka tuli alas katua pitkin. Hän katsahti siihen ja vaipui jälleen entiseen puoliuneensa.

Siinä joukossa oli kaksi- tai kolmekymmentä henkilöä, useimmat orjia, käsissä soihdut, joista levisi hyvin vähä valoa, vaan sitä enempi savua ja väkevää narduksen tuoksua. Heidän herransa astuivat edeltä käsivarret toistensa kainaloissa. Toisella heistä, noin 50 vuoden ikäisellä, oli harvalla tukallaan laakeriseppelä. Huomiosta päättäen, jota hänelle osoitettiin, hän näytti olevan jonkin juhlallisen kunnioituksen aiheena. Kaikilla oli yllä valkoiset, leveillä purppurareunuksilla koristetut villa-togat. Vartia oli nähnyt kylliksi. Hän tiesi kysymättäkin heidän olevan ylhäisiä ja saattavan jotakin ystävää laivalle läpi yön kestäneestä juhlasta. Kulkijain keskustelu vielä enemmän vahvisti tätä otaksumaa.

"Ei, Kvintus", sanoi muuan juhlan seppelöidylle sankarille, "ei ole oikein kohtalon riivistää sinua niin pian meidän seurastamme. Vasta eilen sinä palasit mereltä Herkuleen pylväiltä saakka. Pitäisihän sinun ainakin saada aikaa oppia edes astumaan kuivalla maalla."

"Kastor avita! jos miehen sopii käyttää naisten valaa", sanoi toinen puolijuopuneen äänellä; "älkäämme valittako. Kvintus ystävämme tahtoo vain voittaa takaisin, mitä menetti tänä yönä. Nopan heitto heiluvalla laivan kannella ei ole samaa kuin maalla, eikö totta, Kvintus?"

"Älkäämme parjatko kohtalon jumalatar!" neuvoi kolmas, "hän ei ole sokea eikä huikentelevainen. Antiumin luona, jossa Arrius-ystävämme häneltä kysyy neuvoa, hän vastaa ystävällisesti, ja merellä hän oleskelee hänen kanssansa peräsimen luona. Tosin se jumalatar ottaa hänet nyt pois meiltä, mutta eikö hän aina ole lahjoittanut hänelle uutta voittoa?"

"Kreikkalaiset ne hänet pois vievät. Syyttäkäämme heitä eikä jumalia. Kun he oppivat kauppiaksi, unhottui heiltä sotataito."

Täll'aikaa seurue jo astui holviportista ulos aallonmurtajalle, joka samoin kuin koko lahtikin kylpi aamuloistossa. Laineiden loiskina tuntui vanhasta merimiehestä tutun tervehdykseltä. Hän veti ilmaa aimo siemauksen rintaansa, ikään kuin meri-ilma olisi ollut hänestä paljoa parempaa kuin narduksen tuoksu, ja nosti ylös kätensä.

"Minun uhrini toimitettiin Praenesten eikä Antiumin luona, ja kas! Tuuli on lännessä. Kiitos sulle, Fortuna, äitini!" hän sanoi vakavasti.

Ystävät toistelivat hänen huudahdustansa ja orjat liehuttelivat soihtuja.

"Hän tulee tuolla!" hän jatkoi, osoittaen aallonmurtajan toiselta puolen lähestyvää kaleria. "Mitäpä muuta hallitsijaa merimies tarvitsee? Onko sinun Lukretiasi viehättävämpi, Kajus?"

Hän katseli loistavin silmin laivaa, ja siitä tosiaankin kannatti jonkun verran ylpeilläkin. Valkoinen purje oli laskoksissa maston tyvipuolen ympärillä; airot kohosivat ja laskeutuivat, näkyivät taas hetkisen ikään kuin siivet lentämässä ja sitte taas sukelsivat veteen mitä tarkimmassa tahdissa.

"Jumalat sinua säästäkööt ja suojelkoot!" hän sanoi, silmät vakavasti laivaa kohti. "He lähettävät meille sopivia tilaisuuksia. Oma vikamme on, jos jätämme ne käyttämättä. Ja mitä kreikkalaisiin koskee, niin unhotathan, hyvä Lentulus-ystäväni, että ne merirosvot, joita rankaisemaan minä lähden, ovat kreikkalaisia. Voittaa heidät on arvokkaampaa kuin saada sata voittoa Afrikassa."

"Aigeian-merellekö siis matkasi käy?"

Merimiehen katse pysyi yhä laivaan kiintyneenä.

"Mikä sulous! mikä ripeys! Lintukaan tuskin vähemmän välittää aalloista. Katsokaas!" hän sanoi, mutta jatkoi samassa: "Anteeksi, hyvä Lentulus, minä tosiaankin purjehdin Aigeian merelle, ja kun lähtöni on niin lähellä, kerron myöskin, mitä varten, mutta jääköön se kertomatta tämän etemmäksi. En tahdo, että te moittisitte duumviriä, kun häntä ensi kerran tapaatte. Hän on ystäväni. Kreikanmaan ja Aleksandrian välinen kauppa on tuskin pienempi kuin Aleksandrian ja Rooman välillä. Sen puolen asujamet eivät muistaneet viettää elojuhlaa, ja Triptolemus siitä kostoksi antoi heille sadon, jota tuskin kannatti korjatakaan. Kauppa ainakin on kasvanut niin suureksi, ett'ei se siedä enää päivänkään pysähdystä. Olette luultavasti kuulleet myöskin puhuttavan Kersoneson merirosvoista, jotka piilevät Eukseinossa. Totta, Bakkus auta, uskaliaampia ei ole kuin he! Eilen tuli sana Roomaan, että heitä on suuri laivasto soutanut ulos Bosporoosta ja upottanut kalerit Byzantionin ja Kalkedonin edustalta; sitte he ovat purjehtineet Propontista pitkin ja yhä ahneempina saapuneet Aigeianmerelle. Viljakauppiat, joilla on laivoja Välimeren itäosissa, ovat peloissaan. He kävivät keisarille itselleen valittamassa, ja tänään lähtee Ravennasta satakunta kaleria ja Misenumista" — hän vaikenä, kiihdyttäkseen kuulijainsa uteliaisuutta ja jatkoi sitte hiukan ylpeästi — "yksi."

"Onnellinen Kvintus! Onnittelemme sinua."

"Etevämmuus raivaa ylennyksen tietä. Tervehdimme tulevaa duumviriä, ei sen vähempää."

"Kvintus Arrius duumviri sointuu paremmalta kuin Kvintus Arrius tribuni."

Jotenkin sellaiset olivat onnittelet, joita yöllisen juhlan sankarille sateli ystäviltä.

"Minä iloitsen muiden kanssa", sanoi eräs pohmeloinen kumppani; "mutta olenpa käytännön mies, duumvir, ja ennen, kuin saan selville, voiko ylennys tuottaa sinulle noppain käyttötaitoa vai eikö, en voi arvostella, tarkoittavatko jumalat sinun etuasi vai vahinkoasi tässä ... tässä hommassa."

"Kiitos, kiitoksia sydämmestäni!" vastasi Arrius kaikille. "Jos teillä olisi lyhdyt, sanoisin teitä augureiksi. Totta tosiaan! Minä menen vielä pitemmälle ja näytän, miten kelpo mestarit te olette ennustamaan. Katsokaa itse!"

Hän veti togansa laskoksesta esiin papyrus-käärön ja antoi sen ystävien katseltavaksi, sanoen:

"Tämän minä sain pöydässä eilisiltana ... Sejanukselta."

Se nimi kaikui mahtavalta silloisten roomalaisten korvissa. Se ei silloin vielä ollutkaan niin tahrainen,

jommoiseksi se sittemmin tuli.

"Sejanukselta!" kaikki yhteen ääneen ihmettelivät ja tunkeutuivat lukemaan ministerin kirjoitusta.

*"Sejanus K. Caecilius Rufukselle, duumvirille. Roomasta XIX
Kal. Sept.*

Keisarilla on ilmoitusten johdosta hyvä ajatus tribuni Kvintus Arriuksesta. Varsinkin hän on kuullut hänen urhotöistään länsimerellä, ja hänen tahtonsa on siis, että Kvintus Arrius heti siirretään itäpuolelle.

Sitä paitsi on keisarin tahto, että sinä viivyttämättä lähetät sata ensi luokan kolmisoutuista niitä merirosvoja vastaan, jotka ovat ilmestyneet Aigeianmerelle, ja että Kvintus lähetetään sen laivaston päälliköksi.

Yksityiskohdat jätetään sinun huoleksesi, hyvä Caecilius.

Hätä on suuri, kuten näkyy sanomista, jotka tähän liitetään sinun ja Kvintuksen luettaviksi.

Sejanus."

Arrius piti hyvin vähän lukua kirjoituksen sisällyksestä. Yhä likemmäksi lähenevä laiva veti puoleensa koko hänen huomionsa. Hän katseli sitä innostunein silmin. Viimein hän liehutti togansa helmoja ilmassa, ja vastaukseksi siihen merkkiin levisi tulipunainen lippu laivassa *aplustren* eli sen viuhkamaisen osan kohdalle, joka ulkoni laivan perästä. Joukko merimiehiä ilmestyi aluksen laiduille ja riensi nuoria myöten ylös *antennalle* eli raakapuulle ja kääri purjeen kokonaan kiinni. Keula kääntyi ja airojen liike kiihtyi, niin että kaleri kilpahevon vauhdilla lähestyi paikkaa, jossa Arrius ystävineen seiso. Arrius katseli sen liikuntaa huomattavasti kirkastuvin silmin. Kolmisoudun käänteiden nopeus ja tarkka pysyminen määrättyssä suunnassa saivatkin luottamaan sen merikelpoisuuteen.

"Nymfien nimessä", sanoi eräs ystävästä, antaessaan takaisin kirjekäärön, "eipä enää maksa ennustaa ystävälemme loistavaa tulevaisuutta. Johan hän sen on saanut. Maineteoilla hän nyt ystävyttämme ravitsee. Mitä muuta, Kvintus, sinulle vielä kuuluu?"

"Ei mitään muuta", sanoi Arrius. "Uutiset, jotka nyt saitte kuulla, ovat jo vanhoja Roomassa, ainakin palatsissa ja torilla. Duumviri on varovainen. Mitä minun on tehtävä ja missä löydän laivastoni, sen hän sanoo vasta laivalla, jossa lukittu käskykirja on minua odottamassa. Jos kuitenkin teillä sattuu tänään olemaan joku uhripäivä, niin rukoilkaa jumalia ystävän puolesta, joka käyntelee purjeita ja airoja jossakin Sisilian puolella. Mutta tässä jo kaleri onkin, ihan rantaan laskemassa", hän sanoi, kääntyen taas laivaan päin. "Sen päälylystööni olen huvitettu tutustumaan; sillä heidän kanssansa minä täst'edes purjehdin ja taistelen. Ei ole helppo laskea rantaan tällaisella rannikolla, niin että tässä nyt kyllä voidaan arvostella heidän taitoansa."

"Mitä, etkö tunne kaleria ennestään?"

"En ole sitä koskaan ennen nähnyt, enkä tiedä, onko siinä yhtään ainoata tuttua."

"Eikö se ole varomatonta?"

"Ei se mitään tee! Me merimiehet pian tutustumme. Äkilliset vaarat tuovat meille joko ystävyttä tai vihaa."

Kaleri, kuuluva siihen luokkaan, jota sanottiin "liburilaisiksi laivoiksi", oli pitkä ja kapea ja nopeita liikkeitä varten tehty. Keula oli jalomuotoinen. Vesi suihkusi kaarena ilmaan, kun se tulla rynnisti esiin, niin että pisarat roiskuivat keulahuipun ylitse, joka miellyttävästi kaareutuen nousi kahden miehen korkeuteen kannesta. Keulaa koristivat raakunkuoriin puhaltelevien tritonien eli merijumalien veistokuvat. Keulan alta ojentui eteenpäin köliin kiinnitetty *rostrum*, terävä ja lujasti raudoitettu puukuono, jota käytettiin murtimeina taistelussa. Pitkin sivuja keulasta perään asti oli runsaasti koristeltu rintavarus. Sen alla näkyi kolme riviä aukkoja, joita jokaista suojeli härännahkainen kilpi, ja niissä aukoissa liikkuvat aivot, kuusikymmentä oikealla ja kuusikymmentä vasemmalla puolella. Kaksi vahvaa köyttä, jotka juoksivat keulan läpi, osoittivat etukannelle sijoitettujen ankkurien lukua.

Yläkannen yksinkertaisuudesta voitiin päätellä, että soutajat olivat kalerin varsinaisena laivaväestönä. Mastoa, joka seiso vähän keskikohdan etupuolella, pitivät pystyssä tuet etu- ja takapuolelta sekä köydet, jotka siitä oli pingoitettu rintavaruksen sisäpuoleen. Muilla nuorilla hoidettiin suurta nelikulmaista purjetta ja raakapuuta, johon se oli kiinnitetty. Rintavaruksen yläpuolella näkyi kansi.

Paitsi merimiehiä, jotka olivat käärineet kokoon purjeen ja vielä viipyivät raakapuulla, näkyi kalerin

keulassa ainoastaan yksi mies, kypärä päässä ja kilpi kädessä. Aluksen sata kaksikymmentä tammiairoa, joita hohkakivellä hiominen ja alituinen aaltojen huuhtelu piti valkoisina ja kiiltävinä, nousivat ja laskeutuivat kuin yhden ainoan käden liikuttamina ja kulettivat kaleria eteenpäin nykyisten höyrylaivain vauhdilla.

Laiva syöksyi niin nopeasti ja rohkean näköisesti satamasillan haaraketta kohti, että sillä seisovat tribunin ystävät huolestuivat. Yht'äkkiä keulassa seisova mies nosti kätensä merkitsevään viittaukseen; kaikki aivot nousivat, liitelivät hiukan aikaa ilmassa ja putosivat yht'aikaa jälleen alas. Vesi kiehui ja kuohui aironlapain ympärillä; kaleri vapisi pitkin pituuttansa ja pysähtyi ikään kuin säikäyksestä. Taas viittaus, ja aivot kohosivat uudestaan, liitelivät ilmassa ja painuivat alas, mutta tällä kertaa oikeat aivot soutivat, vasemmat huopasivat. Kolme kertaa aivot sillä tavalla nousivat ja soutivat vastakkain; alus kääntyi kuin kepin nenässä ja hitaasti laski kylkensä satamasillan laitaan.

Tämä liike toi näkyviin kalerin perän kaikkine koristuksineen: tritoneja samoin kuin keulassa, suurilla korkokirjaimilla piirretty nimi, sivulle kiinnitetty peräsin ja se lava, jolla perämies muhkeana, täysissä sotilasvaruksissaan istui, kädet peränpituorissa. Hänen päänsä päällä kaareutui korkea, kullattu aplustre, veistetty sahalaitaisen lehden muotoon.

Kalerin kääntyessä rantaan kajahti lyhyt ja kova torven törähdys ja merisotamiehet riensivät luukuista ylös kannelle, jokaisella oivalliset kypärät, kiiltävät kilvet ja heittokeihäät. Sotamiehet järjestyivät kuin taisteluun, joll'aikaa laivamiehet kiipesivät nuoria myöten ylös raakapuulle istumaan. Upseerit ja soittajat asettuivat samoin määrätyille paikoilleen. Kaikki se tapahtui nopeasti ilman hälinää ja häiriötä. Kun aivot koskivat satamasilta, pistihe pikku silta perämiehen kannelta rantaan.

Tribuni kääntyi nyt saattajiinsa päin ja sanoi arvokkaammalla äänellä kuin tähän asti:

"Velvollisuus odottaa, hyvät ystävät."

Hän otti seppeleen päästänsä ja antoi nopanheittäjälle.

"Ota tämä sepele, sinä noppain suosikki! Jos minä palaan, koetan voittaa sinulta takaisin sestertioni. Jos palaan, niin palaan voittajana; muuten en. Seppeleen saatat ripustaa huoneeesi."

Hän levitti kätensä saattajiansa kohti, ja he tulivat yksitellen ottamaan vastaan hänen syleilyänsä.

"Jumalat olkoot kanssasi, Kvintus!" he toivottivat.

"Jääkää hyvästi!" kuului vastaus.

Kvintus viittasi kädellään orjille, jotka liehuttivat soihdunjansa, ja kääntyi sitte odottavaan laivaan. Hänen astuttuaan käyntisillalta kaleriin helähtivät torvet soimaan ja aplustren päälle levisi *vexillum purpureum* eli purppuranpunainen amiralilippu.

II LUKU.

Roomalainen kaleri.

Tribuni pysähtyi perämiehen lavalle, duumvirin käskykirje avoinna kädessään, ja puhutteli *hortatoria* eli soutumiesten esimiestä.

"Kuinka suuri on väestösi?"

"Kaksisataa viisikymmentäkaksi soutajaa ja kymmenen varamiestä."

"Montako vaihetusta?"

"Kahdeksankymmentäneljä."

"Ja kuinka usein vaihdat?"

"Joka toinen tunti."

Tribuni mietti hetkisen.

"Se rasittaa, ja minä teen toisen työjärjestyksen, mutta en nyt. Aivot eivät saa olla jouten yöllä eikä päivällä."

Kääntyen sitte purjepäällikön puoleen hän sanoi:

"Tuuli on hyvä. Anna purjeen helpottaa airojen työtä."

Puhuteltujen poistuttua hän kääntyi ensimmäisen perämiehen puoleen, jota sanottiin *rehtoriksi*.

"Kauanko sinä olet ollut palveluksessa?"

"Kolmekymmentäkaksi vuotta."

"Mitä meriä olet paraastaan purjehtinut?"

"Rooman ja itämaiden väliä."

"Olet juuri mies, jota tarvitsen."

Tribuni katsoi uudestaan käskykirjaan.

"Matka käy Kamponellan niemen ohitse Messinaan. Sitte lasket pitkin Kalabrian rannan mutkaa, kunnes Melito on vasemmalla kädelläsi. Sitte ... tunnetko tähdet, jotka vallitsevat Ionianmerta!"

"Tunnen ne hyvästikin."

"Sitte käännyt Melitosta itään päin Kytereeä kohti. Jos jumalat suovat, en laske ankkuria ennen kuin Antemonan lahteen. Tehtävämme on tärkeä. Minä luotan sinuun."

Arrius oli varovainen, hyvin varovainen. Hän oli niitä, jotka, vaikka kyllä kantoivat rikkauksia Praenesten ja Antiumin alttareille, kuitenkin uskoivat, että sokean jumalattaren suosio pikemmin riippui anojan omasta arvostelukyvyistä ja varovaisuudesta kuin uhreista ja lupauksista. Hän oli istunut koko yön juhlan sankarina juoma- ja pelipöydässä, mutta meri-ilma toi hänelle heti takaisin merimiehen oikean mielen; hän ei tahtonut lähteä levolle ennen kuin tunsu aluksensa. Oikea asian tuntemus estää paljon sattumuksia. Hän oli alkanut soutajain esimiehestä, purjepäälliköstä ja perämiehestä; nyt hän teki tuttavuutta muiden upseerien kanssa, puhutteli meriväen päällysmiestä, ruokavarain hoitajaa, sotakoneiden johtajaa, keittiömestaria, eli lyhyesti sanoen, tarkasti kaikki osastot. Ei mitään jäänyt häneltä huomaamatta. Ja tarkastuksen päätyttyä hän yksin koko siitä suuresta joukosta, joka tungeskeli ahdasten laivansseinän sisällä, tiesi täydellisesti kaikki, mitä oli tarpeeksi matkalle ja mitä ehkä puuttui. Nyt, huomattuaan kaikki olevan kunnossa, oli hänellä enää jälellä täydellinen tutustuminen yksityisiin käsyläisiinsä. Se tehtävä oli arkaluontoisin ja vaikein, mutta hän ryhtyi sitä omalla tavallaan suorittamaan.

Puolen päivän aikaan kaleri liiteli pitkin meren selkää Paestumin seuduilla. Tuuli puhui vieläkin lännestä ja paisutti purjetta sen hoitajan mielihyväksi. Vartiat olivat määrättyillä paikoillaan. Etukannelle oli tehty alttari ja kylvetty sille suoloja ja ohrajauhoja. Tribuni toimitti sen edessä juhllaisia rukouksia Jupiterille sekä Neptunukselle ja muille meren jumalille, vuodatti lupauksia tehden viiniuhria ja poltti suitsutusta. Nyt hän istui, muhkeana kuin Mars, pääkajutassaan, paremmin tarkastelemassa väkeänsä.

Kajutta, 65 kertaa 50 jalkaa avara, oli kalerin keskiosastossa ja sai valoa kolmesta leveästä luukusta. Kattoa kannatti pylväsrivi, ja melkein kajutan keskipaikassa näkyi maston tyvi, täynnä kiiltäviä sotakirveitä, keihäitä ja heittokeihäitä. Joka luukulla oli portaat kummallakin puolen ja jonkinlainen akselilaitos, jolla ne saatettiin vetää ylös kattoon. Ne kun nyt olivat ylhäällä, oli huone melkein kuin nykyaikainen kajutta valokomeroineen.

Lukija helposti käsittänee, että tämä huone oli niin sanoaksemme laivan sydän, kaikkein laivassa oljain asunto. Sitä käytettiin ruoka-, makuu- ja harjoitushuoneena sekä lepopaikkanakin, mikäli lepoa soivat rautaiset lait, jotka täällä elämän kytkivät ahtaimpiin rajoihin, ja kuri, ankara kuin kuolema.

Kajutan takapäässä oli lava, pari kolme porrasta lattiasta koholla. Sillä istui soutajain päällikkö, edessänsä kaikupöytä, johon hän vasarallaan löi tahtia soutumiehille. Hänen oikealla puolellaan seiso *klepsydra* eli vesikello näyttämässä aikaa, milloin oli miehiä vaihdettava. Hänen yllänsä, vielä korkeammalla lavalla, jota kullatut käsipuut ympäröivät, oli tribunin paikka, ja siinä vuode, pöytä ja *katedra* eli tyynillä pehmitetty korkeaselkäinen nojatuoli. Nämä huonekalut oli keisarin anteliaisuudesta voitu tehdä erittäin komeiksi.

Mukavasti istuen tuolissaan, laivan liikkeiden mukaan keinahdellen, sotilaanviitta puoleksi heitettynä

tunikan päälle ja miekka vyössä, Arrius tarkasteli väestöänsä, joka puolestaan katseli häntä hyvin uteliaasti ja tarkkaavasti. Kauimmin Arriuksen katse viipyi soutajissa. Epäilemättä olisi lukijakin tehnyt samoin, mutta myötätuntoisemmin, sillä tribuni, kuten päällikön tapa on, katseli heitä vain arvatakseen, mitähän tulevaisuus oli sylissään tuova.

Siinä katseltavassa sinänsä oli vähä vaihtelua. Pitkin kajutan sivuja, laivan seinissä kiinni näytti olevan kolme penkkiriviä, mutta tarkemmin katsoessa voitiin huomata, että siinä olikin vain yksi rivi kolmiosisia penkkejä, joissa jokaisessa toinen osa eli jatkos oli taempana ja ylempänä ensimmäistä ja samoin kolmas osa taempana ja ylempänä toista. Penkit oli ylipäänsä järjestetty niin, että jokaisen väliä oli metri, mutta viimeinen kumminkin oli tilan puutteessa niin jaettu, että sen ylimmäinen sija oli eri paikassa, ensimmäisen penkin alimman sijan kohdalla. Täten jäi kummankin sivun kuudellekymmenelle soutajalle kylliksi tilaa, jos kukin vain sovitti liikkeensä kumppanien mukaan, samoin kuin sotamiehet maalla tiheissä joukoissa marssiessaan pysyvät tahdissa.

Alimmilla ja keskisijoilla soutajat istuivat, mutta kolmansien sijain miehillä oli pitemmät aivot ja he seisoivat. Aivot, joiden kädensijat olivat valetut täyteen lyijyä, riippuivat notkeista nahkahihnoista, jotka päästivät ne liikkumaan ikäänkuin liidellen, mutta tämä soutu vaati suurta taitoakin, sillä äkisti syöksyvä laine tempasi useinkin mukaansa soutajan, joka ei ollut kyllin varoillansa, ja sysäsi hänet päistikkaa alas istuimeltansa. Kustakin aironreiästä sai sen vieressä istuva soutaja runsaasti raitista ilmaa. Valoa tuli ylhäältä ristikosta, joka oli soutajain päällä rintavaruksen ja kannen välisen käytävän lattiana. Olisipa siis monesta kohdasta soutajan elämä voinut olla huonompikin, mutta älköön siltä luultako, että se oli millään tavoin miellyttävä. Keskustelu oli heiltä kokonaan kielletty. Päivät päästänsä he tekivät työtänsä sanaakaan vaihtamatta, eivätkä he työn kestäessä edes nähneet toistensa kasvojakaan. Lyhyet loma-ajat kuluivat nukkumiseen ja niukan ravinnon syömiseen. Ei heidän koskaan nähty nauravan eikä kuultu laulavan. Mitäpä hyötyä onkaan ihmisellä kielestä, jos se ainoastaan huokauksilla ja oihkamisella kertoo, että kaikki kärsivät, ehkäpä juuri enimmänsen sen tähden, että kärsivät kukin ääneti itseksensä. Näiden onnettomain elämä oli kuin hidas maanalainen joki, joka lakkaamatta pyrkii ylös, mistä vain pääsisi.

Oi Marian poika! Oikeuden miekalla on nyt sydän, ja sinulle olkoon kunnia siitä! Mutta siihen aikaan, josta kertomuksemme puhuu, täytyi vankien tehdä kaikenlaista orjantyötä. Kauppa- ja sotalaivastoon tarvittiin tuhansia. Silloin, kun Druilius saavutti ensimmäisen merivoiton synnyinmaallensa, olivat roomalaiset itse airoja pitelemässä, ja soutajat saivat yhtä suuren osan taistelun kunniaista kuin merisotamiehetkin. Nämä nyt kuvaamamme soutupenkit näyttivät, minkä muutoksen valloitusten aikakausi oli saanut aikaan, vaikka ne samalla myöskin kuvasivat Rooman valtiotaitoa ja urhollisuutta. Melkein kaikkien kansakuntain poikia oli siinä; enimmäkseen sotavankeja, valittuja väkevyyden ja kestävyuden mukaan. Tuossa istui brittiläinen, hänen edessään libyalainen ja takanaan Krimin mies; tuolla skytialainen, gallialainen tai tebeläinen. Roomalaisia pahantekijöitä veljellisessä sovussa gotilaisten ja longobardien, juutalaisten, aitiopialaisten ja Meotiin raakalaisten kanssa. Tässä istui atenalainen, tuossa Irlannista tuotu punatukkainen villi ja tuolla sinisilmä kimbriläisjättiläinen.

Soutajain työhön ei tarvittu niin suurta taitoa, että se olisi vaatinut ajatusten ponnistelua, ja miehet olivatkin sivistymättömiä ja raakoja. Aironlavan veto taa päin, nosto ilmaan, sysääminen eteen päin ja uusi lasku veteen, siinä koko temppu, ja nämä liikkeet olivat silloin paraiten suoritettut, kun ne tapahtuivat koneellisesti. Sekin valppaus, johon ulkona pauhaava meri soutajia pakotti, pysyi viimein vireillä paremmin vain vaiston tavalla kuin ajattelemalla. Pitkällisestä orjuudesta nämä miesraukat tulivat tylsiksi, kärsivällisiksi, sieluttomiksi ja nöyriksi. Heillä oli suuret ruumiinvoimat, mutta ymmärrys melkein ihan sammuksissa, kuitenkin toki hiukan elää tuikkavana muutamista vanhoista kalliista muistoista. Viimein kurjuus tuli heille tottumukseksi, ja heidän olemuksensa paatui uskomattomasti.

Tribuni istui hetkikausia mukavassa, oikealle ja vasemmalle heilahtelevassa tuolissaan, ajatellen kaikenlaista muuta, vaan ei suinkaan kaleriorjain kurjuutta. Heidän säännölliset ja aivan yhtäläiset liikkeensä laivan kummallakin sivulla rupesivat katselijasta viimein tuntumaan yksitoikkoisilta, niin että hän huvikseen alkoi tutkia yksityisiä kasvoja. Hän teki piirustimellaan vahatauluun muistiinpanoja joistakuista, aikoen, jos kaikki kävi hyvin, merirosvoista valita parempia heidän sijaansa.

Hänen ei sitä varten tarvinnut piirtää muistiin orjain omia nimiä, sillä heidät oli tuotu kalereihin kuin hautaan. Mukavuuden tähden heidät merkittiin tavallisesti numeroilla istuinpaikkojensa mukaan. Mahtavan miehen katse, lipuessaan kasvoista toisiin pitkin kumppanin sivua, pysähtyi viimein vasemman sivun 60:een numeroon, jonka soutupaikka, kuten äsken selitimme, oli yksikseen ylhäällä ensimmäisen penkin alimman sijan kohdalla.

Tämä kuudennenkymmenennen numeron paikka oli muutamaa jalkaa ylempänä tribunin lavaa ja jotenkin lähellä häntä. Ristikkokannesta soutajan pään päältä tulevassa valossa hän näkyi hyvin selvästi tribunille, siinä seistessään soutamassa, alastomana kuten kumppanitkin, paitsi vyötä vyöllä. Näkyipä hänessä kuitenkin monta kohtaa, jotka puhuivat hänen puolestansa. Arrius ei ollut yksinomaan pelaaja,

vaan osasi muutakin; hän oli myöskin miehen ruumiinrakennuksen tuntija, ja maalla hän huvikseen kävi gymnasioissa ihmettelemässä kuuluisimpia voimistelijoita. Epäilemättä hän oli joltakin opettajalta saanut kuulla, että voima riippuu yhtä paljon lihasten laadusta kuin suuruudestakin ja että, päästäkseen eteväksi voimain käyttämisessä, tarvittiin yhtä hyvin sielullista älyä kuin itse voimaakin. Kun tämä mielipide oli tullut ikään kuin hänen keppihevosekseen, oli hän vallan väsymätön etsiessään soveliaita henkilöitä sen vahvistukseksi.

Saatamme vakuuttaa, että tribuni täydellisyyttä etsiessään useinkin sai aihetta pysähtyä tutkimaan, vaan harvoinpa hän sentään tutkimuksensa päätyttyä saattoi olla täysin tyytyväinen. Niin suuresti ei ollut vielä koskaan hänen huomionsa kiintynyt kehenkään kuin nyt tähän nuorukaiseen.

Joka aironvedon alussa näkyivät soutajan kasvot ja ruumis suoraan sivulta tribunille, ja liike päättyi siten, että ruumis oli nojallaan taa päin ja kädet vetivät airon tyveä likemmäksi. Tämän liikkeen sulous ja tyyneys saattoivat ensin epäilemään ponnistusten rehellisyyttä, mutta pian se epäily haihtui. Miehen jänteisyys hänen työntäessään airoa eteenpäin ja kaikki hänen liikkeensä kyllyiksi osoittivat suurta voimaa ja taitoa. Nojatuolissa istuva arvostelija sai nyt tilaisuutta voiman ja taitavuuden vertailuun, joka oli hänen uuden teorian ydin.

Tämän tarkastuksen aikana Arrius huomasi soutajan nuoruuden. Tietämättä, miten vähä ikää nuorukaisella oli, hän huomasi ainoastaan hänen pituutensa sekä hänen jäsentensä erittäin kauniin sopusuhtaisuuden. Käsivarret ehkä olivat vähän pitkähköt, mutta sekin moite heti raukesi, kun vain huomioon otettiin niiden valtavat lihakset, jotka muutamissa liikkeissä paisuivat ikään kuin solmuihin kiertyvät köydet. Joka kylkiluu näkyi rintakehästä. Mutta se laihuus oli juuri sellainen terve ruumiin muoto, johon niin kilvan pyrittiin taistelukouluissa. Sitä paitsi oli soutajan työtavassa jotakin sopusuhtaisuutta, joka soveltui tribunin uusiin teorioihin ja varsinkin kiihdytti hänen uteliaisuuttaan ja huomiotaan.

Kohta hän jo halusi nähdä miehen kasvoja. Pää oli kaunismuotoinen ja liikkui kaulan päässä, joka oli juuresta leveä, vaan kuitenkin erittäin taipuisa ja miellyttävä. Kasvot, syrjästä päin nähden, olivat itämaiset, ja niissä oli tuota hienoutta, jota ainiaan on pidetty jalon suvun ja älykkään sielun tuntomerkinä. Tribunin osanotto tuli näistä havainnoista yhä syvemmäksi.

"Jumalain nimessä", hän sanoi itsekseen, "tuo mies miellyttää minua. Hänellä on paljon lupaava ulkomuoto. Tahdon ottaa tarkemman selon hänestä."

Samassa tribuni sai nähdä, mitä toivoi. Soutaja käänsi päänsä katselemaan häntä.

"Kas juutalainen, ja vasta poika!"

Tästä tribunin katseesta, joka niin värähtämättä tähysteli orjaa, nuorukaisen silmät suurenivat. Veri syöksähti poskille ja airo viivähti kädessä. Heti "hortatorin" vasara kumahti vihastuneesti pöytään. Soutaja vavahti, käänsi kasvonsa pois inkvisitorista ja laski airon painumaan puoliväliin alas, niin kuin olisi saanut suulliset nuhteet. Katsahtaessansa uudestaan tribuniin hän hyvin kummastui. Tämän huulilla leikkitteli hyväntahtoinen hymy.

Tällä välin laiva laski Messinan salmeen ja samannimisen kaupungin ohitse edelleen itää kohti, jättäen jällelleen Etnan savupylvään.

Arrius joka kerran kun palasi lavallensa kajuttaan teki yhä uudelleen havaintojansa soutajasta ja sanoi lakkaamatta itsekseen:

"Tuolla pojalla on sielua! Juutalainen ei ole raakalainen. Minun pitää oppia tuntemaan hänet tarkemmin."

III LUKU.

Kaleri-orja.

Neljäntenä päivänä tapaamme tämän kalerin, jonka nimi oli Astraea, kyntämässä Ionianmeren selkää. Taivas oli kirkas ja tuuli sopiva, ikään kuin täyttämässä jumalain tahtoa.

Koska mahdollisesti saatettiin tavata laivasto jo ennen kuin Kyttere-saaren itäisessä lahdessa, joka oli

määrätty sen kokouspaikaksi, oleksi Arrius vähän rauhattomana enimmäkseen kannella. Hän piti tarkkaa huolta kaikesta mikä hänen laivaansa koski, ja yleensä oli hyvin tyytyväinen. Hänen istuessaan kajutassa heiluvassa tuolissaan kääntyivät hänen ajatuksensa lakkaamatta tuohon 60:teen soutajaan.

"Tunnetko miehen, joka juuri tuli pois tuolta sijalta?" hän viimein kysyi hortatorilta.

Miesten vaihto tapahtui juuri parhaillaan.

"Kuudennestakymmenennestäkö?"

"Niin."

Päällysmies tarkasti terävästi soutajaa tämän astuessa laivan keulaan päin.

"Kuten tiedät", hän vastasi, "kaleri pääsi vasta kuukausi sitte tekijänsä kädestä, ja väestö on minulle siis vielä yhtä tuntematon kuin laiva itsekin."

"Hän on juutalainen", huomautti Arrius ajatuksissaan.

"Jalo Kvintus olet tarkkanäköinen."

"Hän on hyvin nuori", Arrius jatkoi.

"Mutta paras soutajamme", vastasi hortator. "Olen nähnyt hänen aironsa monesti katkeamaisillaan."

"Millainen luonne hänellä on?"

"Hän on tottelevainen; muuta en tiedä. Kerran hän pyysi minulta yhtä asiaa."

"Mitä?"

"Että häntä käytettäisiin vuorotellen oikealla ja vasemmalla puolella."

"Mitä hän sanoi syyksi?"

"Hän sanoi niiden miesten, jotka ainiaan tekevät työtä samalla sivulla, tulevan ruumiiltaan vinoiksi. Hän sanoi myöskin, että jolloinkuloin saattaisi myrskyssä tai taistelussa tulla äkisti tarvis vaihtaa ja silloin hän ei kykenisi auttamaan."

"Totta tosiaan! Ihan uusi aate. Mitä muita havaintoja olet hänestä saanut?"

"Hän on puhtaampi kumppanejansa."

"Siinä hän on täysi roomalainen", sanoi Arrius hyväksyvästi. "Tiedätkö mitään hänen vaiheistansa?"

"En sanaakaan."

Tribuni mietti hetkisen ja palasi paikalleen.

"Jos minä vielä olen kannella silloin, kun hänen lomahetkensä alkaa, niin lähetä hänet minun luokseni. Tulkoon yksinään."

Lähes kahden tunnin kuluttua Arrius seiso kalerin aplustren alla. Hän oli sen ihmisen mielellä, joka tietää jonkin tärkeän tapauksen olevan tulossa, mutta ei muuta voi kuin odottaa, — siis mielialassa, jota filosofia tahtoo sivistyneelle miehelle antaa. Perämies istui, kädet nuorassa, jolla mela-airoja laivan kummallakin puolella liikuteltiin. Purjeen varjossa makasi muutamia merimiehiä nukuksissa, ja tähystäjä istui ylhäällä raakapuulla. Kohottaessaan silmänsä laivan keulaan päin tähystääkseen laivan suuntaa Arrius huomasi soutajan astuvan luoksensa.

"Päällysmies mainitsi sinua jaloksi Arriukseksi ja sanoi tahtosi olleen, että minä tulisin puheillesi. Tässä olen."

Arrius katsoi hoikkaa, voimakasta vartaloa, joka siinä seiso auringon valaisemana, runsas veri kuultavana ihon lävitse, katseli sitä ihailien ja ajatellen kilpakenttää. Nuorukaisen ryhti ei ollut vaikuttamatta tribuniin. Hänen äänessään oli omituinen sointuisuus, josta saattoi päätätä, että ainakin osa hänen elämästään oli kulunut sivistävän seuran piirissä. Silmät olivat kirkkaat ja avonaiset, ennemmin uteliaat kuin uhkamieliset. Hänen kasvoistaan ei tribunin käskevän hallitsijakatseen edessä kadonnut rahtuakaan niiden nuorekkaasta suloudesta. Niissä ei näkynyt halua ei valittamaan eikä uhoittelemaan, vaan ainoastaan syvän surun merkit, sellaiset, joita ajan hamma kalvaa taulun pintaan. Ääneti hyväksyen näiden kasvojen ilmeen roomalainen puhutteli nuorukaista kuin vanhempi mies nuorempaa, ei kuin herra orjaansa.

"Hortator sanoo sinua paraaksi soutajaksi."

"Hän on hyvin hyvä."

"Kuinka kauan olet palvellut?"

"Noin kolme vuotta."

"Soutajanako?"

"En muista päivänkään joutilaisuutta."

"Se työ on kovaa. Harvat miehet sitä kestävät vuottakaan kuihtumatta, ja sinä olet vielä poika."

"Jalo Arrius, unhotat, että sielu vaikuttaa paljon kärsimyksien kestämiseen. Sen avulla voi heikko välistä menestyä silloinkin, kun väkevät menehtyvät."

"Murteestasi aavistan, että olet juutalainen."

"Minun esi-isäni olivat hebrealaisia kauan ennen ensimmäisten roomalaisten aikaa."

"Kansakuntasi itsepäinen ylpeys ei ole sinusta suinkaan kadonnut", sanoi Arrius, huomattuaan, miten soutaja punehtui viime sanojansa lausuessaan.

"Ylpeyttä ei koskaan huomata niin suureksi kuin milloin se esiintyy kahleissa."

"Mitäpä aihetta sinulla on ylpeillääksesi?"

"Että olen juutalainen."

Arrius hymyili.

"En ole käynyt Jerusalemissa", hän sanoi, "mutta olen kuullut puhuttavan sen ruhtinaista. Tunsinkin heistä yhden. Hän oli kauppias ja purjehti paljon meriä. Hän olisi tosiaankin ansainnut olla kuningas. Mitä sukua sinä olet?"

"Kalerin penkiltä minun täytyy sinulle vastata. Olen orja. Isäni oli Jerusalemin ruhtinaita, ja kauppiana hän kuleksi paljon meriä. Hän oli tuttu ja kunnioitettu suuren Augustuksen vierashuoneissa."

"Mikä hänen nimensä oli?"

"Itamar, Hurin suvusta."

Tribuni nosti kummastellen kätensä.

"Oletko sinä Hurin poika, sinä?"

Hetkisen vaiti oltuaan hän kysyi:

"Mikä on saattanut sinut tänne?"

Judah painoi päänsä, ja hänen rintaansa ahdisti kovin. Saatuaan tunteensa kylliksi hillityksi hän katsoi tribunia suoraan silmiin ja sanoi:

"Minua syytettiin, että olin koettanut murhata prokuraattori Valerius Gratusta."

"Sinäkö!" Arrius huudahti yhä enemmän ihmetellen, ja siirrähti askelta taemmaksi. "Sinäkö salamurhaaja! Koko Rooma kaikui siitä historiasta. Minä kuulin sen tapauksen laivassani joella Lodinum luona."

Molemmat katsoivat vaiti toinen toistansa.

"Luulin, ett'ei enää ketään Hurin suvusta ollut elävien joukossa", alkoi Arrius ensin.

Koko joukko suloisia muistoja tulvi nuorukaisen päälle, huuhdellen pois ylpeyden kokonaan. Kyyneliä kiilsi hänen poskillaan.

"Äiti, äiti, ja pikku sisareni Tirza! Missä he ovat? Tribuni, jalo tribuni, jos tiedät heistä mitään, niin sano minulle!" hän aneli, kädet ristissä. "Sano, ovatko he elossa, missä he ovat ja millaisessa tilassa? Voi, minä rukoilen, vastaa!"

Hän siirtyi niin lähelle Arriusta, että ristissä olevat kätensä koskivat tribunin viittaaan, jonka laskoksiin ne melkein peittyivät.

"Se hirmuinen päivä on jo kolme vuotta vanha", hän jatkoi, "kolme vuotta, oi tribuni, ja joka hetki on ollut kuin koko ikäkausi kurjuutta, pohjatonta syvyyttä, elävää kuolemata, ilman muuta virkistystä kuin työ, ja koko tänä aikana ei sanaakaan, ei edes hiiskaustakaan keltään. Jospa me unhotetut myöskin puolestamme voisimme unhottaa! Jospa edes voisin peittää muistini silmät näkemästä tuota viimeistä hirmuista näytelmää ... siskon raastamista sivultani, äitini viimeistä katsetta! Olen kokenut rutan henkäyksiä ja laivan törmäyksiä taistelussa. Olen kuullut meren raivoa rajumyrskyssä, ja nauroin vain, kun muut rukoilivat. Kuolema olisi minusta tuntunut pelastukselta. Joka aironvedolla toivoin voimanponnistuksen pyyhkivän muististani tuon näyn. Ajattelehan, miten vähä minua auttaisi! Sano, että he ovat kuolleet, joll'et muuta; sillä niin kauan, kuin minä olen poissa, he eivät voi elävinä olla onnelliset. Olen kuullut heidän huutavan minua öillä, olen nähnyt heidän astuvan vastaan vettä myöten. Oi, ei mikään ole niin lujaa kuin äidinrakkaus! Ja Tirza, hänen hengityksensä oli kuin valkoliljan tuoksu. Hän oli palmun nuorin oksa, niin terve, hento, suloinen ja kaunis! Hän oli päivän elvyttävä aamunkoi. Hänen äänensä ja käyntinsä olivat musiikkia. Ja minun käteni heidät saattoi turmioon! Minä..."

"Tunnustatko sinä siis rikoksesi?" kysyi Arrius ankarasti.

Muutos, joka Ben-Hurissa tapahtui, oli ihmeellinen, niin äkillinen ja selvä se oli. Hänen äänensä lujeni, kädet, suonenedon tapaisesti nyrkiksi puristuneina, nousivat. Joka lihas vapisi, ja silmät leimusivat.

"Olethan kuullut puhuttavan isäini Jumalasta", hän sanoi, "äärettömästä Jehovahista. Hänen uskollisuutensa ja kaikkivaltansa sekä sen rakkauden kautta, jolla hän on seurannut Israelia alusta asti, vannon olevani viaton."

Tribuni oli syvästi liikutettu.

"Jalo roomalainen!" jatkoi Ben-Hur, "osoita minulle hiukan luottamusta ja päästä pienoinen valonsäde alas minun pimeyteeni, joka tulee päivä päivältä yhä synkemmäksi!"

Arrius kääntyi ja alkoi astella edes takaisin pitkin laivan kantta.

"Eikö sinulle myönnetty tutkintoa?" hän kysyi, äkisti pysähtyen.

"Ei."

Roomalainen nosti kummastuen päätänsä.

"Ei tutkimusta, ei todistajia! Kuka tuomitsi sinut?"

Muistettakoon, että roomalaiset juuri rappeutumisensa aikana olivat hartaampia lain ja sen muotojen noudattajia kuin koskaan ennen.

"He köyttivät minut ja laahasivat tornin komeroon. En saanut nähdä ketään; ei kukaan puhutellut minua. Seuraavana päivänä sotamiehet veivät minut meren rantaan. Siitä saakka olen ollut kaleriorjana."

"Mitä todistuksia olisi sinulla ollut syyttömydestäsi?"

"Olin vasta poika ja liian nuori salavehkeilijäksi. Gratus oli minulle ihan vieras. Jos olisin aikunutkin surmata hänet, niin se ei ollut sopiva aika eikä paikka. Hänhän silloin ratsasti legionan keskellä ja keskellä valoisata päivää. En mitenkään olisi päässyt pakoon. Minä kuuluin roomalaisille ystävälliseen säätyyn. Isäni oli tehnyt keisarille monta palvelusta. Meillä oli suuri omaisuus menetettävänä. Perikato oli varma seuraus minulle itselleni, äidilleni ja sisarelleni. Minulla ei ollut mitään aihetta häijyyden aikeeseen, sillä rikkaus, perhe, elämä, omatunto ja laki, joka israelilaisesta on yhtä kallis kuin hengitys, ne kaikki olisivat pidättäneet kättäni, olipa pahuuteen viettelys ollut kuinka voimakas tahansa. En ollut mielettömänä. Kuolema olisi ollut parempi häväistystä, ja niin se on vieläkin, usko minua, jalo tribuni."

"Kuka oli sinun kanssasi, kun heitto tapahtui?"

"Olin talomme katolla. Tirza, sisareni, vallan hyväluontoinen tyttö seiso vieressäni. Me molemmat kumarruimme reuna-aidan nojaan katselemaan legionan ohi kulkua. Tiili irtosi käteni alta ja putosi Gratakseen. Luulin tappaneeni hänet. Voi, miten minä kauhistuin!"

"Missä äitisi oli?"

"Huoneessa alhaalla."

"Miten hänen kävi?"

Ben-Hurin kätet kouristuivat ja hänen oli vaikea saada henkeä vedetyksi.

"En tiedä. Näin heidän raastavan pois hänet, muuta en tiedä. He ajoivat pois talosta kaikki, joissa eloa oli, yksin järjettömän ja viattoman karjankin, ja lukitsivat portit sineteillä. Tarkoitus kaiketi oli estää äitiäni palaamasta sinne. Oi, jospa vain tietäisin, missä hän on. Hän ainakin on viaton. Minä voin antaa anteeksi ... mutta suo anteeksi, jalo tribuni, minun kaltaiseni orjan ei pitäisi puhua anteeksi antamisesta eikä kostosta. Olen airoon kahlehdittu ijäkseni."

Arrius kuunteli tarkkaavasti. Hän vetosi kaikkeen seurustelusta orjain kanssa karttuneeseen kokemukseensa. Jos tunne, joka nuorukaiselta välistä pääsi näkyviin, oli teeskennelty, niin näyttely oli mestarillinen; mutta jos se oli tosi, niin juutalaisen viattomuus oli ihan varma. Ja jos hän oli viaton, eikö valtaa oltu sokean hurjasti väärin käytetty! Koko perhe sysätty kurjuuteen vähäisen tapaturman tähden! Se ajatus kauhistutti tribunia.

Arrius saattoi olla taipumaton, muutenhan hän ei olisi soveltunutkaan virkaansa; mutta hän voi myöskin olla oikeudentuntoinen. Herättää hänen sääliänsä tehdystä vääryydestä oli sama kuin kiihoittaa häntä sitä korjaamaan. Väestö laivoilla, joita hän oli komentanut, rupesi piankin sanomaan häntä aina "hyväksi tribuniksi", ja se kunnianimi kyllä lukijalle selvittänee miehen luonteen.

Tässä tapauksessa oli monta kohtaa puhumassa nuorukaisen puolesta. Ehkäpä Arrius tunsu Valerius Gratuksen, olematta hänen ystävänsä. Ehkäpä hän oli ollut vanhemman Hurin tuttuja. Judah oli sitä keskustelun kuluessa kysynyt, eikä tribuni ollut siihen mitään vastannut.

Tribuni oli kahden vaiheella. Hänen valtansa oli avara, hän oli laivassansa kaikkivaltias. Havaintonsa kehoitti häntä sääliin; hän luotti nuorukaisen sanoihin. Mutta, hän ajatteli, eihän tuolla ole kiirettä, taikka pikemmin vielä, hänellä oli kiire Kyteraan. Parasta soutajaa ei käynyt säästää; hän tahtoi saada parempaa selkoa, ainakin saada todistetuksi, että nuorukainen tosiaankin oli ruhtinas Ben-Hur, ja nähdä, millainen hänen luonteensa oli. Orjat tavallisesti valehtelivat.

"Hyvä!" hän sanoi, "mene takaisin paikallesi!"

Ben-Hur kumarsi, katsahti vielä kerran herransa kasvoihin, mutta ei nähnyt niissä mitään, joka olisi tukenut toivoa. Hän kääntyi hitaasti menemään, katsoi taaksensa ja sanoi:

"Jos vielä kerran muistanet minua, niin muista, tribuni, että minä pyysin tietoa omaisistani, äidistäni ja sisarestani."

Hän lähti. Arrius katsoi ihailen hänen jälkeensä.

"Totta tosiaan!" hän ajatteli, "jos hän olisi saanut harjoitusta, mikä aarre hänestä olisi tullut kilpakentälle! Mikä juoksija! Jumalat avittakoot! mikä käsivarsi heiluttelemaan miekkaa tai nyrkkitaistelijan nuijaa! Seis!" hän huusi.

Ben-Hur totteli, ja Arrius meni hänen luoksensa.

"Mitä tekisit, jos olisit vapaa?"

"Jalo Arrius, lasket leikkiä", sanoi Judah vapisevin huulin.

"En, jumalain nimessä, en."

"Niinpä minä ilolla vastaan. Ennen kaikkea täyttäisin velvollisuuteni. Levähtämättä koettaisin saattaa äitini ja sisareni takaisin kotiin. Joka päivän ja joka hetken uhraisin heidän hyväkseen. Palvelisin heitä, uskollisesti kuin orja. He ovat kadottaneet paljon, mutta isäni Jumalan avulla minä hankkisin vielä enemmän heille sijaan."

Tämä vastaus oli roomalaiselle odottamaton. Hetkisen aikaan hän ei tiennyt mitä sanoa.

"Minä vetoan itsetuntoosi", hän viimein sanoi. "Jospa äitisi ja sisaresi ovat kuolleet taikka heitä ei löydy, mitä sitte tekisit?"

Ben-Hur kalpeni ja katsoi ulos merelle. Hän nähtävästi taisteli ankaraa sieluntaistelua. Sittekun hän oli tyyntynyt, hän kääntyi tribuniin päin.

"Minkäkö ammatin valitsisit?"

"Niin."

"Tribuni, minä vastaan rehellisesti. Tuon kauhean päivän edellisenä yönä, josta puhuin, sain äidiltäni luvan ruveta soturiksi. Sama halu minulla yhä vielä on, ja koko maailmassa on sillä alalla yksi ainoa koulu, johon tahtoisin päästä."

"Miekkailukouluko!" huudahti Arrius.

"Ei, vaan roomalainen sotaleiri."

"Mutta sinun täytyy ensin oppia käyttämään aseita."

Käskyläistensä kanssa ei vallanpitäjä koskaan ryhdy selittelyihin. Arrius huomasi erehdyksensä, ja heti hänen äänensä ja käytöksensä muuttuivat kylmemmiksi.

"Mene nyt", hän sanoi, "äläkä rakenna tuulentupia näille sanoille. Ehkäpä minä ainoastaan lasken leikkiä sinun kanssasi. Taikka" — hän katsoi mieltävästi sivulle — "jos ajattelet tulevaisuutta mitään toivoen, niin vertaa miekkailijan mainetta soturin maineesen, ja valitse. Edelliseen sinua voi auttaa keisari, mutta sotapalveluksessa et voi toivoa mitään mainetta. Sinä et ole roomalainen. Mene!"

Kohta sen jälkeen Ben-Hur oli jälleen paikallansa soutamassa.

Työ on miehelle aina helppo, kun sydän on kevyt. Airon piteleminen ei Ben-Hurista enää tuntunut niin vaivalloiselta. Toivo oli saanut sijaa hänen sydämessänsä ja kuiskaili tulevasta onnesta. Tribunin varoituksen: "ehkä minä vain lasken leikkiä" hän karkoitti mielestään joka kerran, kun se yritti tulemaan. Että häntä oli kutsuttu mahtavan miehen luo ja että hän oli saanut kertoa historiansa, siinä oli runsaasti ravintoa hänen isovalle sielulleen. Varmaankin oli siitä jotakin hyvää tuleva. Loistavia tulevaisuuskuvia välkkyi hänen ajatuksissaan, ja hän rukoili:

"Oi Jumala! minä olen Israelin oikea poika. Minä rukoilen, auta minua!"

IV LUKU.

Toivon säde.

Määrätyt sata kaleria kokoontuivat Antemonan lahteen Kytera-saaren itärannalle. Tribuni käytti siellä päivän laivastonsa tarkastukseen ja purjehti sitte suurimman Kykladi-saaren Naxon luo, joka kohoaa Kreikan ja Aasian rantaan keskiväliltä merestä kuin suuren suuri kallio, jolta hän saattoi huomata kaikki, mitä tapahtui, ja tuossa tuokiossa lähteä ahdistamaan merirosvoja, näkyipä heitä sitte Aigeian-tai Välimeren puolella.

Laivaston soutuessa kohti saaren vuorista rantaa huusi tähystäjä kalerin lähestyvän pohjoisesta päin. Arrius ohjasi sitä kohti. Pian se huomattiin kuormalaivaksi Byzantionista; ja sen päälliköltä tribuni sai ne tiedot, joita hän enimmin tarvitsi.

Merirosvot olivat Euxeionon eli Mustanmeren etäisiltä rannoilta. Tanaiistakin, sen joen suusta, jonka oletettiin tuovan Meotis-järven vettä, oli siinä ollut laivoja. He olivat varustautuneet ihan salaa. Ensimmäiset tiedot heistä oli saatu vasta silloin, kun he ilmestyivät Trakian Bosporolle ja hävittivät siellä olevan laivaston. Siitä aina Hellespontin suuhun asti olivat kaikki laivat joutuneet heidän kynsiinsä. Rosvolaivastossa oli ollut yhteensä 60 hyvin asestettua ja varustettua kaleria. Jotkut vain olivat olleet kaksisoutuja, muut muhkeita kolmisoutuja. Kreikkalainen oli ollut päällikkönä, ja luotsit, joiden sanottiin hyvästi tuntevan kaikki itäiset meret, olivat kreikkalaisia. He olivat saaneet äärettömästi saalista. Kauhistus siis vallitsi kaikkialla, ei ainoastaan merellä, sillä linnoitetut kaupungitkin pitivät öillä vartioita. Liike oli melkein kokonaan lakannut.

Missähän merirosvot nykyään olivat?

Tähän Arriukselle niin tärkeään kysymykseen vastattiin tähän tapaan:

Rynnättyään Lennos-saarelle Hefaistiaan oli vihollinen ohjannut kulkuansa Tessalian saaristoon päin ja viimeisten sanomain mukaan kadonnut näkyvistä Euboian ja Hellaan väliseen salmeen.

Silloin saarelaiset, joita laivastoksi kokoontuneen sadan aluksen tavaton näkö oli houkutelut ylös

kukkuloille, äkkiä näkivät lähimmäksi ehtineen osaston kääntävän suuntaa ja laskevan pohjoista kohti. Muut kalerit seurasivat jälestä. Sanoma merirosvojen liikkeellä olosta oli saapunut saareen, ja kun saarelaiset seurasivat valkoisia purjeita, kunnes ne katosivat Renen ja Syron väliin, alkoivat pelkureimmatkin jälleen toivoa. Mitä Rooma anasti väkevällä kädellä, sitä se myöskin osasi suojella. Ottamastaan verosta se korvaukseksi antoi turvallisuutta.

Tribuni oli enemmän kuin tyytyväinen vihollisen liikkeihin; hän oli kaksinkertaisesti kiitollinen onnen jumalattarelle, joka oli toimittanut hänelle pikaiset ja varmat tiedot ja oli houkuttellut viholliset sellaisille vesille, joilla saattoi varmimmin toivoa heidän joutuvan häviöön. Hän tiesi, miten paljon vahinkoa yksi ainoa kaleri voi saada aikaan niin avaralla vedellä kuin Välimeri on, ja miten vaikea sitä oli löytää ja ahdistaa. Mutta hän tiesi myöskin, että juuri se lisäisi hänen kunniaansa, jos hän saisi yhdellä iskulla merirosvojen koko laivaston hävitetyksi.

Lukija näkee kartasta, että Euboian saari on ikään kuin etuvarustuksena Aasiaa vastaan pitkin Kreikan rantaa, erotettuna siitä kahdeksantoista peninkulman pituisella, mutta ainoastaan peninkulman levyisellä salmella. Xerxeen laivasto oli muinoin pysähtynyt sen salmen suuhun, ja nyt siihen olivat asettuneet nuo Euxeionon rohkeat rosvot. Kaupungit pitkin kumpaakin rantaa olivat rikkaat ja houkuttelivat ryöstämään. Arrius, tarkkaan punnittuansa asiaa, tuli vakuutetuksi, että merirosvot olivat jossakin Termopylain alapuolella. Käyttäen hyväkseen tilaisuutta hän päätti sulkea heidät sekä pohjoisesta että etelästä, ja jotta se onnistuisi, ei hän saanut hetkeäkään hukata. Hänen täytyi siis jättää Naxos kaikkine hedelmineen, viineineen ja naisineen. Niinpä hän soudatti viivähtämättä eteen päin, kunnes vähän ennen puolta yötä Oka-vuori alkoi näkyä ja perämies ilmoitti Euboian rannan olevan edessä.

Annetusta merkistä pysähtyivät aivot. Kun jälleen lähdettiin liikkeelle, silloin Arrius asettui johtamaan viittäkymmentä kaleria, aikoen niillä yllättää rosvot salmessa. Muut viisikymmentä sitä vastoin kääntyivät saaren ulkopuolitse kiiruhtamaan salmen yläsuuhun ja mennessään tarkastamaan niitä vesiä.

Tosin ei kumpikaan näistä osastoista ollut luvultaan yhtä vahva kuin merirosvolaivasto, mutta niillä oli muita etuja, jotka tasoittivat sen puutteen. Tärkein etu oli hyvä kuri, joka oli mahdoton laittomassa, vaikka muuten urhollisessakin joukossa. Varova tribuni sitä paitsi luotti siihen, että jos jompikumpi osasto jotenkuten joutuisikin tappiolle, toinen tapaisi vihollisen hajallansa ja siinä tilassa sen helposti voittaisi.

Ben-Hur oli tällä välin asettunut soutupaikallensa, josta häntä vaihdettiin joka kuudes tunti. Pysähdys Antemonan lahdessa oli vahvistanut häntä, niin ett'ei hän väsynyt airon tyvässä. Soutajain päällysmiehellä ei siis ollut mitään syytä tyytymättömyyteen häneen nähden.

Yleensä pidetään liian vähän arvossa mielen tyyneyttä, joka johtuu varman tarkoituksen ja tehtävän tiedosta. On sanomattoman kiusallista tuntea itsensä turhaksi, mutta vielä pahempi on tuntea, että sokeasti viedään tietämätöntä kohtaloa kohti. Tottumus oli kuolettanut Ben-Hurin tunteita tässä kohden, vaan ainoastaan osaksi. Hänen soutuessaan tunniti päästänsä, usein yöt ja päivät yhtenänsä, häneltä ei koskaan sammunut tieto, että kuljettiin pitkät matkat, hänen tietämättänsä mihin ja missä milloinkin oltiin. Tribunin kanssa tapahtuneen keskustelun jälkeen alkoi hänessä elää uusia toivoja. Vähinkin ääni laivan sisällä tuntui hänestä ennustavan muutosta hänen kohtalossaan; odotuksen tunne, jota hän ei voinut selvittää itselleen, oli päässyt hänessä valtaan. Monesti hän huomasi olevansa melkein vastustamattomasta halusta jo ihan lähtemässä puhuttelemaan päällysmiestä, joka siitä tunkeilemisestä tietysti olisi tavattomasti hämmästynt.

Hän oli pitkänä palvelusaikanaan oppinut arvaamaan laivan suunnan auringon säteistä, joita niukasti pääsi alas kajutan luukuista. Sitä tapahtui kuitenkin vain sellaisina kirkkaina päivinä, kuin nämä, jotka kohtalon jumalatar lahjoitti tribunille. Tätä hän oli saanut runsaasti kokea Kyterasta lähdettyä. Luullen purjehdittavan kohti vanhaa rakasta Judeaa, Ben-Hur pani merkille kaikki suunnan muutokset. Pahaksi mielekseen hän oli huomannut sen äkillisen käännöksen pohjoista kohti, joka tapahtui Naxon lähellä. Sen syytä hän kuitenkin saattoi ainoastaan arvata, sillä meidän tulee muistaa, ett'ei hänellä kuten muillakaan kumppaneilla ollut mitään tietoa asiain tilasta eikä matkan tarkoituksesta. Hänen paikkansa oli airon tyvässä, ja siinä häntä pidettiin armahtamatta sekä ankkurissa ollessa että matkalla. Ainoastaan kerran koko kolmeen vuoteen hän oli saanut katsahtaa kannen päälle, milloin, sen me kyllä tiedämme. Hän ei lainkaan tiennyt, että suuri laivasto seurasi hänen laivaansa ihan lähellä ja paraimmassa järjestyksessä. Yhtä vähän hän tiesi, mihin oltiin matkalla.

Laskevan auringon lähettäessä viimeiset säteensä kajutan luukusta, kaleri vielä jatkoi pohjoista suuntaansa. Yö tuli, mutta Ben-Hur ei voinut huomata muutosta. Savun tuoksua levisi etukannelta.

"Tribuni on alttarin ääressä", hän ajatteli. "Arvattavasti on taistelu tulossa."

Hän jännitti tarkkaavaisuuttaan.

Hän oli ollut monessakin taistelussa, saamatta kuitenkaan silmin katsella yhtäkään. Paikaltansa hän oli kuullut taistelun riehuvan yllänsä ja ympärillään, kunnes kaikki sen eri äänet olivat hänelle yhtä tutut kuin laulu laulajallensa. Samoin hän oli saanut selon enimmistä taisteluun valmistuksista ja tiesi, että niihin kreikkalaisilla ja roomalaisilla aina kuului uhraaminen jumalille. Uhritoimet olivat samat kuin matkalle lähtiessä.

Taistelu viehätti häntä ja hänen kovan onnen kumppanejansa vallan toisella tavalla kuin meri- ja sotamiehiä, ei tulossa olevan vaaran, vaan sen tähden, että heille, jos jäivät tappion sattua eloon, voi tapahtua aseman muutos, niin että he ehkä pääsivät vapaiksi tai ainakin saattoivat saada paremman herran.

Hyvissä ajoin sytytettiin laivalyhydyt ja ripustettiin portaiden viereen. Tribuni tuli alas kannelta. Hänen käskystään sotamiehet pukeutuivat varuksiinsa, sotakoneet tarkastettiin ja suuret kimpput keihäitä ja nuolia kannettiin esiin permannelle. Samoin kannettiin esille astioita, joissa oli helposti syttyvää öljyä, ja monet korilliset villapalloja, löyhästi kokoon käärittyjä kuten lampun sydämmet. Viimein Ben-Hur, huomattessaan tribunin nousevan lavallensa ja pukevan ylleen varukset, kypärän ja kilven, ei enää voinut olla epä tietoinen varustusten tarkoituksesta, ja nyt hän valmistautui kärsimään orjuusaikansa pahinta häväistystä.

Joka soutupaikan vieressä oli vitjat ja niissä raskaat jalkaraudat. Hortator alkoi mies mieheltä panna niitä soutajille, joilla ei ollut muuta neuvoa kuin totella. Kahlehtimisella tahdottiin estää paon mahdollisuus, jos jouduttaisiin taistelussa tappiolle.

Synkkä äänettömyys vallitsi kajutassa, keskeytyen ainoastaan airojen kihnuttamisesta nahkahihnoissaan. Jokaisesta tuntui katkeralta tuo häväistys, Ben-Hurista katkerimmalta. Hän olisi mihin hintaan hyvänsä tahtonut päästä siitä vapaaksi. Kahleiden kalinasta hän kuuli, miten pitkälle hortator jo oli ehtinyt. Hänenkin oma vuoronsa oli tuleva, mutta ehkäpä tribuni oli puhuva hänen puolestansa.

Lukija katsonee tätä ajatusta turhamaisuuden tai itsekkäisyyden tunteeksi, mutta kyllä se sinä silmänräpäyksenä kyti Ben-Hurin mielessä. Hän uskoi, että hänen suhteensa sallittaisiin tehdä poikkeus; silloinpa hän arvaisi tribunin mielialan. Jos tribuni lähestyvän taistelun puuhassakin muisti häntä, niin se osoitti, minkä arvoisena hän häntä piti. Silloin hän silminnähtävästi olisi ollut kaikessa hiljaisuudessa asetettu kumppanejansa ylemmäksi ja hänellä olisi ollut syytä toivoa.

Ben-Hur odotti levottomana. Aika tuntui hänestä ijankaikkisuudelta. Joka aironvedolla hän katsoi tribuniin, joka yksinkertaisten varustustensa jälkeen oli laskeutunut vuoteelle ja valmistautui lepäämään. Numero 60 nuhteli itseään ankarasti, hymyili katkerasti itseksensä ja päätti olla sinne enää katsomatta.

Hortator lähestyi. Nyt hän jo oli numero yhden luona. Kahleiden kalina kuului hirveältä. Viimein tuli numero 60:n vuoro! Toivottoman tyynenä Ben-Hur pysäytti aironsa ja ojensi jalkansa päällysmiehelle. Silloin tribuni nousi ja viittasi hortatorille.

Juutalaisen tunteet muuttuivat yht'äkkiä. Mahtavan miehen katse kääntyi Hortatorista häneen. Ben-Hur laski aironsa, ja koko se puoli laivasta, jossa hän seiso, näytti hänestä kirkastuneen. Hän ei kuullut mitä puhuttiin. Hänestä oli kylliksi huomata, että kahle riippui käyttämättä paikallansa ja että päällysmies poistui hänen luotansa ja kävi istumaan tahtipöydän viereen. Niin sointuvilta eivät vasaran lyönnit vielä koskaan olleet tuntuneet hänestä. Rinnallaan ponnistaen lyijystä raskasta airontyveä hän souti kaikin voimin, niin että varsi oli vähällä katketa.

Päällysmies meni tribunin luo ja osoitti hymyillen kahlehtimatonta soutajaa.

"Mikä voima!" hän sanoi.

"Ja mikä sielu!" vastasi tribuni. "Totta tosiaan! Hän on parempi kahleitta. Älä niitä enää hänelle pane milloinkaan."

Sitte hän laskeutui uudestaan vuoteelle.

Laiva kulki tunnin toisensa perästä pitkin meren pintaa, joka tuskin edes värehtikään tuulen henkäyksistä. Miehet, jotka eivät olleet työssä, makasivat, Arrius omalla eri paikallansa, sotamiehet kannella.

Ben-Hurilla oli kaksi, jopa kolmekin vaihtovuoroa, mutta hän ei saanut unta. Kolme vuotta yhtäläistä yön pimeyttä, ja nyt viimeinkin yksi valonsäde! Tuul'ajolla, hukassa, ja viimeinkin maan vilahdus!

Sellaisina hetkinä uni pakenee silmiä. Toivo viihtyy tulevaisuudessa; nykyinen ja kulunut aika vain palvelevat sitä yllyttäjinä, tarjoten kiehtovia näkökuvia. Tribunin suosiosta lentoon päästen se kantoi häntä rajattoman kauas. Hän näki olevansa jo pelastettu kurjuudestaan, päässeensä takaisin kotiinsa, pitävänsä äitiään ja sisartansa sylissänsä. Ne ajatukset tekivät hänet onnellisemmaksi, kuin hän koskaan oli tuntenut olevansa. Että häntä ikäänkuin siivillä vietiin hirvittävää taistelua kohti, se tosiasia ei sinä hetkenä mahtunut hänen ajatuksiinsa. Hänen sydämessään ei nyt ollut vähintäkään sijaa kostolle, siksi suuri oli hänen ilonsa. Messala, Gratus, Rooma ja kaikki niihin liittyvät katkerat muistot tuntuivat hänestä loppuun kärsityiltä tuskilta, maan myrkyllisiltä höyryiltä, joiden yläpuolella hän liiteli, kaukana ja turvattuna loistavain tähtien valtakunnassa.

Synkkä pimeys vielä peitti veden pintaa ennen päivän valkenemista ja kaikki oli Astraeassa hyvässä kunnossa, kun muuan mies, astuen alas etukannelta, riensi Arriuksen luo ja herätti hänet.

Tribuni hypähti ylös, puki yllensä kypärän, miekan ja kilven ja meni sotamiesten päällikön luo.

"Rosvot ovat tuota pikaa edessämme. Ylös ja olkaa valmiit!" hän sanoi ja nousi ylös portaita levollisena ja luottavasti, niin että olisipa kenen hyvänsä tehnyt mieli sanoa: "Mikä onnen suosikki! Apicius on toimittanut hänelle pidot."

V LUKU.

Meritaistelu.

Joka mies, itse laivakin heräsi. Upseerit asettuivat paikoilleensa. Merisotamiehet tempasivat aseensa ja marssivat ulos, kaikin puolin legionalaisten kaltaisina. Jousikimput ja koko sylilliset heittokeihäitä siirrettiin kannelle. Keskiportaita pidettiin öljyastioita ja tulipalloja valmiina käytettäväksi. Varalyhdyt sytytettiin ja vesiastiat täytettiin. Lepovuorolla olevat soutumiehet koottiin vartioituina hortatorin ympärille. Ben-Hur oli hyväksi onneksi niiden joukossa. Päänsä päältä hän kuuli viime valmistusten hiljaista tohinaa, mitenkä merimiehet käärivät purjetta, levittivät verkkoja, irroittivat sotakoneet köysistään ja ripustivat härännahkaisia suojuksia ulkopuolelle pitkin sivuja. Tuota pikaa oli taas kaikki jälleen ihan hiljaista kalerissa; rauha vallitsi, täynnä epämääräistä uhkaa ja odotusta, joka sanoiksi puettuna merkitsee: "kaikki valmis!"

Etukannelta annetusta merkistä, jonka alaupseeri ilmoitti hortatorille, pysähtyivät yht'aikaa kaikki aivot.

Mitä se merkitsi?

Soutupaikkoihinsa kiinni lukituista orjista ei kukaan edes kysynyt sitä itsekseen. Heillä ei ollut mitään syytä siihen, ei isänmaallisuutta, ei kunnianhimoa eikä velvollisuudentunnetta. Ehkäpä tylsinkin heistä ajatteli, mitä kaikkea saattoi tapahtua, siltä kuitenkin uskaltamatta toivoa mitään kohtalon parannusta. Voitto saattoi vain vielä lujemmin kiinnittää hänen kahleensa; laivan turmio taas oli hänenkin loppunsa: jos se upposi tai syttyi tuleen, niin siihen kohtaloon hänkin oli joutunut.

Kysellä asemaansa soutajat eivät saaneet. Ja kuka oli vihollinen? Ehkäpä ystäviä, veljiä, maanmiehiä? Kyllähän näkee, miten välttämätöntä roomalaisten oli sellaisissa tilaisuuksissa kahlehtia onnettomat vangit kiinni paikkoihinsa.

Mutta sellaisiin ajatuksiin heillä sitä paitsi ei ollut aikaakaan.

Ben-Hur kuuli jäleltä päin ääntä ikään kuin soutavien kalerien airoista. Astraea heilui kuin ristilaineissa. Hän aavisti laivaston olevan lähellä ja järjestyvän taisteluun. Siitä ajatuksesta alkoi hänen verensä kuohua.

Merkki kuului kannelta. Aivot laskeutuivat veteen, ja kaleri läksi tuskin kuuluvasti luistamaan eteen päin. Ei sisältä eikä ulkoa kuulunut ääntä, ja kuitenkin joka mies kajutassa vaistomaisesti etsi tasapaino-asentoa yhteentörmäyksen varalta. Yksin laivakin näytti sitä tuntevan ja henkeänsä pidättäen varustautuvan hyppäykseen kuin tiikeri.

Sellaisissa tilaisuuksissa on mahdoton oikein arvata aikaa. Ben-Hur ei myöskään osannut arvata, kuinka kauan oli soudettu. Viimein kaikui kannelta kovia, pitkiä torventöryksiä. Hortator paukutti pöytänsä, niin että se helisi. Soutajat kurottautuivat eteenpäin ja painaen aivot syvälle veteen

kiskasivat yhtäikaa täysin voimin. Kaleri, vavisten joka liitoksestaan ikään kuin hypähti eteenpäin. Toisia torvenääniä kuului vastaukseksi, kaikki jäleltä, ei yhtään edeltä päin; siltä puolelta kuului vain sekavaa hälinää. Sitte tuntui ankara sysäys. Soutajat hortatorin lavan edessä horjahtivat, jopa muutamat kaatuivatkin. Laiva ponnahti taappäin, pysähtyi ja ryntäsi vielä vastustamattomammin eteenpäin. Kuolemanhätäisten miesten kauhuhuutoja kuului kimakasti ja kovemmin kuin torvien räminä ja yhteentörmäyksen räiske. Sitte Ben-Hur tunsu jalkainsa kohdalla, pohjan alla jotakin rutisten, ryskyen murtuvan kappaleiksi ja vaipuvan syvyyteen. Miehet hänen ympärillään katsoivat kauhuissaan toinen toistansa. Riemuhuuto kajahti etukannelta. Roomalainen oinas oli voittanut! Mutta ketä ne olivat, jotka meri oli niellyt? Mitä kansaa ja mistä maasta?

Ei yhtään pysähdystä! Ei mitään lepoa? Eteen päin syöksyi Astraea, ja kohta jo merimiehiä juoksi alas, kastoi villapallot öljyyn ja heitti ne tippuvina kumppaneille ylös kannelle. Tulta oli levitettävä sodan muiden kauhujen lisäksi.

Yht'äkkiä kalerin keula painui niin, että soutajat vaivoin pysyivät paikoillansa. Taaskin kuului roomalaisten voittoriemua ja vihollisten toivotonta kirkunaa. Roomalaisen kalerin suuri keulakoukku oli tarttunut vihollisen laivaan, nostanut sen ilmaan ja pudottanut painumaan upoksiin.

Huuto kasvoi sekä oikealla että vasemmalla, muuttuen sanomattomaksi pauhuksi. Välistä kuului räiskettä ja heti sen jälkeen hätähuutoja, ilmaisten, että toistenkin laivain ylitse oli purjehdittu ja että niiden miehistö oli joutunut vesipyörteihin.

Taistelu vaati kuitenkin uhreja toiseltakin puolen. Tuon tuostakin kannettiin sotamies täysissä varuksissaan alas etuluukusta ja laskettiin verissään, joskus kuolevanakin alas lattialle.

Välistä tunkeutui savupilviä ynnä höyryä ja palaneen ihmislihan käryä alas kajuttaan, muuttaen laivalyhtyjen himmeän valon kellertäväksi hämäräksi. Tukehtumaisillaan Ben-Hur silloin ymmärsi kulettavan palavan laivan vieritse, jonka soutajat paistuivat kahleissansa.

Astraea oli lakkaamatta ollut liikkeessä. Yht'äkkiä se pysähtyi. Etuairot singahtivat pois soutajain käsistä ja soutajat itse alas paikoiltansa. Kannelta kuului rajua jalan töminää ja kahden laivan hankautumista toisiansa vastaan. Ensi kertaa vasaran pauke sotkeutui kuulumattomiin yleisessä jyräkässä. Miehet vaipuivat kauhuissaan lattialle taikka katselivat ympäri kajuttaa etsien piilopaikkaa. Tämän kauhun aikana putosi taikka ylhäältä sysättiin verinen ruumis päistikköä alas etuluukusta ihan Ben-Hurin jalkain eteen. Hän näki puolialastoman ruumiin, kasvot, joita tiheä hiusjoukko pimitti, ja ruumiin alla härännahasta ja puusta tehdyn kilven. Se oli joku raakalainen valko-ihoisista pohjoisista kansakunnista, jonka kuolema oli temmannut pois hävityksen ja koston käsistä. Mitenkä hän tänne joutui? Olikohan joku rautainen käsi temmannut hänet vihollislaivan kannelta? Ei, viholliset olivat nousseet Astraeaan! Roomalaiset taistelivat oman laivan kannella. Nuorta juutalaista vavistutti. Arrius oli ehkä pahassa ahdingossa, puolustamassa kenties henkeänsä. Entä jos hän tulee surmatuksi? Abrahamin Jumala sen estäköön! Eivätkö silloin hänen unelmansa ja toiveensa joutuisi häpeään? Äiti ja sisar, koto ja kartano ja pyhä maa, eikö hän sitte saisikaan niitä enää jälleen nähdä? Sodan pauhu yhä kaikui hänen ympärillensä; hän tarkasteli. Yleinen häiriö vallitsi kajutassa, soutajat olivat kuin jähmettyneet kauhusta. Ainoastaan hortator istui levollisena tahtipöytänsä vieressä odottamassa päällikön käskyjä, näyttäen punaisessa hämyssä moitteetonta tottelevaisuuden kuria, joka oli valloittanut maailman.

Se esimerkki vaikutti hyvää Ben-Huriin. Hän rohkasihe sen verran, että kykeni ajattelemaan. Kunnia ja velvollisuus kytkivät tuon roomalaisen pöytänsä viereen, mutta mitäpä syytä hänellä oli viipyä siellä. Maksoihan vaivan päästä vapaaksi soutupenkistä. Jos hän kuolisi orjana, ei hänen elämästään olisi kenellekään mitään hyötyä. Hänelle oli eloon jääminen velvollisuus, vaikkapa ei mikään kunnia. Hänen henkensä oli hänen kansansa oma. Se kansa ei ollut vielä koskaan astunut niin elävänä hänen silmäinsä eteen; hän näki sen ojennetuin käsivarsin rukoilevan apua. Hän tahtoi rientää sinne. Hän liikahti jo — vaan pysähtyi. Voi, häntähän pidätti roomalainen tuomio. Niin kauan, kuin se oli voimassa, oli pako hyödytön. Koko avarasta maailmasta ei voinut löytyä maalta eikä mereltä paikkaa, jossa hän voisi olla turvassa keisarin kädeltä. Mutta jos hän vaikkapa lain muotojen mukaisesti saavuttaisi vapauden, niin muualla hän ei voisi oleksia kuin Judeassa, täyttämässä pojan velvollisuuksia; missään muussa maassa ei elämä olisi elämisen arvoista. Hyvä Jumala, eikö hän jo ollut kyllin kauan odottanut, toivonut ja rukoillut vapahdusta! Ja eikö tämä odotus ollut näihin asti turha! Mutta viimein oli hän nähnyt tribunin lupauksessa toivoa sen toteutumisesta. Mitäpä muuta se mahtava mies oli tarkoittanut? Ja jos viimeinkin ilmestynyt hyväntekijä nyt tuli surmatuksi! Kuolleet eivät palaa täyttämään elinaikanansa antamiaan lupauksia. Ei, Arrius ei saanut kuolla. Ainakin oli parempi kaatua hänen sivullansa kuin jäädä hänestä eloon kaleriorjana.

Vielä kerran Ben-Hur katsahti ympärilleen. Taistelu kajutan katolla raivosi yhä edelleen, ja vihollislaivat jyskyttivät Astraeaan kylkiä vasten. Orjat kiskoivat kahleitansa, koettaen päästä irti, ja ulvoivat raivokkaasti, kun se ei onnistunut; vartiat olivat rientäneet ylös kannelle; kuri oli lakannut.

Hortator vain pysyi paikallansa, tyynenä ja järkähtämättä kuten ainakin, ilman muuta asetta kuin vasaransa. Mutta sen ääni ei mitään mahtanut hirveässä sodan pauhinassa. Ben-Hur katsahti vielä viimeisen kerran häneen ja syöksyi sitte ylös, ei pakoon, vaan etsimään tribunia.

Hiukan matkaa oli hänestä rappuihin. Sen hän harppasi yhdellä hyppäyksellä ja oli jo puoli välissä portailla, kyllin korkealla, että näki vilahduksen tulipunaista taivasta, vihollislaivoja pitkin Astraeen sivuja, merta, joka oli täynnä laivoja ja niiden jäännöksiä, taistelun, joka riehui Astraean peräkannella, ja suuren hyökkääjäparven harvojen puolustajain ympärillä. Äkisti hän horjahti ja kaatui alas takaperin. Kansi hänen allansa tuntui nousevan ilmaan ja hajoavan kappaleiksi; sitten silmänräpäyksessä rungon koko takapuoli halkesi kahtia. Aallot syöksyivät kohisten ja kuohuen sisään, ikään kuin olisivat vain odottaneetkin sitä hetkeä. Ben-Hurin ympärillä oli vain vettä ja pilkko pimeätä.

Vaikka nuorella juutalaisella paitsi voimansa oli myöskin tuota epämääräistä hätävoimaa, jota luonto pitää varalla juuri sellaisen hengenhädän tapauksia varten, ei hän kuitenkaan voinut sitä käyttää, sillä pimeä ja kohiseva pyörre riistivät häneltä tahdonvoiman.

Sisään tulviva vesi syöksi hänet kuin puulastun takaisin kajuttaan, johon hän olisi hukkunut, ell'ei vajoovan laivan vastustusvoima olisi työntänyt häntä ylös päin. Syvällä veden alla työnsi onsi runko hänet ulos, ja hän alkoi nousta pinnalle irtainten esineiden kansa. Ylös sukeltaessaan hän sai kiinni jostakin eikä päästänyt sitä irti. Aika, jonka hän viipyi veden alla, tuntui hänestä ijankaikkisen pitkältä. Viimein hän kuitenkin pääsi ylös. Hän veti ahneesti sisäänsä raitista ilmaa, tarttui paremmin lankkuun kiinni ja katseli ympärilleen, pyyhkiellen vettä silmistään ja tukastaan.

Kuolema oli veden alla ollut häntä lähellä; hän huomasi sen uhkaavan veden päälläkin — uhkaavan monimuotoisena.

Savu liiteli merellä läpikuultavana sumuna, siellä täällä tuikahtaen loistaviksi tuliryhmiksi, jotka Ben-Hur arvasi palaviksi laivoiksi. Taistelua kesti yhä edelleen, mutta hän ei tiennyt, kutka voittivat. Silloin tällöin kulki ohitse laiva, pimittäen hetkiseksi tulen hohdon. Etäämpää kuului yhteen törmäävien laivain jymy. Vaara oli kuitenkin lähempänä. Astraean vaipuessa oli siinä, paitsi sen omaa väkeä, myöskin kahden vihollislaivan väestöt. Moni heistä nousi jälleen ylös, ja taistelu jatkui samalla laudalla tai puunkappaleella, sitten kun se ehkä jo oli alkanut syvällä veden alla. Syleillen toisiaan hengen edestä, siellä täällä käyttäen myöskin miekkaa ja keihästä, roiskuttelivat he vettä, joka toisella puolen oli mustaa kuin noki, toisella punertavaa tulen kajastuksesta. Häneen heidän taistelunsa ei koskenut vähintäkään; he olivat kaikki hänen vihollisiansa ja olisivat kylläkin surmanneet hänet, saadakseen vain lankun, jolla hän uiskenteli. Niinpä hän kiireimmiten pyrki sieltä etemmäksi.

Nyt kuului nopeaa soutamista, ja hän näki kalerin tulevan ihan kohti. Korkea keula näytti hänestä kahta vertaa korkeammalta, ja punertava loisto, joka välähteli sen kullatuista veistoksista, teki sen ikään kuin eläväksi, käärmeen muotoiseksi. Vesi kohoili kuohuksi sen keulan alta.

Ben-Hur uiden työnsi suurta hankalata lautaa edellensä. Sekunnit olivat kalliit; puolestakin sellaisesta ajan rahdusta saattoi elämä tai kuolema riippua. Siinä pulassaan hän huomasi käden piteuden päässä edessään kullalta välkkyvän kypärän nousevan ylös. Kohta näkyi kaksi kättäkin, sormet suorina. Kädet olivat suuret ja voimakkaat; jos ne kerran saivat kiinni jostakin, niin ne eivät suinkaan vähällä päästäneet irti saalistansa. Ben-Hur väistyi peloissaan syrjään. Kypärä ja sen sisällä oleva pää nousivat ylemmäksi; molemmat kädet alkoivat rajusti pieksää vettä; pää retkahti takaperin, joten kasvot tulivat näkyviin. Ammottava suu, suuret, tuijottavat silmät ja hukkuvan miehen veretön kalpeus olivat hirveät katsella. Mutta Ben-Hur kuitenkin huudahti ilosta, ja kun kasvot jälleen painuivat veden alle, tarttui hän kypärän leukavitjoihin ja veti miehen lankulle.

Hän oli tribuni Arrius.

Pitkän aikaa kiehui ja roiskui vesi ihan vieritse kulkevan laivan airojen mylleröittäjänä Ben-Hurin ympärillä ja pakoitti häntä ponnistamaan kaikki voimansa, pysyäkseen laudalla ja samalla estääkseen roomalaisen päätä joutumasta veden alle. Kaleri pääsi juuri ohitse, niin ett'ei ollut enää pelkoa sen airoista. Se kulki uivien ihmisten, paljasten ja kypäräisten päiden päällitse. Kumea jysäys ja kova huuto saattoivat pelastajan kääntämään katseensa pois pelastetusta. Hurja tyytyväisyys täytti hetkiseksi hänen sydämensä. Astraean puolesta oli kostettu.

Taistelu raivosi yhä edelleen, mutta vastustus muuttui nyt paoksi. Kuka oli voittaja? Ben-Hur käsitti, miten suuresti hänen vapautensa ja tribunin henki riippuivat siitä. Hän työnsi lautaa Arriuksen alle, kunnes se kannatti häntä, ja koetti sitte kaikin tavoin pysyttää häntä siinä asennossa. Päivä lähenei hitaasti. Hän odotti aamunkoittoa toivovalla mielellä, mutta välistä pelolla. Olivatko roomalaiset voittaneet vaiko merirosvot? Jos merirosvot, silloin hänen pelastettunsa oli hukassa.

Aamu valkeni viimein täyteen loistoonsa, ja meri oli kirkkaana kuin peili. Lännestä päin näkyi maata,

mutta niin etäältä, että oli turha koettaakaan päästä sinne. Siellä täällä uiskenteli haaksirikkoisia kuten hän itsekin. Merenpinta oli monesta paikasta mustana hiiltyneistä tai savuavista laivan jäännöksistä. Etäällä oli kaleri, rikki revitty purje riippuvana katkenneesta mastosta. Soutajat olivat siitä kadonneet. Vielä paljoka etäämpänä hän näki liikkuvia pisteitä, joita arveli pakeneviksi tai takaa ajaviksi laivoiksi, tai ehkäpä ne olivat vain valkoisia merilintuja.

Siten kului vielä tuntikausi. Hänen hätänsä kasvoi. Joll'ei pikaista apua saapunut, oli Arrius kuoleva. Välistä hän jo nytkin näytti ihan kuolleelta, niin hiljaa hän makasi. Hän riisui häneltä kypärän ja sitte hyvin suurella vaivalla rintahaarniskan. Sydän sykki säännöttömästi. Ben-Hur sai siitä hyvästä merkistä rohkeutta, niin että paremmin jaksoi kestää ponnistuksia. Hän ei voinut muuta tehdä kuin odottaa ja rukoilla, kansansa tavan mukaan.

VI LUKU.

Vapaana ja ottopoikana.

Kivut, joita hukkuvaisilla on henkiin herätessä, ovat tuskallisemmat kuin itse hukkuminen. Arrius kesti ne ja alkoi Ben-Hurin suureksi iloksi viimein puhua.

Sekavista kysymyksistä, missä hän oli ja miten pelastunut ja kenen kautta, hän viimein johtui takaisin itse taisteluun. Epävarmuus, kuka oli voittanut, palautti jälleen kaikki hänen sielunsa voimat. Siihen hyvään tulokseen oli melkoisesti vaikuttanut pitkä lepo, vaikk'ei se ollutkaan mukava tuolla heidän heikolla aluksellansa. Vähitellen hän tuli aivan puheliaaksi.

"Pelastuksemme tietysti riippuu taistelun päätöksestä. Minä käsitän täydellisesti, mitä sinä olet tehnyt minulle. Olet suoraan sanoen oman henkesi uhalla pelastanut minun henkeni. Tunnustan sen kieltelemättä, ja mitä hyvänsä tapahtukoon, minä kiitän sinua. Vieläpä enemmänkin: jos onnen jumalatar on minulle suosiollinen ja pelastaa meidät tästä vaarasta, niin minä sinulle kyllä näytän sellaisia suosion osoituksia, kuin soveltuu roomalaiselle, jolla on valtaa ja varoja osoittaa kiitollisuuttansa. Mutta nyt meidän vielä tulee katsoa, oletko hyvällä tarkoituksellasi tosiaankin tehnyt minulle hyvän työn; taikka minä pikemmin vetoan sinun hyväntahtoisuuteesi" ... hän vitkasteli ... "ja pyydän, jos siksi tulisi, sinua tekemään minulle suurimman ystävyystyön, jonka mies voi tehdä toiselle. Anna nyt minulle se lupaus."

"Joll'ei se ole mitään kiellettyä, kyllä minä teen", vastasi Ben-Hur.

Arrius vaipui jälleen laudalle.

"Oletko sinä tosiaankin Hurin, sen juutalaisen poika?" hän sitte kysyi.

"Niin on, kuin olen sanonut."

"Minä tunsin isäsi..."

Judah siirtyi likemmäksi tribunia, jonka ääni oli heikko, ja kuunteli kiihkeästi. Nyt viimeinkin hän luuli saavansa kuulla jotakin kodistansa.

"Minä tunsin hänet ja rakastin häntä", jatkoi Arrius.

Jokin asia lienee taaskin häirinnyt puhujan ajatusjuoksua, sillä hän oli vaiti kotvasen.

"Jos sinä olet hänen poikansa", hän sitte jatkoi, "niin tietysti olet kuullut puhuttavan Catosta ja Brutuksesta. He olivat jaloja miehiä ja jaloimmat kuolemassa. Erotessaan elämästä he jättivät jälkeensä tämän lain: Roomalaisen ei pidä elää onneansa kauemmin. Kuunteletko, mitä minä puhun?"

"Kyllä minä kuulen."

"Meillä roomalaisilla ylimyksillä on tapana pitää sormusta. Sellainen on tässä kädessäni. Ota se!"

Hän ojensi kätensä Judahille, joka teki, kuten käskettiin.

"Pane se sormeesi."

Ben-Hur teki niin.

"Sillä korulla on tarkoituksensa", sanoi Arrius sitte. "Minua pidetään rikkaana Roomassakin. Minulla ei ole mitään perhettä. Näytä sitä sormusta huoneeni haltialle, joka hoitaa omaisuuttani minun poissa ollessani. Hänet kyllä löydät huvilasta Misenumin läheltä. Sano hänelle, miten sormus joutui sinun käsiisi, ja hän ei sinulta kiellä mitään, pyydäppä vaikka kaikki tyyni. Jos saan elää, toimitan minä asiat vielä paremmin. Minä vapautan sinut, hankin sinulle takaisin kotosi, ja sinä saat itse valita ammatin, joka mielessäsi enimmän leikittelee. Kuuletko?"

"Kuinka voisin olla kuulematta."

"Lupaatko siis ... jumalain kautta?"

"En, hyvä tribuni: minä olen juutalainen."

"No hyvä, lupaa minulle sen jumalan kautta tai sillä tavalla, kuin sinusta on pyhin vala, tehdä, mitä minä nyt esitän, ja juuri sillä tavalla, kuin minä tahdon. Minä odotan lupauksiasi."

"Jalo Arrius, sinun puhetavastasi luulen huomaavani, että asia on tärkeä, ja se neuvoo minua olemaan varovainen. Sano ensin, mitä tahdot."

"Annatko sitte minulle lupauksen?"

"Silloinhan lupaus olisi jo edeltä päin annettu ja ... siunattu olkoon isäini Jumala, tuolta tulee laiva!"

"Mistä päin?"

"Pohjoisesta."

"Voitko mistään ulkonaisesta merkistä huomata, minkä kansakunnan laivoja se on?"

"En; minähän olen palvellut vain soutumiehenä."

"Onko siinä lippua?"

"En voi huomata."

Arrius oli hetkisen vaiti, nähtävästi vaipuneena syviin ajatuksiin.

"Tuleeko laiva yhä tänne päin?" hän viimein kysyi.

"Tulee vielä."

"Katso vielä kerran, onko sillä lippua."

"Ei ole."

"Eikö sitte muita tuntomerkkejä?"

"Siinä on yksi purje, kolme airoriviä, ja se tulee täyttä vauhtia. Muuta en osaa sanoa."

"Voittanut roomalais-laiva olisi nostanut monta lippua. Se on varmaankin vihollinen. Kuuntele nyt", sanoi Arrius, muuttuen jälleen vakavaksi, "kuule niin kauan, kuin vielä voin puhua. Jos se laiva on merirosvo, on sinun henkesi pelastettu. He tosin eivät anna sinulle vapautta, vaan panevat sinut airomieheksi, mutta he eivät surmaa sinua. Sitä vastoin minut..."

Tribunin ääni värähteli.

"Totta tosiaan!" hän päättävästi jatkoi, "minä olen liian vanha kärsimään sellaista häpeää. Kerrottakoon Roomassa, että Kvintus Arrius painui, niin kuin roomalaisen tribunin sopii, pohjaan laivoineen vihollisten keskellä. Sitä minä sinulta tahdon. Jos kaleri on vihollinen, sysää minut alas laudalta ja hukuta. Kuuletko? Vanno tekeväsi niin."

"Minä en vanno enkä tee sellaista tekoa", sanoi Ben-Hur jyrkästi. "Laki, joka minusta on kaikista kallein, tekisi minut vastuunalaiseksi sinun hengestäsi, hyvä tribuni. Ota takaisin sormuksesi" — hän veti sormuksen pois sormestaan — "ja myös kaikki kauniit lupauksesi, jos pelastumme tästä vaarasta. Tuomio, joka elinkaudeksi lähetti minut soutupenkille, teki minut orjaksi, mutta sittekin minä yhtä vähän olen orja kuin sinun vapautettusikaan. Olen Israelin poikia ja ainakin tänä hetkenä ihan itsenäinen mies... Ota takaisin sormus."

Arrius ei liikahtanut.

"Etkö tahdo?" jatkoi Judah. "En vihasta enkä minkäänlaisesta vastenmielisyydestä, vaan vapautuakseni väärästä velvollisuudesta minä heitän lahjasi mereen. Kas noin, tribuni!"

Hän heitti sormuksen kauas. Arrius kuuli sen putoamisen, mutta ei katsonut sinne päin.

"Sinä teit tyhmästi", hän sanoi, "kaksin verroin tyhmästi siinä asemassasi. Minä en ole sinusta riippuvainen kuolemaani katsoen. Elämä on lanka, jonka kyllä voin katkaista ilman sinun apuasikin; mutta jos minä sen teen, mitä sinusta sitte tulee? Miehet, jotka ovat päättäneet kuolla, kuolevat mieluisemmin toisen käden kautta, sillä sielu, jonka Plato on antanut meille, nousee kapinaan itsensä tuhoamisen ajatuksesta. Siinä kaikki. Jos laiva on merirosvo, niin minä lähden pois tästä maailmasta. Se päätökseni on luja. Olen roomalainen. Menestys ja kunnia ovat minulle kaikki kaikissa. Olisin kuitenkin tahtonut olla sinulle hyödyksi, mutta sinä et tahtonut. Sormus oli ainoa merkki, joka tänä hetkenä oli käsissä osoittamaan viimeistä tahtoani. Me olemme molemmat hukassa. Minä kuolen valittaen vain, että voitto ja kunnia on riistetty minulta. Sinä jäät eloon, ja kuollessasi sinä kadut, että hurksaat velvollisuudet jäivät täyttämättä hulluutesi tähden. Minä surkuttelen sinua."

Ben-Hur näki nyt selvemmin äskeisen tekonsa seuraukset, mutta ei sittekään muuttanut mielipidettensä.

"Näinä kolmena vuotena, jotka olen orjana ollut, olit sinä, tribuni, ensimmäinen, joka osoitit minulle hyvántahtoisuutta. Ei, olipa tosiaan toinenkin." Ääni hiljeni, silmät kostuivat, ja hän näki selvästi edessään sen pojan kasvot, joka antoi hänelle juomista Nazaretin kaivolla. "Sinä ainakin olit ensimmäinen, joka kysyit, kuka minä olin. Vaikkapa äsken, kun ojensin käteni ja pelastin sinut vaipumasta alas, minulle johtuikin mieleen, miten monella tavalla sinä saattaisit olla minulle hyödyksi kurjuudessani, niin sen tekoni vaikuttimena ei suinkaan ollut itsekkäisyys. Sen minä pyydän sinun uskomaan. Sitä paitsi nyt juuri tänä silmänräpäyksenä Jumala antaa minun käsittää, että minun tulee ainoastaan luvallisilla keinoilla elää määrättyyn aikaan asti. Tahdon ennemmin kuolla sinun kanssasi kuin ruveta sinun pyöveliksesi. Minun luonteeni on yhtä luja kuin sinunkin; vaikka tarjoisit minulle koko Rooman, jos sinulla olisi valtaa sitä lahjoittaa, niin en surmaisi sinua. Cato ja Brutus olivat lapsia hebrealaisten rinnalla, joiden lakia juutalaisen täytyy totella."

"Mutta pyyntöni. Oletko sinä..."

"Käskyäsi minä pitäisin suuremmissa arvossa, mutta en kuitenkaan tekisi sitä. Tämä puhe loppukoon tähän."

Molemmat olivat vaiti ja odottelivat lähestyvää alusta, Arrius ummessa silmin, välinpitämättömänä.

"Tiedätkö varmaan, että se on vihollinen laiva?" kysyi Ben-Hur.

"Niin luulen", kuului vastaus.

"Se pysähtyy ja lähettää sivultansa veneen."

"Näetkö lippua?"

"Eikö ole mitään muuta merkkiä, joista voisi nähdä, onko se roomalainen?"

"Jos se on roomalainen, on sillä kypärä maston latvassa."

"Ole sitte hyvilläsi, kypärä näkyy."

Arrius ei kuitenkaan ollut täydellisesti vakuutettu.

"Miehet pikku veneessä pelastelevat haaksirikkoisia. Merirosvot eivät ole niin lempeät."

"He ehkä tarvitsevat soutajia", vastasi Arrius, arvattavasti muistaen aikoja, jolloin hänkin pelasteli haaksirikkoisia samaa tarkoitusta varten.

Ben-Hur katseli tarkkaan laivaväen liikkeitä.

"Laiva lähtee liikkeelle", hän sanoi.

"Mihin päin?"

"Oikealla puolen meistä on kaleri, luultavasti tyhjänä väestä. Laiva laskee suoraan sitä kohti. Nyt se jo on sen vieressä. Nyt menee väkeä sen kannelle."

Arrius avasi silmänsä ja elpyi.

"Kiitä jumalaasi!" hän sanoi Ben-Hurille, katsahdettuaan kaleriin, "niin kuin minäkin kiitän jumalani!"

Merirosvot eivät korjaisi laivaa, vaan upottaisivat. Tuosta teosta ja maston kypärästä näen, että se on roomalainen. Minä olen voittanut. Onnen jumalatar ei ole luopunut minusta. Me olemme pelastetut. Viittaa kädelläsi, huuda heille! Minusta tulee duumviri, ja sinusta? Minä tunsin isäsi ja rakastin häntä. Hän oli tosiaankin ruhtinas. Hän näytti minulle, ett'ei juutalainen ole raakalainen. Minä otan sinut kanssani, sinä tulet minun pojakseni. Kiitä Jumalaasi, ja huuda tänne merimiehet, mutta pian! Meidän täytyy ajaa rosvoja takaa. Ei yhdenkään pidä pääsemän pakoon."

Judah nousi seisomaan lankulle, viitto käsilään ja huusi niin kovasti, kuin suinkin jaksoi. Viimein pikku veneen väki huomasi heidät ja kävi pian korjaamassa.

Arrius oteltiin kalerissa vastaan kaikilla kunnian osoituksilla, joita onnen suosima sankari ansaitsi. Kannelle laitetulta vuoteelta hän tiedusteli taistelun viimeiset yksityiskohdat. Sitte kun kaikki elossa olevat oli pelastettu vedestä ja saalis korjattu, nostettiin uudestaan amiralinlippu ja lähdettiin pohjoista kohti, tapaamaan muuta laivastoa ja päättämään voittoa. Sopivaan aikaan saapuivat ne viisikymmentä kaleria, jotka olivat kiertäneet saaren pohjoispäitse, vihollisia vastaan ja tuhosivat heidät kokonaan. Ei ainoakaan päässyt pakoon. Tribunin kunniaa enensi vielä se, että 20 viholliskaleria saatiin anastetuksi.

Misenumiin palatessa otettiin Arrius vastaan sydämmellisimmillä onnentoivotuksilla. Nuorukainen, joka hänellä oli seurassaan, veti puoleensa hänen ystäviensä huomiota. Vastaukseksi heidän kysymyksiinsä, kuka hän oli, tribuni hyvin laveasti kertoi pelastumisensa historian ja esitti nuorukaisen, vaan kuitenkin huolellisesti jätti mainitsematta kaikki, mikä koski hänen entisiin vaiheihinsa. Kertomuksensa lopuksi hän kutsui Ben-Hurin luoksensa ja laski ystävällisesti kätensä hänen olkapäälleen, sanoen:

"Ystävät, hän on minun poikani ja perilliseni, jos on jumalain tahto, että minulta mitään jää, ja hän saa periä minun nimenikin. Minä pyydän teitä rakastamaan häntä samoin, kuin rakastatte minua itseänikin."

Heti, kun sattui sopiva tilaisuus, toimitettiin juhlallinen ottopojaksi otto. Sillä tavalla urhoollinen roomalainen täytti Ben-Hurille antamansa lupauksen toimittaa hänelle kelvollisen pääsyn keisarilliseen maailmaan.

Arriuksen palauksen jälkeisessä kuussa vietettiin erittäin komeasti *armilustrium* eli juhla merivoiton kunniaksi Skauruksen teatterissa. Rakennuksen toinen puoli oli koristettu sotasaaliilla, josta katsojat enimmin ihmettelivät kahdenkymmenen, urhoollisessa taistelussa valloitetun laivan keulaa lippuineen, niiden päällä, niin korkealla, että juhlassa olevat 80,000 katsojaa voivat sen helposti lukea, oli seuraava kirjoitus:

Merirosvoilta Euripon lahdessa
ottanut
Kvintus Arrius,
duumviri.

Neljäs kirja.

Alva. Entäpä, joll'ei kuningas niin päättä? Nyt etenkin —

Kuningatar. Sitte minä odotan oikeutta, kunnes se tulee. Ja nehän ne ovatkin onnellisimpia, joiden tuntonsa sallii tyynesti varrota oikeuttaan.

Schiller, *Don Carlos.*

I LUKU.

Antiokiassa.

Heinäkuussa vuonna 23 j.Kr. olemme Antiokiassa, joka siihen aikaan oli itämaiden kuningatar ja Rooman jälkeen maailman mahtavin, vaikk'ei väkirikkain kaupunki.

Tavallisesti luullaan, että sen ajan siveettömyys ja tuhlaus olivat alkuisin Roomasta ja sieltä levisivät yli koko keisarikunnan ja että suuret kaupungit ainoastaan matkivat sen esimerkkiä. Vaan tätä sopii kuitenkin epäillä. Valloituksista johtuva vaikutus näyttää yleensä kovasti koskeneen voittajan siveyteen. Kreikassa ja Egyptissä oli paljo turmiollisia lähteitä, ja jokainen tämän aineen tutkija tulee helposti vakuutetuksi, että tapoja turmeleva tulva juoksi idästä länteen päin ja että suuri Antiokian kaupunki, Assyrian vallan ja komeuden mitä vanhin pääpaikka, oli tuon tuhoa levittävän tulvan paras lähde.

Kuormalaiva laski meren siniselältä Orontes-jokeen. Oli aamupuoli päivästä. Kuumuus oli paahtava, mutta kaikki, joilla oli oikeutta, oleskelivat kannella, muiden muassa myöskin Ben-Hur.

Nämä viisi vuotta olivat kehittäneet nuoren juutalaisen täydeksi mieheksi. Vaikka valkoinen liinapuku, joka hänellä oli yllä, osaksi kätki hänen vartalonsa, näytti se tavattoman miellyttävältä.

Hän oli jo toista tuntia istunut purjeen varjossa, ja monta matkustajaa, hänen kansalaistansa, oli turhaan koettanut alottaa puhelua hänen kanssaan. Hän vastaili kysymyksiin lyhyesti, vaikkakin arvokkaan kohteliaasti, ja latinaksi. Hänen puhdas kielensä, sivistynyt käytöksensä ja umpimielisyytensä vain sitä enemmän kiihottivat heidän uteliaisuuttaan. Hänen käytöksensä oli levollinen ja miellyttävä kuin ylimyksellä ainakin, mutta jotkut hänen ruumiinsa ominaisuudet tuntuivat olevan siihen nähden ristiriidassa. Niinpä esimerkiksi hänen käsivartensa olivat suhteettoman pitkät, ja kun hän, pysyäkseen tasapainossa laivan heiluessa, otti kiinni jostakin esineestä, niin hänen käsiensä suuruus ja väkevyys heti pisti silmään. Arvailtiin, kuka ja mikä miehiänsä hän oli, ja hartaasti haluttiin oppia tuntemaan hänen elämänsä yksityiskohtia. Tai toisin sanoen, hänen ulkomuotonsa näytti, ettei hänen elämänsä historia ollut mikään tavallinen.

Laiva oli matkallaan poikennut Kypron satamaan, ja sieltä oli matkustajaksi tullut eräs näöltään hyvin kunnianarvoinen hebrealainen. Ben-Hur teki hänelle pari kysymystä. Vastaukset herättivät hänessä luottamusta, ja viimein alkoi heidän keskenä pitempi puhelu.

Laivan saapuessa Oronteen lahteen saapui sinne kaksi muutakin laivaa, jotka jo oli nähty ulkona merellä, ja laski yht'aikaa jokeen, nostaen kumpikin koko joukon pieniä vaaleankeltaisia lippuja. Koetettiin arvata kuka minnekkin päin näiden lippujen merkitystä. Viimein joku matkustaja kääntyi hebrealaisvanhuksen puoleen pyytäen selitystä.

"Kyllä tiedän noiden lippujen merkityksen", hän vastasi; "ne eivät ilmaise mitään kansallisuutta, vaan ovat ainoastaan omistajan merkkejä."

"Onko hänellä monta laivaa?"

"On."

"Tunnetko sinä häntä?"

"Olen minä asioissa hänen kanssansa."

Matkustajat katsoivat vanhusta, ikään kuin tahtoen kehottaa häntä puhumaan tarkemmin. Ben-Hur kuunteli erittäin halukkaasti.

"Hän asuu Antiokiassa", jatkoi hebrealainen levollisesti, kuten hänen tapansa oli. "Hänen suunnaton rikkautensa on tehnyt hänet kuuluisaksi, ja ihmisten ajatus hänestä ei ole aina lempein. Kerran oli Jerusalemissa ruhtinas ikivanhasta suvusta, nimeltä Hur."

Judah koetti näyttää välinpitämättömältä, mutta hänen sydämensä sykki kiireemmin.

"Ruhtinas oli kauppias, ja erinomainen asioimiskyky hänellä olikin. Hän ryhtyi suuriin yrityksiin sekä itä- että länsimaissa. Suuriin kaupunkeihin hän perusti haaraosastoja. Antiokian osastoa hoiti eräs mies, Simonides, jota muutamat sanoivat Hurin uskotuksi palvelijaksi; hän oli juutalainen, vaikka nimi oli kreikkalainen. Ruhtinas hukkuu merimatalla. Hänen liikkeensä jatkui kuitenkin ihan entisellään. Vaan jonkun ajan kuluttua sattui perheelle suuri onnettomuus. Ruhtinaan ainoa poika, joka oli juuri mieheksi pääsemässä, koetti surmata roomalaista prokuraattoria Gratusta Jerusalemin kadulla, mutta ei onnistunut, eikä hänestä ole siitä päivin kuulunut mitään. Roomalaisen kosto kohtasi koko sukua; ei ainoatakaan, jolla oli Hur nimenä, jätetty eloon. Palatsi lukittiin sineteillä ja on nyt kyyhkysien hallussa. Hur-suvun omaisuus anastettiin valtiolle eikä siitä mitään säilynyt roomalaishallituksen ahneudella. Prokuraattori osasi lääkitä haavansa kultaisella voiteella."

Kuulijat nauroivat.

"Se on toisin sanoen: hän piti koko omaisuuden itse!" virkkoi eräs heistä.

"Niin sanotaan", vastasi juutalainen, "minä kerron historian ainoastaan siten, kuin itse sen kuulin. Ja

kertoakseni edelleen, Simonides, joka oli ollut ruhtinaan asiamies täällä Antiokiassa, avasi kohta liikkeen omassa nimessään ja vaurastui uskomattoman lyhyessä ajassa kaupungin etevimmäksi kauppiaksi. Entisen isännän tavalla hän lähetti karavaneja Indiaan, ja hänen kalerejansa on merellä enempi kuin aluksia jossakin kuninkaallisessa laivastossa. Hänelle sanotaan kaiken onnistuvan. Hänen kamelinsa kuolevat ainoastaan vanhuudesta, hänen laivansa eivät joudu koskaan haaksirikkoon, ja jos hän heittäisi lastun virtaan, niin se palaisi hänelle kultaisena takaisin."

"Kuinka kauan hän on sillä tavalla kauppaa käynyt?"

"Ei täyttä kymmentä vuotta."

"Hän lienee päässyt hyvästi alkuun."

"Niin, sanotaan, että prokuraattori sai käsiinsä ainoastaan näkyvän omaisuuden, niin kuin ruhtinaan hevoset, karjan, kartanon, maat, laivat ja mitä muuta oli arvokasta. Rahaa ei löydetty, vaikka sitä olisi pitänyt olla suunnattomasti. Mihin se oli joutunut, on vieläkin selviämätön arvoitus."

"Ei minusta", sanoi eräs matkustaja, omituisesti nauraen.

"Kyllä ymmärrän", vastasi juutalainen. "Ovat muutkin ajatelleet samaa kuin sinä. Yleinen ajatus on juuri se, että Hurin rahat ne auttoivat Simonides vanhuksen vauhtiin. Prokuraattorikin ajattelee samaa taikka ainakin on ajatellut, sillä viiden vuoden kuluessa hän on kahdesti otattanut kauppiaan kiinni ja kiduttanut häntä."

Judah tarttui kovemmin kiinni köyteen, jota vasten nojasi.

"Hänen ruumiissaan ei sanota olevan ainoatakaan ehyttä luuta. Viimeksi hänet nähdessäni hän istui muodottomana rujona tuolissaan, tyynyjä ympärillä."

"Hirveätä!" huudahtivat useimmat kuulijat yht'aikaa.

"Ei mikään tautikaan olisi voinut tehdä häntä niin muodottomaksi, vaan hän ei sittenkään huolinut kidutuksista. Mitä hänellä oli, oli hänen laillista omaisuuttaan, ja hän oli käyttänyt sitä laillisella tavalla; muuta tunnustusta häneltä ei saatu. Nyt on kuitenkin vaino loppunut. Hän on Tiberiukselta saanut avonaisen kirjeen, jossa hänelle on tunnustettu rajaton kauppa-oikeus."

"Siitä hän on kyllä saanut maksaa hyvät rahat."

"Nuo laivat ovat hänen", jatkoi hebrealainen, huolimatta vastata huomautukseen. "Hänen meriväellään on tapana tervehtiä toisiansa keltaisilla lipuilla, kun sattuvat vastakkain, ja ne merkitsevät sitä että heillä on ollut onnellinen matka."

Siihen vanhus lopetti kertomuksensa.

Kalerin päästyä onnellisesti joen uomaan puhutteli Judah vanhaa juutalaista.

"Mikä oli kauppiaan herran nimi?"

"Ben-Hur, Jerusalemin ruhtinaita."

"Mihin ruhtinaan perhe joutui?"

"Poika lähetettiin kalereille. Saatan vaikka vakuuttaa, että hän on kuollut. Vuosi on tavallinen elon aika soutupeikkiin kiinni tuomituille. Leskestä ja tyttärestä ei ole kuulunut mitään. Ne, jotka tietävät heidän kohtalonsa, eivät tahdo mitään sanoa. Luultavasti he kuolivat jossakussa niistä vankiloista, jotka saastuttavat Judean maata."

Judah meni pois perämiehen lähelle. Hän oli niin ajatuksiinsa vaipunut, että tuskin huomasi joen rantoja, jotka merestä kaupunkiin asti olivat erittäin viehättävät. Syrialaiset hedelmäpuistot ja viinimäet ympäröivät siellä huviloita, jotka olivat yhtä komeita kuin Neapelin seuduilla. Yhtä vähän hänen huomionsa kiintyi laivoihin, joita edes takaisin liikkui tavattoman paljo, tai merimiesten lauluihin ja huutoihin. Taivas säteili täydessä puolipäivän loistossa, ja kuumuus paahtoi sekä maata että vettä. Ainoastaan hänen elämänsä oli synkkäin varjojen pimittäjä.

Kerran vain hän hetkiseksi heräsi ajatuksistaan, silloin kun hänen matkakumppaninsa osoittivat Dafnen metsikköä, joka näkyi muutamassa joen polvekkeessa.

II LUKU.

Etsimässä.

Kaupungin tullessa näkyviin matkustajat laivan kannella tähystelivät hyvin kiihkeästi kaikkea, ettei vain suinkaan jäisi mitään merkittävää huomaamatta. Kunnianarvoinen juutalainen, jonka jo olemme esittäneet lukijalle, paraastaan yksinänsä puhui tai ainakin puhui enimmänsä.

"Joki juoksee tässä länttä kohti", hän sanoi yleiseksi vastaukseksi matkustajain kysymyksiin. "Muistan vielä ajan, jolloin se huuhteli muurien juuria; mutta Rooman alammaisina olemme eläneet rauhassa, ja kauppa on saanut tahtonsa toteutumaan, kuten sellaisissa oloissa aina käy. Nyt on koko joen suu täynnä laivaveistämöitä. Tuolla", hän sanoi viitaten etelää kohti, "on Kasius- eli Orontes-vuori, joksi sitä kansa sanoo; se katselee veljeensä Amnus-vuorta, ja niiden välillä on Antiokian tasanko. Etempänä ovat Mustavuoret, joilta kuningasten vesijohdot kulettavat kirkkainta vettä kaupunkiin, virvoittamaan kansaa ja kostuttamaan katuja. Metsät siellä ovat vielä ihan raivaamatta ja täynnä metsäeläimiä ja lintuja."

"Missä järvi on?" joku kysyi.

"Tuolla pohjoisessa päin. Sinne voit päästä hevosella tai vielä mukavammin veneellä, sillä yksi joen haarake vie sinne."

"Dafnen metsikkökö?" hän sanoi kolmannelle kysyjälle. "Sitä ei kukaan osaa kuvaella. Se on alkuaan Apollosta, joka sitä suosii enemmän kuin Olympoa. Ihmisiä käy siellä vain yhden ainoan kerran sitä katsomassa, mutta eivät enää malta lähteäkään sieltä pois. Yleinen sananparsa kuuluu: Parempi olla toukka ja syödä Dafnen silkkiäispuita kuin olla kuninkaan vieras."

"Tahdotko sillä varoittaa minua käymästä siellä?"

"En suinkaan! Mene, jos sinua haluttaa. Kaikki sinne rientävät, kynikko-filosofit, keskenkasvuiset pojat, naiset ja papit, kaikki ne sinne rientävät. Minä olen niin vakuutettu teidänkin kaikkein menevän sinne, että uskallan tässä antaa teille neuvon. Älkää huoliko ottaa asuntoa kaupungissa, vaan menkää suoraa tietä kylään, joka on lähellä metsikköä. Tie menee puiston läpi, jota lähteet kostuttavat. Apollon ja hänen neitsyensä palvelijat rakensivat kaupungin, ja sen porteissa, käytävillä ja tuhansissa piilopaikoissa näette luonteita, tapoja ja muita omituisuuksia, joita ei suinkaan missään muualla nähdä. Mutta katsokaas, tuossa on jo kaupungin muuri, suuren arkitehdin Keraeuksen mestariteos."

Kaikki kääntyivät katsomaan ukon viittaamaan suuntaan.

"Tämä osa rakennettiin ensimmäisen Seleukidin käskystä. Kolme vuosisataa, jotka se on seisonut, ovat tehneet sen niin lujaksi, että se on kuin osa tuosta kalliosta."

Muuri tosiaankin ansaitsi ylistystä. Korkeana, lujana ja rohkeihin harjanteihin ulkonevana se katosi etelään päin näkyvistä.

"Sen yläosassa on 400 tornia, joita käytetään vesisäiliöinä", jatkoi juutalainen. "Ja katsokaa muurin ylitse. Vaikka se onkin korkea, näette kuitenkin kaukaa pari yhtä korkeata. Ne ovat Sulpius-vuoret. Rakennus tuolla itäisemmällä huipulla on linna, ja siinä oleskelee vuodet päästänsä roomalainen legiona. Toisella puolella tätä kohti on Jupiterin temppeli, ja vähän alempana legatin asunto, palatsi täynnä virkahuoneita ja kuitenkin niin luja linna, että kapinoitseva kansanjoukko yhtä turhaan sitä vastaan ryntäilisi kuin sunna-tuuli."

Merimiehet alkoivat kääriä kokoon purjetta, ja juutalainen silloin lausui sydämmellisesti: "Kas niin, jokainen, joka vihaa aaltoja tai on tehnyt uhrilupauksen, saattaa nyt valmistautua pilkkaamaan tai rukoilemaan. Tuohon siltaan, josta tie menee Seleukiaan, loppuu purjeväylä. Mitä laivat sinne tuovat edelleen kuletettavaksi, se lastataan kamelien selkään. Sillan yläpuolella on saari, johon Kallinikos rakensi uuden kaupunkinsa ja teki siitä vanhaan kaupunkiin viisi suurta kivilätkää, niin lujaa, ett'ei aika ole niihin mitään vaikuttanut, ei myöskään tulvavedet eikä maanjäristykset. Kaupungista sanon vain yleensä, että kuka hyvänsä voi koko ikänsä pitää itseään onnellisena, jos on saanut sitä katsella."

Hän vaiken, sillä laiva kääntyi ja laski hitaasti sillan laitaan muurin juurella olevan veistämön viereen. Silloinpa matkustajat saivat vielä paremmin katsella kirjavaa elämää, joka vallitsi joella. Viimein heitettiin nuorat maalle, aivot vedettiin sisään ja matka oli lopussa. Ben-Hur tuli nyt hebrealaisvanhuksen luo.

"Anna anteeksi, että vaivaan sinua vielä vähän, ennen kuin sanon jäähyväiset."

Ukko kumarsi kohteliaasti.

"Historia, jonka kerroit kauppiaasta, on tehnyt minut uteliaaksi. Minä tahtoisin nähdä häntä. Sinä mainitsit häntä Simonideeksi."

"Niin, hän on juutalainen, vaikka nimi on kreikkalainen."

"Missä hän asuu?"

Vanhus katsahti terävästi Judahiin, ennen kuin vastasi:

"Älä ryhdy turhaan vaivaan. Ei hän lainaa rahoja."

"Enkä minä niitä lainaksi ota", sanoi Ben-Hur, hymyillen ukon viekkautta.

Vanhus nosti päänsä pystyyn ja mietti hetkisen.

"Voisi olettaa, että Antiokian rikkaimmalla kauppiaalla olisi asunto rikkautensa mukaan, mutta jos tahdot löytää häntä päiväiseen aikaan, niin mene pitkin joen rantaa tuonne sillalle asti. Siellä hän asuu kartanossa, joka on kuin muurinholvi. Oven edessä on suuri laivasilta, ja se on aina täynnä tulevia ja lähteviä tavaroita. Laivasto, joka on siellä ankkurissa, on hänen omansa. Sinun ei ole helppo olla löytämättä taloa."

"Minä kiitän sinua."

"Isäin Jumala sinua siunatkoon!"

"Tapahtukoon sinulle samoin!" vastasi Judah, poistuen.

Kaksi kantajaa otti veistämöllä vastaan Ben-Hurin tavarat ja käskyt.

"Viekää linnaan!" hän sanoi, ja se määräpaikka osoitti käskijän olevan valtakunnan sotilasvirassa.

Kaksi leveää katua, jotka kulkivat toistensa poikki suorakulmaisesti, jakoi kaupungin neljänneksiin. Sen kadun päässä, joka kulki pohjoisesta etelään, näkyi omituinen, tavattoman suuri rakennus, nimeltä Nymfeum. Kun kantajat siitä kääntyivät etelään päin, ihmetytti kadun komeus Ben-Huria, vaikka hän olikin äsken saapunut Roomasta. Kummallakin puolen seisoivat pelkkiä palatseja ja niiden välillä kahdet marmoriset pylväät, niin että oli eri käytävät jalkamiehille, karjalle ja ajajille, kaikki katon peitossa ja viileänä ainiaan kuohuvista suihkulähteistä.

Ben-Hur ei ollut sillä mielellä, että olisi voinut nauttia tästä komeudesta. Simonideen historia pyöri hänen ajatuksissaan. Päästyään Omfaluksen luo — muistomerkin, jonka kahdeksas Seleukidi Epifanes oli rakennuttanut omaksi kunniakseen, ja jossa oli neljä runsaasti maalauksilla koristettua, koko kadun levyistä kaariporttia — hän äkisti muutti päätöksensä.

"Minä en huoli vielä tänä iltana lähteä linnaan", sanoi hän kantajille, "viekää minut majataloon, joka on lähinnä Seleukiaan vievää tietä."

Kantajat kääntyivät, ja kohta Judah pääsi yksinkertaiseen, mutta tilavaan majataloon, noin kivenheiton päähän siitä laivasillasta, jonka edessä vanhan Simonideen asunto oli. Judah oleskeli koko yön majatalon katolla. Hänen mielessään lakkaamatta kaikui ajatus: "Nyt minä toki viimeinkin saan kuulla jotain kodista, äidistä ja pikku Tirzasta. Jos he ovat elossa, niin minä saan nähdä heitä."

III LUKU.

Rauenneet toiveet.

Ben-Hur astui aikaisin seuraavana aamuna Simonideen taloon, malttamatta lähteä katselemaan kaupunkia. Tornilla koristetusta holviportista hän tuli laivaveistämöön, jossa oli koko joukko eri veistämöitä rinnakkain. Toimeliaan ihmisjoukon välitse hän pääsi pitkin joen rantaa Seleukien sillalle ja pysähtyi sen alle tarkemmin katselemaan tuota näyttämöä.

Ihan sillan alla oli kauppiaan talo, rakennettu hakkaamattomasta harmaasta kivistä ilman mitään taiteellisuutta. Se oli ihan sen näköinen, kuin vanha juutalainen oli kuvannut, ainoastaan kuin ulkoneva

kulma muurista, jota vastaan se nojautui. Etupuolelta pääsi kahdesta suunnattomasta ovesta veistämön alueelle. Muutamat rautaristikoilla suojatut aukot lähellä räystästä olivat ikkunoina. Rikkaruohoa rehotti muurin raoissa, ja musta sammal siellä täällä peitti paljaita kiviä.

Ovet olivat auki. Toisesta liike virtaili sisään, toisesta ulos. Kiirettä ja hyörinää kaikkialla.

Veistämöllä näkyi kasoittain kaikenlaista kauppiaan tavaraa, ja joukko orjia, alastomia vyötäisiin asti, puuhasi kiireessä työssä.

Sillan alapuolella näkyi koko joukko kalereja, joiden väestö joko purki tavaroita niistä taikka täytti niitä toisilla tavaroilla. Joka maston latvassa liehui keltainen lippu.

Sillan ja joen toisella puolella kohosi veden pinnasta saakka muuri, jonka ylitse näkyivät keisarillisen palatsin monin tavoin koristellut tornit, täyttäen joka jalan alan koko saaresta, ihan kuin juutalainen oli sanonut. Viehättävästä näköalasta Ben-Hur ei ensinkään välittänyt. Nyt hän oli viimeinkin saava kuulla jotain omaisistaan, jos Simonides tosiaankin oli ollut hänen isänsä orja. Mutta olikohan kauppias tunnustava entisen suhteensa ruhtinaasen? Sehän oli sama kuin luopua kaikista rikkauksistaan ja asemastaan, joka sekä veistämöllä että joella näytti niin suurenmoiselta. Ja mikä kauppiasta oli vielä tärkeämpää, hänen menestyksensä oli keskeytyvä juuri kun se oli onnellisimmillaan, ja hänen itsensä piti vapaatahtoisesti palata orjan asemaan. Sellaisen vaatimuksen ajatuskin jo tuntui Ben-Hurista vastenmieliseltä rohkeudelta. Kaunistelematta olisi se samaa kuin sanoa: Sinä olet minun orjani, anna minulle kaikki, mitä sinulla on, ja vielä itsesikin.

Oikeudestansa Ben-Hur kuitenkin tunsi saavansa voimaa, ja hänen sielunsa toivo antoi hänelle rohkeutta odottaa tätä kohtausta. Jos kertomus, johon hän vaatimuksensa perusti, oli tosi, niin Simonides kuului hänelle kaikkine rikkauksineen. Mitä rikkauksiin koskee, niin totta puhuen, niistä hän ei pitänyt lukua. Pysähtyessään ovelle hän teki itsekseen lupauksen: Jos hän minulle antaa tietoa äidistäni ja Tirzasta, niin minä lahjoitan hänelle vapauden ilman mitään ehtoja.

Hän astui päättävästi huoneeseen.

Sisältä se oli suunnaton varasto, jossa määrättyillä paikoillaan kaikenlaisia tavaroita oli huolellisesti kokoon ladottuna. Vaikka huoneessa oli hämärä ja ilma tuntui tukahduttavalta, liikkui siellä koko joukko miehiä, kiireesti puuhaten. Siellä täällä näkyi käsityöläisiä vasaroineen ja sahoineen tekemässä laatikoita vientitavaroita varten. Hän astuskeli hiljaa tavarakasain välille jätettyä käytävää pitkin, itsekseen kysellen, oliko mies, jonka kauppiasnerosta tässä oli niin monta todistusta, tosiaankin voinut olla hänen isänsä orjana. Ja jos oli ollut, mihin luokkaan hän sitte kuului? Jos hän oli juutalainen, niin oliko hän elinkautisen orjan poika? Vai velkamies taikka velkamiehen poika? Taikka oliko hänet tuomittu ja myöty varkaudesta? Nämä ajatukset eivät millään tavalla vähentäneet hänen kunnioitustansa kauppiasta kohtaan, jonka erinomaisesta kyvystä hän joka hetki tuli yhä enemmän vakuutetuksi.

Viimein muuan mies lähestyi ja puhutteli häntä.

"Mitä te haluatte?"

"Tahtoisin tavata kauppias Simonidesta."

"Olkaa hyvä, seuratkaa minua."

Monen käytävän kautta, joita oli jätetty tavarakasain välille, he lopulta saapuivat rappusille. Niistä ylös noustuaan Judah oli makasiinin katolla, ja hänen edessään oli rakennus, jota ei käy paremmin kuvata kuin pienemmäksi kivikartanoksi, joka oli rakennettu toisen päälle ja näkymätön alhaalta; se kohosi länteen päin sillasta ja oli paljaan taivaan alla. Matalalla muurilla ympäröity makasiinin katto näytti pengermältä, joka hänen kummastuksekseni oli täynnä kauneimpia kukkia. Rakennus niiden keskellä oli vain nelikulmainen kivikasa, jonka seinissä ei ollut muuta aukkoa kuin etusivulla oleva ovi. Huolellisesti puhdistettu polku vei ovelle runsaimmasti kukoistavien persialaisten ruusupensasten välitse. Hän seurasi tiennäyttäjää, hengittäen suloista tuoksua.

Pitkän ja pimeän käytävän päässä he pysähtyivät hiukan syrjään vedetyn esiripun eteen. Saattaja puhui siitä sisään:

"Vieras haluaa puhella kauppiaan kanssa".

Kirkas ääni vastasi:

"Tulkoon hän Jumalan nimessä!"

Roomalainen olisi sitä huonetta, johon Ben-Hur saatettiin sisälle, sanonut atriumiksi. Seinämuureja peitti laudoitus, joka oli jaettu komeroihin, ja niistä jok'ainoa oli täynnä vanhuudesta ja ahkerasta käyttämisestä kuluneita isoja kirjoja. Komeroiden välissä ja ylä- sekä alapuolella olevat välilaudat olivat aikoinaan olleet valkoisia, mutta vähitellen kellastuneet kerman värisiksi. Katto kohosi huvihuoneen tapaan jonkinlaiseksi holviksi, joka sadoista sinipunervista ruuduista päästi vapaasti sisään runsaan ja silmää miellyttävän valovirran. Lattia oli peitetty niin paksuilla matoilla, että tulijan jalat siihen aivan äänettömästi upposivat.

Keskellä huoneita oli kaksi henkilöä: mies, joka istui tyynyjen keskellä korkeaselkäisessä nojatuolissa, ja hänen vasemmalla puolellaan tuolin selkään nojaavana nupustaan kohta puhkeava neitonen. Ben-Hur tunsu heidät nähdessään punehtuvansa otsaa myöten. Hän kumarsi yhtä paljon kunnioituksesta kuin tointuakseenkin eikä siis huomannut, miten vanhus korotetuin käsin väristen ja vavisten oli tervehtimäisillään häntä, vaikka se liike tosin haihtui yhtä nopeasti, kuin oli tullutkin. Ben-Hur jälleen katsoessaan ylös huomasi heidän olevan entisessä asennossaan, paitsi että tytön käsi oli painunut miesvanhuksen olkapäälle. Molemmat he katselivat häntä tarkkaan.

"Jos olet kauppias Simonides ja juutalainen", — Ben-Hur vaikeni hetkiseksi — "niin Jumalan, isäimme Jumalan rauha olkoon sinulle ja omaisillesi!"

Viime sana oli lausuttu tytölle.

"Olen Simonides, josta puhut, ja synnyn oikeudella juutalainen", vastasi mies tavattoman selvällä ja heleällä äänellä. "Vastaukseksi tervehdykseesi pyydän sinun sanomaan, kuka olet."

Ben-Hur katseli puhujaa ja huomasi, että vaikka olisi voinut luulla hänen olennossaan olevan tervettä, elinvoimaista täyteläisyyttä, olikin siinä vain muodoton kasa tyynyjen varaan vaipuneena ja tumman paksun silkkipiteen suojassa. Sen rujoruumiin yläpäässä oli kuninkaallisen kaunis pää, joka olisi voinut olla kunniaksi niin hyvin valtiomiehelle kuin valloittajallekin, leveä alapäästä ja pyöreä ylhäältä, juuri sellainen, kuin Angelo olisi tehnyt Caesarille. Valkoiset kiharat riippuivat hopealta hohtavilla kulmakarvoilla asti, jotka tekivät mustat silmät vielä mustemmiksi niiden välähdellessä kuin himmeät salammat. Kasvot olivat verettömät ja täpö täynnä poimuja, varsinkin leuan alta. Toisin sanoin, siinä oli sellaisen miehen pää ja kasvot, joka ennemmin hallitsee tahtonsa mukaan maailmaa kuin antaa itseänsä maailman hallita, — miehen, joka ennemmin vaikka pari kymmentä kertaa kärsi kidutuksia, jotka olivatkin tehneet hänet rujoksi, kuin antoi kiusata itseään valittamaan, vielä vähemmin mitään tunnustamaan, ja joka ennemmin luopui hengestään kuin jostakin aikomuksestaan tai päätöksestään. Häntä kohden Ben-Hur ojensi avoimet kätensä ikään kuin samalla kertaa tarjoten rauhaa, kuin sitä itsekin pyysi.

"Minä olen Judah, Itamarin poika, Hur-suvun viimeinen päämies ja Jerusalemin ruhtinaita."

Kauppiaan oikea käsi, hieno, laiha ja kidutuksista melkein tuntemattomaksi rumennut käsi oli paljaana peitteellä ja sulkeutui suonenvedon tapaisesti, mutta muuten ei näkynyt vähintäkään mielen ilmausta hänessä, ei mikään osoittanut kummastusta eikä uteliaisuutta. Hän vastasi ihan levollisesti:

"Puhdasveriset Jerusalemin ruhtinaat ovat aina minulle tervetulleita vieraita. Terve tuloa! Ester, tuo tälle nuorelle miehelle tuoli."

Nuori tyttö nosti viereltänsä matalan istuimen Ben-Hurille. Kun hän nousi laskemasta sitä maahan, sattuivat heidän silmäyksensä vastakkain.

"Jumalamme rauha olkoon sinulle!" sanoi Ester yksinkertaisesti. "Käy istumaan ja lepäämään."

Menessään jälleen paikallensa isänsä viereen hän ei aavistanut Ben-Hurin asiata. Naisen käsitys ei niin kauas ulotu. Jos sitä vastoin on puheena hennommat tunteet, kuten sääliväisyys, armeliaisuus tai myötätuntoisuus, silloin hän on tarkkanäköinen; se juuri onkin miehen ja naisen erotus, ja se erotus kestää niin kauan, kuin naisia on maailmassa. Ester luuli Ben-Hurin tulleen vain saamaan parannusta jostakin, joka ahdisti hänen sieluansa.

Ben-Hur ei käynyt tarjotulle tuolille, vaan sanoi kunnioittavasti:

"Minä pyydän, hyvä Simonides, älä katso minua tunkeilevaksi. Matkustaessani eilen jokea myöten tänne, sain kuulla sinun tunteneen minun isäni."

"Minä tunsin ruhtinas Hurin. Olimme kumppanuksina muutamissa yrityksissä, ihan laillisissa kauppiaille, jotka käyttävät voitokseen aavikoiden ja merien takaisia maita. Mutta käy istumaan! Ester, tuo vähä viiniä nuorelle vieraallemme. Nehemia kertoo eräästä Hurin pojasta, joka kerran vallitsi puolta Jerusalemiä. Vanha suku tosiaankin, hyvin vanha! Mooseen ja Josuan aikoina muutamat sen suvun

jäsenet saivat armon Herran kasvoin edessä ja heillä oli kunniapaikkoja näiden suurmiesten rinnalla. Tuskinpa vain mies, joka suorassa polvessa johtuu heistä, on maistamatta oikeaa Sorek-viiniä, joka on kasvanut Hebronin eteläisillä kunnahilla."

Vanhus oli lähellä puheensa loppua, kun Ester pysähtyi Ben-Hurin eteen, kädessä hopeapikari, täytettynä astiasta, joka seiso i pöydällä lähellä nojatuolia. Hän tarjosi alas päin katsoen nuorukaiselle tervehdysjuomaa. Ben-Hur ottaessaan vastaan pikaria kosketti keveästi hänen käteensä, ja heidän katseensa yhtyivät taas. Hän huomasi nyt, että tyttö oli lyhytkasvuinen ja tuskin ulottui häntä olkapäähän, mutta että hänellä oli miellyttävä ja lempeä muoto sekä mustat, sanomattoman suloiset silmät. "Hän on hyvä ja kaunis", hän ajatteli, "ja Tirza olisi hänen kaltaisensa jos hän eläisi. Tirza parka!" Sitte hän ääneen virkkoi:

"Ei, sinun isäsi — jos hän on sinun isäsi?" — hän vaikeni.

"Minä olen Ester, Simonideen tytär", vastasi tyttö arvokkaasti.

"Sittepä toivon, kaunis Ester, että isäsi, kuultuaan mitä minulla on sanomista, ei ajattele pahaa minusta, vaikk'en nyt huolikaan maistaa hänen erinomaista viiniänsä. Samoin toivon, että sinunkin suosiosi säilyy. Pysähdy tähän minun luokseni hetkiseksi."

Molemmat kääntyivät ikään kuin yksissä neuvoin kauppiaseen päin.

"Simonides", Ben-Hur sanoi vakavalla äänellä, "isälläni oli kuollessaan uskollinen palvelija, saman niminen kuin sinä, ja minulle on kerrottu, että sinä olet se mies."

Vanhuksen rujot jäsenet värähtivät kiivaasti ja laiha käsi kouristui kuin äkillisestä suonenedosta.

"Ester. Ester!" lausui kauppias ankarasti, "tässä on sinun paikkasi eikä siellä, jos sinä olet äitisi ja minun lapseni."

Tyttö katsahti isästä vieraaseen, vei pikarin takaisin pöydälle ja meni kuuliaisesti nojatuolin viereen. Hänen kasvoistaan näkyi selvästi ihmettelyä ja pelästystä.

Simonides ojentaen vasemman kätensä veti hänet hellästi luokseen ja sanoi levollisesti:

"Minä olen vanhentunut seurustelussa ihmisten kanssa ... ja vanhentunut ennen aikaani. Jos se, joka sinulle ilmoitti, mitä nyt lausuit, oli ystävä, joka tietää minun elämäni historian, ja jos hän kertoi sen ilman vihaa, niin hän varmaankin on samalla vakuuttanut sinulle, ett'en minä juuri voi olla muuta kuin epäluuloinen. Israelin Jumala auttakoon sitä, jonka täytyy elämänsä lopulla tunnustaa niin paljon itsestänsä! Minun rakkaudellani ei ole monta esinettä, mutta niitä on kuitenkin. Yksi niistä on sydän, joka", — hän nosti tytön käden ilmeisen hellästi huulillensa — "sydän, joka on tähän asti ilman itsekkäisyyttä ollut minun omani ja joka on tuottanut minulle niin suloista lohdutusta, että minä kuolisin, jos se riistettäisiin minulta."

Esterin pää painui vähitellen, kunnes hänen poskensa kosketti ukon poskea.

"Kaikki muut rakkauteni esineet ovat nyt vain muistoja. Niistä minä sanon ainoastaan, että samoinkuin Herran siunaus se rakkaus on niin avara, että siihen mahtuu koko perhekunta, jos minä" — hänen äänensä hiljeni ja vapisi liikutuksesta — "jos vain tietäisin, missä sen jäsenet ovat."

Ben-Hurin kasvot hehkuivat mielenliikutuksesta; hän liikahti askelen lähemmäksi vanhusta ja huudahti kiihkeästi: "Minun äitini ja sisareni? Heistäkö sinä puhut?"

Ester kohotti päätänsä, ikään kuin häntä olisi puhuteltu, mutta Simonides tyyntyi ja vastasi kylmäkiskoisesti:

"Kuule loppuun asti. Koska minä olen se, joka olen, ja koska olen ilmaissut sen rakkauden, jota minä tunnen, niin toivon, että ennen kuin minä vastaan kysymykseesi, missä suhteessa olin ruhtinas Huriin, sinä todistat, kuka sinä olet. Senhän pitää oikeudenkin mukaan tapahtua ensiksi. Onko todistuksesi kirjallinen, vai onko sinulla vieraitamiehiä?"

Tämä pyyntö oli suora ja kieltämätön. Ben-Hur

punehtui, pani kätensä ristiin, tapaili sanoja ja kääntyi neuvottomana pois. Simonides jatkoi kiirehtien:

"Anna minulle todistuksesi! Levitä ne silmäini eteen, minun käsiini!"

Mutta Ben-Hur ei löytänyt vastausta. Hän ei ollut aavistanut sellaista pyyntöä. Vasta nyt, kun se esitettiin hänelle, johtui hänen mieleensä selvemmin kuin koskaan ennen hirveä totuus, että nuo kolme

kalereilla vietettyä vuotta olivat ikään kuin lakaisseet pois kaikki todistukset, kuka hän oikeastaan oli. Nyt, kun hänen äitinsä ja sisarensa olivat kuolleet, hän ei enää elänyt kenenkään muistissa. Monta kyllä oli, jotka hänet tunsivat, mutta siinä olikin kaikki. Jos Kvintus Arrius olisi ollut läsnä, ei hänkään olisi voinut todistaa muuta kuin että oli löytänyt hänet soutupenkiltä ja että hän uskoi hänen sanansa, että hän oli Hurin poika. Mutta, kuten tuonnempana huomaamme, roomalainen merisankari oli jo kuollut. Judah oli jo ennenkin tuntenut yksinäisyytensä, mutta nyt hän sitä tunsu sydämmensä syvimpään pohjaan saakka seisoessaan siinä kädet ristissä, pois päin käännettyin kasvoin. Simonides näki hänen neuvottomuutensa ja ääneti odotteli vastausta.

"Simonides", Ben-Hur viimein alkoi, "minä voin ainoastaan kertoa historiani, ja kerron sen ainoastaan sillä ehdolla, että sinä jätät päätöksesi tekemättä, kunnes hyväntahtoisesti kuulet sen loppuun asti."

"Puhu", vastasi Simonides, ollen nyt täydellisesti voitolla, "puhu, ja minä sitä mieluisemmin kuuntelen kertomustasi, kun en ole koskaan kieltänytkään sinun olevan se, joksi itseäsi sanot."

Ben-Hur alkoi siis lyhyissä piirteissä kertoa historiaansa. Me kun jo tiedämme sen aina siihen asti, jolloin hän voittoisan Arriuksen kanssa palasi Misenumiin, jatkamme nyt ainoastaan siitä hetkestä asti kertomusta.

"Hyväntekijäni nautti keisarin suosiota ja sai siitä paljon osoituksia. Itämaiden kauppiat toivat sitä paitsi kalliita lahjoja, niin että hän tuli kahta vertaa varakkaammaksi kuin Rooman rikkaimmat. Voiko juutalainen unhottaa uskontonsa, kehtonsa, jos se on ollut isämme pyhässä maassa? Jalo Arrius otti minut kaikkien lainsäätöjen mukaan omaksi pojakseen, ja minä koetin olla kiitollinen. Hänen oikea oma lapsensa ei olisi voinut olla tottelevaisempi kuin minä. Hän tahtoi tehdä minusta oppineen miehen ja hankkia minulle kuuluisimpia taiteen, filosofian ja kaunopuheen opettajia. Minä en suostunut hänen hartaimpiinkaan pyyntöihinsä, koska olin juutalainen enkä voinut unhottaa Herraa Jumalaa, en profeettain kunniaa enkä Davidin ja Salomonin perustamaa kaupunkia. Ehkä kysyt, mitenkä minä saatoin ottaa vastaan hyvyyttä roomalaiselta. Minä rakastin häntä ja toivoin sitä paitsi hänen avullaan voivani hankkia vaikutusvaltaa, joka tekisi minulle kerran mahdolliseksi nostaa pois hunnun, joka nyt verhoaa äitini ja sisareni kohtaloa. Oli minulla toinenkin syy, josta en huoli lausua muuta kuin että minä sen johdosta antauduin harjoittelemaan aseiden käyttöä ja kaikkea, mitä katsotaan tarpeelliseksi sotataidon täydelliseen osaamiseen. Kävin ahkerasti kaupungin sirkuksessa ja kilpailukoulussa ja yhtä ahkerasti sotaleirissä. Kaikilla voimankoetuksen aloilla olen saavuttanut kuuluisan nimen. Seppeleet, jotka minä voitin — ja niitä on monta Misenumin lähellä olevan huvilan seinillä — tulivat minulle duumviri Arriuksen pojan nimellä. Ainoastaan sillä nimellä minut tunnetaan roomalaisten kesken... Vakaasti pyrkien salaisen tarkoitukseni perille läksin Roomasta Antiokiaan, aikoen seurata konsuli Maxentiusta sotaretkelle, jota hän varustaa partilaisia vastaan. Koska olen mestari käyttämään aseita, koetan nyt saavuttaa sitä korkeampaa taitoa, joka kuuluu sotajoukkojen johtamiseen sodassa. Konsuli on ottanut minut esikuntaansa. Mutta eilen laivamme laskiessa Orontes-jokeen laski siihen yht'aikaa kaksi muutakin kaleria, molemmilla keltaiset liput. Eräs Kyprosta tullut matkustaja ja maanmies selitti laivain olevan Antiokian etevimmän kauppiaan Simonideen. Hän kertoi myöskin kauppiaan historian ja hänen ihmeellisen menestyksensä sekä kuvaili hänen laivastonsa ja karavaninsa ynnä niiden laajat retkeilyt. Tietämättä minun kuuntelevan yhtään halukkaammin kuin muut matkustajat, hän mainitsi, että Simonides oli juutalainen ja ruhtinas Hurin entinen orja. Hän ei myöskään jättänyt mainitsematta Gratuksen julmuutta eikä sen aihetta."

Tästä viittauksesta Simonides painoi päänsä alas ja samalla tytär kätki kasvonsa isänsä syliin, ikään kuin auttaakseen häntä salaamaan tunteitansa ja osoittaakseen omaa harrasta osanottoansa. Vanhus kuitenkin heti nosti jälleen silmänsä ja sanoi entisellä äänellään: "Jatka vain, minä kuuntelen."

"Hyvä Simonides", sanoi Ben-Hur, astuen vielä askelta likemmäksi ja koettaen panna koko sydämmensä sanoihin, "näen, ett'et sinä vielä ole vakuutettu, vaan yhä epäilet minua."

Kauppiaan kasvot näyttivät olevan marmorista veistetyt, eikä hänen kiелensä virkkanut mitään.

"Huomaan itsekkin yhtä selvästi tilani vaikeuden", jatkoi Ben-Hur. "Kaikki suhteeni Roomassa minä kyllä voin todistaa kääntymällä vain konsulin puoleen, joka nyt on kaupungin päällikön vieraana, mutta mahdoton minun on todistaa niitä asioita, joita sinä vaadit. Minä en voi todistaa, että olen isäni poika. Ne, jotka minua tässä voisivat auttaa, ovat onnettomuudekseni kuolleet tai karkoitettut."

Hän peitti kasvonsa käsillään, Ester nousi ja tarjoten äsken hylättyä viinipikaria sanoi: "Juo, viini on siitä maasta, jota kaikki rakastamme."

Ääni oli suloinen kuin Rebekan hänen tarjotessaan Nahorin kaivolla vettä Eleasarille. Judah huomasi kyyneliä hänen silmissään ja sanoi juotuansa: "Simonideen tytär, sydämmesi on täynnä hyvyyttä. Armeliaisuutta osoitat, kun annat isäsi ohella vieraankin saada siitä osaa."

Sitte hän kääntyi kauppiaan puoleen.

"Kosk'ei minulla ole todistuksia, että olen isäni poika, luovun pyynnöstäni enkä enää vaivaa sinua, Simonides. Sen verran minä vain sanon, ett'en tullut tänne pyytämään sinua palaamaan orjuuteesi enkä vaatimaan sinulta tiliä. Olisin kaikissa tapauksissa sanonut, mitä nyt sanon: Kaikki, mitä työsi ja kauppakykysi on koonnut, pidä se kaikki omanasi. Minä en sitä ollenkaan tarvitse. Toinen isäni, jalo Kvintus, lähtiessään sille matkalle, joka oli hänen viimeisensä, määräsi minut ruhtinaallisen omaisuutensa perilliseksi. Jos siis vast'edes johtuisit ajattelemaan minua, niin muista kysymykseni, joka Jehovan ja kaikkein profeettain nimessä on tänne tuloni päätarkoitus: Mitä tiedät kertoa äidistäni ja sisarestani Tirezasta, hänestä, jonka nyt pitäisi olla kaunis ja suloinen kuin tämä neito, joka sulostuttaa sinun elämäsi taikka pikemmin on sinun elämäsi? Voi, mitä tiedät kertoa heistä?"

Kyöneleet tulvivat pitkin Esterin poskia, mutta isä pysyi järkähtämättä. Hän vastasi samalla levollisella äänellä:

"Minä jo sanoin, että tunsin ruhtinas Hurin. Muistelen kuulleen, mitä onnettomuuksia on tapahtunut hänen perheellensä. Muistan kyllä, miten katkeralta se sanoma tuntui. Hän, joka tuotti niin suuren kurjuuden ystäväni leskelle, on sama mies, joka sittemmin samoista syistä kääntyi minua vastaan. Mainitsenpa vielä, että olen ahkerasti tiedustellut onnettoman perheen kohtaloa, mutta — en heistä mitään tiedä. He ovat kadoksissa."

Ben-Hur huokasi syvään.

"Sitte on taaskin yksi toivo rauennut", hän sanoi, taistellen katkeria tunteita vastaan. "Vaan johan minä olen siihen tottunut. Pyydän, anna anteeksi tunkeilemiseni. Jos olen sinulle tuottanut surua, niin unhota se minun suruni tähden. Nyt minulla ei ole muuta, jota varten eläisin, kuin kosto. Jääkää hyvästi!"

Päästyään oven esiripun luo hän kääntyi ja sanoi yksinkertaisesti:
"Minä kiitän teitä molempia."

"Rauha olkoon kanssasi", vastasi kauppias.

Ester ei nyhykytyksiltä saanut sanaakaan lausutuksi.

Judah poistui.

IV LUKU.

Simonideen elämäkerta.

Tuskin Ben-Hur ehti päästä ulos, kun Simonides näytti heräävän ikään kuin unesta. Hänen kasvonsa punehtuivat, hänen silmänsä tumma loisto elpyi, ja hän sanoi iloisesti.

"Ester, soita, mutta pian!"

Tyttö meni pöydän luo ja soitti kelloa.

Seinän laudoitus liikahti eräästä paikasta, ja sen takaa tuli näkyviin ovi, josta mies astui esiin ja kumarsi kauppiaalle.

"Malluk, tule tänne, lähemmäksi, tänne tuolin luo", sanoi Simonides kärkevästi. "Minulla on tehtävä, johon sinun pitää heti ryhtyä. Muuan nuori mies on nyt menossa alas varastohuoneeseen, pitkä, kaunis mies, yllä juutalaispuku. Seuraa häntä uskollisesti kuin hänen oma varjonsa ja anna minulle joka ilta tieto, missä hän on, mitä hän tekee ja millaisessa seurassa oleskelee. Jos voit hänen huomaamattansa saada selkoa hänen puheestansa, niin kerro ne sanasta sanaan minulle, ja muuten ota huomiosi kaikki, mikä kelpaa selittämään hänen olentoansa, tapojansa, vaikuttimiansa ja elämänsä. Ymmärrätkö! Riennä jo! Kuules, Malluk, jos hän menee ulos kaupungista, niin seuraa häntä, ja muista, Malluk, seuraa ystäväni. Jos hän puhuttelee sinua, niin vastaa, mitä milloinkin soveliaimmaksi huomaat, paitsi että olet minun palveluksessani. Siitä et saa virkkaa sanaakaan. Mutta riennä nyt jo!"

Mies lähti huoneesta, kumartaen jäähyväisiksi.

Simonides hieroi käsiään ja nauroi.

"Mikä päivä nyt on tänään, tyttäreni?" hän kysyi keskellä iloansa. "Tahdon muistaa tätä päivää sen onnen tähden, jonka se on tuonut. Katso sitä, Ester, iloinen hymy huulillasi, ja sano se sitte minulle hymyillen."

Vanhuksen iloisuus tuntui tyttärestä luonnottomalta, ja ikään kuin pyytäen häntä karkoittamaan sitä hän vastasi suruisesti:

"Voi minua, jos koskaan unhottaisin tämän päivän!"

Vanhuksen kädet vaipuivat heti peitteelle, leuka painui alas ryntäille ja hävisi lukemattomien poimujen peittoon.

"Totta, ihan totta, tyttäreni", hän sanoi, ylös katsomatta. "Nythän on 20:s päivä 4:ssä kuussa. Viisi vuotta sitte tänä päivänä minun Rakelini, sinun äitisi, lankesi kuoliaana maahan. Minut tuotiin kotiin tässä tilassa, jossa nyt olen, ja me tapasimme hänet kuolleena surusta. Oi, minusta hän oli kuin Engedin palsamirypäleet! Me hautasimme hänet yksinäiseen paikkaan, hautaan, joka hakattiin vuoreen; hän lepää siellä yksinään. Mutta hän jätti kuitenkin minulle pimeyteeni vähäisen valon, joka on vuosien kuluessa kasvanut aamun kultaloistoksi." Hän nosti kätensä ja laski sen tyttärensä pään päälle. "Hyvä jumala, minä kiitän sinua, että Rakel vainaja on jälleen herännyt eloon sinussa, minun Esterini."

Hän nosti äkisti päätänsä ja sanoi, ikään kuin jotakin olisi mieleensä juolahtanut: "Eikö ulkona ole valoisa päivä?"

"Oli jo silloin, kun nuori mies tuli."

"Tulkoon sitte Abimelek viemään minua puutarhaan, johon näkyy joki ja laivat. Siellä minä kerron sinulle, rakas Ester, minkä tähden suuni oli äsken naurussa ja kieleni riemussa ja sieluni iloitsi kuin nuori kauris tai hirvi ruohoisilla vuorilla."

Kellon helähdyksen kuultuaan palvelija tuli ja Esterin käskystä työnsi pyöräjalkaisen tuolin ulos varastohuoneen katolle. Se oli kauppiaan puutarha. Välitse ruusupensasten ja kukkapenkkiä, joista niiden huolellinen hoitaja tosiaankin saattoi iloita, mutta joita nyt ei ollenkaan huomattu, työnnettiin vanhus sellaiseen paikkaan, josta hän voi katsella vastapäisen saaren linnaa, siltaa aina sen etäällä kapenevaan toiseen päähän asti, ja sen alla virtaavaa jokea, jonka aalloilla laivoja vilisi aamuauringon välkkeessä. Palvelija jätti hänet kahden kesken Esterin kanssa.

Meluavat työmiehet ja sillalla liikkuvan ihmisjoukon hälinä eivät häntä häirinneet, sillä se kaikki oli hänelle yhtä tuttua kuin silmäinsä edessä oleva näköalakin. Niinpä siinä ei hänelle ollutkaan mitään huomattavaa muun kuin mahdollisesti sen tuottaman liikevoiton puolesta.

Ester kävi istumaan nojatuolin laidalle ja silitteli vanhuksen kättä odotellessaan, että tämä alkaisi. Ja kohta hän alkoikin levolliseen tapaansa, saatuaan ensin voimakkaalla tahdon ponnistuksella tukeutetuksi sisälliset tunteensa.

"Kun se nuori mies puhutteli sinua, Ester, olin huomaavinani, että hän sai sinut puolellensa."

Esterin katse kääntyi alas päin, ja hän vastasi:

"Jos tarkoitat luottamusta, niin luottamukseni hän saavutti."

"Onko hän siis sinun silmissäsi ruhtinas Hurin kadonnut poika?"

"Joll'ei hän ole..." Ester vaikeni.

"Ja joll'ei hän ole, mitä sitte, Ester?"

"Minä olen aina siitä asti, kun äitini totteli Herran Jumalan kutsua, ainiaan ollut palvelijana sinun sivullasi. Olen kuullut ja nähnyt sinun viisaasti kohtelevan kaikenlaisia ihmisiä, jotka ovat etsineet laillista tai laitonta voittoa. Ja nyt minä sanon, että joll'ei tuo nuori mies sittenkään ole se ruhtinas, joksi hän itseänsä sanoo, niin ei viekkaus ole minun silmäini edessä koskaan vielä niin hyvin näytellyt viattoman totuuden osaa."

"Salomonin kunnian kautta, tyttö, sinä puhut vakavasti. Uskotko sinä, että sinun isäsi oli hänen isänsä orja?"

"Mikäli minä käsitin, hän kysyi vain asiaa, jota oli kuullut kerrottavan."

Simonideen katse liiteli hetkisen laivoissa, vaikkeivät hänen ajatuksensa ollenkaan olleet niihin kiintyneinä.

"No, hyvä Ester, sinä olet hyvä lapsi ja älykäs kuin oikea juutalainen. Olet myöskin ijältäsi jo niin kehittynyt, että voit kuunnella surullista historiaa. Kuule siis tarkkaan, mitä minulla on kerrottavana. Aion puhua itsestäni, äidistäsi ja monesta muusta asiasta, jotka eivät ole sinulle tuttuja, joista et ole edes nähnyt untakaan, joita minä olen salannut roomalaiselta vainoojaltani erään asian toivossa, ja sinulta sentähden että luonteesi saisi kasvaa Herraa kohti suorana kuin kaisla kohti aurinkoa... Minä olen syntynyt hautakammiossa Hinnomin laaksossa Sionin eteläpuolella. Vanhempani olivat hebrealaisia elinkautisia vankeja ja hoitivat viikuna-, öljy- ja viinipuita kuninkaallisissa puutarhoissa aivan Siloan vieressä. Poikana minä auttelin heitä. He kuuluivat siihen luokkaan, joka on tuomittu ainaiseen orjuuteen. Minut myötiin ruhtinas Hurille, joka oli kuningas Herodeen jälkeen Jerusalemin rikkain mies. Hän siirsi minut puistoistaan Egyptiin, Aleksandriassa olevaan varastoonsa, jossa minä kasvoin. Minä palvelin häntä kuusi vuotta ja pääsin seitsemäntenä Mooseen lain mukaan vapaaksi."

Ester taputti iloisesti käsiänsä.

"Ah, sinä et siis ole hänen isänsä orja."

"Kuulehan edelleen, tyttäreni. Siihen aikaan oli temppelin esikartanossa laintulkitsijoita, jotka sitkeästi väittivät, että elinkautisten orjain lasten piti jäämän vanhempiansa asemaan. Mutta ruhtinas Hur oli oikein-ajatteleva mies, eikä hän yhtynyt heidän ajatukseensa. Oikein selittäen suuren lainsäätäjän määräyksen hän sanoi, että minä olin ostettu juutalainen orja, ja vapautti minut omakätisellä kirjeellä, joka vieläkin on minun tallessani."

"Entä äitini?" kysyi Ester.

"Maltahan, kyllä saat kuulla kaikki. Ennen kuin pääsen loppuun, huomaat kyllä, että minun olisi helpompi unhottaa itseni kuin äitisi... Palvelukseni päätyttyä läksin pääsiäisjuhalle Jerusalemiin. Siellä ollessani sain asua entisen herrani vieraana. Kun minä jo silloin rakastin häntä, pyysin saada jäädä edelleen hänen palvelukseensa. Hän suostui, ja minä palvelin häntä vielä seitsemän vuotta. Tein hänen hyväkseen kauppamatkoja meritse ja varsinkin maitse kameleilla itään päin Susaan ja Persepoliisen ja niiden seuduilla oleviin silkkimaihini asti. Antauduin siten moneen vaaraan, tyttäreni, mutta Herra siunasi minun yrityksiäni. Minä toin runsaat voitot ruhtinaalle ja saavutin vielä runsaammin kokemusta itselleni; muutenhan en olisi voinutkaan suorittaa tehtäviä, joita sitte uskottiin minulle... Kerran minä taas olin hänen vieraanansa Jerusalemissa. Palvelustyttö toi muutamia leipäpalasia tarjottimella. Hän tuli ensin minun luokseni. Silloin minä näin äitisi ensi kerran, miellyin häneen ja kätkin hänen kuvansa salaa sydämmeeni. Jonkun ajan kuluttua pyysin ruhtinasta antamaan hänet minulle vaimoksi. Hän vastasi, että tyttö oli elinkautinen orja, mutta suosionsa osoitukseksi hän lupasi vapauttaa hänet, jos tyttö itse sitä halusi. Rakel kyllä myöskin rakasti minua, mutta oli onnellinen asemassaan eikä suostunut ottamaan vastaan vapautta. Minä pyysin ja rukoilin häntä monta kertaa. Hän kyllä tahtoi tulla vaimokseni, jos minä antauduin samaan orjuuteen kuin hän. Isämme Jakob palveli seitsemän vuotta Rakelinsa tähden. Enkö minäkin voisi kestää samaa? Mutta äitisi vaati minua rupeamaan elinkautiseksi orjaksi. Minä menin pois, mutta palasin jälleen. Katsos tätä, Ester!"

Hän veti esiin vasemman korvalehden.

"Näetkö hihnan merkkiä?"

"Kyllä näen", tytär vastasi, "ja käsitän, miten hellästi olet rakastanut äitiäni."

"Minusta hän oli paljoa enempi kuin Sulamit laulajakuninkaasta, kauniimpi, puhtaampi, virvoittava suihkukaivo, elvyttävä vesilähde, joka kuohuu esiin Libanonilta! Herrani vei minut omasta pyynnöstäni tuomarin luo ja sieltä takaisin talonsa ovelle, jossa hän pisti hihnan korvani lävitse, ja niin olin hänen orjansa ainiaaksi. Siten minä sain Rakelini. Onko koskaan kenenkään rakkaus ollut niin suuri kuin minun?"

Ester kumartui ja suuteli häntä. Molemmat olivat hetkisen vaiti, muistellen rakasta vainajata.

"Herrani hukkuu mereen, se oli minun ensimmäinen suruni. Suru vallitsi hänen kodissaan ja minun kodissani täällä Antiokiassa, jossa silloin asuin. Ja nyt, Ester, huomaa tarkkaan! Jalon ruhtinaan kuollessa olin minä hänen ensimmäisenä huoneensa haltijana, ja kaikki, mitä hänellä oli, oli minun vallassani ja hoidossani. Siitä voit päätätä, miten suuressa arvossa hän piti minua. Riensin Jerusalemiin tekemään tiliä hänen leskellensä. Hän piti minua edelleen virassani. Minä käytin vielä suurempaa ahkeruutta ja huolellisuutta toimessani. Liike edistyi lakkaamatta ja kasvoi yhä suuremmaksi vuosi vuodelta. Kymmenen vuotta kului. Silloin tuli isku, jonka kuulit nuoren miehen äsken kertovan, se onneton sattumus, joka tapahtui Gratuselle. Roomalaiset väittivät pojan koettaneen surmata häntä. Sillä tekosyyllä Gratus keisarin luvalla anasti itselleen lesken ja lasten suunnattoman omaisuuden.

Mutta hän ei siihenkään pysähtynyt. Estääkseen omaisuutta milloinkaan joutumasta lakaisin entisiin käsiin hän toimitti pois tieltä kaikki perilliset. Siitä hirveästä päivästä tähän asti ovat Hur-suvun jäsenet olleet kadoksissa. Poika, jonka minä olin nähnyt pienenä, tuomittiin kalereihin. Lesken ja tyttären luullaan olevan haudattuina johonkukuhun Judean monista vankiloista, jotka kerran sulettuina tuomittujen jälkeen ovat yhtä kiinni kuin haudat. He katosivat ihmisten muistista niin täydellisesti, kuin olisi meri kenenkään näkemättä niellyt heidät. Me emme saaneet tietää, millä tavalla he kuolivat, emmepä edes, ovatko he kuolleetkaan."

Esterin silmät olivat kosteat kyynelistä.

"Sinulla on hyvä sydän, Ester, hellä kuin äidilläsi. Jospa sinun ei tarvitsisi kokea samaa kohtaloa kuin useimpien helläin sydänten: että armottomat ja paatuneet tallaavat heitä jalkoihinsa. Mutta kuule edelleen. Minä matkustin Jerusalemiin auttamaan hyväntekijääni; silloin minut otettiin kiinni kaupungin portilla ja vietiin Antonia-linnan maanalaisiin komeroihin. Syytä siihen en edes aavistanutkaan, ennen kuin Gratus tuli ihan itse vaatimaan minulta Hur-suvun rahaista omaisuutta, jonka hän tiesi juutalaistavan mukaan minun vekseleilläni saatavan kootuksi kaikista maailman kauppapaikoista. Hän käski minun kirjoittamaan vekseleitä. Minä en suostunut. Hänellä oli jo hallussaan kartano, maat, tavarat, laivat ja kaikki irtaimisto, mitä isännilläni oli, mutta ei rahoja. Käsitin, että jos saisin armoa Herran kasvoin edessä, niin minä voisin hankkia takaisin heidän haaskatun omaisuutensa. En ruvennut tottelemaan tyrannin käskyjä. Hän panetti minut kidutuspenkille. Tahtoni oli vahvempi kuin tuskat, ja hän päästi minut vapaaksi saamatta mitään. Matkustin kotiin, lakkasin käyttämästä liikkeessä Jerusalemin ruhtinaan Hurin nimeä ja jatkoin sitä Antiokian Simonideen nimessä. Sinä tiedät, Ester, miten onni on minua suosinut. Ruhtinaan miljonat kasvoivat uskomattomasti minun käsissäni. Tiedät myöskin, että, kun minä kolmen vuoden kuluttua matkustin Caesareaan, Gratus otatti minut taas kiinni ja kidutti uudestaan, pakottaakseen minua tunnustamaan, että kaikki omaisuuteni ja rahavarani olivat takavarikon alaiset hänen käskystään. Tiedät, ett'ei hän silloinkaan onnistunut. Ruumiiltani rujona palasin kotiin ja kuulin Rakelini kuolleen pelästyksestä ja surusta. Mutta Herra Jumala oli minun kanssani, minä jäin eloon. Keisarilta itseltään ostin vapauden enemmistä vainoomisista ja oikeuden käydä kauppaa yli koko maailman. Tätä nykyä — ylistetty olkoon Hän, joka tekee pilvet sotavaunuiksensa ja kulkee myrskyn siivillä! — tätä nykyä, Ester, on se, jonka haltiaksi minut asetettiin, karttunut moninkertaiseksi, niin että ne talentit riittävät tekemään rikkaaksi vaikka keisarinkin."

Hän nosti ylpeästi päätänsä. Heidän katseensa sattuivat yhteen, ja he lukivat silmistä toistensa ajatukset.

"Mitä minä näillä rikkauksilla teen, Ester?" vanhus kysyi luomatta katsettansa alas.

"Isä", Ester vastasi hiljaa, "eikö oikea omistaja juuri äsken ilmoittautunut?"

Vanhus katseli häntä, silmiään väräyttämättä.

"Ja sinä lapseni, pitääkö minun jättää kerjäläissauva sinulle perinnöksi?"

"Mutta isä, enkö minä sinun lapsenasi ole hänen elinkautinen orjansa? Ja kenestä onkaan kirjoitettu: Voima ja kunnia ovat hänen vaatteensa ja hänen pitää riemuitseman tulevaisuudessa?"

Sanomattoman rakkauden heijastus kirkasti vanhuksen kasvoja hänen vastatessaan: "Herra on osoittanut minulle paljon hyvyyttä, mutta sinä, Ester, olet kaikkein hänen laupeutensa osoitusten kruunu."

Vanhus veti tyttären syliinsä ja suuteli häntä monta kertaa. Sitte hän sanoi entistä kirkkaammalla äänellä:

"Kuule nyt, minkä tähden minä nauroin äsken. Se nuori mies näytti minusta olevan ihan kuin isänsä ennen muinoin pirteimmässä nuoruudessaan. Minun sieluni halusi tervehtiä häntä. Tunsin vaivojeni päivän olevan lopussa ja huolieni päättyneen. Tuskin voin olla sitä kovalla äänellä julistamatta. Mieleni teki ottaa häntä kädestä ja näyttää hänelle voittoani, sanoen: 'Kas tässä, kaikki on sinun, ja nyt minä, sinun palvelijasi, olen valmis pois kutsuttavaksi.' ja niin minä olisin tehnytkin, Ester, joll'ei samana silmänräpäyksenä kolme ajatusta olisi syöksynyt mieleeni ja pidättänyt minua. Ensimmäinen ajatukseni oli: 'Jos hän on herrani poika, niin tahdon vähän oppia tuntemaan hänen luonnettansa.' Eikö moni synny rikkauteen, vaikka se hänen kädessään tulee vain kiroukseksi?" Vanhus vaikenä, kädet kouristuivat nyrkkiin, ja hänen äänensä alkoi vavista mielenliikutuksesta. "Ester, muista, mitä tuskia minä sain kärsiä roomalaisen käsissä, eikö yksistään Gratus; ne tunnottomat heittiöt, jotka alusta loppuun asti toimeenpanivat hänen käskyjäänsä, olivat roomalaisia, ja he kaikki nauroivat ja pilkkasivat minun tuskanhuutojani. Ajattele minun riutunutta ruumistani, niitä pitkiä vuosia, jotka olen ollut rujona, ajattele äitiäsi hänen yksinäisessä haudassaan murtuneena sielultaan niin kuin minä ruumiiltani; ajattele Hurin perheen suruja, jos sen jäsenet vielä ovat elossa, ja heidän kärsimäänsä julmuutta, jos he

jo ovat kuolleet. Ajattele tätä kaikkea Jumalan rakkauden tähden, ja sano minulle, tyttäreni, eikö pidä yhdenkään hiuskarvan pudota, eikö yhdenkään veripisaran vuotaa sovinnoksi? Älä sano, kuten pappien on tapana: Herran on kosto. Eikö hän paneta tahtoansa toimeen käskyläisillään sekä rangaistessansa että siunatessansa? Eikö hänen sotilaitansa ole ollut paljoka enemmän kuin profetoita? Eikö hän ole antanut lakia: silmä silmästä, hammas hampaasta? Oi, minä olen uneksinut kosta kaikkia nämä vuodet, olen rukoillut ja varustautunut, olen kasvavan rikkauteni katselemisesta koonnut kärsivällisyyttä ja yhä ajatellut, että kerran minä, niin totta kuin Jumala elää, koston rangaistuksen pahantekijöille! Ja kun nuori mies äsken puhui perinpohjin harjoitelleensa sotataitoa eikä sanonut vielä voivansa ilmoittaa, mitä varten, silloin minulla oli sana valmiina — kosto! ja se, Ester, se oli — kolmas ajatus, joka minua piti levollisena ja jäykkänä niin kauan kuin hänen kertomustansa kesti, ja sai minut nauramaan hänen lähdettyänsä."

Ester silitteli isän kuihtuneita käsiä ja sanoi, ikään kuin olisi sielussaan aavistanut, mitä tuleva oli: "Hän meni pois. Tokkohan hän enää tulee takaisin!"

"Tulee kyllä, Malluk on luotettava palvelija. Hän seuraa häntä kaikkialle ja tuo hänet takaisin, milloin vain minä olen valmis."

"Ja milloin se tapahtuu, isä?"

"Pian, pian! Hän luulee kaikki todistajat kuolleiksi. Yksi elää kuitenkin, joka ei suinkaan pety, jos hän tosiaankin on minun herrani poika."

"Hänen äitinsäkö?"

"Ei, tyttäreni; kyllä minä sen todistajan tuon hänen silmänsä eteen. Mutta nyt minua jo väsyttää. Huuda Abimelek tänne."

Ester huusi palvelijaa, ja he palasivat sisälle.

V LUKU.

Tutkimusretkellä.

Ben-Hur lähti suuresta varastohuoneesta, mielessä ajatus, että uusi toivon pettymys oli tullut niiden lisäksi, jotka hän jo oli kärsinyt omaisiansa etsiessään. Tämä ajatus oli sitä enemmän mieltä masentava, kun hänen huoliensa esineet olivat hänelle niin kalliit. Se herätti hänessä sanomatonta yksinäisyyden tunnetta, joka enemmän kuin mikään muu on omiaan riistämään ihmissielusta viimeisenkin elämänhalun.

Hän pujotteli ihmisenjoukon ja tavarakasain välitse laivasillan reunalle, jossa viileät varjot ja viettelevän mustat syvänteet häntä houkuttelivat. Hitaasti juokseva vesi näytti pysähtyvän häntä odottamaan. Lumous haihtui, kun hänen mieleensä juohtuivat matkustajan sanat: "Parempi olla toukka ja syödä Dafnen silkkiäislehtiä kuin istua kuninkaan pöydässä." Hän kääntyi nopeasti astumaan pitkin sillan laita majataloonsa.

"Dafnen tiekö?" ovenvartia vastasi, kummastuen Ben-Hurin kysymyksestä. "Etkö ole ennen ollut täällä? No, sittepä lue tämä päivä elämäsi onnellisimmaksi. Tie on helppo löytää. Ensimmäinen katu tästä vasempaan vie etelään päin suoraa päätä Sulpius-vuorelle, jonka huipulla on alttari Jupiterin kunniaksi ja pyöröteateri. Astu sitä suuntaa kolmanteen tienhaaraan asti, jota sanotaan Herodeen pylvästökseksi. Käänny sitte oikealle ja kulje Seleukoon vanhan kaupungin läpi Epilaneen vaskiportille. Siitä Dafnen tie alkaa — ja jumalat saattakoot sinua!"

Annettuaan pari käskyä tavaroistansa Ben-Hur lähti matkalle.

Hän löysi helposti Herodeen pylvästön. Sitte hän alkoi astua vaskiporteille päin pitkin marmorista pylväskäytävää, joka oli täynnä ihmisiä kaikista kauppaa harjoittavista maailman kansakunnista.

Oli neljäs päivänhetki, kun hän astui portista ja huomasi joutuneensa loppumattoman pitkään ihmisvirtaan, joka lainehti kuuluisaa metsikköä kohti. Tie oli jaettu eri ratoihin jalan astujia, ratsastajia ja vaunuilla ajajia varten, ja kukin niistä vielä erittäin tulijoita ja menijöitä varten. Eri ratoja suojelivat matalat aidat, joita siellä täällä katkasivat mahtavan suuret, osaksi kuvapatsailla koristetut kantakivet.

Molemmiin puolin tietä oli hyvin hoidettuja ruohokenttiä, joita siellä täällä tammi- ja metsäviikunapuuryhmit sievistivät, sekä köynnöskasvisia lehtimajoja väsyneiden varalle, joita paluumatkalla oli erittäin runsaasti. Jalkatiet olivat punaisesta kivistä ja ratsastiet lujaan pakatusta valkoisesta hiekasta, joka teki hevostavioiden ja pyöräin äänet kuulumattomiksi. Suihkukaivoja oli ihmetyttävän paljo, kaikki muistoina kuningasten käynneistä ja nimitetyt antajain mukaan. Tämä suurenmoinen katu, kulki lounaista kohti, oli kaupungista pyhän paikan porteille asti noin kuuden virstan pituinen.

Ollen katkeralla mielellä Ben-Hur tuskin tuli huomanneeksi kuninkaallista anteliaisuutta, joka näkyi koko tierakennuksesta. Yhtä vähän hän alussa välitti kansajoukostaan. Puhuaksemme suoraan, hajamielisyytensä ohella hänessä oli melkoisesti ylevää itsetuntoa, kuten roomalaisessa, joka äsken tultuaan maailman keskus-kaupungin suurenmoisesta komeudesta kulki katselemissa etäisiä maakuntia. Eihän niissä voinut hänelle olla mitään uutta eikä erinomaista nähtävää. Ben-Hur pikemmin käytti hyväkseen jokaista tilaisuutta tunkeutua ihmisjoukkojen läpi, jotka astuivat liian hitaasti hänen maltittomuuteensa verraten. Saavuttuaan Herakleaan, kaupungin ja pyhän paikan väliseen kauppalaan, hän alkoi tuntea vähän väsymystä ja sen tähden enemmän halua tarkastelemaan kirjavaa taulua. Kerran hänen huomionsa kiintyi pariin vuoheen, joita kaunis nainen talutti, kaikki koristettuina loistavilla nauhoilla ja kukilla. Sitte hän pysähtyi katselemaan suurta, lumivalkoista härkää; se oli seppelöity tuoreilla lehdillä ja kantoi leveässä selässään alastonta lasta korissa, nuoren Bakkuksen kuvaa, joka pusersi kypsiä rypäleitä pikariin ja tyhjensi aina sen, kutsuttuaan tavallisen juomauhrin sanat. Lähtiessään jälleen astumaan hän itsekseen arvaili, minkähän jumalan alttarille nuo lahjat olivat menossa. Komeapukuinen ratsastaja lennätti ohitse ratsulla, jolta silloisen tavan mukaan oli harja lyhyeksi leikattu. Ben-Hur hymyili huomattessaan ratsastajan ja hevosen saman vertaisen ylpeyden. Sen jälkeen hän monestikin käänti päätänsä kuunnellakseen pyöräin natinää ja kavioiden kapsetta; hän oli huomaamattaan viehtynyt vaunujen ja ajajain tarkastelemiseen. Kohta hän alkoi itsekseen tehdä huomioita myöskin niistä ihmisistä, joiden keskellä kulki. Siellä oli sekä miehiä että naisia, kaikenikäisiä ja -säätyisiä, kaikki juhlapuvussa. Muutamalla seuralla oli valkoiset vaatteet, toisella mustat; jotkut kantivat lippuja, toiset heiluttivat suitsutusastioita. Muutamat marssivat hitaasti eteen päin hymnejä laulellen, toiset astuivat huilujen ja rumpujen tahdin mukaan. Jos tuolla tavalla joka päivä käytiin Dafnea tervehtimässä, miten ihmeellinen se paikka olikaan! Viimein hän kuuli ilohuutoja ja kovaa käsien taputusta. Hän katsahti ylös ja seurasi silmillään monia käsiä, jotka osoittivat kukkulan päältä näkyvän temppelin komeata, kreikkalais-tyylistä porttia. Hymnit kaikuivat kovemmin, musiikki kiihtyi sukkelammaksi, ja hän astui mahtavan ihmisvirran viemänä sisään, jopa itsekin vähän innostuen yleisestä kiihkosta. Ollen hyvin tutustunut Roomassa vallitsevaan hienouteen täytyi hänen ehdottomasti hämmästyä suurenmoista näköä, joka levisi hänen eteensä.

Suurenmoisten porttirakennusten läpi käytyään hän seisoj puistokadulla, joka oli tehty kiillotetusta kivistä. Temppelin ympäri liikkui levoton, meluava ihmisjoukko, jonka kirjavat puvut omituisesti lainehtivat suihkukaivojen lumivalkoista vaahtoa vasten. Hänen edessään näkyi luodetta kohti vievän koko joukko huolellisesti hoidettuja polkuja puutarhaan ja sen takana olevaan metsään, jonka päällä liiteli vaalean sininen savuharso. Ben-Hur katseli ympärilleen, tietämättä, mille tielle lähteä. Äkisti kuului naisääni huudahtavan:

"Miten kaunista! Mutta mihinkä nyt lähtisimme?"

Hänen saattajansa, jolla oli rukousnauha laakerinmarjoista, nauroi ja vastasi. "Astu vain, sinä kaunis pikku barbaari! Kysymyksesi osoittaa maallista pelkoa. Emmekö sopineet jättävämme kaikki maalliset huolet jällellemme Antiokiaan? Tuulet, jotka täällä puhaltavat, ovat jumalain hengitystä. Antautukaamme siis tuulien leikkikaluuksi."

"Entä jos eksymme?"

"Sinä pikku pelkuri! Ei kukaan ole koskaan eksynyt Dafnessa, paitsi ne, joiden takaa portit ainiaaksi sulkeutuivat."

"Ja ketä ne olivat?" kysyi tyttö vielä levottomana.

"Ne, jotka eivät ole jaksaneet vastustaa paikan viehätysvoimaa, vaan ovat valinneet sen olinpaikakseen elämässä ja kuolemassa. Kuulehan! pysähdy, niin saat nähdä, ketä minä tarkoitan."

Marmorikivityksellä alkoi sandali-jalkojen iloinen leikki; joukko nuoria tyttöjä syöksyi puhujan ja hänen kauniin ystävänsä ohitse, alkaen laulaa ja tanssia rumpujen tahdissa. Nuori nainen pelästyen tunkeutui hyvin lähelle miestä, joka suojelevasti kiersi toisen kätensä hänen ympäri ja toisella löi vilkkaasti tahtia. Tanssijain tukka aaltoili vapaasti ja pehmoiset, valkeat jäsenet kuultivat silkkipuvun lävitse, joka tuskin verhosi niitä. Hekumallista tanssia ei voida sanoin kuvata. Vähän aikaa hypelyään piiritanssia katosivat he tieltä poistuvan joukon lävitse yhtä nopeasti, kuin olivat tulleetkin.

"No, mitä ajattelet?" kysyi mies naiselta.

"Ketä ne ovat?" kysyi hän puolestaan.

"Papittaria, vihittyjä Apollon temppelin palvelukseen. Heitä on koko armeija. Juhlissa he ovat kuorolaulajina, ja täällä heidän kotonsa on. Välistä he matkustavat pois muihin kaupunkeihin, mutta kaikki, mitä he saavat kokoon, tuodaan tänne rikastuttamaan jumalallisen huilunsoittajan temppeleä. Lähdemmekö astumaan edelleen?"

Samassa he katosivat ihmisjoukkoon. Ben-Hur rauhoittui miehen vakuutuksesta, ett'ei kukaan eksy Dafnessa, ja läksi kävelemään eteenpäin, mihin sattui.

Hänen huomionsa kiintyi ensinnä kuvapatsaaseen, joka lepäsi kauniilla alustalla puutarhassa. Se oli kentauri. Kirjoitus ilmoitti tietämättömälle katsojalle sen kuvaavan Apollon ja Dianan suosikkia Kironia, jolle he olivat opettaneet metsästyksen, lääkitäntaidon, soiton ja ennustustaidon salaisuudet. Sama kirjoitus kehoitti muukalaista yöllä katsomaan määrättynä hetkenä eräisen taivaan paikkaan, ja silloin hän oli näkevä Kiron-vainajan elävänä tähtien joukossa, jonne Jupiter oli siirtänyt sen jalon hengen.

Tämä viisain kentauri kuitenkin yhä vielä palveli ihmiskuntaa. Kädessään hän näet piti paperilevyä, johon oli kreikkalaisilla kirjaimilla piirretty:

"Oi matkustaja!

Oletko muukalainen?

I. Kuuntele purojen lorinaa äläkä pelkää kaivojen suihkuvettä; silloin najadit oppivat sinua rakastamaan.

II. Dafnen kutsumat tuulet ovat Zefyros ja Auster; ollen elämän suojelijat tuovat ne sinulle sen suloutta. Milloin Eolus puhaltaa, silloin Diana metsästelee muilla seuduin. Kun Boreas vinkuu, pysy poissa, sillä Apollo silloin on vihoissaan.

III. Metsikön varjot ovat sinun käytettäväsi tänä päivänä; yöllä ne ovat Pan-jumalan ja dryadein omat. Älä heitä häiritse.

IV. Syö varovasti lotus-kasvia, joka kasvaa purojen varsilla, ell'et tahdo kadottaa entisyyden muistoa, joka kyllä soveltuu Dafnen lapsille.

V. Väisty verkkoansa kutovaa hämähäkkiä; se on Arakne, joka tekee työtä Minervalle.

VI. Jos tahdot nähdä Dafnen kyyneliä, taita vain nuppu laakerin oksasta ja kuole.

Ole varoillasi!

Pysähdy, tule onnelliseksi."

Ben-Hur jätti tämän salaperäisen kirjoituksen muiden selitettäväksi, jotka melkein läpipääsemättömänä ryhmänä ympäröivät häntä, ja poistui juuri silloin, kun valkoista härkää talutettiin ohitse. Poika istui yhä vielä korissansa juhlasaaton seuraamana, ja sen jälestä tuli nainen vuohinensa. Heitä seurasi huilu ja rummut sekä toinen uhrintuojain joukko.

"Mihinkä ne menevät?" kysyi eräs lähellä seisova.

Toinen vastasi: "Härkä viedään isä Jupiterille, vuohet..."

"Eikö Apollo ennen muinoin paimentanut Admeton laumoja?"

"Paimensi, vuohet viedään juuri Apollolle."

Meidän täytyy vielä kerran pyytää lukijaa jättämään pois ankara arvostelu. Meidän käy jonkun verran helpommaksi mukautua toisten uskonnollisen käsityksen mukaan, jos usein oleskelemme heidän parissansa. Me käsitämme vähitellen sen totuuden, että joka uskonopilla on kannattajina ollut hyviä ja jaloja henkilöitä, joilla on oikeus saavuttaa meidän ihmettelyämme, mutta joita me emme voi kunnioittaa, samalla kunnioittamatta heidän uskonkäsitystensä. Siihen asemaan oli Ben-Hur joutunut. Eivät kalereilla eikä Roomassa vietetyt vuodet olleet vaikuttaneet mitään hänen uskontoonsa, hän oli yhä vielä juutalainen. Eipä hänen mielestensä kuitenkaan ollut vähääkään jumalatonta katsella, mitä kaunista oli Dafnen metsikössä.

VI LUKU.

Dafnen metsikkö.

Ben-Hur astui metsään juhlasaaton seurassa. Alussa hän oli niin välinpitämätön ett'ei viitsinyt kysyä mihinkä mentiin, mutta hän kuitenkin himmeästi aavisti, että matka kävi temppelejä kohti, jotka seisoivat keskellä metsikköä miellyttävässä suuruudessaan.

Äkisti huomasi hän itsekseen ääneti ajattelevansa "Parempi on olla toukka ja syödä Dafnen silkkiäispuita kuin istua kuninkaan pöydässä." Kun se ajatus oli värehtinyt hänen edessään moneen kertaan, tuli hänelle mieleen koko joukko vaikeita kysymyksiä. Oliko sitte elämä temppelissä niin suloinen. Mikä se viehätys oli? Tokkohan käsittämättömän filosofian syvyys? Vai oliko se jotakin todellista, käsin kosketeltavaa, jonka valpas mieli voisi milloin hyvänsä käsittää? Tuhansittain ihmisiä luopui joka vuosi maailmasta ja antautui temppelipalvelukseen. Ja löysivätkö he tosiaan, mitä etsivät? Ja jos löysivät, oliko se palvelus kylliksi saamaan aikaan niin syvää unhotusta, että mielestä haihtuivat elämän äärettömästi vaihtelevat tapaukset ja suhteet, sekä sulostuttavat että katkeroittavat; toiveet, liioittelevat lähimpään tulevaisuuteen, ja huolet, jotka ovat syntyneet entisyydessä? Jos temppeli vaikutti niin hyvää heihin, miks'ei se vaikuttanut samaa häneen? Hän oli juutalainen, totta kyllä, mutta olivatko nämä suloiset asiat kaikille muille, vaan ei Abrahamin lapsille?

Näitä ajateltuaan hän ryhtyi kaikin tavoin tutkimaan paikan salaisuuksia, pitämättä lukua uhraajain laulusta tai lähellä seisojain leikinlaskusta.

Siinä tutkimuksessa hän ei saanut mitään apua taivaasta; se oli hohtavan sininen ja korkea ja täynnä viserteleviä pääskyjä aivan kuin kaupungissakin.

Vähän etempänä tuli oikean puolisesta metsästä häntä vastaan tuulenpuuska, tuoden suloista ruusujen tuoksua ja suitsutussavua. Hän pysähtyi kuten muutkin katselemaan sinne päin, josta tuoksu tuli.

"Varmaankin on puutarha tuolla toisella puolella?" hän sanoi vieressään seisojalle.

"Sano ennemmin, että papit ovat toimittamassa jotakin uhria Dianalle, Panille tai jollekin metsän jumalalle."

Tämä vastaus lausuttiin Ben-Hurin äidinkielellä. Hän katsahti kummastuneesti vastaajaan.

"Oletko hebrealainen?" hän kysyi.

Mies vastasi kohteliaasti hymyillen:

"Minä synnyin kivenheiton päässä Jerusalemin markkinapaikasta."

Ben-Hur alkoi juuri jatkaa keskustelua, kun ihmisvirta syöksyi eteen päin, työnsi hänet tien syrjään lähelle metsää ja samalla vei pois puhekumppanin.

Juutalaisten tavallinen päällysvaate, sauva, keltaisilla nauhoilla koristeltu tummanruskea päähine ja voimakkaat juutalaiskasvot jäivät Ben-Hurin muistiin pikaisesta tutustumisesta.

Tämä yhtyminen tapahtui paikassa, josta metsä alkoi, tarjoten hyvää tilaisuutta päästä pois meluisista uhrisaatoista, ja Ben-Hur käytti sitä hyväkseen.

Ensin hän tuli tiheään metsikköön, joka tieltä katsoen näytti olevan ihan luonnon tilassa, läpipääsemätön metsälintujen asunto. Mutta jo muutaman askeleen päässä hän näki sielläkin hoitelevan käden merkkejä. Pensaat kukoistivat taikka kantoivat hedelmiä; nuokkuvain oksain alla oli maa täpö täynnä kirjavia kukkia, ja niiden ylitse ojenteli jasmiinipensas hentoja haarojansa. Liljoista, ruusuista, tulpaaneista, oleandereista ja mansikoista, jotka kaikki olivat hänelle hyviä tuttuja siitä asti, kun hän käveli laaksoissa Davidin kaupungin ympärillä, levitti tuuli yöt päivät hyvänhajuista tuoksua, ja ett'ei mitään puuttuisi nymfien ja najadien autuudesta, suikerteli puro kukkahista maata pitkin monenmoisesti polveillen. Hän kuuli yllänsä ja ympärillään lintujen laulua ja kyyhkysten kuherrusta; satakieli istui pelkäämättä oksallaan, vaikka hän astui ihan sen vieritse. Peltokana, vihellellinen poikasiaan, juoksi aivan hänen jalkainsa editse, kun hän pysähtyi häiritsemästä niiden matkaa. Kaikki oli rauhaa ilman pelkoa, yleistä, häiritsemätöntä rauhaa.

Hän istahti maahan sitruunapuun viereen, joka ojenteli kauas ulos harmaita juuriaan ulottuakseen puron lähimpään polvikkeeseen asti. Talitiaisen pesä riippui lähellä porisevan veden pintaa, ja se pikku

olento katseli pesästään häntä ihan hänen silmänsä edessä. "Totta tosiaan, tuo lintu antaa minulle selityksen", hän sanoi itsekseen. "Se sanoo: minä en pelkää sinua, sillä laki, joka vallitsee tässä onnellisessa paikassa, on rakkaus, ainoastaan rakkaus..." Paha kyllä, se vain oli rakkaus ilman lakia.

Nyt hän täydellisesti käsitti metsikön viehätysvoiman. Hän tunsu itsensä iloiseksi ja ikään kuin olisi varmasti päättänyt itse antautua niiden joukkoon, jotka kokonaan jäivät sinne. Miksipä ei hän, unhotettuna ja itse muistamatta muita, voisi luopua huolestuttavasta elämästään ja kiinnittää sieluansa yksinomaan kukkien ja pensasten hoitoon ja täällä vilisevien jalosukuisten luontokappalten vartioimiseen.

Hänen juutalaisluontonsa alkoi kuitenkin vähitellen herätä.

Tämä viehätys saattoi kyllä riittää monelle, mutta millaisia luonteita ne olivatkaan?

Rakkaus on suloista. Ah, miten suloista se olisikaan, jos se tulisi hänen entisen onnettoman elämänsä sijaan!

Yksi erotus kuitenkin oli hänen ja niiden välillä, jotka tänne vapaatautoisesti hautasivat olemuksensa. Heillä ei ollut mitään velvollisuuksia täytettävänä, mutta sen sijaan hänellä?...

"Voi Israelin Jumala!" hän huudahti ja hypähti ylös, posket hehkuvina. "Äiti! Tirza! kirottu olkoon hetki, kirottu se paikka, jossa luulin voivani tulla onnelliseksi, vaikka olen kadottanut teidät!"

Hän riensi metsikön läpi ja saapui kanavalle, jossa oli muuratut laidat ja siellä täällä sulkuja; siitä edelleen sillan poikki, jolle näkyi monta muuta siltaa, kaikki erilaisia. Hänen allansa vesi lepäsi syvänä lampena, kuultavana kuin varjo; vähän matkan päässä se syöksyi kohisten kallioiden ylitse, kunnes taas levisi syväksi ja tyyneksi lammikoksi; sitten oli koski ja lammikko vuorotellen niin loitolle, kuin silmä kantoi. Sillat, sulut ja kosket, kaikki puhuivat selvään samaa, äännetöntä kieltä, että ne napisematta täyttivät yhden herran tahtoa, kuten jumalain palvelijoiden tuleekin.

Loitompaa näkyi maisema, jossa oli avaroita laaksoja ja säännöttömiä kukkuloita, metsiköitä, järviä ja viehättäviä rakennuksia sekä välillä valkealta välkkyviä polkuja ja loistavia jokia. Laaksot olivat siellä täällä alempana, niin että joki saattoi kuivan aikana niitä katsella, ja ne näyttivät vihreiltä kukkamatoilta, joilla siellä täällä käveli lumivalkeisia lammaslauvoja. Paimenten ääniä kuului etäältä. Alttareja taivasalla näytti olevan lukemattomia, ja jokaisen luona toimi valkopukuinen olento, uhrisaattojen marssiessa hitaasti edes takaisin. Savu levisi alttareilta vaaleina pilvinä pyhään paikkain ylitse.

Ben-Hurin sielunsilmä selkisi äkisti. Metsä oli temppele, suuri, rajaton temppele, jossa rakennusmestari ei ollut viipynyt pylväitä eikä portteja pystyttelemässä, vaan ainoastaan tehnyt luonnon itselleen alammaiseksi. Sellaiseksi oli Jupiterin ja Kalliston poika jumalain johdatuksesta perustanut vanhan Arkadian, ja täällä niin kuin sielläkin oli perusaate kauttaaltaan kreikkalainen.

Sillalta Ben-Hur astui lähimpään laaksoon.

Hän tapasi lammaslauvan, jota nuori tyttö paimensi. Tyttö viittasi häntä luoksensa: "Tule!"

Vähän matkan päässä oli musta alttari, jolla leimusi tuli vaskiastiassa. Nainen sen lähellä huiskutti häneen päin pajunoksa ja kehoitti häntä pysähtymään, kun hän astui ohitse. Naisen viettelevä kujeilu osoitti nuorekasta kiihkoa.

Vielä etempänä hän tapasi uhrisaaton; sen etupäässä astui joukko pikku tyttöjä ilman muita pukimia kuin sepeleet, joilla he olivat kiedotut, laulaen hennoilla äänillään hymniä; heidän jälessään kulki joukko poikia, päivettyneet ruumiit ihan alastomina, tanssien tyttöjen laulun mukaan; sitte vasta astui varsinainen juhlasaatto, pelkkiä naisia, joilla oli pukuna ainoastaan hame ja jotka kantoivat koreissa maustimia ja makeisia. He kaikki olivat aivan huolettomat alastomuudestaan ja ojensivat käsiänsä häneen päin, kehoittaen häntä pysähtymään ja tulemaan mukaan.

Hän kuitenkin jatkoi välinpitämättömästi matkaansa ja saapui rehevään metsikköön, joka oli keskellä laaksoa sellaisessa paikassa, josta se näytti kaikkein viehättävimmältä. Saavuttuaan lähelle hän tunsu sen varjon houkuttelevan, ja lehtien välitse oli hän näkevinään erittäin kauniin kuvapatsaan. Niinpä hän poikkesi sinne ja astui sen vilpoiseen siimekseen.

Ruoho oli tuoretta ja hyvin hoidettua. Kaikenlaisia itämaan puita kasvoi hajallansa: majesteetillisiä palmuryhmiä metsäviikunapuita, jotka varjostivat tummalehtisiä laakeripuita, ainiaan viheriöiviä tammia sekä kuninkaallisia setripuita, yhtä jaloja kuin Libanonilla, ja tärpättipuita, joiden olisi luullut olevan kotoisin paratiisin yrttitarhasta.

Kuvapatsas oli erinomaisen kaunis Dafne. Ben-Hur kuitenkin ehti ainoastaan hätimiten katsahtaa

sen kasvoihin, sillä hän huomasi patsaan juurella nuorukaisen ja tytön sylkkäin nukkumassa tiikerin taljalla. Vieressä olivat työkalut, joista näkyi heidän päivätyönsä: pojan kirves ja sirppi, tytön kori huolettomasti heitettyinä lakastuneiden ruusujen päälle.

Tämä näkö saattoi hänet hämilleen. Hän oli tuolla metsän hiljaisuudessa luullut huomaavansa, että tämän pyhän paikan lumousvoimana oli rauha ilman pelkoa, ja hän oli ollut vähällä kukistua sen viehätysten valtaan; mutta nyt, nähdessään tuota makuuta keskellä päivää, makuuta Dafnen juurella, hän arvasi lumouksen jatkon, jota ei uskaltanut edes ajatellakaan. Paikan laki oli rakkaus, mutta rakkaus ilman lakia!

Tämä siis oli Dafnen suloinen rauha!

Tämä hänen palvelijainsa elämäntarkoitus! Sellaista varten kuninkaat ja ruhtinaat tuhlasivat tulojansa!

Sitä varten siis viekas papisto teki itselleen alammaiseksi luonnon lintuineen, puroineen, kukkineen sekä niin monien käsien työvoiman, alttarien pyhyiden ja auringon hedelmöittävän vaikutuksen!

Näin ajatellen Ben-Hur jatkoi kulkuansa, mutta ei voinut olla surkuttelematta noita ulkonaisen pyhyiden vihittyjä palvelijoita, varsinkaan niitä, jotka omalla toimeliaisuudellaan pitivät temppelin aluetta niin verrattoman viehättävässä kunnossa. Miten he olivat tuohon asemaan tulleet, ei hänestä enää ollut mikään arvoitus; vaikutin, kiusaus oli ilmeisen selvä. Muutamia oli epäilemättä lumonnut ainainen rauha, jota oli luvattu heidän ahdistetuille sieluillensa tässä paikassa, johon he rahan puutteessa voivat antaa työvoimansa. Tähän luokkaan kuuluivat pelon ja toivon välillä heittelehtävät henkilöt, mutta palvelijain suuri joukko ei ollut näitä. Apollon verkot olivat suuret ja silmät pienet, ja vaikea on luetella, mitä kaikkia kalastajat vetivät kokoon, ei niin paljon siitä syystä, että se luetteleminen olisi mahdoton, kuin siitä, että kalastajain työt ja toimet pidettiin ihan salassa. Sama se; suurin osa oli nautinnonhimoisia ylhäisiä sekä muita yhteiskunnalliselta asemaltaan alempia, noita peittelemättömän aistillisuuden uhreja, jonka valtaan melkein kaikki itäiset maat ovat vaipuneet. Ei mistään innostuksesta, ei laulajajumalan ja hänen onnettoman lemmikkinsä tähden, ei minkään filosofian johdosta, joka etsii onnellisuutta levollisesta yksinäisyydestä, ei myöskään sen lohdutuksen tähden, jota uskonto tarjoaa, eikä rakkaudesta sen puhtaimmassa muodossa ihmiset sitoutuneet olemaan täällä eikä pysyneet niissä lupauksissaan. Miksikä salaisimme totuuden! Tähän aikaan oli ainoastaan kaksi kansaa, jotka kykenivät kohoamaan tähän innostukseen, ne, jotka seurasivat Mooseen ja Braman lakeja. Ainoastaan he olisivat voineet huutaa sinulle: "Parempi on laki ilman rakkautta kuin rakkaus ilman lakia!"

VII LUKU.

Uusi toveri.

Lähellä Ben-Huria seisoivat metsäkypressejä, pitkiä ja hoikkia kuin laivanmastot. Mentyyään sattumalta sen varjoiselle alalle hän kuuli torven iloisen kaiun ja heti sitte huomasi saman kansalaisensa, jonka oli tavannut temppeliin mennessään, makaavan lähellä ruohossa. Mies nousi ja tuli hänen luoksensa.

"Minä toivotan sinulle rauhaa vielä kerran", hän sanoi ystävällisesti.

"Kiitos", vastasi Ben-Hur ja kysyi sitte: "Onko meillä sama matka?"

"Minä olen menossa kilparadalle, jos sinä aiot sinne."

"Kilparadalleko?"

"Niin, torven ääni, jonka äsken kuulit, oli merkki kilpailijoille."

"Hyvä ystävä", sanoi Ben-Hur avomielisesti, "minä tunnustan olevani tietämätön täkäläisistä oloista ja olisin sen tähden iloinen, jos sinä rupeisit saattelijakseni."

"Varsin mielelläni. Hiljaa! kuulehan! eikö kuulu vaunujen jyminää? Ne ajavat nyt radalle."

Ben-Hur kuunteli hetkisen ja jatkoi sitte tuttavuuden tekoa laskemalla kätensä miehen käsivarrelle, sanoen: "Minä olen duumviri Arriuksen poika, entä sinä?"

"Nimeni on Malluk, olen kauppiaina Antiokiassa."

"No niin, hyvä Malluk, torven ääni, pyöräin räminä ja huvituksen toivo viehättävät minua. Minä hiukan tajuan niitä urheiluja. En ole tuntematon Rooman kilpamentillä. Lähtekäämme katsomaan kilpajoa."

Malluk vitkasteli lausua pikaista kysymystä:

"Olihan duumviri roomalainen, mitenkä sitte hänen poikansa on juutalaisessa puvussa?"

"Jalo Arrius oli kasvatus-isäni", vastasi Ben-Hur.

"Ah, kyllä ymmärrän, pyydän anteeksi uteliaisuuttani."

He saapuivat kohta metsän laidasta kedolle, johon kilparata oli laitettu tavalliseen kokoon ja muotoon. Rata oli pehmeää maata, joka oli poljettu kovaksi ja kasteltu; se oli molemmin puolin aidattu nuorilla, jotka olivat löyhästi kiinnitetyt maahan pistettyihin heittokeihäihin. Katsojain mukavuudeksi ja niille, jotka ottivat kilpailuun osaa likeisemmälläkin tavalla kuin paljaalla katselemisella, oli koko joukko telttakatoksia, joiden alle oli rakennettu pengermittäin kohoavia penkkejä. Tulijat kävivät istumaan erään katoksen alle.

Ben-Hur luki vaunut niiden mennessä ohitse. Niitä oli yhdeksän.

"Toivotan heille onnea", hän sanoi hyvänluontoisesti. "Luulinpa, että täällä idässä tyydyttäisiin kahteen hevoseen, mutta nyt näenkin, että ollaan kunnianhimoiset ja käytetään aivan kuninkaallisesti neljää. Saadaanpahan nähdä, miten onnistuu."

Kahdeksan nelivaljakkoa kulki ohitse, muutamat hiljaa juosten, toiset täyttä vauhtia, kaikki erinomaisen hyvin ohjattuina. Yhdeksäs nelivaljakko tuli laukkaamalla. Ben-Hur huudahti ihmetyksestä.

"Minä olen ollut keisarin tallissa, Malluk, mutta, isämme Abrahamin siunatun muiston nimessä, en ole koskaan vielä nähnyt noiden vertaisia!"

Nämä viimeiset juoksijat suhahtivat ohitse hänen puhuessaan. Yht'äkkiä nelivaljakko joutui epäjärjestykseen. Katsojain joukosta kuului kimakka huuto. Ben-Hur kääntyi sinne päin ja huomasi ukon, joka oli puoleksi noussut paikaltaan, nyrkit ilmassa, silmät hurjasti säkenöivinä ja pitkä parta kiihkosta vapisevana. Muutamat lähinnä istujat alkoivat nauraa.

"Pitäisipä noiden ainakin kunnioittaa hänen hopeapartaansa. Kuka hän on?" Ben-Hur kysyi.

"Mahtava mies aavikoilta, jostakin Moabin toiselta puolen. Hänellä on koko laumat kameleja ja hevosia, joiden sanotaan suorassa linjassa polveutuvan ensimmäisen Faraon juoksijasta. Sheikki Ilderim on hänen nimensä ja arvonsa", vastasi Malluk.

Ajaja koetti tällä välin rauhoittaa nelivaljakkoa, mutta turhaan. Jokainen turha koetus suututti sheikkiä yhä enemmän.

"Abbadon hänet vieköön!" huusi patriarkka kimakasti. "Juoskaa, lentäkää! kuuletteko, lapseni?" Tämä kysymys oli nähtävästi lausuttu hänen seuralaisilleen ja heimolaisilleen. "Kuuletteko? Ne ovat aavikon lapsia, kuten te itsekkin. Pysäyttäkää, rientäkää!"

Hevoset yhä enemmän rajustuivat.

"Kirottu roomalainen!" Sheikki pudisti ajajalle nyrkkiään. "Eikö hän vannoen vakuuttanut osaavansa ajaa niitä, eikö hän sitä vannonut koko latinalaisten jumalainsa äpärajoukon kautta? Ei, antakaa minun olla, minä sanon! Hän vannoi, että ne juoksevat kuin kotka ja tottelevat ohjia kuin lammas. Kirottu hän olkoon! ja kirottu se valehtelijan äiti, joka sanoo häntä pojakseen. Katsokaas niitä verrattomia elukoita! Koettakoonpas vain käyttää piiskaa, niin..." Loppu sotkeutui kuulumattomiin, ja puheen sijasta kuului vain hirveätä hammasten kiristelemistä. "Menkääpäs, muutamat teistä, pidättäkää niitä ja puhelkaa niille! Yksikin sana riittää taikka vain yksi niitä lauluja, joita äitinne lauleli teille teltan alla. Voi, mikä hullu minä olinkin, kun luotin roomalaiseen!"

Muutamia vanhuksen varovaisimpia ystäviä asettui hänen ja hevosten väliin. Sopivaan aikaan ukolle sattuva hengästys helpotti melkoisesti ystäväin sotajuontaa.

Ben-Hur käsitti varsin hyvin sheikin tunteet eikä voinut olla tuntematta osanottoa häntä kohtaan. Hän tiesi, että tuo kuohaus ei niin paljon johtunut loukatusta omaisuusylpeydestä eikä kilpailun päätöksen pelosta kuin ukon rakkaudesta eläimiä kohtaan, sillä patriarkan ajatus- ja käsityskannan mukaan saattoi sellaisia eläimiä rakastaa melkein pä tunteellisimman kiihkon tapaisella hellyydellä.

Hevoset olivat kastanjaruskeat, ihan pilkuttomat ja yhdennäköiset sekä niin rakennetut, että näyttivät pienemmiltä, kuin oikeastaan olivat. Hienot korvat koristivat pikku päitä, jotka olivat leveät silmäin kohdalta; leveiden sieramien sisäiho loisti punaiselta kuin tuli; kauniin kaarevia kauloja sievisti tuuheat harjat, jotka peittivät myös koko rinnan, ja otsajouhet olivat, kuten koko muukin karva pehmoiset kuin silkki. Polvien ja nilkkakarvojen väliltä olivat sääret litteät kuin ihmisen kämmen, mutta polvien yläpuolelta pyöreät ja jäntereiset, niin että ne jalat kyllä soveltuivat kantamaan kaunista vartaloa. Kaviot kiilsivät kuin hiottu agaatti-kivi. Kun hevoset nousivat pystyyn tai muuten teiskuivat, silloin niiden mustankiiltävät, tuuheat hännät laahasivat maata. Sheikki sanoi elukoitansa verrattomiksi, ja todella hän olikin oikeassa.

Täten uudestaan tarkastellessansa hevosia Ben-Hur käsitti täydellisesti, mikä molemminpuolinen rakkaus yhdisti niitä ja omistajaa toisiinsa. Ne olivat kasvaneet hänen silmäinsä edessä, olleet päivällä hänen erityisen huolensa ja yöllä hänen unelmiensa esineinä. Ne olivat olleet perheen jäseniä kotona mustan teltan alla paahteisella aavikolla ja saaneet yhtä suuren osan hänen rakkaudestaan kuin lapsetkin. Saadakseen voiton vihatuista ja mahtavista roomalaisista oli vanhus tuonut lemmikkinsä kaupunkiin, vahvasti luottaen niiden kyllä voittavankin, jos hän vain löytäisi taitavan ja kyllin älykkään ajajan, joka niitä ohjaisi. Ollen toisenlainen luonteeltaan kuin länsimaiden maltillisemmat kansat hän ei malttanut tyytyä taitamattoman ajajan erottamiseen ja ajamiseen tipo tiehensä; arabialaisen sheikin piti sitä paitsi päästää suuttumuksensa ilmi pauhaamalla suun täydeltä haukkumasanoja.

Ennen kuin sheikki ehti tyyntyä kiivastumisestaan, oli jo kymmenkunta kättä tarttunut hevosten suitsiin ja rauhoittanut ne. Melkein samaan aikaan ilmestyivät uudet vaunut radalle. Ajaja, vaunut ja hevoset olivat varustetut aivan kuin viimeiseksi kilpailupäiväksi sirkukseen. Tarpeen on, kuten tuonnempana huomaamme, tehdä tässä tarkka kuva tämän uuden ajajan esiytymisestä.

Ei ole vaikea saada selväksi niiden ajokalujen muotoa, joilla me kaikki tiedämme olevan klassillisen maineen. Ajatelkaamme vain matalat, kaksipyöräiset vaunut, joiden pitkällä akselilla lepäsi yksikomeroinen, takaa avoin kori. Sellainen oli alkuperäinen malli. Taiteellinen aisti aikaa myöten varttuessaan ryhtyi koristelemaan noita kömpelötekoisia ajokaluja, joten niistä tuli loistoteoksia sellaisia kuin esimerkiksi ne kuvittelemamme vaunut, joissa Aurora ajoi aamun koitteessa.

Ajajat tähän vanhaan aikaan olivat yhtä taitavat ja kunnianhimoiset kuin nykyisetkin ajomestarit. He sanoivat vaatimattominta kilpailua kaksivaljakon ja vaikeinta nelivaljakon ajoksi. Viime mainitussa kilpailtiin niiden sääntöjen mukaan, joita noudatettiin Olympiassa ja muissa sellaisissa juhlatiloissa.

Nämä ajokentän rohkeat kilpailijat mieluisimmin valjastivat kaikki hevoset rinnan vaunujen eteen. Selvyttä varten sanottiin keskimmäisiä eli aisan kummallakin puolella olevia *ieshevosiksi* ja laitimmaisia *ohjashevosiksi*. Heidän käsityksensä mukaan, oli täydellisen vapaa liikunta nopeuden ensi ehto. Valjaat olivat sen tähden hyvin yksinkertaiset; ainoastaan kaulavyö ja siihen kiinnitetty hihna sekä ohjakset ja yksi vetohihna. Lähellä aisan nenää oli näet lyhyt poikkipuu eli ies, joka hihnalla yhdistettiin hevosen kaulavyöhön. Ieshevoisten vetohihnat olivat kiinnitetyt pyöräin akseleihin ja ohjashevoisten hihnat korin etulaitaan. Ohjas juoksi aisan nenään asetetussa renkaassa ja jakautui siitä eri hevosiin, pujouttautuen päitsien sisäpuolella olevista renkaista kunkin suuhun.

Tämän selityksen jälkeen lukija kylliksi käsittää asiaa, voidakseen ymmärtää tapauksia, joita nyt ryhdymme kertomaan.

Muut kilpailijat oli otettu vastaan ääneti, mutta viimeksi tulleella oli parempi onni. Hänen ajaessaan sen paikan kohdalle, josta ajattelemme katsovamme kenttää, tervehdittiin häntä kovilla huudoilla, käsien paukutusella ja muilla suosion osoituksilla, jotka vaikuttivat, että yleisön huomio kääntyi yksinomaan häneen. Hänen ieshevosensa olivat mustat, vaan ohjashevoset lumivalkeiset. Kaikki neljä olivat vallitsevan roomalaistavan mukaan ty pistetyt, se on, hännät olivat leikatut lyhyiksi ja samoin lyhennetyt harjat olivat solmeillut loistavan punaisilla ja keltaisilla nauhoilla pieniksi palmikoiksi.

Esiin syöksyvä valjakko ehti niin paljon kentälle, että vaunut kokonaan jo näkyivät katsojille, ja niiden ulkomuoto kyllä osoitti kohtuullisiksi ne suostumushuudot, joilla häntä tervehdittiin. Pyörät olivat oikeat vaunusepän mestariteokset. Paksut pronssivanteet vahvistivat muuten hentoja rumpuja. Puolapuut olivat vuollut elefantinhampaista ja asetetut luonnollisen kaarevuutensa mukaan ulospäin, niin että pyörän ontevuus tuli täydelliseksi, jota silloin kuten nytkin pidettiin hyvin tärkeänä asiana. Kiiltävästä mustastapuusta veistetyt pyöränkehät oli ympäröity pronssisilla kiskoilla. Akselin päitä koristivat irvistelevät vaskiset tiikerinpäät, ja kori oli palmikoitu kullatuista pajunvesoista. Kauniit hevoset ja loistavat vaunut saivat Ben-Hurin yhä uteliaammin katselemaan ajajaa.

Kuka hän oli?

Ben-Hur, ensi kerran kysyessään tuota itseltänsä, ei vielä voinut nähdä miehen kasvoja eikä koko hänen olentoansa, mutta ryhti ja muu käytös olivat hänelle tutut ja herättivät muistoja entisistä ajoista.

Kukahhan hän olikaan?

Vaunut yhä lähestyivät täyttä vauhtia. Suostumushuudot ja komeat varukset osoittivat ajajan olevan joko ylhäinen suosikki tai kuuluisa ruhtinas. Sellaista julkista esiytymistä ei ollenkaan katsottu sopimattomaksi ylhäiselle asemalle. Kuninkaatkkin usein kilpailivat voittopalkinnosta. Tiedämmehän, että Nero ja Kommodus harjoittivat kilpa-ajoa. Ben-Hur nousi ja tunkeutui aitanuoran luo alimman katsojarivin eteen. Hänen kasvonsa olivat vakavat, ja koko hänen käytöksestään näkyi kiivasta liikutusta.

Nyt hän sai ajajan kokonaan näkyviinsä. Tämän vieressä ratsasti joku kumppani, jota klassillisissa kertomuksissa sanotaan Myrtilukseksi; se arvonimi myönnettiin ylhäisille henkilöille, jotka kiihkoisesti harjoittivat ajokilpailua. Ben-Hur ei voinut katsoa mitään muuta kuin ajajaa, joka seiso i vaunuissa, ohjat moneen kertaan kierrettynä ympäri ruumiin: kaunis vartalo, jota vaaleanpunainen tunika hiukan verhosi. Oikeassa kädessä hänellä oli piiska, vähän korotetussa ja eteen päin ojennetussa vasemmassa kädessä ohjaket. Asento oli erinomaisen miellyttävä ja elävä. Onnitteluhuudot ja käsien taputukset hän otti vastaan kylmäkiskois en välinpitämättömästi. Ben-Hur seiso i kuin kiinninaulattuna; hänen aistinsa ja muistonsa olivat uskollisesti auttaneet häntä: *ajaja oli Messala*.

Valituista hevosista, vaunujen komeudesta, henkilön ryhdistä ja käytöksestä sekä varsinkin kylmäkiskoisesta, terävästä, kotkamaisesta muodosta, joka oli omituinen roomalaiselle heidän niin monta vuosisataa kestäneen herruutensa tähden, Ben-Hur tuns i muinaisen Messalan, kun hän siinä seiso i vaunuissa yhtä ylpeänä, yhtä itserakkaana ja rohkeana kuin ennenkin, samaa kunnianhimoa, kyynillisyyttä ja pilkkaa katseessaan.

VIII LUKU.

Lähteellä.

Ben-Hurin astuessa alas katsojain paikalta, nousi etäiseltä penkiltä arabialainen kuuluttamaan.

"Kuulkaa, te itä- ja länsimaiden miehet! Jalo sheikki Ilderim tervehtii teitä. Hän kilpailee suurimmasta palkinnosta neljällä hevosella, jotka ovat viisaan Salomon lempihevosten jälkeisiä. Mutta hän tarvitsee voimakasta kättä niitä ohjaamaan. Joka sen tekee niin, että hän voi olla täysin tyytyväinen, sen hän lupaa tehdä rikkaaksi koko ijakseen. Ilmoittakaa hänen tarjouksensa täällä, tuolla kaupungissa ja kilpapaikoissa kaikkialla, mihin urhoja kokoutuu runsaimmasti. Niin sanoo minun herrani, sheikki Ilderim, antelias."

Tämä julistus sai aikaan vilkkaan liikkeen ihmisjoukossa telttakaton alla. Iltaan asti sitä arvattavasti toisteltiin ja siitä keskusteltiin Antiokian kaikissa urheilua rakastavissa seuroissa. Ben-Hur, kuultuaan sen, pysähtyi ja antoi katseensa vitkastellen liidellä julistajasta sheikkiin. Malluk luuli hänen olevan ottamaisillaan vastaan tarjouksen, mutta tuns i sydämensä rauhoittuvan, kun hän heti sitte kääntyi hänen puoleensa, kysyen: "Mihinkä nyt, hyvä Malluk?"

Malluk vastasi nauraen: "Jos olet samallinen kuin muut, jotka ensimmäistä kertaa käyvät Dafnessa, niin riennä ennustuttamaan kohtaloasi."

"Kohtaloaniko, sanoitko niin? Vaikka tuo ajatus on vähä pakanallinen, niin lähtekäämme kuitenkin kuulemaan jumalattaren ajatusta."

"Ei, sinä Arriuksen poika! Näillä Apollon papittarilla on parempia temppuja. Puhuttelematta Pytiaa tai Sibyllaa he myövät sinulle papyruslehden, joka äsken juuri on katkastu varresta, ja käskevät pistämään sitä lähteen veteen; silloin voit siitä lukea värsyn, joka ilmoittaa sinulle tulevan kohtalosi."

Asiaan mieltymys katosi Ben-Hurin kasvoista ja hän sanoi välinpitämättömästi:

"On ihmisiä, joiden ei tarvitse kiusata itseään tulevaisuutensa mietiskelemisellä."

"Ehkä mieluisemmin käyt katsomassa temppelejä?"

"Eivätkö ne ole kreikkalaisia?"

"Siksihän sitä rakennustapaa sanotaan."

"Helleniläiset olivat taiteissa kauneuden mestareja, mutta he ovat rakennustaiteessa jäykän kauneuden tähden uhranneet vaihtelevaisuuden. Heidän temppeleinsä ovat ikään kuin yhteen kaavaan valetut. Miksikä sanoit lähdeä?"

"Kastalia se on."

"Ah, se on kuuluisa yli koko maailman. Käykäämme sitä katsomassa."

Malluk tarkasteli seuraajaansa ja huomasi, että tämän iloisuus oli ainakin siksi kertaa haihtunut. Hän ei ollenkaan pitänyt lukua ohi virtailevasta ihmisjoukosta eikä kertaakaan ääneen ihmetelty taidelaitoksia, joiden ohi kulkivat, vaan astui ääneti, melkein äärihitain askelin eteen päin.

Oikeastaan oli asia niin, että Messalan näkeminen oli tehnyt Ben-Hurin miettiväiseksi. Hänestä tuntui, kuin olisi tuskin tuntia vielä kulunut siitä, kun raat kädet kiskoivat hänet pois äitinsä luota ja roomalainen lukitutti isänsä kodin portit. Hän ajatteli, miten hänellä toivottomassa elämässään kalereilla — jos sitä voi elämäksi sanoakaan — ei työnsä ohella ollut mitään muuta tekemistä kuin hautoa kostounelmia, joissa Messala oli päähenkilönä. "Gratukselle", sanoi hän aina itsekseen, "voi antaa anteeksi, mutta Messalalle ei koskaan!" Ja vahvistaakseen ja karaistakseen päätöksensä hän oli moneen kertaan toistellut mielessään: "Kuka osoitti meidät vainoojillemme? Ja kun anoin apua, vaikk' en anonutkaan itselleni, kuka silloin meni pilkallisesti nauraen tiehensä?" Ja ainiaan oli hänen unelmissaan ollut sama päätös: "Sinä päivänä, kun me jälleen tapaamme toisemme, auta minua, sinä isäimme Jumala, auta kostamaan oikein erinomaisella tavalla!"

Nyt tämä yhtyminen oli tapahtunut. Ehkäpä jos Ben-Hur olisi tavannut Messalan köyhänä ja kärsiväisenä, hänen tunteensa olisivat olleet toisenlaiset, mutta nyt ei ollut niin. Messala oli ylen onnellinen, ja siinä onnessa näkyi välkettä, päivänpaistetta ja kultausta.

Se mitä Malluk luuli vain hajamielisyydeksi, se siis tosiaan oli mietiskelemistä, miten hän voisi tavata Messalan ja miten tehdä sen yhtymisen niin muistettavaksi kuin mahdollista.

Hetkisen kuluttua he kääntyivät tammikujalle, jossa ihmisiä virtaili edes takaisin sekä jalkaisin että ajaen. Orjat kantoivat naisia kantotuoleissa ja vaunuja rämisten vierit ohitse. Käytävän päästä vei vähän viettävä alamäki vihreälle kentälle, jota toiselta puolen rajoitti harmaa vuorensinä. Sielläpä jo kuuluisa Kastalian lähde näkyikin.

Tunkeutuen sinne kokoutuneen ihmisjoukon lävitse Ben-Hur näki vesisuihkun tulvivan kalliolohkareen huipusta mustaan marmorisäiliöön, johon se kuohuen ja poristen katosi, mennen arvattavasti edelleen jostakin näkymättömästä viemäristä. Säiliön vieressä näkyi pienen, kallioon hakatun katoksen alla parrakas ja ryppyinen vanha pappi, yllä kaapu. Ihmisten asennosta oli vaikea päätellä, ainiaan suihkuava lähteensuoniko veti puoleensa suurimman huomion, vaiko pappi, joka myöskin ainiaan oli paikallansa. Tämä vanhus kuuli, näki ja oli nähtävänä, mutta ei puhunut koskaan. Välistä joku ojensi häntä kohti kätensä, tarjoten rahaa. Vieksaasti tirkistäen pappi otti rahan ja antoi sijaan papyruslehden.

Ostaja kiiruhti heti kastamaan lehtensä lähteesen ja katsomaan sitä, veden pois juostua, aurinkoa vasten, jolloin hän vaivansa palkaksi sai lehden pinnalta lukea runomuotoon seipitetyn kirjoituksen. Lähteen mainetta kannattikin hyvästi se runollinen kekseliäisyys, joka ilmeni vastauksissa. Ennen kuin Ben-Hur ehti kysyä kohtaloansa, näkyi muutamia muita tulevan niityn poikki, ja heidän sekä ryhtinsä että koko ulkoasunsa kiihottivat niin hyvin hänen kuin muidenkin uteliaisuutta.

Hän näki ensin hyvin kookkaan lumivalkoisen kamelin, jota ratsumies talutti. Päiväteltta kamelin selässä oli tavattoman tilava ja koristettu punaisella ja kullalla. Jälestä seurasi vielä kaksi ratsumiestä, pitkät keihäät käsissä.

"Ihmeen kaunis kameli!" sanoi joku joukosta.

"Luultavasti ulkomainen ruhtinas", arvasi toinen.

"Taikka pikemmin kuningas."

"Jos se olisi elefantti, luulisin minäkin samaa."

"Kameli ja lisäksi valkoinen", sanoi eräs mahtavasti. "Totta Apollon kautta, ystävät, nuo, jotka tulevat tuolla — näettehän, että heitä on kaksi — eivät ole ruhtinaita eikä kuninkaita, vaan naisia."

Tämän puhelun aikana tulijat jo saapuivat lähteen luo.

Kameli ei läheltä katsoen näyttänyt yhtään rumemmalta kuin etäältä. Muhkeampaa eläintä ei kukaan lähteellä oljoista ollut koskaan nähnyt, vaikka siellä kyllä oli vieraita etäisimmistäkin seuduista. Kuinka

mustat silmät! Kuinka erinomaisen hieno, lumivalkoinen karva! Kuinka pontevasti sen jalat nousivat, ja kuinka äänettömästi ja vakavasti ne koskivat maahan! Ja miten hyvin sille soveltui silkkisuitsensa kaikkine kultarimpsuineen ja tupsuineen. Hopeakellojen helinä ilmoitti sen tuloa ja se astui ikään kuin ihan tietämättä selässään olevankaan taakkaa.

Mutta ketä olivat mies ja nainen päiväteltan alla?

Joka silmä tervehti heitä kysyvällä katseella.

Jos mies oli ruhtinas tai kuningas, niin ihmisjoukossa olevat viisastelijat eivät ainakaan voineet syyttää aikaa häneen nähden puolueelliseksi. Katsellessa tuota laihaa, syvälle painunutta ja suureen turbaaniin käärittyä muotoa ja sen kuivettunutta ihoa, joka teki mahdottomaksi arvata miehen kansallisuutta, tuntui iloiselta, että olipa elämän raja yhtä hyvin mahtavalla kuin alhaisellakin. Enemmän olisi voinut kadehtia ukkoa saalin tähden, johon hän oli verhottuna.

Nainen istui itämaiseen tapaan verhottuna hunnuilla ja pitseillä, jotka olivat erinomaisen hienotekoiset. Kyytäpäiden yläpuolella ja kalvosimissa oli hänellä kiemurakäärmeiden muotoiset kultakoristukset, yhdistetyt kultanauhoilla. Käsivarret olivat muuten paljaat ja luonnostaan sangen kaunismuotoiset, kädet hennot kuin lapsella. Toisesta kädestä, joka lepäsi ratsastuolin laidalla, näkyi sormuksilla melkein kokonaan peitetyt hienot sormet, päistä kuultavat kuin perle. Päässä hänellä oli nauhoilla ja kultarahoilla koristettu verkko. Osa rahoista oli otsakoristeena, toiset riippuivat selässä puoleksi paksun, sinimustan tukan peitossa, joka sinänsä oli verrattomien koristusten ja teki hennun sillä puolen tarpeettomaksi, ellei sitä tahdottu käyttää tomun ja auringon paahteen suojaksi. Hän katseli korkealta istuinpaikaltaan levollisesti ihmisjoukkoa, ollen nähtävästi niin kiintynyt siihen tarkasteluunsa, ettei ollenkaan näyttänyt tietävän, miten suurta huomiota itse herätti. Mutta tavatonta, jopa ihan vastoin ylhäisten naisten tapaa oli, että hän katsellessaan muita piti kasvonsa paljaina.

Hänen muotonsa oli kaunis, nuorekas ja pyöreä. Iho ei ollut vaalea, kuten kreikkalainen, ei tumma, kuten roomalainen, eikä kellahtava, kuten gallialainen, vaan pikemmin näytti Ylä-Niilin aurinko siihen lumonneen sellaista kuultavuutta, että veri loisti lävitse, poskista ja otsasta, kuten lampun himmennetty valo. Luonnostaan suuret silmät olivat maalatut pitkin luomia mustalla värillä, kuten itämaissa on ollut tapana ikivanhoista ajoista asti. Huulet, ollen vähän raollaan, näyttivät purpurakehyksensä sisältä loistavan valkoisia hampaita. Jos näihin kauneuskohtiin vielä lisäämme hänen pikku päänsä miellyttävän ryhdin ja klassillisen muodon sekä kohtuullisen pitkän kaulan sopivan kaarevuuden, niin jopa syystä kyllä saatamme sanoa häntä näöltään kuningattareksi.

Ikään kuin kylliksi tarkasteltuaan väkijoukkoa ja paikkaa, kaunis nainen kääntyi antiokialaisen taluttajan puoleen, joka nyt ohjasi kamelin lähemmäksi lähdeä ja käski laskeutumaan polvilleen, otti sitte naisen kädestä pikarin ja meni sitä täyttämään. Samassa pyöräin ja hevoskavioiden jyminä häiritse vierasten tulosta ja naisen ihmettelemisestä syntyneitä äänettömyyttä, ja ihmiset huutaen hajaantuvat kaikkiin suuntiin.

"Luulenpa, että tuo roomalainen aikoo ajaa päälle; pidä varasi!" huusi Malluk Ben-Hurille, samassa jo kiireimmiten itse paeten.

Ben-Hur katsahti sinne päin, josta ääni tuli, ja huomasi Messalan nelivaljakollaan laskevan suoraan ihmisjoukkoa kohti. Nyt hän näki hänet läheltä ja selvään.

Hajaantunut joukko jätti suojattomaksi kamelin, jonka pelastaakseen olisi pitänyt olla sukkelampi liikkeiltään, kuin kameli yleensä on; mutta hevoskaviot jo melkein koskivat siihen ja se kuitenkin makasi polvillaan, silmät ummessa, lakkaamatta märehdä, niin tyynenä, että kyllä voi huomata sitä jo kauan hyvänä pidetyn. Aitiopialainen väenteli kauhusta käsiään. Vanhus valmistautui pakenemaan päiväteltasta, mutta ikä oli hänet jo liiaksi rammannut eikä hän myöskään voinut pahimmassa vaarassakaan unhottaa arvokkaisuutta, joka jo näytti hänellä olevan juurtuneena tapana. Naisen oli liian myöhä pelastua, Ben-Hur seiso i lähimpänä ja huusi Messalalle:

"Seis! Katso, mihin ajat! Pidätä, seis!"

Tuo ylimys nauroi itsettytyväisesti, ja kun Ben-Hur ei nähnyt muuta pelastuskeinoa, syöksyi hän esiin ja tarttui vasemman ieshevososen ja sen lähimmän kumppanin suitsiin. "Sinä roomalainen koira! Onko ihmishenki sinusta niin arvoton?" niin huutaen hän työnsi koko voimallaan hevosia takaperin. Ne nousivat pystyyn ja pakottivat toisetkin hevoset kääntymään syrjään. Aisa työntäytyi korin alle ja oli vähällä kaataa sen kumoon. Messala töin tuskin pysyi vaunuissa, mutta hänen suosikkinsa Myrtilus vierähti kuin puunpölkäre maahan. Ihmiset, nähtyään vaaran jo olevan ohitse, remahtivat ivanauruun.

Nytpä näkyi roomalainen ylpeys koko loistossaan. Messala päästi ohjokset vyöltänsä, viskasi ne syrjään, hypähti maahan, astui kamelin ympäri, katsahti Ben-Huriin ja sanoi puolittain vanhukselle, puolittain naiselle:

"Pyydän anteeksi teiltä molemmilta. Nimeni on Messala, ja maan äidin kautta vannon, ett'en nähnyt teitä enkä kamelianne. Mitä näihin hyviin ihmisiin koskee, niin luotin ehkä liiaksi ajotaitooni. Minä aioin nauraa heille, nyt he nauravat minulle, ja olkoon se heille terveydeksi."

Hyväntahtoinen, huoleton katse, jonka hän ikään kuin heitti ympärillä seisojiin, soveltui oivallisesti hänen sanoihinsa. Ihmiset pysyivät hiljaa, kuullakseen, mitä hänellä vielä oli sanottavaa. Varmaan tietäen saaneensa voiton niistä, joita oli loukannut, hän viittaamalla käski kumppaniaan viemään vaunuja turvallisempaan paikkaan ja kääntyi sitte rohkeasti naisen puoleen.

"Sinä olet kiintynyt tähän kunnan mieheen, jonka anteeksi antoa, joll'ei sitä nyt suoda, minä sitte koetan sitä uutterammin saavuttaa. Minä tarkoitan, oletko hänen tyttärensä?"

Ei kuulunut mitään vastausta.

"Pallas avita, sinä olet kaunotar! Varo vain, ett'ei Apollo erehdy ja luule sinua kadonneeksi Dafneksensa! Mikähän maa voi kehua olevansa sinun äitisi? Älä käänny pois. Ah, maltahan! Indian aurinko säteilee sinun silmistäsi; Egypti on painanut rakkausleimansa sinun kaunisten huuliesi nurkkiin. Älä käänny, suloinen hallitsija, toisen orjan puoleen, ennen kuin osoitat olevasi armollinen tälle. Sano edes, annatko minulle anteeksi."

Nainen keskeytti roomalaisen puhetulvaa siten, että kääntyi hymyillen Ben-Hurin puoleen ja päätänsä viehättävästi nyökkäyttäen kysyi:

"Tahdotko tulla tänne? Ota tämä pikari ja täytä se. Isääni janottaa."

"Olen alammaisin palvelijasi."

Ben-Hur kääntyi tekemään pyydettyä palvelusta ja tuli siten seisomaan kasvot vasten kasvoja Messalan kanssa. Heidän katseensa yhtyivät, juutalaisen nuhtelevasti, roomalaisen loistaen kompamielistä häijyyttä.

"O vieras, yhtä julma kuin kaunis!" sanoi Messala, viitaten kädellään jäähyväisiksi. "Joll'ei Apollo ryöstä sinua, niin toivon näkeväni vielä toistekin. Kun en tiedä, mistä maasta sinä olet, en voi jättää sinua minkään sen jumalan haltuun. Senpä tähden, kaikkein jumalain nimessä, minä jätän sinut — omaan suojelukseeni."

Messala oli nähnyt Myrtiluksen jo saaneen nelivaljakon rauhoitetuksi ja valmiiksi lähtöön ja palasi vaunujensa luo. Nainen katsoi hänen jälkeensä, kun hän poistui, ja hänen kasvoistaan näkyi pikemmin mieltymystä kuin tyytymättömyyttä. Hän otti nyt vastaan virvoittavan vesipikarin. Isän ensin juotua hänkin kosketti sitä huulillansa, kumartui alas ja antoi tyhjän pikarin Ben-Hurille erittäin viehättävällä tavalla.

"Pidä se, minä pyydän! Se on täynnä siunauksia, kaikki aiotut sinulle!"

Kameli sitte heti ajettiin ylös levostaan. Se oli juuri lähtemässä liikkeelle, kun vanhus huusi: "Seis!"

Ben-Hur lähestyi vanhusta kunnioittavasti.

"Sinä olet tänään tehnyt muukalaiselle suuren palveluksen. On ainoastaan yksi Jumala. Minä kiitän sinua hänen pyhässä nimessään. Olen Baltasar Egyptistä. Suuressa palmumetsässä, Dafnen takana olevan kylän tuolla puolen asuu sheikki Ilderim, antelias, ja me olemme hänen vieraansa. Käy siellä meidän luonamme, niin saat tervehdyksen, jota sulostuttaa sydämmellinen kiitollisuus."

Vanhuksen kirkas ääni ja kunnioitusta herättävä ulkoasu hämmästytti Ben-Huria. Katsoessaan heidän jälkeensä hän näki vilahdukselta Messalaakin, joka ajoi pois yhtä iloisena, huolettomana ja sama ivahymy huulilla.

IX LUKU.

Koston suunnittelu.

Varma sääntö on, että vastenmielisyyss jotakin henkilöä kohtaan alkaa varmimmasti silloin, kun hän on

käyttäytynyt hyvästi, mutta itse on oltu kömpelö. Onneksi Malluk oli poikkeus tästä säännöstä. Mitä hän äsken oli nähnyt, enensi hänessä kunnioitusta Ben-Huria kohtaan, jolla hänen täytyi tunnustaa olevan sekä rohkeutta että malttia. Jospa hän nyt vain saisi jotakin selville tämän nuoren miehen historiasta, niin päivän tutkimusten tulos ei suinkaan olisi arvoton hänen hyvälle isännälleen Simonideelle.

Kaksi asiaa oli hänelle selvinnyt siitä, mitä tänään oli saanut kuulla: että Ben-Hur oli juutalainen ja kuuluisan roomalaisen ottopoika. Toinenkin johtopäätös, joka arvattavasti oli tärkeä, alkoi kehittyä asiamiehen terävissä aivoissa. Jotakin suhdetta oli Messalan ja duumvirin ottopojan välillä. Mutta millainen se oli, ja miten hän siitä saisi varman selon? Juuri silloin, kun hänen neuvottomuutensa oli pahimmillaan, tuli Ben-Hur itse hänelle avuksi. Hän laski kätensä Mallukin käsivarrelle ja veti hänet pois ihmisjoukosta, joka jo oli ehtinyt jälleen kääntää huomionsa vanhaan, harmaapartaiseen pappiin ja salaperäiseen lähteeseen.

"Hyvä Malluk", hän sanoi pysähtyen, "voiko ihminen koskaan unhottaa äitiänsä?"

Kysymys tuli äkisti ilman mitään edellistä johtoa ja oli laadultaan sellainen, joka saattaa puhutellun hämilleen. Malluk katsoi seuraajaansa kasvoihin, saadakseen jonkinlaista viittausta, mitä hän tarkoitti, mutta huomasi vain polttavan punaiset täplät Ben-Hurin poskissa ja silmät sen näköisinä, kuin koettelisi hän pidättää kyyneliä. Silloin hän ihan vaistomaisesti vastasi: "ei!" ja lisäsi sitte lämpöisesti: "ei koskaan!" sekä vähän toinnuttuaan jatkoi vielä: "jos äiti on israelilainen, ei ikänä! Ensinnä minä synagoogassa opin käskysanat, ja kohta sen jälkeen Sirakin käskyn: kunnioita isääs kaikesta sydämmestäs äläkä unhota äitisi kipuja..."

Puna Ben-Hurin poskilla kävi yhä tummemmaksi.

"Sinun sanasi palauttavat eteeni nuoruuteni ajan ja todistavat, Malluk, että sinä olet oikea Israelin poika. Luulenpa, että voin luottaa sinuun."

Ben-Hur päästi irti miehen käsivarren ja tarttui sen sijaan manttelin poimuihin, jotka peittivät hänen rintaansa, ja painoi niitä sydäntänsä vasten, ikään kuin tukeuttaakseen tuskaa tai jotakin muuta sen tapaista tunnetta.

"Minun isälläni", hän sanoi, "oli hyvä nimi ja hän oli kunnioitettu Jerusalemissa, jossa hän asui. Äitini oli hänen kuollessaan paraassa ijässänsä ja muuta minä en huoli sanoa hänestä kuin että hän oli hyvä ja kaunis. Hänen kielellään oleksivat lempeyden käskyt, ja hänen hyvistä töistänsä juteltiin kiitellen yli koko kaupungin. Tulevaisuus hymyili hänelle. Minulla oli pieni sisar; minä, hän ja äitini olimme koko perhe. Me olimme niin onnelliset, ett'en ainakaan minä koskaan huomannut loukkausta vanhan rabbiinin sanoista: 'Jumala ei voi olla kaikkialla, sen tähden hän loi äidit.' Kerran tapahtui onnettomuus roomalaiselle hallitusmiehelle hänen juuri ratsastaessaan meidän talomme kohdalla sotaväen etupäässä. Legionalaiset mursivat auki meidän porttimme ja ottivat meidät kiinni. Siitä hetkestä asti minä en ole nähnyt äitiäni enkä sisartani. En tiedä, ovatko he kuolleet vaiko vielä elossa, enkä sitäkään, mitä heille on tapahtunut. Mutta, Malluk, se mies, joka oli noissa vaunuissa äsken, oli läsnä silloin, kun meidät erotettiin; hän jätti meidät vainoojiamme käsiin. Hän kuuli, miten äitini rukoili lastensa puolesta, mutta nauroi, kun äitiäni raastettiin pois. Vaikea on sanoa, kumpiko juurtuu syvemmälle mieleen, vihako vai rakkaus. Tänään minä tunsin hänet matkan päästä ... ja Malluk..."

Hän tarttui uudestaan kuuntelijan käsivarteen.

"Ja Malluk, hän tietää ja pidättää itselleen salaisuuden, josta minä tahtoisin uhrata koko ikäni. Hän voisi sanoa, elääkö äitini, missä hän on ja miten hän voi; ja jos hän ... ei, vaan he — katkera suru on tehnyt heidät molemmat yhdeksi — jos he ovat kuolleet, niin hän voisi kertoa missä ja miten he kuolivat ja missä heidän tomunsa on."

"Ja eikö hän tahdo?"

"Ei."

"Minkä tähden?"

"Minä olen juutalainen ja hän roomalainen."

"Mutta roomalaisillakin on kieli, ja vaikka juutalaiset ovatkin halveksitut, on heillä kuitenkin keinoja narrata heiltä salaisuutensa ilmi."

"Hänenkö kaltaisiltaan? Ei, ja sitä paitsi se on valtiollinen salaisuus. Koko minun isäni omaisuus otettiin takavarikkoon, ja vainoojamme jakoivat sen keskenään."

Malluk nyykäytti paljon sanovasti päätään ja kysyi sitte: "Tunsiko hän sinua?"

"Ei hän voinut. Minut lähetettiin kalerivankien joukkoon nääntymään, ja kauan on jo minua luultu kuolleeksi."

"Minä vain ihmettelen, ett'et sinä lyönyt häntä heti paikalla maahan", sanoi Malluk kiihkoissaan.

"Se olisi riistänyt minulta hänen palveluksensa ainiaaksi. Minä olisin surmannut hänet, jos olisin kerran käynyt häneen käsiksi, ja tiedäthän, että kuolema säilyttää salaisuutensa, vieläpä paremminkin kuin rikoksen tehnyt roomalainen."

Mies, jolla oli niin paljo koston syytä, vaan joka kuitenkin saattoi niin tyyneästi päästää sopivan tilaisuuden käsistään, sellainen mies varmaankin luotti tulevaisuuteen ja oli tehnyt jonkun paremman kostosuunnitelman. Mallukin uteliaisuus kiihtyi tästä ajatuksesta, eikä hän enää muistanut olevansa toisen asiamies ja toisen oma palvelija. Ben-Hur ansaitsi osanottavaisuutta oman itsensä tähden. Malluk oli nyt valmis täydestä sydämestään auttamaan häntä, ja sen mielenmuutoksen vaikuttimena oli ilmeinen ihailu.

Vähän aikaa vaiti oltuaan Ben-Hur jatkoi:

"Minä en tahtoisi ottaa hänen henkeänsä, hyvä Malluk. Salaisuus, jonka hän tietää, suojelee häntä ainakin toistaiseksi sellaisella teolla. Mutta jos voin rangaista häntä ja sinä rupeat avukseni, niin tahdonpa koettaa."

"Hän on roomalainen", Malluk vastasi empimättä, "ja minä juutalainen. Minä tahdon auttaa sinua. Jos haluat niin vahvistan lupaukseni valalla, juhlallisimmalla vakuutuksella."

"Lyö vain kättä, se riittää."

Heidän kätensä pusertuivat yhteen, ja Ben-Hur sanoi keveämmällä mielellä:

"Tehtävä, jonka minä annan sinulle, hyvä ystävä, ei ole vaikea eikä myöskään vastoin omaatuntoasi. Lähtekäämme nyt astumaan."

He kääntyivät oikealle päin sille tielle, joka vei äsken mainitun niityn poikki.

Ben-Hur ensinnä katkasi äänettömyyden.

"Tunnetko sheikki Ilderimin?"

"Tunnen."

"Missä on palmumetsä, Malluk, taikka: kuinka kaukana se on Dafnen kylästä?"

Malluk vitkasteli vastata. Hän muisti, miten komean lahjan nainen oli antanut lähteellä Ben-Hurille, ja mietiskeli, voikohan hän, vaikka kyllä suri äitiänsä, unhottaa hänet rakkauden houkutuksissa. Kuitenkin hän vastasi:

"Palmumetsään meillä on kahden tunnin tie hevosella, vaan päästään sinne yhdessäkin tunnissa, jos käytetään nopeakulkuista kamelia."

"Minä kiitän sinua ja pyydän vieläkin saada käyttää hyväkseni sinun olojen tietoasi. Ovatko kilpailut, joista kerroit, laajalti kuulutetut, ja milloin ne tapahtuvat?"

Jotakin tärkeätä nähtävästi piili kysymyksien takana, ja vaikka ne eivät suinkaan vahvistaneet Mallukin luottamusta, niin ne ainakin kiihdyttivät hänen uteliaisuuttansa.

"Sen kyllä voin vakuuttaa. Prefekti on rikas ja voisi ilman mitään haittaa luopua paikastaan; mutta, kuten onnen suosikkien tavallisesti, hänen rikkauksien halunsa ei suinkaan ole vähennyt. Saadakseen yhden hovilaisen ystäväkseen, jos ei muutakaan, täytyy hänen ottaa suurenmoisesti vastaan konsuli Maxentiusta, joka tulee tänne päättelemään sotaretken valmistuksia partilaisia vastaan. Antiokian porvarit, saatuaan kuulla, että rahaa voidaan ansaita noista varustelemisista, ovat saaneet luvan yhtyä prefektin kanssa kunnianosoituksiin, jotka ovat aiotut mahtavalle miehelle. Jo kuukausi sitte kuulutettiin kaupungin kaikissa kortteleissa, että sirkus avataan niiden juhlallisuuksien viettämiseksi. Prefektin nimi jo takaa, että ne tulevat vaihteleviksi ja komeiksi, mutta kun Antiokia vielä siihen yhdistää lupauksensa, niin kaikki kaupungit ja saaret laajalti ylt'ympäri tietävät varmaan, että jotakin erinomaista on tulossa, ja kaikki rientävät tänne taikka lähettävät etevimmät henkilönsä. Määrätyt palkinnot ovat kuninkaalliset."

"Minä olen kuullut, että tämä sirkus on toinen järjestyksessä Rooman suuren sirkuksen jälkeen."

"Onpa niinkin. Meillä siihen sopii 200,000 ihmistä, Rooman sirkukseen 75,000 enemmän. Teidän

sirkukseen on tehty marmorista, samoin meidänkin. Mitä järjestelyyn koskee, ovat ne yhdenlaiset."

"Ovatko säännötkin samat?"

Malluk hymyili.

"Jos Antiokia uskaltaisi olla itsenäinen, niin Rooma ei olisi sellainen hallitsija, kuin se nyt on. Täällä noudatetaan suuren sirkuksen lakeja, paitsi yhtä ainoata. Siellä saa ainoastaan neljät vaunut ajaa yht'aikaa, täällä kaikki, lukuun katsomatta."

"Se on kreikkalaiseen tapaan", sanoi Ben-Hur.

"Niin, Antiokia on enemmän kreikkalainen kuin roomalainen."

"Saanhan minä sitte valita omat vaununi, Malluk?"

"Sekä vaunut että hevoset. Mitään rajoituksia ei siinä kohden ole."

Malluk antaessaan näitä vastauksia huomasi, mitenkä Ben-Hurin ajatteleva katse muuttui tyytyväiseksi.

"Vielä yksi asia, Malluk; milloin kilpailut tapahtuvat?"

"Ah, anna anteeksi muistamattomuuteni", tämä vastasi. "Konsuli saapuu, jos — roomalaisten tavalla puhuaksemme — merenjumalat ovat suosiolliset, ylihuomenna meidän satamaamme. Leikit alkavat tästä päivästä viikon kuluttua."

"Aika on lyhyt, Malluk, mutta riittää kuitenkin." Viime sanat lausuttiin päättävällä äänellä. "Vanhan Israelimme kaikkein profeettain kautta, minä tahdon vielä kerran tarttua ohjaksiin. Mutta maltahan, vielä yksi kysymys. Onko varma, että Messala tulee kilpailemaan?"

Malluk jo nyt käsitti hänen aikeensa ja kaikki siinä piilevät mahdollisuudet nöyryyttää roomalaista. Hän ei olisi ollut oikea Jakobin perillinen, joll'ei olisi heti laskenut menestyksen toivoa, vaikka olikin vilkkaasti mieltynyt asiaan. Hänen äänensä oikein vapisi, kun hän kysyi:

"Oletko harjautunut sellaiseen taisteluun?"

"Älä pelkää, ystäväni. Voittajat suuressa sirkuksessa ovat kolmena viime vuonna saaneet kruununsa minun päätökseni mukaan. Viimeisiin suuriin kilpa-ajoihin tarjosi keisari itse minulle suojelustansa, jos olisin ottanut hänen hevosensa ja vaatinut koko maailmaa kanssani kilpailemaan."

"Mutta sinä et ottanut?" kysyi Malluk kiihkeästi.

"Minä, minähän olen juutalainen" — Ben-Hur näytti puhelevan itsekseen — "ja vaikka minulla on roomalainen nimi, en uskaltanut ryhtyä ammatin tavoin mihinkään, joka olisi voinut häväistä isäni muistoa temppelein esikartanoissa ja pyhässä sijassa. Kilpakoulussa minä saatoin antautua sellaisiin harjoituksiin, mutta en sirkuksessa. Jos minä täällä esiinnyn kilpa-ajoissa, niin vannon, ett'en sitä tee voittopalkinnon tähden..."

"St! älä vanho!" hätäili Malluk, "palkinto on 10,000 sestertiota. Onhan siinä koko rikkaus!"

"Ei minulle, vaikka prefekti suurentaisi summaa kolmesti viisikymmentä kertaa. Minulla on jotakin parempaa kuin se raha, parempaa kuin kaikki keisarilliset tulot ensimmäisen Caesarin ensimmäisestä hallitusvuodesta asti. Minä otan osaa kilpailuun ainoastaan nöyryyttääkseni vihollista, ja kostohan on lain mukaan luvallinen."

Malluk hymyili ja nyökkäytti päätään, ikään kuin sanoen: ihan niin, luota siihen, että minä, juutalainen, kyllä asian käsitän.

"Messala tulee kilpailuun", hän sitte sanoi, "hän on monenmoisella tavalla velvoittautunut ottamaan osaa kilpa-ajoon julkisesti kuuluttamalla kaduilla, kylpyhuoneissa, teattereissa, palatseissa ja kasarmeissa. Nyt hänellä ei ole enää mitään peräytymisen tilaisuutta, koska hänen nimensä on piirrettyä jokaisen nuoren tuhlarin muistikirjaan koko Antiokiassa."

"Vetojen esineenäkö, Malluk?"

"Niin, vetojen, ja hän käy joka päivä harjoittelemassa yhtä kerskailevasti, kuin nyt näimme."

"Ahah, niillä vaunuillako ja hevosilla hän aikoo kilpailla? Kiitos, Malluk, olet jo tehnyt minulle suuren palveluksen, ja minä olen hyvin tyytyväinen. Lähde nyt saattamaan minua palmumetsään ja esittelemään sheikki Ilderimille."

"Milloinka?"

"Nyt juuri. Hänen hevostensa pitää oleman huomenna minun käsissäni."

"Oletko siis mieltynyt niihin?"

Ben-Hur vastasi innoissaan:

"Näin niitä ainoastaan hetkisen istuinpaikaltani, sillä Messala ajoi samassa esiin, eikä minulla sitte enää ollut aikaa katsella muuta; mutta minä tunsin niiden olevan rotua, joka on aavikoiden ihme ja kunnia. En ole koskaan nähnyt näitä aavikkohevosia muualla kuin keisarin tallissa, mutta jos niitä kerrankin näkee, niin ei niistä erehdy. Jos minä ylihuomenna tapaan sinut, Malluk, tunnen sinut kasvoistasi, vartalostasi ja käytöksestäsi; samoista merkeistä ja yhtä varmaan tunnen minä arabialaiset täys'veriset hevoset. Jos kaikki, mitä niistä sanotaan, on totta, ja jos minä voin tehdä ne itselleni alammaisiksi, niin..."

"Saatat voittaa palkinnon", keskeytti Malluk nauraen.

"Ei", Ben-Hur vastasi äkisti, "minä teen jotakin, joka paremmin soveltuu Jakobin perijäksi syntyneelle miehelle, minä nöyryytän vihollistani julkisimmassa paikassa. Mutta", hän maltittomasti jatkoi, "hukkaammehan aikaa turhaan. Mitenkä vähimmässä ajassa pääsemme sheikin teltalle?"

Malluk mietti hetkisen.

"Paras on meidän lähteä suoraa tietä kylään, joka onneksi onkin aivan lähellä. Jos sieltä saamme vuokrata kaksi nopeata kamelia, niin olemme perillä tuota pikaa."

"No hyvä, eteen päin sitte."

Kylässä oli joukko komeita huviloita kaunisten puutarhain keskellä ja siellä täällä ruhtinaallisesti varustettuja majataloja. Kameli saatiin helposti, ja pian lähdettiin matkalle kuuluisaan palmumetsään.

X LUKU.

Palmumetsikkö.

Maa kylän takana oli aaltomainen ja hyvin viljelty; syystä sitä sanottiin Antiokian puutarhaksi, sillä ei jalankaan leveyttä maata ollut viljelemättä. Mäkien rinteet olivat pengermittain tasoitetut, ja yksin aitapensastotkin olivat tukina viiniköynnöksille, joten ne, paitsi mieluista varjoa vaeltajalle, lupasivat myöskin aikanaan viinimarjoja ja hehkuvan punaisia rypäleitä. Maanviljelijäin valkoiset kartanot kajastivat meluunipenkkien päällitse sekä aprikoosi- ja viikunametsikköjen läpi. Hedelmällisyys, rauhan hymyilevä tytär, tervehti kaikkialla matkamiestä, ilahutti hänen sydäntänsä ja sovitti hänet sen ajatuksen kanssa, että täytyi maksaa veroa Roomaan. Sieltä täältä näkyi etäältä Taurus ja Libanon, joiden välitse Orontes hiljaa juoksi kuin kiemurteleva hopeavyö.

Ystävät saapuivat matkallaan joelle, jonka mutkaista kulkua he sitte seurasivat, milloin jyrkkien mäkien ylitse, milloin laaksojen poikki, jotka kaikki luonnostaan soveltuivat viljeltäviksi. Jospa maa hohti vihreyttään tammien, metsäviikunapuiden ja myrttien, arbuttien ja tuoksuvain jasminipensasten alla, niin loisti jokikin auringon valossa, joka vinosti paistoi veteen ja siinä olisi rauhassa uinahtanut, ell'ei lukematon joukko laivoja olisi lipunut virtaa pitkin, mikä ylös- mikä alaspäin, muutamat tuulen avulla luovien, toiset airoilla matkaa tehden. Mielikuvitukselle ei ole mikään niin viehättävää kuin merelle päin laskeva laiva, ell'ei ehkä kotiin päin kääntyvä purje onnellisesti päättyneen matkan jälkeen. Ystävät jatkoivat matkaa pitkin rantaa, kunnes saapuivat järvelle, joka sai kirkkaan, syvän ja tyynen vetensä joesta. Vanha palmupuu seisoi joen suussa. Sen juurelle päästyään Malluk kääntyi vasempaan päin ja käsiään taputtaen huudahti:

"Kas tuolla, se on palmupuisto!"

Tässä näkyvää maisemaa ei varmaan ollut missään muualla kuin ehkä Arabian kauneimmissa kosteikoissa taikka Ptolemaiojen maatiluksilla pitkin Niilin varsia. Se herätti Ben-Hurissa uuden, mieluisen tunteen, sillä hän näki edessään maa-alan, joka nähtävästi oli rajaton ja sileä kuin lattia. Joka paikassa oli tuoretta ruohoa, Syrian harvinaisimpia ja kauneimpia kasveja. Ylös päin katsoessa näkyi taivaan kalpea sini lukemattomien taatelipuiden holvikaton läpi. Ne olivat patriarkaalisia palmuja, niin

vanhoja, niin suunnattoman vahvoja ja korkeita, niin taajahaaraisia ja joka haara niin täynnä höyhenmäisiä, vahanloistavia lehtiä, että ne tenhosivat mielen. Ruoho näytti täällä antavan väriänsä ilmallekin. Tuossa oli vienosti värehtivä järvi, viileä ja kirkas, ainoastaan muutamaa jalkaa alempana maanpintaa. Tokkohan Dafnen metsikkö oli kauniimpi tätä maisemaa? Palmut pudistivat latvojansa, ikään kuin aavistaen Ben-Hurin ajatukset ja koettaen omalla tavallansa saada puolelleen häntä löyhyyttämällä viileyttä hänen tiellensä.

"Katso", sanoi Malluk, osoittaen erästä jättiläispuuta, "joka rengas rungossa osoittaa yhtä ikävuotta. Lue ne juuresta oksiin asti, ja jos sheikki kertoo sinulle, että tämä metsä on istutettu ennen, kuin Antiokiassa vielä tiedettiin Seleukideista mitään, niin älä epäile hänen sanojansa."

Ei voi katsella muhkeata palmupuuta tulematta viehätetyksi ja runolliseksi. Siitäpä selviää, minkä tähden taiteilijat ovat aina olleet mieltyneet palmuun, sillä ihan ensimmäiset rakennusmestaritkaan eivät löytäneet mitään sopivampaa pylvään kaavaa palatseihin ja temppeleihin. Sama tunne antoi Ben-Hurillekin aihetta ihmetellä:

"Kun näin tänään sheikki Ilderimin kilpakentällä, niin hän minusta näytti hyvin tavalliselta mieheltä. Pelkäänpä, hyvä Malluk, että Jerusalemin rabbinit katselisivat häntä halveksien ja pitäisivät häntä edomilaisena koirana. Miten hän on saanut haltuunsa tämän metsän, ja miten hän on saanut sen suojelluksi roomalaisen maaherran ryöstönhimolta?"

"Jos veri puhdistuu aikaa myöten, niin Ilderim-vanhus on totisesti vanhaa aatelia, vaikka onkin ympärileikkaamaton edomilainen", sanoi Malluk innokkaasti. "Kaikki hänen esi-isänsä ovat olleet sheikkejä. Eräs heistä aikoinaan kerran pelasti vainotun kuninkaan, joka oli hengen vaarassa. Tarina kertoo hänen lainanneen hänelle tuhat ratsumiestä, jotka tunsivat aavikoiden polut ja piilopaikat yhtä hyvin, kuin paimenet tuntevat ne paljaat vuoret, joilla asuskelevat laumoinensa. He seurasivat pakolaiskuningasta hänen harharetkillään, kunnes soveliaassa tilaisuudessa voittivat keihäillään hänen vihollisensa ja auttoivat hänet jälleen valtaistuimellensa. Kuninkaan sanotaan pitäneen muistissa tätä apua ja tuoneen erämaan pojan tähän paikkaan sekä pyytäneen hänen pystyttämään tähän telttansa ja tuomaan tänne perheensä ja laumansa, sillä järvi, metsä ja maa ovat hänen ja hänen lastensa ikuisiksi ajoiksi. Eikä heitä ole koskaan häirittykään. Sen kuninkaan jälkeiset hallitsijat ovat huomanneet valtion etuihin soveltuvaksi olla hyvässä sovussa tämän heimon kanssa, jolle Herran siunaus on kartuttanut ihmisiä, hevosia, kameleja ja rikkautta. Heidän hallussaan ovat monen tärkeän paikan väliset kauppatiet, ja he voivat mielensä mukaan huutaa kauppiaille 'menkää rauhassa!' tai 'ysähtykää!' ja mitä he käskevät, sen täytyy tapahtua. Antiokian linnan prefektikin katsoo sitä päivää onnelliseksi, jolloin Ilderim, antelias, kuten häntä nimitetään hyväin tekojensa tähden, tulee tänne vaimoineen, lapsineen ja seurueineen, hevosineen ja kameleineen, kuten ennen muinoin isämme Abraham ja Jakob, siirtyen vaihteeksi aavikon yksitoikkoisuudesta vähäksi ajaksi tähän viehättävään paikkaan, jonka näet edessäsi."

"Mitenkä sitte tapahtui", sanoi Ben-Hur, ollen niin kiintynyt kertomuksen kuuntelemiseen, että häneltä jäi kamelin käynnin hiljeneminen huomaamatta, "että sheikki repi vihoissaan partaansa, kun oli luottanut roomalaiseen? Jos keisari olisi kuullut hänen puheensa, olisi hän sanonut: sellainen ystävä minua ei miellytä, toimittakaa hänet pois tieltä!"

"Se olisikin sattuva tuomio", sanoi Malluk nauraen, "Ilderim ei ole mikään Rooman ystävä. Hänellä on syytä valittaa eräästä vääryydestä. Kolme vuotta sitte kulkivat partilaiset pitkin Bozran ja Damaskon välistä tietä ja ryöstivät karavanin, jolla oli kuormana muun muassa sen tien varrelta eräästä piiristä koottu vero. Partilaiset tappoivat kaikki karavaanissa olleet ihmiset; Rooman sensorit kyllä olisivat sen antaneet anteeksi, jos vain keisarillinen vero olisi säilynyt ja saapunut Roomaan. Veronvuokraajat, joiden täytyi korvata vahinko, valittivat keisarille, ja keisari vaati korvausta Herodeelta, joka puolestaan kävi käsiksi Ilderimin omaisuuteen, koska tämä muka oli kavalasti laiminlyönyt velvollisuutensa, teiden vartioimisen. Sheikki vetosi keisariin, mutta sai ainoastaan hyvin kaksimielisen vastauksen. Vanhus hyvin loukkautui siitä vääryydestä ja hekumoiden nyt joka päivä hautoo yhä enemmän kasvavaa harmiansa."

"Eikä voi mitään tehdä, niinkö, Malluk?"

"Siitä minä toiste lausun ajatukseni tarkemmin", vastasi Malluk. "Mutta katsos, sheikin vierasvaraisuus alkaa jo kaukaa. Lapset puhuttelevat sinua."

Kamelit pysähtyivät, ja Ben-Hur katsahti alas, jossa muutamat syrialaiset pikku talonpoikaistytöt tarjosivat hänelle taatelikorejansa. Hedelmät olivat äsken poimittuja eikä suinkaan hylättäviä. Ben-Hur kumartui alas ja otti kouran täyden. Silloin kuului puusta, jonka alle he olivat seisahuneet, miesäänä huutavan: "Rauha olkoon teille! Terve tuloa!"

Kiitettään lapsia he läksivät edelleen, antaen kamelien kulkea, mihin tahtoivat.

"Sinun tulee tietää", jatkoi Malluk, ottaen silloin tällöin lisää taateleja, "että minä nautin kauppiaas Simonideen luottamusta ja saan välistä senkin kunnian, että hän kysyy minulta neuvoa. Hänen talossansa käydessäni olen minä tutustunut moneen hänen ystäväänsä, jotka tietäen, millainen heidän isäntänsä ja minun välini on, puhuvat vapaasti minunkin läsnä ollessani. Sillä tavalla minä hiukan tunnen myöskin sheikki Ilderimiä."

Ben-Hurin tarkkaavaisuus haihtui hetkiseksi. Hänen sielunsa silmäin eteen ilmestyi kauppiaan tyttären Esterin puhdas, lempeä ja miellyttävä kuva. Tytön mustat silmät, joissa oli omituinen juutalainen loiste, katsoivat häneen kainosti. Hän oli aivan selvään kuulevinaan Esterin askeleet, kun hän toi viiniä, ja hänen äänensä, kun hän tarjosi pikaria. Hän muisti kaiken osanottavaisuuden, jota tyttö oli osoittanut hänelle niin selvästi, ett'ei siihen sanoja tarvittukaan, ja niin suloisesti, että sanat olisivatkin vaikuttaneet vain häiritsevästi. Se näky oli erittäin viehättävä, vaan katosi heti, kun hän kääntyi Mallukin puoleen, joka puhui:

"Tämä vanha arabialainen oli muutama viikko sitte Simonideen luona minun läsnä ollessani. Näin, että hän oli hyvin liikutettu, ja minä sen tähden aion poistua, mutta hän itse pyysi minua jäämään huoneeseen. Sinä kun olet israelilainen, hän sanoi, niin voit jäädä kuulemaan, sillä minulla on ihmeellinen historia kerrottavana. Paino, jonka hän pani tuohon israelilais-sanaan, herätti minun uteliaisuuttani. Minä jäin huoneeseen, ja jotenkin tällainen oli hänen kertomuksensa, jonka minä nyt juttelen vain lyhimmiten, koskapa jo olemme lähellä telttoja, ja jätän tarkemman kertomisen ukon itsensä tehtäväksi: Monta vuotta sitte tuli kerran etäällä aavikolla kolme miestä Ilderimin telttaan. He olivat kaikki muukalaisia: hindulainen, egyptiläinen ja kreikkalainen. He tulivat valkoisilla kameleilla, joiden kokoisia hän ei ollut koskaan nähnyt. Hän toivotti heille tervetuloa ja pyysi levähtämään. Seuraavana aamuna he ylös noustuaan rukoilivat rukouksen, joka oli aivan uusi sheikille; he rukoilivat Jumalaa ja hänen poikaansa. Syötyään aamiaista kertoi egyptiläinen, ketä he olivat ja niistä kotoisin. Kukin heistä oli nähnyt tähden, josta ääni oli huutaen käskenyt heitä lähtemään Jerusalemiin ja kysymään: Missä on äsken syntynyt juutalaisten kuningas? He tottelivat. Jerusalemissa oli tähti johtanut heidät Betlehemiin, josta he erästä luolasta löysivät lapsen, lankesivat polvilleen sen eteen ja kunnioittivat sitä sekä antoivat sille kalliita lahjoja, todistaen mikä se lapsi oli. Sen tehtyään he nousivat ja pakenivat viipymättä sheikin luo, sillä jos Herodes Suuri olisi tavannut heidät, niin hän varmaankin olisi heidät surmauttanut. Sheikki tapansa mukaan otti heidät suojelukseensa ja kätki heitä vuoden ajan, jonka kuluttua he, annettuaan hänelle runsaita lahjoja, läksivät kukin omaa tietänsä kotimatkalle."

"Se oli tosiaankin kummallinen historia!" huudahti Ben-Hur Mallukin vaiettua. "Mikä olikaan se kysymys, joka heidän piti esittää Jerusalemissa?"

"Heidän piti kysyä: Missä on äsken syntynyt juutalaisten kuningas?"

"Eikö mitään muuta?"

"Oli siinä jotakin vielä, mutta se on minulta unohtunut."

"Löysivätkö he lapsen?"

"Löysivät, ja he kunnioittivat sitä."

"Se on ihme, Malluk."

"Ilderim on selväjärkinen mies, vaikka vähän ärtyinen, kuten kaikki arabialaiset. Valhe on mahdoton hänen kielellänsä", vastasi Malluk vakavasti.

Kamelit, joita ei kiirehditty, poikkesivat yhtä huonomuistisina kuin ratsastajatkin pois tieltä ja alkoivat syödä runsasta ruohoa.

"Eikö Ilderim ole sittemmin saanut mitään tietoa niistä kolmesta miehestä?" kysyi Ben-Hur. "Kuinka heille sitte kävi?"

"Senpä tähden juuri hän tuli Simoniideen luo sinä päivänä, kuin mainitsin. Edellisenä yönä oli egyptiläinen saapunut hänen luoksensa."

"Mihinkä?"

"Tänne teltan ovelle, joka näkyy tuolla."

"Kuinka hän tunsit hänet?"

"Samalla tavalla, kuin sinä tunsit tänään hevoset; näöstä ja käytöksestä."

"Eikö mistään muusta."

"Hän ratsasti samalla valkoisella kamelilla ja ilmoitti saman nimen: Baltasar Egyptistä."

"Sepä on jumalallinen ihme!"

Ben-Hur oli aivan haltioissaan.

Malluk kysyi kummastuen: "Kuinka niin?"

"Etkö sanonut Baltasar?"

"Niin, Baltasar Egyptistä."

"Saman nimenhän se vanhus tänään lausui Kastalian lähteellä."

Malluk myöskin tuli liikutetuksi siitä muistosta.

"Se on totta", hän sanoi, "kameli oli myöskin sama. Sinä pelastit ukon hengen."

"Ja nainen", sanoi Ben-Hur ikään kuin puhuen itsekseen, "nainen oli hänen tyttärensä."

Hän vaipui ajatuksiin. Lukijakin ehkä olettaa ruskean neidon kuvan astuneen hänen silmäinsä eteen ja olleen paremmin tervetullut kuin Esterin, ell'ei mausta syystä niin siitä, että se viivähti kauemmin; mutta ei se niin ollut.

"Sano minulle vielä kerran", Ben-Hur virkkoi, "pitikö niiden kolmen miehen kysymän: Missä on hän, joka on tuleva juutalaisten kuninkaaksi...?"

"Ei juuri niin. Sanat olivat: *joka on syntynyt juutalaisten kuninkaaksi*. Ne sanat olivat ensimmäiset, jotka sheikki kuuli heidän lausuvan aavikolla, ja hän on siitä asti lakkaamatta odottanut kuninkaan tuloa. Hänen uskonsa, että kuningas on tulossa, on nytkin horjumaton."

"Millä tavalla? Kuninkaanako?"

"Niin, ja hän antaa tuomion kohdata Roomaa; niin sheikki väittää."

Ben-Hur vaipui uudestaan äänettömiin ajatuksiin ja koetti hillitä liikutustansa.

"Vanhus on niitä monia", hän sitte hitaasti virkkoi, "yksi niistä miljoonista, joilla on vääryys kostettavana. Tämä ihmeellinen lupaus on leipää ja viiniä hänen toivollensa, sillä kukapa muu kuin Herodes voi olla juutalaisten kuningas niin kauan, kuin Rooma on olemassa. Vaan että historia tulisi täydelliseksi, kuulitko Simonideen vastauksen?"

"Jos Ilderim on arvokas mies, niin on Simonides viisas", vastasi Malluk. "Minä kuuntelin ja hän sanoi... Mutta hiljaa nyt! Joku tuolla koettaa saavuttaa meitä."

Etäältä kuuluva jyminä selveni yhä enemmän, kunnes he viimein voivat erottaa vaununpyöräin ja hevoskavioiden töminän. Muutaman silmänräpäyksen kuluttua jo sheikki Ilderim saapui lähelle ratsain, seurueineen, jossa oli myöskin neljän viinipunaisen arabialaishevosen vetämät vaunut. Sheikin pää, jota pitkä hopeankarvainen parta ympäröitsi, oli kumarruksissa rintaa vasten. Ystävät olivat ehtineet tänne ennen häntä, ja heidät nähtyään vanhus nosti päänsä pystyyn ja sanoi ystävällisesti:

"Rauha olkoon teille! Kas, ystävä Malluk! Terve tuloa! Toivoakseni olet juuri tullut, etkä vielä paluumatkalla, ja sinulla on varmaan jokin sanoma hyvältä Simonideelta — suokoon hänen isäinsä Jumala hänelle vielä pitkän iän! Tarttukaa ohjiinne ja seuratkaa minua. Minulla on leipää, viiniä ja nuorta vohlaa tarjota. Tulkaa!"

He seurasivat häntä teltan ovelle. Siinä oli jo sheikki itse ottamassa heitä vastaan, tarjoten lautasella pikarissa kerman kaltaista juomaa, jota hän oli laskenut teltan keskitangossa riippuvasta, savun mustuttamasta nahkasäkistä.

"Juokaa", hän sanoi ystävällisesti, "juokaa, sillä tämä on sydämmen lämmitystä niille, jotka asuvat teltoissa."

Tulijat tarttuivat pikareihin ja joivat.

"Astukaa sisään Jumalan nimessä!"

Sisällä Malluk vei sheikin syrjään ja puheli hänen kanssansa kahden kesken sekä meni sitte Ben-Hurin luo ja sanoi anteeksi pyytäen:

"Minä olen puhunut sheikille sinusta, ja hän jättää sinulle hevoset huomenna koetteeksi. Hän on sinun ystäväsi, ja kun minä nyt olen tehnyt sinun puolestasi kaikki, mitä voin, saat sinä itse pitää huolen muusta ja päästää minut palaamaan Antiokiaan. Olen luvannut tavata siellä erästä henkilöä tänä iltana, ja sen tähden täytyy minun lähteä. Tulen takaisin huomenna, jos kaikki käy toivon mukaan, ja jään sitte luoksesi siihen asti, kunnes kilpailut päättyvät."

Kun molemmin puolin oli toivotettu toisilleen onnea, läksi Malluk paluumatkalle.

XI LUKU.

Mallukin selonteko huomioistaan.

Uuden kuun alanurkka kosketti juuri Sulpius-vuoren tornimaisia huippuja, ja kaksi kolmatta osaa Antiokian asujamista nautti yötuulen viileyttä huoneiden katoilla, käyttäen viuhkaa, milloin tuulen henkeä ei tuntunut. Simonides istui tuolissaan, joka oli tullut ikäänkuin osaksi hänen olemuksestaan, ja katseli katon pengermältä jokea ja laivoja, jotka kiikkuivat hiljaa ankkureissaan. Hänen takaansa ulottui muurin leveä varjo vettä myöten toiseen rantaan asti. Hänen päältänsä sillalta kuului lakkaamatta virtailevan ihmisjoukon astuntaa. Ester toi hänelle juuri tarjottimella illallista: sämpylän paksuisia vehnäkakkuja, hunajaa ja maitoa, johon vanhus silloin tällöin kastoi palaset, kastettuaan ne ensin hunajaan.

"Malluk viiptyy tänä iltana", hän sanoi, ilmaisten siten ajatuksensa.

"Luuletko sinä hänen tulevan?" kysyi Ester.

"Joll'ei hän ole merellä eikä aavikoilla, niin hän kyllä tulee", vastasi Simonides luottavasti.

"Ehkä hän kirjoittaa."

"Ei, Ester. Hän olisi jo kirjoittanut, jos olisi nähnyt, ett'ei ehtisi takaisin, ja kertonut kaikki asiat. Kun en ole saanut mitään kirjettä, niin minä tiedän, että hän tulee."

"Toivokaamme", sanoi Ester ihan hiljaa.

Jotakin oli tuossa sanassa, joka herätti vanhuksen huomiota, oliko se sitte äänen sointu vaiko itse toivomus. Pieninkään lintu ei voi laskeutua puun oksalle vavahuttamatta sen etäisimpiäkin lehtiä. Sielu on välistä yhtä herkkä tuntemaan mitättömimmätkin sanat.

"Toivotko sinä hänen tulevan?" kysyi isä.

"Toivon", Ester vastasi, katsoen ylös häneen.

"Minkä tähden? kerropas!" pyysi vanhus.

"Sen tähden..." Ester vitkasteli, mutta jatkoi ... "sen tähden, että se nuori mies on..." Siihen hän pysähtyi uudestaan.

"Meidän herramme. Niinkö tahdoit sanoa?"

"Niin."

"Ja yhä vieläkö ajattelet, ett'ei minun pitäisi päästää häntä menemään, kutsumatta häntä takaisin, jos hän katsoo hyväksi, ja ottamaan meiltä kaikki, mitä meillä on, kaikki, tavarat, rahat, laivat, orjat ja arvaamattoman kalliin luoton, joka on minulle kullasta ja hopeasta kudottu mantteli, ihmisen mahtavimman enkelin — menestyksen — lahja."

Ester ei vastannut mitään.

"Eikö se ollenkaan vaikuta sinuun, eikö?" sanoi vanhus hiukan katkerasti. "No hyvä, olenkin huomannut, Ester, ett'ei musertavinkaan totuus ole koskaan sietämätön, kun se tulee esiin pilvistä, joiden läpi me sitä ensin hämärästi näimme — ei mikään — ei edes kidutuskaan. Luulenpa, että samoin on kuoleman laita. Ja tämän käsityskannan mukaan voi yksin orjuuskin, johon antaudumme, aikaa myöten tulla rakkaaksi. Minä hiukan iloitsen ajattellessani, mikä onnen suosikki minun herrani on. Hänen omaisuutensa ei maksa hänelle mitään, ei hetkisen huolta, ei hienpisaraa, ei edes yhtä

ajatustakaan. Se tulee hänelle kuin unessa, ja vielä hänen nuorena ollessaan. Ja, Ester, anna minun olla hiukan ylpeä lausunnostani; hän saa senkin, jota hän ei kaikella mammonallansa saisi ostetuksi, sinut, lapseni, lemmikkini, pois menneen Rakelini haudalta poimitun kukan."

Hän veti hänet luoksensa ja suuteli häntä kahdesti, kerran hänen itsensä tähden ja toisen kerran äidin tähden.

"Älä sano niin", Ester virkkoi, kun vanhuksen käsi putosi alas hänen kaulaltansa, "ajatelkaamme hänestä parempaa. Hän tietää, mitä suru on, ja vapauttaa meidät."

"Sinulla on tarkka huomiokyky, Ester, ja sinä tiedät, että minä usein luotan siihen epätietoisissa tapauksissa, milloin hyvää tai pahaa on tulossa henkilöltä, joka seisoo sinun edessäsi, niin kuin hän tänä aamuna. Mutta" — vanhuksen ääni muuttui terävämmäksi ja ankarammaksi — "nämä jäsenet, joihin en voi nojata, tämä ruumis, jota on lyöty ja kidutettu niin, että se on kadottanut ihmismuotonsa, ne eivät ole kaikki, mitä minä hänelle annan. Ei, minä annan hänelle sielun, joka on saanut voiton kidutuksista ja roomalaisesta häijyydestä, minä annan hänelle älyni, joka kykenee vaanimaan kultaa pitempäinkin matkain päästä kuin Salomon laivat koskaan kulkivat, ja saavuttamaan sitä niin, Ester, saamaan sen kämmenilleni niin, että sormet voivat temmata sen ja pitää sitä niin kiinni, ett'ei se saa siipiä toisen käskystä, — ymmärryksen, joka on tottunut suunnittelemaan." Hän pysähtyi ja remahti nauramaan. "Niin, Ester, ennen kuin uusi kuu, jonka juhlaa nyt paraillaan vietetään temppelin pihoissa, pyhällä vuorella, alkaa ensimmäistä neljännestänsä voisin minä järkyttellä maailmaa niin, että itse keisarikin vapisisi valtaistuimellaan. Sillä tiedä, lapseni, minulla on kyky, joka on parempi kuin terve ruumis, parempi kuin rohkeus ja luja tahto, parempi kuin kokemuskin, joka muuten on pitkän elämän paras voitto, — kyky, joka, vaikka onkin Jumalan paras lahja" — hän pysähtyi taas ja nauroi, ei enää katkeraa, vaan tyytyväistä naurua — "jota eivät tämän maailman mahtavatkaan pidä kyllin suuressa arvossa, suuressa ihmisjoukossa sitä ei ole ollenkaan, kyky johtaa ihmisiä tarkoitusteni mukaan ja pakottaa heitä uskollisesti panemaan niitä toimeen. Sen avulla minä kasvan rikkauteni sata- ja tuhatkertaiseksi. Sen tähden minun laivurini kyntelevät valtameriä ja tuovat kunniallista voittoa. Sen tähden Malluk nyt seuraa sitä nuorta miestä, meidän herraamme, ja hän..." Samassa kuului astuntaa katolla. "Niin Ester, enkö sitä sanonut? Hän on jo täällä ja tuo uutisia. Sinun tähtesi, suloinen lapseni, nupusta puhkeava liljani, minä rukoilen Herraa Jumalaa, joka ei ole unhottanut harhailevia Israelin lampaitansa, että ne olisivat hyviä. Nyt saamme kuulla, päästäkö hän sinut kaikkine kauneuksinesi ja minut kaikkine kykyineni vapaaksi."

Malluk tuli tuolin luo.

"Rauha olkoon sinulle, hyvä isäntäni!" hän sanoi, kumartaen syvään, "ja sinullekin, Ester, kruunu Israelin tyttärien seassa."

Hän seiso i kunnioittavasti heidän edessään, ja hänen asentonsa ja puhetapansa tekivät vaikeaksi arvata, missä suhteessa hän oli heihin. Käytös oli palvelijan, mutta puhe uskotun ystävän. Simonides puolestaan, kuten hänen tapansa asioissa aina oli, siirtyi, tervehdykseen vastattuansa, heti uutisiin.

"Mitä sinulla on kerrottavaa siitä nuoresta miehestä, Malluk?"

Palvelija kertoi päivän tapaukset levollisesti ja yksinkertaisesti, eikä häntä keskeytetty kertaakaan. Nojatuolissa istuva kuuntelija ei koko aikaan liikauttanut edes kättäkään; olisi voitu luulla häntä kuvapatsaaksi, joll'eivät avoimet, loistavat silmät ja välistä kuuluva syvä hengitys olisi ilmaisseet elämän vielä liikkuvan tuon jäykän kuoren alla.

"Kiitos, Malluk, kiitos", hän sanoi sydämmellisesti, kun palvelija päätti kertomuksensa, "sinä teit asiasi hyvin. Ei kukaan olisi suorittanut minun käskyäni paremmin. No, mitä arvelet sen nuoren miehen kansallisuudesta?"

"Hän on israelilainen ja Juudan suvusta."

"Oletko ihan varma siitä?"

"Täydellisesti."

"Hän näyttää kertoneen sinulle ainoastaan vähäisen osan elämästänsä."

"Hän on oppinut olemaan varovainen. Voin melkein sanoa häntä epäluuloiseksi. Vaikka minä kuinka koetin saavuttaa hänen luottamustansa, sittenkin hän torjui kaikki yritykset, kunnes läksimme Kastalian lähteeltä Dafnen kylään."

"Mitä varten te sinne menitte? Se on inhottava paikka."

"Uteliaisuus, kuten monella muulla, oli meilläkin pääsyyinä, mutta merkillistä kyllä hän ei mieltynyt

mihinkään, mitä näki. Mitä temppeliin koski, kysyi hän ainoastaan, oliko se rakennettu kreikkalaiseen tapaan. Hyvä isäntä, sillä nuorella miehellä on sydämen suru, jota hän tahtoo salata, ja sen tähden hän kävi Dafnessa, luullakseni saadaksesi sitä haudatuksi samalla tavalla, kuin me hautaamme kuolleitamme."

"Hyväpä olisi, jos olisi niin", sanoi Simonides hiljaa ja jatkoi sitte kovemmin: "Nykyajan kirous on tuhlavaisuus. Köyhä tekee itsensä supi köyhäksi matkiessaan rikkaita, ja ne jotka ovat ainoastaan varakkaita, elävät kuin ruhtinaat. Näitkö sitä heikkoutta nuorukaisessa? Näyttelikö hän itsellään olevan rahaa, roomalaista tai hebrealaista?"

"Ei, hyvä isäntä, ei."

"Varmaankin hän sellaisessa paikassa, jossa on niin monia hullutuksiin kiusausta — tarkoitan ruoan ja juoman puolesta — varmaankin hän siellä jotakin tarjosi sinulle, Malluk, oikein anteliaasti. Hänen ikänsä ei ole vastoin sellaista olettamista."

"Hän ei syönyt eikä juonut minun seurassani."

"Voitko siitä, mitä hän sanoi tai teki, huomata mitään johtavaa aatetta hänessä? Tiedäthän, että se kuuluttaa lävitse kaikkein vähimmissäkin asioissa."

"Minä en ymmärrä, mitä tarkoitat", sanoi Malluk neuvottomasti.

"Sitä, tiedäthän, että kun me puhumme tai toimimme, ja vielä enemmän kun ratkaisemme tärkeitä meihin itseemme koskevia asioita, silloin olemme jonkun johtoaatteen vaikutuksen alaisia. Mitä huomasit siinä kohdassa?"

"Mitä siihen asiaan tulee, voin minä vastata ihan varmasti. Hän käyttää kaiken aikansa ja kykynsä äitinsä ja sisarensa etsimiseen, se on ensimmäinen asia. Sitä paitsi hän on kärsinyt vääryyttä roomalaisilta, ja koska sillä Messalalla, josta kerroin, on jotakin osaa siinä asiassa, niin hänen pääpyrintönsä tällä hetkellä on saada nöyryyttää häntä. Kohtaus lähteellä oli kyllä sopiva tilaisuus, mutta hän ei käyttänyt sitä hyväkseen, koska se ei ollut kyllin julkinen."

"Messalalla on vaikutusvaltaa", sanoi Simonides miettivästi.

"Niin, mutta kun he ensi kerran yhtyvät, niin se tapahtuu sirkuksessa."

"No, entä sitte?"

"Arriuksen poika voittaa."

"Mistä sinä sen tiedät?"

Malluk hymyili. "Hänen puheistaan."

"Etkö muusta?"

"Kyllä minulla on parempikin takaus, hänen rohkeutensa."

"Mutta, Malluk, hänen kostontunteensa, mitä se tarkoittaa? Muutamia harvojako ainoastaan, jotka loukkasivat häntä, vai monen moniako? Ja sitte vielä, onko se tunto ainoastaan arkatuntoisen pojan oikkuja, vai onko kärsimyksistä täysi miehuuden ikä antanut sille kestäväisyyttä? Tiedäthän, Malluk, että koston ajatus, joka johtuu ainoastaan tunteista, on vain joutava uni, jonka ensimmäinen valoisa päivä haihduttaa, jota vastoin kiihkoinen kostonhimo on sydämen tauti, joka nousee aivoihin ja elää yht'aikaa molemmista."

Simonides osoitti tässä puheensa osassa ensi kerran kiihtymystä. Hän puhui kiivaasti, puristi kätensä nyrkiksi ja osoitti sellaisen miehen intoa, joka tahtoo tehdä selväksi, mitä tautia hän sairastaa.

"Hyvä isäntä", Malluk jatkoi, "yksi niitä syitä, joiden tähden minä luulen, että se nuori mies on juutalainen, on hänen vihansa voima. Minä näin selvästi hänen olevan varoillaan minua kohtaan, joka olikin luonnollista, kun tiesin, miten kauan hän oli elänyt roomalaisen epäluuloisuuden ilmassa; mutta näin minä kuitenkin hänen kiihtyvän, ensimmäisen kerran, kun hän tahtoi tietoa Ilderimin tunteista roomalaisia kohtaan, ja toisen kerran, kun minä kerroin sheikin ja kolmen tietäjän historian sekä mainitsin heidän kysymyksensä: Missä on äsken syntynyt juutalaisten kuningas."

Simonides kumartui äkisti eteen päin, ollen nähtävästi kiihkeässä odotuksessa.

"Ah, Malluk, hänen sanansa, mitä hän sanoi! Anna minun niistä arvata, mitä tämä salaisuus vaikutti häneen."

"Hän tahtoi tietää, miten sanat olivat oikeastaan olleet: *kuninkaaksi syntynyt* vaiko *äsken syntynyt kuningas*. Näytti, kuin hän olisi pitänyt hyvin tärkeänä niiden lausetapojen erotusta."

Simonides nojautui jälleen entiseen asentoonsa kuuntelemaan.

"Sitte", sanoi Malluk, "minä selitin hänelle, miten Ilderim käsitti salaisuuden: että kuningas oli tuleva tuomitsemaan roomalaisia. Nuorukaisen kasvojen puna tummeni, ja hän sanoi vakavasti: Kukapa muu kuin Herodes voi hallita niin kauan, kuin Rooma seisoo?"

"Mitä hän sillä tarkoitti?"

"Että valtakunnan täytyy kukistua ennen, kuin toisesta hallituksesta voi olla puhettakaan."

Simonides katseli hetkisen laivoja ja niiden varjoja, jotka hiljaa kiikkuivat yhdessä kuunpaisteisella joen pinnalla. Katsoen jälleen ylös hän lopetti keskustelun.

"Nyt riittää täksi illaksi, Malluk", hän sanoi. "Mene ja hanki jotakin syödäksesi ja ole valmis palaamaan palmumetsään. Sinun pitää auttaa häntä nyt alkavissa toimissaan. Tule aikaisin huomisaamuna, niin saat kirjeen viedäksesi Ilderimille." Sitte hän lausui hiljemmalla äänellä ikään kuin itsekseen: "Minä tahdon itse olla läsnä kilpa-ajoissa sirkuksessa."

Kun Malluk, toivotettuaan tavan mukaan siunausta, poistui, joi Simonides aika siemauksen maitoa ja näytti siitä virkistyvän ja tulevan iloiseksi.

"Ota pois tarjotin, Ester", sanoi hän, "minä olen ravittu."

Tytär totteli.

"Käy nyt tähän istumaan."

Ester istahti tuolin laidalle ihan hänen viereensä.

"Jumala on hyvä minua kohtaan, sangen hyvä", sanoi Simonides hartaasti. "Hänen tapansa on toimia salaperäisesti, mutta välistä hän antaa meidän uskoa näkevämme ja ymmärtävämme hänen tarkoituksensa. Minä olen vanha, ja minun aikani loppuu kohta, mutta nyt yhdennellätoista hetkellä, kun toivoni jo alkoi haihtua, nyt hän lähettää minulle lupauksen kipinän, joka virkistää minua. Näen suuren osan eteenpäin viittomaani tietä yhdestä asianhaarasta, joka itsessään on niin paljon vaikuttava, että se muodostaa toisenlaiseksi koko maailman. Minä näen synn, minkä tähden minulle on uskottu niin suuret rikkaudet, ja tarkoituksen, mihin ne ovat määrättyt. Totta tosiaan, lapseni, minä tunnen uuden elämän innon virkoavan itsessäni."

Ester työntihe likemmäksi häntä, ikään kuin palauttaakseen hänen ajatuksiansa häilyvästä lennostaan.

"Kuningas on syntynyt", jatkoi vanhus, ikään kuin yhä puhuen tyttärelleensä, "ja hän lienee nyt saavuttanut puolimatkan tavallisesta ihmisijästä. Baltasar sanoo hänen vielä olleen lapsena äitinsä sylissä, kun hän kunnioitti häntä ja antoi hänelle lahjoja. Ilderim vakuuttaa viime joulukuussa seitsemänkolmatta vuotta kuluneen siitä, kun Baltasar ja hänen kumppaninsa tulivat hänen teltaansa, pyytäen suojelusta Herodeen vainolta. Niinpä hänen tulonsa ei voi enää viipyä kauan. Se voi tapahtua tänä iltana tai huomenna. Pyhät Israelin isät, eikö tämä ajatus ole sanomattoman autuaallinen! Minä olen kuulevinani kukistuvain muurien pauhua ja yleistä kapinaa, jonka maailman muutos herättää. Niin, maa avautuu ihmiskunnan iloksi nielemään Roomaa, ihmiset saavat jälleen hengittää vapaasti ja laulaa laulujansa." Hän nauroi itsekseen. "Oletko sinä, Ester, koskaan kuullut mitään sellaista? Tunnenpa tosiaankin, että minussa syttyy runoilijan innostus, Mirjamin ja Davidin hehku. Minun ajatuksissani, joiden pitäisi puuhaella ainoastaan numeroiden ja asioimiston kanssa, kilisevät sympaalit, soivat harput ja laulu kaikuu äsken pystytetyn kuninkaan istuimen ympärille kokoutuneen ihmisjoukon huulilta. Toistaiseksi minä karkoitan nämä ajatukset, sillä, tyttäreni, kuningas tarvitsee tullessaan rahaa ja miehiä, ja hän syntyi niin kuin minä itekin vaimosta, on siis vain ihminen, ihmisellisten tarpeiden alainen, kuten sinä ja minä. Ja rahaa saadakseensa hän tarvitsee myyjiä ja ostajia, ja miehiä varten hän tarvitsee johtajia. Siinä, siinä! Näetkö, mikä tie on minulle viitottuna ja mitä tietä meidän nuoren herramme on kuljettava? Näetkö, että sen päässä on kunnia meille molemmille ja kosto meidän puolestamme, ja, ja..." Hän pysähtyi häveten itsekkäitä toiveitansa, joista Esterillä ei ollut edes vähintäkään aavistusta. Sitte hän jatkoi suudellen: "ja onnea äitisi tyttärelle."

Ester istui hiljaa, sanaakaan sanomatta. Vanhuksen mieleen juontui nyt ihmisluonnon erilaisuus ja se luonnonlaki, joka tekee saman asian käsittämisen niin vaihtelevaksi. Hän muisti, että Ester olikin vain tyttö.

"Mitä sinä ajattelet, Ester?" vanhus sanoi hyväntahtoisesti, kuten hänellä oli tapana. "Jos ajatuksellasi

on toivon muoto, niin anna minun kuulla se niin kauan, kuin minä vielä kykenen sitä täyttämään. Voima ja valta on, kuten tiedät, oikullinen; sen siivet ovat aina levällänsä pakoon lähtemään."

Ester vastasi melkein lapsellisen viattomasti:

"Lähetä noutamaan häntä, isä, lähetä jo tänä iltana, äläkä anna hänen esiytyä sirkuksessa."

"Aah!" kuului vanhuksen pitkä huudahdus, ja hänen katseensa kääntyi uudestaan joelle päin, jossa varjot olivat tulleet paljon mustemmiksi, sitten kun kuu oli laskeutunut Sulpius-vuoren taakse ja kaupunki oli jäänyt heikon tähtiloiston valaistavaksi. Sanommekohan sitä ollenkaan ilmi, hyvä lukija? Vanhus tunsi sydämissään kateuden heräävän. Jospa Ester tosiaankin oli rakastunut nuoreen herraansa! Oi ei, se ei ollut mahdollista; olihan tyttö liian nuori. Mutta se ajatus oli kuitenkin tarttunut kiinni eikä tahtonut enää päästää vanhusta. Ester oli kuudentoista vuoden ijässä. Hän tiesi sen hyvin. Hän oli Esterin viime syntymäpäivänä vienyt hänet laivaveistämöön, josta yksi laiva juuri laskettiin veteen, ja lipussa, jota laiva kantoi kihlauspäivänään aaltojen kanssa, oli nimi Ester. Siten olivat he viettäneet päivää yhdessä. Mutta nyt se ajatus häntä hämmästytti kuitenkin. On olosuhteita, jotka surettavat meitä katkerasti, etenkin sellaiset jotka koskevat meitä itseämme, esim. se että vanhenemme, ja vielä hirveämpää se että meidän täytyy kuolla. Sellainen suru hiipi vanhuksen sydämeeseen pimeänä kuin varjo ja puseri hänen rinnastaan huokauksen, joka melkein kuului tuskanhuudolta. Ei siinä kyllin, että Ester oli orjana astuva neidon kehittyneeseen ikään, hänen nyt vielä piti omistaman herralleen muutkin tunteensa, joiden totuuden ja hellyyden ja hienouden vanhus oli niin hyvin saanut kokea, koska ne olivat tähän asti olleet hänen yksinomainen oikeutensa. Vihollisvoima, jonka tehtävänä on meidän kiusaamisemme huolilla ja katkerilla ajatuksilla, harvoin jättää työtänsä puolinaiseksi. Kunnon vanhus unhotti hetkellisen surunsa tähden loistavat tulevaisuus-suunnitelmansa ja niiden esineen, salaperäisen kuninkaan. Hänen onnistui kuitenkin voimakkaalla ponnistuksella hillitä tunteensa niin, että voi kysyä levollisesti:

"Miksi ei esiytyä kilparadalla? Miksi ei, lapseni?"

"Se ei ole Israelin pojalle sopiva paikka, isä."

"Niin kyllä rabbinit sanovat! Siinäkö kaikki, mitä sinulla on sitä vastaan?"

Kysymys kuului tutkivalta ja sai Esterin sydämen sykkimään kuuluvasti, niin kovasti, ett'ei hän kyennyt vastaamaan. Hän tunsi outoa, mutta kuitenkin suloista hämmennystä.

"Se nuori mies saa suuren omaisuuden", sanoi vanhus hellästi ja tarttui hänen käteensä, "hän saa laivat ja rahat, kaikki, Ester, kaikki. Kuitenkaan minä en tunne itseäni köyhäksi, sillä olethan minulla sinä, ja sinun rakkautesi on yhtä luja kuin äitivainajasi rakkaus. Sano, pitääkö hänen saaman vielä sekin."

Ester kumartui ja laski hehkuvan poskensa hänen päänsä päälle.

"Puhu, Ester, minä saan enemmän voimaa, jos olen varma siitä. Tieto edeltä päin antaa voimaa."

Ester nousi ja sanoi äänellä, joka karkoitti kaiken epäilyksen:

"Rauhoitu, isä. Minä en koskaan jätä sinua. Jos minä rakastankin häntä, niin minä kuitenkin aina pysyn sinun luonasi, kuten nytkin."

Hän kumartui ja suuteli isäänsä.

"Hän on minun silmissäni kaunis", jatkoi hän, "hänen viehättävä äänensä veti minua hänen puoleensa ja minua kauhistuttaa ajatus, että hän on vaarassa. Niin, isäni, minä tulisin hyvin iloiseksi, jos saisin nähdä hänet jälleen. Mutta yksipuolinen rakkaus ei voi olla täydellinen; sen tähden minä tahdon odottaa ja muistaa, että olen sinun ja äitini tytär."

"Sinä olet totinen Herran siunaus, Ester, ja jos minulta meneekin kaikki, niin sinä korvaat minulle sen vahingon. Ja hänen pyhän nimensä ja muuttumattomuutensa kautta minä vannon, ett'ei kärsimys ole tuleva sinulle osaksi."

Kohta sen jälkeen tuli vanhuksen kutsumuksesta palvelija ja työnsi tuolin takaisin huoneeseen, jossa hän vielä istui kotvan aikaa, ajatellen tulevaa kuningasta, jota vastoin Ester heti läksi ja nukkui viattomuuden rauhalliseen uneen.

XII LUKU.

Roomalaiset juomingit.

Palatsi joen toisella puolella oli melkein vastapäätä Simonideen kartanoa, ja kuuluisan Epifaneen sanotaan rakennuttaneen sen valmiiksi asti. Siinä oli kaikkea suurenmoista mitä sellaisessa voi odottaa olevan, vaikka tämän hallitsija-rakennusmestarin aisti enemmän suosi suuren suurta kuin klassillista, kuten me nyt sitä nimitämme; hän näet matki persialaista rakennustapaa eikä kreikkalaista.

Muuri, joka ympäröi koko saarta joen rantaan myöten, oli tehty kahta tarkoitusta varten: suluksi vettä vastaan ja suojaksi roistoväeltä. Sanottiin sen tehneen palatsin sopimattomaksi kenenkään pysyväiseksi asuinpaikaksi, jonka lähdet legaatit olivat hyljänneet sen ja muuttaneet toiseen hallituspalatsiin, joka oli heitä varten rakennettu Sulpius-vuoren läntiselle rinteelle Jupiterin temppelin alapuolelle. Olipa sentään niitäkin, jotka sanoivat aiheettomaksi tuota vanhan rakennuksen moitetta. He väittivät, häijysti kyllä, että legaattien muuton todellisena syynä ei ollut saaripalatsin epäterveellisyys, vaan se turvallisuus, jonka tuottivat suunnattomat, linnan muotoon rakennetut kasarmit, jotka olivat juuri tien yläpuolella vuoren itärinteellä. Tämä mielipide olikin ehkä oikea, muun muassa siitä päättäen, että, kuten mainittiin, saaripalatsi aina pidettiin käyttökunnossa, ja milloin konsuli, sotapäällikkö, kuningas tai joku muu ruhtinaallinen henkilö saapui Antiokiaan, niin hänet majoitettiin saareen.

Koska meillä on tekemistä vain yhden huoneen kanssa tuossa vanhassa rakennuksessa, tehköön lukijan mielikuviutus itselleen kuvan kaikesta muusta, niin kuin puutarhoista, kylpylaitoksista, pylväskäytävistä ja huoneiden paljoudesta katon huvihuoneihin saakka, jotka kaikki olivat laitettut niin komeasti, kuin soveltui valtion rakennukselle semmoisessa kaupungissa kuin Antiokia.

Meidän päivinämme tuota mainittua huonetta sanottaisiin saliksi. Se oli varsin tilava, lattia kiillotetuista marmorilevyistä. Päivänvalo pääsi sisään kattoikkunoista, joissa lasin sijasta oli kirjavaksi värjättyä katinkultaa. Pitkin seiniä seisoi Atlaan kuvapatsaita eri asennoissa kannattamassa taitotekoista, lehtiköynnöksistä katonreunustaa, jonka kaunis muoto viehätti silmää siitakin syystä, että nuo kipsilehdet olivat taitavasti väritetyt sinisen, vihreän, purppuranpunaisen ja kullan värisiksi. Huoneen ympäri kiertävä sohva oli päällystetty Itä-Indian silkillä ja kashmir-villakankaalla. Huonekaluina oli egyptiläis-mallisia ja kuvajalkaisia pöytiä ja tuoleja.

Me jätimme Simonideen nojatuoliinsa mietiskelemään, mitä apua hän aikoi antaa tulevalle kuninkaalle. Ester nukkuu. Ja nyt käytyämme siltaa myöten joen poikki, astumme pronssi-leijonain vartioimasta portista saaripalatsiin ja edelleen monen babylonilaiseen tapaan rakennetun salin kautta äsken kuvaamaamme kullalta loistavaan saliin. Katosta riippuu viisi kynttiläkruunua juoksevilla pronssivitjoissa, yksi joka nurkassa ja yksi keskellä, kukin mahtavana lamppupyramiidina valaisten Atlaan kuvain muotoja ja seinäin monimutkaisia koristuksia. Pöytäin ympärillä on istumassa, seisomassa tai lakkaamatta edestakaisin kävelemässä satakunta henkilöä, joita me tahdomme vähän tarkastella ainakin hetkisen.

He ovat kaikki nuorukaisia, muutamat tuskin vielä ehtineet pois pojan ijästä. Heti myöskin voi huomata heidän syntyneen Italian taivaan alla, vieläpä enimmänsä osan olevan roomalaisia. He puhuvat puhtainta latinaa, ja jokaisella on yllä Rooman tavallinen arkipuku, lyhythihainen ja -helmainen tunika, joka vaatteus hyvin soveltuikin Antiokian ilmanalassa ja varsinkin salin raskaassa ilmassa. Sohvalla siellä täällä on huolettomasti sille heitettyjä toga-viittoja, reunat purpurasta. Siinä makaa myöskin muutamia nuorukaisia mielen mukaisessa asennossa, kuumuudenko ja päivän vaivojen vaiko viinin jumalan siihen vaivuttamina, emme huoli tutkia.

Kova äänten hälinä porisee salissa, välistä kuuluu sen seasta kaikua nauru sekä epätoivon tai riemun huudahdus, mutta kovemmin kaikkea muuta ratisee korviin koskeva rapina taukoamatta, huumaten siihen tottumaton. Jos lähestymme pöytiä, selviää se arvoitus ihan itsestään. Siellä pelataan lauta- tai kuutiopeliä, ja rapinan aiheena ovat *tesseræ* eli elefantinluiset kuutiot ja *hostes* eli merkinappulat, joita heittojen mukaan muutellaan ruudukkaiksi maalatuilla pöydillä.

Ketä on tässä joukossa?

"Hyvä Flavius", sanoo eräs pelaaja, merkinappula sormien välissä, "näethän tuon viitan, joka on tuossa sohvalla. Se tulee juuri vaatepuodista, ja siinä on olkamerkit kullasta, leveät kuin kämmeneni."

"Kyllä", vastasi Flavius, kääntämättä huomiotaan pois pelistä, "olenpa nähnyt sellaisia ennenkin; olkoonpa niinkin, ett'ei sinun viittasi ole vanha, mutta totta totisesti, Venuksen kaunovyön kautta, uusi se ei myöskään ole. Mitä sinä sillä tarkoitat?"

"En mitään muuta kuin että minä lahjoittaisin sen mielelläni, jos vain tapaisin miehen, joka tietäisi kaikki."

"Ha, ha! Huokeammasta hinnasta minä voin näyttää sinulle täällä montakin purppura-togaista miestä, jotka yhtyvät sinun tarjoukseen. Mutta pelaa sinä!"

"Kyllä, kyllä kas noin, nyt olet pussissa!"

"Totta totisesti, Jupiter avita! No, mitä arvelet? Panemmeko uudestaan?"

"Olkoon menneeksi!"

"Mistä summasta?"

"Sertertiosta."

Molemmat ottivat vahataulunsa ja piirtimensä ja merkitsivät jotakin muistiin. Heidän järjestellessään nappuloitansa Flavius kävi jatkamaan äskeistä puheainetta.

"Ettäkö löytäisit miehen, joka tietää kaikki! Herkules avita! silloinhan orakelille ei jäisi mitään tekemistä. Mitä sinä sillä ihmemieshellä tekisit?"

"Hän saisi vastata yhteen kysymykseen, hyvä Flavius, ja sitte minä, totta vie, katkaisisin häneltä kaulan."

"Ja mikä kysymys se olisi?"

"Hänen pitäisi sanoa minulle hetki — sanoinko hetki — ei, vaan minuutti, jolloin Maxentius huomenna tulee."

"Oiva heitto — nyt olet kiinni! — Ja mitä varten se minuutti?"

"Oletko koskaan seisonut paljain päin Syrian auringon paahteessa rantasillalla, josta hän tulee maalle? Ei Vestan tulikaan ole niin kuuma. Esi-isämme Romuluksen kautta, jos minun pitää kuolla, niin tahtoisinpa, että se tapahtuisi Roomassa. Manala on täällä; siellä Roomassa minä saattaisin seisoa Forumin laidassa ja kurkottaen ulottuisin käsilläni jumalain lattiaan. — Oh, Venus avita, johan sinä, Flavius, puijasit minua uudestaan. Minä menetin. Voi sua, huikenteleva onnen jumalatar!"

"Uudestaan, vai mitä?"

"Pitää minun voittaa takaisin sertertioni."

"Olkoon menneeksi minun puolestani."

Ja he jatkoivat peliänsä. Aamunkoite hiipiessään sisään kattoikkunoista ja himmentäessään lamppujen valoa näki vielä nämä molemmat saman pöydän ääressä yhä vain kiintyneenä samaan mieltä jännittävään huvitukseen. Kuten enimmät muutkin, he kuuluivat konsulin esikuntaan ja odottelivat juoden ja pelaten hänen tuloansa.

Äskeisen keskustelun aikana astui huoneeseen uusi seurue ja lähestyi keskipöytää, alussa kenenkään huomaamatta. Heidän käytöksestään kyllä näkyi, että he äskettäin olivat lähteneet joistakin juomingeista. Muutamain heistä oli vaikea astua vakavasti. Johtajan päässä näkyi sepele osoittamassa, että hän oli juhlan kuningas. Viini ei ollut vaikuttanut häneen muuta kuin enentänyt hänen kauneuttansa, joka oli aivan roomalaismallin mukainen. Hän piti päätänsä pystyssä, huulia ja poskia kaunisti terveyden raitis puna ja silmät loistivat. Hänen lumivalkoisen togansa vähän luonnoton asema ja hänen liian majesteetillinen käyntinsä osoittivat sentään hänenkin uhranneen viinin jumalalle. Mennessään pöydän luo hän kursailematta ja anteeksi pyytelemättä raivasi tungoksen läpi tietä itselleen ja seuraajilleen, ja kun hän viimein pysähtyi katselemaan pelaajia, kääntyivät kaikki häneen päin ja huusivat pauhaten:

"Kas, Messala!"

Salin etäisimmistäkin nurkista kuului ikään kuin kaikuna tervehdyksen toistelemista. Miesryhmät hajosivat heti, peli lakkasi, ja yleinen rynnäkkö salin keskusta kohti alkoi.

Messala otti välinpitämättömästi vastaan tuon imartelevan huomion ja kiiruhti näyttämään, mihin tuo kaikkein suosio häntä kohtaan perustui.

"Maljasi, ystävä Drusus!" hän sanoi lähimmälle pelaajalle oikealla päin, "näytäpä minulle vähän muistitauluasi."

Puhuteltu otti esiin muutamia pieniä vahatauluja, tarkasti vetosummain muistiinpanot ja työnsi taulut pois luotansa Messalaan päin.

"Denareja, denareja vain; kuskeillehan ja teurastajille nuo summat soveltuvat!" sanoi Messala halveksivasti hymyillen. "No, juopuneen Semelen nimessä, mitenkä onkaan Rooman asiat, koska Caesarin kaltainen mies valvoskelee yöt päätänsä odotellen, että onnen potkaus toisi hänelle yhden mitättömän denarin."

Drususten jälkeläinen punastui tukan rajaan asti, mutta hänen kumppaninsa pauhullaan sotkivat vastauksen, tunkeutuessaan pöydän luo huudellen: "Messala! Messala!"

"Miehet Tiberin rannoilta", jatkoi Messala, temmaten kuutiopikarin erään seisijan kädestä, "kuka on jumalain suurin suosikki? Roomalainen! Kuka säätää lakia kansoille? Roomalainen! Kuka se miekan oikeudella vallitsee maailmaa?"

Miehet pian innostuivat eivätkä jättäneet hänelle enää aikaa itse vastata.

"Roomalainen, roomalainen!" he huusivat yhteen suuhun.

"Mutta ... mutta" — hän vitkasteli, herättääkseen uteliaisuutta, "onpa kuitenkin yksi parempi kuin paras Roomassa."

Hän pudisti ylimyspäätänsä ja oli vaiti, ikään kuin tahtoen loukata heitä pilallansa.

"Kuuletteko?" hän kysyi. "On yksi, joka on parempi kuin paras Roomassa."

"Ka, Herkules!" muuan virkahti.

"Bakkus!" huusi joku ivailija.

"Jupiter, Jupiter!" pauhasi koko joukko.

"Ei", sanoi Messala, "ihmisten seassa."

"Sano hänen nimensä!" huudettiin.

"Kyllä minä sanon", virkkoi Messala, kun jälleen oli tynnytty. "Se on se, joka Rooman täydellisyyteen on yhdistänyt itämaiden täydellisyyden; se, joka on voitolliselle lännelle opettanut idän taidon osata nauttia valloituksiansa."

"Totta totisesti! Hän on kuitenkin roomalainen, kun kaikki tulee selville", selitti joku, ja siitä alkoi yleinen nauru ja käsien paukutus, osoittaen, että Messalalla oli enemmistö puolellaan.

"Täällä idässä meillä ei ole mitään muita jumalia kuin viini, naiset ja onni, ja viimeksi mainittu on niistä suurin", hän jatkoi. "Sen tähden meidän tunnussanamme onkin: 'Kuka uskaltaa, mitä minä uskallan?' ja se tunnussana soveltuu senaattorille, sotilaalle taistelussa ja paraiten kaikista sille, joka etsien parasta uhoittelee pahinta." Hän hiljensi äänensä kevyeksi ja tuttavaksi kuiskailuksi, mutta päästämättä millään tavalla käsistään voittoa, jonka kerran oli saanut. "Suuressa arkussa tuolla ylhäällä linnassa on minulla viisi talenttia täys'painoisia, käypää rahaa, ja tässä ovat nosto-osoitukset niille summille."

Hän veti tunikansa alta paperikäärön, heitti sen pöydälle ja jatkoi, ympärillä seisojain hengittämättä kuunnellessa ja katsoessa häntä:

"Tuossa on summa todistuksena, mitä minä uskallan. Kuka teistä uskaltaa yhtä paljon? Te olette vaiti. Onko summa liian suuri? Minä pyyhin pois yhden talentin. Mitä, yhäkö vaiti? No, heittäkäämme sitte kerran näistä kolmesta talentista, mitättömästä kolmesta! No, kahdesta sitte — entä yhdestä, yhdestä ainoasta sen joen kunniaksi, jonka rannoilla te näitte päivän valon. Idän Rooma lännen Roomaa vastaan. Barbarinen Orontes pyhää Tiberiä vastaan!"

Hän ramisutti kuutiota, vastausta odotellessaan.

Ei kukaan liikahtanut. Hän heitti kuutiopikarin pöydälle ja otti nauraen takaisin talletuskirjat.

"Ha ha ha! Olympolainen Jupiter avita! nyt minä ymmärrän, että te olette joko hankkimassa rikkautta taikka sitä suurentamassa, ja sitä varten te olette tulleet Antiokiaan. Kuuletteko, Caecilius!"

"Tässä minä olen, Messala", kuului ääni hänen takaansa, "ja olen ihan menehtymäisilläni tungoksessa ja kerjäläin yhtä drakmaa, sopiakseni sitte sen leppymättömän lauttamiehen kanssa. Mutta Pluto minut vieköön! näillä tulokkailla ei ole edes oboliakaan hallussaan."

Tämä sukkeluus sai aikaan naurun räihinän, joka tärisytti seiniä.
Messala yksin pysyi vakavana.

"Mene", hän sanoi Caeciliukselle, "ja káske palvelijoita tuomaan tänne viiniastiat ynnä pikareja ja maljoja. Jos näillä onnea etsivillä maamiehillämme ei olekaan kukkaroita, niin tahdonpa syrjäläisen Bakkuksen nimessä katsoa, eikö heillä paremmin ole vatsa muassa. Joudu!" Sitte hän kääntyi Druksen puoleen ja nauroi niin, että kuului yli koko salin. "Ha ha, ystäväni! Ethän vain loukkautunut, että vedin sinun sisällisen jaloutesi alas denarien tomuun. Ymmärräthän, että minä vain tahdoin koettaa näitä vanhasta Roomasta tulleita kukkosia. Tule, Drusus, tule!" Hän tarttui kuutiopikariin uudestaan ja pudisteli sitä iloisesti. "Kas niin, pankaaamme mistä summasta vain tahdot; koetelkaamme onneamme!"

Hänen äänessään oli jotakin niin avomielistä, sydämmellistä ja puoleensa vetävää, että Druksen pahastus heti haihtui.

"Nymfein nimessä, koetanpa onnea sinun kanssasi", hän nauraen vastasi, "mutta — denarista."

Pojan näköinen nuorukainen katseli toiselta puolen pöytää sovinnon tekoa. Messala kääntyi äkisti häneen päin.

"Kuka sinä olet?" hän kysyi.

Poika pakeni etemmäksi.

"En Kastorin nimessä ja hänen veljensä vielä lisäksi! En minä tarkoittanut mitään pahaa! Miesten kesken on sääntönä pitää muissakin peliasioissa tarkinta tiliä silloin, kuin panos on pienin. Minä tarvitsisin kirjuria. Tahdotko auttaa minua?"

Poika otti esiin vahataulunsa ja valmistautui kirjoittamaan muistiin.

"Malta, Messala!" esteli Drusus. "En tiedä, onko paha enne pidättää punnittua noppakuutiota kysymyksellä, mutta nyt johtuu yksi mieleeni ja minun täytyy lausua se, vaikka Venus rankaisi minua vyöllänsä."

"Ei, Drusus, ei; Venus, vyö irrallaan, on rakkaustaudissa. Annas kuulua, minä vain teen heittoni; kas niin."

Hän käänsi pikarin ylös alasin ja piti sitä vakavasti kuutioiden päällä.

Drusus kysyi: "Oletko nähnyt Kvintus Arriusta?"

"Duumviriäkö?"

"Ei, hänen poikaansa."

"En minä tiennyt hänellä olevankaan poikaa."

"No niin, ei se mitään merkitse", sanoi Drusus välinpitämättömästi, "minä vain tahdoin lausua, Messala, ett'ei Pollux ole enemmän Kastorin näköinen kuin Arrius sinun näköisesi."

Tämä huomautus vaikutti kuin hyökkäysmerkki. Parikymmentä ääntä ryhtyi säestämään:

"Toden totta, samat silmät, samat kasvot!"

"Mitä te lörpöttelette!" vastusti eräs äkeissään. "Messala on roomalainen, Arrius juutalainen."

"Sinä olet oikeassa", muuan kolmas virkkoi, "hän on juutalainen, taikkapa on Momus lainannut hänen äidilleen väärän naamuksen."

Sanakiista uhkasi syntyä, mutta Messala sen huomattuaan rupesi välittämään:

"Viini ei ole vielä tullut, hyvä Drusus. Mitä Arriukseen koskee, niin minä yhdyn sinun ajatukseesi. Kerro vähän enemmän hänestä."

"No niin, olkoon hän juutalainen tai roomalainen, — minä en sano sitä mistään sinun tunteittesi halveksimisesta — se Arrius on kaunis, urhollinen ja ymmärtäväinen. Keisari tarjosi hänelle armollista suojelustaan, mutta hän ei huolinut siitä. Hän ilmestyi tänne salaperäisellä tavalla ja pysyttelekse erillään meistä, ikään kuin tuntisi olevansa parempi tai huonompi kuin me muut. Kilpakoulussa hänellä ei ollut vertaistansa; hän leikkeli Reininmaista tuotujen sinisilmäisten jättiläisten ja Sarmatian sarvettomain härkien kanssa, kuin olisivat ne olleet vain vitsakimppuja. Duumviri jätti suunnattoman omaisuutensa hänelle. Hän kiihkeästi rakastaa aseita ja uneksii vain sotaa. Maxentius antoi hänelle pääsyn perheensä, ja hänen piti tulla laivaan meidän kanssamme, mutta Ravennassa hän katosi

meiltä. Kuitenkin on hän nyt täällä ja aivan hyvissä voimissa. Me saimme sen tietää tänä aamuna. Mutta huolimatta mennä palatsiin tai linnaan hän vei matkatavaransa majataloon ja katosi uudestaan."

Messala kuunteli ensin vain kohteliaisuudesta, mutta mitä kauemmin kertomusta kesti, sitä enemmän hän siihen kiintyi. Druksen vaiettua hän heitti kädestään kuutiopikarin ja huusi: "Kuules, Kajus, kuuletko!"

Nuorukainen hänen sivullansa, hänen Myrtiluksensa eli kumppaninsa täänpäiväisissä kilpa-ajon harjoituksissa, vastasi, hyvillään yleisestä huomiosta, joka nyt kääntyi häneen: "Jos en kuulisi, Messala, niin en olisi ystäväsi."

"Muistatko miestä, joka tänään vieräytti sinut pois vaunuista?"

"Bakkuksen rakkauskutrien kautta, onhan minulla arka olkapää auttamassa muistoani", vastasi Kajus, nykäyttäen olkapäitään.

"No, ole sitte kohtalon jumalattarille kiitollinen, sillä minä olen saanut selon sinun vihollisestasi. Kuule nyt edelleen."

Messala kääntyi nyt uudestaan Druksen puoleen.

"Kerro enemmän hänestä, joka on sekä roomalainen että juutalainen. Foebus avita! se yhdistys voisi tehdä kentaurinkin rakastettavaksi. Mitä pukua hän apinoitsee?"

"Juutalaista."

"Kuuletko, Kajus?" sanoi Messala, "se meidän miehemme on nuori ensiksikin. Hänellä on roomalaiset kasvot toiseksi; hän mieluisemmin pitää juutalaista pukua kolmanneksi; kilpamentillä saavutetaan mainetta käsivarsilla, jotka voivat tarpeen mukaan kaataa hevosen tai sysätä kumoon vaunut, neljänneksi. Drusus ystävänä, sinun pitää kaiketi auttaa minua vielä kerran. Epäilemättä se Arrius puhuu monta kieltä, muutenhan hän ei voisi esiytyä tänään roomalaisena, huomenna juutalaisena, mutta puhuuko hän myöskin Atenan rikasta kieltä?"

"Niin puhtaasti Messala, että hän milloin hyvänsä kelpaisi näyttelijäksi."

"Kuuletko, Kajus?" Messala huudahti. "Hän on ihan kuin luotu tervehtimään naista kreikaksi, ja minun laskuni mukaan se on viides kohta. Mitäs sanot?"

"Sinä olet löytänyt hänet, Messala", Kajus vastasi, "taikka min'en enää ole minä."

"Anna anteeksi, Drusus, ja te kaikki, että minä puhun näin arvoituksilla", sanoi Messala tunkeilevaan tapaansa. "Kaikkein jumalain nimessä, en tahdo käyttää sinun kohteliaisuuttasi niin paljon, että se loppuu; mutta sinun pitää vielä auttaa minua. Kas", hän laski kätensä uudestaan pikarille, "miten piilossa minä pidän pytalaisen orakelin ja sen salaisuudet. Sinä muistaakseni mainitsit, että siinä Arriuksen pojassa on jokin salaisuus. Kerroppa se!"

"Ei se ole mitään, Messala", Drusus vastasi, "ei muuta kuin lasten juttu. Kun Arrius, isä, oli ahdistamassa merirosvoja, ei hänellä ollut lapsia eikä perhettä. Palatessaan hän toi pojan, sen, josta puhumme, ja seuraavana päivänä otti hänet ottopojakseen."

"Ottopojakseenko?" toisti Messala, "jumalain nimessä sinä saat minut tosiaankin uteliaaksi, Drusus. Mistä duumvir löysi pojan? Ja kuka hän oli?"

"Kukapa muu kuin hän itse voi siihen vastata. Duumvir, hän oli silloin vasta tribuni, kadotti taistelussa kalerinsa. Toinen palaava laiva löysi hänet ja erään toisen miehen samalla lankulla uiskentelemasta, ja he olivat ainoat eloon jääneet koko väestöstä. Minä kerron nyt historian sellaisena, kuin minä sen kuulin pelastajilta, ja sillä on ainakin se ansio, ett'ei sitä ole koskaan vastustettu. He sanoivat, että duumvirin kumppani lankulla oli juutalainen."

"Juutalainenko!" Messala ihmetteli.

"Ja kaleriorja."

"Mitä Drusus? Kaleriorjako?"

"Kun heidät molemmat nostettiin kannelle, oli duumvirillä yllä tribunin haarniska ja toisella soutajan puku."

Messala nousi pöydän vierestä, jota vasten oli nojannut.

"Kaleri..." Hän vaikenä äkisti ja katseli ympärilleen ensi kerran elämässään neuvottomana. Juuri silloin astui sisään joukko orjia, tuoden suuria viiniastioita, hedelmä- ja leivoskoreja sekä pikareja ja pulloja, jotka olivat suurimmaksi osaksi hopeasta. Se näkö herätti jotakin hänen mieleensä. Messala hyppäsi ylös tuolille.

"Miehet Tiberin rannoilta", hän sanoi kovalla äänellä, "muuttakaamme päällikön odotus Bakkuksen juhlaiksi. Kenenkä valitsette juomakuninkaaksi?"

Drusus nousi ylös.

"Kenenkä muun kuin juhlan pitäjän", hän sanoi. "Vastatkaa, roomalaiset!"

Kaikuva suostumushuuto kajahti vastaukseksi.

Messala otti seppeleen päästään, antoi sen Drusukselle, joka nousi ylös pöydälle ja laski juhlallisesti kaikkein nähden seppeleen takaisin Messalan päähän sekä valitsi hänet siten yön huvitusten isännäksi.

"Minä toin muutamia ystäviä kanssani", sanoi Messala, noustuaan pöydälle. "Jotta juhla vanhalla tavalla pyhitettäisiin, tuokaa tänne se, joka on enimmin viininjumalan vallassa."

Joukko ääniä huusi: "Tässä hän on, tässä hän on!"

Lattialta vedettiin nyt esiin nuorukainen, jolla oli niin naisellisen kauniit kasvot, että olisi voitu luulla häntä itse juomajumalaksi, jos hänellä vain olisi ollut seppelen päässä ja muut Bakkuksen tuntomerkit.

"Nostakaa hänet ylös pöydälle", käski Messala.

Silloin huomattiin, ett'ei hän voinut pysyä istualtaan.

"Tue häntä, Drusus."

Drusus otti päihtyneen syliinsä.

Messala kääntyi sitte viineistä veltoa nuorukaista kohti ja sanoi kaikkein vait'ollessa: "Oi Bakkus, sinä suurin jumalista, ole meille tänä yönä suosiollinen. Omasta ja näiden palvelijaisi puolesta minä lupaan", hän nosti kunnioittavasti seppeleen päästensä, "tämän seppeleen uhriksi alttarillesi Dafneen."

Hän kumarsi, laski seppeleen takaisin päähänsä, paljasti ohimonsa ja lausui nauraen:

"Katsos, Drusus, Silenuksen aasin nimessä, enkö voittanut denariasi!"

Suostumushuuto sai katon vapisemaan ja äkäisen näköiset Atlaan kuvat vavahtelemaan alustoillansa. Mässäys alkoi.

XIII LUKU.

Arabialais-kodissa.

Sheikki Ilderimillä oli siksi ylhäinen asema, ett'ei hänen sopinut pitää varsin yksinkertaista taloutta. Hänen täytyi pitää yllä arvonsa oman heimonsa keskuudessa, kuten soveltui Syrian itäpuolisten aavikkojen suurimman heimon ruhtinaalle ja patriarkalle. Kaupunkilaisten silmissä hän oli kuninkaallisten henkilöiden jälkeen kaikkein itämaiden rikkain mies, ja koska hänellä, paitsi rahaa, oli myöskin paljo orjia, hevosia, kameleja ja kaikenlaisia karjalaumoja, oli hän itsekin mieltynyt jonkinlaiseen komeuteen. Sitä paitsi suurellisuus lisäsi hänen arvoansa vierasten silmissä, viehätti hänen omaa ylpeyttänsä ja tuotti hänelle kaikenmoista mukavuutta. Lukija älköön siis erehtykö, kun sanoimme hänen asuvan palmumetsikön keskellä olevassa "teltassa". Hänellä olikin siellä todella oikein kunnioitusta herättävä *dowar*, se on, kolme isoa telttaa, yksi häntä itseään, toinen vieraita ja kolmas hänen lempivaimoansa ja sen naispalvelijoita varten sekä kuusi tai kahdeksan pienempää telttaa hänen omia palvelijoitaan ja niitä heimon jäseniä varten, jotka hän oli valinnut henkivartioikseen ja jotka olivat koeteltuja sekä urhollisuudeltaan että voimaltaan ja myöskin taidoltaan käsittelemään keihästä, jousta ja hevosia.

Tosin hänen omaisuutensa ei ollut minkäänlaisessa vaarassa tässä paikassa, mutta tottumus on ihmisen toinen luonto, eikä ole viisastakaan höllitellä kerran säännölliseksi tulleen elämänjärjestyksen

siteitä; sen tähden oli dowarin sisus eli telttain keskus lehmäin, kamelien, vuohien ja yleensä kaiken sellaisen omaisuuden kokouspaikkana, joka saattoi houkutella varkaita tai leijonia.

Ilderim, puhuaksemme hänestä kaikki totuuden mukaan, noudatti tarkimmasti kaikkia kansansa tapoja. Niinpä hänen elämänsä täällä palmumetsässä oli vain jatkoa hänen elämästensä aavikoilla, vaan samalla se myöskin oli kaunis kuva vanhasta patriarkalisuudesta, Israelin alkuperäisestä ja oikeasta paimenelämästä.

Aamusella, karavanin saavuttua metsään, hän oli pysäyttänyt hevosensa ja pistänyt keihään maahan sanoen: "Pystyttäkää telttaa tähän paikkaan, järveen päin ja ovi etelää kohti. Näiden palmujen alla, jotka ovat erämaan lapsia kuten me itsekin, tahdomme istua ja katsella auringon laskua."

Niin puhuttuaan hän meni kolmen yhteen ryhmään kasvaneen, mahtavan suuren palmun luo ja sillitteli yhtä niistä, niin kuin hän olisi hyväillyt lemmikkihevostaan tai enemmän hemmoiteltua lastaan.

Keliäpä muulla kuin sheikillä oli oikeutta kärkeä karavana pysähtymään tai määrätä, mihin telttaa pystytettävä? Keihäs temmattiin pois, ja sen reikään lyötiin ensimmäinen telttan tanko. Sitte pystytettiin vielä kahdeksan seivästä, niin että tuli kolme seiväsriiviä ja kolme seivästä kuhunkin riviin. Sen jälkeen annettiin vaimoille ja lapsille merkki, että päästäisivät telttakankaat irti kamelien selästä. Kenenpä muiden kuin naisten tehtävä se olisi ollut? Eivätkö juuri he olleet kerinneet ruskeaa villaa vuohista ja kehränneet sitä langaksi, kutoneet lankaa kankaaksi ja ommelleet yhteen, niin että siitä tuli tiheä suojus, oikeastaan tummanruskea, vaikka se etäältä näytti mustalta kuin Kedarin telttamajat? Ja viimein miten iloisesti leikkiä laskien olivatkaan sheikin seuralaiset yksin voimin pingoittaneet vaatteiden seipästä toiseen, iskeneet kepit maahan ja niihin kiinnittäneet nuorat! Ja kun viho viimein vielä punaisesta niinestä palmikoidut ulkoseinät saatiin paikoilleen — viimeinen työ telttan teossa aavikon tapaan — miten maltittomasti he sitte ääneti odottivat sheikin arvostelua! Ja he olivat onnelliset, kun sheikki asteli siinä sisään ja ulos, katsellen asuntoa ynnä auringon paistetta, puita ja järveä, sekä tyytyväisenä käsiään hieroskellen sanoi: "Hyvä! Laittakaa nyt dowar kuntoon sillä tavalla, kuin tiedätte, ja tänä iltana me höystämme leipäämme maksalla ja maitoamme hunajalla. Joka tulella paistetaan kili. Herra olkoon teidän kanssanne! Veden puutetta meidän ei tarvitse pelätä, sillä meillä on kaivona järvi. Kuormajuhtamme ja karjalaumamme saavat olla huoletta nälästä, sillä vihreää ruohoa on täällä liiksikin. Jumala olkoon kanssanne, lapseni!"

Riemuiten joukko hajautui pystyttämään omia teltojansa. Joitakuuta vain jäi laittelemaan kuntoon ruhtinaan telttan sisustaa. Miespalvelijat kiinnittivät keskitankoon vaatteiden ja jakoivat sillä telttan kahtia; toinen oli Ilderimiä itseään, toinen hänen hevosiansa varten, jotka talutettiin sisään sekä suudellen ja hyväillen päästettiin irti. Keskitankoa vasten laitettiin myöskin lava, joka aseteltiin täyteen keihäitä ja heittokeihäitä, jousia, nuolia ja kilpiä. Äärimpänä riippui sheikin puolikuun muotoinen, käyrä sapeli, jonka terän välke melkein veti vertoja varteen sovitettujen kallisten kivien loistolle. Aselavan toiseen päähän ripustettiin hevosten satulavaipat, toinen toistaan komeampia väriloistolta, ja toiseen mahtavan miehen liina- ja pitovaatteet, tunikat ja höllähousut sekä koko joukko kirjavia turbani-liinoja. Vasta sitte, kun sheikki ilmaisi tyytymyksensä, he lakkasivat järjestelemästä.

Naiset tällä aikaa laittoivat kuntoon sohvan, joka oli Ilderimille välttämättömämpi kuin hänen ryntäilleen asti riippuva partansa. He sovittivat kokoon kehyksen ikään kuin kolme sivua nelikulmasta, siten että aukko jäi ovea kohti, ja peittivät sen tyynyillä ja pienillä vaatteilla. Tyynyjen päälle vuorostaan levitettiin ruskean ja keltaisen juovikas peite. Nurkkiin naiset asettivat tyynyjä ja patjoja, joissa oli punaiset ja siniset verkapäällykset. Sohvan ympärille levitettiin koko joukko mattoja. — Sen näköinen se telttaa oli, jonka ovelle jätimme Ben-Hurin.

Palvelijat jo olivat odottelemassa isäntänsä käskyjä. Eräs heistä päästi sheikiltä jalasta sandalit, toinen veti Ben-Hurilta pois roomalaiset kengät. Sitte he vaihtoivat tomuiset päällysvaatteensa puhtaihin liinasiin.

"Astu sisään Jumalan nimessä, astu sisään lepäämään!" kehoitti isäntä sydämmellisesti Jerusalemin markkinapaikan tavallisella murteella ja talutti hänet sohvan luo.

"Tässä on minun paikkani", hän sitte sanoi, viitaten, "ja tuossa on vieraan."

Nainen tuli sheikin kutsumuksesta ja asetteli taitavasti tynnyt ja patjat tueksi selkään taa heidän istuessaan yhdellä sohvan sivulla sill'aikaa, kun heidän jalkojaan pestiin raikkaalla järvivedellä ja kuivattiin liinoilla.

"Meillä on siellä aavikolla sananparsa", alkoi Ilderim, kooten partansa ja kammaten sitä sormillaan: "hyvä ruokahalu lupaa pitkää ikää. Onko sinulla se?"

"Sen lain mukaan, hyvä sheikki, minä tulen satavuotiaaksi. Minulla on nälkä kuin sudella", vastasi Ben-Hur.

"Hyvä, ei sinun tarvitse täältä lähteä yhtä nälkäisenä. Saat maistella parasta minun laumoistani", sanoi Ilderim, käsiänsä paukuttaen.

Heti ilmestyi palvelija, jolle hän sanoi:

"Mene vieraan luo vierasteltaan ja sano hänelle, että minä, Ilderim, toivotan hänelle rauhaa, yhtä lakkaamatonta kuin veden juoksu virrassa."

Palvelija kumarsi.

"Sano hänelle myöskin, että minä olen palannut uuden vieraan kanssa, joka on minun kanssani taittava leipää. Jos viisas Baltasar tahtoo olla osallisena, niin tulee meitä kolme, eikä lintujen osa siltä jää vähemmäksi."

Palvelija läksi.

"Levätkäämme nyt!" Ilderim kehoitti, ja kävi sohvalle istumaan samalla tavalla, kuin nykyiset kauppiat Damaskon basaareissa istuvat matoillansa. Päästyään oikein mukavaan asentoon hän lakkasi kamppailusta partaansa ja lausui vakavasti: "Että olet vieraani, olet juonut minun juomaani ja valmistaudut maistamaan minun suolaani, se ei kiellä minua kysymästä: kuka sinä olet?"

"Sheikki Ilderim", sanoi Ben-Hur, levollisesti sietäen hänen katsettansa, "minä pyydän, älä luule minun halveksivan oikeutettua pyyntöäsi, mutta eikö koskaan sinun elämässäsi ole ollut hetkeä, jolloin vastaaminen sellaiseen kysymykseen olisi ollut rikos omaa itseäsi vastaan?"

"Salomon kaiken komeuden kautta, onpa ollutkin!" Ilderim vastasi. "Kavaltaa itsensä on välistä yhtä halpamaisia kuin koko heimon kavaltaminen."

"Kiitos, kiitos, hyvä sheikki!" virkahti Ben-Hur, "huulesi eivät koskaan ole lausuneet totisempaa vastausta kuin nyt. Nyt minä tiedän, että sinä ainoastaan tahdot saada varman selon, ett'en minä kavalla sinun luottamustasi, ja että sellainen vakuutus on sinulle arvokkaampi kuin minun elämäni kurja historia."

Sheikki kumarsi, ja Ben-Hur kiiruhti käyttämään hyväkseen saavuttamaansa etua.

"Jos sinua huvittaa kuulla", hän sanoi, "niin tiedä ensiksikin, ett'en minä ole roomalainen, kuten nimestäni päättäen voitaisiin luulla."

Ilderim tarttui partaansa ja katseli Ben-Huria silmillä, jotka heikosti loistivat alas vetäytyneiden kulmakarvain alta.

"Toiseksi", Ben-Hur jatkoi, "minä olen israelilainen Juudan suvusta."

Sheikki hiukan nosti kulmakarvojaan.

"Vielä enempikin, sheikki, minä olen juutalainen, jolla on roomalaisia vastaan asiaa, jonka rinnalla sinun asiasi on vain lasten leikkiä."

Vanhus kampsasi partaansa kiivaasti ja painoi kulmakarvansa niin alas, että silmät kokonaan peittyivät.

"Ja vielä: minä vannon, sheikki Ilderim, minä vannon sen liiton kautta, jonka Herra teki minun isäini kanssa, että, jos sinä toimitat minulle koston, jota etsin, niin kilpa-ajon kunnia ja voitto tulee sinulle."

Ilderimin kulmat silenivät, pää nousi pystyyn ja kasvot kirkastuivat, niin että melkein näkyi, että hän jo oli tyytyväinen.

"Jo riittää!" hän sanoi. "Jos sinun kielesi juuressa piilee valhe, ei edes Salomokaan olisi sinulta turvassa. Minä uskon, ett'et sinä ole roomalainen, vaan juutalainen, ja että sinulla on asiaa roomalaisia vastaan ja että kosto on ohjeenasi. Mutta mitä taitoosi koskee, anna minun kysyä, mitä sinä tiedät kilpa-ajosta. Ja hevoset — voitko sinä taivuttaa ne tahtosi alaisiksi, saatko ne tuntemaan itsesi, kuulemaan huutoasi, niin että jos käsket, ne juoksevat niin, että ovat kaatua väsymyksestä ja hengästyksestä, ja voitko juuri viime silmänräpäyksenä kiihottaa ne viimeiseen, kaikkein ankarimpaan voimain ponnistukseen? Sitä lahjaa, poikani, ei olekaan suotu kaikille. Ah, Jumalan kunnian kautta, minä tunsin kuninkaan, joka oli miljoonain hallitsija, täys'valtaisen herran, mutta ei saanut hevosta tottelemaan. Huomaa tarkkaan, en puhu noista tylsämielisistä elukoista, joiden koko tehtävä on olla orjain orjina, noista vereltään ja olemukseltaan vaistottomista hevosen kuvista, vaan sellaisista kuin minun hevoseni, jotka ovat kuin kalliit kivet väärennettyjen rinnalla. Niiden sukutaulu alkaa Faraon siitoshevosista; ne ovat minun kumppanini ja ystäväni, asuvat saman katon alla kuin minä ja ovat pitkästä yhdessä elämisestä kohonneet minun tasalleni; niillä on vaisto, johon on kehittynyt oikeaa ihmisjärkeä, ja

aistimet, joissa on oikeaa ihmissielua, niin että ne tuntevat kunnianhimoa, rakkautta, vihaa ja inhoa; ne ovat taistelussa oikeita sankareita ja rauhassa uskollisia kuin naiset. Hoi, tänne!"

Palvelija astui sisään.

"Taluta tänne minun arabialaiseni!"

Mies veti syrjään osan esiripusta, jolla telttä oli kahtia jaettu. Silloin näkyi takaa ryhmä hevosia, jotka seisovat hiljaa vähän aikaa, ikään kuin arvostellen, tarkoitettiinko kutsulla totta.

"Tulkaa!" sanoi Ilderim, "mitä vitkastelette? Mitäpä minulla on, joka ei samalla olisi teidän? Tulkaa, sanon minä!"

Hevoset astuivat sisään tasaisessa tahdissa.

"Sinä Israelin poika", ruhtinas puheli edelleen, "esi-isäsi Mooses oli mahtava mies, mutta — ha ha haa! — minua naurattaa, kun ajattelen, että hän salli sinun esi-isiesi käyttää laiskaa härkää ja tyhmää aasia, mutta kielsi pitämästä hevosia. Ha ha haa! Luuletko, että hän olisi kieltänyt, jos olisi nähnyt jonkun näistä?" Ja vanhus otti lähintä hevosta kiinni päästä ja hyväili sitä sanomattoman ylpeästi ja hellästi.

"Se on väärinkäsitystä, sheikki", sanoi Ben-Hur innokkaasti. "Mooses oli sotilas yhtä hyvin kuin lainsäätäjänkin, ja voisiko sotilas koskaan olla rakastamatta tämän kaltaisia?"

Kaunismuotoinen pää, jossa oli suuret silmät, lempeät kuin kauriin ja puoleksi tuuhean tukan peitossa, sekä pienet, terävät ja eteen päin kaarevat korvat, tunkeutui Ben Hurin syliin, sieramet suurina ja ylähuuli liikkeessä. "Kuka sinä olet?" näytti eläin kysyvän yhtä selvään, kuin olisi ollut ilmi ihminen. Ben-Hur tunsu hevosen yhdeksi niistä neljästä juoksijasta, jotka oli nähnyt kilparadalla, ja ojensi sille kämmenensä.

"Panettelijat kyllä kertovat sinulle", sanoi sheikki niin kiivaasti kuin mies, jota on itseään häijysti loukattu, "että meidän täys'veriset hevosemme ovat kotoisin Persian laitumilta. Jumala antoi ensimmäiselle arabialaiselle äärettömän hieta-aavikon, jossa on muutamia puuttomia vuoria ja siellä täällä suolainen lähde, ja sanoi hänelle: 'atso maatasi!' Ja kun miesparka valitti, niin kaikkivaltias armahti häntä ja sanoi: 'Älä ole milläsikään, minä siunaan sinua kaksinkertaisesti muihin verraten.' Arabialainen kiitti ja läksi luottavasti etsimään luvattua siunausta. Hän vaelteli ensin pitkin rajaseutuja, mutta turhaan. Sitte hän kääntyi kohti aavikkoa, astui ja astui yhä astumistaan, ja katso, ihan aavikkomerren keskeltä hän löysi kauniin, viheriöitsevän saaren, ja keskellä saarta käyskenteli kamelilauma ja toinen lauma hevosia! Hän otti lahjan ilomielin vastaan ja hoiti sitä huolellisesti, sillä nehän olivat Jumalan paras siunaus. Siitä vihreästä kosteikosta ovat kotoisin kaikki maailman hevoset, ja sieltä niitä levisi myöskin Persian laitumille. Älä epäile puhettani; joll'ei se ole totta, niin älköön arabialaisella tenhokalulla enää koskaan olko yliluonnollista voimaa. Minä todistan sanani."

Hän taputti käsiään.

"Tuo tänne sukuluettelo!" hän käski palvelijaa, joka oli totellut kutsumusta.

Odotellessaan sheikki leikitteli hevosten kanssa, taputti niiden leukaa, kampasi sormillaan niiden tukkaa ja osoitti jokaiselle erikseen hyväntahtoisuuttansa. Kohta tuli kuusi miestä, tuoden sheikin eteen kuusi messingillä päällystettyä sedripuista arkkua.

"Ei", sanoi Ilderim, "ei kaikkia, en minä tarkoittanut muita kuin hevosten sukutaulua. Avatkaa se ja viekää pois muut."

Arkku avattiin. Siinä oli suuri joukko elefantinluisia liuskoja hopearenkaissa. Taulut olivat ohuita, melkein kuin lehdet, ja joka renkaassa oli niitä sadoittain.

"Minä tiedän", sanoi Ilderim, ottaen muutamia renkaita käteensä, "miten huolellisesti kirjanoppineet pyhän kaupungin temppelissä kirjoittivat muistiin syntyneiden nimet, niin että joka ainoa Israelin poika voi selvittää sukujohtonsa ihan alusta asti. Minun esi-isäni — eläköön heidän muistonsa yhä ja ijankaikkisesti! eivät katsoneet synniksi lainata sitä aatetta ja käyttää sitä merkityksensä muistiin mykkäin palvelijainsa sukujohtoa. Lue nämä taulut!"

Ben-Hur otti renkaat ja työnteli niissä edes takaisin tauluja, jotka olivat täynnä kömpelömuotoisia arabialaisia kirjainkuvia, poltettuja siloiseen luupintaan terävällä, kuumalla metallipuikolla.

"Osaatko lukea niitä?" Ilderim kysyi.

"En, sinun pitää selittää niiden merkitys."

"Niinpä tiedä, että joka taulussa on yhden niiden täysiveristen hevosten nimi, joita minun esi-isilleni on syntynyt menneiden vuosisatojen kuluessa. Niissä on myöskin sekä isän että äidin nimi. Ota ne ja katso niiden vanhuutta, että sitä paremmin uskot minun sanani."

Muutammat levyt olivat melkein rikki kuluneet ja kaikki jo vanhuudesta kellastuneet.

"Tässä arkussa minulla on niiden täydellinen historia, täydellinen, voin sanoa, sillä se on vahvistettu, kuten ihmisten historia ani harvoin on. Ne näyttävät, mistä kukin on syntyisin, tuokin, joka nyt anoo sinun huomiotasi ja pientä hyväilyä, ja niin, kuin nämä nyt tulivat meidän luoksemme tähän saman telttakaton alle, samoin ammoisimmista ajoista asti niiden esi-isät tulivat minun esi-isäini luo syömään jyvöosaansa kädestä, kuulemaan lapseksi puhuttelua ja lasten tavalla osoittamaan hyväilyllä mielihyväänsä, kosk'ei heillä ole puheen lahjaa. Ja nyt, sinä Israelin poika, kaiketi uskot sanani, jos minä olen aavikoiden herra, no katso, tuossa ovat minun palvelijani! Ota ne pois minulta, niin minä olen sellaisen sairaan miehen kaltainen, jonka karavaani on jättänyt jälkeensä kuolemaan. Heidän ansionsa on, ett'ei vanhuuteni ole vähentänyt kauhua, jota minä levitän maanteillä kaupunkien välillä, eikä se myöskään vähene niin kauan, kuin minulla on voimaa niillä ratsastaa. Ha ha haa! voisimpa kertoa ihmeitä, joita noiden esi-isät ovat tehneet. Toiste sopivaan aikaan ehkä kerronkin. Nyt olkoon kylliksi, kun sanon, ett'ei niitä paetessa ole koskaan saatu kiinni, eivätkä ne myöskään, minä vakuutan Salomon miekan kautta, ole jääneet jällelle, milloin on oltu ajamassa takaa muita. Mutta huomaa tarkoin, silloin niillä aina on ollut satula selässä ja aavikon hieta kavioiden alla; vaan nyt — nyt en tiedä — minä pelkään, sillä ensi kertaa ne kantavat valjaita, ja menestyksen ehtoja on niin monta. Kyllä niissä on ylevyyttä, nopeutta ja kestävyyttä. Jospa vain löytäisin miehen, joka heitä ymmärtäisi, kyllä minä voittaisin. Jos sinä olet se mies, sinä Israelin poika, niin minä vannon, että olet kiittelevä onnelliseksi sitä päivää, joka toi sinut tänne. Puhu nyt sinä itsestäsi."

"Nyt minä kyllä ymmärrän", vastasi Ben-Hur, "miten arabialainen voi rakastaa hevostansa melkein kuin lapsiaan; käsitan myöskin, miksi aavikkohevoset ovat maailman paraimmat. Mutta, hyvä sheikki, en tahdo, että sinä arvostelisit minua vain sanojeni mukaan, sillä, tiedäthän, miesten lupaukset usein pettävät. Anna minun ensin koetella niitä täällä kedolla ja vasta huomenna ottaa ne haltuuni."

Ilderimin kasvot kirkastuivat, ja hän aikoi vastata.

"Maltahan hiukan, hyvä sheikki!" sanoi Ben-Hur; "anna minun vielä puhua pari sanaa. Minä sain monta opetusta Rooman mestareilta, mutta en juuri luullut voivani koskaan käyttää niitä hyväkseni. Minä sanon, että nämä erämaan lapset, vaikka ne kukin erikseen ovat nopeita kuin kotka ja kestäväisiä kuin leijona, kuitenkin jäävät tappiolle, joll'ei niitä saada opetetuksi juoksemaan kuin yksi hepo ikeen alla. Ajattelehan, että näistä neljästä yksi kuitenkin on hitain ja yksi nopein, joten juoksussa ei ole yhtäläisyyttä. Niin tapahtui tänään. Ajaja ei saanut nopeinta hillityksi yhtäläiseen juoksuun hitaimman kanssa. Minun koetukseni ehkä ei tule yhtään paremmaksi, mutta jos niin käy, minä kunniani kautta sen ilmoitan sinulle. Sen tähden minä sanon: jos minä vain saan ne juoksemaan yhdessä kuin yksi ainoa hevonen minun tahtoni mukaan, niin sinä voitat sestertiot ja seppeleen ja minä saavutan kostoni. Mitäs siitä sanot?"

Ilderim kuunteli partaansa kampaellen. Ben-Hurin vaiettua hän sanoi nauraen:

"Minä rupean ajattelemaan yhä parempaa sinusta, Israelin poika. Meillä siellä aavikolla on sananlasku: Jos lupaat keittää ruuan vain sanoilla, niin minä lupaan sinulle koko valtamerellisen voita. — Huomenna saat hevoset koetellaksesi."

Juuri silloin alkoi kuulua vilkasta liikettä teltan takaa.

"Ruoka on valmis — se on jo tässä! ja tuossapa on myöskin ystävä Baltasar, jolle minä sinut teen tutuksi. Hänellä on historia kerrottavana, johon ei kukaan israelilainen koskaan kyllästy." Hän kääntyi palvelijain puoleen: "Viekää pois sukuluettelot ja taluttakaa nämä silmäteräni takaisin huoneesensa."

XIV LUKU.

Ilderimin luona atrialla.

Jos lukija muistaa tietäjän atrian aavikolla, niin hän jo siitä kylliksi tietää, miten teltassa nyt atrialle valmistauttiin. Erotuksena oli paraastaan se, että tässä oli runsaammin ruokavaroja ja parempi tarjoilu.

Matolle sohvan eteen levitettiin kolme villapeitettä. Yhden jalan korkuinen pöytä kannettiin niiden keskelle, ja sille levitettiin liina. Vähän matkan päähän pöydästä asetettiin liikuteltava saviuuni erään naisen hoitoon, jonka tuli toimittaa syöjille leipää eli oikeammin kuumia kakkuja jauhoista, joita narisevilla käsikivillä jauhettiin viereisessä teltassa.

Tällä välin tuotiin Baltasar sohvan luo, jossa sheikki ja Ben-Hur seisoaltaan ottivat häntä vastaan. Yllä oli hänellä väljä, musta päällysnuttu; käynti oli horjuva ja kaikki liikkeet hitaat ja varovaiset. Hän näytti olevan hyvin riippuvainen pitkästä sauvastaan ja palvelijain tukevista käsistä.

"Rauha olkoon sinulle, ystäväni", sanoi Ilderim kunnioittavasti, "rauha ja tervetuloa!"

Egyptiläinen nosti päätänsä ja vastasi: "Ainoan, lempeän ja totisen jumalan rauha ja siunaus olkoon sinullekin ja omaisillesi, hyvä sheikki!"

Vanhuksen käytöksessä oli jotain lempeää ja lapsellisen hurskasta, joka Ben-Hurissa vaikutti kunnioituksen tunnetta. Siunaus, joka lausuttiin yhdessä rauhan toivotuksen kanssa, oli sitä paitsi osaksi hänellekin aiottu. Ukon silmät jo vanhuuden himmentämät, vaan kuitenkin sisällisesti tulesta loistavat, olivat tervehdyksen aikana kauan katselleet hänen muotoansa. Siitä hänessä heräsi uusi ja salaperäinen liikutus, niin voimakas, että hän atrian aikana lakkaamatta tutkivasti katsahti vanhuksen ryppyiseen ja värittömään muotoon. Hän tahtoi, jos mahdollista, kasvoista saada selville hänen luonteensa, mutta huomasi vain aina samaa lempeyttä, tyyneyttä ja lapsellista luottamusta. Vähän ajan kuluttua hän huomasi sen ilmauksen olevan aivan omituista ukon kasvoissa.

"Tämä nuori mies se on", sanoi sheikki laskien kätensä Ben-Hurin käsivarrelle, "joka tänä iltana taittaa leipää meidän kanssamme."

Egyptiläinen katsahti äkisti nuoreen mieheen ja tuli taas vähän hämmästyneen ja epätietoisen näköiseksi.

Sheikki, sen huomattuaan, jatkoi: "Olen luvannut, että hän saa huomenna koettaa minun hevosiani, ja jos kaikki käy hyvin, niin hän myöskin saa ajaa niitä sirkkuksessa."

Baltasar yhä katseli Ben-Huria.

"Hän tuli tänne hyvin suosittuna", jatkoi Ilderim kovin hämillään. "Hän on erään jalon roomalaisen merisankarin Arriuksen poika, vaikka" — sheikki hiukan vitkasteli, vaan jatkoi nauraen — "vaikka hän itse väittää olevansa israelilainen ja Juudan suvusta; ja Jumalan kunnian kautta, min'en epäilekään hänen sanojansa!"

Baltasar ei voinut kauemmin olla puhumatta.

"Vierasvarainen sheikki, tänään oli minun henkeni vaarassa ja olisinkin joutunut kuoleman omaksi, ell'ei nuori mies, ihan tämän kuva, joll'ei hän olekin sama, olisi juossut väliin, silloin kun kaikki muut pakenivat, ja pelastanut minua." Kääntyen sitte Ben-Hurin puoleen hän kysyi: "Etkö sinä ole sama mies?"

"Niin paljoo minä en voi vastata", sanoi Ben-Hur kainon kohteliaasti. "Minä pysäytin hävyttömän roomalaisen hevoset, kun ne syöksyivät sinun kameliasi kohti Kastalian lähteellä. Tyttäresi lahjoitti minulle kultaisen pikarin."

Ben-Hur veti tunikansa alta esiin pikarin ja antoi sen Baltasarille.

Egyptiläisen kuihtunut muoto hiukan punehtui.

"Herra lähetti sinut tänään minulle avuksi lähteen luona", hän sanoi vapisevalla äänellä ja ojensi kätensä Ben-Huriin päin, "ja nyt hän lähettää minut sinun luoksesi. Minä kiitän häntä siitä. Ylistä sinäkin häntä, sillä hänen armonsa kautta minä voin antaa sinulle suuren palkinnon. Pikari on sinun. Pidä se."

Ben-Hur otti takaisin lahjan, ja Baltasar, nähden Ilderimin muodossa kysyvää uteliaisuutta, kertoi, mitä lähteellä oli tapahtunut.

"Kuinka!" sheikki huudahti, kääntyen Ben-Hurin puoleen, "minulle sinä et sanonut siitä mitään, vaikka parempaa puolustuslausetta et olisi koskaan voinut antaa. Enkö minä ole arabialainen, kymmentuhantisen heimon sheikki? Ja eikö hän ole minun vieraani? Ja eikö ole vierasystävyyden laki, että hyvä tai paha, jota teet hänelle, on hyvää tai paha minulle? Mihinkä sinun pitäisi mennä etsimään palkintoa, ell'ei tänne? Ja kenenkä kädestä sinun tulisi se saada ell'ei minun?"

Ääni oli puheen lopussa muuttunut terävän nuhtelevaksi.

"Hyvä sheikki, säästä minua. Minä en tullut saamaan palkintoa, en suurta enkä pientä, ja jotta pääsisin ihan vapaaksi sellaisesta epäilyksestä, sanon sinulle, että apua, jota annoin tälle kunnan vanhukselle, olisin yhtä mielelläni antanut sinun halvimmalle palvelijallesikin."

"Mutta hän on minun ystäväni, minun vieraani, eikä minun palvelijani. Etkö näe siinä erotuksessa onnen jumalattaren suosiota?" Sille hän kääntyi Baltasarin puoleen lisäten: "Ah, Jumalan kunnian kautta, minä sanon sinulle uudestaan: hän ei ole mikään roomalainen."

Sitte sheikki kääntyi katsomaan palvelijoita, joiden atriian valmistukset olivat melkein lopussa.

Lukija vielä muistaneekin Baltasarin historian, jonka hän itse kertoi aavikolla, ja voi siis varsin hyvin käsittää, minkä vaikutuksen Ben-Hurin uhraavaisuusvakuutus teki kunnianarvoiseen mieheen. Se kajahti hänen korvissaan kuin kaiku hänen omasta sydämmestään. Hän astui askelta lähemmäksi Ben-Huria ja sanoi lapsellisen hurskaalla tavallaan:

"Miksi sheikki sanoikaan minun pitävän kutsua sinua? Luullakseni se oli roomalainen nimi."

"Arrius eli Arriuksen poika."

"Sinä et kuitenkaan ole roomalainen."

"Kaikki sukulaiseni olivat juutalaisia."

"Olivat, sanoitko niin? Eivätkö he siis enää ole elossa?"

Kysymys oli taitavasti viritetty, vaikka se samalla olikin luonnollinen, mutta Ilderim pelasti Ben-Hurin vastauksen pulasta.

"Tulkaa!" hän sanoi heille, "ruoka on valmis."

Ben-Hur tarjosi Baltasarille käsivartensa ja talutti hänet pöytänsä, jonka ääreen he kävivät itämaiseen tapaan istumaan matoille. Tuotiin vettä, ja he pesivät ja kuivasivat kätensä. Sitte sheikki antoi palvelijoille merkin olla hiljaa ja egyptiläinen rukoili hartaasta liikutuksesta vapisevalla äänellä:

"Jumala, kaikkien meidän isämme! Mitä meillä on, on sinun antamasi. Ota vastaan meidän kiitoksemme ja siunaa meitä, että yhä toimittaisimme sinun tahtosi."

Se oli sama siunaus, jonka tämä kunnianarvoinen oli lausunut vuosia sitte yhdessä kreikkalaisen Gasparin ja hindulaisen Melchiorin kanssa, ja joka, lausuttuna eri kielillä ja kuitenkin ymmärrettyinä, oli ihme, joka todisti Jumalan olevan läsnä atriialla.

Pöytä, johon sheikki vierainensa sitte heti kiinnitti huomionsa, oli, kuten saatamme ymmärtää, runsaasti varustettu itämaisilla ruuilla, sekä vahvemmillä että makeammilla. Siinä oli leivinvälipöytä, kakuja, kasviksia ja liharuokia sekä yksikseen että kasviksien, maidon, voin ja hunajan kanssa, kaikki aiotut syötäväksi ilman nykyisiä aseita, niin kuin veitsiä, kahveleja, lusikoita, laseja tai lautasia. Näitä syödessä puhuttiin hyvin vähä, sillä syöjillä oli nälkä. Mutta jälkiruokain saapuessa tapahtui muutos. He pesivät uudestaan kätensä, pudistelivat puhtaiksi liinat, jotka heillä oli polvillaan, ja tunsivat uudestaan täytetyn pöydän ääressä, suurimman nälän sammuttua, halua puhelemaan ja kuuntelemaan toisten puhetta.

Tähän aikaan saattoi olla ainoastaan yksi puheenaine silloin, kun seurassa oli arabialainen, juutalainen ja egyptiläinen, jotka kaikki uskoivat yhteen Jumalaan. Ja kukapa näistä kolmesta olisi pitänyt puhetta ell'ei hän, joka oli nähnyt jumaluuden niin läheltä, nähnyt sen tähdessä, kuullut sen kehoittavan äänen, ja jota pyhä Henki oli ohjannut niin pitkät matkat ja niin ihmeellisesti. Ja mistäpä hän olisi puhunut muusta kuin siitä, jota hänet oli valittu todistamaan.

XV LUKU.

Ben-Hurin ihmettely.

Varjot, joita vuoret heittivät palmumetsikköön auringon laskun aikaan, eivät jättäneet aikaa taivaan ruskottamisen ja maan hämärtyamisen välinäytelmälle. Yö tuli aikaisin ja nopeasti. Hämärää haihduttaakseen teltasta toivat palvelijat sisään neljä messinkistä jalkaa ja asettivat ne pöydän nurkille.

Joka jalassa oli neljä haaraa ja kussakin hopealamppu palamassa ja öljykuppi varalla. Siinä runsaassa, jopa loistavassakin valossa miehet jälkiruokia maistellen jatkoivat keskusteluansa, Syrian kieltä käyttäen, jota kaikki tämän maailman puolen kansat osasivat.

Egyptiläinen kertoi, miten hän oli aavikolla tavannut kaksi kumppaniensa. Yhdessä sheikin kanssa hän laski, että joulukuussa oli seitsemänkolmatta vuotta kulunut siitä, kun hän kumppaneineen paetessansa Herodesta oli tullut sheikin teltalle anomaan suojelusta. Kertomusta kuunneltiin hartaalla mieltymyksellä, ja palvelijatkin viivähtivät, milloin vain sattui sopivaa tilaisuutta, saamaan tarkempaa selkoa yksityiskohdista. Ben-Hur kuunteli sitä kuin ilmestystä, joka syvästi koski koko ihmiskuntaa ja varsinkin koko Israelin kansaa. Kuten tuonnempana saamme nähdä, kehittyi hänen sielussansa ajatus, joka oli antava uuden suunnan hänen elämällensä, ehkäpä vaativa sen kokonaankin palvelukseensa.

Mikäli kertomus edistyi, kasvoi yhä Baltasarin sanain vaikutus nuoreen juutalaiseen. Sen päättyessä Ben-Hurin tunne oli niin voimakas, ett'ei se sallinut mitään epäilystä. Sitä paitsi kertomus olikin niin täydellinen, ett'ei muuta saattanut toivoa kuin ehkä tarkempaa selitystä tämän ihmeellisen tapauksen seurauksista.

Tässä nyt tarvitaan meidänkin puoleltamme selitys, jota lukija luultavasti jo ennenkin lienee vaatinut; ainakaan sitä ei enää voida jättää tuonemmaksi. Kertomuksemme kehittyi sekä aikaan että toimintaan katsoen siten, että se sattuu yhteen Marian pojan esiytymisen kanssa, vaikka häntä olemme nähneet ainoastaan yhden kerran siitä asti, kun Baltasar läksi hänen luotansa Betlehemin luolasta, jossa hän makasi äitinsä sylissä. Tästälähin kertomuksemme loppuun asti tämä salaperäinen lapsi tulee henkilöksi, johon meidän täytyy kiintyä, ja tapausten virta joka juoksee hiljaa, vaan varmaan, vie meidät lähemmäksi häntä, kunnes viimein huomaamme hänet *mieheksi, jota ilman maailma ei voi olla*.

Sheikki Ilderimille ei Baltasarin kertomuksessa ollut mitään uutta. Hän oli kuullut sen kolmelta tietäjältä sellaisissa oloissa, jotka eivät antaneet mitään tilaa epäilykselle. Hän oli itse ottanut vakavasti osaa asiaan, sillä eipä suinkaan ollut vaaratonta helpottaa henkilöiden pakoa, jotka olivat vetäneet päällensä Herodes Ensimmäisen vihan. Nyt istui yksi niistä kolmesta uudestaan hänen pöydässänsä tervetulleena vieraana ja kunnioitettuna ystävänä. Sheikki Ilderim horjumattomasti uskoi kertomuksen, mutta sen syvintä ydintä hän ei voinut omistaa niin juurta myöten eikä yhtä kiihkoisella innolla kuin Ben-Hur. Hän oli arabialainen, jonka kiintymys tapauksen seurauksiin oli vain yleistä laatua. Mutta Ben-Hur oli israelilainen ja juutalainen, hän yksityisemmästä mieltymyksestä uskoi kertomuksen totuuden ja käsitti sen kokonaan juutalaiskannalta.

Muistakaamme, että Ben-Hur oli jo lapsena kuullut puhuttavan Messiaasta; kouluissa hän oli tutustunut kaikkeen mitä tiedettiin tästä olennosta, joka samalla oli valitun kansan toivon ja pelon ja erikoisen kunnian aihe; sankari-profeetat ensimmäisestä viimeiseen ennustivat häntä; hänen tuloansa olivat rabbinit aina selitelleet ja yhä vielä selittivät. Synagogissa, temppelissä, paasto- ja juhlapäivinä, julkisesti ja yksityisesti juutalaiset opettajat julistivat odotettua Messiasta, kunnes kaikki Abrahamin lapset maanpiirin etäisimmissäkin maissa olivat tottuneet siihen ajatukseen ja odottamalla odottivat lupauksen toteutumista.

Tästäpä helposti ymmärretään, että juutalaisilla oli monta eri käsitystä Messiaasta, mutta ne kuitenkin paraastansa koskivat yhtä ainoata kohtaa — milloin hän oli tuleva.

Mitään epäilystä ei ollut siitä, että hän tullessaan oli esiytyvä *juutalaisten kuninkaana*, heidän valtiollisena kuninkaanansa, heidän Caesarinaan. Israelin kautta hän oli valloittava maailman ja sitte Israelin hyödyksi ja eduksi hallitseva Jumalan nimessä. Fariseukset eli eriseuralaiset, separatistit — joiksi heitä valtiollisessa kielessä sanottiin — rakensivat temppelin esikartanoihin ja alttareille toiveista loistavan tuulentuvan, muhkeamman kuin Makedonian Aleksander oli koskaan osannut uneksia. Hänen tuulentupansa täytti vain maan, fariseusten sekä maan että taivaan, eli lyhyesti sanoen: Jumala kaikkivaltias oli tekevä itsensä heidän halpamaisten pyrintöjensä palvelijaksi, niin he kuvittelivat rohkeassa, taivasta tavoittelevassa itsekkäisytydessään.

Mutta palatkaamme Ben-Huriin. Kaksi asianhaaraa hänen elämässään oli pitänyt häntä verraten vapaana separatististen kansalaistensa rohkeasta käsityskannasta.

Ensinnäkin hänen isänsä suosi sadduseusten uskoa, jota yleensä on katsottava sen ajan vapaamielisyydeksi. Heillä oli monta vapaata mielipidettä ihmissielusta, he eivät uskoneet sen kuolemattomuutta eikä enkelejä j.n.e. Sitä vastoin he tarkkaan ja kirjaimen mukaan selittivät Mooseen lakia, mutta ylpeästi halveksivat rabinien lisäyksiä niihin kirjoihin. He olivat eittämättä lahkokunta, mutta heidän uskontonsa oli pikemmin filosofiaa kuin uskonoppia; he eivät kieltäneet itseltänsä elämäniloa, ja he hyväksyivät monta pakanakansojen ihmeteltävää tapaa ja tuotetta. Valtioasioissa he tehokkaasti vastustivat separatisteja. Luonnon järjestyksen mukaan tuli odottaa, että tämä käsityskanta olisi isän perintönä jäänyt pojalle, ja, kuten edellä olemme nähneet, Ben-Hur olikin vähällä omistaa sen, vaan silloin tämä tapausten toinen yhteen sattumus vaikutti häneen pelastavasti.

Nuorukaiseen, jolla oli Ben-Hurin äly ja luonne, voi viisivuotinen oleskelu Roomassa vaikuttaa paljon. Muistakaamme, että se kaupunki oli silloin maailman kaikkien kansakuntien valtiollisena ja kaupallisena kokouspaikkana ja että sinne kokoutuivat sekä henkisen hienostuksen että hillittömän mässäämisen rakastajat. Forumin edessä olevan kultaisen patsaan ympärillä lainehtivat kaikki ihmiskunnan voimakkaimmat virtaukset. Vaikk'ei tapojen hienostus, sievistely seuraelämä sekä päivän nerojen seuran houkuttelu ja rakennustaiteen ihmeet olisikaan vaikuttaneet mitään häneen, kuinka hän, Arriuksen poika, sentään olisi niin pitkän aikaa voinut viettää päivän toisensa perästä, komeasta Misenumin huvilasta keisarin vastaanottoihin saakka, tuntematta mitään vaikutusta kaikista kuninkaista, ruhtinaista, lähettiläistä, sotavangeista, valtuutetuista ja armon anojista, joita sinne kokoutui kaikista tunnetuista maista nöyrästi odottamaan kieltoa tai myöntymistä, josta heidän kohtalonsa riippui. Kansankokouksina näitä tosin ei voitu verrata niihin, jotka Jerusalemissa olivat pääsiäisjuhilla; mutta kun hän istui purppurateltan alla suuressa sirkuksessa kolmensadan viidenkymmenen tuhannen katsojan luvussa, niin tottapa hänen mieleensä lienee juotunut sekin ajatus, että ehkä tuossa sentään oli muutamia ihmisperheen jäseniä, jotka ansaitsivat ell'ei Jumalan armoa, niin ainakin hänen huomiotansa, vaikk'eivät olleetkaan ympärileikattuja; muutamat ehkä olivat surujensa tähden ja vielä enemmän niiden surujensa toivottomuuden tähden arvokkaat saamaan veljinä osan lupauksista, jotka oli suotu hänen maamiehillensä.

Luonnollisesti oli Ben-Hurilla sellaisissa oloissa se ajatus, mutta kun hän alkoi tarkemmin miettiä, hän ei voinut olla huomaamatta jonkinlaista erotusta. Ihmisjoukkojen kurjuus ja heidän toivottomuutensa ei ollut minkäänlaisessa yhteydessä uskonnon kanssa, heidän tuskanhuutonsa ja napinansa ei nousut jumalia vastaan eikä jumalien puutteesta. Britannian tammistoissa druidit kokoilivat kansaa alttariensa ympärille; Germaniassa ja Pohjoismaissa palveltiin Odinia ja Frejaa, Egyptille riittivät krokotiilit ja Anubis; persialaiset palvelivat Ormuzdia ja Ahrimania, pitäen kumpaakin yhtä suuressa kunniaissa. Hindulaiset, tulevan Nirvanan toivossa, orjailivat yhtä kärsivällisesti kuin ennenkin Braman pimeillä poluilla; kreikkalaisen kaikkea kaunista tajuava mieli ylisteli filosofillisista tutkimuksista levähtäessään Homeron puolijumalia. Mutta Roomassa jumalat olivat ikään kuin yleisin ja tavallisin kauppatavara. Maailman hallitsijat siirtelehtivät, juuri sen tähden että he olivat maailman herrat, ainoastaan oikkujensa mukaan jumalanpalveluksineen ja uhreineen alttarilta alttarille ihan valitsematta ja iloitsivat tuosta omatekoisesta monijumalaisuudestaan. Heidän tyytymättömyytensä, jos sitä voi siksi sanoa, johtui jumalain paljoudesta, sillä, lainattuaan kaikki maailman jumalat itselleen, he niiden lisäksi rupesivat jumaloimaan vielä keisarejansakin, rakensivat heille alttareja ja uhrasivat niillä. Ei, onneton tila ei johtunut uskonnosta, vaan huonosta hallituksesta, väkivaltaisista anastuksista ja lukemattomista pikku tyranneista. Samoin kuin kaikki muut tyytymättömät Ben-Hur ei myöskään ajatellut vapahdusta hengelliseksi, vaan valtiolliseksi. Kaikkialla kyllä rukoiltiin, Lodinumissa, Aleksandriassa, Atenassa, Jerusalemissa, mutta ei anoen jumalaa palveltavaksensa, vaan kuningasta, joka johtaisi kansoja voittoon.

Jos me omalta kannaltamme tutkimme kansain silloista asemaa, huomaamme helposti, että pelastusta tuosta yleisestä sekasorrosta ei ollut toivottavakaan, joll'ei joku jumala voinut todistaa olevansa totinen, kaikkivaltias Jumala ja joll'ei hän tullut ihmiskunnalle avuksi; mutta silloinen ihmiskunta, sen selväjärkisimmät ja ajattelevimmatkaan jäsenet eivät huomanneet mitään muuta valon sädettä kuin Rooman toivotun kukistuksen. Jos maailman valtias kukistuisi, tulisi apu parannusten ja uusien olojen muodossa. Sen tähden rasitetut rukoilivat jumaliansa, yhtyivät salaliitoiksi, nousivat kapinaan, taistelivat ja kuolivat, kostuttaen maata tänään verellensä, huomenna kyynelillään, aina vain yhtä turhaan.

Tähän nyt on lisäksi vain huomautettava, että Ben-Hur ajatteli samalla tavalla kuin kaikki ne silloiset kansakunnat, jotka eivät olleet roomalaisia. Viisivuotisena oloaikanaan Roomassa oli hän kylliksi saanut nähdä ja oppia tuntemaan kukistetun maailman kurjuutta. Siinä lujassa vakuutuksessa, että onnettomuus, jonka alla se huokaili, oli valtiollista laatua ja siis ainoastaan miekalla mahdollinen korjata, oli hän valmistautumaisillaan ottamaan vastaan aikaa, jolloin sotaisia keinoja ja taitoa tarvittaisiin. Aseiden käytön hän oli jo oppinut täydellisesti, mutta sotataidossa on ylempiäkin asteita, ja joka niillä tahtoo edistyä, hänen täytyy osata vähän enemmänkin kuin ainoastaan puolustautua kilvellä ja iskeä keihäällä. Taistelutantereella päällikkö saa näyttää neroansa, tehdä monta yhdeksi ja sulattaa se yksi itseensä, niin että täydellinen sotapäällikkö on vain yksi sotilas, jolla on aseena sotajoukko. Näistä syistä ja toivoen saavansa tilaisuutta kostaa roomalaisille vääryydet, jotka oli tehty hänelle ja hänen omaisilleen, Ben-Hur päätti lähteä mukaan sotaretkelle partialaisia vastaan, koska siellä oli parempi toivo saada tyydyttää kostonhimoansa kuin rauhallisessa elämässä.

Nyt on helppo ymmärtää, mitä hän tunsu kuunnellessaan Baltasarin kertomusta. Se koski kahteen hänen sydämensä herkkätuntoisimpaan kieleen. Hänen sydämensä sykki kovasti ja vielä kovemmin, kun hän tutkiessaan itseänsä huomasi, ett'ei hän epäillyt kertomuksen totuutta, ei pienintäkään rahtua siitä, eikä myöskään, että niin ihmeellisesti löydetty lapsi oli Messias. Hän vain ihmetteli, että Israel pysyi niin välinpitämättömänä ilmestyksestä ja ett'ei hän ennen tätä päivää ollut koskaan kuullut siitä

puhuttavan. Kaksi kysymystä tuli hänen mieleensä, ja niihin oli hänestä sangen tärkeä saada vastaus.

"Missä lapsi on nyt?"

"Mikä on sen tehtävä?"

Pyytäen anteeksi keskeytystensä hän koetti saada yhä edelleen selville Baltasarin ajatusta asiasta. Se ei ollutkaan vaikea, koska ukko oli luonnostaan hyvin puhelias.

XVI LUKU.

Baltasarin opetus.

"Jospa minä osaisin vastata", Baltasar sanoi yksinkertaisella, vakavalla tavallaan, "oi, jospa tietäisin, missä hän nyt oleskelee, niin minä heti rientäisin hänen luoksensa! Ei minua meret eikä vuoret pidättäisi."

"Oletko siis koettanut löytää häntä?"

Egyptiläisen ryppyinen muoto, koko muoto hymyili.

"Ensimmäiseksi tehtäväkseni, sitten kun läksin pois piilopaikastani aavikolta", — hän katsahti kiitollisesti Ilderimiin — "minä päätin tiedustella, mitä lapsesta oli tullut. Vuosi oli kulunut, mutta minä en uskaltanut itse lähteä Judeaan, sillä siellä yhä hallitsi Herodes yhtä julmana kuin ennenkin. Palattuani Egyptiin löysin muutamia ystäviä, jotka uskoivat ne ihmeelliset asiat, mitä minä heille kerroin, ja minun kanssani iloitsivat, että Vapahtaja oli syntynyt. He eivät kyllästyneet kuulemaan minun puhettani. Muutamia heistä läksi minun sijastani matkalle etsimään lasta. He saapuivat ensin Betlehemiin ja löysivät majatalon ja luolan; mutta vartia, joka istui portilla sinä yönä, kun me saavuimme sinne tähden johdolla, oli poissa. Kuningas oli vienyt pois hänet, hän oli ainoa kadonnut."

"Mutta arvattavasti he löysivät toki jotakin merkkiä ja jälkeä lapsesta?" kysyi Ben-Hur kiihkeästi.

"Kyllä, verisiä todistuksia, suruun vaipuneen kaupungin, äitejä, jotka yhä vielä itkivät pienokaisiansa. Herodes oli näet, saatuaan kuulla meidän paenneen, lähettänyt sinne huovejansa ja tapattanut kaikki koko Betlehemin äskettäin syntyneet lapset. Ei ainoatakaan säästetty. Minun ystäväni usko vahvistui, mutta he palasivat kertomaan minulle, että lapsi oli kuollut, että se oli surmattu yhdessä muiden viattomain kanssa."

"Kuollutko!" huudahti Ben-Hur, kauhusta kalman kalpeana. "Surmattu, niinkö sanoit?"

"En, poikani, en minä niin sanonut. Minä sanoin, että he, minun asiamieheni, kertoivat lapsen kuolleen. Minä en uskonut heidän luuloansa enkä usko sitä vielä nytkään."

"Kyllä ymmärrän, sinä olet saanut jonkun erinomaisen ilmoituksen."

"En, en, poikani", sanoi Baltasar maahan katsoen, "hengen tehtävänä oli ainoastaan johtaa meitä lapsen luo. Kun astuimme ulos luolasta, annettuumme lahjoja lapselle, etsimme kaikki ensin tähteä taivaalta, mutta se oli kadonnut ja me olimme jätetyt omiin hoteihimme. Viimeinen ilmoitus korkeudesta, jonka saatan muistaa, oli se, joka johti meidät Ilderimin luo."

"Niin", sanoi sheikki partaansa oikoen, "te kerroitte, että henki oli lähettänyt teidät minun luokseni; kyllä minä sen muistan."

"En ole saanut mitään yliluonnollista tietoa siitä", jatkoi Baltasar, huomattuaan Ben-Hurin alakuloisuuden, "mutta minä olen miettinyt asiaa hyvin tarkkaan ja vuosikausia sitä tutkistellut, ohjaajanani usko, joka — minä otan Jumalan todistajaksi — on tänä hetkenä minussa yhtä luja kuin silloin järven rannalla kuullessani hengen äänen kutsuvan minua. Jos kuuntelette, niin kerron, mistä syistä minä uskon lapsen elävän."

Molemmat, Ilderim ja Ben-Hur, ilmaisivat katseillaan suostumuksensa ja näyttivät kokoovan kaiken huomionsa, jotta myöskin ymmärtäisivät eivätkä ainoastaan kuulisi. Mielenkiinto ulottui palvelijoihinkin, jotka lähestyivät sohvaa kuuntelemaan. Kaikki olivat teltassa ihan vaiti.

"Me uskomme Jumalaan", sanoi Baltasar kumartaen.

"Ja hän on totuus", hän jatkoi; "kukkulat vaipuvat tomuksi maahan ja meret kuivavat tuulista, mutta hänen sanansa pysyy, sillä se on totinen."

Vanhus puhui sanomattoman juhlallisesti.

"Hänen äänensä, joka puhui minulle järven rannalla, sanoi: 'Siunattu ole sinä, Mizraimin poika! Vapahdus on tulossa. Kahden muun kanssa, jotka tulevat maan etäisimmistä seuduista, saat sinä nähdä vapahtajan.' Minä olen nähnyt hänet, ylistetty olkoon hänen nimensä! Mutta vapahdus, joka oli lupauksen toisena osana, ei ole vielä tullut. Ymmärrätkö nyt? Jos lapsi on kuollut, niin ei enää ole välikappaletta toteuttamaan vapahdusta, lupaus on tyhjä sana, ja Jumala — ei, minä en uskalla lausua sitä!"

Hän kauhistuen nosti kätensä torjuvaan liikkeeseen.

"Vapahdus oli se tehtävä, jota varten lapsi oli syntynyt, ja niin kauan, kuin lupaus pysyy, ei voi edes kuolemakaan erottaa häntä työstänsä, kunnes se on täytetty tai ainakin tulemaisillaan täytetyksi. Se on minun uskoni perustus, ja kuuluu nyt edelleen."

Hän oli taas vähän aikaa vaiti.

"Etkö maista viiniä? Sitä on tuossa vieressäsi", sanoi Ilderim kunnioittavasti.

Baltasar joi ja jatkoi sitte, nähtävästi virkistyneenä:

"Vapahtaja, jonka näin, syntyi vaimosta luonnoltaan meidän kaltaiseksemme ja samain vaivojen jopa kuolemankin alaiseksi. Olkoon se ensimmäinen väitöksemme. Katselkaamme sitte työtä, jonka hän sai tehdäksensä. Eikö se ollut sellainen, johon ainoastaan mies kykenee, viisas, vahva ja toimellinen mies, eikä lapsi? Tullakseen sellaiseksi mieheksi täytyy lapsen kasvaa kuten me. Ajatelkaa nyt vaaroja, joiden alainen hänen elämänsä on ollut pitkänä väliaikana ennen kuin lapsi ehtii miehuuden ikään. Hallitsijat olivat hänen vihollisiansa, kuten Herodes, ja mitäpä muuta voi koko Roomakaan olla? Ja mitä Israeliin koskee, niin hänet tahdottiin toimittaa pois tieltä sitä varten, ett'ei Israel tunnustaisi häntä omakseen. Ymmärrättekö nyt? Olisiko ollut parempaa keinoa suojella hänen henkeään hänen lapsuutensa aikana kuin pitää hänet piilossa. Sen tähden minä sanon itsekseni ja vahvistan uskoani: hän ei ole kuollut, vaan pysyy salassa, kunnes sopivaan aikaan uudestaan ilmestyy täyttämään kutsumustansa. Siinä ovat uskoni perusteet. Eivätkö ne ole hyvät?"

Ilderimin pienet arabialais-silmät loistivat, osoittaen että hän oli täydellisesti käsittänyt tarkoituksen, ja Ben-Hur, päästyään alakuloisuudestaan, sanoi sydämmellisesti: "Minä ainakaan en tahdo niitä vastustaa. Ole hyvä ja jatka!"

"Eikö se vielä riitä sinulle, poikani? No hyvä", hän alkoi jälleen levollisemmalla äänellä, "kun näin, että perusteeni olivat hyvät, tai pikemmin, kun huomasin Jumalan tahdon olevan, ett'ei lasta pitänyt tavattaman, säilytin uskoni kärsivällisesti ja odotin". Hän nosti silmänsä, joista loisti pyhää luottamusta, ja sanoi itsekseen: "Minä odotan vieläkin. Hän elää ja säilyttää hyvin salaisuutensa. Mitäpä siitä, ett'en minä voi mennä hänen luoksensa enkä mainita paikkaa, jossa hän oleskelee? Hän elää, siinä on kylliksi, olkoon hän sitte vasta kukkana taikka jo kypsyttyneenä hedelmänä. Niin varmasti, kuin Jumalan lupaus on varma, minä tiedän että lapsi elää."

Ben-Hur tunsu sielussaan vanhusta kohtaan sanomatonta kunnioitusta, joka kokonaan haihdutti hänen jo ennestäänkin puoleksi sammuneet epäilyksensä.

"Missä sinä luulet hänen oleskelevan?" hän kysyi hiljaisella äänellä ja vitkastellen, niin kuin hänen huulensa olisivat tunteneet pyhän hiljaisuuden välttämättömäksi.

Baltasar katsoi häneen ystävällisesti ja vastasi tavalla, joka osoitti ett'ei hänen sielunsa vielä ollut kokonaan palannut ajatusten kanssa liitelemästä:

"Talossani Niilin varrella, joka on niin lähellä jokea, että ohi purjehtijat näkevät yht'aikaa sen ja vedestä sen kuvan, istuin muutama viikko sitte syviin ajatuksiin vaipuneena. Kolmekymmen-vuotisella miehellä, sanoin minä itsekseni, pitäisi olla elämänsä vainio jo hyvästi muokattuna ja kylvettynä, sillä sitte tulee kesän aika, jota ei riitä muuksi kuin laihon tuleentumiseksi. Lapsi, minä itsekseni sanoin, on nyt seitsemänkolmatta vuoden ijässä; kylvön ajan täytyy nyt olla käsissä. Minäkin kysyin itseltäni samoin, kuin sinä, poikani, juuri lausuit, ja vastaukseksi läksin tänne, koska tämä on hyvä lepopaikka, lähellä sitä maata, jonka Jumala lahjoitti sinun isillesi. Missäpä hän esiytyisi ell'ei Judeassa ja missä kaupungissa alkaisi työnsä ell'ei Jerusalemissa? Kutkapa ensin saisivat osan siunauksesta, jota hän tulee tuomaan, ell'eivät Abrahamin, Isakin ja Jakobin lapset. Jos tarkemmin etsisin häntä, niin minä

läksisin kyliin ja kaupunkiin Galilean ja Samarian vuorten rinteille, jotka viettävät itää kohti Jordanin laksoon päin. Siellä hän nyt oleskelee. Jostakin ovesta tai joltakin vuoren kukkulalta katsellen hän luultavasti tänäkin iltana näki auringon laskeutuvan lähemmäksi sitä aikaa, jolloin hän itse on tuleva maailman valkeudeksi."

Baltasar vaikenä ja ojensi kätensä ja sormensakin Judeaa kohti. Kaikki kuulijat, yksin tylsät palvelijatkin innostuneina hänen innostaan, tunsivat ikään kuin majesteettillisen olennon läsnäoloa teltassa. Se salaperäinen tunne ei kuollut pois yht'äkkiä, vaan ruokaseura istui hetkisen, kukin vaipuneena näiden asiain mietiskelemiseen. Ben-Hur viimein haihdutti sen lumouksen.

"Minä käsittän, hyvä Baltasar, että sinulle on suotu monta ja omituista suosion osoitusta. Hyvin myöskin käsittän, että sinä olet viisas mies sen sanan syvimmissä merkityksessä. Minä en kykene lausumaan, miten kiitollinen olen sinun ihmeellisestä kertomuksestasi. Minä olen nyt valmis ottamaan vastaan tulevia suuria tapauksia ja olen osaksi saanut sinun uskosi. Täytä nyt tehtäväsi kertomalla edelleen hänen lähestyksestänsä, jota sinä odotat ja jota minäkin tästä illasta alan odottaa kuin oikea Judan poika. Sinä sanot hänen tulevan vapahtajaksi; eikö hän siis tule juutalaisten kuninkaaksi?"

"Poikani", vastasi Baltasar hyväntahtoisella tavallaan, "se hänen tehtävänsä on vielä neuvotteluna kaikkiviisaan sydämessä. Kaikki, mitä olen ajatellut ja lausunut, minä olen ottanut taivaallisen äänen sanoista ja siitä rukouksesta, johon se tuli vastaukseksi. Ryhdymmekö uudestaan tarkastelemaan niitä?"

"Sinä olet opettaja."

"Syynä minun levottomuuteeni, joka minut saattoi saarnaamaan parannusta Aleksandriassa ja kylissä Niilin varsilla ja joka minut viimein ajoi yksinäisyyteen, josta henki minut sitte löysi, oli ihmisten lankeemustila, ja se oli minun käsitykseni mukaan johtunut siitä, että he olivat kadottaneet Jumalan tuntemisen. Minä surin kanssaihmisteni kurjuutta, en yhden luokan, vaan kaikkien. He näyttivät minusta niin syvälle langenneilta, ett'ei heillä ollut mitään pelastusta, ell'ei Jumala itse tahtonut ryhtyä siihen armotyöhön. Minä pyysin häntä tulemaan ja anoin, että minun suotaisiin nähdä hänet. 'Sinun hyvät työsi ovat voittaneet; vapahdus lähestyy; sinä saat nähdä vapahtajan!' vastasi taivaallinen ääni, ja siihen tyytyen minä iloissani läksin Jerusalemiin. Mutta kenelle vapahdus on tuleva? Koko maailmalle. Ja miten se on tapahtuva? Vahvista uskoasi, poikani! Minä tiedän ihmisten sanovan, ett'ei mitään onnea ole odotettavana ennen, kuin Rooma häviää kukkuloiltansa. Se on toisin sanoen: ajan takaperoisuus heidän mielestänsä ei johdu, kuten minä uskon, siitä, että kansat ovat unhottaneet Jumalan, vaan vallanpitäjien huonosta hallituksesta. Tarvitseeko minun huomauttaakaan, ett'ei ihmishallitus ole koskaan harrastanut uskontoa? Monellako kuninkaalla on ollut se maine, että he olisivat olleet paremmat alammaisiansa? Ah ei, vapahduksella ei voi olla valtiollista tarkoitusta, kukistaa hallitsijoita ja heidän valtaansa taikka tehdä heidän valtaistuimiansa tyhjiksi, jotta toiset voisivat nousta niille ja nauttia vallan etuja. Jos se olisi koko tarkoitus, niin Jumalan viisaus olisi lakannut olemasta ääretön. Sanon sinulle, vaikka minun sanani ovat vain sokean puhetta sokealle: hän, joka tulee, hän pelastaa sieluja, ja vapahduksen merkitys on, että Jumala on vielä kerran asuva maan päällä ja että hurskaus on pääsevä niin valtaan, että hänen oleskelunsa täällä voi tulla hänelle mieluiseksi."

Ben-Hurin kasvoista näkyi selvään toivon pettymystä. Hänen päänsä painui alas, ja vaikk'ei hän tuntenutkaan olevansa vakuutettu, ei hän ainakaan sinä hetkenä kyennyt vastustamaan egyptiläistä. Toisin oli Ilderim.

"Jumalan kunnian kautta!" hän huudahti kiihkoisesti, "sellainen tuomio kumoaa kaikki, mitä kokemus on tähän asti vahvistanut. Maailman juoksu on edeltä päin määrätty, eikä se muutu. Joka yhteiskunnassa täytyy olla johtaja, joka pitää valtaa; muutenhan ei koskaan voi mitään edistystä tapahtua!"

Baltasar kuunteli vakavana sheikin sanoja.

"Sinun viisautesi, hyvä sheikki, on tästä maailmasta, ja sinä unhotat, että meidän pitää päästä vapaiksi juuri maailman teistä. Kuninkaan kunnia on, että hänellä on alammaisia, mutta Jumala tahtoo omistaa ihmissielut heidän omaksi pelastukseksi."

Siten vaiennettuna Ilderim pudisti uskomattomasti päätänsä. Ben-Hur ryhtyi hänen sijastaan jatkamaan puhetta.

"Isä — sallithan minun käyttää sitä nimitystä — ketä piti sinun kysyä Jerusalemin porteilla?"

Sheikki katsahti häneen kiitollisesti.

Baltasar vastasi levollisesti: "Minun piti kysyä: missä on äsken syntynyt juutalaisten kuningas?"

"Ja sinä näit hänet luolassa Betlehemin luona?"

"Me näimme hänet, osoitimme hänelle kunnioitustamme ja kannoimme hänen eteensä lahjamme: Melchior kultaa, Gaspar pyhää savua ja minä mirhamia."

"Koska puhut tositapahtumia, niin sanojasi kuullessa ei voi muuta kuin uskoa ne", sanoi Ben-Hur. "Mutta jos nyt ajattelemme eri mielipiteitä, niin minä en käsitä, millaisen kuninkaan sinä lapsesta teet. Minä en voi erottaa hallitsijaa vallastansa enkä velvollisuusistansa."

"Poikani, me olemme tottuneet tarkkaan tutkistelemaan asioita, jotka sattumalta ovat jalkaimme juuressa, mutta katsahdamme vain hätimiten suuriin asioihin, jotka ovat meistä etäämpänä. Sinä nyt katsot ainoastaan *juutalaisten kuninkaan* nimeä, mutta nosta silmäsi sen takaiseen salaisuuteen, niin loukkauskivi heti häviää. Annas minun puhua pari sanaa siitä arvonimestä. Sinun kansallasi Israelilla on ollut parempia päiviä silloin, kun Jumala isän rakkaudella sanoi sitä omaksi kansakseen ja seurusteli sen kanssa profeettainsa kautta. Koska hän niinä päivinä lupasi sille vapahtajan, jonka minä nyt olen nähnyt, ja lupasi hänet *juutalaisten kuninkaana*, täytyy hänen ilmestyksensä olla lupauksen mukainen, vaikkapa vain sitä varten, että lupauksen sanamuotokin tulisi täytetyksi. Ymmärrätkö nyt, miksi kysymykseni Jerusalemin porteilla oli sellainen, kuin se oli? Kyllä sen ymmärrät, enkä minä enää huoli puhua siitä. Ehkäpä sitte ajattelet lapsen arvokkaisuutta. Jos niin on, niin ajattele: mitä on Herodeen seuraajana olo — maailman kunniasuhteiden mukaan — mitä? Eikö Jumala voisi toimittaa valitullensa parempaa arvoa? Jos voit ajatella kaikkivaltiaan olevan arvonimen tarpeessa ja tahtovan lainata sellaista nimeä, jonka ihmiset ovat keksineet, miks'en minä sitten saanut käskyä kysyä keisaria? Olisihan se käynyt yhtä helposti. Oi, jos tahdot käsittää sen olemusta, josta me nyt puhumme, niin katso kerrassaan ylemmäksi! Kysy ennemmin: millainen kuningas tulee siitä, jota odotamme; sillä minä sanon sinulle, poikani, että juuri se on salaisuuden avain, eikä yksikään ihminen sitä salaisuutta ymmärrä ilman tätä avainta."

Baltasar katsoi hartaasti kohti korkeutta.

"Maan päällä on valtakunta, vaikkei se ole tästä maailmasta, valtakunta, jonka rajat ulottuvat paljo loitommaksi merien ja maiden rajaa, vaikka ne olisivatkin kaikki kierretyt kokoon ja taotut hienoksi levyksi kuin hienoin kulta. Sen olemassa olo on yhtä varma, kuin se että meidän sydämmemme ovat olemassa, ja me vaellamme siinä valtakunnassa syntymästämme hamaan kuolemaamme asti emmekä kuitenkaan näe sitä. Eikä kukaan kuolevainen ole koskaan näkevä sitä, ennen kuin hän oppii tuntemaan oman sielunsa, sillä se valtakunta ei ole olemassa häntä, vaan hänen sielunsa varten. Ja sen valtakunnan rajain sisällä on autuus, jollaista mielikuvitus ei ole vielä koskaan edes aavistanutkaan — alkuperäinen, verraton autuus, jonka on siitä mahdoton lisäytyä."

"Mitä sinä, isä, nyt puhut, on kaikki minusta kuin arvoitus", sanoi Ben-Hur. "En minä ole koskaan kuullut puhuttavan sellaisesta valtakunnasta."

"En minäkään", virkkoi Ilderim.

"Eikä minun tarvitse enempää sanoa", Baltasar jatkoi, kääntäen katseensa nöyrästi maahan. "Millainen se on, mitä varten ja miten siihen päästään, ei kukaan ymmärrä, ennen kuin luvattu tulee ottamaan sen haltuunsa kuin omansa. Hän tuo kanssansa näkymättömän portin avaimen ja avaa sen portin valituillensa, joihin luetaan kaikki ne, jotka häneen luottavat ja siten tulevat vapahdetuiksi."

Kaikki jäivät vaiti pitkäksi ajaksi, ja sen Baltasar käsitti keskustelun lopuksi.

"Hyvä sheikki", hän sanoi levollisesti, "huomenna tai ylihuomenna minä aion joksikin ajaksi lähteä kaupunkiin. Tyttäreni haluaa nähdä kilpailujen varustuksia. Kyllä sitte tarkemmin ilmoitan, mihin aikaan lähdemme. Ja sinua, poikani, toivon näkeväni vielä uudestaan. Minä toivotan teille molemmille rauhaa ja hyvää yötä."

He nousivat pöydästä. Sheikki ja Ben-Hur katsoivat egyptiläisen jälkeen, kun häntä talutettiin pois teltasta.

"Sheikki Ilderim", sanoi Ben-Hur, "minä olen tänään saanut kuulla ihmeellisiä asioita. Anna minun lähteä kävelemään järven rannalle, saadakseni hiljaisuudessa punnita niitä."

"Mene, minä tulen kohta jälestä."

He pesivät uudestaan kätensä, jonka jälkeen palvelija isännän viittauksesta antoi Ben-Hurille hänen kenkensä. Kohta hän sitte astui ulos teltasta.

XVII LUKU.

Haaveilu.

Vähän matkan päässä dowarista oli palmuryhmä, jonka varjo sattui puoleksi veden pintaan, puoleksi rantaan. Satakieli tervehti sen oksilta Ben-Huria kutsuvalla laulullaan. Jolloinkulloin toiste olisivat linnun sävelet varmaan karkoittaneet hänen ajattelunsa, mutta egyptiläisen ihmeellinen kertomus painoi kuin taakka hänen sydäntään, eikä hän sitä kantaessaan enempää kuin muutkaan työn rasittamat huomannut mitään sointua suloisimmissakaan soinnuissa, ennen kuin sielu ja ruumis pääsivät levosta raitistumaan.

Yö oli tyyni. Ei pienintäkään aallon värettä vierinyt rantaan. Itämaisen taivaan tähdet loistivat kukin paikastansa ilman kannelta, ja kesä vallitsi kaikkialla maalla, järvellä ja ilmassa.

Ben-Hurin mielikuvitus oli kiihtynyt, tunteet levottomat ja tahto ilman päätöskykyä.

Palmut, taivaankansi, ja ilma, kaikki näyttivät hänestä olevan kuin siellä etelämpänä, jonne ihmiskunnan kurjuuden herättämä toivottomuus oli ajanut Baltasarin; järvi tyynine pintoineen sai hänet ajattelemaan Niili-äitiä, jonka lähellä kunnianarvoinen vanhus seiso i rukoilemassa, silloin kun henki ilmestyi hänelle loistavan tähden muodossa. Olivatko kaikki nämä ihmeen tuntomerkit nyt esiintymässä Ben-Hurille vai oliko hän itse siirtynyt niiden tapahtumapaikalle. Oliko ihme tapahtuva uudestaan, ja hänelle? Hän pelkäsi, hän toivoi, vieläpä odottikin näkyä. Kun hänen kuumeinen mielentilansa viimein jäähtyi ja hän jaksoi palata todellisuuteen, sai hän samalla ajatuksensakin hillityksi.

Hänen elämänsä tehtävä oli selvinnyt hänelle. Hänen tulevaisuuden mietteissään oli aina ennen ollut aukko, mahdoton täyttää ja yhtä mahdoton päästä ylitse, sekä niin leveä, että hän oli ainoastaan hämärästi nähnyt rotkon toista laitaa. Jos hän urhoudellaan viimeinkin saavutti sotapäällikön sauvan, mihinkä hän sitte käyttäisi ponnistuksiansa? Hän tietysti ajatteli vallankumousta; mutta sellaisten kumousten kehitys on aina ollut sama: saadakseen osanottajia täytyi aina olla ensinnäkin joku syy tai ainakin tekosyy ihmisten huokuttelemiseksi; toiseksi vielä selvä pyrintö tai joku käytöllinen tarkoitus. Tavallisesti se taistelee urhollisesti, jolla on kostettavana vääryyksiä, mutta vielä paljon urhollisemmin se, jolla, paitsi tuota kostokiihotinta, on edessä toivottavana kunniakas päätös — päätös, joka tarjoaa voidetta hänen haavoilleensa, palkkaa hänen urhollisuudestaan sekä muistoa ja kiitollisuutta, jos hän kaatuu.

Voidakseen päättää syyn tai tarkoituksen riittävydestä Ben-Hurin täytyi ensin tutkia niitä asian osamiehiä, joiden puoleen hän aikoi kääntyä silloin, kun kaikki olisi valmiina toimintaa varten. Tietysti hän aikoi niiksi valita maanmiehiänsä. Israelille tehdyt vääryydet olivat kohdanneet jokaista Abrahamin poikaa, ja jokainen vääryys oli valtavan pyhä, innostuttava syy. Aihetta siis kyllä oli, vaan mitkähän olisivat seuraukset? Joka päivä ja joka hetki oli hän miettinyt sitä aikeensa osaa, mutta ainiaan oli vain tullut sama päätös: kansallisen vapauden hämärä, muodoton, ylimalkainen aate. Tokkohan se riitti. Hän ei voinut vastata siihen: ei; sillä samallahan hän olisi tuominnut kaikki toiveensa kuolemaan; myöntää hän ei myöskään voinut, sillä hänen arvostelukykynsä pani vastaan. Hän ei voinut itselleen vakuuttaa, että Israel yksinään kykenisi ryhtymään taisteluun Roomaa vastaan. Hän tuns i paremmin sen mahtavan vihollisen apuneuvot; hän tiesi, että sen taito oli sen apuneuvojakin suurempi. Yleinen kansainliitto voisi riittää, mutta voi! se oli mahdoton, ell'ei — ja juuri tätä hän oli kauan ja vakavasti ajatellut — sorrettujen kansojen keskuudessa esiytnyt suurta sankaria, jonka urhoollisuus ja onni hankkisivat hänelle yli koko maailman ulottuvan maineen. Mikä kunnia Judealle, jos se voisi tulla sellaisen uuden Aleksanterin synnyinmaaksi! Mutta voi; rabbineilla kyllä oli urhollisuutta kullakin omasta puolestaan, vaan ei millaistakaan kuria! Eikö tuo Messalan pilkka Herodeen puutarhassa ollut ihan oikein: "Kaikki, mitä te voitatte kuutena päivänä, menetätte aina seitsemäntenä!"

Niinpä joka kerta kun hän lähestyi tätä kuilua siinä mielessä, että nyt hän hyppää sen yli, hän aina masentuneena peräytyi; ja joka kerta, kun hän huomasi voimansa riittämättömiksi siihen ylimenoon, hän päätti jättää koko aikeensa sattumuksen varaan. Sankari oli ehkä esiytyvä hänen aikanaan taikka ei; se oli yksinomaan Jumalan kädessä. Kun ajattelemm e, että Ben-Hur oli tällä mielellä, niin saatamme myöskin käsittää, minkä suuren vaikutuksen Mallukin lyhyt kertomus Baltasarille tapahtuneesta ilmestyksestä häneen teki. Hän kuunteli huojentuneella mielellä, sillä tässähän oli selvitys vaikeuksista, nythän oli tarpeellinen sankari löytynyt. Ja se sankari oli Juudan sankari, sen kuningassuvusta! Ja kas! hänen takanaan koko maailma täysissä aseissa!

Kuninkaalla piti olla valtakunta. Hänen piti tuleman sotilaaksi, jonka kunnia oli suuri kuin Davidin ja viisaus ja kuuluisuus kuin Salomonin; sitä vuorilujaa valtakuntaa vasten oli Rooma särkyvä kuin hauras lasi. Tuhoava sota oli alkava ynnä sitä seuraava kuoleman kamppaus ja sitte uusi syntyminen, ja sitte

alkaisi rauhan aikakausi ja samalla Judean ainainen herruus.

Ben-Hurin sydän sykki kovasti, kun hän kuvitteli Jerusalemia maailman pääkaupungiksi ja Sionia kaikkivaltiaan valtaistuimeksi.

Harvinaiselta onnelta näytti innostuneesta miehestä se, että hän siinä teltassa, jonka ympärillä hän nyt käveli, oli saanut tutustua mieheen, joka oli nähnyt äsken syntyneen kuninkaan. Tuolla sisällä hän saattoi milloin hyvänsä puhella hänen kanssansa, kuulla häneltä kaikki, mitä hän tiesi tulevasta maailman muutoksesta ja varsinkin ajasta, milloin se muutos oli tapahtuva. Jos se aika jo nyt oli käsissä, niin hän luopuisi aikeestaan lähteä sotaretkelle Maxentiuksen kanssa; sen sijaan hän tahtoi ryhtyä sukukuntia järjestämään ja toimittamaan heille aseita, että Israel olisi valmis ottamaan vastaan suurten mullistusten tärkeätä päivää.

Nyt Ben-Hur oli kuullut ihmeellisen kertomuksen Baltasarilta itseltään. Mutta oliko hän itse aivan tyytyväinen? Varjo, synkempi kuin palmujen, pimitti kuitenkin hänen sielunsa ja — huomaa tarkoin, hyvä lukija! — se epäilyksen varjo koski enemmän valtakuntaa kuin itse kuningasta.

"Mikä se valtakunta on? Minkä luontoiseksi se on tuleva?" hän kysyi itseltään.

Niin aikaisin alkoivat ne kysymykset, jotka sitte seurasivat *lasta* sen kuolemaan asti, vieläpä elivät kauemminkin kuin hän — tämä lapsi, joka maallisen elämänsä aikana oli käsittämätön ihmiskunnalle ja vielä meidän päivinämme on merkki, jota vastaan sanotaan — arvoitus kaikille, jotka eivät ymmärrä taikka eivät tahdo ymmärtää, että ihmisellä on kaksinainen luonto — kuolematon sielu kuolevaisessa ruumiissa.

"Minkälaiseksi se valtakunta on tuleva?"

Meille "lapsi" itse on ilmoittanut sen salaisuuden, mutta Ben-Hur voi nojata ainoastaan Baltasarin sanoihin: "Maan päällä, vaan ei tästä maailmasta — ei ihmisiä, vaan heidän sielujansa varten — kuitenkin sanomattoman ihana valtakunta."

Voidaanko ihmetellä, että onneton nuori mies piti näitä sanoja arvoituksena?

"Siinä ei ihmiskädellä ole mitään tekemistä", hän sanoi itsekseen toivottomuuden vallassa. "Sellainen valtakunta ei tarvitse ihmisiä. Täytyy ensin muodostella maa ja panna uudet perustukset hallitukselle, jotain täytyy tulla aseiden ja raa'an voiman sijaan. Mutta mitä?"

Vielä kerran, hyvä lukija, sanomme: mikä nyt on meille selvänä, se oli silloin tajumatonta Ben-Hurille. Se voima, joka rakkaudessa on, oli vielä tietämätön ihmiskunnalle; vielä vähemmin kukaan oli julkisesti lausunut, että hallitseville ja hallituille, rauhaa ja järjestystä varten, rakkaus on suurempi ja mahtavampi kuin voima.

Ben-Hurin tätä mietiskellessä laskeutui käsi hänen olkapäällensä.

"Tahtoisin puhua sinulle vain pari sanaa, Arriuksen poika", sanoi Ilderim seisoen hänen vieressänsä, "ainoastaan pari sanaa, sillä minun täytyy pian palata, koska ilta on jo kulunut pitkälle."

"Toivotan sinulle tervetuloa, sheikki!"

"Mitä tuohon äsken kuulemaasi tulee", jatkoi Ilderim, "niin usko kaikki, paitsi mitä puhuttiin valtakunnasta, jonka lapsi on perustava tullessaan. Tyydy siinä kohdassa antiokialaisen Simonideen lausuntoon, — sen kunnan miehen kanssa minä joskus teen sinut tutuksi. Egyptiläinen kertoo sinulle uniansa, jotka ovat liian korkeat ja ylevät tänne maan päälle. Simonides on viisaampi. Hän sinulle osoittaa ennustukset ja näyttää, missä kirjassa ja millä sivulla ne ovat, niin että sinun täytyy tunnustaa, että lapsi totisesti on tuleva juutalaisten kuninkaaksi; niin, Jumalan kunnian kautta, kuninkaaksi kuin Herodes, paremmaksi vain ja paljon etevämmäksi. Ja silloin, usko minua, saamme maistaa koston suloisuutta. Nyt olen sanonut ajatukseni. Rauha olkoon kanssasi!"

"Vielä yksi sana, sheikki!"

Lieneekö Ilderim kuullut hänen huudahduksensa vai ei, hän ei ainakaan pysähtynyt.

"Taaskin Simonides!" sanoi Ben-Hur katkerasti. "Simonides, aina vain Simonides, milloin kenenkin suusta! Näyttääpä, kuin minä olisin aiottu leikkikaluksi isäni palvelijan käsiin, joka ainakin ymmärtää pitää hallussaan, mikä oikeastaan on minun, ja sen tähden hän on rikkaampi, vaikk'ei viisaampi kuin egyptiläinen. Totta totisesti liitonarkin kautta! Se petturi ei ainakaan ole mies, jonka luo minä lähtisin kuolemaan totuutta. Sitä minä en tee. Mutta mitä kuulen? laulua, naisen ääntä tai pikemmin enkelin! Se tulee tänne päin."

Järven pintaa myöten lähestyi vene, jossa laulaja istui. Hänen äänensä liiteli kuin huilun soitto pitkin tyyntä järven pintaa, joka hetki yhä selvemmin kuuluen. Kohta Ben-Hur jo voi erottaa harvat aironvedot ja käsittää sanat: puhtainta kreikan kieltä, joka paraiten kaikista silloisista kielistä soveltui tulkitsemaan kiihkoisia tunteita.

Egyptiläisen valituslaulu.

Oi jospa Syrian merten taa
Kotikaihoni virsi sois!
Aron lemuisat tuulet puhaltakaa!
Teist' eloa henkeni jois.
Vaan ah! mitä kuiskitte Memfiksen
palmuille — en kuulla saa.
En Niilillä kuutamon hiljaisen
näe välkkyvän milloinkaan.

Oi Nilus jumalani! nukkuissain
sa syäntäni virkistät:
Olen lootus-kukilla kelluvinain,
Sua virteni kiittelevät.
Etäältä Memnonin sävel soi,
Kutsun Simbelilt' armaalta saan.
Herätessäni mieltäni kalvaa ... oi!
Miks jätin ma isien maan?

Laulun lopussa laulaja katosi palmuryhmien taakse. Viimeisistä sanoista kaikui kaikkea eron suloista suruisuutta. Vene häipyi kuin pimeä varjo mustaan yöhön.

Ben-Hur veti syvään henkeä, niin että se melkein kuului huokaukselta.

"Minä tunnen hänet laulustaan; se oli Baltasarin tytär. Miten kaunis se laulu oli! Ja miten kaunis on laulaja!"

Hän muistissaan tarkasteli hänen suuria silmiään, joita alas lasketut ripset vähän varjostivat, pyöreitä ruusuposkia, täyteläisiä huulia ja hoikan vartalon suloutta.

"Miten kaunis hän on"; hän vielä kerran lausui.

Hänen sydämensä kiireisempi sykintä osoitti, miten suuresti egyptiläistyön näkö oli häneen vaikuttanut; mutta samalla kuitenkin nousivat hänen silmäinsä eteen toiset kasvot, nuoremmat ja yhtä kauniit, mutta lapsellisemmat ja hellemmät eivätkä niin kiihkoiset.

"Ester!" hän kuiskasi hymyillen. "Tähti, jota toivoin, on minulle lähetetty."

Hän palasi hitaasti teltaan.

Hänen elämänsä oli ollut täynnä huolia ja koston ajatuksia, jotka eivät olleet jättäneet mitään tilaa rakkaudelle. Olikohan tämä nyt onnellisen muutoksen alkua.

Mutta mistä päin tämä lumoava vaikutus tuli?

Ester oli antanut hänelle pikarin.

Samoin oli egyptiläinenkin tehnyt.

Ja molemmat olivat palmujen varjossa yht'aikaa johtuneet hänelle mieleen.

Kumpi oli oikea?

Viides kirja.

"Kauniimmmin kukkii hurskaan työt,
Lemuten hyvin päivät yöt."

Shirley.

"Ja sodassakin rauhan säätämää lakia täyttää, nähden minkä arvos tää."

Wordsworth.

I LUKU.

Gratusta varoitetaan.

Juominkien jälkeisenä aamuna oli edellä mainitussa palatsin salissa sohva täynnä nuoria ylimyksiä. Jos Maxentius olisi saapunut ja koko kaupunki rientänyt ottamaan häntä vastaan; jos legiona olisi kaikessa loistossaan marssinut alas Sulpius-vuorelta tervehtimään sotapäällikköä; jos olisi esitetty kuinka suurta loistoa hyvänsä, jollaista ei edes komeuden haluinen itäkään ollut ennen nähnyt; niin moni näistä juomasankareista olisi kuitenkin jatkanut häpeällistä lepoansa sohvalle siinä asennossa, johon he itse olivat kaatuneet tai johon välinpitämättömät orjat olivat heidät huolettomasti heittäneet. Heidän olisi ollut jokseenkin yhtä helppo ottaa osaa tämänpäiväisiin vastaanottojuhlallisuuksiin kuin taiteilijain työhuoneessa olevien vahamallien olisi nousta ja höyhenhattu päässä tepastella valssin tahdissa.

Mutta eivät sentään kaikki mässäjät olleet tuollaisessa alennuksen tilassa. Kun aamukoite alkoi katsella sisään salin kattoikkunoista, nousi Messala ja otti seppeleen päästään, merkiksi, että pidot nyt olivat lopussa. Sitte hän kääri viittansa ympärilleen, katsahti vielä kerran näyttämöä ja läksi sanaakaan sanomatta asuntoonsa. Tuskinpa olisi Cicero voinut arvokkaammasti lähteä koko yön kestäneestä senaattorien neuvottelusta.

Kolmen tunnin kuluttua astui kaksi pikasanoman kulettajaa hänen huoneesensa ja otti hänen kädestään kumpikin sinetillä lukitun käärön, joissa oli yhtäläiset kirjeet Valerius Gratukselle, joka yhä vielä asui Caesareassa. Helppo kyllä on ajatella, että kirjeiden varma ja nopea perille vienti oli varsin tärkeä. Toisen sanansaattajan piti matkustaa meritse, toisen maitse, ja molempien niin kiireesti kuin mahdollista.

Lukijan on välttämätön saada täysi tieto tästä niin huolellisesti lähetetystä kirjeestä. Tällainen se oli:

Antiokiasta XII Kal. Jul.

Messala Gratukselle.

Midas ystäväni!

Minä pyydän ensinnäkin, että olet pahastumatta alkusanoista, koska hyvin tiedät, että ne johtuvat rakkaudesta ja kiitollisuudesta ja samalla näyttävät minun myöntäväni, että sinä olet onnellisin kaikista miehistä.

Midas ystäväni!

Minulla on kerrottavana sinulle hämmästyttävä tapaus, joka, vaikka se vielä osaksi perustuukin ainoastaan arvaamisiin, kuitenkin epäilemättä ansaitsee heti huomioon ottamista.

Salli minun ensin virkistää muistiasi. Johdata mieleesi, että monta vuotta sitte asui Jerusalemissa muuan ruhtinasperhe, ikivanhaa sukua ja suunnattoman varakas. Sen nimi oli Hur. Jos muistisi olisi jo jotenkuten heikennyt, niin sinulla, ell'en erehdy, on päässäsi arpi, joka voi sitä tässä asiassa virkistää.

Herättääkseni osanottoasi asiaan kerron nyt lisäksi: Rangaistukseksi murhan yrityksestä sinua vastaan — omantunnon rauhan tähden estäkööt jumalat niin tapahtumasta, että tulisi näytetyksi sen olleen vain sattumaa! — otettiin koko perhe kiinni ja tuomittiin kaikki, ja heidän omaisuutensa pantiin takavarikkoon, ja semminkin, Midas veljeni, kun se menettely saavutti keisarin suostumuksen, joka on yhtä oikea kuin viisaskin — älköön hänen alttareiltansa koskaan puuttuko kukkakaunistusta! — ei meidän suinkaan tarvitse hävetä niitä summia, jotka meille tulivat siitä lähteestä, enkä minä koskaan lakkaa olemasta sinulle kiitollinen, en ainakaan niin kauan, kuin minä saan kuten nyt häiritsemättä nauttia omaa osaani.

Sinun viisautesi paremmaksi todistukseksi minä vielä muistutan, että sinä Hur-suvun jäseniä kohtaan ryhdyit sellaisiin toimiin, jotka meistä molemmista silloin näyttivät tehokkaimmilta pyrintömme perille pääsemiseksi; päätimme näet olla vaiti ja jättää heidät välttämättömän, vaan luonnollisen kuoleman omiksi. Muistathan, mitä käskit tehdä pahantekijän äidille ja sisarelle, ja jos minä nyt luonnollisen uteliaisuuden pakosta haluan tietää, ovatko he vielä elossa vaiko jo kuolleet, niin samalla tunnen siksi hyvin rakastettavuutesi, hyvä Gratus, ettei minun ollenkaan tarvitse epäillä sinun avuliaisuuttasi tässä kohdassa.

Lähimmin asiaan koskevana kohtana minä kuitenkin rohkenen muistuttaa, että itse rikoksen tekijä tuomittiin elinajakseen kalereille. Tämä tosiasia soveltuu myöskin tekemään sen, jota nyt juuri aion kertoa, sitä ihmeellisemmäksi, kun minä täten tunnustan omin silmin nähneeni kirjallisen todistuksen, että hänet oli jätetty eräisen kaleriin sitä komentavan tribunin haltuun.

Eikö uteliaisuutesi nyt ala kiihtyä, kelpo frygialainen?

Jos otetaan lukuun airoon tuomitun elämän raja, pitäisi sen niin oikein tuomitun pojan jo olla kuollut taikka, puhuakseni selvemmin, olisi meren kolmesta tuhannesta nymfistä jonkun pitänyt jo ainakin viisi vuotta sitte valita hänet puolisoikseen. Jos suot anteeksi hetkellisen herkkätuntoisuuden, niin luulenpa, sinä kunnollisin ja hellin miehistä, että hänen syystä kyllä pitäisi levätä kauneimman vedenneitosen sylissä, koska minä rakastin häntä lapsena hänen kauniin muotonsa tähden, niin että minä, kun ihmettelyni oli korkeimmillaan, sanoin häntä Ganymedeeksi. Luullen häntä todella jo kuolleeksi olen minä elänyt viisi vuotta levossa ja viattomasti nauttien omaisuutta, josta minun on tavallansa kiittäminen häntä. Minä tunnustan tämän kiitollisuusvelkani, tahtomatta siltä vähentää kiitollisuuttani sinua kohtaan.

Mutta nyt tulen esitykseni viehättävimpään kohtaan.

Viime yönä ollessani juomakuninkaana juhlassa, joka toimitettiin muutamain Roomasta äsken saapuneiden ystävien kunniaksi, joiden nuoruus ja kokemattomuus herätti minussa sääliä, sain kuulla omituisen historian. Kuten tiedät, tulee tänne tänään konsuli Maxentius johtamaan täältä sotaretkeä partilaisia vastaan. Kunnianhimoisten nuorten miesten joukossa, jotka seuraavat häntä, on duumviri Kvintus Arrius vainajan poika. Minä sain aiheetta hankkia hänestä perinpohjaisempia tietoja. Kun Arrius läksi ahdistamaan merirosvoja, joiden tappio korotti hänet kunniaan ja maineesen, ei hänellä ollut mitään perhettä. Palatessaan siltä meriretkellä hän toi kanssansa perillisen. Säilytä nyt levollisuutesi, kuten sopii niin monen talentin omistajalle. Poika ja perillinen, josta puhun, on sama Ben-Hur, jonka jo olisi pitänyt viisi vuotta sitte kuolla aiopenkillä, mutta joka nyt palaa varakkaana ja arvokkaana, ja joka Rooman kansalaisena ehkä... No niin, sinullahan on liian vakava asema kauhistuaksesi. Mutta minä, oi Midas, minä olen vaarassa, ja missä, ei minun tarvitse selittää sinulle. Kukapa syyn tietäisi, ell'et sinä.

Tähän sinä kaiketi sanot vain: joutavaa lorua!

Kun Arrius, tämän kauniiden Okeanidien sylistä päässeen ilmiön kasvatusisä, oli taistelemassa merirosvoja vastaan, upposi hänen laivansa ja kaikki, jotka siinä olivat, paitsi kaksi: Arrius itse ja tämä hänen perillisensä.

Upseerit, jotka pelastivat heidät laudalta, jolla he uiskentelivat, sanovat tribunin kumppanin olleen nuoren miehen, jolla laivan kannelle nostettaessa oli yllä kaleriorjan puku.

Tämän pitäisi toki vaikuttaa, mutta sinä kaiketi sanot uudestaan: joutavaa lorua! Minä sanon sinulle, hyvä Midas, että minä eilen onnellisesta sattumasta — siitä minä olen onnen jumalattarelle velkaa lupauksen — kohtasin Arriuksen salaperäisen pojan, niin että näin hänet ihan läheltä, ja minä täten varmimmasti vakuutan, vaikk'en minä häntä silloin tuntenut, että hän on se Ben-Hur, joka vuosikausia oli minun leikkikumppanini, sama Ben-Hur, joka, jos hän on mies, tietysti juuri tänäkin hetkenä, minun kirjoittaessani tätä, mietiskelee koston — niin ainakin minä tekisin hänen sijassaan — koston, joka ei tyydy vähempään kuin henkeen, koston isänmaan, äidin, sisaren ja omasta puolestaan ja — minä sanon sen vasta ihan viimeksi, vaikka sinun käsityksesi mukaan minun olisi pitänyt sanoa se ensinnä kaikista — koston hävitetyn omaisuutensa tähden.

Ja nyt, paras hyväntekijäni ja ystäväni, Gratus, katsoen sinun vaarassa oleviin sesterioihisi, joiden kadottaminen olisi suurin onnettomuus, mikä voi kohdata ketään, joka on niin ylhäisessä asemassa kuin sinä — nyt, sanon minä, luulen jo sinun lakkaavasi turvautumasta tuohon "joutavaan loruun", ja olevasi taipuvainen miettimään, mitä on tehtävä näin

kiireisessä pulassa.

Katson sopimattomaksi kysyä sinulta mitä on tehtävä. Anna minun ennemmin sanoa, että minä antaudun sinun suojelukseesi taikka vielä paremmin: sinä olet minun Ulysseeni, jonka asia on antaa minulle järkeviä neuvoja.

Minusta on huvittavaa mielessäni kuvitella, mitenkä sinä, kun tämä kirje saapuu sinulle, ensi kerralla vakavana luet sen läpi ja sitte hymyillen. Mutta tottahan epäilyksesi viimein loppuu, ja kun sinä teet päätöksen, millaisen hyvänsä, niin tottahan se osoittaa Merkuriuksen viisautta ja Caesarin nopeutta toimeen ryhtyessä.

Aurinko on nyt noussut kaikessa loistossaan. Kahden tunnin kuluttua lähtee kaksi pikakulkijaa minun kammaristani, kummallakin kopia tästä mukanaan. Toinen matkustaa maitse, toinen meritse, sillä niin tärkeä on minusta sinun saada nopea ja tarkka tieto vihollisemme ilmestymisestä tähän roomalaisen maailmamme osaan.

Minä odotan täällä sinun vastaustasi.

Ben-Hurin olopaikka tietysti riippuu hänen esimiehestään konsulista. Vaikka konsuli varustautuisi yöt päivät, ei hän pääse täältä lähtemään kuukauden päiviin. Tiedäthän sinä, mitä merkitsee armeijan kokoaminen ja varustaminen, sellaisen armeijan, jonka tulee toimia autiossa, kaupungittomassa maassa.

Minä näin juutalaisen eilen Dafnen metsikössä, ja joll'ei hän nyt ole siellä, oleskelee hän varmaankin jossain lähellä, joten minulle käy helpoksi pitää häntä silmällä. Jos sinä kysyisit, missä hän nyt on, luulen voivani ihan varmaan sanoa, että hän on vanhassa palmustossa sheikki Ilderimin teltassa, joka kavaltaja ei voi kauan säilyä meidän mahtavalta kädeltämme. Älä ihmettele, jos Maxentius ensi työkseen vie sen arabialaisen laivaan ja lähettää Roomaan.

Minusta on erittäin tärkeätä että sinä saat tietää juutalaisen olinpaikan, koska se voi olla suurimmaksi hyödyksi, kun rupeat mietiskelemään, mitä on tehtävä, sillä minä, joka olen jo oppinut niin paljon ja mielessäni kuvittelen vaurastuneeni sen opin avulla viisaudessa, tiedän, että joka suunnitelmassa, joka koskee ihmistoimia, kolme asiaa on aina otettava lukuun: aika, paikka ja keinot.

Jos katsot Antiokian sopivaksi paikaksi, niin älä yhtään epäile uskoa asiaa paraimmalle ystävällesi, joka myöskin toivoisi olevansa sinun taitavin oppilaasi.

Messala.

II LUKU.

Valmistukset.

Jotenkin samaan aikaan, kuin pikasanoman viejät läksivät kirjeiden kanssa Messalan luota, (joka tapahtui aikaisin aamusella), Ben-Hur astui Ilderimin telttaan. Hän oli käynyt virvoitukseen uimassa ja sitte syönyt aamiaista. Nyt esiintyessään hän oli puettu hihattomaan alustunikkaan, jonka helma tuskin ulottui polviin asti. Sheikki tervehti häntä sohvalta.

"Rauha olkoon sinulle, Arrius!" hän sanoi, ihmettelyä sekä äänessä että katseessa, sillä hän ei ollut vielä koskaan katsellut täydellisempää kukoistavan, voimakkaan, turvallisen miehuuden kuvaa. "Terve tuloa! Hevoset ovat valmiit, kuten minä itsekin. Entä sinä?"

"Rauhaa, jota minulle toivotat, minä toivotan sinulle takaisin, hyvä sheikki. Kiitän sinua hyväntahtoisuudestasi. Minä olen valmis."

Ilderim paukutti käsiään.

"Minä tuotan hevoset esiin. Käy istumaan."

"Ovatko ne jo valjaissa?"

"Eivät."

"Niinpä pyydän saada itse tehdä sen. Minun on tarpeen tutustua sinun arabialaisiisi. Minun pitää osata puhutella joka hevosta nimeltä, pitää tutkia niiden luonteet, sillä ne ovat kuin ihmisetkin; jos ne ovat tuliset, täytyy niitä torua; jos ovat pelkurit, pitää kiitellä ja hyvittää. Kantakoot palvelijat vain esiin valjashihnat."

"Entä vaunut?" sheikki kysyi.

"En minä niistä huoli vielä tänä päivänä. Anna minulle sen sijaan viides hevonen, jos sinulla on joutavaa; mutta ilman satulaa sen pitäisi olla ja yhtä nopea kuin toiset."

Ilderim kummasteli yhä enemmän ja antoi heti käskyt palvelijoille.

"Antakaa", hän sanoi, "valjaat neljälle ja suitset Siriukselle."

Ilderim nousi sohvalta.

"Sirius on lemmikkini ja minä hänen. Me olemme olleet 20 vuotta kumppaneina teltassa, taistelussa ja aavikon kaikissa oloissa. Minä näytän hänet sinulle."

Hän veti syrjään esiripun teltan keskeltä, ja Ben-Hur astui sen alitse. Hevoset tulivat yhdessä ryhmässä häntä vastaan. Yksi, jolla oli pieni pää, loistavat silmät ja kaareva kaula, leveä rinta ja tuuhea harja, hirtahti iloisesti, kun näki sheikin.

"Kelpo heponi", sanoi vanhus, silitellen sen tumman ruskeaa päätä, "hyvää huomenta." Sitte kääntyen Ben-Huriin päin hän jatkoi hyvillään: "Tämä on Sirius, noiden neljän muun isä. Mira, äiti, odottelee meidän paluutamme, sillä hän on liian kallisarvoinen tällaisen seudun vaaroihin, jossa on mahtavampia käsiä kuin minun. Hyvin myöskin epäilen, että heimokuntani sietäisi sen poissa oloa. Mira on sen kunnia; koko heimo jumaloihsee sitä; he vain nauraisivat, vaikka hän nelistäisi heidän päällitsensä. Kymmenen tuhatta ratsumiestä, aavikon poikaa, kysyy tänäkin päivänä: oletko kuullut, miten Mira jaksaa? ja kun siihen vastataan: hyvin, kajahtaa heidän huutonsa: Jumala on hyvä! Siunattu olkoon hän!"

"Mira ja Sirius ovat tähtien nimiä, eikö niin?" kysyi Ben-Hur, tarjoten kämmentänsä kullekin hevoselle erittäin.

"Niin, miksikä ei?" Ilderim vastasi. "Oletko koskaan öiseen aikaan oleskellut aavikolla?"

"En."

"Sittepä et tiedä, miten paljon me arabialaiset luotamme tähtiin. Kiitollisuudesta me lainaamme niiden nimiä lemmikeillemme. Kaikilla minun esi-isilläni oli oma Miransa kuten minullakin, ja nämä heidän lapsensa ovat myöskin tähtiä. Tuossa on Rigel ja tuossa Antares; se on Atair ja se, joka nyt juuri tulee luoksesi, on Aldebaran; nuorin, mutta ei siltä huonoin. Hän vie sinua vastatuuleen niin, että suhisee korvissasi kuin Akaba; hän, Salomon kunnian kautta, menee, mihin sinä vain tahdot, sinä Arriuksen poika! Hän vie sinut vaikka leijonan kitaan, jos vain itse uskallat."

Valjaat tuotiin. Ben-Hur sovitteli ne omin käsin hevosille, talutti itse ne ulos teltasta ja kiinnitti ohjat.

"Tuokaa Sirius tänne!" hän sanoi.

Eipä arabialainenkään olisi notkeammin hypähtänyt juoksijan selkään.

"Ja antakaa nyt minulle ohjat!"

Hän sai ne ja selvitteli huolellisesti.

"Minä olen valmis, hyvä sheikki", hän sanoi. "Opastakoon joku meitä kedolle ja lähetä muutamia miehiä tuomaan vettä."

Alku näytti käyvän hyvin. Hevoset eivät pelänneet yhtään. Näytti jo äänetön ystävyysliitto vallitsevan heidän ja uuden ajajan välillä, joka teki tehtävänsä niin levollisesti ja varmasti, että se herätti luottamusta. Ben-Hur piti hevoset tarkasti siinä järjestyksessä, kuin niiden tuli olla vaunujenkin edessä, hän itse vain nyt istui Siriuksen selässä eikä seisonut vaunuissa. Ilderim sai rohkeutta; hän kampaeli partaansa ja hymyili tyytyväisesti, mumisten: "Hän ei ole mikään roomalainen, Salomon kunnian kautta, ei." Hän seurasi jalkaisin, ja hänen jälestään tulvi koko dowarin väki, miehet, naiset ja lapset, kaikki yhtä levottomina kuin hän itsekin, mutta ei yhtä luottavaisina Ben-Huriin.

Se kedon paikka, jolle hän saapui, oli kyllin tilava ja täydellisen sopiva ajoharjoituksiin, johon Ben-Hur heti ryhtyi, antaen nelivaljakon ensin hiljaa juosta suoraan, mutta sitte kiertää suurissa piireissä. Vähän kiiruhdettuaan hän sitte antoi niiden juosta täyttä vauhtia ja viimein nelistää. Kohta hän jo pienensi

juoksupiiriä, ohjasi hevosta säännöttömästi sinne tänne, oikealle ja vasemmalle ja eteen päin, lakkaamatta. Tunnin kuluttua hän hiljensi vauhdin ja ajoi hiljaa Ilderimin eteen.

"Työ on tehty", hän sanoi. "Nyt tarvitaan vain harjoitusta. Minä onnittelen sinua tällaisista palvelijoista. Katsos", hän jatkoi, laskeutuen maahan ja mennen hevosten luo, "karvan loisto on vielä ihan pilkuton, ja ne hengittävät yhtä levollisesti kuin ajon alussa. Minä onnittelen sinua, ja huonostipa kävisi, jollemme" — hän katsoi loistavin silmin vanhusta kasvoihin — "joll'emme saisi iloita voitostamme ja..."

Hän vaikenä äkisti ja kumarsi, posket punottavina. Nyt hän vasta huomasi sheikin sivulla vanhan egyptiläisen sauvansa nojassa ja kaksi hyvin hunnutettua naista. Toiseen heistä hän katsahti vielä uudestaan ja sanoi sykkivin sydämmin itsekseen: "hän se on, egyptiläinen tyttö!" Ilderim täydensi hänen lauseensa: "voitostamme ja kostostamme!"

Sitte hän jatkoi kovemmin: "Minä en ole peloissani; päin vastoin jo iloitsen edeltä päin. Arrius, sinä juuri olet sellainen mies, kuin minä olen toivonut. Olkoon vain loppu alun kaltainen, niin saatpa nähdä, mitä arabialaisen kädessä piilee, kun hänellä on kykyä palkita."

"Kiitos, hyvä sheikki", vastasi Ben-Hur kainosti, "tuota nyt palvelijoillasi vettä hevosille."

Hän juotti hevoset omin käsin, nousi jälleen Siriuksen selkään ja ryhtyi harjoittelemaan uudestaan, enentäen vauhtia hiljaisesta juoksusta pikajuoksuun ja nelistykseen. Viimein hän kiihdytti kunnan juoksijat vielä kiireempään ja lopuksi perin huimaavaan vauhtiin. Näytelmä tuli nyt tosiaankin viehättäväksi, ja käsien paukutus palkitsi taitavaa ohjien käyttöä. Nelivaljakon ihmettely yhä eneni, joko se sitte lensi suoraan tai säännöttömästi mutkistellen. Yhtäläisyyttä, voimaa, suloutta ja eloa oli kaikissa sen liikkeissä, vaan ei vähintäkään liian ponnistuksen eikä väsymyksen merkkiä. Tämä ihmettely oli niin vapaa kaikesta säälistä tai moitteesta, kuin olisivat katsojat katselleet pääskysiä iltalennossaan.

Keskellä harjoituksia ja katsojain ihmettelyä saapui Malluk sinne etsimään sheikkiä.

"Minulla on sanoma sinulle, sheikki", hän sanoi eräänä silmänräpäyksenä, jota luuli sopivaksi puhutteluun, "sanoma kauppias Simonideelta."

"Simonideelta!" huudahti arabialainen. "Hyvä! Vieköön Abaddon kaikki hänen vihollisensa!"

"Hän käski minun ensin toivottamaan sinulle pyhän Jumalan rauhaa", Malluk jatkoi, "ja sitte antamaan sinulle tämän kirjan sekä pyytämään, että sinä lukisit sen heti paikalla."

Ilderim mursi heti siinä paikassa sinetin kääröstä, jonka Malluk antoi hänelle, ja otti hienosta liinakotelosta kaksi kirjettä sekä alkoi niitä silmäillä.

N:o 1.

Simonides sheikki Ilderimille.

Hyvä ystävä! Ole vakuutettu, että sinulla minun sydämmessäni on ensimmäinen sija. Sinun teltassasi oleskelee kaunismuotoinen nuorukainen, joka sanoo itseään Arriuksen pojaksi ja onkin hänen ottopoikansa. Hän on minulle hyvin rakas. Hänen elämänsä historia on merkillinen. Tule minun luokseni tänään tai huomenna, niin minä kerron sinulle sen ja saan sinulta neuvoja. Anna hänen saada, mitä hyvänsä hän haluaa, ellei se ole vastoin kunniaa. Jos tarvitaan jotakin korvausta, niin minä suoritan kaikki. Mutta pidä salassa, että minä suosin nuorukaista.

Muista vielä minun tervehdykseni toiselle vieraallesi. Hän, hänen tyttärensä, sinä itse ja kaikki, jotka valitset seuraasi, olette näytäntöpäivänä minun vieraani. Minä olen jo vuorannut paikat!

Rauha olkoon sinulle ja omaisillesi!

Miksipä muuksi, ystäväni, sanoisinkaan itseäni kuin sinun ystäväksesi.

Simonides.

N:o 2.

Simonides sheikki Ilderimille.

Hyvä ystävä! Minä lähetän sinulle jonkun sanan suuren kokemuksen varastosta.

On varoitusmerkki kaikille, jotka eivät ole roomalaisia, jos heillä on tavaraa tai rikkautta, joka saattaisi tulla ryöstetyksi: ylhäisen ja suurivaltaisen, roomalaisen tulo suureen kaupunkiin.

Konsuli Maxentius saapuu tänne tänään.

Ota varoitukseni vastaan.

Vielä toinen neuvo.

Salaliitossa pitää olla herodianit osamiehinä, ennen kuin se tulee vaaralliseksi sinulle, hyvä ystävä. Sinulla on suuria maita heidän alueensa sisällä.

Lähetä jo tänä aamuna sana uskotuillesi, jotka vartioivat maantietä Antiokiasta etelään päin, ja käske heidän tutkia kaikkia meneviä tai tulevia sanansaattajia. Jos tavataan yksityiskirjeitä, joissa puhutaan sinusta tai sinun oloistasi, täytyy sinun ehdottomasti lukea ne.

Sinun olisi jo eilen pitänyt saada tämä sanoma minulta, mutta ei se vielä nytkään ole liian myöhäinen, jos sinä vain toimit nopeasti.

Jos sanansaattajia on tänä aamuna lähtenyt Antiokiasta, voivat sinun sanansaattajasi toisia teitä ehtiä heistä edelle sinun käskyillesi.

Polta tämä minun kirjeeni viivyttämättä heti, kun sen olet lukenut.

Ystäväsi Simonides.

Ilderim luki kirjeet kahteen kertaan, pani ne takaisin liinapäällykseen ja kätki kaikki vyöhönsä.

Harjoitusta oli kentällä kestänyt kaksi tuntia, mutta se loppui nyt. Ben-Hur ajoi taas käyttöä Ilderimin eteen.

"Jos sallit, sheikki, niin vien hevoset takaisin teltaan ja vielä tänä iltana kerran koettelen niitä."

Ilderim astui hänen vieressään, kun hän ratsasti Siriuksella. "Ne ovat sinun hallussasi siihen asti, kun kilpailut ovat ohitse", hän sanoi. "Sinä olet kahdessa tunnissa saanut niillä aikaan, mitä roomalainen — shakaalit syökööt hänen luunsa lihattomaksi! — ei saanut yhtä monessa viikossa. Me voitamme totta totisesti."

Päästyään teltan luo Ben-Hur viipyi hevosten luona, kunnes niitä oli kylliksi hoideltu. Uituaan järvessä ja juotuaan pikarin arrakkia sheikin kanssa, joka oli varsin hyvillään, hän jälleen pukeutui juutalaispukuunsa ja astuskeli Mallukin kanssa palmumetsään.

Siellä he kauan keskustelivat, taikka oikeastaan vain Ben-Hur enimmäkseen puhui.

"Minä annan sinulle", hän sanoi, "kirjallisen käskyn, jolla saat periä matkatavarani sillan läheisestä majatalosta joen tältä puolen. Toimita ne minulle tänään, jos on mahdollista. Ja sitte, hyvä Malluk, jos vain en tuota sinulle liikaa vaivaa..."

Malluk vakuutti olevansa halukas palvelemaan.

"Kiitos, Malluk, kiitos! minä pidän kiinni sanastasi, muistaen, että olemme saman kansan lapsia ja että vihollinen on roomalainen. Siispä aluksi, koska sinä olet liikemies, jota, kuten pelkään, sheikki Ilderim ei ole..."

"Harvoinpa kukaan arabialainen", sanoi Malluk vakavasti.

"En minä epäile heidän viekkauttansa, Malluk. Kuitenkaan ei varovaisuus ole vahingoksi. Ett'ei jäisi mitään kilpa-ajon estettä, eikä viekkautta olisi tiellä, olisin erittäin paljon rauhallisempi, jos sinä kävisit kilparadan konttorissa katsomassa, että sheikki on tehnyt kaikki määrätyt temput. Jos myöskin saisit kopion säännöistä, olisi minulle siitä suuri hyöty. Sitä paitsi minun täytyy saada tietää, mitä väriä minun tulee käyttää, ja ennen kaikkea sen kohdan numero, josta minun on lähdettävä ajamaan. Jos se on Messalan paikan vieressä, niin on kaikki hyvin; joll'ei ole, niin koeta vaihtaa, että pääsen roomalaisen viereen. Onko sinulla hyvä muisti, Malluk?"

"On se välistä pettänyt, Arriuksen poika, mutta ei koskaan, milloin sitä on sydän ollut auttamassa, kuten nyt."

"Sittepä uskallan antaa sinulle vielä yhden asian toimitettavaksi. Minä näin eilen, että Messala oli

ylpeä vaunuistaan, ja syystä kyllä, sillä paraatkaan keisarin vaunut tuskin ovat niitä paremmat. Etkö voi olla katselevinasi niiden koristuksia, saadaksesi tietää, ovatko ne keveät vai raskaat. Minä tahtoisin tietää niiden oikean painon ja suuruuden, ja, Malluk, jos et saisikaan selkoa mistään muusta, niin hanki ainakin tarkka tieto, miten korkealla pyöräin akseli on maasta. Ymmärräthän, Malluk? Minä en tahdo, että hänellä olisi mitään varsinaista etua minua vastaan. En pidä mitään lukua vaunujen komeudesta; jos minä voitan hänet niissä vaunuissaan, tulee nöyrytyksensä vielä katkerammaksi ja minun voittoni täydellisemmäksi. Jos sitä vastoin hänen puolellaan on todellisia etuja, täytyy minun tietää ne."

"Kyllä ymmärrän", Malluk vastasi, "sinä tahdot, että minä mittaan matkan akselista maahan."

"Oikein, Malluk, ja minä iloitsen, että se onkin viimeinen asiani. Palatkaamme nyt dowariin."

Teltan ovella he tapasivat palvelijan kaatamassa äsken käynnyttä palmuviiniä savusta mustuneihin astioihin ja pysähtyivät virkistämään itseänsä sillä juomalla. Kohta sen jälkeen Malluk palasi kaupunkiin.

Heidän poissa ollessaan oli sheikki lähettänyt matkalle taitavan ratsumiehen viemään Simonideen ehdottamia käskyjä. Se oli arabialainen, eikä hänellä ollut mukanaan mitään kirjallista sanomaa.

III LUKU.

Järvellä.

"Iras, Baltasarin tytär, lähettää sinulle tervehdyksen ja sanoman", lausui eräs palvelija Ben-Hurille, joka lepäsi teltassa.

"Annas minun kuulla hänen sanomansa."

"Hän kysyy: tahdotko lähteä hänen kanssansa järvelle?"

"Minä itse tuon vastauksen, sano niin hänelle."

Ben-Hur sai kenkensä, ja parin minuutin kuluttua hän jo oli menemässä kauniin egyptiläistytön luo. Vuorten varjot laskeutuivat hitaasti palmumetsikköä kohti, sikäli kuin ilta kului. Etäältä puiden väliltä kuului lammaskellojen kilinää, karjan ammuntaa ja paimenten huutoja, kun he toivat kotiin suojattejansa. Elämä tässä palmumetsässä oli kaikin puolin paimentolaiselämää, saman kaltaista kuin aavikon huonommillakin laitumilla.

Sheikki Ilderim oli ollut katsomassa iltapäivän harjoitusta, joka oli ollut samanlaista kuin aamullakin, ja sitten lähtenyt kaupunkiin Simonideen luo. Hän aikoi palata yön tullessa, mutta koska hänellä oli paljo keskusteltavaa ystävänsä kanssa, oli palaaminen melkein mahdoton. Ben-Hur, siten yksikseen jääneenä, oli pitänyt huolta hevosten hoitелusta, virvoittautunut uimisella, vaihtanut puvun, joka hänellä oli ollut harjoituksessa, tavalliseen, kokonaan valkoiseen, jollainen soveltui oikealle sadduseukselle. Hän söi aikaisin illallista ja tunsu, nuoruudesta voimakas kun olikin, täydellisesti virkistyneensä kovasta ponnistuksesta, jonka oli kestänyt.

Ei ole viisasta eikä rehellistä olla tunnustamatta kauneuden valtaa. Ei kukaan hienotuntoinen sielu voi olla tuntematta sen vaikutusta. Historia Pygmalionista ja hänen kuvapatsaastaan on yhtä luonnollinen kuin runollinenkin. Kauneus on itsessään suuri voima, ja Ben-Hur tunsu nyt olevansa sen lumouksen alaisena.

Egyptiläinen Iras oli hänestä erinomaisen kaunis sekä kasvoiltaan että vartalolta. Ajatuksissaan hän yhä vielä kuvaili häntä sellaiseksi, kuin hän oli lähteellä ollut. Hänen äänensä lumous tuntui sitä suloisemmalta, kun kiitollisuuden kyneleet olivat sitä verhonneet; hänen silmänsä, nuo suuret, mustat, mantelin muotoiset gasellin-silmät, joista näkyi hänen kotoperänsä, kuvastivat mielialaa paljoa kaunopuheisemmin, kuin sanat koskaan voivat tehdä. Ajatella häntä oli sama kuin maalata eteensä hoikka, pitkä olento, miellyttävä, hienotapainen, runsaasti pitseillä koristeltu; olento, joka tarvitsi vain vastaavaisen sielun, tullakseen Sulamitin tavalla ja samassa merkityksessä yhtä pelättäväksi kuin hyökkäävä armeija. Toisin sanoen, milloin Iras johtui Ben-Hurin mieleen, silloin tämä, samalla hänen läheisyytensä vaikutuksesta, muisti Salomon korkeaa veisua. Se tunne sydämessä hän nyt meni tapaamaan häntä. Se mieliala ei ollut rakkautta, vaan ihmettelyä ja uteliaisuutta, jotka ovat rakkauden

edelläkävijät.

Venelaituri oli tehty ilman taiteen sääntöjä: lyhyet portaat ja silta ynnä muutamia lyhtypaaluja. Ben-Hur pysähtyi ylimmälle portaalle ihmettelemään näköä, joka levisi hänen silmänsä eteen.

Veden pinnalla lepäsi venhe keveänä kuin munankuori. Aitiopialainen, sama mies, joka oli ollut kamelin taluttajana Kastalian lähteellä, istui soututeljolla, yllä loistavan valkoinen puku, joka teki hänen mustan ihovärinsä vielä huomattavammaksi. Koko alus oli peitetty tyynyillä ja Tyron purppuraisilla matoilla. Iras itse istui perässä, kääriytyneenä indialaisiin saaleihin, jota paitsi hänellä oli yllä oikea pilvi hienoimpia huntuja ja nauhoja. Käsivarret olivat paljaat olkapäihin asti, ja muutenkin kuin muotonsa täydellisyydellä vetivät ehdottomasti puoleensa huomiota niiden asento, niiden ilmeikkäät liikkeet, kädet, sormetkin osoittivat suloa ja ajatusta. Olkapäitä ja kaulaa suojeli iltatuulelta avara huntu, kuitenkin niitä peittämättä.

Näitä yksityiskohtia Ben-Hur ei ehtinyt huomata katsahtaessaan häneen. Hän tunsi ainoastaan omituista huumausta, kuin olisi kova valo häntä häikäissyt, eikä se tunne ollut sellainen, kuin seuraa levollisesta ja arvosteleavasta katselemisesta. "Huulesi ovat kuin ruusuinen nauha; poskesi kuin granaattipuun omenat hiuksissasi. Nouse ylös, rakkaani, ja tule tänne. Sillä katso, talvi on kulunut, sade on ohitse. Kukat nousevat maasta; lintujen lauluaika on tullut ja tunturikyryhkyän ääni kuuluu meidän maassamme." Sellainen oli kauniin egyptiläisen vaikutus häneen.

"Tule", sanoi Iras, huomattuaan Ben-Hurin seisahtuvan, "vai pitääkö minun katsoa sinua huonoksi merimieheksi?"

Ben-Hur punastui. Tiesiköhän tyttö mitään hänen merielämästään? Hän astui portaat melkein yhdellä askeleella.

"Minä pelkäsin", hän sanoi, käyden istumaan hänen eteensä.

"Mitä pelkäsit?"

"Upottavani venheen", Ben-Hur hymyillen vastasi.

"Maltahan, kunnes pääsemme syvemmälle vedelle", sanoi tyttö, viittaamalla käskien orjaa soutamaan ulos.

Jos Cupido ja Ben-Hur olisivat olleet viholliset toinen toiselleen, ei Ben-Hur olisi koskaan ollut niin pahassa vaarassa kuin nyt. Iras istui siten, että Ben-Hurin täytyi välttämättä katsella tätä tyttöä, jonka hän oli mielessään jo korottanut Sulamit-ihanteeksi. Kun tytön silmät loistivat hänen silmiinsä, olisivat tähdet kyllä saattaneet sammua, hänen huomaamattansa. Yö tuli uskomattoman nopeasti kaikkialle muualle, mutta tytön katse levitti hänelle valoa. Ja kuten jokainen tietää, ei mielikuvituksella ole koskaan niin suurta valtaa peilityynellä vedenpinnalla hiljaisen ja kesälämpöisen taivaan alla kuin nuorukaisen ollessa sellaisessa seurassa. Helppo on sellaisena hetkenä huomaamatta luistaa jokapäiväisyydestä aatteellisuuden alalle.

"Anna minun ohjata", sanoi Ben-Hur.

"En", vastasi Iras, "sehän olisi olosuhteiden vaihtamista. Enkö minä pyytänyt sinua nousemaan kamelin selkään minulle seuraksi? Minä olen velassa sinulle ja alotan nyt sen maksamista. Sinä saat puhua ja minä kuuntelen, taikka minä puhun ja sinä kuuntelet; sinä saat ihan vapaasti valita, mutta minun asiani on valita, mihin päin lähdemme."

"Ja mihinkä sitte mennään?"

"Oletko peloissasi nyt taas?"

"Kaunis egyptiläinen, minä vain kysyin, mitä joka vanki ensiksi kysyy."

"Sano minua Egyptiksi."

"Ennemmin olkoon nimesi Iras."

"Sinä saat ajatella minua sillä nimellä, mutta puhutellessa sano Egyptiksi."

"Egypti on maa ja sillä tarkoitetaan suunnattoman monen ihmislapsen joukkoa."

"Niin, niin! Ja millainen maa!"

"Kyllä ymmärrän, me lähdemme nyt Egyptiin."

"Jospa olisi niin hyvin! Minä tulisin niin iloiseksi."

Iras huokasi sitä sanoessaan.

"Sinä et sitte pidä mitään lukua minusta", sanoi Ben-Hur.

"Ah, tiedänhän, ett'et sinä ole koskaan käynyt siellä."

"Niin on tosiaan."

"Oi, se on maa, jossa kaikki ovat onnelliset, jonne muu maailma haluaa, se on kaikkein jumalain äiti ja siitä syystä sanomattoman runsaasti siunattu. Siellä, oi Arriuksen poika, saavuttaa onnellinen vielä suurempaa onnea ja onneton, joka vain kerrankaan juo pyhän joen suloista vettä, hymyilee ja laulaa iloisesti kuin lapsi."

"Eikö siellä ole köyhiä kuten muualla?"

"Tosi köyhillä on Egyptissä vähimmät tarpeet", vastasi Iras. "He eivät halua muuta kuin välttämätöntä, ja miten vähä se on, ei kreikkalainen eikä roomalainen ymmärrä."

"Mutta minä en ole kreikkalainen enkä roomalainen."

Iras nauroi.

"Minulla on ruusutarha ja sen keskellä seisoo puu, joka on kukoistuksessaan rikkain kaikista. Mistä sen luulet olevan kotoisin?"

"Ruusujen kodosta Persiasta."

"Ei."

"Intiasta sitte."

"Ei."

"Ah, jostakin kreikkalaisesta saaresta."

"Minä sanon sen sinulle", Iras vastasi. "Eräs matkustaja löysi sen puoli kuolleena tien varrelta Refaimin tasangolta."

"Oo, Judeasta!"

"Minä istutin sen maahan, joka oli jäänyt kuivaksi Niilin veden palatessa takaisin joen uomaan, ja lauhkea etelätuuli, joka tuli aavikoilta, kasvatti sitä ja aurinko suuteli sitä säälivästi. Sillä tavalla se ei voinut olla juurtumatta eikä kukoistamatta. Minä voin nyt seisoa sen varjossa ja ottaa vastaan sen tuoksuvaa kiitosta. Israelin miehet ovat samanlaiset kuin ruusut. Missäpä he muualla kuin Egyptissä tulisivat täydellisiksi?"

"Mooses oli vain yksi miljooneista".

"Ei, olipa siellä yksi unenselittäjäkin. Unhotatko kokonaan hänet?"

"Kansaansa kohtaan ystävälliset faraot ovat kuolleet."

"Niin, se on totta. Joki, jonka varsilla he rakentelivat, laulaa nyt heidän hautavirttänsä, mutta sama aurinko lämmittää vielä samaa ilmaa samalle kansalle."

"Mutta Aleksandriahan on vain roomalainen kaupunki."

"Se on ainoastaan vaihtanut hallitsijaa, Caesar riisti siltä miekan, vaan jätti sen sijaan opin. Seuraa minua Brukeioniin, niin minä näytän sinulle kansakuntien koulun; Serapeionissa saat katsella täydellistä rakennustaidetta; kirjastossa voit lukea kuolemattomia teoksia; teatterissa kuulet kreikkalaisten ja hindulaisten sankarien urhotöitä; seuraa minua satamaan lukemaan kaupan voittoja; astu minun kanssani, Arrius, kaduille, silloin kun filosofit ovat pois hajautuneet samoin kuin kaikkien taiteiden ja tieteiden mestarit eikä mitään muuta ole jäljellä kuin päivän ilot, niin silloin saat kuulla kerrottavan kaikkea, mikä maailman alusta asti on huvittanut ihmiskuntaa, sekä lauluja, jotka eivät koskaan kuole."

Ben-Hur kuunnellessaan hänen sanojansa johtui muistelemaan sitä yötä, jolloin hänen äitinsä yhtä runollisesti ja innokkaasti puhui Israelin entisestä kunniaista.

"Nyt minä ymmärrän, minkä tähden tahdot, että sanoisin sinua Egyptiksi. Laulatko minulle laulun, jos puhuttelen sinua sillä nimellä? Minä kuulin sinun laulavan eilisiltana."

"Se oli hymni Niilille", Iras vastasi, "valitus, jota laulan, milloin tahdon kuvitella mielessäni tuntevani aavikkotuulta ja kuulevani vanhan rakkaan joen lainehtimista. Minä mieluisammin laulan sinulle hindulaisen laulun. Kun tulemme Aleksandriaan, niin vien sinut siihen kadun kulmaan, jossa voit itse kuulla sen laulun Gangeen tyttäreltä, samalta jolta minä sen opin. Kapila, josta se kertoo, oli mainiompia Intian tietäjistä."

Sitte hän alkoi laulunsa siten, kuin laulu olisikin hänen luonnollista kieltänsä.

Kapila.

I.

Kapila, niin nuori ja uskollinen,
Sun mainettas ahnehdin ma;
Siis kysyn, sua voitoistas onnitellen:
Kuink' uljuutes saavutit sa?
Kapila vain ohjaa ratsuaan,
Ja vakaana vastaus soi:
'S'ei pelkää ken kaikkia rakastaa;
Mun rakkaus urhoksi loi.
Kerran nainen soi sielunsa olemaan
Mun sieluni sieluna ainiaan;
Siit' urhollisuuteni sain.
Saat sinäkin — koetappa vain!'

II.

Kapila, niin vanha ja harmaa pää,
Mua kutsuu kuningatar;
Mutt' ennenkun lähden, oi selvitä tää:
Miten viisautes sinä sait?
Kapila näin tempelistään julistaa,
Näin erakon ääni soi:
'En saanut kuin ihmiset oppinsa saa
Mun uskoni viisaaksi loi.
Kerran nainen soi sydämens' olemaan
Sydämmeni sydännä ainiaan;
Näin viisauteni ma sain.
Saat sinäkin — koetappa vain.'

Ben-Hur ei vielä ehtinyt kiittää laulusta, kun venheen pohja kävi hiekkaan ja samassa jo keulakin tömähti rantaan.

"Nopea matka, oi Egypti!" huudahti Ben-Hur.

"Ja vielä lyhempi pysähdys", vastasi Iras, kun musta orja kovalla sysäyksellä työnsi venheen jälleen ulos vesille.

"Annatko nyt minun pitää perää?"

"Oo, en", sanoi Iras nauraen. "Sinua varten on kilpavaunut, minulle, venhe. Me olemme vain järven päässä, ja sen opin nyt sain, ett'ei minun enää pidä laulaa. Kun nyt olemme käyneet Egyptissä, niin lähtekäämme sitte Dafnen metsikköön."

"Ilmanko laulua tiellä?" kysyi Ben-Hur anovasti.

"Kerro minulle jotakin siitä roomalaisesta, jolta äskettäin pelastit meidät."

Se pyyntö vaikutti Ben-Huriin vastenmielisesti.

"Toivoistapa, että tämä olisi Niili", hän vastasi kierrellen. "Kuninkaat ja kuningattaret, jotka ovat maanneet niin kauan, ehkä tulisivat haudoistaan meille seuraksi."

"He olivat jättiläisiä ja arvattavasti upottaisivat venheemme. Lintukotolaiset sopisivat paremmin. Mutta kerro jotakin roomalaisesta.

Hän on varmaankin huono mies, vai kuinka?"

"En osaa sanoa."

"Onko hän ylhäistä sukua ja rikas?"

"Minä en tiedä, miten rikas hän on."

"Miten kauniit hänen hevosensa olivat, ja vaununkori kullattu ja pyörät elefantinluusta! Ja miten rohkea hän oli! Ihmiset nauroivat hänen pois ajaessaan, vaikka olivat olleet vähällä joutua pyöräin alle!"

Ja Iras nauroi sitä muistellessaan.

"Ne olivat roskajoukkoa", sanoi Ben-Hur katkerasti.

"Hän tietysti on niitä hirviöitä, joita sanotaan kasvavan Roomassa. Asuuko hän Antiokiassa?"

"Hän on kotoisin jostain itämailta."

"Egypti hänelle sopisi paremmin kuin Syria."

"Tuskinpa", Ben-Hur vastasi. "Kleopatra on kuollut."

Juuri silloin välähti lamppujen valo teltan ovista.

"Dowar!" Iras huudahti.

"Oo, sittehän emme ole käyneetkään Egyptissä. Minä en vielä nähnyt Karnakia, en Filaita enkä Abydoa. Tämä ei ole Niili. Minä olen vain kuullut intialaisen laulun ja uneksivana soudellut venheellä."

"Filai-Karnak. Sure ennemmin, ett'et nähnyt Ramesesta, joka on Abu-Simbelin luona. Mutta mitäpä varten sinä muuten surisitkaan? Laskekaamme rantaan; ja vaikka minä en voikaan laulaa", hän nauraen jatkoi, "koska olen kerran sanonut, että en tahdo, niin voin toki kertoa muutamia egyptiläisiä satuja."

"Kerro, kerro! Niin, siihen asti, kuin aamu koittaa, ja vielä iltaan ja seuraavaan aamuun asti!" sanoi Ben-Hur kiivaasti.

"Mistä minun satujeni pitäisi kertoa? Matematikoistako?"

"Oi, ei."

"Filosofeistako?"

"Ei, ei."

"Velhoista ja haltioista?"

"Jos tahdot."

"Sodasta?"

"Kerro siitä."

"Rakkaudesta?"

"Siitä myös."

"No, sittepä minä kerron rakkauden parannuskeinon. Tarina puhuu kuningattaresta. Kuuntele kunnioittavasti. Se papyrus, jolle Filain papit ovat kirjoittaneet sen, temmattiin naissankarimme omasta kädestä. Se on muodoltaan oikea ja sen täytyy olla tosi":

Ne-Ne-hofra.

I.

Ei ole mitään yhtäsuuntaisuutta ihmiselämässä.

Ei mikään elämä juokse suoraan kuin nuoran mukaan.

Säännöllisin elämä kehittyy ympyrässä ja loppuu alkukohtaansa, niin että on mahdoton sanoa: tämä on alku, tämä loppu.

Saastumattomat elämät ovat aarteita jumalan kädestä: hän kantaa niitä oikean kätensä nimettömässä.

II.

Ne-ne-hofra asui eräässä talossa lähellä Essouania, mutta lähempänä ensimmäistä Niilin koskea, niin lähellä, että ijäisen taistelun pauhina tärisytti rannan ja kallioiden välistä maata.

Hän kaunistui päivä päivältä, niin että ihmiset sanoivat hänestä kuten hänen isänsä puutarhan tulikukista: Mitenkähän kauniiksi hän tulee kukoistusaikanaan!

Hänen elämänsä jokainen vuosi oli uuden laulun alku, suloisemman kuin yksikään entinen.

Hän oli syntynyt avioliitosta, johon olivat yhtyneet pohjoinen, jota valtameri rajoittaa, ja etelä, joka ulottuu aavikkoihin asti kuuvuorien taakse; toinen antoi hänelle kiihkoa, toinen älyä; hänet nähdessään he molemmat hymyilivät ilosta ja sanoivat, ei niinkuin itsekkäät: "hän on minun!" vaan jalomielisesti: "hän on meidän."

Kaikki luonnon kauneus kunnioitti hänen täydellisyyttänsä ja iloitsi hänen olemassa olostaan. Kun hän astuskeli, niin linnut tervehdyksen pudistelivat siipiänsä; rajut tuulet muuttuivat suloisiksi lännen henkäyksiksi; valkoinen lotus-kukka nousi veden päälle häntä katselemaan; tyyni joki hiljensi kulkunsa; palmupuut nuokkuivat hänelle; ja kaikki näyttivät sanovan kukin tavallansa: "Minä annoin hänelle sulouteni; minä annoin hänelle iloisuuteni; minä annoin hänelle puhtauteni." Jokaisella oli jokin hyve antaa hänelle.

Kahdentoista vuoden ijässä Ne-ne-hofra oli koko Essouanin ilo: kun hän ehti kuudentoista vuoden ikään, oli hänen kauneutensa maine levinnyt yli koko avaran maailman; kahdenkymmenen vuoden ijässä ei hänelle koittanut ainoatakaan päivää, jona hänen ovensa eteen ei olisi tullut aavikoiden ruhtinaita nopeilla kameleilla tai Egyptin mahtavia kullasta välkkyvillä aluksilla; mutta palatessaan he kertoivat kaikkialla: "Minä olen nähnyt hänet: ei hän ole mikään vaimo, vaan Ator itse."

III.

Hyvän Menes-kuninkaan kolmestasadasta kolmestakymmenestä seuraajasta oli kahdeksantoista aitiopialaisia, ja niistä oli Oroites sadan ja kymmenen vuoden ikäinen. Hän oli hallinnut kuusikymmentä vuotta. Hänen hallitusaikanaan kansa kukoisti, ja maa oli täpö täynnä runsasta satoa ja vaurautta. Hän suosi viisautta, sillä hän käsitti sen arvon. Hän asui Memfissä, jossa hänellä oli paras palatsinsa, asehuoneensa ja aarreaittansa. Hän matkusti usein Butoon kysymään neuvoa Latonalta.

Hyvän kuninkaan puoliso koottiin isänsä tykö. Hän oli liian vanha kokonaan palsamoitavaksi. Kuningas oli rakastanut häntä suuresti eikä ollut lainkaan selvittä surustansa. Kerran eräs kolkilainen, joka oli sen huomannut, uskalsi sanoa hänelle:

"Oroites, minä ihmettelen, ett'ei niin viisas ja mahtava hallitsija tiedä parannuskeinoa sellaisesta surusta."

"Sanopa se minulle", kuningas käski.

Kolkilainen suuteli kolme kertaa lattiaa ja vastasi, tietäen, ett'eivät kuolleet voineet kuulla hänen sanojaan:

"Essouanissa elää Ne-ne-hofra, kaunis kuin itse Ator. Lähetä noutamaan häntä. Hän on lähettänyt pois kaikki ruhtinaat ja mahtavat ja, kukapa tietää, kuinka monta kuningasta; mutta kuka voisi sanoa mahtavalle Oroiteelle: ei?"

IV.

Ne-ne-hofra matkusti Niiliä pitkin myötävirtaan aluksessa, joka oli komeampi kuin siihen saakka oli koskaan nähty, saattajana joukko aseellisia veneitä, jotka olivat melkein yhtä tuhlaavasti koristellut. Koko Nubia ja Egypti ja lukematon joukko libyalaisia sekä paljo troglodytejä ja makrobeja Kuuvuorien tuolta puolen oli pystyttänyt telttansa pitkin joen rantoja katsellakseen tätä laivastoa, joka uiskenteli joen pinnalla tuoksuvain tuulien ja kullattujen airojen eteenpäin ajamana.

Kujaa pitkin, jonka kahden puolen oli sfinksien ja kaksisiipisten leijonain kuvapatsaita, kannettiin Ne-ne-hofra kantotuolissa Oroiteen luo, joka istui varta vasten tehdyllä valtaistuimella palatsinsa kuvakoristeisessa ovisalissa. Hän nosti hänet ylös ja pyysi viereensä istumaan, sovitteli koristuksia

hänen käsivarsiinsa, suuteli häntä, ja silloin Ne-ne-hofra oli kaikkein kuningatararten kuningatar.

Mutta tämä ei vielä riittänyt viisaalle Oroiteelle; hän tarvitsi rakkautta ja sellaista kuningatarta, joka olisi tuntenut itsensä onnelliseksi hänen rakkaudestaan. Sen tähden Oroites kanteli häntä käsillensä ja näytteli hänelle kaikki maansa, kaupunkinsa, palatsinsa ja alammaisensa, sotaväkinsä ja laivastonsa. Omin käsin hän talutti häntä aarreaittaansa ja sanoi: "Oi, Ne-ne-hofra, anna minulle vain yksikään rakkauden suutelo, niin katso, kaikki tämä on sinun!"

Ja luullen voivansa vast'edes tulla onnelliseksi, vaikk'ei silloin ollutkaan, hän suuteli Oroitesta yhden, kaksi, kolme kertaa — suuteli häntä kolme kertaa, vaikka olikin sadan ja kymmenen vuoden ikäinen.

Ensimmäisen vuoden Ne-ne-hofra oli sangen onnellinen, ja se kului nopeasti kuin siivillä; kolmantena vuotena hän tunsu itsensä onnettomaksi, ja se kului hitaasti kuin etanan matelu, ja silloin hän huomasi, että mitä hän oli luullut rakkaudeksi, olikin vain harhausta, jonka Oroiteen mahtavuus oli vaikuttanut. Hyväpä olisi ollut, jos sitä harhausta olisi kestänyt ainiaan. Ne-ne-hofran rohkeus haihtui; hän itki pitkät hetket, eivätkä hänen neitsyensä muistaneet yhtään päivää, jolloin hän olisi nauranut. Hänen poskiensa ruusuista oli jällellä ainoastaan tuhankarvainen kalpeus; hän kuihtui vähitellen, vaan varmasti. Muutamat sanoivat kostottarien kiusaavan häntä siitä, että hän oli ollut kova erästä kosijaansa kohtaan, ja toiset arvelivat häntä jonkun jumalan ahdistavan, joka kadehti Oroitesta. Olipa hänen kuihtumisensa syy mikä hyvänsä, ainakaan eivät velhojen loitsut voineet parantaa häntä, ja yhtä turhat olivat myöskin kaikki lääkäreiden määräykset. Ne-ne-hofra oli kuolemaan tuomittu.

Oroites valitsi hänelle holvin kuningatararten haudoista, kutsui taitavimmat kuvanveistäjät ja maalaajat Memfiisen ja käski heidän tehdä hautakappeli komeampi kuin kaikkein komein entisistä kuningasvainajain suurista haudoista.

"Sanos minulle, kaunis kuningatar", pyysi kuningas, jonka sata kolmetoista vuotta eivät olleet vielä yhtään vähentäneet hänen rakkautensa hehkua, "kerro minulle, mikä tauti sinua kuihduttaa ihan minun silmäini edessä."

"Sinä et enää rakasta minua, jos minä sen ilmasen", sanoi kuningatar pelosta vavisten.

"Enkö rakasta sinua! Minä rakastan sinua vielä tulisemmasti. Minä vannon sen Amenteen haltiajin ja Osiriin silmäin kautta! Puhu!" hän kiihotti innokkaasti kuin rakastaja ja mahtavasti kuin kuningas.

"No, kuule sitte, Ne-ne-hofra vastasi. Luolassa lähellä Essouania on erakko, vanhin ja pyhin lajiansa. Hänen nimensä on Menofa. Hän oli minun opettajani ja holhojani. Lähetä noutamaan häntä, Oroites, niin hän sanoo sinulle, mitä haluat tietää. Hän myöskin auttaa sinua löytämään lääkkeen minun surulleni."

Oroites nousi iloissaan ja mieleltään sata vuotta nuorempana kuin tullessaan oli.

V.

"Puhu", sanoi Oroites Menofalle Memfin palatsissa.

Menofa vastasi: "Mahtavin kuninkaista, jos olisit nuori, minä en vastaisi, koska elämä vielä on arvokas minulle; vaan, niin kuin nyt on, minä vastaan, että kuningatar muiden kuolevaisten tavalla siten sovittaa vanhaa rikosta."

"Rikosta!" kuningas tiuskasi, vihastuen.

Menofa kumarsi.

"Niin, itseänsä vastaan."

"Minä en osaa selittää arvoituksia", kuningas sanoi.

"Mitä minä sanon, ei ole arvoitus, kuten saat kuulla. Ne-ne-hofra kasvoi minun silmäini alla ja puhui minulle kaikki elämänsä tapaukset, muun muassa senkin, että hän rakasti isänsä puutarhurin poikaa Barbekia."

Ihmeellistä kyllä, alkoi Oroiteen ankara muoto muuttua lempeämmäksi.

"Se rakkaus sydämessään hän tuli sinun luoksesi, kuningas. Siitä rakkaudesta hän nyt kuolee."

"Missä se puutarhurin poika nykyään on?" kysyi Oroites.

"Essouanissa."

Kuningas meni ulos ja antoi kaksi käskyä. Toinen oli tämä: "Matkusta Essouaniin ja tuo tänne nuorukainen Barbek. Hänet löydät kuningattaren isän puutarhasta." Toinen oli tällainen: "Kokoo työväkeä, juhtia ja työkaluja ja tee minulle Kemmis-järveen saari, joka, vaikka kantaa temppeeliä, palatsia ja puutarhaa kaikenlaisine hedelmäpuineen ja viiniköynnöksineen, kuitenkin uipi, minne tuulet sitä vievät. Minä tahdon, että työ on valmis ennen kuin kuun levy alkaa vähetä."

Sitte hän sanoi kuningattarelle:

"Ole huoletta! Minä tiedän kaikki ja lähetin noutamaan Barbekia."

Ne-ne-hofra suuteli hänen kättänsä.

"Sinä saat hänet itsellesi. Vuoden aikaan ei kukaan häiritse teidän rakkauttanne."

Kuningatar suuteli hänen jalkojansa. Kuningas nosti hänet ylös ja suuteli häntä suulle. Posket rupesivat uudestaan kukoistamaan, purppura palasi Ne-ne-hofran huulille ja ilo hänen sydämeensä.

VI.

Ne-ne-hofra ja Barbek ajelehtivat vuosikauden tuulien mukaan saarensansa Kemmis-järvellä, joka oli tullut yhdeksi maailman ihmeistä. Ei mikään rakkauden asunto ole ollut kauniimpi sitä. He asuivat siellä vuoden näkemättä ketään, eläen ainoastaan rakkautensa ajatuksessa. Vuoden kuluttua kuningatar suurella komeudella palasi Memfin palatsiin.

"No, kumpaaako rakastat enemmän?" kuningas kysyi.

Hän suuteli häntä poskelle ja vastasi: "Ota minut takaisin, kuningas, minä olen parannut."

Oroites nauroi, vaikka olikin sadan ja neljäntoista vuoden ikäinen.

"Totta siis on, mitä Menofa sanoi, ha ha haa! rakkaustaudin lääke on rakkaus."

"Juuri niin", hän vastasi.

Äkisti kuninkaan käytös muuttui, ja hänen muotonsa tuli hirmuiseksi.

"Minä sitä en huomaa", hän sanoi.

Kuningatar peräytyi kauhistuen.

"Rikoksellinen vaimo!" kuningas jatkoi, "sinun rikoksesi Oroites-miestä vastaan on annettu anteeksi; mutta rikos Oroites-kuningasta vastaan on vielä rankasematta."

Kuningatar vaipui hänen jalkoihinsa.

"Vaiti!" kuningas käski. "Sinä olet kuollut."

Hän paukutti käsiään, ja sisään astui kauhistava joukko *parakisteja* eli palsamoitsijoita, kullakin kädessä työkalu, joka kuului hänen surulliseen taiteeseensa.

Kuningas osoitti Ne-ne-hofraa. "Hän on kuollut. Tehkää tehtävänne hyvästi."

VII.

Kaunis Ne-ne-hofra vietiin seitsemänkymmenen kahden päivän kuluttua jo vuotta ennen hänelle määrättyyn hautakammioon ja laskettiin edelläkäviänsä viereen, mutta mitään surusaattoa ei pidetty hänen kunniaksensa pyhän järven ympärillä.

* * * * *

Ben-Hur istui kertomuksen lopussa egyptiläistytön jalkain juuressa ajatuksiinsa vaipuneena ja kädellään hivellen tytön kättä, joka oli peräsimmä.

"Menofa oli väärässä", hän sanoi.

"Mitenkä niin?"

"Rakkaus elää rakastamalla."

"Sittepä ei ole mitään lääkettä sitä vastaan."

"On. Oroites löysi lääkkeen."

"Minkä sitte?"

"Kuoleman."

"Sinä olet tarkkaavainen kuulija, sinä Arriuksen poika."

Keskustelun ja satujen vaihdellessa kuluivat hetket kuin siivillä.
Maalle noustessa Iras sanoi:

"Huomenna me lähdemme kaupunkiin."

"Aiotko olla katsomassa kilpailuja?"

"Aion."

"Minä lähetän sinulle omat värini", sanoi Ben-Hur, ja silloin he viimein erosivat.

IV LUKU.

Kirjeen tuonti.

Ilderim palasi seuraavana päivänä noin kolmannella hetkellä dowariin. Juuri hänen laskeutuessaan hevosen selästä maahan tuli mies, jonka hän tunsikin oman heimokuntansa jäseneksi, hänen luokseen ja sanoi:

"Sheikki, minun tehtäväni on antaa tämä käärö sinulle ja pyytää sinun lukemaan se heti. Jos vastaus on tarpeen, olen minä valmis odottamaan käskyjäsi."

Ilderim katseli kääröä. Sinetti oli jo rikottu. Osoite kuului: "Valerius Gratukselle Caesareaan."

"Abaddon hänet periköön!" murisi sheikki huomattuaan, että kirje oli kirjoitettu latinaksi. Jos se olisi ollut kreikaksi tai arabiaksi, olisi hän osannut lukea sen; nyt hän sai selon ainoastaan kirjoittajan nimestä, joka oli piirretty komeilla roomalaisilla kirjaimilla, ja se nimi oli: Messala. Sheikin silmät säihkyivät tulta.

"Missä se nuori israelilainen on?" hän kysyi.

"Kedolla hevosten kanssa", vastasi palvelija.

Sheikki kääri papyruslehden jälleen päällykseensä, kätki käärön vyöhönsä ja nousi ratsunsa selkään. Juuri silloin ilmestyi siihen vieras, nähtävästi kaupungista tullut.

"Minä etsin sheikki Ilderimiä, anteliasta", sanoi äsken tullut, jonka saattoi kielestä ja puvusta arvata roomalaiseksi. Vaikk'ei Ilderim sitä kieltä osannut lukea, osasi hän sitä kuitenkin puhua. Hän vastasi arvokkaasti:

"Minä olen sheikki Ilderim."

Mies käänsi katseensa maahan, vaan lausui sitte, jälleen ylös katsoen, teeskennellyn vakavasti:

"Minä kuulin, että sinä tarvitsisit ajajaa kilpa-ajoihin."

Ilderimin huulet vetäytyivät pilkalliseen hymyyn.

"Sinä saatat poistua. Minulla jo on ajaja." Hän käänsi hevosen, ratsastaakseen pois, mutta mies sanoi hidastellen vielä:

"Sheikki, minä olen hevosten ihastelija, ja sinulla tiedetään olevan maailman kauneimmat."

Ukko vähän hyvittyi kiittelystä ja pysäytti ratsunsa, ikään kuin ollen jo antamaisillaan perään, mutta vastasi sitte, vähän mietittyään:

"Tänään minulla ei ole aikaa näyttää niitä, mutta tule joskus toiste. Minulla on nyt niin paljon puuhaa."

Hän ratsasti pois harjoituskedolle, ja vieras palasi hymyillen kaupunkiin. Hän oli saavuttanut tarkoituksensa.

Ja joka päivä aina suuriin kilpailuihin asti tuli yksi, kaksi tai kolmekin henkilöä tarjoutumaan muka ajajiksi.

Sillä tavalla Messala piti silmällä Ben-Huria.

V LUKU.

Ben-Hur lukee kirjeen.

Sheikki odotteli, kunnes Ben-Hur lopetti aamupäiväharjoituksen. Hän oli hyvillään, sillä hän oli huomannut, että hevoset lopulla kiihdyttyinä täyteen vauhtiin juoksivat niin täsmällisesti, ett'ei yksikään ollut nopeampi eikä hitaampi toistansa. Nelivaljakko siis oli täydellisessä sopuinnussa.

"Iltapäivällä saat takaisin Siriukseksi, sheikki", sanoi Ben-Hur, sivellen juoksijan kaulaa, "minä rupean käyttämään vaunuja."

"Joko nyt?" kysyi Ilderim.

"Jo, hevoset ovat järkeviä kuin ihmiset ja pitävät ponnistuksista. Tämä", hän sanoi, pudistaen nuorimman ohjaksia, "Aldebaran muistaakseni, on nopein. Minä kuvittelen, että hän juostessaan kilparataa ympäri pääsisi kolme pituuttansa muista edelle."

Ilderim kampaeli partaansa ja sanoi, silmät säteilevinä: "Aldebaran on nopein; kuka on hitain?"

"Tämä", osoitti Ben-Hur pudistamalla Antareen ohjia, "mutta kyllä hän voittaa, sillä, näetkös sheikki, hän voi juosta koko päivän ja auringon laskeutessa hänen nopeutensa vasta on suurimmillaan."

"Oikeassa olet nytkin", sanoi Ilderim.

"Minä vain pelkään yhtä asiaa, sheikki."

Sheikin kasvoista heti myöskin kuvasti pelkoa.

"Voiton himoissaan roomalainen ei voi pitää kunniaansa tahrattomana. Heidän kujeensa kaikenlaisissa kilpailuissa ovat lukemattomat. Kilpa-ajoissa on heidän viekkautensa korkeimmillaan sekä hevosia että ajajaa kohtaan. Älä tästä päivästä lähtien anna kenenkään vieraan edes nähdäkään hevosia. Jos tahdot olla oikein varma, niin tee vieläkin enempi: anna vartioida heitä ase kädessä ja silmät auki. Silloin minä en ollenkaan pelkää, vaan olen varma voitosta."

Teltan ovella he laskeutuivat maahan.

"Mitä tahdot, kyllä täytetään. Jumalan kunnian kautta, ei kenenkään muun pidä päästä niihin koskemaan kuin niiden, joihin minä luotan! Jo ensi yöksi minä panen vartiat. Mutta kas tässä, Arrius!" Ilderim veti vyöstänsä kirjekäärön ja astuessaan sohvan luo avasi sen hitaasti. "Kas tässä, auta nyt minua latinallasi!" Hän antoi kirjeen hänelle. "Lue se kovaan ja tulkitse minulle isäisi kielelle. Latina on minun kauhuni."

Ben-Hur oli hyvällä mielellä ja alkoi lukea huolettomasti: "Messala Gratukselle!" Mutta siihen hän pysähtyi. Aavistus ajoi veren kasvoista pois sydämmeen. Ilderim huomasi hänen hämmästyksensä.

"No, minä odotan!"

Ben-Hur pyysi anteeksi ja alkoi uudestaan. Kirje oli toinen niistä, jotka Messala oli mässäyksen jälkeisenä aamuna lähettänyt Gratukselle. Kun lukija pääsi siihen kohtaan, jossa Messala auttoi Gratuksen muistoa, niin hänen äänensä vapisi ja hän pysähtyi kahdestikin, saadakseen aikaa rauhoittua. Suurella ponnistuksella hän jatkoi lukua edelleen: "Minä muistutan vielä, että sinä Hursuvun jäseniä kohtaan" — Ben-Hur pysähtyi vielä kerran ja hengitti raskaasti — "ryhdyit sellaisiin toimiin, jotka meistä molemmista silloin näyttivät tehokkaimmilla pyrintömme perille pääsemiseksi;

päätimme näet olla vaiti ja jättää heidät välttämättömän, vaan luonnollisen kuoleman omiksi."

Lukija ei päässyt pitemmälle. Paperi putosi häneltä käsistä ja hän kätki kasvonsa. "He ovat kuolleet!" hän nyhkytti, "minä olen yksin maailmassa."

Sheikki kyllä huomasi nuorukaisen tuskan ja tunsu syvää sääliä, mutta pysyi kuitenkin näöltään levollisena. Hän nousi nyt ja sanoi: "Arriuksen poika! Minun asiani on pyytää sinulta anteeksi. Lue kirje itsekseksi. Kun tunnet olevasi kyllin rauhoittunut, että voit ilmoittaa minulle kirjeen muun sisällyksen, niin lähetä sana, ja minä tulen takaisin."

Hän poistui, eikä hänen osanottonsa muiden suruun ollut koskaan ilmautunut jalommalla tavalla.

Ben-Hur heittäytyi sohvalle ja päästi tunteensa valloilleen. Toinnuttuaan jonkun verran hän muisti, ett'ei kirje ollutkaan vielä loppuun luettu. Hän otti sen maasta ja jatkoi lukua: "Muistathan, mitä käskit tehdä pahantekijän äidille ja sisarelle, ja jos minä nyt luonnollisen uteliaisuuden pakosta haluan tietää, ovatko he vielä elossa vaiko jo kuolleet..." Ben-Hur oudostui ja luki vielä kerran saman kohdan ja huudahti viimein ihmetellen: "Hän ei tiedä, ovatko he kuolleet! Ylistetty olkoon Herran nimi! vielä ei ole kaikki toivo loppunut!" Hän silmäili lauseen loppuun asti ja tunsu siitä niin vahvistuneensa, että voi lukea koko kirjeenkin loppuun.

"He eivät ole kuolleet", hän sanoi, "muuten hän kyllä sen tietäisi." Uusi ja tarkka kirjeen lukeminen vahvisti sitä hänen ajatustaan. Hän lähetti kutsumaan sheikkiä.

"Kun saavuin sinun vierasvaraiseen teltaasi, hyvä sheikki", hän sanoi levollisesti, vanhuksen käytyä istumaan ja heidän jäätyänsä kahden kesken, "en aikunut ilmaista sinulle enempää itsestäni kuin että minulla oli kylliksi taitoa ohjaamaan sinun hevosi. Minä en suostunut kertomaan sinulle historiaani. Mutta ne asianhaarat, jotka saattoivat tämän kirjeen minun käsiini, ovat niin merkittävät, että minä katson olevan parasta ilmoittaa sinulle kaikki. Sitä vahvistaa sekin, että meitä molempia uhkaa vihollinen, jota vastaan meidän täytyy yhdessä ponnistella. Minä luen kirjeen sinulle ja annan tarpeelliset selitykset. Sitte et suinkaan enää ihmettele minun liikutustani, vaan annat anteeksi, jos näytinkin heikolta tai lapselliselta."

Sheikki kuunteli häntä ääneti, kunnes hän luki tämän kohdan: "Minä näin juutalaisen eilen Dafnen metsikössä, ja joll'ei hän nyt ole siellä, oleskelee hän varmaankin jossain lähellä, joka tekee helpoksi minun pitää häntä silmällä. Jos sinä kysyisit, missä hän nyt on, luulen voivani ihan varmaan sanoa, että hän on vanhassa palmustossa..."

"Ah!" huudahti Ilderim äänellä, joka pikemmin ilmasi kummastusta kuin suuttumusta.

"Sheikki Ilderimin teltassa, joka kavaltaja ei voi kauan säilyä meidän mahtavalta kädeltämme", luki Ben-Hur edelleen.

"Minäkö kavaltaja?" huusi ukko niin vihastuneena, että parta vapisi, huulet vetäytyivät kokoon ja kaula- ja otsasuonet paisuivat, jotta melkein näyttivät halkeavan.

"Maltahan toki, sheikki", sanoi Ben-Hur anovasti viitaten, "sellainen on Messalan mielipide sinusta. Kuule nyt hänen uhkauksensa." Hän luki edelleen:

"Älä ihmettele, jos Maxentius ensi työkseen vie sen arabialaisen laivaan ja lähettää Roomaan."

"Roomaanko! Minäkö Roomaan, minä Ilderim, sheikki, jolla on 10,000 aseellista ratsumiestä!"

Hän hypähti ylös, kädet ojennettuina, sormet koukussa kuin pedon kynnet ja silmät loistavina kuin käärmeen.

"Hyvä Jumala! Ei, kaikkein jumalain nimessä, paitsi Rooman! Milloin tuo hävyttömyys loppuukaan? Minä olen vapaa mies ja minun kansani on vapaa! Pitääkö meidän kuolla orjina tai vielä pahemmin elää koirina, jotka matelevat herrainsa jalkain juureen? Täytyykö minun suudella kättä, joka lyö minua korvalle? Eikö se, joka on minun omani, enää olekaan minun? Pitääkö minun olla jokaiselle roomalaiselle kiitollinen siitä ilmasta, jota hengitän! Oo, jospa olisin uudestaan nuori, jospa voisın pudistaa päältäni kaksikymmentä, kymmenen tai edes viisikään vuotta!"

Hän kiristeli hampaitaan ja löi kätensä yhteen päänsä päälle. Sitte toisen tunteen vaikutuksesta hän meni loitommaksi Ben-Hurista, vaan palasi pian jälleen ja otti häntä kovasti kiinni olkapäistä.

"Jos minä olisin sinun sijassasi, Arriuksen poika, niin nuori, voimakas ja asekuntonen, jos minulla olisi koston syytä yhtä paljo kuin sinulla, silloin ... pois kaikki teeskenteleminen meidän väliltämme, minun ja sinun, Hurin poika, Hurin poika, minä sanon."

Veri oli vähällä pysähtyä Ben-Hurin suonissa. Hän katsahti kummastellen ja hämillään arabialaista silmiin, jotka säkenöiden loistivat häntä vastaan.

"Hurin poika, minä sanon, jos minä olisin sinun sijassasi ja jos minä kantaisin mielessäni muistoja ja vääryyksiä puoleksikaan niin suuria kuin sinä, niin minä en pysyisi, minä en voisi pysyä levollisena!" Sanat tuiskusivat lakkaamatta kuin vesisuihku ukon suusta. "Omiin kärsimyksiini minä lisäisin koko maailman kärsimät vääryydet ja antautuisin kokonaan kostotyöhön. Minä kulkisin maasta maahan ja kiihottaisin koko ihmiskunnan taisteluun. Joka vapaussotaan minä rientäisin. Joll'ei olisi parempaa tehtävää, minä lähtisin partilaistenkin luo. Joll'en ihmisistä saisi liittolaisia, niin minä, ha ha haa! niin minä kääntyisin susien puoleen, rakentaisin ystävyyttä leijonain ja tiikerien kanssa, toivoen voivani kiihottaa heitä tuota yhteistä vihollista vastaan. Minä käyttäisin mitä aseita hyvänsä. Että uhrini olisivat roomalaisia, se kylliksi riittäisi puolustamaan iloani heidän kuolemantuskistansa. Armoa minä en pyytäisi enkä antaisikaan. Tuleen ja miekan suuhun kaikki, mikä on roomalaista! Yöt minä rukoilisin jumalia, sekä hyviä että pahoja, lainaamaan minulle kauhujansa: myrskyä, kuumuutta, kuivuutta, kylmää ja kaikkia nimettömiä myrkkyyä, joita on ilmassa, kaikkia niitä tuhansia aiheita, joista ihmiset kuolevat maalla ja merellä! Minä en voisi nukkua, minä, minä..."

Hän jäi vaiti hengityksen puutteesta, läähättäen ja käsiään väänneen. Totta puhuaksemme, Ben-Hur oli vain huomannut tultasäihkyvät silmät, kimakan äänen ja raivoa, joka ei kyennyt säännölliseen puheeseen.

Ensi kerran moneen vuoteen oli yksinäinen nuorukainen kuullut itseään puhuteltavan oikealla nimellään. Yksi ihminen ainakin tunsi siis hänet, yksi ainakin lausui sen julki, vaatimatta todistusta, että hänellä tosiaankin oli oikeus siihen nimeen, ja se yksi oli arabialainen, äsken tullut aavikoilta!

Miten hän oli saanut selon nimestä? Kirjeestäkö? Ei. Siinähän kerrottiin vain julmuuksia, joita hän ja hänen omaisensa olivat kärsineet, sekä historia hänen onnettomuudestaan, mutta siinä ei sanottu, että hän tosiaankin oli se uhri, jonka pelastus orjuudesta oli tuon sydämmettömän kertomuksen pääsisällys. Sen kohdan hän oli aikonut selittää sheikille, luettuansa kirjeen loppuun. Uudesta toivosta elpyneenä hän koetti pysyä levollisen näköisenä ja sanoi:

"Hyvä sheikki, miten tämä kirje joutui sinun käsiisi?"

"Minun väkeni, joka vartioitsee kaupunkien välisiä teitä, otti sen eräältä sanansaattajalta", vastasi Ilderim suoraan.

"Tiedetäänkö myöskin, että ne ovat sinun väkeäsi?"

"Ei, maailman silmissä he ovat rosvoja, joita minun velvollisuuteni olisi ottaa kiinni ja surmata."

"Sheikki, vielä kerran: sinä sanoit minua Hurin pojaksi. Se oli isäni nimi. Minä en luullut kenenkään koko maailmassa tuntevan itseäni. Mistä sinä sait sen tiedon?"

Ilderim vitkasteli, mutta viimein vastasi:

"Minä tunnen sinut, mutta en saa puhua muuta."

"Pakottaako kukaan sinua olemaan vaiti?"

Sheikki yritti poistumaan, mitään vastaamatta, mutta nähtyään Ben-Hurin suruisuuden pysähtyi vielä sanomaan:

"Älkäämme nyt enää tällä kertaa puhuko siitä asiasta. Minä aion mennä kaupunkiin. Palattuani ehkä voin puhua peittelemättä kanssasi. Anna nyt kirje minulle!"

Ilderim kääri papyruksen huolellisesti kokoon, pani sen päällykseensä ja oli taas kaikin puolin toimielias sheikki.

Hevostansa odotellessaan hän sanoi: "Tahtoisin kuulla sinun vastauksesi. Minä sanoin sinulle, mitä minä sinun sijassasi tekisin, mutta en ole vielä saanut vastausta."

"Minä kyllä aion vastata ja nyt vastaankin, sheikki", sanoi Ben-Hur, ja sisällistä liikutusta voi huomata hänen kasvoistaan ja äänestään. "Minä teen kaikki, mitä sinä sanoit, ainakin niin paljon, kuin ihmisen on mahdollinen tehdä. Jo ammuin sinne pyhitin elämäni koston. Ei yhdelläkään minuutilla elämäni viitenä viime vuonna ole ollut muuta tarkoitusta. Minulla ei ollut mitään rauhaa; minä en huolinut nuorison tavallisista huvituksista. Rooman viettelykset eivät olleet luodut minua varten. Tuota maailmankaupunkia minä tarvitsin vain saadakseni koston ajatuksiini soveltuvan kasvatuksen. Minä käytin hyväkseni sen kuuluisimpia opettajia, en kaunopuheen enkä filosofian, sillä niihin minulla ei ollut aikaa, vaan niitä, jotka opettivat ruumiin harjoituksia ja kilpataistelua. Minä yhdyin sirkuksen

miekkailijain ja voittajain seuraan, ja ne tulivat minun opettajikseni. Harjoitusmestarit suuressa sotaleirissä ottivat minut oppilaakseen ja ylpeilivät minun hyvästä edistyksestäni. Minä olen sotamies, sheikki, mutta unelmieni pyrintö on ollut päästä sotapäälliköksi. Sitä varten minä tarjouduin lähtemään sotaretkelle partilaisia vastaan. Kun se retki päättyy, ja jos Herra suo minulle eloa ja voimaa, silloin" — hän nosti nyrkkinsä taivasta kohden — "silloin minä olen vihollinen, jolla on tiedossaan kaikki roomalainen taito ihan pienimpiinkin asioihin saakka, ja Rooma saa silloin roomalaisten miesten hengellä korvata hävyttömyytensä ja raa'at vääryytensä. Se minun vastaukseni on, sheikki Ilderim."

Ilderim laski käsivartensa hänen olkapäilleen, suuteli häntä ja sanoi kiihkoisella äänellä: "Joll'ei sinun Jumalasi sinua auta, niin hän totisesti ei enää ole elossa. Ota minulta vastaan tämä lupaus, jonka vielä juhlallisesti valalla vahvistan, milloin vain tahdot: sinä saat minulta apua niin paljon, kuin minulla on antaa miehiä, hevosia ja kameleja, sekä aavikoilta tilaa varustautuaksesi. Minä vannon sen. Mutta nyt jo puhelumme riittää täksi kerraksi. Ennen yön tuloa saat minulta sanan suullisesti tai toisen kautta."

Hän ratsasti nopeasti kaupunkiin päin.

VI LUKU.

Vaatimus.

Tuosta anastetusta kirjeestä Ben-Hur sai paljon tärkeitä selityksiä. Siinä hän oli suora tunnustus, että Hur-suku oli toimitettu pois tieltä täydellisessä murhan aikeessa, ja siitä myöskin selvästi näkyi, että kirjeen kirjoittaja hyväksyi sitä varten tehdyn suunnitelman, että hän oli saanut osan Hurin takavarikkoon otetusta omaisuudesta ja vielä nautti sitä, että hän pelkäsi varsinaisen pahantekijän, kuten hän häntä nimitti, äkkiarvaamatonta ilmestymistä ja käsitti sitä uhkauseksi; että kirjoittaja mietiskeli sellaisia keinoja, jotka vast'edes turvaisivat häntä, ja oli sitä varten valmis tekemään, mitä hyvänsä hänen rikoskumppaninsa Caesareasta käsin neuvoi hänelle.

Ja nyt se kirje oli joutunut juuri sen käsiin, josta siinä puhuttiin, uhkaavien vaarojen ilmoitukseksi ja tehtyjen vääryyksien tunnustukseksi. Niinpä Ben-Hurilla oli, Ilderimin lähdettyä teltasta, paljon mietittävää ja sen mukaan paljo kiireellistä tehtävääkin. Hänen vihollisensa olivat mahtavia ja yhtä viekkaita kuin kuka hyvänsä itämailla. Jos heillä olikin syytä pelätä häntä, niin hänellä oli vielä suurempi syy pelätä heitä. Vaikka hän koetti saada selvää käsitystä asemastansa, ei se onnistunut. Tunteet pääsivät ehtimiseen aina uudestaan valloilleen. Se varmuus, että äiti ja sisar vielä elivät, antoi jonkin verran ilon aihetta, ja hän ei huolinut ottaa lukuun, että sen varmuuden perustuksena olikin vain omatekoinen johtopäätös. Hänellä oli aavistus, että Jumala oli ryhtymäisillään toimiin hänen hyväksensä, ja silloin hänen uskontonsa käski häntä pysymään levollisena odottamassa.

Ajattellessaan Ilderimin sanoja hän hyvin ihmetteli, mistä arabialainen oli saanut tietää hänen nimensä. Luultavasti ei Mallukilta eikä Simonideelta, jonka ihan päinvastaiset pyrinnot kyllä riittivät pitämään häntä ääneti. Saattoikohan Messala olla ilmiantaja? Ei, ei; se ilmoitus olisi tuottanut vaaraa hänelle itsellensä. Arvailemiset olivat turhia, ja Ben-Hur lohdutti itseään sillä ajatuksella, että olipa kuka hyvänsä se, joka hänet tunsikin, niin hän ainakin oli ystävällinen, joka oli sopivaan aikaan ilmoittautuva. Vielä vähän kärsivällisyyttä ja hetkinen odotusta! Ehkäpä sheikin meno kaupunkiin tarkoitti juuri sen asian selville saamista. Ehkä tuo kirje oli jouduttava totuuden ilmi tuloa.

Tätä kärsivällisyyttä hän olisi osoittanutkin, jos hän vain olisi voinut luulla, että Tirza ja äiti odottelisivat häntä sellaisessa tilassa, jossa heillä voisi olla yhtä paljon toivon mahdollisuutta, kuin hänellä oli; joll'ei, toisin sanoen, hänen omatuntonsa olisi syyttänyt häntä huolimattomuudesta heitä kohtaan.

Haihduuttaakseen niitä syytöksiä mielestensä hän vaelteli palmustossa, pysähtyen milloin taatelin kokoojain luo, jotka ystävällisesti tarjoilivat hänelle hedelmiä, milloin katselemaan puihin pesiviä lintuja tai kuuntelemaan mettiäisiä, jotka lentelivät makeiden maljain tienoilla täytenä kaikki vihreät ja auringonpaisteiset paikat soinnukkaalla surinallansa.

Järven rannalla hän kuitenkin viipyi pisimmän ajan. Vettä ja sen loistavaa aaltoilemista katsellessaan hän ei voinut olla ajattelematta egyptiläistyttöä ja hänen omituista kauneuttansa sekä soutilua hänen kanssansa tuona yönä, joka oli saanut valonsa hänen lauluistaan ja tarinoistaan. Hän ei voinut unhottaa hänen käytöksensä lumoavaisuutta, hänen heleää nauruansa, hänen imartelevaa huomiotaan hänen sanoilleen eikä hänen pienen kätensä lämpöä. Tytöstä hänen ajatuksensa siirtyi Baltasariin ja niihin

ihmeellisiin tapauksiin, joita tämä oli todistanut, ja hänestä edelleen juutalaisten kuninkaasen, jota tämä kunnianarvoinen vanhus odotti niin vakaalla luottamuksella. Siinä hänen ajatuksensa saivat levähtää, sillä se salaperäinen henkilö oli kyllin riittävä selitys kaikkeen, mitä hän etsi. Hän hylkäsi kokonaan Baltasarin selityksen tuosta tulevan hallitsijan valtakunnasta. Semmoinen valtakunta, jossa olisi ainoastaan sieluja, näytti hänen saddusealaiselta käsityskannaltaan katsoen hyvin luonnottomalta ja haaveksimisiin perustuvalta, ell'ei ihan uskottomalta. Judean kuningaskunta sitä vastoin oli hänestä helppo käsittää; se oli jo ennen ollut olemassa ja siitä syystä saattoi kyllä uudistua. Hänen ylpeyteensä soveltui ajatella tätä uutta valtakuntaa suuremmaksi alaltaan, mahtavammaksi ja paljon kunniaikkaammaksi, kuin vanha oli ollut, sekä sen kuningasta viisaammaksi ja mahtavammaksi kuin entinen Salomo, sellaiseksi kuninkaaksi, jonka alammaisena hänellä olisi sekä loistava tulevaisuus että tilaisuus kostaa vihollisilleen. Sillä mielellä hän palasi dowariin.

Syötyään päivällistä hän tuotti esiin vaunut tarkastellakseen niitä. Sanoin ei käy kuvata sen tarkastuksen tarkkuutta; ei pieninkään kohta jäänyt häneltä huomaamatta. Ilokseen ja tyytyväisyydekseen hän huomasi niiden olevan kreikkalaismailliset, joka hänestä oli monin puolin parempi roomalaista komeutta. Ne olivat leveämmät pyöräin väliltä, matalammat ja vahvemmat. Sen raskaamman painon korvasi kylliksi arabialaishevosten suurempi kestävyys. Roomalaiset vaunusepät tekivät ajokalujaan melkein yksinomaan kilpa-ajaja varten ja uhrasivat kauneuden tähden turvallisuuden sekä miellyttävän muodon tähden vahvuuden, jota vastoin näitä tosi taisteluun aiottuja Akilleun vaunuja yhä suosivat ne, jotka kilpailivat palkinnoista Istmon ja Olympian leikeissä.

Tutkittuaan vaunut hän valjasti hevoset eteen ja ajoi harjoituskedolle, jossa sitte kulutti tuntikausia hevosten opastukseen. Vasta illan suussa hän palasi, ihan tyytyväisenä ja entistään rohkeampana. Hän oli nyt lujasti päättänyt jättää kaikki puuhut Messalan aikeita vastaan tapahtumaan vasta kilpa-ajojen jälkeen. Hän ei tahtonut luopua siitä huvista, että saisi vihollisensa voitetuksi julkisesti itämaiden nähden. Hänelle ei näyttänyt ollenkaan johtuvan mieleen, että muitakin kilpailijoita oli tuleva. Hänen luottamuksensa oli horjumaton, ja se perustui omaan taitoon ja verrattomiin hevosiiin.

"Eikö totta, Antares, Aldebaranin pitää olla varoillaan? Eikö niin, kunnan Rigel, ja sinä Atair, kaikkein juoksijain kuningas, parasta on olla varoillaan."

Sillä tavalla hän lepoheikinä puhutteli ja silitteli hevosia kutakin erittäin, ei kuin herra, vaan kuin vanhempi veli nuorempia.

Yön tultua Ben-Hur istui teltan ovella odotellen Ilderimiä, joka ei vielä ollut palannut kaupungista. Hän ei tuntenut kärsimättömyyttä, ei levottomuutta eikä epäilyä. Sheikki oli kaikissa tapauksissa lähettävä hänelle sanan. Tuliko se hänen tyytyväisyydestään harjoituksiin, vai oliko uiminen niiden jälkeen ja sitte hyvällä halulla syöty illallinen niin virkistänyt häntä, vai oliko se ainoastaan luonnollista, jokaisen alakuloisuuden jälkeen tulevaa vastaavaikutusta, samapa se, hän nyt vain oli melkein vallattomalla mielellä. Hän tunsu olevansa luojan kädessä, ja vihollinen mieli oli ikään kuin kokonaan pois puhallettu.

Viimeinkin kuului hevostavioiden töminää ja Malluk ratsasti ihan hänen eteensä.

"Arriuksen poika", hän sanoi iloisesti, "sheikki Ilderimin nimessä pyydän sinua nousemaan hevosen selkään ja ratsastamaan kaupunkiin. Hän odottaa sinua."

Ben-Hur, mitään kysymättä, meni hevosten luo. Aldebaran tuli vastaan ikään kuin tarjoamaan palvelustansa. Hän hyväili juoksijaa, mutta meni edelleen ja valitsi toisen hevosen, joka ei kuulunut nelivaljakkoon; sillä niitä täytyi säästää kilpa-ajoon. Kohta he kummatkin olivat nopeasti ja ääneti ratsastamassa kaupunkiin.

Vähän matkaa Seleukidien sillan alapuolella he lautalla menivät joen poikki ja tulivat siten kaupungin länsipäähän. Kierros oli pitkä, mutta Ben-Hur arvasi sillä varovaisuuskeinolla olevan hyvät syynsä.

He ratsastivat Simonideen laivasilloille, ja Malluk pysäytti ratsunsa edellä kerrotun suuren varastohuoneen eteen.

"Me olemme perillä", hän sanoi, "laskeudu maahan!"

Ben-Hur tunsu paikan.

"Missä sheikki on?" hän kysyi.

"Tule mukaan, minä vien sinut hänen luoksensa."

Palvelija otti vastaan hevoset, ja ennen kuin Ben-Hur ehti juuri mitään ajatella, seisoi hän nyt toista kertaa tuon vanhan huoneen oven edessä ja kuuli sisältä kehoituksen: "Astu sisään Herran nimessä!"

VII LUKU.

Tunnustettuna.

Malluk jäi ulos, mutta Ben-Hur astui samaan huoneeseen, jossa hän oli viime kerrallakin tavannut Simonideen. Se ei näyttänyt tällä välin vähääkään muuttuneen; nojatuolin vieressä vain nyt seiso kiillotettu messinkitanko leveässä puujalassa kantamassa monta hopealamppua, joista levisi loistava valo, niin että seinän laudoitukset, katon reunus kullattuine pallorivineen ja katon sinipunerva holvi selvästi näkyivät.

Ben-Hur pysähtyi, astuttuaan muutaman askeleen. Kolme henkilöä oli huoneessa ja katseli häntä: Simonides, Ilderim ja Ester.

Hän katsahti nopeasti ja neuvottomasti heihin vuorotellen, ikään kuin etsien vastausta kysymykseen, joka häilyi hänen mielessään. Mitähän he minusta tahtovat? Mutta hän tointui pian, sillä sitä kysymystä seurasi toinen. Ovatko he ystäviä vaiko vihollisia?

Viimein hänen katseensa pysähtyi Esteriin.

Jos miehetkin katselivat häntä hyväntahtoisesti, niin oli Esterin katseessa jotain enempää kuin hyväntahtoisuutta, — jotain sielullista, jota ei käy sanoin selittää, mutta joka tunkeutui hänen syvimpään sydämeensä, tarvitsematta siellä mitään selitystä.

Sanonkohan sen, hyvä lukija? Hänen sisällisen silmänsä eteen nousi lumoavan egyptiläistytön kuva ja asetui ikään kuin verrattavaksi lempeän juutalaistytön viereen. Mutta ainoastaan silmänräpäyksen ajaksi, jonka jälkeen se katosi, hänen saamatta aikaan selvää arvostelua, kuten sellaisessa vertailussa aina käy.

"Hurin poika..."

Vieras kääntyi puhujaan päin.

"Hurin poika", Simonides lausui uudelleen, hitaasti ja vakavasti, ikään kuin antaakseen puhutellun tuntea niiden sanain koko tärkeyden, "ota vastaan Herran, isäimme Jumalan siunaus, ota se minun huuiltani." Vähän ajan perästä hän lisäsi: "Minulta ja minun omiltani."

Hän istui tuolissaan. Jos katsottiin hänen kuninkaallista päätänsä, kalpeita kasvojaan ja mahtavaa katsettaan, niin unhottuivatpa katsojalta kokonaan hänen rammat jäsenensä ja runneltu ruumiinsa. Hänen mustat silmänsä katsoivat vakavasti mutta ei ankarasti valkokarvaisten kulmien alta. Sitte hän pani kätensä ristiin ryntäilleen.

Se asento yhdessä tervehdyksen kanssa oli ihan selvä.

"Simonides", Ben-Hur vastasi, syvästi liikutettuna, "pyhän rauhan tervehdyksen, jota tarjoat, otan vastaan ja vastaan siihen niin kuin poika isällensä. Älköön vain mitään väärinkäsitystä vallitko meidän välillämme."

Simonides päästi kätensä vaipumaan alas ja sanoi Esterille: "Tuo tuoli isännällemme".

Ester kiiruhti tuomaan pyydettyä istuinta ja seiso posket punottavina katsellen vuoroon Ben-Huria ja Simonidesta. Molemmat he vitkastelivat antaa käskyä, mihin tuoli oli pantava, koska se olisi voinut viitata isännyyteen. Kun äänettämyys alkoi tuntua tuskalliselta, niin Ben-Hur astui Esterin luo, otti tuolin hänen käsistään ja asetti sen Simonideen jalkain juureen.

"Minä istun tässä", hän sanoi.

Heidän katseensa sattuivat yhteen ja molemmat tunsivat siitä lämpöä. Ben-Hur luki Esterin katseesta kiitollisuutta, ja Ester puolestaan käsitti hänen jalomielisyytensä ja vaatimattomuutensa. Simonides osoitti kiitollisuuttansa pään kumarruksella.

"Ester, lapseni", sanoi vanhus helpotuksesta huoahtaen, "tuo tänne paperit."

Ester meni seinän luo, avasi osan laudoituksesta, otti sieltä papyruskäärön ja antoi sen isälleen.

"Sinä puhuit hyvin, Hurin poika", virkkoi vanhus oiaistessaan papyruslehtiä, "käsittäkäämme toinen toisemme täydellisesti. Minä olisin puolestani lausunut sen toivon, joll'et sinä olisi lausunut. Sitä toivetta täyttääkseni olen tehnyt summittaisen laskun, joka sisältää kaikki, mikä on välttämätöntä

meidän tullaksemme selville, keskenämme. Ja tämä tili sisältää sekä omaisuuden että meidän keskinäisen suhteemme, jotka kaksi näkökohtaa minä tässä katsoin muistettavaksi. Tilissä on molemmat. Tahdotko lukea sen nyt heti?"

Ben-Hur otti lehtikaareen, mutta katsoi Ilderimiin.

"Ei", sanoi Simonides, "ei sinun tarvitse pelätä sheikkiä lukiessasi. Kertomus myöskin on, kuten saat huomata, sen luontoinen, että siihen tarvitaan todistaja. Ja kun pääset niin pitkälle, näet siinä hänen nimikirjoituksensa. Hän tietää kaikki ja on sinun ystäväsi. Niin kuin hän on ollut luotettava ystävä minulle, niin hän on oleva sinullekin."

Simonides katsahti arabialaiseen ja nyykäytti ystävällisesti päätään. Sheikki vastasi kumarrukseen samalla tavalla ja sanoi vakavasti: "Sinä sen sanoit."

Ben-Hur vastasi: "Minä jo tunnen hänen erinomaisen ystävyytensä enkä ole vielä ehtinyt todistaa ansaitsevani sitä." Heti sen jälkeen hän lisäsi: "Minä toiste luen paperit tarkkaan, vaan nyt pyydän sinua ottamaan ne haltuusi ja, joll'ei se liiaksi väsytä sinua, kertomaan minulle lyhyesti sisällyksen."

Simonides otti takaisin kääreen.

"Kas tässä, Ester, tule tähän viereeni ja ota vastaan lehdet, ett'eivät joudu epäjärjestykseen."

Ester meni hänen viereensä ja laski oikean käsivartensa keveästi hänen olkapäälleen, niin että näytti siltä, kuin he molemmat olisivat yhdessä tehneet tiliä.

"Tämä", sanoi Simonides, ottaen esille ensimmäisen lehden, "näyttää, miten paljon rahaa minulla oli isäsi varoista, ja se on juuri summa, jonka sain pelastetuksi roomalaisilta. Mitään irtainta tai kiinteää omaisuutta ei ollut mahdollinen säilyttää, ainoastaan rahoja, ja nekin nuo ryövärit kyllä olisivat anastaneet, joll'emme olisi juutalaistapamme mukaan käyttäneet vekselejä. Talteen saadut varat olivat saamisia, jotka koottiin pois Roomasta, Aleksandriasta, Damaskosta, Kartagosta, Valenciasta ja muista paikoista meidän kauppa-alueeltamme, ja koko summa oli sata kaksikymmentä talenttia juutalaista rahaa."

Hän antoi Esterille lehden ja sai toisen.

"Sillä summalla, sadalla kahdellakymmenellä talentilla, minä aloin omin neuvoin pitää liikettä. Kuule nyt, minkä voiton minä olen saanut niistä rahoista."

Hän luki eri papereista numeroita, jotka täysissä summissa olivat näin:

Laivoja ... 60 talenttia. Tavarointa varastossa ... 110 Tavarointa kuletettavana ... 75 Kameleja, hevosia y. m. ... 20 Varastohuoneita ... 10 Vekselisaamisia ... 54 Käteistä rahaa ja kauppasaamisia ... 224

Yhteensä 553 talenttia.

"Näihin ansaittuihin viiteensataan viiteenkymmeneen kolmeen talenttiin tulee lisäksi alkuperäinen summa isäsi varoista, ja sinulla on siis *kuusisataa seitsemänkymmentä kolme* talenttia täydellisen oikeuden mukaista omaisuutta, ja sinä, Hurin poika, olet siis rikkain alammainen koko maailmassa."

Hän otti lehdet Esteriltä ja, pannen yhden erilleen, kääri ne torvelle kokoon ja antoi Ben-Hurille. Ylpeydessä, jota näkyi koko hänen olemuksestaan, ei ollut mitään loukkaavata. Se saattoi johtua uskollisesti täytetyn velvollisuuden tunnosta, saattoi myöskin johtua hänen tunteestaan Ben-Huria kohtaan.

"Ja nyt ei ole mitään", hän sanoi hiljemmalla äänellä, avomielisesti katsoen, "jota sinä et voisi saada aikaan."

Hetken juhlallisuus vaikutti kaikkiin läsnä-olijoihin valtaavasti. Simonides pani uudestaan kätensä ristiin ryntäilleen, Esterin muoto osoitti levottomuutta, Ilderimin kiivasta sisällistä liikutusta. Ben-Hur, joka nyt muuttui toimivaksi henkilöksi, nousi ja sanoi, tuskin jaksuen hillitä liikutustansa:

"Kaikki tämä tuntuu minusta, kuin olisi taivaan valo tullut karkoittamaan yötä, joka on kestänyt niin kauan ja jonka minä en luullut koskaan loppuvan, joka oli niin synkkä, että minulta haihtui kaikki toivo saada koskaan nähdä päivän sädettä. Minä kiitän ensin Herraa, joka ei ole hylännyt minua, ja häntä lähinnä sinua, Simonides. Sinun uskollisuutesi korvaa muiden sydämättömyyden ja lahjoittaa minulle jälleen myötätuntoisuutta ihmiskuntaa kohtaan. 'Ei ole mitään, jota minä en voisi saada aikaan.' Niinhän sanoit! Pitäisikö tänä tapausriikkaana hetkenä kenenkään voittaman minua jaloudessa? Ole nyt todistajana, sheikki Ilderim! Kuule sanat, jotka minä aion lausua, kuuntele ja pane ne sydämmeesi. Ja sinä, Ester, tämän jalon miehen hyvä enkeli, kuuntele sinäkin."

Hän ojensi kätensä, jossa paperitorvi oli, Simonidesta kohti.

"Näissä papereissa luetellut esineet, laivat, talot, tavarat, kamelit, hevoset, rahat, niin pienimmät kuin suurimmatkin, minä annan sinulle takaisin, Simonides, ja julistan sinut ja sinun omaisesi niiden ijäisiksi omistajiksi."

Ester hymyili kyyneleet silmissä. Ilderim silitteli kiivaasti partaansa, ja hänen silmänsä loistivat kuin kivihiili-helmet. Ainoastaan Simonides oli levollinen.

"Minä julistan ne sinun omaisuudeksesi ja annan ne ainiaaksi sinun haltuusi", jatkoi Ben-Hur, saatuaan vähän hillityksi liikutustansa. "Kuitenkin teen yhden poikkeuksen ja yhden ehdon."

Kaikki toiset kuuntelivat henkeänsä pidättäen hänen sanojaan.

"Ne sata kaksikymmentä talenttia, jotka olivat minun isäni omat, pitää sinun antaa minulle takaisin."

Ilderimin kasvot kirkastuivat.

"Ja sinun pitää koettaa minun kanssani etsiä minun äitiäni ja sisartani ja, jos tarvitaan, käyttää siihen koko omaisuutesi, niin kuin minä käytän omani."

Simonides oli hyvin liikutettu. Ojentaen kätensä hän sanoi:

"Minä näen sinun mielenlaatusi, Hurin poika, ja olen Herralle kiitollinen, että hän lähetti sinut minun luokseni sellaisena, kuin olet. Älä pelkää, että minä luopuisin sinusta. Niin kuin minä isäsi eläessä palvelin häntä ja sitte pysyin hänen muistollensa uskollisena, niin minä palvelen sinuakin, mutta en kuitenkaan voi hyväksyä ehtoasi."

Näyttäen paperia, joka hänellä vielä oli kädessään, hän jatkoi:

"Sinä et vielä ole kuullut koko tiliä. Ota tämä paperi ja lue ääneen mitä siinä on."

Ben-Hur otti paperin ja luki:

"Hurin elinkautisten orjain luettelo, tehnyt Simonides, taloudenhoitaja:

1. Amrah, egyptiläinen vaimo, palatsissa Jerusalemissa.
2. Simonides, taloudenhoitaja Antiokiassa.
3. Ester, Simonideen tytär."

Ben-Hurin mieleen ei ollut koskaan johtunut, kun hän ajatteli Simonidesta orjaksensa, että lain mukaan tytär oli samassa asemassa kuin isänsä. Milloin Ester oli ilmestynyt hänen unelmiinsa, oli tämä kaunis tyttö aina esiytynyt egyptiläistytön kilpasiskona ja sellaisena, johon oli mahdollista vast'edes rakastua. Nyt Ben-Huriin vastenmielisesti koski tämä äkillinen keksintö ja hän katsoi punastuen Esteriin. Tyttökin tuli ihan purpuranpunaiseksi ja käänsi katseensa maahan. Papyruslevy kiertyi ihan kuin itsestään kokoon Ben-Hurin käsissä hänen lausueessaan:

"Mies, jolla on kuusi sataa talenttia, on tosiaan rikas ja voi tehdä, mitä tahtoo. Mutta arvokkaampi kultaa ja harvinaisempi rikkautta on nero, joka kokoo omaisuutta, ja sydän, joka ei turmellu rikkauden karttuessa. Simonides ja sinä kaunis Ester, älkää pelätkö! Sheikki Ilderim on todistajani, että samana hetkenä, kun sain tietää teidän olevan minun palvelijani, julistin teidät jälleen vapaiksi. Mitä nyt tässä suullisesti lausun, vahvistan myöskin kirjallisesti. Onko siinä kylliksi? Voinko tehdä vielä enemmän?"

"Hurin poika", sanoi Simonides, "sinä tosiaan teet elinkautisenkin orjuuden helpoksi kärsiä. Mutta minä olin väärässä. Sinä et voi tehdä kaikkea. Lain mukaan sinä et voi tehdä meitä vapaiksi. Minä olen koko elinkauteni sinun orjasi, sillä minä seurasin kerran isääsi porttiovien pieleen ja korvassani on vieläkin nahkahihnan merkki."

"Tekikö minun isäni niin?"

"Älä häntä tuomitse", Simonides kiiruhti vastaamaan, "hän otti minut omasta pyynnöstäni sellaiseksi palvelijaksi. Minä en ole koskaan katunut sitä tekoani. Se oli hinta, jonka maksoin lapseni äidistä Rakelistä. Hän näet ei tahtonut tulla vaimokseni, joll'en minä ruvennut siksi, joka hän itsekin oli."

"Oliko hän sitte elinkautinen orja?"

"Oli juuri."

Ben-Hur astuskeli edestakaisin pahoillaan voimattomuutensa tunnosta.

"Minä olin rikas ennestään", hän sanoi ja pysähtyi äkisti, "minä olin rikas jalon Arriuksen testamentin kautta. Nyt tulee tähän lisäksi vielä suurempi rikkaus ja se nero, joka kokosi sen. Eikö siinä ole jokin Jumalan tarkoitus? Auta minua hyvällä neuvolla, Simonides? Auta minua näkemään, mikä on oikein, ja tekemään sitä! Auta minua olemaan nimeni arvoinen, niin mikä sinä olet lain mukaan minua kohtaan, siksi sen sanan oikeassa merkityksessä minä tulen sinulle. Minä tulen sinun orjaksesi ainiaaksi."

Simonideen kasvot oikein säteilivät.

"Oi sinä, minun herra vainajani poika, minä teen enemmän, kuin ainoastaan autan sinua. Minä palvelen sinua koko sieluni ja sydämmeni voimalla. Ruumista minulla ei ole, se on runneltunut sinun palveluksessasi, mutta sielullani ja sydämmelläni minä palvelen sinua. Sen minä vannon Jumalamme alttarin ja niiden uhrilahjain kautta, joita sinne kannetaan! Tee minut vain laillisestikin siksi, kuin minä todella olen."

"Sano, sano!" pyysi Ben Hur kiihkeästi.

"Taloudenhoitajaksi, sillä silloin on omaisuutesi hoito minulla."

"Ole tästä hetkestä minun omaisuuteni hoitajana. Tahdotko ehkä kirjallista vahvistusta?"

"Sanasi riittää kyllä minulle! Sellainen oli isäsi ja minun suhde enkä minä tahdo enempää pojaltakaan. Ja nyt, jos oikein ymmärrämme toisiamme..."

Simonides vaiken.

"Ainakin minun puoleltani", vastasi Ben-Hur.

"Ja sinä, Rakelin tytär, puhu!" sanoi Simonides, nostaen hänen kätensä pois olkapäältäään.

Ester, siten yksikseen jätettynä, seiso hetkisen hämillään. Puna milloin nousi hänen poskilleen, milloin niiltä katosi. Sitte hän meni Ben-Hurin luo ja sanoi omituisen sulokkaasti:

"Minä en ole muuta kuin äitini ennen. Koska hän on kuollut, pyydän minä sinulta, isäntäni, että saisin hoidella isääni."

Ben-Hur otti häntä kädestä ja vei hänet isänsä luo, sanoen:

"Sinä olet hyvä tytär, tapahtukoon tahtosi."

Simonides laski takaisin kaulalleen hänen kätensä, ja kaikki olivat kotvan aikaa vaiti.

VIII LUKU.

Luvattu kuningaskunta.

Viimein Simonides katsahti ylös, ja se katse osoitti hänen olevan herrana talossa yhtä hyvin kuin ennenkin.

"Ester", hän sanoi levollisesti, "ilta on pitkälle kulunut. Ett'emme liiaksi väsyisi siihen, mitä meillä vielä on jäljellä, niin tuota virvokkeita."

Tytär antoi merkin soittokellolla. Palvelija heti toi leipää ja viiniä sekä tarjosi niitä kullekin erittäin.

"Minun mielestäni, hyvä isäntä, emme kuitenkaan ole vielä aivan selvillä keskenämme", jatkoi Simonides. "Tästä päivästä alkaen meidän elämämme juoksevat yhdessä kuten joet, jotka ovat yhtyneet ja yhdistäneet vetensä. Minun luullakseni niiden juoksu tulee paremmaksi, jos kaikki vähäisetkin pilvet ensin saadaan haihtumaan taivaalta niiden kohdalta. Sinä tässä äskettäin läksit tästä huoneesta, luullen, ett'en minä hyväksynyt vaatimuksia, jotka nyt juuri olen tunnustanut laveimmassa määrässä, mutta niin ei ollut. Ester voi vakuuttaa, että minä kyllä tunsin sinut, ja Malluk todistaa, ett'en minä jättänyt sinua pulaan."

"Malluk!" huudahti Ben-Hur.

"Ken on vangittuna tuoliinsa kuten minä, hänellä täytyy olla paljo ja kauas ulottuvia käsiä, jos hän

tahtoo toimia maailmassa, josta hän on niin julmasti eroteltu. Minulla on paljon niitä ja Malluk on paraimpia. Ja usein", hän jatkoi, kiitollisesti katsahtaen sheikkiin, "minä lainaan myöskin muilta tahoilta luotettavia ystäviä, kuten esim. Ilderimiltä anteliaalta, hyvältä ja urholliselta. Hän voi sanoa, olenko minä koskaan ollut tunnustamatta sinua tai unhottanut sinua."

Ben-Hur katsahti arabialaiseen.

"Hän se juuri, tämä hyvä Ilderim, kertoi sinulle minun historiani", Simonides jatkoi.

Ilderimin silmät loistivat, kun hän päättään nyökäyttämällä myönsi nämä lauseet tosiksi.

"Kuinka, hyvä isäntäni", puhui Simonides, "me tutkimatta ihmistä voisimme sanoa, minkä kaltainen hän on. Minä tunsin sinut, näin sinut ihan isäsi kuvaksi, mutta en tiennyt millainen ihminen sinä olit. On ihmisiä, joille rikkaus on vain kaunispukuinen kirous. Olitko sinä niitä? Minä lähetin Mallukin puolestani tutkimaan sitä, ja siinä toimessa hän oli minulla sekä korvina että silminä. Älä häntä moiti. Mitä hänellä oli kerrottavaa sinusta, oli kaikki hyvää."

"En suinkaan", vastasi Ben-Hur sydämmellisesti, "sinun hyvyydessäsi oli viisautta."

"Sanasi ovat minulle suloiset", sanoi kauppias liikutettuna, "hyvin mieluiset. Pelkoni että ehkä olet käsittänyt minua väärin on nyt poistunut. Nyt joet juuskoot, miten hyvänsä Jumala on määrännyt niiden suunnan."

Oltuaan hetkisen vaiti Simonides jälleen jatkoi puhetta:

"Totuus kehoittaa minua tekemään selityksiä. Kankuri kutoo, ja sukkulan juostessa edes takaisin kasvaa kangas ja kaava, ja kutoja sill'aikaa mietiskelee minkä mitäkin. Niin tämäkin rikkaus kasvoi minun käsissäni ja minä ihmettelin sitä kasvamista ja tein itselleni usein kysymyksiä paljonkin. Minä en voinut olla huomaamatta, että toinen voima, suurempi kuin minun omani, seurasi yrityksiä, joihin ryhdyin. Samum-tuulet, jotka turmelivat ja tuhosivat niin paljon muita aavikoilla, kulkivat minun karavaanieni ylitse, vahingoittamatta ketään. Myrskyt, jotka täyttivät merien rannat särkyneillä laivoilla, toivat vain sitä nopeammin minun laivani satamaan. Ihmeellisin kaikesta on kuitenkin, että minä, niin riippuvainen muista, kiinni naulattu yhteen paikkaan kuin kuollut kappale, en koskaan ole kärsinyt mitään tappiota kenenkään käskyläisteni kautta. Luonnon voimat pysähtyivät minua palvelemaan, ja kaikki minun palvelijani olivat tosi uskolliset."

"Se on tosiaankin varsin merkillistä", sanoi Ben-Hur.

"Niin minä sanoin ja pysyn vielä sanoissani. Viimein, hyvä isäntäni, tulin samaan päätökseen kuin sinä: se on Jumalan työ, ja samoin kuin sinä kysyin minäkin: mikähän lieene hänen tarkoituksensa? Järjellinen olento ei tee koskaan mitään ilman tarkoitusta; järki, niin ylevä kuin jumalan, ei ole koskaan toimessa aikomatta mitään. Vuosikautia olen punninnut tätä asiaa sydämmessäni, odotellen vastausta. Minä olin vakuutettu, että jos se oli Jumalan työ, hän jonakin itselleen otollisena päivänä ja omalla tavallaan ilmoittaa minulle tarkoituksensa, ja minä luulen, että hän onkin tehnyt niin."

Ben-Hur kuunteli niin tarkkaan, ett'ei uskaltanut hengittäääkään.

"Monta vuotta sitte minä istuin omaisteni kanssa — äitisi, Ester, oli silloin seurassani Jerusalemin pohjoispuolella tien varrella lähellä kuningasten hautoja. Silloin matkusti ohitsemme kolme miestä suurilla, valkoisilla kameleilla, joiden vertaisia pyhässä kaupungissa ei oltu koskaan ennen nähty. Miehet olivat muukalaisia hyvin etäisistä maista. He pysähtyivät, ja yksi heistä kysyi: 'Missä on äsken syntynyt juutalaisten kuningas?' Ja ikään kuin poistaakseen minun ihmettelyäni hän lisäsi: 'sillä me näimme hänen tähtensä idässä ja tulimme häntä kunnioittamaan.' Minä en ymmärtänyt hänen puheensa tarkoitusta, vaan seurasin miehiä Damaskon portille, ja kaikilta, joita he kohtasivat, jopa portin vartialtakin he kysyivät samaa, ja kuten minäkin kaikki ihmettelivät, mitä he tarkoittivat. Aikaa myöten se tapaus minulta unohtui, vaikka paljon puhuttiinkin, että he ennustivat Messiaan tuloa. Voi, mitä lapsia me olemmekin, myöskin viisaimmat meistä! Kun Jumala vaelttaa maan päällä, ovat hänen askeleensa usein vuosisatain päässä toisistaan. Olethan nähnyt Baltasarin?"

"Olen, ja myöskin kuullut hänen kertovan historiansa", Ben-Hur vastasi.

"Ihme, totinen ihme!" Simonides huudahti. "Kun hän kertoi minulle sen, tuntui minusta, kuin olisin kuullut niin kauan odotetun vastauksen. Jumalan aikomukset selvisivät minulle. Köyhä on kuningas oleva tullessaan, köyhä ja ilman ystäviä, ilman sotajoukkoa, linnoja ja kaupunkeja. Valtakunta on perustettava, Rooma vähitellen kukistettava. Katsos, isäntä, sinä olet paraisa nuoruutesi voimissa, sinä olet oppinut aseiden käyttöön, sinä melkein vaivut rikkauksien painosta; ota vaari sopivasta tilaisuudesta, jonka Herra on lähettänyt sinulle! Eikö hänen tarkoituksensa ole toteutuva sinun

kauttasi? Voiko ihminen olla suurempaan kunniaan syntynyt."

Simonides oli puhunut oikein innokkaasti. "Entä valtakunta!" virkkoi Ben-Hur kiihkeästi, "Baltasar väittää, että siinä on oleva vain sieluja."

Simonides oli myöskin oikea juutalainen ylpeydeltään; sen tähden näkyi hiukan halveksivaa hymyä hänen huulillansa, kun hän vastasi:

"Baltasar on kokenut ihmeellisiä asioita, hyvä isäntäni, ja kun hän niistä puhuu, niin minä aivan mitään epäilemättä kumarrun hänen edessään. Mutta hän on Mizraimin poika, ei edes proselyyttikään. Tuskin vaan hänellä on mitään erityistä tietoa, jonka tähden meidän pitäisi taipua hänen mukaansa tässä asiassa, joka koskee Jumalan huolenpitoa meidän Israelistamme. Profeetat saivat tietonsa suoraan korkeudesta, niin kuin hänkin. Heitä oli monta, hän on yksin, ja Jehova pysyy samana, kuin hän on ijankaikkisuudesta asti ollut. Minun täytyy uskoa profeettoja. Ester, tuoppa tänne lakikirja."

Ja odottamatta hänen palaamistansa hän jatkoi:

"Onkohan koko kansan todistus hylättävä. Matkusta Tyrosta, joka on meren rannalla pohjoisessa, hamaan edomilaisten pääkaupunkiin etelän puolisolle aavikoille asti, ja kysy keneltä tahansa, joka juutalaisten tavalla rukoilee tai almuja temppelissä jakaa tai on pääsiäislammasta syönyt, — eipä ainoakaan heistä myöntäisi että valtakunta, jonka tuleva kuningas on perustava meille liiton lapsille, olisi muuten kuin tästä maailmasta, samanlaatuinen, kuin isämme Davidin valtakunta ennen oli. Mistä he johtavat sen uskon? Kohta saamme nähdä."

Ester palasi nyt, tuoden muutamia paperitorvia, jotka olivat huolellisesti käärityt tummavärisen liinavaatteen ja kirjoitetut vanhanaikaisilla kultakirjaimilla.

"Pidä niitä, tyttäreni, ja anna minulle sikäli kuin pyydän", sanoi isä hellästi, kuten hän aina tyttärensä puhutteli, ja jatkoi sitte todistustansa:

"Tulisi liian pitkäksi luetella sinulle, isäntäni, niiden pyhain miesten nimiä, jotka esiintyivät profeettain jälkeen, ainoastaan hiukan vähempilahjaisina kuin he — ennustajia, jotka ovat kirjoitelleet, ja saarnaajia, jotka ovat opettaneet Babylonin vankeuden jälkeen; samoin niitä viisaita, jotka lainasivat valonsa Malakian, profeetoista viimeisen, lampusta, joiden kaikkein nimiä Hillel ja Shammai eivät koskaan väsyneet luettelemasta oppisaleissa. Tahdotko kuulla heidän mieltänsä tämän valtakunnan laadusta? Kuka on esimerkiksi herra Henokin kirjassa? Kukapa muu kuin se kuningas, josta puhumme? Valtaistuini on pystytetty hänelle. Hän polkee maata, ja muut kuninkaat kukistuvat istuimiltaan ja Israelin vitsa syöstään luolaan, joka leimuaa tulipatsaista. Niin sanoo myöskin psalmien laulaja: 'Katso kansani puoleen, o Herra, anna Israelille kuninkaan, Davidin pojan, nousta sinä aikana, kuin sinä tiedät, o Jumala, hallitsemaan Israelia, sinun lapsiasi... Ja hän saattaa pakanat ikeensä alle palvelemaan häntä... Ja hän on oleva vanhurskas kuningas, Jumalan opettama, ... sillä hän on hallitseva maata suunsa sanalla ijankaikkisesti.' Ja viimeksi, vaikk'ei vähemmän arvoisena Esra, toinen Mooses — kuuntele häntä hänen yöllisissä näyissään ja kysy, kuka se ihmisääninen leijona on, joka sanoo kotkalle, — se on Roomalle —: 'sinä olet rakastanut valehtelijoita ja anastanut ahkerain kaupungit ja hajoittanut niiden muurit, vaikka he eivät sinulle mitään pahaa tehneet. Sen tähden, lähde pois täältä, että maa virkistyisi ja terveeksi tulisi, ja toivo siltä laupeutta ja oikeutta, joka sen tehnyt on.' Eikä kotkaa enää näkynyt. Totisesti nämä todistukset jo riittänevät. Mutta tie itse lähteelle on meille aina avoinna. Kääntykäämme kerran sinne päin! — Ester, anna meille viiniä ja sitte palaamme lakikirjaan."

"Uskotko profeetoita, herra?" hän kysyi juotuansa. "Tiedänhän minä sen, sillä niinhän koko sukusi on tehnyt. Anna minulle se kirja, Ester, jossa on Esaian ilmestykset."

Tytär avasi käärön, ja Simonides alkoi lukea: "Kansa, joka pimeydessä vaeltaa, näkee suuren valkeuden, ja jotka kuoleman varjon maassa asuvat, niiden ylitse se kirkkaasti paistaa... Sillä lapsi syntyy meille, poika meille annetaan, jonka hartioilla herraus on... Hänen herraudellansa ja rauhalla ei pidä loppua oleman, Davidin valtaistuimelle ja hänen valtakunnallensa, että hän on valmistava sitä ja vahvistava tuomiolla ja vanhurskaudella hamasta nyt niin ijankaikkiseen." "Uskotko profeetoita, isäntäni? — Nyt, Ester, anna se Herran sana, joka tuli Mikalle."

Tytär antoi pyydetyn käärön.

"Ja sinä", alkoi Simonides lukea, "Betlehem Efrata, joka vähäinen olet Juudan tuhanten seassa, sinusta on minulle se tuleva, joka Israelissa on hallitsija oleva." "Se oli juuri se lapsi, jota Baltasar sai nähdä ja kunnioittaa luolassa. Uskotko profeetoita? — Ester, kuulkaamme, mitä Jeremias sanoo."

Hän jatkoi siitä:

"Katso, se aika tulee, sanoo Herra, että minä herätän Davidille vanhurskaan vesan, joka on

kuninkaaksi tuleva ja on hyvin hallitseva ja toimittava oikeuden ja vanhurskauden maan päällä. Hänen aikansa pitää Juudaata autettaman ja Israel on hyvässä turvassa asuva." "Kuninkaana hän on hallitseva; isäntäni, uskotko profetoita? Ja nyt, Ester, anna tänne se käärö, jossa on sen Juudan pojan ennustukset, jossa ei mitään moitetta ole."

Ester antoi hänelle Danielin kirjan.

"Kuule!" hän sanoi, lukemaan ryhtyen: "Minä näin tässä näyssä yöllä, ja katso, yksi tuli taivaan pilvissä niin kuin ihmisen poika, ja hän tuli hamaan vanhaikäisen tykö ja hänet vietiin hänen eteensä. Ja hän antoi hänelle voiman, kunnian ja valtakunnan, ja kaikki kansat, sukukunnat ja kielet palvelivat häntä. Hänen valtakuntansa on ijankaikkinen valta, joka ei huku, eikä hänen valtakunnallansa ole loppua." "Uskotko profetoita, isäntä?"

"Jo riittää, kyllä uskon", huudahti Ben-Hur.

"Entä sitte?" kysyi Simonides. "Jos kuningas tulee köyhänä, autatko sinä häntä rikkauksillasi?"

"Enkö auttaisi? Viimeiseen sikliini ja viimeiseen hengenvetooni asti! Mutta miksi puhumme, että hän on tuleva köyhänä?"

"Ester, anna minulle Herran sana Sakarialle", sanoi Simonides.

Ester antoi hänelle uuden käärön.

"Kuule, millä tavalla uusi kuningas on tuleva Jerusalemiin." Sitte hän luki: "Iloitse sinä, Sionin tytär suuresti, ja riemuitse sinä Jerusalemin tytär! Katso, sinun kuninkas tulee sinulle vanhurskas ja auttaja, köyhä, ja ajaa aasilla ja aasintamman varsalla."

Ben-Hur katsoi pois päin.

"Mitä sinä katsot, isäntäni?"

"Minä katson Roomaa legionineen", hän vastasi kolkosti. "Minä olen elänyt niiden kanssa sotaleirissä ja tunnen ne."

"Sinä tulet kuninkaan legionain päälliköksi", vastasi Simonides, "ja saat valita väkesi miljoonista."

"Miljoonistako!" Ben-Hur ihmetteli.

Simonides istui hetkisen ajatuksissaan.

"Voimasta sinun ei tarvitse tulla levottomaksi", hän sitte sanoi.

Ben-Hur katsoi kysyvästi häneen.

"Sinä näit hengessä uuden kuninkaan tulon valtakuntaansa", vastasi Simonides. "Sinä näit hänen tulevan oikealta puolen ja keisarin loistavain legionain vasemmalta, ja sinä kysyit: mitä hän voi tehdä?"

"Juuri sellaiset olivat minun ajatukseni."

"Oi isäntäni, sinä et tiedä, miten vahva meidän Israelimme on. Sinä ajattelet sitä surevaksi ukoksi, joka itkien istuu Babylonin virtain vierellä. Mutta mene alas Jerusalemiin ensi pääsiäiselle ja asetu temppelein edustalle tai torille katsomaan, mitenkä tosiaan on. Herran lupaus isällemme Jakobille, kun hän läksi Padan-Aramista, oli laki, jonka alaisena meidän kansamme ei ole lakannut lisäytymästä, ei edes vankeuden aikana. Se kasvoi silloinkin, kun egyptiläiset sitä rasittivat. Roomalainen sorto oli sille vain terveellisenä kasvatuksena. Nyt se tosiaan on yksi kansa. Eikä tämä yksistään, isäntäni! Arvataksesi Israelin eli toisin sanoen kuninkaan voimaa, ei sinun pidä pysähtymän yksistään luonnollisen lisäytymisen lakiin, vaan liitä siihen vielä toinen, — tarkoitan uskomme leviämistä aina tunnetun maailman rajoihin asti. Minä tiedän myöskin, että on tavatonta ajatella ja puhua Jerusalemista kuin koko Israelista, sillä se pyhä kaupunki on vain kuin yksi kivi temppelissä tai sydän ruumiissa. Käännä pois legionista, olkootpa ne kuinka monilukuiset hyvänsä, ja lue uskovaisjoukot, jotka kuuntelevat huutoa: majoihisi, Israel! Lue ne joukot, jotka ovat Persiassa, niiden jälkeläiset, jotka mieluisemmin jäivät sinne, kuin palasivat isänsä maahan: lue ne veljet, jotka ovat Egyptin ja etäisen Afrikan kauppakaupungeissa; lue ne hebrealaiset, jotka siirtolaisina asuvat lännessä, Lodinumissa ja Espanjan merisatamissa; lue ne täysveriset hebrealaiset ja proselyytit, joita on Kreikanmaalla, Arkipelagin saarilla, ylhäällä Pontossa ja täällä Antiokiassa, sekä ne tämän kaupungin asujamat, jotka kirottuina makaavat Rooman tahraisten muurien varjossa. Lue Herran palvelijat aavikkoteltoista tästä läheltämme ja ne, jotka asuvat aavikoilla Niilin tuolla puolen, Kaspianmeren seuduilla ja tuolla ylhäällä Gogin ja Magogin maissa. Valitse kaikki ne, jotka vuosittain lähettävät pyhään temppeliin lahjoja jumalanpalveluksensa todistukseksi, ja lue ne kaikki! Ja kun saat lukeneeksi kaikki, katso, isäntäni,

katso sotakuntoisten miesten lukua, jotka sinua odottavat! Katso, siinä on valmis valtakunta sille, joka kerran on tuomitseva koko maata tuomiolla ja vanhurskaudella, Roomassa yhtä hyvin kuin Sionillakin. Siinä on vastaus kysymykseen: mitä Israel voi tehdä, sitä kuningas voi."

Kuvaus oli tehty innokkaasti. Ilderimiin se vaikutti kuin torven törähdys. "Oi, jospa minä saisin nuoruuteni takaisin!" hän huudahti ylös hypähtäen.

Ben-Hur istui tyyneenä. Hän huomasi puheen olleen aiotun houkuttukseksi hänelle, että uhraisi henkensä ja omaisuutensa sen salaperäisen olennon hyväksi, joka nähtävästi oli sekä Simonideella että egyptiläisellä suurten toiveiden keskuksena. Tämä ajatus, kuten tiedämme, ei ollutkaan hänelle uusi, vaan päin vastoin oli se jo monestikin ollut hänen mielessään: kerran silloin, kun hän kuunteli Mallukin puhetta Dafnen metsikössä; vielä selvemmin silloin, kun Baltasar koetti selittää hänelle, mitä se valtakunta tarkoitti; ja kolmannen kerran hänen astuskellessaan vanhassa palmumetsässä, jolloin se melkein kehittyi päätökseksi, vaikkapa ei ihan täydelliseksi. Näissä tilaisuuksissa oli se tullut ja haihtunut vain ajatuksena, jota vahvemmat tai heikommat tunteet olivat tukeneet. Nyt ei niin. Mestarikäsi oli ryhtynyt asiaan ja tehnyt komean kartanon tuolle mitättömälle pohjalle, tehnyt siitä jo loistavan ja välkkyvän tuulentuvan, joka oli täynnä kaikenlaisia mahdollisuuksia ja pyhyyttä. Hänestä tuntui, kuin olisi tähän asti salassa ollut ovi äkisti auennut ja sieltä levinnyt hänen ympärilleen kirkasta valoa, antaen hänelle tilaisuuden panna toimeen tehtävän, joka oli tähän asti ollut vain unelmana, ja se tehtävä näkyi ulottuvan kauas tulevaisuuteen sekä olevan täynnä suosion osoituksia ja voiton palkinnoita, niin suloisia ja hänen kunnianhimoansa houkuttelevia. Hän nyt tarvitsi vain jotakin ulkoapäin tulevaa nyhjäystä vielä lisäksi.

"Myöntäkäämme todeksi kaikki, mitä sinä sanot, Simonides", sanoi Ben-Hur, "että kuningas tulee, että hänen valtakuntansa tulee ihanaksi kuin Salomon; myöntäkäämme, että minä olen valmis uhraamaan itseni ja kaikki, mitä minulla on, hänen ja hänen asiansa eteen; tunnustakaamme vaikka sekin, että minun elämäni tapaukset ja sinun hämmästyttävä rakkautesi ovat jossakin yhteydessä sen asian kanssa, — niin mitä sitte? Pitääkö meidän rakentaa sokeain tavalla? Pitääkö meidän odottaa, kunnes kuningas astuu esiin, kunnes hänet lähetetään meille? Sinulla on ikää ja kokemusta, siispä vastaa!"

Ja Simonides vastasi arvelematta:

"Ei meillä ole mitään valitsemisen varaa, ei mitään! Tämä kirje" — hän näytti Messalan kirjettä — "on merkinä, että meidän täytyy toimia. Me emme ole kyllin voimakkaat kestämaan Messalan ja Gratuksen yhteisiä vehkeitä; meillä ei ole mitään vaikutusvaltaa Roomassa eikä täällä niin suurta valtaa, kuin sitä varten tarvitsisimme. Jos vitkastelemme, niin he surmaavat meidät. Heidän säälinsä voit nähdä, jos vain katsahdat minun ruumiiseni."

Häntä vapisutti nuo kauheat muistot.

"Hyvä isäntäni", hän jatkoi jälleen toinnuttuaan, "minkä verran sinulla on voimaa, minä tarkoitan: tahdon voimaa?"

Ben-Hur ei käsittänyt hänen tarkoitustansa.

"Minä muistan varsin hyvin, miten kauniilta minusta maailma näytti silloin, kun olin nuori", alkoi Simonides selittää.

"Ja kuitenkin voit tehdä suuren uhrauksen."

"Niin, rakkaudesta."

"Eikö elämässä ole muita yhtä suuria vaikuttimia?"

Simonides pudisti päätänsä.

"Eikö kunnianhimokaan?"

"Kiihkoa vain, joka on kielletty Israelin pojilta."

"Entä kosto?"

Se kipuna sytytti. Simonideen silmät säkenöivät, kädet vapisivat, ja hän vastasi kiireesti:

"Juutalaisella on oikeus kostaa. Se on lain käsky."

"Kameli ja koirakin muistavat heille tehtyjä vääryyksiä", todisti Ilderim.

Simonides taas jatkoi tämän huomautuksen jälkeen kehoittavaa selitystään.

"On yksi tehtävä, yksi tehtävä kuningasta varten, joka on suoritettava ennen hänen tuloansa. Meidän ei tarvitse epäillä, että Israel on määrätty tulemaan hänen oikeaksi kädeksensä, mutta paha kyllä se käsi on rauhallinen, ihan sota-asioita taitamaton. Näiden miljoonain joukossa ei ole harjoitettua sotajoukkoa, ei yhtään päällikköä. Heroodeen palkkasotureja en ota lukuun, sillä ne ovat täällä meitä sortamassa. Tämä taitamattomuuden tila on aivan roomalaisten mielen mukaan. Heidän hirmuvaltansa on kantanut hyviä hedelmiä hänen valtiotaitonsa kautta. Mutta nyt on tullut kumouksen aika, jolloin lammaspaimen pukee yllensä sotavarukset, tarttuu keihäaseen ja miekkaan, se aika, jolloin rauhalliset laumat muuttuvat taisteleviksi leijoniksi. Mutta, poikani, jonkunhan täytyy päästä kuninkaan oikealle sivulle. Ja kukapa muu siihen pääsee, ell'ei se, joka hyvin tekee hänen tehtäviensä?"

Ben-Hurin kasvot hehkuivat näistä tulevaisuustoiveista, mutta kuitenkin hän vielä väitti:

"Minä kyllä käsitän, että työtä on tehtävä, mutta puhu suoraan!
Tekeminen ja tekemistapa ovat eri asiat."

Simonides maisteli viiniä, jota Ester hänelle tarjosi, ja vastasi sitte:

"Sheikki ja sinä tulette päälliköiksi, kumpikin eri tehtäviä varten. Minä jään tänne hoitamaan liikettä, kuten tähänkin asti, jott'ei päälähde kuiva. Sinä menet Jerusalemiin ja sieltä aavikoille ja luet Israelin sotakuntoiset miehet, jaat ne 10 ja 100 miehen joukkoihin, asetat päälliköitä, harjoitat heitä ja kokoot aseita salaisiin paikkoihin. Kaikkea sitä varten minä toimitan sinulle rahaa. Pereasta sinä sitte menet Galileaan, jostahan on vain yksi askel Jerusalemiin. Pereassa sinulla on takana suojanasi aavikko ja Ilderim likitienoilla. Hän vallitsee teitä, niin ett'ei mitään voi tapahtua sinun tietämättäsi. On hänestä sinulle hyötyä monella muullakin tavalla. Ennen kuin oikea aika on käsissä, ei kukaan saa vihiäkään tästä meidän sopimuksestamme. Minä olen jo ennen puhellut Ilderimin kanssa. Mitäs sinä sanot tästä?"

Ben-Hur katsahti sheikkiin.

"Niin on, kuin hän sanoo", vastasi arabialainen. "Minä olen antanut hänelle sanani, ja hän tyytyy siihen. Sinä saat minulta valan, joka sitoo minut, koko heimon ja kaiken omaisuuteni, mikä suinkin tarkoitukseen kelpaa."

Kaikki kolme, Simonides, Ilderim ja Ester, kiihkeästi odottivat Ben-Hurin vastausta.

"Jokaisella", tämä vastasi, alussa suruisesti, "on täysi ilopikari, jonka hän ennemmin tai myöhemmin saa käteensä, maistaa ja juo sitä, kaikilla muilla, paitsi minulla. Minä käsitän, Simonides ja jalo sheikki, minä ymmärrän, mitä ehdotus tarkoittaa. Jos minä siihen yhdyin, jos astun sille elämän uralle jota osoitatte, silloin: hyvästi kaikki rauha ja kaikki toiveet, jotka olen siitä johtanut! Jos astun sisälle eteeni avatuista porteista, niin ne sulkeutuvat ainiaaksi eivätkä päästä enää takaisin niiden taa jäävään, rauhasta suloiseen elämään, sillä Rooma vartioitsee niitä. Minä kadotan lain suojeluksen, ja vaanijat rupeevat tähystelemään jälkiäni. Haudoissa kaupunkien tykönä ja etäisimpäin vuorten hirveissä rotkoissa minun täytyy syödä leipääni ja laskea pääni levolle."

Hänen puhettaan keskeytti huokaus. Kaikki katsahivat Esteriin, joka kätki kasvojaan isänsä olkapäätä vasten.

"Minä en tullut ajatelleeksi sinua, Ester", sanoi Simonides hellästi, sillä hyvin liikutettu hän oli itsekin.

"Se on kyllä hyvä, Simonides", sanoi Ben-Hur. "Mies kantaa kovaa kohtaloaan paremmin, kun tietää, että häntä säälitään. Antakaahan minun puhua loppuun asti."

"Minä aioin sanoa", hän jatkoi, kun heidän huomionsa jälleen kääntyi häneen, "ett'ei minulla ole valitsemisen varaa, minun pitää ryhtyä siihen tehtävään, joka nyt on osoitettu minulle. Koska täällä odottaa häpeällinen kuolema, on paras heti ryhtyä koko työhön."

"Teemmekö kirjallisesti sopimuksemme?" kysyi Simonides kaupпамiehen tapaansa.

"Minä luotan sanaasikin", vastasi Ben-Hur.

"Minä myös", vakuutti Ilderim.

Niin yksinkertaisesti tehtiin se liitto, joka kokonaan muutti Ben-Hurin elämän uran. Hän lausuikin heti:

"Niinpä se on sovittu!"

"Auttakoon meitä Abrahamin Jumala!" toivotti ja rukoili Simonides.

"Vielä yksi sana, hyvät ystävät", sanoi Ben-Hur sydän keveämpänä; "teidän luvallanne, minä tahtoisin toimia omin päin siihen asti, kun kilpailut päättyvät. Tuskin on luultavaa, että Messala voi tulla minulle vaaralliseksi, ennen kuin prokuraattori ehtii vastata. Siihen kuuluu ainakin viikkokausi aikaa, kirjeen täältä lähettämisestä lukien. Hänen kohtaamisensa sirkuksessa on huvi, jonka tahdon mistä hinnasta hyvänsä saada."

Ilderim siihen mielellään suostui, ja Simonides, joka katseli asiaa liikemiehen silmillä sanoi: "Hyvä, sillä aikaapa minä ehdin tehdä sinulle hyvän palveluksen. Minä kuulin sinun mainitsevan, että Arriukselta on jäänyt sinulle perintöä. Maatilako se on?"

"Huvila Misenumin luona ja kartano Roomassa."

"Siinä tapauksessa minä neuvon sinua myömään ne ja panemaan rahat hyvään talteen. Anna minulle tarkemmat tiedot, niin minä teen valtakirjan ja heti lähetän sinne asiamiehen. Ainakin tällä kertaa me ehdimme ennen keisarillisia ryövärejä."

"Huomenna minä annan sinulle kaikki tarpeelliset tiedot."

"No niin, sittepä meillä ei ole tänä iltana enää mitään tekemistä", sanoi Simonides.

Ilderim kaiveli hyvillään partaansa ja sanoi: "Jopa se riittääkin yhden illan työksi."

"Toimita vielä kerran leipää ja viiniä, Ester! Sheikki Ilderim jää meidän iloksemme tänne huomiseen asti, jos hänelle soveltuu, ja sinä, isäntäni..."

"Tuotakoon hevoset!" sanoi Ben-Hur. "Minä palaan palmumetsään. Jos nyt lähden pois, niin viholliseni ei huomaa minua, ja" — hän katsahti Ilderimiin — "nelivaljakko iloitsee minun läsnäolostani."

Aamun koittaessa Ben-Hur ja Malluk laskeutuivat hevosten selästä maahan Ilderimin teltan edessä.

IX LUKU.

Ben-Hurin päätös.

Seuraavana yönä noin neljännellä hetkellä Ben-Hur seiso Esterin kanssa suuren varastohuoneen pengermällä. Laiturilla pengermän edessä vallitsi vilkas liike, siinä kun työnnettiin edes takaisin tavarapakkoja ja -laatikoita ja seassa hyöri ja pyöri hälisevä miesjoukko, joka räiskyvien soihtujen valossa näytti työtä tekevilta hengiltä, kuten niitä kuvataan itämaisissa saduissa. Kaleria lastattiin heti lähtemään, ja siitä se tuli kaikki tuo melu. Simonides oli vielä työhuoneessaan antamassa laivan päämiehille viimeisiä käskyjensä: purjehtia viipymättä Rooman satamaan Ostiaan, laskea siellä maalle yksi matkustaja ja sitte hiljaksen purjehtia edelleen Valenciaan Espanjan rannalle.

Matkustaja oli se valtuutettu asiamies, jonka tuli myydä Ben-Hurin Arriukselta perinnöksi saama omaisuus. Niin pian kuin nuorat päästettäisiin irti ja kaleri laskisi merelle, olisi Ben-Hur ehdottomasti kahlehdittu edellisenä yönä sovittuun työhön. Jos hän katui välipuhetta, oli hänellä nyt toki vielä lyhyt hetki ajatusaikaa, niin että voi vielä ilmoittaa mielipiteensä ja peräytyä. Hänhän oli isäntä, jonka tarvitsi vain lausua tahtonsa.

Hän seisoi kädet ristissä ja katseli tuota ahkeran työn näytelmää kuin mies, joka itseksensä taistelee. Hän kun oli nuori, rikas, kaunis ja vielä ihan tähän hetkeen asti Rooman seuraelämässä ylimystön jäsen, hän varmaankaan ei voinut olla tuntematta houkuttelua hylkäämään nuo vaivalloiset velvollisuudet ja kunnianhimon kuiskailut, joiden seuraukset saattoivat hänet henkipaton asemaan. Saatammepa myöskin käsittää syyt, jotka häntä pidättivät niin kauan kuin suinkin mahdollista: keisaria vastaan alettavan taistelun toivottomuus; kaiken sen epävarmuus, joka koski kuningasta ja hänen tuloansa; rauhallinen elämä, kunnia ja kunniaavirat, joita oli helppo ostaa; ja vahvinna kaikista tunne, että oli äsken saanut kodin, jossa oli hyviä ystäviä sulostuttajina. Ainoastaan sellainen, joka on kauan ollut yksikseen hylättynä vaeltajana elämän tiellä, voi käsittää, miten mahtavasti tämä viimeinen vaikutin puhui hänen mielellensä.

Lisätkäämme tähän vielä, että maailma, jo itsessäänkin kavala, lakkaamatta kiusaten kuiski: "seis, pysy levossa!" — maailma, joka aina näyttää valoisaa puoltansa, käytti tänä hetkenä hyväkseen hänen

kumppaninsakin vaikutusta.

"Oletko koskaan ollut Roomassa?" kysyi Ben-Hur.

"En", vastasi Ester.

"Etkö tahtoisit joskus käydä siellä?"

"Enpä luule."

"Miksi et?"

"Rooma minua pelottaa", vastasi Ester huomattavasti vapisevalla äänellä.

Ben-Hur katsoi häneen tai pikemmin alas häneen, sillä hänen sivullaan Ester tuskin näytti suuremmalta kuin lapsi. Ben-Hur ei hämärässä nähnyt hänen kasvojansa selvästi; yksinpä hänen vartalonsakin näytti varjomaiselta. Mutta hänelle johtui mieleen sisarensa Tirza ja äkillinen hellyys valtasi hänet. Juuri samalla tavalla oli hänen kadonnut sisarensa seisonut hänen vieressään katolla tuona hirmuisena aamuna, jolloin vahingossa pudonnut tiili iski prokuraattoria päähän. Tirza parka, missähän hän nyt oli? Esterille oli se tunne eduksi. Vaikk'ei hän ollutkaan hänen sisarensa, Ben-Hur ei kuitenkaan voinut tottua katsomaan häntä palvelijakseen. Että Ester todella oli palvelija, se oli vain ainiaan tekevä Ben-Hurin sitä ystävällisemmäksi ja kunnioittavammaksi häntä kohtaan.

"Minä en voi ajatella Roomaa", jatkoi Ester tavallisella levollisella äänellään "kaupungiksi, jossa olisi palatseja, temppelejä ja suuri joukko ihmisiä. Minusta se on hirviö, joka on ottanut haltuunsa ihanat maat ja makaa siellä vaanien niiden asujamia kuolemaan ja tuhoon, hirviö, jota vastaan on mahdoton taistella, peto, joka elää verellä. Minkä tähden..." Hän vaikenä ja käänsi katseensa maahan.

"Puhu vain edelleen!" kehoitti Ben-Hur.

Ester astui askelta lähemmäksi, katsoi ylös ja jatkoi: "Minkä tähden pitää sinun tehdä Rooma itsellesi viholliseksi? Minkä tähden et ennemmin tee rauhaa ja pysy levossa? Sinä olet kärsinyt paljon vääryyttä, mutta kuitenkin välttänyt paulat, joita vihollisesi ovat viritelleet. Jos tuska onkin hävittänyt nuoruutesi ajan, onko siltä syytä uhrata sille jällellä oleva ikäsi?"

Lapselliset kasvot tuossa hänen silmäinsä alla näyttivät tulevan vielä kalpeammiksi hänen puhuessaan. Ben-Hur kumartui hänen puoleensa ja kysyi hellästi: "Mitä sinä neuvot minun tekemään, Ester?"

Ester vitkasteli hetkisen ja kysyi sitte puolestaan: "Onko sinun talosi lähellä Roomaa?"

"On."

"Onko se kaunis?"

"Hyvin kaunis, se on palatsi puu- ja kasvitarhojen keskellä, jossa on suihkukaivoja, kuvapatsaita ja varjokkaita lehtikujia; kunnahilta, jotka ovat täynnä viiniköynnöksiä, näkyy Neapolikin ja Vesuvius. Meri on edessä kuin sinipeili, täynnä valkoisia purjeita. Keisarilla on huvila siinä lähellä, mutta Roomassa sanotaan Arriuksen huvilaa kauniimmaksi."

"Ja elämä siellä, onko se rauhallinen?"

"Ei koskaan ollut kesäpäivä, ei koskaan kuutamoyö rauhallisempi. Se keskeytyi ainoastaan silloin, kun vieraita tulee. Nyt, kun entinen isäntä on kuollut ja minä olen täällä, ei siellä mikään muu häiritse hiljaisuutta kuin palvelijain kuiskaukset, onnellisten lintujen laulu ja suihkukaivojen porina. Ainoa vaihtelu päivästä toiseen on vanhojen kukkain lakastuminen ja kuolema ja nuorten nuppujen puhkeaminen, varjojen vaihtelu pilvenhattarain mukaan. Mutta Ester, elämä siellä oli minusta liian rauhallinen. Tunne, että minä elelin joutilaana, vaikka minulla oli niin paljon tekemättä, ei antanut minulle vähääkään rauhaa; minä olin kuin kahlittu silkkinauhoilla. Minä huomasin, että olisin pian, hyvinkin pian tullut perin laiskuriksi."

Esterin katse liiteli pitkin jokea.

"Minkä tähden kysyit sitä?" virkkoi Ben-Hur.

"Hyvä isäntäni..."

"Ei, ei, Ester, ei niin. Sano minua ystäväksi, veljeksi, jos tahdot. Sinun isäntäsi minä en ole enkä tahdo siksi tulla. Sano veljeksi."

Hän ei voinut nähdä tyytyväisyyden punaa, joka purppuroitti Esterin posket, eikä loistoa hänen silmissään, jotka katselivat joen päällitse tyhjäan avaruuteen.

"Minä en voi", tyttö sanoi, "käsittää luonnetta, joka ennemmin valitsee sen elämän, johon sinä antaudut, elämän, jossa..."

"On väkivaltaa, ehkäpä veren vuodatustakin", sanoi Ben-Hur, lopettaen siten lauseen, joka jäi Esteriltä kesken.

"Niin, sellaista luonnetta, joka valitsee ennemmin sellaisen elämän kuin rauhallisen olon viehättävässä huvilassa."

"Ester, sinä olet erehdyksissä. Minulla ei ole mitään varaa valita; niin armollinen ei roomalainen ole, paha kyllä. Pakko minun käskee ryhtymään tähän keinoon. Jäädä tänne on sama kuin kuolema, ja jos menen Roomaan, odottaa minua sama kohtalo: myrkytetty pikari, salamurhaajan puukko tai vääriin todistuksiin perustuva tuomio. Messala ja prokuraattori Gratus ovat rikastuneet anastamalla minun isäni perinnön, ja heistä nyt on tärkeämpää pysyä sen isäntinä, kuin ensin oli saada se käsiinsä. Rauhallisesta sopimuksesta ei voi tulla puhuttakaan, koska sitä varten heidän täytyisi tunnustaa kaikki. Ja sitä paitsi, Ester, jospa minä voisinkin ostaa sovinnon, niin tuskinpa sitä tahtoisin. Minä en saa mitään rauhaa, en edes sen vanhan huvilan vilpoisissa marmorihuoneissa, en; vaikka kuka hyvänsä olisi siellä minulle keventämässä päivän taakkaa, niin se ei onnistuisi edes rakkauden kärsivällisyydellä. Minä en saa rauhaa niin kauan, kuin äitini ja sisareni ovat poissa, niin kauan, kuin minun täytyy valvoa heitä etsiskellen. Jos minä löydän heidät ja he ovat saaneet kärsiä sopimatonta kohtelua, pitäisikö syyllisten päästä rankasematta? Jos he ovat kuolleet väkivaltaisesti, pitääkö murhamiesten päästä kostamatta? Voi, en silloin saisi nukutuksi kauheilta unilta. Ei edes puhtainkaan rakkaus kaikella kekseliäisyydellään voisi tuudittaa minua lepoon, sillä omatunto sitä yhä häiritsisi."

"Onko asiat niin huonosti?" Ester kysyi liikutuksesta vapisevalla äänellä. "Eikö mitään, mitään voitaisi tehdä?"

Ben-Hur tarttui häntä käteen.

"Niinkö suurta osanottoa minun elämäni sinussa herättää?"

"Niin", Ester vastasi suoraan.

Hänen kätensä oli lämmin ja katosi Ben-Hurin käteen, ja koko hänen ruumiinsa vapisi. Ben-Hurin ajatus lennähti egyptiläistyttöön; hän oli niin toisenlainen kuin Ester, niin kookas, rohkea, niin tottunut imartelemiseen ja niin lumoavan kaunis. Ben-Hur nosti Esterin käden huulilleen ja päästi sen irti.

"Sinusta tulee minulle uusi Tirza, Ester."

"Kuka Tirza on?"

"Minun pikku sisareni, jonka roomalaiset ryöstivät pois ja joka minun täytyy löytää, ennen kuin voin ajatella rauhaa tai onnea."

Juuri silloin välähti heille valoa, ja ympäri katsoessaan he huomasivat palvelijan työntävän Simonidesta tuolissaan ulos ovesta. He yhtyivät hänen seuraansa, ja keskustelussa hän sitte johti puhetta.

Kohta sen jälkeen kaleri päästi irti nuoransa, kääntyi ja laski soihtujen valossa ja laivaväen iloisesti laulaessa ulos merelle, jättäen Ben-Hurin velvoitetuksi ryhtymään *tulevan kuninkaan* asioihin.

X LUKU.

Ohjelma.

Iltapäivällä kilpa-ajojen edellisenä päivänä vietiin Ilderimin hevoset ja vaunut kaupunkiin lähelle sirkusta. Sitä paitsi oli kunnan vanhuksen muassa koko joukko muuta saattoa, palvelijoita, ratsastavia aseellisia heimonmiehiä, talutettavia hevosia ja kokonainen karjalauma, niin että hänen lähtönsä palmumetsästä oli jotenkin samankaltainen kuin heimokunnan muutto asuinpaikasta toiseen. Ihmiset tosin nauroivat tuota kirjavaa jonoa, mutta Ilderim, vaikka olikin ärtyinen muissa tilaisuuksissa, antoi

pahastumatta heidän iloita kyllikensä. Jos Messalan lähetit häntä vakoilivat, kuten hän oletti, niin hänen esiytymisensä heille tosin antoi aihetta pilkallisiin huomautuksiin, jotka Antiokiassa tekivät hänet naurunalaiseksi, mutta mitäpä siitä. Toisena aamuna oli koko joukko oleva jo hyvän matkan päässä menemässä aavikoille, mukanaan kaikki arvokkain omaisuutensa. Hän oli tosiaankin kotimatalla, teltat kokoon pantuina; dowaria ei enää ollut palmumetsässä. Kahdessatoista tunnissa piti kaikkein oleman turvassa kiinni joutumisen vaaralta, koettipa kuka hyvänsä ajaa heitä takaa. Ei koskaan olla paremmassa turvassa kuin pilkan esineenä ollessa, ajatteli vanha, viisas arabialainen.

Ei Ben-Hur eikä Ilderim liioitellut arvioidessaan Messalan vaikutusta, mutta he olivat kuitenkin varmat, ett'ei hän ollut ryhtyvä mihinkään toimiin heitä vastaan ennen kuin kilpailujen jälkeen, jos hän joutui tappiolle ja varsinkin jos Ben-Hur hänet voitti, niin heidän oli odotettava pahinta, sillä silloin hän ehk'ei edes odottanut Gratuksen neuvojakaan. Sen mukaan he tekivät puolustussuunnitelmansa ja olivat valmiit kaikkeen. He ratsastivat rohkeasti rinnakkain, varmoina huomispäiväisestä voitosta.

Tiellä he tapasivat Mallukin, joka odotteli heitä. Vanha uskottu palvelija ei millään tavoin osoittanut tietävänsä mitään Ben-Hurin suhteesta Simonideesen eikä heidän ja Ilderimin keskinäisestä sopimuksesta. Hän tervehti kuten tavallisesti ennenkin, kääntyi sitte sheikin puoleen ja antoi hänelle jonkin paperin sanoen:

"Tässä on äsken levitetty kuulutus kilpailujen johtajalta, ja siinä näet omat hevosesi merkittyinä kilpailemaan. Järjestyskin, jota on noudatettava, on siinä merkittynä. Minä toivotan sinulle jo edeltä päin onnea voitosta, hyvä sheikki."

Annettuaan hänelle paperin hän kääntyi Ben-Hurin puoleen.

"Sinullekin, Arriuksen poika, minä toivotan onnea. Nyt ei mikään enää estä sinua kohtaamasta Messalaa. Kaikki osanoton ehdot ovat täytetyt. Minä olen sen kuullut kilpailujen johtajalta."

"Kiitos, Malluk", vastasi Ben-Hur.

Malluk jatkoi:

"Sinun värisi on valkoinen, Messalan purppura ja kulta. Värit ovat jo tunnetut. Pojat juoksentelevat jo kadulla valkonauhoilla koristettuina, ja huomenna joka juutalainen ja arabialainen koko kaupungissa käyttää niitä. Sirkuksessa saat nähdä, että valkoinen väri oikein kauniisti kilpailee punaisen kanssa."

"Ehkä yläparvekkeilla, mutta ei kunniaportin seuduilla."

"Ei, siellä kyllä punainen ja kulta vallitsevat. Mutta jos me voitamme" — Malluk nauroi hyvillään — "jos me voitamme, miten ne ylimykset silloin vapisevat. He kun halveksivat kaikkea, joka ei ole roomalaista, niin he sen mukaan tietysti panevat vetoon kaksi, kolme ja viisi yhtä vastaan Messalan puolesta, koska hän on roomalainen." Ja hiljemmalla äänellä puhui hän edelleen: "Juutalaisen, joka tahtoo olla jossakin arvossa temppelissä, ei sovi panna rahojansa sellaiseen vaaraan, mutta, meidän kesken sanoen, olen minä kuitenkin toimittanut konsulin istuimen taakse yhden ystävän, joka saa hyväksyä vetoja kolme, viisi tai kymmenenkin yhtä vastaan — menköön hullutus kuinka pitkälle tahansa. Olen sitä varten antanut hänelle 6,000 siklin nosto-osoituksen."

"Ei, Malluk", sanoi Ben-Hur, "roomalainen panee vetoa ainoastaan roomalaisella rahalla. Etsi jo tänä iltana ystäväsi ja anna hänelle sestertioita niin paljo kuin tahdot, ja, Malluk, neuvo häntä panemaan vetoa Messalan ja hänen ystäviensä kanssa — Ilderimin ja Messalan nelivaljakot vastakkain."

Malluk mietti hetkisen.

"Se kääntäisi suurimman huomion teidän kilpailuunne."

"Sitä minä juuri toivonkin, Malluk."

"Kyllä ymmärrän."

"Niin, Malluk, jos tahdot palvella minua parhaan kykysi mukaan, niin toimita, että yleisön silmät kiintyvät meidän kilpailuumme, Messalan ja minun."

Malluk vastasi kiireesti: "Kyllä toimitan. Minä tarjoan erinomaisia vetoja; jos niihin vastataan, sitä parempi!"

Malluk katsoi tutkivasti Ben-Huriin.

"Miksikä en ottaisi korvausta ryöstetystä omaisuudestani?" sanoi Ben-Hur paremmin vain itsekseen. "Toista tilaisuutta ehkä ei tule. Nyt minä ehkä voin hävittää hänen omaisuutensa samalla kertaa kuin hänen ylpeytensäkin. Isämme Jakob ei voi pahastua siitä."

Hänen kauniit kasvonsa muuttuivat päättäväisen näköisiksi ja tekivät hänen seuraavat sanansa hyvin ponteviksi:

"Niin, siten sen pitää käydä! Kuulehan, Malluk! Älä säästä sestertioita! Enennä ne talenteiksi, jos kukaan uskaltaa niin suurista summista. Pane viisi, kymmenen, kaksikymmentä talenttia, pane vaikka viisikymmentäkin, jos veto on itseään Messalaa vastaan."

"Nehän ovat summattomia rahoja", arveli Malluk. "Silloin minun täytyy antaa heille vakuutta."

"Niin pitääkin. Mene Simonideen luoksi ja sano hänelle, että minä tahdon saada asiani hyvin järjestetyksi. Sano hänelle, että minun sydämeni halajaa viholliseni häviötä, ja tilaisuus on niin lupaava, että minä uskallan panna rahani tarjolle. Meidän puolellamme on isämme Jumala! Mene, hyvä Malluk, äläkä päästä tilaisuutta käsistäsi livahtamaan."

Malluk tervehti ystävällisesti ja ratsasti tyytyväisenä pois, mutta palasi heti takaisin.

"Anna anteeksi!", hän sanoi Ben-Hurille, "onpa minulta unohtunut yksi asia. En itse päässyt kyllin lähelle Messalan vaunuja, mutta minä annoin toisen henkilön mitata ne, ja hänen ilmoituksensa mukaan on Messalan vaunujen akseli kämmenen leveyttä korkeammalla maasta kuin sinun."

"Kämmenen leveyttä, niinkö paljon!" iloitsi Ben-Hur, ja kumartuen Mallukin puoleen hän vielä sanoi: "Niin totta kuin olet Juudan poika ja uskollinen heimokunnallesi, hanki itsellesi paikka parvekkeelle, riemuportin päälle, lähelle pylvästen päällistä parvekettä. Ota tarkkaan vaaria, kun käännämme siinä, mutta hyvin tarkkaan, sillä minullapa yleensä on paremmat edut; siinä minä... Taikka, Malluk, olkoon se ennemmin sanomatta. Laita vain itsesi sinne ja katso hyvin tarkkaan!"

Juuri silloin pääsi Ilderimiltä ihmettelyn huudahdus:

"Haa, Jumalan kunnian kautta, mitä tämä merkitsee?"

Hän lähestyi Ben-Huria ja osoitti ohjelmaa.

"Lue", sanoi Ben-Hur.

"En, lue itse!"

Ben-Hur otti paperin, jonka alle maakunnan prefekti oli kilpailujen järjestäjänä kirjoittanut nimensä ja joka vastasi meidän ohjelmiamme, koska siinä lueteltiin juhlatilaisuuden eri huvittelut. Ensinnä ilmoitettiin yleisölle, että loistava juhlasaatto oli pidettävä; sen jälkeen tavalliset kunnianosoitukset Komus-jumalalle, ja sitte kilpailut: kilpajuoksu, hyppy, painiskelu ja nyrkkitaistelu, kaikki siinä järjestyksessä, kuin ohjelmaan oli merkitty. Kilpailijain nimet, kansallisuus ja koulut, joissa he olivat taitonsa oppineet, kilpailut, joissa he olivat olleet osallisina, heidän saamansa voitot ja nyt saatavana olevat voitot, kaikki oli tarkkaan lueteltu. Viimemainitut tiedonannot olivat korukirjaimilla, josta näkyi, että se aika jo oli ohitse, jolloin voittaja tyytyi yksinkertaiseen laakeriseppeleeseen, pitäen kunniaa arvokkaampana kuin rikkautta ja voitonhimoa.

Nämä osat ohjelmasta Ben-Hur vain pikaisesti katsasti lävitse. Mutta kilpa-ajo-osaston hän luki hitaasti. Se alkoi vakuutuksella, että sankarillisen kilpailun rakastajille tässä oli tarjona sellainen kilpailu, kuin Orestes olisi laittanut, ennen ihan näkemätön Antiokiassa. Kaupunki toimitti tämän juhlan konsulin kunniaksi. Sata tuhatta sestertiota ja laakeriseppele olivat voitot. Sitte oli tarkempia tietoja. Kilpailijoita oli kuusi, kaikki nelivaljakkoita, ja jotta olisi enempi katselemista, kaikki esiytyivät yht'aikaa. Sitte kerrottiin joka nelivaljakosta erittäin:

1) Korintolaisen Lysippon valjakko: Kaksi hiirakkoa, rautio ja musta. Ne olivat edellisenä vuonna voittaneet Aleksandrian kilpa-ajoissa. Ajaja Lysippos. Väri *keltainen*.

2) Roomalaisen Messalan: Kaksi päistärikköä ja kaksi mustaa. Voittaneet edellisenä vuonna suuressa sirkuksessa. Ajaja Messala. Väri *punainen* ja *kulta*.

3) Atenalaisen Kleanteen: Kolme hiirakkoa, yksi rautio. Voittaneet Istmon leikeissä edellisenä vuonna. Ajaja Kleantes. Väri *vihreä*.

4) Byzantionilaisen Dikaion: Kaksi mustaa, yksi hiirakko, yksi rautio. Voittaneet Byzantionissa tänä vuonna. Ajaja Dikaios. Väri musta.

5) Sidonilaisen Admeton: Neljä hiirakkoa. Kolme kertaa voittaneet Caesareassa. Ajaja Admetos. Väri *sininen*.

6) Aavikoiden sheikin Ilderimin: Neljä rautiota; ensikertalaiset.
Ajaja Ben-Hur, juutalainen. Väri *valkoinen*.

Ajaja Ben-Hur, juutalainen!

Miksi se nimi Arriuksen sijasta?

Ben-Hur katsoi Ilderimiä silmiin. Nyt hän ymmärsi hänen huudahduksensa. Molemmat tulivat itsekseen samaan päätökseen.

Siinä oli ilmeisesti Messala ollut vehkeilemässä.

XI LUKU.

Vedot.

Heti, kun ilta vaipui Antiokian ylitse, levisi Omfalosta eli kaupungin keskuksesta ihmisvirta joka taholle, mutta varsinkin alas Nymfaeumiin päin pitkin Herodeen pylvästöä. Melkein kaikista kansakunnista oli siinä ihmisiä. Se ei ollut mitään erityistä, jota olisi näkynyt vain Antiokiassa; pikemmin näytti roomalaisen maailmanvallan tehtävänä olevan välittää kansojen yhteen sulamista ja muukalaisten tutustumista toisiinsa. Tosiaan läksikin kokonaisia kansoja asuinpaikoiltaan ja matkusti mielin määrin toisiin seutuihin, vieden kanssaan tapansa, pukunsa, puheensa ja jumalansa, pysähtyivät, missä heistä näytti sopivimmalta, rupesivat harjoittamaan eri elinkeinoja, rakensivat kartanoita ja alttareja ja pysyivät sellaisina kuin ennen kotimaassaan.

Yksi omituisuus oli kuitenkin tänä iltana nähtävänä. Melkein jok'ainoa käytti jonkun kuulutetun kilpa-ajajan väriä joko vyönä, nauhana tai höyhentöyhtönä. Olipa se minkä muotoinen hyvänsä, osoitti se aina, mihin puolueeseen kukin kuului. Niinpä esimerkiksi vihreästä väristä tunnettiin atenalaisen Kleanteen ystävä, mustasta byzantionilaisen. Se oli vanha tapa, ehkäpä jo Oresteen ajoista, tapa, jota ansaitsisi tutkia kuin jotain muutakin historiallista merkellisyyttä ja joka osoitti, mihin naurettaviin liiallisuuksiin ihmiskunta hulluudessaan eksyi.

Jos tarkkaan katseli tätä ihmisvirtaa, niin tuli pian vakuutetuksi, että kolme väriä oli enimmäkseen vallalla: vihreä, valkoinen sekä kullan ja punaisen kirjava.

Mutta me siirrymme nyt kadulta saaripalatsiin.

Viisi lamppukruunua oli äsken sytytetty. Seura, jonka siellä tapaamme, on melkein sama, kuin edellä olemme kuvailleet. Sohvalla on tänäänkin makaajia ja vaatteita, ja pöydiltä kuuluu kuutionoppain rapinaa. Mutta suurin osa miehistä on joutilaina. Muutamat astuskelevat haukotellen edes takaisin taikka pysähtyvät ohi menneiden lausumaan jotakin, joka ei merkitse mitään. Eiköhän huomenna toki liene kaunis ilma? Ovatko kilpailujen valmistukset kaikki tehdyt? Ovatko Antiokian sirkuksen säännöt toisenlaiset kuin Rooman? Totta puhuaksemme, tämä nuoriso on ikävissään. Heidän päätyönsä on tehtynä. Jos voisimme katsahtaa heidän muistitauluihinsa, niin näkisimmepä, että ne ovat täpö täynnä vetoja kaikista kilpailijoista: juoksijoista, painiskelijoista, nyrkkitaistelijoista, vaan ei kilpa-ajajista.

Mistä se välinpitämättömyys?

Siitä se tuli, hyvä lukija, että kukaan ei tahtonut edes ropoakaan uskaltaa Messalaa vastaan.

Salissa käytetään ainoastaan hänen väriänsä. Ei kukaan ajattele edes tappion mahdollisuuttakaan hänelle. Eikö hän ollut paraiten harjautunut? Eikö hän ollut saanut taitoansa roomalaiselta mestarilta? Eivätkö hänen hevosensa olleet voittaneet Rooman sirkuksessa? Ja sitä paitsi, olihan hän roomalainen!

Messala itse istuu levollisena sohvan nurkassa. Hänen ympärillään näemme hänen ihailijoitaan sekä istumassa että seisomassa, ja kaikki he ihan ovat hukuttaa hänet kyselemistulvaan. Tietysti on heidän mielestään olemassa vain yksi puheen aine.

Drusus ja Caecilius astuvat juuri sisään.

"Ah!" huudahtaa nuori ruhtinas, heittäytyen sohvalle Messalan jaloksiin, "ah, Bakkus avita, olenpa ihan väsyksissä!"

"Mistä sinä tulet?" kysyi Messala.

"Kadulta — minä olen ollut kaikkialla, Omfalossa ja joka taholla, jumalat tiennevät, miten kaukana. Ihmisvirtoja loppumatta, en koskaan ole kävellyt niin paljoa pitkin katuja! Sanotaan koko maailman tulevan huomenna sirkukseen."

Messala purskahti ylenkatseellisesti nauramaan. "Ne hupsut! He eivät ole koskaan nähneet keisarin toimittamia sirkus-kilpailuja. Mutta, Drusus, mitä sinä näit?"

"En mitään."

"O—ah! Etkö muista?" sanoi Caecilius.

"Mitä sitte?" kysyi Drusus.

"Valkoisten kulkuetta."

"Totta tosiaan!" huudahti Drusus, nousten kyynäspäilleen. "Me tapasimme valkonauhaisen joukon, ja niillä oli lippukin. Mutta — ha ha ha!"

Hän veltosti putosi takaisin makaamaan.

"Julma Drusus, miksi et kerro?" pyysi Messala.

"Roskaa aavikolta, Messala, suolensyöjiä Jakobin temppelistä Jerusalemissa. Mitä minulla olisi ollut tekemistä heidän kanssansa?"

"Ei", sanoi Caecilius, "Drusus pelkäsi joutuvansa pilkaksi, mutta minä en, Messala!"

"No, puhu sitte!"

"Me pysäytimme joukon ja..."

"Tarjosimme vetoa", sanoi Drusus, katuen, että oli antanut toiselle puheen vuoroa, ja ryhtyen itse jälleen kertomaan. "Ha ha ha! yksi niistä, jolla ei ollut niin paljoa nahkaa kasvoissa, että se olisi riittänyt onkimadonkaan kääreeksi, tuli esiin ja — ha ha ha! — suostui! Minä tempasin muistitauluni. Kuka on teidän miehenne? kysyin minä. Juutalainen Ben-Hur, vastasi hän. Minä kysyin: Millä tavalla panemme vedon ja paljostako? Hän vastasi: Yhdestä — yhdestä —! Anna anteeksi, Messala. Jupiterin leimauksen kautta, minä en saa jatketuksi naurulta! Ha ha ha!"

Kuuntelijat kumartuivat eteen päin, ett'ei tavukaan jäisi kuulematta. Messala katsahti Caeciliukseen.

"Yhdestä siklistä", tämä jatkoi.

"Yhdestä siklistä, yhdestä siklistä"

Pilkkanaurun hohotus seurasi noita sanoja.

"Ja mitä sinä teit, Drusus?" kysyi Messala.

Salin ovelta kuului silloin huudahdus ja sai aikaan hyökkäyksen sinne päin. Kun melu jatkui ja vahveni, riensi Caeciliuskin sinne, viivyttyään kuitenkin niin kauan, että ehti selittää: "jalo Drusus suostui vetoon ja..."

"Valkoinen! valkoinen!"

"Tulkoon vain!"

"Tänne päin, tänne päin!"

Sellaisia huutoja kaikui salissa, sotkien kaiken keskustelun. Nopan heittäjät jättivät pöytänsä, makaajat heräsivät, hieroivat silmiään, sieppasivat esiin muistitaulunsa ja riensivät ovelle päin.

"Minä suostun..."

"Ja minä..."

"Minä..."

Henkilö, jota niin lämpimästi otettiin vastaan, oli se kunnianarvoinen juutalainen, joka oli ollut Ben-Hurin matkakumppanina Kyprosta Antiokiaan tullessa. Hän astui sisään vakavana ja levollisena ja

miesjoukkoa tarkastellen. Hänen pukunsa oli pilkuttoman puhdas valkoinen ja samoin turbaaninsa. Kumarrellen ja kohteliaasti hymyillen tuosta vastaanotosta hän hitaasti astui keskipöydän luo. Sinne päästyään hän kääri pukunsa ylhäisten tavalla laskoksiin ympärillensä, asettui istumaan ja viittasi kädellään. Sormesta välähtelevä kalliskivi melkoisesti auttoi häntä saamaan sanansa kuulluksi.

"Roomalaiset — sangen jalot roomalaiset, minä tervehdin teitä", hän sanoi.

"Hiljaa, Jupiter avita! Kuka hän on?" kysyi Drusus.

"Israelilainen koira! Sanballat hänen on nimensä, ja hän on muonantoimittaja sotaväelle ja suunnattoman rikas, ja siksi hän on tullut sellaisesta muonan toimittelusta, jota ei olekaan toimittanut, vaikka maksut kyllä saa. Kuitenkin hän virittelee pauloja, hienompia kuin hämähäkin langat. Tule, Venuksen yön kautta me hänet kytkemme!"

Messala näin puhuessaan nousi ja yhtyi Drusuksen kanssa miesjoukkoon, joka tungeskeli juutalaisen ympärillä. Sanballat otti muistitaulun käteensä ja sanoi levollisesti:

"Kadulla kuulin, että täällä palatsissa ollaan ikävissään, kun kukaan ei uskalla panna vetoa Messalaa vastaan. Jumalain täytyy saada uhreja, kuten tiedätte, ja sen tähden olen täällä. Minun värini kyllä näette; ryhtykäämme siis asiaan. Minkä verran te tarjoatte?"

Hänen rohkeutensa näytti tekevän kuulijat mykiksi.

"Mutta pian", hän sanoi, "minun pitää joutua konsulin puheille."

Kehoitus vaikutti.

"Kaksi yhtä vastaan!" huusi kymmenkunta ääntä.

"Mitä?" ihmetteli muonan hankkija. "Kaksi vain yhtä vastaan, ja teidän miehenne on kuitenkin roomalainen!"

"No, olkoon sitte kolme!"

"Kolme, sanotte — kolmeko vain — ja minun mieheni on ainoastaan juutalaiskoira! Tarjotkaa edes neljä."

"No, neljä sitte", virkkoi nuorukainen, äsken lasten luvusta päässyt, jota tuo iva ärsytti.

"Antakaa minulle viisi — Rooman kunniaksi — viisi!"

"Olkoon menneeksi: viisi yhtä vastaan!" kuului ääni.

Hyväksymishuuto kajahti, yleinen liike syntyi ja Messala astui esiin.

"No niin, olkoon menneeksi viisi", hän sanoi.

Sanballat hymyili ja varustautui kirjoittamaan.

"Jos keisari huomenna kuolee, eipä toki Rooma jää ihan hukkaan. On edes yksi, joka rohkenee nousta hänen istuimellensa. Anna minulle kuusi."

"Menköön", kuului Messalan vastaus.

Vielä kovempi hyväksymishuuto kajahti.

"Siis kuusi", jatkoi Messala. "Kuusi yhtä vastaan, siinä on roomalaisen ja juutalaisen erotus. Ja koska nyt olemme saaneet tämän selville, sinä sianlihan vapahtaja, jatkakaamme. Mistä summasta? mutta pian! Konsuli muuten saattaisi haettuttaa sinua ja riistäisi meiltä hyvän huvin."

Sanballat kärsi tyynesti pilkan iskut, kirjoitti ja antoi taulun Messalalle.

"Lue, lue!" vaativat kaikki.

Messala luki:

"Mem.

Kilpa-ajot. Messala, Roomasta, vedossa Sanballatia, samoin Roomasta, vastaan väittää voittavansa juutalaisen Ben-Hurin. Vetosumma: 20 talenttia. Voittosumma kuusi yhtä vastaan.

Todistajat: Sanballat."

Hiiskumaton äänettömyys vallitsi salissa. Jokainen näytti kivettyneen siihen asentoonsa, jossa oli kuunnellut vedon lukemista. Messala katsoa tuijotti muistitauluun ja kaikki muut katsoa tuijottivat häneen. Hän huomasi sen ja pikimmiten punnitsi asemaansa. Ihan äsken oli hän itse seisonut samassa paikassa, isotellen ja kerskaton maanmiestensä edessä. He sen kyllä vielä muistivat. Joll'ei hän kirjoittanut alle, oli hänen sankarimaineensa mennyt. Eikä hän kuitenkaan voinut kirjoittaa, sillä hänellä ei ollut omaisuutta sataa talenttia, eikä edes viidettäkään osaa siitä. Hänen päätänsä pyörrytti; hän seiso siinä kasvot kalpeina, saamatta sanaakaan suustansa. Viimein hän luuli keksineensä keinon.

"Kuulepas, juutalainen", hän sanoi, "näytäs, missä sinulla on ne 20 talenttia."

Sanballatin uhoitteleva hymy yhä kasvoi. "Tässä", hän sanoi, ojentaen Messalalle paperin.

"Lue, lue!" huudettiin joka taholta.

Messala luki uudestaan.

"Tämän omistaja, Sanballat Roomasta, saa minun luonani tällä osoituksella nostaa viisikymmentä talenttia keisarillista rahaa.

Simonides."

"Viisikymmentä talenttia; Viisikymmentä talenttia!" kaikui ihmettely joka taholta.

Nyt riensi Drusus Messalalle avuksi. "Herkules avita!" hän huusi, "tuo paperi valehtelee ja juutalainen on valehtelija. Kelläpä muulla kuin keisarilla olisi nostettavana viisikymmentä talenttia? Toimittakaa pois tuo hävytön!"

Tämä huuto kuului vihaiselta, ja moni muu vihainen ääni kannatti sitä, mutta Sanballat istui paikallaan ja hänen hymynsä muuttui yhä uhoittelevammaksi, mitä kauemmin hänen annettiin odottaa. Viimein Messala sanoi:

"Hiljaa! Mies miestä vastaan, te maanmieheni, vanhan roomalaisnimemme kunnioituksesta."

Se soveliaasen aikaan lausuttu kehoitus tuotti hänelle takaisin vaikutusvaltansa.

"Sinä ympärileikattu koira!" jatkoi hän Sanballatille, "enkö minä luvannut sinulle kuutta sinun yhtäsi vastaan, vai mitä?"

"Niin lupasit", vastasi juutalainen levollisesti.

"No niin, mutta anna minun määrätä summa."

"Älä vain tee sitä mitättömän pieneksi", vastasi Sanballat.

"Kirjoita sitte kahdenkymmenen sijaan viisi."

"Onko sinulla sen vertaa?"

"Jumalain äidin kautta, minä näytän sinulle todistuksen."

"Älä huoli, kyllä niin jalon roomalaisen sanakin riittää. Tee vain summa tasaiseksi, sano kuusi, niin minä kirjoitan."

"No, olkoon menneeksi sitte."

He vaihtoivat sitoumuksia. Sanballat heti nousi ylös ja katseli ympärilleen, entisen hymyn sijasta iva huulilla. Hän kyllä tiesi paremmin kuin kukaan, kenen kanssa hän nyt oli tekemisissä.

"Roomalaiset", hän sanoi, "minä ehdotan toista vetoa, jos uskallatte siihen tarttua! Viisi talenttia viittä talenttia vastaan, että valkoinen voittaa. Tarjoan sen teille yhteisesti."

Hämmästyks tuli vielä suuremmaksi.

"Mitä!" lausui hän kovemmalla äänellä, "pitääkö huomenna kerrottaman, että israelilainen koira tunkeutui palatsin saliin, joka oli täynnä roomalaisia ylimyksiä, keisarien jälkeläisiä, ja tarjosi viittä talenttia viittä vastaan, eikä kukaan heistä uskaltanut suostua vetoon?"

Iva oli sietämätön. "Olkoon menneeksi, hävytön!" sanoi Drusus, "kirjoita tarjous ja jätä pöydälle."

Huomenna, jos huomaamme sinun rahasi riittävän hurjaan onnenkoetukseen, niin minä Drusus lupaan ottaa tarjouksesi vastaan."

Sanballat kirjoitti uudestaan ja sanoi levollisesti kuten ennenkin:

"Minä jätän tässä vedon sinun käsiisi. Kun se on allekirjoitettu, lähetä se minulle ennen kilpa-ajojen alkua. Minä olen istuva konsulin kanssa kunniaportin päällä. Rauha olkoon sinulle ja teille kaikille muille!"

Hän kumarsi ja läksi, pitämättä lukua pilkkanaurusta, joka seurasi häntä ulos ovesta saakka.

Jo samana iltana levisi sanoma tästä merkillisestä vedosta pitkin kaupungin katuja. Ben-Hurkin, joka oleskeli nelivaljakkonsa luona, sai tietää, että Messalan koko omaisuus oli uhattuna.

Sinä yönä hän makasi levollisemmin kuin ennen pitkiin aikoihin.

XII LUKU.

Kilpa-ajorata.

Antiokian kilpa-ajorata on joen etelärannalla saaren vastapäätä, laitoksiltaan ihan samanlainen kuin sellaiset rakennukset yleensä.

Leikit olivat kokonaan lahja yleisölle, koskapa kuka hyvänsä pääsi maksutta katsomaan. Vaikka tuo rakennus olikin suunnattoman suuri, pelkäsi kuitenkin yleisö nyt jäävänsä ilman sijaa; sen tähden olivat jo aikaisin kilpailujen edellisenä päivänä kaikki likeiset joutavat paikat anastettuna, niin että koko seutu näytti olevan ikään kuin taivasalla majailevan armeijan vallassa.

Puolen yön aikaan avattiin ovet selälleen, ja heti ihmisjoukko syöksyi sisään ja asettui yleisön käytettäville paikoille, eikä sitä sieltä enää olisi mikään muu saanut lähtemään kuin ehkä maanjäristys tai aseellinen sotavoima. Loppuyön väki vietti anastamillansa penkeillä ja söi siellä aamiaisensäkin. Ja vielä kilpailujen päättyessä se istui yhtä järkähtämättä ja katselun haluisena kuin alussa.

Ylhäisemmät kansanluokat alkoivat nekin jo päivän ensi hetkinä saapua niitä varten säästetyille paikoille: iso joukko ylimyksiä ja rikkaita, kantotuoleineen ja komeapukuisine palvelijoineen.

Juuri silloin, kun päiväkellon viisari ylhäällä linnassa osoitti toisen vartion puoliväliin kuluneeksi, marssi legiona liehuvin lipuin komeassa sotakunnossa alas Sulpius-vuorelta. Kun viimeinen miesrivi katosi sillalle, oli koko Antiokia autiona, eipä siltä, että läheskään koko se ihmispaljous olisi mahtunut sirkukseen, mutta sinne se ainakin pyrki.

Suuresta, joen rannalla tähystelevästä ihmisjoukosta saattoi arvata konsulin lähteneen saaresta sirkukseen komealla hallitusvenheellä. Tämän mahtavan miehen noustessa maalle veti sotainen näytelmä hetkeksi puoleensa kaiken huomion pois sirkus-puuhistakin. Kolmannen hetken täytyessä, kun katsojat jo kaikki olivat asettuneet sirkuksessa paikoilleen, kehoitti torven törähdys järjestykseen, ja heti silloin toista sataa tuhatta silmäparia kääntyi rakennuksen itä päätä kohti. Siellä oli leveä porttikaari, n.s. *Porta pompae*, runsaasti koristeltu lipuilla ja sotamerkeillä; niiden päällisellä parvekkeella oli konsulin kunniasija. Portin kaarien molemmilla puolilla oli karsinoita, n.s. *carceres*, jotka voitiin sulkea pylvästen välisillä porteilla. Niiden yläalaidassa oli matalainen aita, ja sen takaa koko sirkuksen leveydeltä yleni raputtain penkkejä, jotka olivat täynnä komeapukuisia virkamiehiä ja ylimyksiä. Tämän amfiteatterilaitoksen kummallakin pitkällä sivulla oli torneja, jotka tekivät tämän arkkitehtien mestariteoksen miellyttävän näköiseksi ja samalla soveltuivat kannattamaan *velaria* eli purpuran karvaisia päiväkattoja. Lukija ajatuksissaan varmaankin asettuu läntiselle parvekkeelle, jossa konsulikin istuu ja jossa kaikki on avoinna hänen silmäinsä edessä. Oikealla ja vasemmalla näkyy vahvat torneihin kiinnitetyt portit, jotka ovat pääovina. Edessä on *arena*, tasainen, melkoisen avara kenttä, jolle on kylvetty valkoista hiekkaa. Siinä tapahtuvat kaikki näytännöt, paitsi kilpa-ajo. Vähän lännempänä on marmorialustalla kolme matalaa keilamaista graniittipylvästä. Moni silmä on päivän kuluessa kiintynvä niihin pylväihin, sillä ne ovat ajoradan toinen pää, sen alku- ja loppukohta. Marmorialustan takaa, jossa on tilaa alttarille ja käytävälle, alkaa kymmenen tai kahdentoista jalan levyinen ja viiden tai kuuden jalan korkuinen muuri, joka ulottuu siitä juuri kaksisataa jalkaa eli olympolaisen stadionin matkan. Sen muurin toisessa päässä on toinen alusta pylväineen radan toisen pään merkinä. Kilpailijoita neuvotaan ajamaan radalle alkupään oikealle puolen, niin että muuri jää

heistä vasemmalle. Tämä radan alku- ja loppukohta on siis juuri konsulin silmän edessä, joten hänen paikkansa on paras koko sirkuksessa.

Lukija yhä ajatelkoon olevansa konsulin parvekkeella. Tarkemmin katsellessaan hän huomaa kilpakentän uloimpana rajana viisitoista tai kaksikymmentä jalkaa korkean muurin, joka ympäröi sirkuksen koko sisusta. Senkin päällä on suoja-aita, kuten karsinain päällä itäpuolella. Siinä on kolme aukkoa, kaksi pohjois- ja yksi länsipuolella. Viimemainittu on runsaasti koristettu, sillä se on riemuportti, josta kilpailujen lopussa seppelöidyt voittajat marssivat esiin.

Tästä muurista alkavat ne toinen toistaan ylemmäksi kohoavat penkit, joilla suuri yleisö istuu. Nyt ne ovat täpö täynnä katsojia, jotka kiihkeästi odottavat kilpailujen alkamista.

Konsulin parvekkeen alaiselta portilta idästä päin kuuluu laulu, jota soittokoneet säestävät. Äkisti alkaa näkyä juhlasaaton kuoro, jolla näytännöt alkavat; leikkien järjestäjät ja kaupungin hoitomiehet, jotka tämän kaiken kustantavat, seuraavat jälestä komeissa puvuissa ja sepeleet päässä; sitte jumalat, muutamat kannettuina paareilla, toiset suurissa nelipyöräisissä, runsaasti koristelluissa vaunuissa, sekä viimeksi tämänpäiväiset kilpailijat niissä puvuissa, joissa kukin kohta on esiytyvä juoksemaan, painiskelemaan, olemaan nyrkkisillä tai ajamaan kilpaa.

Juhlasaatto marssii hitaasti sirkuksen ympäri: tosiaankin ihana ja miellyttävä taulu. Suostumushuuto tervehtii sitä melkein siten, kuin vesi kuohuen nousee korkealle ilmaan nopeasti kulkevan laivan keulassa. Vaikk'eivät mykät jumalain kuvat millään tavalla osoitakaan tietävänsä antaa mitään arvoa tervehdykselle, niin juhlan johtaja ja kustantajat eivät ole yhtä kylmäkiskoiset.

Voimainsa näyttäjien vastaanotto on melkoisen vilkas, sillä koko tuossa suuressa katsojajoukossa tuskin on yhtään, joka ei olisi jotakin pannut vetoon heistä. Enemmistön suosikit huomaa helposti siitä, että joko heidän nimensä kaikuvat kovemmin kuin muu pauhu taikka heille runsaammin heitellään katsojain sijoilta sepeleitä ja kukkaköynnöksiä. Kilpa-ajoihin mieltymys on kuitenkin suurin, kuten näkyy siitä, että sen urheilun harjoittajain lähestyessä katsojat nousevat seisomaan penkeille, pauhu kasvaa, kukkasade täyttää vaunut ja yksin hevosetkin saavat osansa ihastelusta ja näyttävät kuten ajajatkin olevan kunniaa hyvillään. Joka vaunuja seuraa mies ratsain, paitsi Ben-Huria, joka syystä tai toisesta, ehkäpä epäluulosta mieluisimmin on yksin.

Helppo oli huomata, että jotkut näistä ajajistakin olivat enemmän yleisön suosiossa kuin toiset; melkein joka katsojalla, niin naisilla ja lapsilla kuin miehilläkin, oli joku merkkiväri, useimmiten nauha rinnassa tai tukassa, vihreä, keltainen tai sininen. Hyvänäköinen tarkastelija voi kuitenkin huomata, että valkoista ja punaista oli enin.

Nykyinen yleisö katsoo hevosten laatua ja käytöstä, varsinkin milloin suuria summia pannaan vetoon. Antiokian kilpailuissa oli ajajain kansallisuus tärkeimpänä vaikuttimena suosion esinettä valitessa. Kun sidonilainen ja byzantilainen saivat osakseen vähän kiihotusta, tuli se vain siitä, että heidän kansalaisiansa oli vähä katsojain joukossa. Kreikkalaiset puolestaan olivat jakautuneina kahtia, korintolaisen ja atenalaisen välille, joten heidän värejänsä, sinistä ja keltaista, näkyi vain vähä. Messalan punaista ja kultaa olisi ehkä ollut yhtä vähä, joll'eivät Antiokian porvarit olisi oikeain hovimiesten tavalla sopineet roomalaisten kanssa kantamaan heidän väriänsä. Muut kaikki olivat maalaisia tai syrialaisia, juutalaisia ja arabialaisia, jotka täydellisesti luottivat sheikin nelivaljakkoon ja sitä paitsi vihasivat roomalaisia ja siis toivoivat ennen kaikkea heille tappiota ja nöyryytystä. Nämä valkomerkkiset olivat sekä meluavin että suurilukuisin puolue.

Ajajain kiertäessä kilpakenttää katsojain kiihko kasvaa. Toisen merkkikiven kohdalla, jossa valkoinen väri varsinkin ylemmillä penkeillä vallitsee, kansa tyhjentee koko kukkavarastonsa ja ikään kuin repii ilmaa parunnallaan.

"Messala! Messala!"

"Ben-Hur, Ben-Hur!"

Juhlasaaton päästyä takaisin lähtöpaikkaansa katsojat asettuivat jälleen paikoilleen ja alkoivat jatkaa keskeytynyttä puheluansa.

"Ah, Bakkus avita! eikö hän ollut kaunis?" ihastelee eräs nainen, jonka roomalaissuosio näkyy hänen tukassaan häilyvistä nauhoista.

"Ja miten kalliit hänen vaununsa!" yhtyy vieruskumppani ihastelemaan, "kokonaan kullasta ja elefantinluusta. Suokoon Jupiter hänen voittaa!"

Taemmalta penkiltä kuului ihan toisenlaisia huomautuksia.

"Minä panen vetoon sata sikliä, että juutalainen voittaa", huutaa kimakka ääni kovasti.

"Olehan toki varovainen", kuiskaa puhujalle rauhoittava ystävä. "Jakobin lapset eivät ole noiden pakanallisten urheilujen ystäviä, nehän ovat Herralle kauhistus."

"Totta kyllä, mutta oletko koskaan nähnyt ketään niin levollista ja voitostaan varmaa? Ja millaiset käsivarret hänellä olivat?"

"Entä hevoset sitte?" sanoo kolmas.

"Ja sitä paitsi", joku selittää, "hänen sanotaan tarkoin tietävän kaikki roomalaiset temput."

"Niin, ja hän näyttää paljon kauniimmaltakin kuin roomalainen", jatkaa eräs nainen ylistystä.

Näistä puheista uudestaan rohkaistuneena huutaa ensimmäinen juutalainen vielä kerran:

"Sata sikliä, että juutalainen voittaa!"

"Hullu!" vastaa eräs kaupunkilainen, "etkö sitte tiedä, että viisikymmentä talenttia — kuusi yhtä vastaan — on pantu vetoon, että Messala voittaa? Pistä piiloon siklisi, joll'et tahdo, että Abraham nousee antamaan sinua korvalle."

"Ha ha ha! sinä Antiokian aasi! Sinä et näy tietävän, että Messala itse on pannut sen vedon puolestaan", kuului vastaus.

Kun juhlasaatto hajautui *Porta pompaen* luona, oli Ben-Hur vakuutettu toivonsa olevan täytetyn: kaikki itämaat olivat näkemässä hänen taistelua Messalaa vastaan.

XIII LUKU.

Kilpailun alku.

Noin kello kolme iltapäivällä meidän tuntilukumme mukaan olivat kaikki muut kilpailut suoritettut paitsi kilpa-ajo. Pidettiin väliaika, porttiovet avattiin ja useimmat katsojat läksivät sammuttamaan nälkäänsä jossakin puodissa, joita oli paljo ulkopuolella porttikäytävissä. Ne, jotka jäivät paikoilleen istumaan, haukottelivat, puhelivat kuka mitäkin ja tarkastivat muistitaulujansa, unhottaen kaikki säätyerotukset niin kokonaan, että nyt oli vain kaksi luokkaa: voittajat, jotka iloitsivat, ja menettäjät, jotka olivat tyytymättömät ja äreät.

Tänä väliaikana kolmas osa yleisöä, se, joka tahtoi olla vain kilpa-ajoa katsomassa, asettui sitä varten pidätetyille paikoille. Siihen luokkaan kuului Simonides seurueineen. Heidän paikkansa oli pohjoispuolella lähellä pääovea, vastapäätä konsulia.

Kun kauppias neljän vahvan palvelijan kantamassa tuolissaan kulki käytävää pitkin, näkyi se herättävän yleistä uteliaisuutta. Häntä paikalleen aseteltaessa kuului joku äkisti lausuvan hänen nimensä. Lähinnä istujat sieppasivat sen äänen lennostaan, ja nimi kulki sitte hyvää vauhtia penkistä toiseen. Ihmiset nousivat penkeille näkemään miestä, jonka suuren rikkauden ja surullisen kohtalon kaikki tiesivät. Ilderim tunnettiin myöskin ja häntä tervehdittiin ystävällisesti, mutta ei kukaan tuntenut Baltasaria eikä kahta naista, jotka hyvin hunnutettuina olivat seurassa.

Ihmisjoukko antoi kunnioittavasti tilaa heille, ja vahtimiehet asettivat heidät pitkin kentän laita-aitaa siten, että heidän oli mukava keskustella. Mukavuudekseen he istuivat tyynyillä, ja jalkojen lepuuttamista varten oli jakkarat mukana.

Naiset olivat Iras ja Ester. Viime mainittu istuuduttuansa katsahti arasti ympäri sirkusta ja veti sitte hunnun paremmin kasvoilleen. Iras sitä vastoin päästi huntunsa putoamaan ja katseli näyttämöä vapaasti kuten naiset, jotka ovat yleisen huomion esineenä, vaikk'eivät sitä ole huomaavinaan. Sellainen tapa useimmiten itsestään kasvaa pitkällisestä tottumuksesta seuraelämään.

Simonides seurueineen tuskin ehti päättää ensi tarkastustansa, kun muutamia palvelijoita astui sirkuskentälle ja alkoi kiinnittää liiduttua nuoraa radan poikki vähän matkan päähän ensimmäisen pääkiven pylväistä. Samaan aikaan astui *Porta pompae*'sta sisään kuusi miestä ja asettui kukin oman karsinansa eteen. Siitä syntyi kovaa kuiskailun ja puheen surinaa joka taholla.

"Katso, katso! Vihreä menee neljännen karsinan luo oikealle puolen; siellä on atenalainen!"

"Messalalla on toinen numero!"

"Korintolainen..."

"Tuolla on valkoinen! Katso, hän menee ihan poikki ja pysähtyy; ensimmäinen se on ... ensimmäinen vasemmalla!"

"Ei, musta sinne pysähtyy, valkoisella on numero kaksi!"

"Sinä olet oikeassa!"

Näillä portinvartioilla oli yllä samankarvainen tunika kuin ajajillakin, niin että heidän asetuttuaan paikoillensa jokainen tiesi, missä karsinassa kenenkin suosikki oli odottelemassa kilpa-ajon alkua.

"Oletko koskaan nähnyt Messalaa?" kysyi Iras.

Esteriä vavistutti vastatessa myöntävästi. Joll'ei Messala ollutkaan hänen isänsä vihollinen, niin hän ainakin oli Ben-Hurin.

"Hän on kaunis kuin Apollo."

Kun Iras puhui, loistivat hänen silmänsä ja hän löyhytteli kalliskivi-koristeista viuhkaansa. Ester katsahti kumppaniinsa ajatellen: "Onko hän sitte niin paljon kauniimpi Ben-Huria?" Heti sen jälkeen hän kuuli Ilderimin sanovan isälle: "Niin, hänellä on toinen numero koruportin vasemmalla puolen." Ester katsahti sinne päin ajatellen Ben-Huria. Mutta pikaisesti katsahdettuaan vesoista palmikoituun ovipieliin hän veti hunnun paremmin kasvojensa eteen ja lausui hiljaa lyhyen rukouksen.

Juuri silloin Sanballat lähestyi heitä.

"Minä tulen juuri karsinoista, sheikki", hän sanoi, juhlallisesti kumartaen Ilderimille, joka alkoi kammata partaansa ja jonka silmät loistivat kiihkeästä uteliaisuudesta, "hevoset ovat erittäin hyvässä juoksukunnossa."

Ilderim vastasi ainoastaan: "Jos ne voitetaan, toivon minä, että joku muu kuin Messala on voittaja."

Kääntyen Simonideen puoleen Sanballat veti esiin muistitaulunsa ja sanoi:

"Minulla on tärkeä uutinen sinullekin. Kuten muistanet, minä eilisiltana panin vetoa Messalan kanssa ja näytin tarjonneeni toistakin, joka, jos se hyväksyttiin, piti tänä päivänä ennen kilpailujen alkua kirjallisesti ilmoitettaman. Tässä se on."

Simonides otti muistitaulun ja luki tarkkaan kirjoituksen.

"Niin", hän sanoi, "heidän lähettiläänsä tuli kysymään minulta, oliko sinulla niin paljon rahaa minulta saatavana. Säilytä tarkasti tuo sitoumus. Jos häviät, niin tiedäthän, mihin päin käännyt; jos voitat" — vanhuksen kasvot rypistyivät uhkaavasti, — "jos voitat, ystävä, niin pidä huolta, ett'eivät suostumuksien tekijät pääse käsistäsi. Pakota heidät maksamaan viimeinenkin ropo. Samanhan hekin tekisivät meille."

"Luota minuun", sanoi muonanhankkija.

"Etkö jää meidän luoksemme istumaan?" kysyi Simonides.

"Sinä olet sängen hyvä, mutta jos minä poistun konsulin luota, niin roomalais-nuorukaiset tulevat liian kopeiksi. Rauha olkoon teille kaikille!"

Viimeinkin odotusaika loppui.

Torven törähdys kutsui poissa olijoita paikoillensa. Muutamia palvelijoita tuli kentälle, nousi radan sisällä olevalle muurille ja astui sitä myöten länsipäässä lähellä toisia merkkipyöväitä olevalle korotukselle. Siihen he asettivat seitsemän puupalloa. Palattuaan sieltä ensimmäisen merkkikiven luo he asettivat sille seitsemän puista delfiniä.

"Mitä noilla palloilla ja delfineillä tehdään, sheikki?" kysyi Baltasar.

"Etkö sinä ole koskaan ollut kilpa-ajoissa?"

"En koskaan, enkä liioin tiedä, mitä varten nytkään olen täällä."

"Niillä pidetään luvussa ajokierrokset. Heti kun yhteen kertaan ajetaan ympäri, otetaan alas yksi pallo

ja yksi delfini."

Valmistukset olivat nyt tehdyt. Komeapukuinen torvensoittaja antoi alkamismärkin. Kaikki melu vaikenä ja keskustelun porina kuoli. Joka silmä kääntyi itään päin, kuuden karsinan ovia kohti, joiden takana kilpailijat olivat.

Simonideen kasvojen harvinaisesta punasta saattoi arvata, että hän yhtä kiihkeästi odotteli kilpailun menoa kuin muutkin. Ilderim kaiveli lakkaamatta hyvin rajusti partaansa.

"Katso nyt roomalaista!" sanoi kaunis egyptiläistyttö Esterille, joka sitä ei ollenkaan kuullut, sillä sykkivin sydämin ja huntu hyvästi kasvoilla hän odotteli Ben-Huria.

Torvi kajahti. Pysähdyttäjät, yksi kuitakin vaunuja varten, juoksivat ensimmäisten merkkipyövästen taa valmiina auttamaan, jos jokin nelivaljakko niin rajustuisi, että sitä olisi vaikeata hallita.

Taaskin kajahti torven ääni ja yht'aikaa avasivat vartiat karsinain ovet.

Ensin tulivat sieltä näkyviin ratsastavat ystävät, viisi luvultaan, sillä, kuten jo kuulimme, Ben-Hur oli tahtonut olla ilman tätä auttajaa. Liiduttu nuora laskettiin alas siksi aikaa kun he ratsastivat ohitse ja nostettiin sitte jälleen ylös. Heillä oli muhkeat hevoset, mutta tuskin heitä huomattiin ollenkaan, sillä heidän ratsastaessaan esiin koko ajan kuului kiihkoisten hevosten jalkain töminää ja ajajain melkein yhtä kiihkoista ääntä karsinain ovien takaa, niin että yleisön huomio pysyi yksinomaan sinne kiintyneenä.

Liiduttu nuora nousi jälleen ylös, ovien vartiat kutsuivat apulaisiaan ja palvelijat parvekkeelta jo samalla viittasivat ja huusivat kaikin voiminsa: "Alas! Alas!"

Joka karsinasta syöksyivät nelivaljakot esiin kuin kuulat kanuunoista. Katsojat nousivat äkisti kuin sähkön iskusta, hyppäsivät ylös penkeille ja kaiuttelivat ilmaa huudollaan ja pauhullaan. Nyt oli hetki tullut, jota he olivat niin hartaasti ja uupumatta odottaneet! Tämä se oli se hetki, joka oli kilpailujen kuulutuksesta asti ollut kaikkein puhelujen ja unelmien aineena.

"Katso tuonne!" kehoitti Iras, osoittaen Messalaa.

"Kyllä minä näen hänet", vastasi Ester, katsoen Ben-Huria. Hänen huntunsa nyt unhotettuna poistui silmiltä. Tänä hetkenä hän käsitti, mitenkä ilo, että saa näyttää urhottansa niin suuren ihmisjoukon edessä, voi saada miehet unhottamaan kuoleman kauhut taikkapa aivan nauramaan koko kuolemalle.

Kilpailijat näkyivät nyt melkein sirkuksen joka istuimelle, mutta vielä ei kilpa-ajo alkanut. Liitunuora oli pingoitettu, että kaikki joutuisivat yht'aikaa lähtemään. Jos kilpailijat tahtoivat pysyä sotkeutumatta nuoraan tai jäämättä jo heti alussa jällelle, täytyi heidän ehtiä nuoran luo juuri silloin, kun se pudotettiin alas. Kelle se onnistui, hän saavutti sen suuren edun, että pääsi radan sisälaidalle lähimmäksi muuria.

Lähtöpaikan ja nuoran väliä oli noin 250 jalkaa. Varma käsi, tarkka silmä ja maltti olivat tarpeen.

Kilpailijat lähestyivät yht'aikaa nuoraa. Nyt torvensoittaja puhalsi järjestäjain sivulta voimakkaan märkin. Se ei sittekään kuulunut ihmisjoukon riemuhuudon seassa edes kahdenkymmenenkään jalan päähän. Nuora putosi, eikä sekuntiakaan liian aikaisin, sillä jopa Messalan hevosten kaviot siihen koskivat, ennen kuin se ehti maahan. Roomalainen läjäytti piiskaansa, päästi ohjat höllälle ja riemusta huudahtaen anasti sen paikan lähinnä muuria, jota kaikki halusivat.

Messalan siinä kääntäessä vasemmalle kävi hänen vaunujensa akselin päässä oleva pronssinen leijonapää atenalaisen oikean ohjahevosen jalkaan, joten se sysäytyi oikeata ieshevosta vasten. Nämä molemmat nousivat pystyyn, ja atenalainen siten jäi jällelle.

"Hän voittaa, Jupiter avita, hän voittaa!" huusi Drusus kuin raivoissaan, nähdessänsä Messalan lentävän eteen päin.

"Hän voittaa, Jupiter avita!" riemuitsivat muut ystävät.

Sanballat kääntyi muistitaulu kädessä heihin päin. Roiske tuolla alhaalla pysäytti hänen aiotut sanansa, hänen täytyi katsahtaa sinne päin.

Nyt, kun Messala oli ajanut ohitse, oli atenalaisen oikealla puolella ainoastaan korintolainen. Silloin pahaksi onneksi sattui hänen vasemmalla puolellansa kilpailevan byzantilaisen pyörä hänen vaunuihinsa ja heitti hänet kuperkeikkaa. Rysäys vain sekä raivon ja pelon huudahdus, ja onneton Kleantes putosi omaan hevostensa jalkoihin. Tältä hirveältä näöltä kätki Ester silmänsä.

Korintolainen, byzantilainen ja sidonilainen syöksyivät eteen päin.

Sanballat katsoi Ben-Huria ja kääntyi sitte Drusukseen ja hänen ystäviinsä päin.

"Sata sertertiota, että juutalainen voittaa!" huusi hän.

"Hyväksytään!" vastasi Drusus.

"Vielä kerran sata sertertiota juutalaisen puolesta!" kiljui Sanballat.

Ei kukaan joutanut kuulemaan häntä. Hän uudisteli vedon tarjoustansa, mutta kilpa-ajain tila kentällä oli niin puoleensa vetävä, että muuta ei kukaan joutanut ajattelemaan. Innokkaasti vain huudettiin: "Messala, Messala! Jupiter on meille suosiollinen!"

Kun Ester jälleen uskalsi katsahtaa kilpakentälle, oli joukko työmiehiä viemässä pois atenalaisen hevosiä ja särkyneitä vaunuja; toiset auttoivat häntä itseään ylös. Kaikki läsnä olevat kreikkalaiset kiroilivat ja uhkailivat kostaa. Ben-Hur seisoj vahingoittumatta vaunuissaan ja ajoi Messalan sivulla muiden kilpailijain edellä! Heidän jälellensä rinnan tulivat sidonilainen, byzantilainen ja korintolainen.

Kilpailu oli täydessä vauhdissa ja ajajat sieluineen ja ruumiineen siihen kiintyneenä. Ihmisjoukko katsoi melkein hengähtämättä tuota menoa.

XIV LUKU.

Kilpailu.

Kun alkoi kilpailu asemasta, oli Ben-Hur valjakkoineen ääriimpänä vasemmalla. Hetkiseksi hänet, kuten muutkin, häikäsi kilparadalta vastaan tuleva auringonpaisteen kirkkaus, mutta hänen onnistui kuitenkin huomata vastustajansa ja arvata heidän aikeensa. Messalaa, joka oli muutakin kuin vain kilpaveli, hän katseli tutkivasti. Kiihkoton, kylmä ylhäisyys, joka oli tämän ylimyksen näennäinen tuntomerkki, oli nähtävänä hänen kasvoissaan kuten ennenkin, ja samoin italialainen kauneus, jota kypärä vielä enensi. Mutta näkyipä siinä muutakin; lieneekö se sitte johtunut kateellisesta mielikuvituksesta vaiko ollut vain kypärän varjostusta kasvoihin, samapa se, mutta israelilainen luuli näkevänsä tuon miehen sielun ikään kuin lasin läpi, — julman, viekkaan ja uskaliaan sielun, joka ei ollut juuri yhtä kiihtynyt kuin päättäväinen: se oli valppauden ja ylpeän päätteliäisyyden jännityksessä.

Sinä sekuntina, joka kului nelivaljakon kääntämiseen, tunsu Ben-Hur vahvistuvan päätöksensä nöyryyttä mistä hinnasta hyvänsä tuota vihollista. Palkinto, ystävät, vedot, kunnia, kaikki, jolla sellaisessa kilpailussa voidaan ajatella olevan arvoa, kaikki se katosi yhden ainoan horjumattoman tarkoituksen rinnalla. Ei edes elämän säilyttämishuolikaan voinut pidättää häntä. Eikä kuitenkaan ollut hänen puolellansa mitään kiihkoa päätöksen vaikuttimena, ei ajatustakaan jättää asiataansa onnellisen sattuman varaan. Hän ei luottanut onnettariin. Hänellä oli varma aikomus mielessä, ja maltillisesti asiaa punniten varustautui hän panemaan sitä toimeen.

Hän arvasi heti, että Messala varmaankin kilpailun johtajain suosiosta saisi heti lähdössä edullisimman paikan. Sen mukaisesti hän päätti toimiakin.

Nuora putosi, ja kaikki muut paitse hän ajaa lennättivät suoraan radalle yllytyshuutojen kaikuessa. Hän taas käänsi suuntansa oikealle ja antaen arabialaisten ponnistaa kaikki voimansa ohjasi ne kilpailijainsa rattaanjälkien poikki, kuitenkin niin, että siitä oli mahdollisimman vähän ajan hukkaa. Niinpä sillä aikaa kun yleisö kauhuissaan katseli atenalaisen tapaturmaa ja sidonilainen, byzantilainen ja korintilainen kaikin voimin koettivat välttää joutumista samaan turmioon, Ben-Hur kiersi heidän ohitsensa ja ehätti kiinni Messalan, vaikka tosin jäikin ulkopuolelle. Se ihmeellinen taito, jolla hän siten vaihtoi äärimmäisellä vasemmalla olevan paikkansa oikealle, siinä oikeastaan menettämättä ensinkään aikaa, herätti oitis katsojain huomiota; sirkus tuntui vavahtavan ja vielä kerran tärisevän kätten paukkeesta. Silloin Ester iloisesti hämmästyneenä taputti käsiään; silloin roomalaisten luottamus Messalan voittoon alkoi horjua.

Ja nyt nämä kaksi rinnatusten ajaen lähenivät toista käännöskiveä.

Siellä olevien kolmen patsaan jalusta oli puoliympyrän muotoinen. Ajajilla oli siinä edessään jyrkkä mutka, jonka tekeminen taiteen sääntöjen mukaan oli oikea mestarintyö. Koko sirkus jäi niin äännettömäksi, ett'ei hisaustakaan kuulunut. Silloin näytti kuin Messala olisi katsahtanut Ben-Huriin ja tuntenut hänet; ja yhtäkkiä miehen uhkarohkeus leimahti hämmästyttävällä tavalla.

"Pois rakkaus! eläköön sota!" hän hihkasi, heilauttaen tottuneella kädellä piiskaansa. "Pois rakkaus, eläköön sota!" huusi hän toistamiseen ja antoi Ben-Hurin arabialaisille hyvin tähdätyn sivalluksen, jonka kaltaista ne luultavasti eivät olleet vielä koskaan saaneet kokea. Katsojat kummastukseensa ja inhokseen huomasivat tuon häpeällisen teon. Äänettömyys tuli vielä syvemmäksi. Kaikki pidättivät henkeäänkin, niin kiihkeästi he odottivat tuon tapauksen päätöstä. Mutta heti seuraavana silmänräpäyksenä jo yleinen tyytymättömyys purkautui ilmi uhkauksina ja moitteena.

Ben-Hurin nelivaljakko alistuneena hypähti eteen päin. Ei koskaan ennen oltu näitä hevosia koskettu muulla kuin hellällä kädellä. Mitäpä ne siis muuta voivat kuin koettaa pelastua pois sellaisesta sopimattomasta kohtelusta? Ne syöksyivät eteen päin kuin myrskytuuli.

Kaikki elämässä saavutettu kokemus voi tulla ihmiselle hyödyksi. Ben-Hurin käden voima ja jäntevyys, saavutettu airoa pidellessä, oli nyt hyvään tarpeeseen. Ja mitäpä oli vaunujen tärinä verrattuna laivan heilahtelemiseen kun aallot sitä pieksevät? Pystyssä hän seiso i ja päästi ohjat löyhemmälle, puhutteli hevosia hyväilynimillään ja koetti ohjata niitä varovasti vaarallisen paikan ohitse. Kohta ne jälleen olivat täydellisesti hänen vallassaan. Eikä siinä kyllä. Kun he paluumatkalla lähestyivät ensimmäistä käännöskiveä, oli hän jälleen Messalan sivulla ja oli vielä saavuttanut kaikkein katsojain paitsi roomalaisten suosionkin. Se lausuttiin niin selvästi ilmi, ett'ei Messala, vaikka olikin rohkea, enää uskaltanut toiste tehdä samaa koetusta.

Kun vaunut lensivät Esterin ohitse, katsahti tämä nopeasti Ben-Hurin kasvoihin. Hän näytti vähän kalpealta, mutta piti päätänsä pystyvässä kuin koskaan. Mitään muuta muutosta Ester ei huomannut.

Kun ensimmäinen kierros päättyi, nousi mies muurin länsipäässä korkolavalle ja otti alas yhden puupallon. Samaan aikaan otettiin muurin toisessa päässä alas yksi delfini. Niin tehtiin myöskin toisen ja kolmannen kierroksen jälkeen.

Vielä sittekin oli Messala radan sisälaidalla muuria lähinnä. Ben-Hur seurasi häntä ihan tasalla ja muut kilpailijat tulivat jälestä. Tuo näytti kaksoiskilpailulta, joka sitte viimeisten keisarien aikana tuli niin suosituksi Roomassa: Messala ja Ben-Hur ensimmäisessä, korintolainen, sidonilainen ja byzantilainen toisessa ryhmässä.

Viides kierros alkoi. Sen ajalla onnistui sidonilaisen päästä Ben-Hurin sivulle, mutta kohta hän taas jäi jällelle.

Kuudennen kierroksen aikana olivat he ihan samassa asemassa, nopeus vain yhä kiihtyi. Sekä ajajat että hevoset näyttivät tunnossaan tietävän, että ratkaseva hetki lähestyi, tuoden voiton tai tappion.

Katsojain osanotto, joka alusta asti oli paraastaan koskenut vain roomalaista ja juutalaista, alkoi juutalaiseen nähden muuttua peloksi. Ihmiset olivat liikkumattomina etukumarassa, silmillään vaan seuraten ajokierroksia.

"Sata sestertiota, että juutalainen voittaa!" tarjosi Sanballat vetoa niille roomalaisille, jotka istuivat konsulin parvekkeella. Mitään vastausta ei kuulunut.

"Yksi talentti! Viisi talenttia! Kymmenen! Valitkaa!" huusi hän, heiluttaen muistitauluansa.

"Minä vastaan sinun sestertioihisi", vastasi viimein joku nuori roomalainen, valmistautuen kirjoittamaan.

"Älä tee sitä", varoitti ystävää.

"Miksikä en tekisi?"

"Messala on jo nopeimmillaan. Katso, miten hän kumartuu vaunuista eteen päin ja höllittää ohjia! Ja katso sen sijaan juutalaista!"

Nuorukainen katsahti Ben-Huriin. "Herkules avita!" huusi hän, kadottaen rohkeutensa, "se koira hoitelee ohjiansa kaikin voimin! Joll'eivät jumalat auta meidän ystäväämme, niin tuo juutalainen hänet voittaa. Ei, ei vielä. Katsokaas, Jupiter on meidän kanssamme, hän auttaa meitä!"

Lähellä seisojat toistelivat huutoa, ja se levisi Rooman kielellä niin kaikuvasti, että purppurateltoa konsulin päälle vapisi.

Jos Messala tosiaankin oli saanut vauhdin suurimmilleen, niin oli hän sillä saavuttanut vähän etuakin, oli päässyt hiukan edelle. Hänen hevosensa juoksivat pää niin alhaalla, että ne katsojista näyttivät melkein koskevan maahan, sieramet loistivat veripunaisina, ja silmät olivat ikään kuin putoamaisillaan pois päästä. Ne tekivät, mitä suinkin voivat. Kuinkahan kauan ne jaksoivat vielä kestää sellaista vauhtia? Kuudes kierros oli vasta alulla. Kilpailijani päästessä toisen käännöskiven luo olivat Ben-Hurin

juoksijat Messalan vaunujen takana.

Messalan ystävään ilo oli korkeimmillaan, he huusivat, kiljuivat ja huiskuttivat hänen värillisään liinoilla. Sanballat ehti töin tuskin kirjoittaa muistiin kaikkia vetoja, joita hänelle tarjottiin.

Malluk oli parvekkeella riemuportin päällä. Hän ei voinut enää salata levottomuuttansa, rohkeus alkoi häneltä kadota. Hän kyllä muisti Ben-Hurin antaman viittauksen, että hänen piti tarkkaan katsoa, mitä oli tapahtuva vasemman käännöskiven luona. Viides kierros oli jo suoritettu, eikä vielä ollut mitään tapahtunut. Hän sanoi itsekseen, että kuudes kierros sen oli viimeinkin osoittava, mutta katso, Ben-Hur töin tuskin pysyi kilpakumppaninsa vaunujen perässä!

Simonides ja ne, jotka hänen kanssansa olivat, pysyivät levollisina. Kauppias istui alla päin. Ilderim kampaeli sormillaan partaansa, ja silmiä tuskin näkyi tuuheain kulmakarvain alta. Ester tuskin uskalsi hengittää. Ainoastaan Iras pysyi hymyilevänä.

Kuudennen kierroksen paluumatkalla olivat kilpailijat samassa asennossa jälekkäin. Nyt he saapuivat ensimmäiseen käännöspäähän ja ajoivat siitä ympäri. Messala, peläten menettävänsä sisäasemansa, ohjasi hyvin läheltä muuria; jos hän olisi ajanut jalankaan verran enemmän vasemmalle päin, olisivat vaunut murskautuneet muuria vasten. Heidän päästyään ohitse käännöksestä ei hiekassa näkynyt muuta kuin yhdet vaunujen jälet, niin tarkkaan oli Ben-Hur seurannut Messalaa.

Kun he uudestaan syöksyivät ohitse, katsahti Ester taas Ben-Hurin kasvoihin. Ne olivat kalpeammat kuin ennen.

Simonides, ollen viisaampi Esteriä, sanoi Ilderimille juuri silloin, kun kilpailijat pääsivät ajamaan radan suoraa sivua:

"Minä, hyvä sheikki, puolestani arvaan, että Ben-Hur aikoo jotakin erityistä. Hänen kasvonsa vähän näyttävät sellaisilta."

"Katso, miten pirteät ja halukkaat juoksemaan ne ovat!" vastasi Ilderim. "Jumalan kunnian kautta! vielä ne eivät ole oikeassa omassa vauhdissaan, mutta katso tarkkaan!"

Yksi pallo ja yksi delfini oli vielä jälellä. Katsojat hengittivät raskaasti, sillä kilpa-ajon viime koetus oli alkanut.

Sidonilainen suomi nelivaljakkoansa, joka kivusta ja pelosta pärskyen läksikin aika vauhtia ja näytti lupaavan syöksyä edelle muista, mutta siihen lupaukseen se yritys sulikin. Samoin kävi korintolaiselle ja byzantilaiselle. Ajatusten käännöksestä, jota kyllä on helppo käsittää, kaikki puolueet paitsi roomalaiset luottivat nyt enää Ben-Huriin ja päästivät tunteensa vapaasti purkautumaan ilmi.

"Ben-Hur! Ben-Hur!" he huusivat hänen ajaa lennättäessään ohitse, ja tämä ääni vieri kuin ukkosen jyrinä konsulin parveketta kohti.

Joka taholta kehoitettiin häntä huudoilla: "Kiirehdi, juutalainen! Laita, että pääset muurin viereen! Ees päin, päästä ohjat höllemmälle! Anna piiskaa arabialaisille! Nyt taikka ei koskaan!"

Katsojat kumartuivat suoja-aidan ylitse ja ojensivat rukoilevasti käsiänsä häntä kohti.

Joko Ben-Hur ei kuullut kehoituksia taikka hän jo oli koettanut parastansa, sillä kierros oli jo puoli väliin tehtynä, eikä hän ollut vielä vähääkään edellä. Toisen käännöskiven kohdalla he olivat ihan samassa asemassa.

Aikoen kääntää alkoi Messala kiinnittää vasempien hevosten ohjia, joka tietysti hiukan vähensi niiden vauhtia. Hän oli rohkealla mielellä ja lupasi toimittaa uhria useammallekin kuin yhdelle alttarille. Hänen roomalainen kopeutensa oli vielä vallalla. Tuossa jo kuudensadan jalan päässä kolmen loppupylvään kohdalla viittaili häntä kohti maine ynnä rikkaus, virassa ylennys ja voittoriemu, jota vielä vihakin sulostutti. Silloin Malluk parvekkeeltansa näki Ben-Hurin kumartuvan eteenpäin ja höllittävän ohjia. Hän heilautteli piiskaa hevosten päällä, mutta ainoastaan läjähytellen, ja vaikk'ei se koskenut yhteenkään selkään, oli uhkausta sen läjähdyksien sukkeluudessa. Kun Ben-Hur täten siirtyi levosta toimeliaisuuteen, niin hänen kasvonsa punehtuivat, silmät säteilivät ja koko hänen tahdonvoimansa näytti olevan kiintyneenä ohjiin. Nelivaljakko hypähti niin, että se kuin yksi ainoa hevonen pääsi silmänräpäyksessä Messalan vaunujen sivulle. Messala kuuli niiden lähestymisen, mutta vaarallisessa kääntöpaikassa ei uskaltanut katsahtaa taaksensa tutkimaan, mitä tuo kilpaveljen hevosten yht'äkkiä herännyt into tarkoitti. Katsojilta hän ei saanut mitään viittausta. Selvään kuului hänen korviinsa yleisestä hälinästä vain yksi ääni, joka sheikin ikivanhalla aramealaisella kielellä huusi arabialaisille:

"Ees päin, Atair! Ees päin, Rigel! Mitä, Antares, aiotko jäädä jällelle? Hyvä, hyvä, Aldebaran, kelpo

poika! Minä kuulen niiden laulavan teltoissa, lasten ja naisten laulavan tähtien Atairin, Antareen, Rigelin ja Aldebaranin voitosta laulua, joka ei koskaan lopu. Hyvä, hyvä, uskolliset ystäväni! Huomenna lähdemme kotiin mustaan telttaan! Heimokunta ja sheikki odottavat meitä! Se on tehty, se on tehty! Ha ha ha! Me olemme nöyryyttäneet tuota ylpeää! Käsi, joka löi meitä, makaa maan tomussa! Täällä on kunnia, ha ha ha, vakavasti vain eteen päin! Työ on tehty, seis, pysähtykää!"

Yksinkertaisemmin ja nopeammin ei ollut mitään sellaista koskaan tapahtunut. Messala ajoi kiertäen merkkikiviä. Päästäkseen hänestä ohitse täytyi Ben-Hurin ajaa hänen jälkiensä poikki viistoon ja niin läheltä kuin mahdollista. Tuhannet katsojat heti arvasivat hänen aikomuksensa, näkivät hevosille annetun merkin sekä menestyksen, mitenkä nelivaljakko melkein koski Messalan ulkopuoliseen pyörään ja mitenkä Ben-Hurin sisäpyörä oli Messalan vaunujen takana; sen kaiken he näkivät. Sitte kuului räsäys niin kova, että ääni levisi yli koko sirkuksen, ja nopeammin kuin ajatus satoi radalle valkoisia ja elefantinluisia vaununpalasia. Roomalaisen vaununkori kaatui, kumea jysäys kuului, kun akseli putosi kovaan maahan ja vaunut pirstautuivat ihan pikku paloiksi. Messala sotkeutui ohjiin ja huiskahti tenhottomasti ulos radalle.

Tämän kuolemaa ennustavan tapauksen hirmuisuutta lisäsi vielä se, että sidonilainen, joka ajoi ihan jälessä pitkin muuria, ei ehtinyt pysäyttää eikä kääntää hevosia ulommaksi radalle. Täydessä nelisessä hän ajoi vaununjäännösten ja roomalaisen ylitse, niin että hänen hevosensa sekautuivat roomalaisen hevosiin, jotka olivat aivan hurjina pelosta. Pian hän kuitenkin selvittihe pois romukasasta, teiskuvien hevosten seuduilta ja suuresta tomupilvestä, joka nousi niiden kavioista, juuri paraiksi näkemään, miten korintolainen ja byzantilainen ajaa lennättivät Ben-Hurin jälestä, jota tuo tapaus ei ollut viivyttänyt sekuntiakaan.

Katsojat nousivat, hyppäsivät ylös penkeille ja riemuiten tervehtivät häntä. Jotka maltoivat katsoa tuohon tuhopaikkaan, voivat vilahdukselta nähdä Messalaa rajustuneiden hevosten kavioiden ja ajajittomain vaunujen välistä. Useimmat kuitenkin kiihkeästi seurasivat Ben-Huria hänen ajaessaan edelleen. Jotkut vain olivat huomanneet, että hän käänsi hevosiansa hiukan vasemmalle ja vaunujensa akselin rautaisella päällä törmäsi kilpakumppaninsa vaunuihin ja musersi ne. Ainoastaan hänen käytöksensä muutos ei katsojilta jäänyt huomaamatta, se hänen ikään kuin uusi olemuksensa, joka vaikutti, että hevosiinkin tarttui osa ajajansa innosta, sankarillisesta ryhdistä ja pontevasta voimasta. Olisi voinut luulla katselevansa lentäviä leijonia, joilla oli valjaat yllä; ainoastaan paksutekoisista vaunuista näkyi, ett'ei nelivaljakolla ollut siipiä. Korintolainen ja byzantilainen tuskin ehtivät radan sivun puoliväliin, kun Ben-Hur jo oli matkan päässä.

Voitto oli saavutettu!

Konsuli nousi. Ihmisjoukko huusi äänensä käheäksi. Kilpailujen johtaja astui alas ja seppelöitsi voittajat.

Onnellinen nyrkkitaistelija oli matalaotsainen, vaaleatukkainen saksilainen, kasvojen piirteet niin raa'at, ett'ei Ben-Hur voinut olla tarkemmin katselematta häntä, ja hän tunsikin hänet Roomassa olonsa aikaiseksi opettajakseen. Sen jälkeen hän nosti katseensa ylös ihmisjoukkoon ja huomasi Simonideen seurueineen. He viittailivat hänelle merkiksi, että olivat huomanneet hänet. Ester istui paikallaan, mutta Iras nousi ylös, hymyili ja tervehti viuhkallaan, jotka suosion osoitukset eivät vähääkään huumanneet häntä, koska hän tiesi, että ne olisivat tulleet Messalan osaksi, jos hän olisi voittanut.

Juhlasaatto järjestyi nyt ja kulki, ihmisjoukon huudellessa suosiota, riemuportista.

Päivän juhlallisuudet siihen päättyivät.

XV LUKU.

Kutsu.

Ben-Hur jäi Ilderimin kanssa Simonideen luo, sillä jo edeltä päin oli sovittu lähteä puolen yön aikaan pois samaa tietä kuin karavani 30 tuntia aikaisemmin.

Sheikki oli ylen onnellinen. Hän oli tarjonnut voittajalle kuninkaallisia lahjoja, mutta Ben-Hur ei ottanut vastaan mitään; hän sanoi tyytyvänsä vain siihen, että oli saanut kostaa viholliselleen. Tätä jalomielistä kiistaa jatkettiin kauan.

"Ajattelehan toki", sheikki sanoi, "mitä olet tehnyt minulle. Jokaisessa aavikkoteltassa Akabasta valtamereen, jopa Eufraatiin asti ylistellään Mirasta ja hänen jälkeläisiään. Ja ne, jotka sitä ylistystä lausuvat, kiittelevät minua onnelliseksi ja unhottavat, että minun elämäni lähestyy loppuansa. Kaikki keihästä kantavat miehet, joilla nyt ei ole päällikköä, tulevat minun tyköni, ja minun miekankantajieni luku kasvaa äärettömästi. Sinä et tiedä, mitä merkitsee hallitsijana olo sellaisessa aavikossa kuin minun. Minä tästä hetkestä lähtein saan arvaamattomat tulot kauppiailta ja suuremmat etuoikeudet kuin kuninkailla on. Niin, Salomon miekan kautta, yksin keisarin suosionkin saavutan, jos laitan lähettiläitä sitä hakemaan! Mutta etkö sinä huoli ottaa mitään?"

Ben-Hur vastasi:

"En, sheikki, eikö minulla ole sinun sydämesi ja kätesi. Käytä tulojesi ja valtasi karttumista tulevan kuninkaan hyväksi. Kukapa tietää, eikö niitä olekin annettu sinulle juuri sitä varten? Siihen työhön, johon olen ryhtymäisilläni, minä ehkä tarvitsen paljonkin apua. Jos nyt eitän, minä arvattavasti voin odottaa vielä suurempaa suosiota silloin, kun tulen sinulta jotakin anomaan."

Kesken tätä ystävällistä kinaa tuli kaksi henkilöä pyrkimään puheille. Ne olivat Malluk ja joku tuntematon. Edellinen sai luvan tulla ensin.

Malluk ei koettanut salata iloansa päivän tapahtumista.

"Mutta nyt ryhdyn asiaani", hän sanoi. "Isäntäni Simonides lähettää kertomaan, että muutamat roomalaiset ovat kilpailujen päätyttyä kiiruhtaneet vastustamaan vetosummain maksamista."

Ilderim hypähti ylös ja tiuskasi kimakimmalla äänellään:

"Jumalan kunnian kautta; itämaat tuomitsevat, oliko voitto rehellisesti saavutettu vai ei!"

"Ei, hyvä sheikki", sanoi Malluk, "kilpailujen johtaja on maksanut summan."

"Sepä hyvä."

"Kun he selittivät Ben-Hurin rikkoneen Messalan vaunut, niin johtaja nauroi ja muistutti, minkä piiskan sivalluksen arabialaiset saivat juuri pahimmassa käänteessä."

"Ja mitenkä atenalaiselle on käynyt?"

"Hän on kuollut!"

"Kuollutko!" Ilderim surkutteli. "Entä Messala?"

"Hän elää, mutta hänen elämänsä tulee hänelle taakaksi. Lääkärit sanovat, ett'ei hän koskaan enää voi kunnollisesti käyttää raajojansa."

Ben-Hur katsahti vaiti taivasta kohti, ajatellen Messalaa niin tuoliin kahlehdittuna ja palvelijain kannettavana kuin Simonides. Jalo kauppias tyytyi nöyrästi kohtaloonsa, vaan mitenkähän siihen voi tyytyä ylpeä ja kunnianhimoinen Messala.

"Simonides käski minun kertoa vielä", jatkoi Malluk, "että Sanballat on saanut vastuksia. Drusus ja muut, jotka hänen kanssansa allekirjoittivat viiden talentin sitoumuksen, jättivät maksuasian konsuli Maxentiuksen ratkaistavaksi, ja Maxentius puolestaan lykkäsi sen keisariin. Messala ei myöskään maksanut, ja Sanballat puolestaan valitti konsulille, jonka punnittavana se asia nyt on. Järkevät roomalaiset sanovat kuittaamisvaatimusta mahdottomaksi, ja kaikki muut puolueet ajattelevat samoin. Koko kaupunki puhuu tästä häpeästä."

"Mitäs Simonides sanoo?" kysyi Ben-Hur.

"Hän nauraa ja on hyvin tyytyväinen, että asiat ovat juuri siten, kuin ovat. Jos roomalainen maksaa, on hänen omaisuutensa mennyttä; joll'ei hän maksa, niin hän menettää kunniansa. Keisarin valtioasiat ratkaisevat tämänkin asian. Riitautuminen itämaiden kanssa olisi huono alku partilaisretkelle. Sheikki Ilderimin loukkaaminen saattaisi aavikot vastahakoisiksi, ja niitä myöten juuri olisi Maxentiuksen retki tehtävä. Simonides sen tähden luulee ihan varmaan, että Messalan täytyy maksaa."

Ilderim sai yht'äkkiä iloisuutensa jälleen takaisin.

"Lähtekäämme nyt matkaan", hän sanoi. "Asia on hyvällä tolalla, kun on Simonideen käsissä. Kunnia on meidän. Minä käsken valmistaa hevoset."

"Maltahan!" sanoi Malluk, "täällä on ulkona vielä yksi, jolla on asiaa. Tahdotteko puhella hänen kanssansa?"

"Jumalan kunnian kautta, hänet minä ihan olin unhottaa."

Malluk meni ulos ja toi jalomuotoisen ja -käyttöksisen pojan, joka laskeutuen polvilleen sanoi:

"Iras, Baltasarin tytär, jonka sheikki Ilderim tuntee, on käskenyt minun tuomaan sanaa sheikille. Hän anoo sitä suosiota, että saisi toivottaa onnea sirkuksessa saavutetusta voitosta."

"Ystäväni tytär on hyvin hyvä", vastasi Ilderim säihkyvin silmin. "Anna hänelle tämä kalliskivi merkiksi siitä, millä ilolla minä otan vastaan hänen sanomansa."

Hän veti sormestaan kallisarvoisen sormuksen ja antoi sen pojalle.

"Sinun asiiasi kyllä toimitetaan", vastasi poika ja jatkoi: "Egyptiläisen tytär pyytää jaloa sheikkiä myöskin ilmoittamaan nuorelle Ben-Hurille, että hänen isänsä asettuu joksikin ajaksi Idernees-palatsiin, jossa Iras huomenna neljännen hetken jälkeen odottaa puheillensa Ben-Huria."

Sheikki katsahti veitikkamaisesti Ben-Huriin, jonka kasvot loistivat mielihyvystä.

"Mitäs sinä siitä sanot?" hän kysyi.

"Sinun luvallasi, sheikki, minä aion käydä kaunista egyptiläistyttöä tervehtimässä."

Ilderim vastasi nauraen: "Pitäähän miehen nauttia nuoruuden iloja."

Ben-Hur kääntyi sanantuojan puoleen:

"Sano emännällesi, että Ben-Hur, tapahtukoon mitä hyvänsä, käy häntä tervehtimässä huomenna puolen päivän aikaan."

Poika nousi polviltansa ja ääneti kumartaen läksi pois.

Puolen yön aikaan Ilderim, jätettyään hevosen ja oppaan Ben-Huria varten, läksi jo edeltä pois kauppiaan talosta.

XVI LUKU.

Pyydyksessä.

Seuraavana päivänä Ben-Hur, täyttäkseen Iras-neidille antamaansa lupaus, läksi Omfalosta eli kaupungin keskuksesta Herodeen pylväille ja saapui hetkisen astuskeltuaan Idernees-palatsin luo.

Hän astui sisään tuohon palatsiin, jonka rakennustapa siivekkäine leijonineen, vettä suihkuttavine ibis-lintuineen ja muine taidelaitoksineen oli hyvin egyptiläismallinen. Hän kuvitteli mielessään kaunista egyptiläistyttöä sellaiseksi, kuin hän oli ollut tuona muistettavana iltana järven rannalla, ja hän oli uneksivalla ja onnellisella mielellä.

Astuttuaan lumivalkoisesta marmorista tehtyä pylväskäytävää pitkin hän vihdoin pysähtyi hienosti koristetun oven eteen. Se aukesi ihan itsestään ja vähääkään narahtamatta, ikään kuin näkymättömän hengen viittauksesta. Hänen edessään oli komea roomalainen atrium. Sen mosaikki-lattiassa näkyi jumalaistarullisia kuvia. Komeita lyhtykruunuja, kuvapatsaita ja kalliita astioita oli joka taholla. Lyhyesti sanoen: koko sisustus osoitti kehittyntä ja hienostunutta aistia, joka olisi ollut kunniaksi myöskin Krassukselle tai Skaurukselle.

Yhä haaveksivana katseli hän ympärilleen, odotellen, että hänen tulonsa saataisiin ilmoitetuksi kauniille Iras-neidelle. Atriumhan roomalaisilla on vastaanotto-huone, ja hän odotti toki jonkun palvelijan kohta ilmestyvän.

Oliko hän ehkä erehtynyt? Eikö tämä ollut Idernees-palatsi? Oli ihan varmaan. Hänen mieleensä johtui, miten salaperäisellä tavalla ovi oli auennut hänelle. Mitenkä se oli tapahtunut? Sanomaton halu saada siitä selkoa pääsi hänessä valtaan.

Hän palasi ovelle. Hänen keveät, nuorekkaat askeleensa kaikuivat kamalasti tuossa avarassa huoneessa. Hän tunsu itsensä niin omituisen levottomaksi. Iso roomalainen lukko ei hievahtanutkaan hänen ponnistuksistansa. Veri oli hyytyä hänen suonissaan. Hän väänsi koko voimallaan lukkoa, mutta

turhaan. Ovi ei värähtänyt. Kauhun tunne pääsi hänessä valtaan; hän seiso i hetkisen neuvottomana.

Kelläpä koko Antiokiassa oli syytä vahingoittaa häntä?

Messalalla!

Ja oliko tämä Idernees-palatsi? Eteisessä hän oli nähnyt osan Egyptistä, lumivalkeisissa marmorisissa ovikammioissa osan Atenaa, mutta täällä — täällähän kaikki osoitti, että isäntä varmaankin oli roomalainen. Tosin palatsi oli kaupungin mitä suurimman kadun varrella ja sen tähden yleensä sopimaton salamurhan paikaksi, mutta ehkäpä juuri samasta syystä erittäin sopiva hänen rohkealle viholliselleen. Atrium ikään kuin kokonaan muuttui. Kaikkine aistikkaine ja keinotekoisine laitoksineen näytti se hänestä nyt vain pedonpyydykseltä.

Se ajatus ärsytti Ben-Huria. Pitikö hänen ilmoittaa läsnäolonsa koputtamalla jotakin ovea, jotka kaikki olivat lujasti kiinni. Pitikö hänen huutaa? Häpeissään sellaisesta ajatuksesta heittäytyi hän sohvalle surumielin odottelemaan, mitä oli tuleva.

Oliko tämä Messalan tekoa? Hän nousi istumaan, katseli ympärilleen ja hymyili uhkamielisesti. Olihan hänellä aseita; joka huonekalu kelpasi siksi. Mutta lintuja oli kuollut nälkään kultahäikeissä. Pitikö nyt käydä hänelle yhtä huonosti? Ei toki! Hän oli väkevä mies; toivottomuus ja raivo sitä paitsi lisäävät voimaa arvaamattomasti.

Messala itse tietysti ei voinut tulla. Hän ei enää koskaan voinut astua omin jaloin, olihan hän rujo kuin Simonides. Mutta hänellä voi olla palkattuja kätyrejä. Ben-Hur nousi ylös ja tutki uudestaan ovet. Jopa hän huusikin, mutta ainoastaan kaiku vastasi. Hilliten mieltänsä päätti hän vielä odottaa hetkisen, ennen kuin ryhtyi murtautumaan ulos.

Puoli tuntia, joka aika hänestä tuntui ijankaikkisen pitkältä, oli jo kulunut, kun viimein ovi, josta hän itse oli tullut sisään, aukesi ja sulkeutui yhtä hiljaa kuin ennenkin, niin ett'ei hän sitä ollenkaan huomannut.

Ben-Hur oli atriumin perimmäisessä sopukassa. Vasta astunnan ääni herätti hänet mietiskelystään.

"Siis viimeinkin Iras-neiti tulee!" hän ajatteli, huohtaen helpotuksesta ja mielihyvästä.

Astunta oli raskas, ja siitä voi erottaa paksujen sandaalien kolketta. Kullatut pylvää t olivat Ben-Hurin ja oven välillä. Hän astui levollisesti sinne ja asettui nojalleen yhtä vasten. Yht'äkkiä kuului miesten ääniä, yksi niistä raaka ja kurkusta kumajava. Mitä miehet puhuivat, siitä Ben-Hur ei saanut selvää, sillä kieli ei ollut itämainen eikä etelä-europpalainen.

Pikaisesti katsahdettuaan huonetta astuivat nuo tulijat vasemmalle puolelle ja tulivat siten Ben-Hurin näkyviin. Ne olivat kaksi kookasta miestä, yllä lyhyet tunikat. Näöstä päättäen he eivät olleet talon isäntiä eikä palvelijoita. Jokainen näkemänsä esine ihmetytti heitä; he pysähtyivät sitä koettelemaan ja tutkimaan. He ilmeisesti kuuluivat alhaiseen kansanluokkaan. Atrium tuntui tulevan ihan saastutetuksi heistä. Mutta samalla heidän huolettomasta käytöksestään saattoi nähdä, että heillä oli oikeus siellä oleskella ja että he siellä olivat jollakin asialla. Mikähän se asia oli?

He astuivat hyvin itseensä luottavasti eteen päin ja lähestyivät vähitellen pylvästä, jota vasten Ben-Hur nojasi. He pysähtyivät vähän matkan päähän auringonpaisteeseen katselemaan lattian mosaikkikuvia. Silloin oli Ben-Hurilla tilaisuus heitä tarkastella.

Huoneen salaperäisyys saattoi, kuten jo mainitsimme, Ben-Hurin vähän levottomaksi. Nyt, kun hän tuns i toisen vieraan saksilaiseksi, johon oli tutustunut Roomassa ja jonka oli eilen nähnyt voittavan sirkuksessa nyrkkitaistelussa; kun hän katseli miehen eläimellisiä kasvoja, jotka olivat sadoista arvista ja eläimellisistä intohimoista inhottaviksi rumentuneet, sekä hänen alastomain raajojensa ja hartiansa tavatonta vahvuutta; nyt häntä värisytti hengenvaaran tunne. Vaisto sanoi hänelle, että sattumuksesta ei suinkaan ollut tullut tämä tilaisuus, joka ihan näytti kuin tehdyltä murhaa varten, ja tuossa nyt nuo raakalaiset seisoi vat valmiina ryhtymään työhönsä! Ben-Hur katsahti arasti saksilaisen kumppaniin, joka oli nuori, mustasilmäinen ja mustatukkainen mies, näöltään ihan juutalainen; molempien puvusta näkyi selvään heidän ammattinsa. Kun Ben-Hur asetteli yhteen kaikki nämä asianhaarat, ei enää ollut epäilemistäkään, että hänet oli kavalasti houkutel tu palatsiin. Hänen kohtalonsa siis oli kuolema tässä komeassa huoneessa, jossa ei mikään käsi ollut ojentuva häntä auttamaan.

Hän tempasi vyön pois vyöltänsä, paljasti päänsä, viskasi manttelinsa syrjään ja seiso i, yllä lyhyt, jotenkin yhtäläinen alustunika kuin noilla raakalaisilla, valmiina ryhtymään taisteluun. Kädet ristissä nojallaan pylvästä vasten hän odotti pelkäämättä.

Nyt saksilainen kääntyi ja lausui jonkun sanan kumppanilleen kielellä, jota Ben-Hur ei ymmärtänyt, ja

molemmat sitte katselivat häntä. Puhuttuaan vielä jonkun sanan he astuivat lähemmäksi.

"Ketä te olette?" kysyi Ben-Hur latinaksi.

Pohjan poika väänsi suunsa leveään irvistykseen, joka ei suinkaan sieventänyt hänen elännaamaansa, ja vastasi: "raakalaisia".

"Tämä on Idernees-palatsi. Ketä te etsitte? Vastatkaa!"

Sanat kuuluivat ankarilta. Vieraat pysähtyivät, ja saksilainen puolestaan kysyi: "Kuka sinä olet?"

"Roomalainen."

Jättiläinen nosti päätänsä pystympään, niin että se keikistyi vähän taa päin.

"Ha ha ha! Minä kuulin kerran erään jumalan syntyneen siten, että lehmä nuoleskeli suolakalliota; mutta ei jumalakaan voi tehdä juutalaisesta roomalaista."

Naurettuaan kyllikensä hän taas lausui muutamia sanoja kumppanilleen, ja sitte he yhdessä taas lähestyivät.

"Seis!" sanoi Ben-Hur lähtien pois pylvään luota, "vielä yksi sana!"

He pysähtyivät.

"Yksi sana!" toisteli saksilainen, pani tavattoman vahvatekoiset käsivartensa ristiin ryntäilleen ja päästi valloilleen vihastuksensa, joka ajoi veren hänen kasvoihinsa. "Yksi sana! Puhu!"

"Sinähän olet normannilainen Tord."

Jättiläinen aukasi sini-silmänsä suuriksi.

"Sinä olit nyrkkitaistelijana Roomassa."

Tord nyökkäytti päätään.

"Minä olin sinun oppilaanasi."

"Et", vastasi Tord päätään pudistaen, "Irmnin parran kautta, minulla ei ole koskaan ollut juutalaista opetettavana nyrkkitaistelijaksi."

"Mutta minä voin todistaa sanani."

"Millä tavalla?"

"Sinä olet tullut tänne tappamaan minua."

"Se on totta."

"Anna sitte kumppanisi taistella yksinään minun kanssani, niin minä hänen ruumiillansa todistan, mitä sanoin."

Normannilaisen kasvot elelehtivät veitikkamaisesti. Hän virkkoi jonkun sanan kumppanilleen ja kääntyi sitte Ben-Hurin puoleen.

"Odota, kunnes minä käsken", sanoi hän hullunkurisesti kuin hyvillään oleva lapsi.

Hän siirsi potkimalla sohvan keskelle lattiaa ja valmistautui ojentamaan suuria raajojansa. Päästyään mielestensä tyydyttävän mukavaan asentoon hän sanoi yksitoikkoisen vakavasti: "Alkakaa!"

Ben-Hur pelkäämättä astui lähemmäksi vastustajaansa.

"Puolustaudu!" hän sanoi.

Mies ojensi vastustamatta ylös kätensä.

Kun he molemmat seisoivat siinä vastakkain, ei näkynyt mitään huomattavaa vahvemmuutta kummallakaan puolella. Vieraan itseluottavaiseen hymyyn Ben-Hur vastasi vakavuudella, jonka, jos hänen taitonsa olisi ollut tunnettu, olisi pitänyt varoittaa taisteluun antautumisen vaarasta. Molemmat tiesivät, että siinä oli taistelu hengen edestä.

Ben-Hur oli tekevillään hyökkäyksen oikealla kädellään. Vastustaja torjui sen nostamalla eteen vasemman käsivartensa. Ennen kuin hän ehti vetää sitä takaisin asentoon, Ben-Hur sen jo sieppasi

kiinni kalvosimesta kouralla, jonka monivuotinen tottumus airon pitelemiseen oli tehnyt hirvittäväksi kuin rautapihdit. Vastustajan hämmästys oli täydellinen. Silmänräpäyksessä Ben-Hur viskautui eteen päin, kiersi käsivartensa miehen kaulan ja oikean olkapään ympäri ja vasemmalla nyrkillään antoi hänelle iskun korvan alle. Toista iskua ei enää tarvittu. Nyrkkitaistelija putosi hiiskahtamatta raskaasti maahan ja jäi siihen hengettömänä makaamaan.

Ben-Hur kääntyi Tordiin päin.

"Haa! Irminin parran kautta!" tämä ihmetteli ja nousi makuuasennostaan. Sitte hän alkoi kovasti nauraa hohottaen:

"Ha ha ha! Enpä minä itsekään olisi tuota osannut paremmin tehdä?"

Hän tarkasteli Ben-Huria kylmästi kiireestä kantapäähän ja joutui yhä enemmän ihmetyksiin.

"Se oli minun temppuni, jota minä olen kymmenen vuotta käyttänyt Roomassa. Sinä et ole juutalainen. Kuka sinä olet?"

"Tunsithan Arriuksen, duumvirin."

"Kvintus Arriuksenko? Kyllä, hän oli minun suojelijani."

"Hänellä oli poika."

"Oli", vastasi Tord, kasvot kirkkaampina, "minä tunsin sen pojan. Hänestä olisi voinut tulla taistelijain kuningas. Keisari tarjosi hänelle suojelustansa. Minä opetin hänelle juuri tuon tempun, jota sinä käytit, ja se on mahdoton jokaiselle, kellä ei ole minun kättäni ja käsivarttani. Se on tuottanut minulle monta laakeriseppelettä."

"Minä olen Arriuksen poika."

Tord astui lähemmäksi ja katseli Ben-Huria tarkimmasti joka puolelta. Hänen silmänsä välähtelivät oikein tyytyväisesti, ja hän ojensi nauraen kätensä.

"Ha ha ha! Hän sanoi, että minä tapaisin juutalaisen täällä, juutalaisen vain, sellaisen juutalaisen koiran, jonka tappaminen olisi jumalille otollinen työ."

"Kuka sanoi niin?" kysyi Ben-Hur, tarttuen hänen käteensä.

"Kukako? Messala, ha ha ha!"

"Milloin, Tord?"

"Eilisiltana."

"Minä luulin hänen olevan rujona."

"Ei hän koskaan enään pääsekään astumaan. Vaikeroiden ja kiroillen hän vuoteeltansa kertoi sen minulle."

Ben-Hur käsitti, että, jos roomalainen jäi eloon, hän oli ainiaan oleva hänelle vaarallinen ja vainoova häntä väsymättä. Kosto sulostuttaisi rujoakin elämää. Sen tähden Messala piti kiinni kullasta, jonka oli kadottanut vedossa Sanballatille. Ben-Hur mietiskeli, millä kaikilla tavoilla Messala voisi estää hänen toimimistansa tulevan kuninkaan hyväksi. Mutta miks'ei sopisi käyttää roomalaisia keinoja? Mies, joka oli palkattu murhaamaan häntä, oli kyllä helppo lahjoa kääntämään aseensa hänen vihollistansakin vastaan. Olihan Ben-Hurilla varaa tarjota runsaampi maksu. Kiusaus oli suuri; hän oli jo vähällä taipua sen mukaan, vaan tuli sattumalta katsahtaneeksi voitettuun vastustajaansa, joka makasi lattialla, kasvot ylös päin, ja ne olivat niin ihmeellisesti hänen omiensa näköiset. Hänelle johtui keino mieleen ja hän kysyi:

"Tord, paljonko Messala tahtoi maksaa minun tappamisestani?"

"Tuhat sestertiota."

"Sinä saat ne, ja jos teet, mitä minä sanon, saat lisäksi vielä kolme tuhatta."

Jättiläinen laski yhteen summat kovalla äänellä:

"Eilen minä voitin viisi tuhatta ja roomalaiselta saan yhden; siinä on kuusi. Anna minulle neljä, hyvä Arrius, vielä neljä, niin minä olen sinun miehesi, muuten kaimani, vanha Tor, surmatkoon minut vasarallaan. Lupaa neljä, niin tapan sen valehtelevan ylimyksen, jos tahdot. Eihän minun tarvitsekaan

muuta kuin peittää kädelläni hänen suunsa tällä tavalla..."

Hän selitykseksi peitti kädellään oman suunsa.

"Kyllä ymmärrän", sanoi Ben-Hur, "kymmenen tuhatta sestertiota on koko omaisuus. Silloin saatat palata Roomaan ja avata viinituvan lähellä suurta sirkusta ja elää, kuten soveltuu etevimmälle nyrkkitaistelijalle."

Jättiläisen kasvojen arvet oikein loistivat tyytyväisyydestä, kun tämä tulevaisuuskuva maalattiin hänen eteensä.

"Sinä saat neljä tuhatta", Ben-Hur jatkoi, "eikä sinun käsiesi, Tord, tarvitse veristyä siitä, mitä sinun siitä rahasta pitää tehdä. Kuulehan, eikö tuo ystäväsi ole minun näköiseni?"

"Minun on mieleni tehnyt sanomaan, että te olette yhden näköiset kuin kaksi marjaa."

"No hyvä, jos minä otan hänen tunikansa ja puen hänen yllensä omani ja me sitte lähdemme yhdessä pois ja jätämme ruumiin tänne, niin voithan yhtä hyvin saada Messalaltakin ne luvatut sestertiot. Uskottele vain hänelle, että minä muka tulín surmatuksi."

Tord nauroi niin, että kyyneliä juoksi pitkin hänen poskiansa.

"Ha ha ha! Eipä ole koskaan helpommalla tavalla ansaittu kymmentä tuhatta sestertiota. Ja viinitupa sirkuksen luona, kaikki vain joutavan valheen tähden, jossa ei ole mitään veren tahraa! Ha ha ha! Lyö kättä, sinä Arriuksen poika. Mene nyt tiehesi, ja — ha ha ha! — jos joskus tulet Roomaan, älä unhota kysyä normannilaisen Tordin viinitupaa. Irminin parran kautta, sinun pitää saaman parasta viiniä, vaikka minun täytyisi lainata sitä keisarilta itseltään!"

He pudistivat uudestaan kättä, ja sitte toimitettiin vaatteiden vaihdos. Sovittiin, että nuo neljä tuhatta sestertiota oli samana iltana lähetettävä Tordin asuntoon. Jättiläinen koputti peräovea. Se aukesi, ja Ben-Hur siirtyi viereiseen huoneeseen pukemaan yllensä kuolleen nyrkkitaistelijan huonoja pukimia. Lähdettyään sitte atriumista he erosivat Omfalossa.

"Älä unhota viinitupaa suuren sirkuksen luona!" sanoi jättiläinen nauraen. "Irminin parran kautta, ei koskaan ole tällaista omaisuutta ansaittu niin helpolla. Jumalain haltuun!"

Ben-Hur lähtiessään atriumista katsahti vielä viimeisen kerran ruumiiseen, joka makasi hänen juutalaispuvussansa. Yhtäläisyys oli tosiaankin hyvin pettävä, ja Ben-Hur oli tyytyväinen, sillä, jos Tord nyt vain piti sanansa, oli tämä petos pysyvä ainiaan salassa.

* * * * *

Yöllä, Simonideen talossa Ben-Hur kertoi kaikki, mitä Idernees-palatsissa oli tapahtunut. Sovittiin muutaman päivän kuluttua julkisesti kuuluttamaan Arriuksen poikaa, joka muka oli kadonnut. Luultavasti oli asia tuleva konsuli Maxentiuksen kuuluviin, ja jos tämä salaisuus pysyi salaisuutena, arvattiin, että Messala ja Gratus myöskin olivat pysyvät levossa ja Ben-Hur saattoi lähteä Jerusalemiin etsimään omaisiansa.

Ben-Hurin lähtiessä istui Simonides nojatuolissaan joen puolisella kattopengermällä. Hän siunasi nuorta juutalaista hellästi kuin isä. Ester seurasi Ben-Huria rapuille asti.

"Jos minä löydän äitini ja Tirzan", sanoi Ben-Hur hänelle, "niin sinä tulet heidän luoksensa Jerusalemiin sisareksi Tirzalle."

Ja samalla hän suuteli häntä.

Olikohan se vain rauhan suutelu?

Ben-Hur meni joen poikki lähelle Ilderimin viimeistä leiripaikkaa ja löysi arabialaisen, joka oli jätetty hänelle oppaaksi. Hevoset tuotiin.

"Tämä on sinun", sanoi arabialainen.

Ben-Hur tarkasteli vähän ratsua, ja kas, se oli Aldebaran, nopein ja kaunein Miras-tamman jälkeläisistä ja Siriuksen jälkeen sheikin paras lemmikki. Liikutettuna hän tunsi, että vanhuksen lämpimästi sykkivä sydän lähestyi häntä tässä lahjassa.

* * * * *

Ruumis vietiin yöllä pois atriumista ja heti haudattiin. Messala lähetti kiireimmiten viemään sanaa Gratukselle Ben-Hurin kuolemasta, mutta ilmoittamatta tarkemmin aikaa, milloin se tapahtui.

Jonkun ajan kuluttua ilmestyi Roomaan lähelle suurta sirkusta uusi viinitupa, jonka oven päällä oli kirjoitus:

Normannilainen Tord.

Kuudes kirja.

"Tää onko Kuolo? onko niitä kaksi
Tään naisen puolisoko Kuolo on?

— — — — —

Sen iho ol' spitalin-valkoinen,
Elo — Kuolo oli se painajainen,
Joka veremme suonissa hyytää."

Coleridge.

I LUKU.

Vangitut.

Siitä yöstä, jolloin Ben-Hur läksi Antiokiasta Ilderimin luo ja hänen kanssansa edelleen aavikolle, on kolmekymmentä päivää kulunut.

Suuri muutos on tapahtunut, joka ainakin paljon vaikutti meidän sankarimme kohtaloon. *Valerius Gratuksen sijaan oli tullut Pontius Pilatus!* Meidän tulee tässä huomauttaa, että se vaihdos maksoi Simonideelle koko viisi talenttia roomalaista rahaa. Se summa joutui keisarin pää-suosikin Sejanuksen taskuun. Mahtavan Sejanuksen lahjominen tarkotti, että Ben-Hur voisi vapaammin liikkua Jerusalemissa omaisiansa etsimässä. Siihen hurskaaseen tarkoitukseen uskollinen palvelija käytti ne voittorahat, jotka hänelle olivat tulleet vedoista Drususta ja hänen kumppanejansa vastaan. Ja heidän kun täytyi maksaa vetonsa, tulivat he Messalan vihollisiksi, koska hän oli heidän tappioidensa syynä.

Juutalaiset olivat jo kuitenkin saaneet huomata, ett'ei prokuraattorin muutos ollut heille suureksikaan eduksi.

Sotaväki, jonka piti tulla Antonia-linnan entisen varustusväen sijaan, marssi yöllä kaupunkiin. Kun asujamet aamusella linnan lähitienoilla heräsivät, he ensi näökseen huomasivat vanhoilla muureilla sotakaluja, jotka pahaksi onneksi olivat keisarin kuvia, kotkia ja sotamerkkejä. Kiihtynyt ihmisjoukko riensi Caesareaan, jossa Pilatus vielä oli, ja vaati häntä ottamaan pois nuo vihatut kuvat. Viisi kokonaista vuorokautta he piirittivät palatsin portteja. Viimein Pilatus kuulutti pitävänsä kokouksen sirkuksessa ja piiritytti sitte sotaväellä koko joukon, joka kuitenkin tarjosi hänelle henkeänsä. Se vaikutti. Pilatus muutatti sotamerkit ja kuvat Caesareaan, jossa yksin Gratuskin oli yksitoista-vuotisen hallitusaikansa säilyttänyt noita inhottuja esineitä.

Huonoinakin ihminen tekee edes joskus hyvänkin työn. Niinpä myöskin Pilatus. Hän käski tutkia kaikki Judean vankilat ja tehdä luettelot vangeista ja heidän rikoksistaan. Luultavasti oli tämän toimen vaikuttimena vain tulevan edesvastauksen pelko, joka on niin tavallinen uusilla virkamiehillä. Kansa puolestaan, ajatellen vain sitä hyvää, mikä siitä toimesta oli tuleva, oli hänelle kiitollinen ja rauhoittui joksikin ajaksi. Ilmi tuli ihmetyttäviä asioita. Satoja ihmisiä, joita vastaan ei ollut mitään syytöstä, vapautettiin. Koko joukko toisia löytyi, joita jo oli luultu kuolleiksi. Mutta ihmeteltävintä oli, että vankiloita nyt avattiin, joita kansa ei tiennyt olevan olemassakaan ja jotka olivat joutuneet hallitukseltakin unhotuksiin. Yhtä sellaista unhottunutta vankilaa tulee meidän tässä tarkastella, ja se oli, omituista kyllä, itse Jerusalemissa!

Antonia-linna, joka täytti lähes kaksi kolmas-osaa pyhän Moria-vuoren alasta, oli alkuansa

asuinpalatsi, jonka makedonialaiset olivat rakentaneet. Johannes Hyrkanus muutti sen sotalinnaksi ja temppelein turvaksi, ja aikoinaan katsottiin sitä ihan voittamattomaksi. Mutta suuri rakentaja Herodes vielä vahvisti muureja sotaisen mielensä mukaan, teettäen siihen lisäksi asehuoneita, varastoaittoja, vesisäiliöitä, lisävarustuksia ja ennen kaikkea kaikenlaisia vankiloita. Hän tasotutti mahtavan suuret kalliit ja teetti niihin syviä komeroita, joiden päälle rakennettiin toisia vankihuoneita, sekä yhdisti tämän suuren kartanoryhmän temppelein kanssa komealla pylvästöllä. Sellainen oli linna silloin, kun roomalaiset sen valloittivat ja hyvin arvaten sen hyvät puolet muuttelivat sitä taas omaan tarkoitustensa mukaan. Gratuksen aikana oli se ollut majoitusväen asuntona, jota paitsi noita maanalaisia komeroita oli käytetty kapinoitsijain vankiloina. Voi heitä, milloin sotaväki tulvi ulos porteista kukistamaan metealejä! Onneton se juutalainen, joka vangitsemiskäskyn johdosta astui sisään noista porteista!

Vaan palatkaamme jo kertomukseemme.

* * * * *

Uuden prokuraattorin käsky vankien tarkastamisesta oli saapunut Antonia-linnaan, ja sitä oli toteltu. Luettelo oli juuri valmis lähetettäväksi prokuraattorille; siitä puuttui ainoastaan tutkija-tribunin allekirjoitus. Viiden minuutin kuluttua se jo saattoi olla matkalla Pilatuksen luo, joka vallitsi ja asuskeli Sion-vuoren palatsissa.

Astukaamme tribunin työhuoneeseen, joka on valoisa ja avara ja asujansa arvon mukaan sisustettu. Oli noin seitsemäs hetki päivästä. Tribuni astuu huoneeseensa. Hän näyttää väsyneeltä ja kärsimättömältä. Kun luettelo saadaan lähetetyksi, aikoo hän pylväskäytävän katolla hengähtää ja levossa katsella ihmiselämän hyörinää temppelein esikartanoissa. Hänen käskyläisensä ovat yhtä kärsimättömät. Silloin astuu sisään mies, vyöllä avainkimppu. Muutamat niistä avaimista ovat raskaat kuin vasarat. Hän pyytää lupaa puhua.

"Kas, Gesius, tule lähemmäksi!" sanoo tribuni.

Kun mies lähestyi pöytää, jonka takana tribuni istui nojatuolissa, muut läsnä olijat katselivat häntä levottomasti ja äreästi, sillä hänhän saattoi toimittaa heille uutta tehtävää. Kaikki olivat vaiti.

"Tribuni", alkoi vanginvartia puheensa, syvään kumartaen, "minua pelottaa kertoa, mitä minulla olisi kerrottavana."

"Taasko erehdys, vai mitä, Gesius?"

"Jos voisin tulla itse vakuutetuksi, että se olisikin vain erehdys, en minä pelkäisi."

"Onko siis rikos taikka vielä pahempaa — virkavirhe! Häpäse keisaria tai pilkkaa jumalia, saat kuitenkin elää; mutta jos häväistys on kohdannut kotkia — ah, ymmärräthän, Gesius — kerro kerrottavasi!"

"On noin kahdeksan vuotta siitä, kun Valerius Gratus asetti minut tänne linnaan vanginvartiaksi", puhui mies hitaasti. "Muistanpa varsin hyvin sen aamun, jona ryhdyin uuteen toimeeni. Edellisenä päivänä oli meteliä ollut kadulla. Me surmasimme koko joukon juutalaisia, mutta kuoli meiltäkin miehiä. Metelin alkuna sanottiin olleen yritys murhata prokuraattori Gratusta, sillä häntä haavoitti katolta viskattu tiili niin kovasti, että hän putosi maahan hevosen selästä. Minä näin hänet sitte istumassa siinä, jossa sinä nyt istut, tribuni, ja pää oli hänellä kääreessä. Hän oli kutsuttanut minut luoksensa, ilmoittaakseen minun nimitykseni ja antaakseen minulle avaimet, joihin oli merkitty vankihuoneiden numerot ja jotka olivat minun alkavan ammattini merkit. Pöydällä oli pergamenttikäärö. Hän viittaamalla kutsui minut luokseen ja avasi käärön. 'Tässä ovat vankilan kartat.' Niitä oli kolme. 'Tämä lehti', hän jatkoi, 'osoittaa ylikerran osastot. Tämä toisen ja tämä kolmannen eli maanalaisen. Minä annan ne sinun haltuusi.' Kun minä otin ne hänen kädestään, niin hän sanoi: 'Sinulla on nyt hallussasi avaimet ja kartat. Tutustu heti huoneihisi, käy joka kopissa ja tarkasta ne. Jos mitään puuttuu niiden laitoksista, jotta pako voisi olla mahdollinen, niin ryhdy oman mielesi mukaan varotoimiin, sillä siellä sinä olet herra minun allani, sinä eikä kukaan muu.'"

"Minä tervehdin ja käännyin pois menemään. 'Kas, unohdinpa', hän sanoi. 'Anna minulle maanalaisen kerran kartta.' Minä levitin sen pöydälle. 'Kas tässä, Gesius, katso tätä koppia.' Hän näytti sormellaan V:ttä numeroa. 'Siihen on sulettuna kolme miestä, hurjan uskaliaista, jotka tavalla tai toisella olivat saaneet tietoonsa valtiollisen salaisuuden ja nyt saavat kärsiä uteliaisuudestaan.' Hän katsahti minuun ankarasti ja jatkoi: 'Sellaisissa asioissa on uteliaisuus pahempi kuin rikos. Heidät sen tähden soaistiin, heiltä leikattiin kielet, ja sitte heidät sulettiin sinne elinkaudekseen. Ruokaa ja vettä he saavat muurin aukosta, jota peittää vetoluukku. Oletko ymmärtänyt, Gesius?' Minä myönsin. 'Hyvä', hän sanoi ja katsahti minuun uhkaavasti, 'yhtä asiaa sinä et saa unhottaa: tämän kopin ovea, tämän V:n kopin' — hän osoitti sormellaan paikkaa kartasta, että se oikein painuisi minun mieleeni — 'tätä V:ttä koppia ei saa millään ehdolla avata. Ei kukaan saa astua siitä ulos eikä sinne sisälle, et edes sinäkään.' 'Entä, jos

häneltä kumppanejansa. Hän pudisti päätään eittävästi. Toivoen löytävämmä toisetkin, tutkimme kopin hyvin tarkkaan, mutta emme nähneet mitään useamman asukkaan merkkejä. Lattia oli kuiva kuten seinätkin. Jos ihmisiä olisi kuollut sinne, olisi ainakin näkynyt edes luita."

"Sinä luulet siis..."

"Tribuni, minä luulen, että koko tämän ajan on ainoastaan yksi vanki ollut siinä kopissa."

Tribuni katsoi vartiaa ankarasti kasvoihin ja sanoi:

"Ole varoillasi! Sinä syytät prokuraattoria valehtelijaksi."

Gesius kumartaen vastasi:

"Ehkäpä Gratus oli itse saanut väärät tiedot."

"Ei, hän oli oikeassa", jatkoi tribuni. "Etkö äsken juuri sanonut, että olet kahdeksan vuotta toimittanut sinne ruokaa ja juomaa kolmelle?"

"Vasta olet kuullut puoli historiaa, tribuni!" puhui Gesius. "Kun saat kuulla sen kokonaan, myönnät kyllä minun olevan oikeassa. Sinä tiedät, mitä minä tein miehelle. Minä toimitin hänet kylpyyn, leikkuutin häneltä tukan ja kynnet, hankin hänelle vaatteita, vein hänet linnan portille ja päästin vapaaksi. Tänään hän palasi ja saattoi minut ymmärtämään, että hän tahtoi päästä takaisin koppiinsa. Minä täytin hänen tahtonsa. Vaan kun häntä vietiin alas, niin hän kiskasi irti, suuteli minun jalkojani ja ilmoitti onnettoman tavalla kiihkeätä haluansa, että minä seuraisin häntä, ja minä läksin mukaan. Tuo kolmen miehen salaisuus painoi mieltäni, enkä minä sitä ollut vielä saanut selville. Nyt minä iloitsen, että taivuini hänen pyyntöönsä."

Kaikki läsnä olijat kuuntelivat kiihkeästi.

"Kun tulimme koppiin, otti hän minua kädestä ja vei muurin aukon luo, samanlaisen kuin sekin, josta me annoimme hänelle ruokaa. Vaikka se oli kyllin suuri, että kypärä olisi mahtunut siitä, oli se kuitenkin jäänyt minulta eilen huomaamatta. Yhä pitäen minua kädestä vanki pani kasvonsa lähelle aukkoa ja päästi kuuluviin eläimellisen äänen. Vastaukseksi kuului takaa heikko ääni. Minä kummastuin, työnsin ukon syrjään ja huusin itse: 'kuulkaas!' Ensin ei tullut mitään vastausta. Minä huusin uudestaan ja kuulin sitte nämä sanat: 'Ylistetty olkoon Herra!' Vielä kummallisempaa oli kuulla naisen ääntä. Minä kysyin: 'Kuka sinä olet?' ja sain vastauksen: 'Israelilainen vaimo, joka olen tänne elävänä haudattu tyttärensä kanssa. Auta meitä, mutta pian, muuten me kuolemme!' Minä pyysin häntä hiukan malttamaan ja riensin tänne kuulemaan sinun tahtoasi."

Tribuni nousi äkisti.

"Sinä olet oikeassa, Gesius", hän vastasi, "kyllä minä nyt sen käsitan. Kartta oli väärä, ja koko se kolmen miehen juttukin oli valhe. On ollut ja vieläkin on parempia roomalaisia kuin Valerius Gratus."

"Niin", sanoi vanginvartia, "sen verran sain selville vangilta, että hän määräaikoina antoi naisille ruokaa siitä, jota hänelle annettiin."

"Tässä nyt saimme taas uuden selvikkeen!" sanoi tribuni, tarkastellen huoneessa olijoita iloissaan, että hänellä oli todistajia läsnä. Sitte hän vielä sanoi kiireesti: "Vapauttakaamme ne naiset! Seuratkaa minua!"

"Meidän täytyy murtaa tie muurin lävitse", sanoi Gesius hyvillään. "Minä kyllä löysin paikan, jossa ovi on ollut, mutta se on nyt kiinni murattuna."

Tribuni lähetti kirjurin noutamaan työmiehiä kaluineen. "Riennä", hän sanoi, "mutta älä virka mitään kuulemastasi, sillä minä huomaan että sitä tarvitsee hiukan vielä parsia."

Kohtapa he jo joutuivat murtamaan muuria.

II LUKU.

Spitaliset.

"Israelilainen vaimo, joka olen tänne elävänä haudattu tyttäreni kanssa. Auta meitä, mutta pian, muuten me kuolemme!"

Sen vastauksen oli vanginvartia Gesius saanut kopista, joka oli merkitty VI:n numerolla hänen tekemässään parannetussa piirroksessa. Lukija, joka on ottanut huomionsa sen vastauksen, siitä varmaankin on jo ymmärtänyt, kutka ne onnettomat olivat, ja epäilemättä sanonut itsekseen: "Viimeinkin Ben-Hurin äiti ja sisar!" Ja niin tosiaan olikin.

Kahdeksan vuotta sitte, heidän kiinni ottamisensa jälkiaamuna oli Gratus viettänyt heidät Antonialinnaan, toimittaakseen heidät pois tieltä. Hän oli valinnut sen paikan, koska se oli ihan hänen silmäinsä edessä, ja VI:n kopin, koska se helpommin kuin muut voi joutua unhotuksiin ja sitä paitsi oli täynnä myrkyllisiä höyryjä, sillä nämä vangithan piti jätettävän alttiiksi varmalle, vaikkapa hitaastikin tulevalle kuolemalle. Yöllä, jolloin ei tarvinnut pelätä ketään syrjäisiä katsojia, vietiin vangit alas ja ovi muurattiin kiinni. Orjat, joilla tämä työ teetettiin, erotettiin sitte toisistaan lähettämällä heidät etäisiin eri seutuihin, niin ett'eivät he enää koskaan nähneet toinen toistansa. Kaikki teon jälet peitettiin. Gratus mieluisimmin sillä tavalla päätti toimittaa uhrinsa pois tieltä, jotta asian mahdollisesti ilmi tullessa voisi puolustaa väärää tekoansa sillä, että nämä vangit muka kärsivät rangaistusta rikoksesta. Ett'ei heidän tarvitsisi kuolla nälkään, hän määräsi sokean ja mykäksi tehdyn rangaistusvangin antamaan heille ruokaa ja vettä ja asetti hänet sitä varten siihen ainoaan koppiin, joista oli ovi tuohon VI:teen. Tämä onneton ei voinut millään tavalla ilmaista toisten vankien oloa siellä, ei, ketä he olivat eikä heidän pyöveliänsä. Nämä varokeinot oli osaksi suunninnut Messala, joka siten salamurhaajain rankaisemisen tekosyyllä ansaitsi itselleen osan Ben-Hur-suvun omaisuudesta, niin ett'ei siitä joutunut ropoakaan keisarin aarreaitaan. Viimeiseksi varokeinokseen Gratus erotti entisen vanginvartian, ei sen tähden, että hän olisi saanut mitään tietoa näistä vangeista — sitä hänelle ei ilmaistu — vaan kun hän niin hyvin tunsu maanalaiset kopit, että oli melkein mahdoton häneltä salata vankien siellä oloa. Mestarillisen viekkaasti prokuraattori sitte vielä teetti uudet pohjapiirroukset, joista VI:s koppi oli kokonaan pois jätetty, ja antoi ne uudelle vanginvartialle. Kun vielä jyrkästi kiellettiin ketään käymästä V:ssäkään kopissa, oli työ tehty niin täydellisesti kuin mahdollista. VI:s koppi onnettomine asukkaineen jätettiin unhottumaan.

Saadaksemme edes jotakin käsitystä äidin ja tyttären elämästä näinä kahdeksana pitkänä vuotena täytyy meidän muistaa heidän entinen asemansa ja elämänsä.

Sen tähden me niin tarkkaan kuvailimme Hur-suvun palatsia ja kohtausta kesähuoneessa kertomuksemme toisen kirjan alussa. *Silloin* rauhallinen, viehättävä ja onnellinen elämä, ja *nyt* Antonialinnan vankilan pimeä, ruttotautinen koppi — mikä vastakohta!

VI:s koppi oli sen muotoinen, kuin Gesius oli taululle piirustanut. Yhdestä pienen pienestä ulkomuurin aukosta pääsi siihen hiukan raitista ilmaa ja päivällä juuri sen verta valoa, ett'ei koppi ollut ihan pilkkopimeä.

Ja nyt, hyvä lukija, älä kauhistu! Muista V:n kopin julmasti kohdeltua ja soaistua asujanta, ja olkoon hänen onnettomuutensa muisto valmistuksena tuleviin kauhukuvauksiin!

Molemmat naiset ovat lähellä aukkoa, toinen istumassa, toinen nojallaan häntä vasten makaamassa. Paljaalla kalliolattialla heidän allansa ei ole mitään pehmikettä. Heikosti tuikkava valo tekee heidät haamun näköisiksi, mutta hämäränkin lävitse näemme, ett'ei heillä ole mitään pukimia, ei mitään millä verhota itseänsä. Kaikki heiltä puuttuu, mutta rakkaus on kuitenkin jälellä, sillä he syleilevät toisiaan hellästi. Rikkaus haihtuu, elämän sulous katoaa, toivo hälvenee, vaan rakkaus pysyy. Rakkaus on Jumala!

Siitä paikasta, jossa he ovat, on kalliolattia kulunut ihan sileäksi; kukapa voikaan sanoa, kuinka suuren osan noista kahdeksasta vuodesta he ovat viettäneet siinä ja kuinka usein elvyttäneet vapautuksen toivoansa sen heikon, mutta kuitenkin niin ystävällisen valonsäteen alla? Kun se hitaasti tunkeutui sisään aukosta, tiesivät he päivän valkenevan. Kun se alkoi hävitä, he ymmärsivät yön laskeutuvan maan päälle. Siitä raosta heidän ajatuksensa kulkivat ulkomailmaan, niin kuin se olisi ollut leveä ja korkea kuninkaallinen portti; siitä ajatukset kulkivat edes takaisin, ulos ja sisään, kysellen poikaa, veljeä. Ne etsivät häntä mereltä ja saarista, tänään tästä kaupungista, huomenna tuosta; mutta aina ja kaikkialla hän oli lyhytaikainen vieras, sillä niin kuin he etsivät häntä, niin hänkin ihan varmaan etsi heitä. Kuinka usein heidän ajatuksensa kohtasivatkaan toisiaan tuossa äärettömässä etsinnässä. Tuntui niin suloiselta ja virkistävältä sanoa toinen toiselleen: "kun hän elää, meitä ei unhoteta; niin kauan on vielä toivoa, kun hän meitä muistaa!"

Muinaisaikaisen äidin ja tyttären muisto vaatii meiltä kunnioitusta; heidän surunsa on kunniaseppeleenä heidän päässänsä. Olematta liian tunkeilevat voimme nyt puheena olevana päivänä kopin toisesta päästä katsellen nähdä heidän ulkomuodossaan tapahtuneen muutoksen, jota emme saata sanoa ajan emmekä vankeuden vaikuttamaksi. Äitihän oli vapaana kaunis vaimo, tytär suloinen

lapsi. Nyt ei enää edes rakkauskaan saisi suustamme sellaista tunnustusta. Molempain tukka on pitkä ja kummallisen valkoinen, ja se peittää heitä paksuina takkuisina suortuvina. He ehdottomasti herättävät inhoa. Tuleeko tuo tunne niukan valon pettelemisestä, vai onko heillä muutakin puutetta? Ehkäpä he kärsivät nälän ja janon tuskiakin siitä asti, kun heidän palvelijansa, rangaistusvanki, päästettiin vapaaksi.

Tirza nojaten äitiänsä vasten voiikkaa tuskaisesti.

"Olehan kärsivällinen, Tirza tyttöseni! Kyllä ne tulevat. Jumala on hyvä. Me olemme ajatelleet häntä, emmekä ole koskaan unhottaneet rukousta, milloin torvi tuolla ylhäällä temppelissä on antanut rukousmerkin. Vielä on päivä, kuten näet valosta; aurinko on etäisellä taivaan kannella; tuskinpa on myöhempi kuin seitsemäs hetki. Kohta varmaankin joku tulee. Uskokaamme, että Jumala on hyvä!"

Niin äiti lohduttaa. Nämä yksinkertaiset sanat eivät ole vaikuttamatta, vaikk'ei Tirza enää olekaan lapsi, kuten huomaamme, jos lisäämme kahdeksan vuotta niihin kolmeentoista, jonka verta hänellä oli ikää silloin kun me hänet viimeksi tapasimme.

"Tahdon olla väkevä, äitini!" hän sanoo, "kärsithän sinäkin yhtä paljon kuin minä. Minä tahdon elää sinun tähtesi ja veljeni tähden. Mutta kieleni on niin kuiva, huuliani polttaa. Missä hän on, ja tokkopa hän koskaan meitä löytää."

Molempain äänessä on kummallisen terävä, kuiva ja luonnoton kaiku. Äiti vetää tytärtä lähemmäksi itseään ja sanoo:

"Viime yönä minä näin unta hänestä; näin hänet niin selvään kuin nyt näen sinut, Tirza! Meidän isämme uskoivat unia. Herra puhui heille niiden kautta. Minä näin, että olimme naisten esikartanossa temppelissä kauniin portin luona. Monta vaimoa oli meidän kanssamme. Hän tuli ja asettui portin alle katselemaan joka taholle. Sydämeni sykki kovasti. Minä tiesin hänen etsivän meitä, minä ojensin käteni häntä kohti, juoksin hänen luoksensa ja huusin hänen nimeänsä. Hän näki minut ja kuuli minun ääneni, mutta ei tuntenut minua. Seuraavana silmänräpäyksenä hän jo oli kadonnut."

"Niin tapahtuukin, jos tosiaan tapaamme hänet; me olemme hyvin muuttuneet."

"Tosin kyllä, mutta..." Äiti painaa alas päänsä; hänen kasvoistaan näkyy syvintä surua, mutta hän jatkaa, rohkaistakseen itseänsä: "saatammehan ilmaista itsemme hänelle."

Tirza vaikeroitsee taas: "Vettä, vettä, edes yksi pisara!"

Äiti katselee neuvottomana ympäri koppia. Hän on maininnut Jumalaa niin usein ja niin usein luvannut hänen nimessään apua, että sen vielä toistelemisen alkaa hänestä tuntua pilkalta. Aukosta tuleva heikko valokin rupeaa sammumaan. Hän alkaa luulla kuoleman lähestyvän, mikäli hänen uskonsakin sammuu. Melkein tiedottomana ja puhuen ainoastaan sen tähden, että hänen täytyy puhua, hän lausuu:

"Kärsivällisyyttä, Tirza, ne tulevat, ovat kohta täällä!"

Hän luulee kuulevansa ääntä pienen vetoluukun luota, josta he tähän asti ovat saaneet ruokansa. Eikä hän petykkään. Rangaistusvangin kirahdus kajahtaa kopissa. Tirzakin kuulee sen. Molemmat nousevat, yhä vielä syleillen toinen toistansa.

"Kuulkaas!" kuulevat he huudettavan.

"Ylistetty olkoon Herra!" lausui äiti elpyneen uskon ja uudesta syntyneen toivon lämmöllä.

"Kuka sinä olet?" kysyy taas äskeinen ääni.

Ääni on heille tuntematon. Mitä se tekee? Paitsi Tirzan ääntä on tämä nyt ensimmäinen, jota äiti on kuullut kahdeksaan vuoteen. Muutos on liian suuri: kuolemasta elämään, ja miten äkisti!

"Israelilainen vaimo, joka olen tänne elävänä haudattu tyttäreni kanssa. Auta meitä, mutta pian, muuten me kuolemme!"

"Olkaa hyvässä toivossa, minä tulen kohta!"

Naiset itkeä nyhkyttävät ääneen. Heidät on tavattu, apu lähestyy, vapaus koittaa, koti, synnyinmaa, rikkaus, poika ja veli annetaan heille takaisin! Nälkä, jano ja kuolema unhottuvat. He vaipuvat polvilleen ja itkevät ilosta, yhä vielä syleillen toisiansa.

Gesius riensi, kuten tiedämme, tribunin luo ja kertoi asian hitaasti ja laveasti, mutta loppuihan se viimein.

Tribuni saapui jo seurueinensa vetoluukun luo.

"Kuulkaas te siellä!" hän huusi koppiin.

"Tässä me olemme", vastasi äiti.

Vasarain pauketta kajahteli muurista. Äiti kuunteli hengähtämättä. Tirza oli myöskin vaiti. He ymmärsivät noiden iskujen merkityksen, jotka raivasivat heille tietä elämään ja vapauteen. Iskut yhä vahvenivat, kivi toisensa perästä putosi maahan, vapaus yhä läheni. Nyt he jo kuulivat työmiesten ääniä, ja kohta, oi sitä onnea! välkkyi soihtujen punainen valo muurin aukosta.

"Hän se on, äiti, hän se on! Viimeinkin hän on löytänyt meidät!" iloitsi Tirza nuorekkaasti.

Äiti sitä vastoin lausui nöyrästi: "Jumala on hyvä!"

Taas putosi kivi ja taas ja sitte koko joukko: ovi oli auki. Pölyinen ja kalkkinen työmies astui siitä sisään ja pysähtyi, nostaen soihdun korkealle. Pari kolme muuta tuli samoin soihtuineen ja siirtyi syrjään tehden tilaa tribunin tulla. Naisten kunnioitus ei riipu mistään seuraelämän sopimuksista, vaan on syvälle juurtunut ihmisluonteeseen. Tribuni pysähtyi, sillä naiset pakenivat häntä, ei pelosta, vaan hävystä. Eipä sentään siitä syystä yksistään. Heidän piilopaikkansa pimeydestä tribuni kuuli nämä sanat, surullisimmat, hirveimmät, toivottomimmat, mitä missään kielessä on:

"Älkää tulko meitä lähelle, me olemme saastaiset!"

Miehet heiluttivat soihtujansa ja katsoivat silmäkkäin.

"Me olemme saastaiset!" kuului uudestaan pimeydestä, ja ääni kaikui vapisevalta, sanomattoman tuskaiselta. Sellaisen huudon kuuluessa täytyy hengenkin paeta paratiisin porteilta, vaikka hän toivottomasti katsahtaakin taaksensa.

Sillä tavalla kovasti koeteltu leski ja äiti täytti velvollisuutensa, ja sama hetki, joka lahjoitti hänelle niin kauan anotun ja uneksitun vapauden, sama hetki muutti sen hänelle kiroukseksi.

Hän ja Tirza olivat spitaliset.

Lukija ehkä ei täydellisesti tiedä, mitä se sana sisältää. Me viittaamme silloiseen lakiin, jota meidän päivinämme on ainoastaan hiukan lievennetty itämaissa.

"Seuraavia neljää", sanoo Talmud, "pitää katsottaman kuolleiksi: sokeaa, spitalista, kerjäläistä, lapsetonta."

Siispä spitalista kohdeltiin kuin kuollutta. Karkoitettuna kuin ruumis elävien luvusta uskalsi hän ainoastaan kaukaa katsella rakkaitansa; hänen täytyi pysyä poissa synagogasta ja temppeleistä ja huutaa jokaiselle vastaan tulijalle varoitus: "saastainen, saastainen!" Hänen täytyi asua erämaissa tai hylätyissä hautaluolissa, itselleen ja muille inhona ja kauhuna, ilman muuta toivoa kuin kuolema, joka häntä kauhistutti sek.

Eräänä päivänä — kuinka kauan sitte, sitä hän ei tiennyt itsekään, sillä kopin pimeydessä oli häneltä sotkeutunut ajanlasku — eräänä päivänä äiti tunsu rupeutuman oikeassa kämmenessään. Hän tuskin piti siitä lukua, koetti kuitenkin pestä sitä pois, vaan se pysyi itsepäisen lujasti kiinni. Ei hän siitä ollut huolissaan vielä, mutta viimein Tirzakin alkoi valittaa, että hänen käsissään oli rupeutumia. Vettä he saivat hyvin niukasti, ja he kärsivät siksi paljon janon tuskia, ett'ei sitä vähää käynyt käyttää parannuspuuhaan. Vähitellen tuo rupi levisi yli koko käden; iho halkeili ja kynnet irtosivat lihasta. Mitään kovaa kipua heillä ei ollut, mutta sen sijaan lakkaamaton ja yhä karttuva pahoinvoinnin tunne. Sittemmin alkoivat huulet murtua. Eräänä päivänä äiti, joka itse koetti huolellisimmasti noudattaa puhtautta, vei Tirzan valoon, sillä hän pelkäsi taudin levinneen jo tytön kasvoin. Kauhukseen hän silloin huomasi hänen kulmakarvansa olevan valkoiset kuin lumi. Voi, mitä tuskaa se havainto tuotti! Saamatta sanaa suustansa ja kykenemättä liikahtamaan istui äiti parka siinä pitkän ajan, mietiskellen vain tuota yhtä ajatusta: spitalinen, spitalinen! Hän ei muistanut ajatella ollenkaan itseänsä, vaan ainoastaan lastansa. Äidinrakkaus antoi hänelle voimaa pitää salassa hirmuista havaintoa. Itsekin toivoton hän kuitenkin koetti pitää kahta vertaa parempaa huolta hänestä ja toimittaa hänelle kaikkea huvitusta, mitä tuossa kauhunpaikassa suinkin voi saada. Hän keksi leikkejä, kertoi tuhannesti ja yhä uudestaan vanhoja historioita, sepitti uusia, kuunteli Tirzan lauluja ja lauloi itse kruunupäisen runoilijan virsiä — että edes jotenkin voisi unhottaa tilansa ja elvyttää toivoansa Jumalaan, joka näytti unhottaneen hänet samoin kuin maailmakin.

Tuo hirmuinen tauti levisi hitaasti mutta lakkaamatta yli koko heidän ruumiinsa. Tukka valkeni, iho tuli silsaiseksi, huulet ja silmäluomet syöpyivät rei'ille, sitte kurkku kipeytyi ja äänestä katosi sointu. Tauti levisi lihaksiin, tehden ne koviksi ja aroiksi, sekä viimein keuhkoihin, verisuoniin, jopa luiden

ytimiinkin. Joka päivä yhä lisäsi heidän kurjuuttansa, ja siten oli tauti jatkuva, kunnes kuolema tuli siitä pelastajaksi, mutta se oli ehkä tapahtuva vasta pitkään vuosikausien kuluttua.

Mutta tottuupa ihminen kauheimpaankin. Näiden kovasti koeteltujen naisten onnistui viimein levollisesti tarkastella taudin menoa; he näkivät, miten hirmuista hävitystyötä se teki, vaan kuitenkin he kaikin voimin pitivät kiinni elämästä. Vielä heitä yksi side kiinnitti maahan: poika ja veli Ben-Hur! Hänestä he puhuivat, yhdessä toivoen saavansa nähdä hänet, sinäkin silmänräpäyksenä, jona Gesius huudollaan vahvisti heidän luottamustansa, kun he jo koko vuorokauden olivat kärsineet nälän ja janon tuskia.

Soihtujen punainen loisto valasi vankihuoneen, vapaus koitti heille. "Jumala on hyvä!" huusi äiti kiitollisena, ei kuluneesta ajasta, vaan nykyhetkestä.

Tribuni lähestyi heitä heti. Nurkassa, jonne he olivat paenneet, äiti muisti velvollisuutensa ja sen pakosta lausui varoitushuutonsa: "*saastainen!*"

Millainen voitto omasta itsestään olikaan tämä huuto! Ei edes pelastuksen ilokaan estänyt häntä näkemästä tautinsa seurauksia. Entinen onnellinen elämä ei ollut enää koskaan palaava. Jos hän palaisi siihen taloon, joka ennen oli ollut hänen omansa, hän ei uskaltaisi mennä etemmäksi kuin portille; siinä hänen täytyisi huutaa tuo: "saastainen, saastainen!" Hänen täytyi tästä edes vaeltaa kylmäkiskoisessa maailmassa, vaikka rakkaus hehkui hänen rinnassaan yhtä lämpöisenä kuin ennenkin ja nyt vielä arempana siitä syystä, että sillä ei ollut mitään vastarakkauden toivoa. Ikävä ja kaipaus sydämessä täytyi hänen karttaa poikaansa, jos hän löytyi, olla sulkematta häntä syliinsä ja, jos poika ojensi kätensä häntä kohti, karkoittaa hänet tuolla huudolla: "saastainen, saastainen!" Ja hänen toinen lapsensa, jonka alastomuutta hän koetti peitellä takkuisella, luonnottoman valkealla tukallaan, voi, koko ikänsä täytyi tämän toisen lapsen olla kumppanina hänen kurjuudessaan. Ja kuitenkin voimakas vaimo täytti velvollisuutensa. Hänen huuliltansa kuului se huuto, joka ikimuinoisista ajoista asti oli noiden erotettujen kohtalon tuntomerkinä ja joka ainiaan oli oleva heidän ainoa tervehdyksensä.

Tribuni tuosta sanasta kauhistui, vaan ei paennut.

"Ketä te olette?" hän kysyi.

"Kaksi naista, kuolemaisillaan nälkään ja janoon. Mutta" — äiti ei jättänyt täyttämättä velvollisuutensa, vaikka se olikin raskas ja sanat kauhistavaiset — "älä tule lähemmäksi äläkä koske mihinkään, lattiaan eikä seiniin: saastainen, saastainen!"

"Kerro minulle historiasi, vaimo! Mikä sinun nimesi on? Milloin sinut tuotiin tänne? Kuka sinut toi ja mistä syystä?"

"Jerusalemissa eli ennen ruhtinas Hur. Hän oli keisarin ja kaikkein jalomielisten roomalaisten ystävä. Minä olen hänen leskensä, ja tämä on minun tyttäreni. Minkä tähden minä olen täällä, en osaa selittää, koska sitä en itsekään tiedä, ell'ei rikkautemme ollut syynä. Valerius Gratus tietää sinulle sanoa, kuka meidän vihamiehemme oli ja milloin vankeutemme alkoi. Minä sitä en tiedä. Katso, mitä meille on tapahtunut, oi katso ja sääli meitä!"

Ruttohöyryistä ja soihtuista sakea ilma ei estänyt tribunia viipymästä. Hän kutsui viereensä soihtumiehen ja kirjoitti melkein sanasta sanaan vaimon vastauksen. Se olikin lyhyt, mutta sisällsrikas, sillä siinä oli yht'aikaa elämäkerta, syytös ja anomus. Sivistymätön ihminen ei olisi voinut sitä tehdä sellaisessa muodossa. Tribuni ei voinut olla uskomatta ja säälimättä.

"Sinä saat apua, vaimo parka", hän sanoi, "minä lähetän sinulle ruokaa ja juomaa."

"Jalo roomalainen, lähetä meille myöskin vaatteita ja vettä!"

"Saat, mitä toivot."

"Jumala on hyvä!" nyhkytti leski kiitollisesti, "hänen rauhansa olkoon sinulle!"

"Nyt", sanoi vielä tribuni, "minä en saa enää nähdä sinua toista kertaa. Tee itsesi valmiiksi; minä annan viedä sinut tänä iltana linnan portille ja päästää vapaaksi. Tiedäthän lain. Jää hyvästi!"

Hän puhui muutamia sanoja miehille ja poistui. Vähän ajan perästä saapui orjia koppiin, tuoden kylpyammeen, vettä, pyyheliinoja ja vaatteita sekä tarjottimella leipää ja lihaa. Pantuaan ne kaikki niin lähelle, että vangit ulettuivat saamaan niitä käsiinsä, he kauhuissaan juoksivat pois.

Noin keskellä ensimmäistä vartiota vietiin äiti tyttäreineen linnan portille ja laskettiin ulos kadulle. Sillä tavalla roomalainen pääsi heistä, ja he olivat jälleen vapaina isäinsä kaupungissa. Heidän yllänsä välkkyivät tähdet kuten ennen muinoin. Äiti ja tytär katselivat niitä ja kysyivät toinen toiseltaan:

"Mikä on nyt meidän kohtalomme? Mihinkähän nyt lähdemmekään?"

III LUKU.

Vanha koti.

Melkein samaan aikaan kuin vanginvartia Gesius saapui Antonia-linnassa tribunin luo, nousi yksinäinen jalkamies Öljymäen itärinnettä ylös. Tie oli epätasainen ja pölyinen, ja kasvullisuus kuihtunut, sillä Judeassa oli kuiva vuoden aika. Astuja oli kuitenkin nuori ja voimakas, ja sitä paitsi hänellä oli kevyt, vilpoinen puku.

Hän astui hitaasti ja katseli usein oikealle ja vasemmalle, ei levottomasti eikä neuvottomasti niin kuin se, joka ei tiedä tietä, vaan sellaisen tavalla, joka pitkän ajan kuluttua näkee vanhoja tuttuja paikkoja: silmäykset olivat puolittain tyytyväiset ja puolittain kysyväiset.

Astuja oli Ben-Hur. Hänen silmänsä edessä oli Jerusalem, pyhä kaupunki sellaisena, kuin se oli Herodeelta jäänyt ja sitte oli Kristuksen aikoina. Kaunis se on vieläkin katsella vanhalta Öljymäeltä, mitenkähän suurenmoiselta se näyttikään silloin?

Ben-Hur istahti kivelle ja kiintyi katselemaan edessänsä olevaa taulua. Aurinko oli juuri laskeutumassa. Vielä se hetkisen liiteli vuorten huipuilla lännessä, valaen kultaansa temppelein, muurien ja tornien päälle. Yht'äkkiä se sitte katosi. Ympärillä vallitseva hiljaisuus veti Ben-Hurin ajatukset muinaiseen kotiin. Hänen silmänsä tähystelivät temppelein pohjoispuolelle eräisen paikkaan, jossa hänen entinen kotonsa oli.

Lauhkean ja suloisen illan vaikutus pehmitti hänen mieltänsäkin. Hän surumielin muisteli velvollisuutta, joka oli tuonut hänet Jerusalemiin. Aavikolla Ilderimin luona hän oli ottanut selkoa seudusta, kuten sotapäällikkö tutustautuu maahan, johon aikoo lähteä sotaretkelle. Silloin eräänä päivänä saapui sanantuoja ilmoittamaan, että Valerius Gratus oli erotettu ja Pontius Pilatus tullut hänen sijaansa.

Messala oli rujo ja kykenemätön vahingoittamaan häntä, jota paitsi hän luuli häntä kuolleeksi; Gratus oli erotettu ja siis voimaton. Miksipä hän siis ei olisi lähtenyt etsimään äitiänsä ja sisartansa? Eihän hänellä enää ollut mitään pelättävää. Joll'ei hän itse uskaltanut tutkia Jerusalemin vankiloita, niin saattoihan hän teettää sitä jollakulla toisella. Jos kadoksissa olevat löytyivät, ei Pilatuksella ollut mitään syytä pitää heitä yhä edelleen vankeudessa, ei ainakaan mitään sellaista syytä, jota lahjoilla ei saisi poistetuksi. Jos hän löysi heidät, aikoi hän viedä heidät johonkin luotettavaan turvapaikkaan, voidakseen sitte, kun oli ensin täyttänyt tämän ensi velvollisuutensa, levollisesti ja tarkoin punniten kokonaan antautua ajamaan uuden kuninkaan asiaa.

Samana iltana, kuin uusi sanoma saapui, Ben-Hur neuvotteli Ilderimin kanssa ja sai hänen suostumuksensa. Kolme arabialaista saattoi häntä Jerikoon asti. Jätettyään sinne sekä heidät että hevoset Ben-Hur jatkoi yksin matkaansa jalkaisin. Jerusalemissa piti Mallukin olemaan vastassa.

Aikomustensa tähden katsoi Ben-Hur viisaimmaksi karttaa kaikkia tekemisiä virkamiesten kanssa, varsinkin roomalaisten. Malluk oli viisas ja luotettava, juuri se mies, joka osasi hyvällä menestyksellä tutkiskella ja etsiskellä, herättämättä huomiota. Ennen kaikkea oli sovittava, miten alettaisiin. Ben-Hur ei ollut siitä vielä itsekään saanut selkoa, mutta kuitenkin luuli parhaimmaksi alkaa Antonia-linnasta, sillä Jerusalemin asujamet olivat jo vanhastaan vakuutetut, että sen lujain muurien sisällä kyllä oli syviä vankikomeroita, joihin varsin hyvin sopi, huomiota herättämättä, hukuttaa ketä hyvänsä. Sitä paitsi tuntui Ben-Hurista sopivimmalta alkaa etsimiset siitä paikasta, jossa hänen rakkahansa olivat häneltä riistetytkin. Joll'ei heitä enää ollut siellä, niin pitihän olla mahdollista saada selkoa heidän jäljistään; sittepä ei tarvinnut muuta kuin kulkea niitä myöten perille asti. Hän oli saanut Simonideelta kuulla, että Amrah, egyptiläinen palvelija, oli vielä elossa. Amrah oli, kuten muistamme, onnettomuuden aamuna kiskoutunut irti sotamiehiltä ja syöksynyt takaisin palatsiin, jonne hänet oli sulettu. Simonides oli koko ajan toimittanut hänelle ruokavaroja, ja hän yksin oli asunut suuressa talossa. Gratuksen ei ollut millään tavalla onnistunut myödä sitä, eipä edes vuokratakaan. Oikeain omistajain historia oli siksi kauhea, että se pelotti kaikkia. Huhu myöskin kertoi palatsissa kummittelevan. Siihen huhuun lienee Amrah ollut aiheena, sillä onhan mahdollista, että monikin oli nähnyt häntä jossain ikkunassa tai katolla. Ben-Hur luuli saavansa tietoja omaisistaan, jos hänen vain onnistui päästä tämän vanhan vaimon puheille. Sen tähden hän nyt päätti alkaa tutkimisensa Jerusalemissa ja ennen kaikkea käydä

ihan ensiksi vanhassa isänsä kodissa.

Tehtyään sen päätöksen hän vähän jälkeen auringon laskun nousi kiveä istumasta ja astui alas vuorelta. Hän kääntyi oikeaan päin lähtevälle tielle. Vuoren juurella, lähellä Kidronin ojaa hän nousi tielle, joka vei Siloan kylään ja saman nimiselle lammikolle. Hän tapasi siellä paimenen, joka ajoi lampaita kaupaksi torille, yhtyi hänen seuraansa ja kulki siten Getsemanen ohi sekä Kalaportista kaupunkiin.

IV LUKU.

Rakkauden koetus.

Jo oli pimeä, kun Ben-Hur erosi paimenesta ja läksi astumaan kapeata katuä pitkin etelään päin. Jotkut vastaan tulijat tervehtivät häntä. Kartanot molemmilla puolin olivat matalat, synkät ja ikävän näköiset. Yön autius ja kalvava epätietoisuus tekivät hänet surumieliseksi. Sillä tavalla hän saapui Betesdan lammikolle, jonka vedestä pilvet kauniisti kumottivat. Katsahtaessaan ylös hän huomasi Antonia-linnan, jonka musta, uhkaava muoto selvästi näkyi taivasta vasten. Hän seisahtui ikään kuin varottavan vartiomiehen eteen. Niin korkeana ja lujana, niin syvällä perustuksella seiso i se rakennus siinä hänen edessään, että hänen täytyi tunnustaa se valloittamattomaksi. Jos hänen äitinsä ja sisarensa olivat haudattuina tuon kivipaljouden sisällä, voi, mitä hän sitte voi tehdä heidän hyväksensä! Vä k ivallalla ei mitään! Heittokoneet ja muurinmurtimet olisivat vain viattomia leikkikaluja kovan kallion edessä. "Ja viekkauskin", hän ajatteli, "joutuu helposti häpeään. Jumala, kaikkein avuttomain viimeinen turva, hänkin usein viivyttää liian kauan apuansa!"

Epäilystä ja synkkiä aavistuksia sydämissään hän poikkesi kadulle, joka vie tornin ohi, ja astui hitaasti länttä kohti.

Hän tiesi, että ylhäällä Betsetassa oli majatalo; siinä hän aikoi asua kaupungissa oleskellessaan; mutta tänä hetkenä hän ei voinut vastustaa sydämensä halua käydä katsomassa isänsä kotiansa. Sydämensä veti häntä siihen hänelle niin kalliiseen paikkaan.

Ei koskaan ollut ikivanha tavallinen tervehdys, jonka muutamat vastaantulijat lausui vat hänelle, tuntunut hänestä niin miellyttävältä. Kuu nousi juuri levittämään hopeatansa tähän asti näkymättömille lännen puolisille esineille, niin että Sionin torni selvästi kuin haamu kuvastui taivaankantta vasten.

Viimein hän tuli isänsä kodin luo.

Jokainen, jolla on nuoruudessaan ollut onnellinen koti, jonka hän sitte on kadottanut, ymmärtää Ben-Hurin tunteet tänä hetkenä.

Hän pysähtyi kartanon pohjoispäässä olevalle portille. Vielä näkyivät sinetit, jotka olivat painetut siihen. Samoin oli jällellä pergamenttilehti kirjoituksineen: *tämä on keisarin omaisuutta*, vaikka tuulen ja ilman vaikutuksesta kuluneena. Eron hirveästä päivästä asti ei ollut kukaan siitä astunut. Kolkuttaisikohan hän sitä niin kuin ennen muinoin? Hän tiesi, ett'ei siitä ollut apua, mutta ei kuitenkaan voinut vastustaa haluansa. Ehkäpä Amrah kuulisi ja katsahtaisi ulos sen puolisesta ikkunasta. Hän otti maasta kiven, nousi leveitä portaita ylös ja lyöä kolautti kolmasti puuporttiin. Kumea kaiku vastasi. Hän kolkutti vielä kerran kovemmasti. Hiljaisuus tuntui hänestä tuskalliselta. Siirtyen kadulle hän tarkasteli ikkunoita. Ei ketään näkynyt. Katon suoja-aidasta voi hän erottaa pienimmätkin piirteet taivasta vasten. Siellä ylhäällä ei kukaan voinut liikkua hänen huomaamattansa, mutta mitään ei näkynyt.

Hän siirtyi kartanon länsipuolelle, jossa oli neljä ikkunaa. Hän katseli niitä kauan hyvin tarkkaan, mutta ei sielläkään päin näkynyt mitään, joka olisi osoittanut eläviä olentoja oleskelevan sisällä. Tuon tuostakin laajeni hänen sydämensä voimattomista toiveista, niin että hän vapisi noiden mielikuvituksensa tuotteiden edessä. Kaikki oli kuollutta ja hiljaista; Amrah ei antanut mitään merkkiä.

Hiljakseen hän sitte hiipi eteläpuolelle. Sielläkin oli portti sinetillä sulettu ja kirjoituksella vahvistettu. Raivoissaan luki hän kirjoituksen ja kiskaisten irti laudan, johon se oli kiinnitetty, heitti sen ulos kadulle. Sitte hän viskautui istumaan rappusille ja rukoili, että uuden kuninkaan tulo tapahtuisi pian. Mikäli hänen verensä jäähtyi, hän huomaamatta joutui väsymyksen valtaan, kun oli pitkän matkan kävellyt kesäkuumassa, vaipui pitkälleen ja viimein nukkui.

Samaan aikaan astui kaksi naista Antonia-linnasta päin Hurin palatsia kohti. He astuivat arasti ja pelkäävästi ja pysähtyivät usein kuuntelemaan. Saavuttuaan pahoin pidellyn palatsikartanon kulmaan sanoi toinen hiljaisella äänellä:

"Tässä se on, Tirza!"

Tirza katsahdettuaan kartanoa tarttui hiljaa itkien äitinsä käteen.

"Lähtekäämme pois, lapseni, sillä..." Äiti vaikenä, ja hänen ruumistansa vähän värisytti; voimakkaalla ponnistuksella saaden mielensä hillityksi hän jatkoi: "sillä heti, kun aurinko nousee, ajetaan meidät ulos kaupungin portista, emmekä me koskaan enää saa palata."

Tirza ikään kuin muuttui kivipatsaaksi.

"Voi", hän sanoi nyhkyttäen, "minä en sitä muistanutkaan, minä luulin menevämmen kotiin, mutta me olemme spitaliset, meillä ei ole mitään kotia. Me olemme kuolleita."

Äiti pysähtyi tukemaan häntä ja sanoi lohduttaen: "Nyt meillä ei vielä ole mitään pelkäämistä. Lähtekäämme pois."

Tosiaan he olisivat ainoastaan nostamalla tyhjät kätensä voineet säikyttää koko legionan pakoon.

Pysytellen lähellä muuria he astuivat edelleen, kunnes saapuivat portille. He pysähtyivät vielä kerran, näkivät laudan kirjoituksineen ja lukivat kuten vähän ennen Ben-Hur: "Tämä on keisarin omaisuutta." Äiti väanteli suruissaan käsiänsä ja nyhkytti sanomattoman tuskaisesti.

"Mikä sinua vaivaa, äiti? Sinä ihan pelotat minua!"

"Oi Tirza, ken on köyhä, hän on kuollut! Siispä hän on kuollut, Tirza."

"Kuka, äiti?"

"Veljesi. He riistivät häneltä kaikki, kaikki, yksin tämän talonkin."

"Köyhä!" sanoi Tirza haaveksivan näköisenä.

"Hän ei koskaan enää kykene meitä auttamaan."

"Ja mitä sitte, äiti?"

"Huomenna, lapseni, täytyy meidän asettua tien viereen kerjäämään, kuten spitalisilla on tapana. Täytyy kerjätä taikka..."

Tirza nojasi päätään hänen rinnallensa ja sanoi kuiskaten: "Kuolkaamme!"

"Ei!" vastasi äiti vakavasti, "Herra on määrännyt elämämmen ajan, ja me olemme hänen omansa. Me tahdomme odottaa hänen kutsumustansa tässäkin kohdassa. Tule, lähtekäämme jo!"

Niin sanoen hän otti Tirzaa kädestä ja riensi kartanon länsipuolelle yhä vain läheltä muuria. Kun ei ketään näkynyt sielläkään, he astuivat seuraavaankin kulmaan ja eteläpuolelle, mutta aristelivat kirkasta kuutamoa, joka siellä vallitsi. Äiti kuitenkin rohkasihe ja taluttaen Tirzaa kädestä astui valoon. Nyt saattoi nähdä täydellisesti, mitä hirveää hävitystä tauti oli tehnyt heissä. Heidän huulensa, poskensa, silmänsä, joiden ympärillä oli mustat renkaat, ja halkeilleet kätensä osoittivat sen kyllin selvästi. Pelottavin oli kuitenkin tukka, joka pitkinä, inhottavasta visvasta kankeina suortuvina riippui joka taholla ja oli kuten kulmakarvatkin kummallisen valkoinen kuin aaveilla. Äitiä ja tytärtä ei ollut mahdollista erottaa näöstä; molemmat näyttivät ihmeellisen vanhoilta.

"Hiljaa!" sanoi äiti, "tuolla makaa joku rappusilla, joku mies."

He astuivat kadun toiselle puolelle ja sitte varjossa portin kohdalle asti.

"Hän on nukuksissa, Tirza."

Mies makasi hiljaa.

"Jää sinä tänne, minä koetan porttia."

Kuulumattomin askelin, ett'ei mies heräisi, astui äiti portille ja uskalsi koskea toiseen portin puoliskoon; hän ei saanut selkoa, antoiko se perää, sillä juuri silloin makaaja huokasi ja liikahti levottomasti. Päähän kierretty huivi putosi sivulle, jättäen paljaiksi kauniit kasvot, joita kuu kokonaan valasi. Äiti katsahti niihin ja hypähti takaperin. Hän kumartui ja katseli, vähän ensin vitkasteltuaan,

häntä tarkemmin, nousi sitte ja käsiään väännellen käänsi silmänsä äänettömään rukoukseen kohti taivasta. Siten hän seiso i hetkisen ja riensi sitte takaisin Tirzan luo.

"Niin totta kuin Herra elää, se mies on minun poikani, sinun veljesi!" hän arasti kuiskasi.

"Veljenikö? Judah?"

Äiti otti häntä kiihkeästi kädestä.

"Tule!" hän sanoi, yhä puhuen kuiskaamalla, "katsetkaamme häntä yhdessä vielä kerta, yksi ainoa kerta, ja sitte tule sinä palvelijasi avuksi, Herra!"

He astuivat käsi kädessä kuin aaveet kuulumattomin askelin kadun poikki. Kun heidän varjonsa sattuivat makaajaan, he pysähtyivät. Judahin toinen käsi oli suorana, kämmen ylös päin. Tirza laskeutui polvilleen ja yritti suutelemaan häntä, mutta äiti pidätti.

"Herran lähden, älä koske! Saastainen! saastainen!" hän kuiskasi.

Tirza hypähti pois, ikään kuin olisi Judah ollut spitalinen eikä hän itse.

Ben-Hur makasi miehekkään kauneuden kukoistuksessa. Aavikon aurinko ja tuulet olivat ahvetuttaneet hänen poskensa ja otsansa, mutta hienojen viiksien alta näkyivät punakat huulet ja niiden takaa valkoiset hampaat. Pieni parta ympäröi pyöreätä leukaa ja osaksi peitti kaunismuotoista kaulaa. Miten kauniilta hän näytti äidin silmistä! Miten äidin tekikään mieli sulkea hänet syliinsä, nostaa ylös hänen päänsä ja suudella häntä niin, kuin oli ollut tapana silloin, kun Judah vietti onnellisia lapsuuden päiviä! Miten saada voimaa vastustaa sitä halua? Äidinrakkaudesta, oi lukija, juuri äidinrakkaudesta, joka siinä on toisenlainen kuin mikä muu rakkaus hyvänsä, että se voi olla hellä sitä kohtaan, jota rakastaa, mutta äärettömän hirmuvaltainen rakastajaa itseään kohtaan, ja että siinä on itseuhrauksen koko voima. Ei mikään koko maailmassa olisi voinut saada häntä tautisilla huulillaan koskettamaan poikansa poskea. Mutta koskea hänen kuitenkin piti saada nyt tänä hetkenä, jolloin hän oli löytänyt hänet jälleen ja jolloin hänen täytyi ainiaaksi luopua hänestä! Hän kumartui alas, hiipi hänen jalkoihinsa ja kosketti huulillaan hänen sandaalinsa pohjaa, vaikka se oli keltainen kadun tomusta; hän suuteli sitä monesti koko halustaan.

Ben-Hur liikahteli unissaan ja siirsi kättänsä. Äiti ja sisar peräytyivät, mutta kuuluivat hänen mutisevan:

"Äiti! Amrah! Missä on..."

Hän nukkui jälleen raskaasti. Tirza katseli kaihoten häntä. Äiti kätki kasvonsa tomuun, koettaen pidättää huokausta, joka kuitenkin pääsi ilmi niin syvältä ja voimakkaasti, että se näytti tulevan pakahtuvasta sydämmestä. Hän melkein toivoi, että poika heräisi.

Judah oli unissaan kysynyt häntä ja ajatellut häntä. Hän ei siis ollut unhotettu. Eikö siinä ollut kylliksi?

Viimein äiti viittasi Tirzaa luoksensa. He katsahivat vielä kerran makaajaan, ikään kuin haihtumattomasti painaakseen muistiinsa hänen kuvansa, ja astuivat sitte käsi kädessä kadun toiselle puolelle. Sinne he laskeutuivat polvilleen muurin varjoon ja katselivat häntä, odotellen hänen heräämistänsä tai jotakin ilmestystä, eivät he itsekään tienneet, mitä. Ei kukaan ole meille vielä antanut kärsivällisen rakkauden mittaa, sellaisen kuin heidän.

Judahin vielä maatessa ilmestyi kolmaskin vaimo palatsin nurkan takaa. Varjossa olijat näkivät hänet selvästi kuun valossa. Se oli pieni, kokoon kutistunut olento, iho musta ja tukka harmaa, yllä palvelijan puku. Hän kantoi korissa kaaliksia.

Nähtyään miehen portailla hän ensin pysähtyi ja sitte ikään kuin tehden päätöksen lähestyi hiljaa häntä. Kiertäen häntä hän pisti kätensä sisään aukosta, joka oli tehty toiseen portin puoliskoon. Vasemmasta puoliskosta irtautui äänettä leveä lankku; vaimo työnsi siitä korin sisään ja aikoi itse mennä perästä, mutta uteliaisuudesta kuitenkin katsahti makaavaan mieheen, jonka kasvot olivat paljaina. Katsojat kadun toisella puolella kuuluivat vähäisen huudahduksen ja näkivät, kuinka vaimo hieroi silmiään, ikään kuin siten vahvistaakseen näkövoimaansa. Sitte hän kumartui vielä alemmaksi, väänteli käsiään, katsoi hurjasti ympärilleen ja sitte taas makaajaan, tarttui käteen ja suuteli sitä hellästi, juuri niin, kuin toiset olisivat niin sydämmestään tahtoneet tehdä, mutta eivät uskaltaneet.

Heräten siitä kosketuksesta Ben-Hur veti pois kätensä ja näki vanhuksen.

"Amrah, oi Amrah!" hän huudahti. "Sinäkö se tosiaan olet!"

Uskollinen palvelija ei vastannut sanoilla, vaan syleili häntä ilosta itkien.

Lempeästi irroittaen vaimon kädet ja kääntäen hänen mustat, ilokyyneleistä kosteat kasvonsa ylös päin, suuteli Ben-Hur häntä melkein pä yhta iloisesti kuin vanhus äsken. Sitten varjossa seisijat kuulivat hänen sanovan:

"Äiti! Tirza! Oi Amrah, kerro jotakin heistä. Puhu, puhu pian!"

Amrah vastasi vain kyynelillä.

"Sinä olet nähnyt heitä, Amrah, ja tiedät, missä he ovat. Sano, oi sano!"

Tirza astui askeleen eteen päin, mutta äiti, arvaten hänen aikeensa, otti kiinni ja kuiskasi: "Herran tähden, muista toki! Saastainen! saastainen!"

Hänen rakkautensa oli hirmuvaltainen. Vaikka molemmat olisivat siihen paikkaan menehtyneet, niin pojan ei ainakaan pitänyt tuleman siksi, kuin he olivat. Tirza käsitti hänen ajatuksensa.

Amrah, niin ahdistettuna, itki vain vielä katkerammin.

"Aiotko sinä mennä sisään?" kysyi Ben-Hur, osoittaen irtonaista lautaa. "Tule, minä seuraan sinua." Hän nousi ylös. "Roomalaiset — Herran kirous kohdatkoon heitä! — roomalaiset valehtelevat. Tämä talo on minun omaisuuttani. Nouse ylös, Amrah, ja menkäämme sisään!"

He katosivat. Molemmat varjossa olevat vaimot jäivät ikävöiden katselemaan porttia, josta he ehkä eivät enää koskaan saisi astua ulos eikä sisälle. He olivat täyttäneet velvollisuutensa, ja heidän rakkautensa oli kestänyt kovimman koetuksen.

Seuraavana aamuna ohikävijät huomasivat heidät ja kivillä heitellen ajoivat heidät ulos kaupungista:

"Pois! Te olette kuolleita, menkää hautoihin!"

Ja he riensivät pois.

V LUKU.

Amrahin uskollisuus.

Pyhiinvaeltaja, meidän aikoinamme pyrkiessään siihen kuuluisaan paikkaan, jonka muhkea nimi on "kuninkaalliset puutarhat", kulkee Kidronin ojan uoman taikka myöskin Gihonin ja Hinnomin laaksojen kautta aina vanhalle En-Rogel-lähteelle asti. Hän juo raikasta juoksevaa vettä ja pysähtyy, sillä näkemisen arvoiset paikat sillä taholla loppuvat siihen. Hän katsahtaa mahtavan suuria kallionlohkareita, jotka on sovitettu kaivon kehykseksi, tiedustaa sen syvyyttä, hymyilee vedennostolaitoksen yksinkertaisuutta ja ehkä sääliväisesti antaa rovon repaleiselle vartialle. Kääntyessään hän sitte kummastukseksseen näkee silmäinsä edessä Morian ja Sionin vuoret, jotka tullen pohjoisesta ulottuvat edellinen Ofeliin ja viimeksi mainittu Davidin muinaiseen kaupunkiin asti. Oikealla puolella näkyy Kiusausvuori ja vasemmalla Pahan neuvon vuori, molemmat merkilliset kirjanoppineille ja muinaistutkijoille. Laakso on täpö täynnä lukemattomia hautoja, se paikka kun on vuosisatoja ollut Jerusalemin israelilais-asujanten viimeisenä lepopaikkana. Kallionseinämät ovat täynnä hautapaikkoja, luonnon ja ihmiskäden tekemiä luolia. Kristuksen aikoina ne olivat spitalisten olopaikkana, jossa nämä kaupungista karkotettuina eleskelivät, muodostaen eri yhteiskuntansa.

Toisena aamuna edellisessä luvussa kerrottujen tapausten jälkeen meni Amrah En-Rogel-lähteelle ja istahti kivelle sen viereen. Ken hänet sattui näkemään, olisi sanonut häntä varakkaan perheen palvelijaksi. Hänellä oli vesiruuukku ja kori, jonka sisällys oli peitetty lumivalkoisella liinalla. Hän laski ne molemmat viereensä maahan, päästi huiviansa sen verran, että se valui niskaan, pani kätensä ristiin syliinsä ja katseli haaveksien eteensä, jossa päin vuoret alenivat Savenvalajan peltoa eli Hakeldomaa kohti. Aikainen oli vielä aamu, ja Amrah oli ensimmäisenä lähteellä sinä aamuna. Kohta kuitenkin saapui siihen mieskin, kädessä köysi ja nahkainen ämpäri. Hän viitaten tervehti mustaa naista, selvitti köyden, satoi toisen pään astiaansa ja odotteli, että hänen apuansa käytettäisiin. Kuka vain tahtoi, sai itsekin nostaa vettä tarpeeksensa, mutta hän mielellään täytti yhdestä gerasta suurimmankin astian, minkä vahvin vaimo jaksoi kantaa.

Amrah istui liikahtamatta. Hetkisen kuluttua mies kysyi, tahtoiko hän saada ruukkunsa täyteen. Vaimon vastattua "en vielä", mies ei hänestä pitänyt lukua. Päivän vaietessa Öljymäen puolelta kokoutui veden noutajia niin runsaasti kaivolle, että miehellä oli kylliksi tekemistä. Amrah istui koko ajan paikoillaan, katsellen vuorenuoliin päin.

Aurinko nousi jo ylemmäksi, mutta yhä hän siinä istui odotellen ja tähystellen. Koettakaamme saada selkoa hänen aikeistaan.

Hän tavallisesti kävi torilla illan hämähärryttyä ja yön tullessa. Hän hiiviskeli Tyropaeonin puodeissa tai Kalatorilla ostellen minkä mitäkin, palasi asuntoonsa ja sulkeutui tyhjään palatsiin. Semmoiselta retkeltä palatessaan hän oli äskettäin tavannut Ben-Hurin.

Helppo on arvata, minkä ilon isännän paluu isänsä kotiin tuotti vanhalle palvelijalle. Tirzasta ja äidistä Amrah ei kuitenkaan tiennyt kertoa hänelle vähintäkään. Ben-Hur koetti saada vanhusta muuttamaan johonkin toiseen asuntoon, joka ei olisi niin yksinäinen, mutta turhaan. Amrah olisi päin vastoin tahtonut Ben-Hurin muuttamaan vanhaan kammariinsa, joka vielä oli samassa kunnossa kuin hänen joutuessaan vangiksi, mutta ilmitulon vaara oli vielä liian suuri, ja Ben-Hur tahtoi, ettei kukaan saisi tietää hänen täällä oloansa. Kuitenkin hän lupasi käydä häntä tervehtimässä niin usein kuin mahdollista öiseen aikaan, ja siihen täytyi palvelijan tyytyä.

Seuraavana iltana Amrah läksi aikaisemmin kuin tavallisesti torille. Astuskellessaan ja etsiessään, mistä saisi parasta hunajaa Ben-Huria varten, hän kuuli sattumalta miehen kertovan uutista. Mikä se uutinen oli, sen lukija kyllä arvaa, kun vain kuulee, että kertoja oli niitä työmiehiä, jotka olivat olleet murtamassa auki Hurin lesken ja hänen tyttärensä kopin ovea. Hän kertoi tarkkaan kaikki tyyni, mainitsi vankien nimet ja mitä äiti oli ilmoittanut itsestään.

Millä tunteilla Amrah kuunteli sitä kertomusta, voi ainoastaan se ymmärtää, joka on käsittänyt, miten suuresti palvelija-vanhus rakasti isäntäväkeänsä. Amrah kiireimmiten osti tarpeensa ja läksi kotimatalle ikään kuin unissaan. Mikä ilosanoma hänellä nyt oli kertoa isännällensä! Hän oli jälleen löytänyt hänen äitinsä!

Kotiin päästyään Amrah sekä itki että nauroi. Mutta sitte hän yht'äkkiä ikään kuin kivettyi; nuorukainen ihan varmaan kuolisi, jos saisi kuulla, että äiti ja sisar olivat spitaliset. Hän arvelematta menisi tuonne Pahan neuvon vuorelle ja tutkistelisi kaikki spitalisten hautaluolat, löytääkseen heitä, ja hän itsekin tulisi saastaiseksi, saman kaltaiseksi kuin hekin. Amrah oli neuvottomuudesta tuskissaan; mitä hänen piti tehdä?

Mutta eikö rakkaus ollut jo ennen häntä tehnyt monta viisaaksi!

Hän tiesi, että spitaliset aamusilla läksivät asunnoistaan vuorien rinteeltä noutamaan En-Rogel-kaivosta vettä päiväkseen. He toivat ruukkunsa ja poistuivat vähän matkan päähän odottamaan, kunnes ne täytettiin. Hänen emäntänsä ja Tirzan täytyi tehdä samoin, sillä laki oli ankara eikä sallinut mitään poikkeusta; rikkaan spitalisen elämä ei ollut missään kohden parempi kuin köyhän.

Tarkkaan punnittuansa asiaa Amrah päätti salata Ben-Hurilta hänen äitinsä ja sisarensa surullisen kohtalon kokonaan ja yksin lähteä kaivolle odottamaan heitä. Näлкä ja jano oli pakottava nämä onnettomat tulemaan kaivolle, ja hän tiesi varmaan ihan ensi silmäyksellä tuntevansa heidät, ja vaikkapa ei tuntisikaan, niin he kyllä tuntisivat hänet.

Ben-Hurin tullessa vanhuksella oli paljon kertomista hänelle. Seuraavana päivänä piti Mallukin saapuman, ja sitte oli ryhdyttävä etsimään. Ben-Hur tuskin malttoi odottaa huomista päivää. Saadakseen edes hiukan virkistystä hän tahtoi lähteä katselemaan tempelikaupungin pyhiä paikkoja. Tosin salaisuus kovin rasitti uskollisen palvelijan sielua, mutta hänen onnistui hillitä mieltänsä ja olla vaiti.

Nuorukaisen lähdettyä hän alkoi laittaa voimakasta ruokaa ja toimi siinä puuhassa niin ahkerasti kuin mahdollista. Kun sammuvista tähdistä näkyi aamu jo lähestyvän, hän täytti korinsa, otti vesiruukun ja läksi kaivolle Kalaportista, joka tavallisesti ensinnä avattiin. Että hän saapui hyvään aikaan perille, olemme me jo nähneet.

Kohta auringon nousun jälkeen, kun kaivolla oli enemmän väkeä ja vedennostajalla kylliksi tekemistä viidellä kuudella astialla yht'aikaa, koska jokainen koetti joutua kotiinsa ennen kuin aamun viileys haihtui päivän kuumuuden tieltä, silloin myöskin vuorenuolain asujamet tulivat näkyviin. He astuivat ryhmittäin lähelle kaivoa: naisilla ruukut olalla, vanhat ja hyvin heikot miehet sauvain nojassa, muutamat paareillakin kannettavina, sillä olipa tässäkin kurjain joukossa armeliaita sydämiä, jotka auttelivat onnettomampia kumppanejaan.

Amrah puolestansa tarkasteli suurimmalla huomiolla näitä ryhmiä. Hän tuskin liikahti paikastaan.

Monta kertaa hän jo luuli löytäneensä etsittävänsä. Hän ei ollenkaan epäillyt, että he olivat vuorella, ja hän oli myöskin vakuutettu, että heidän täytyi tulla alas. Hän uskoi heidän tulevan sitte kun kaikki muut ehtivät saada tarpeensa.

Ihan vuoren juuressa oli avoin hautaluola, joka jo monta kertaa oli vetänyt puoleensa Amrahin huomiota. Lähellä aukkoa oli suuri kivi. Aurinko paistoi päivän kuumimpina hetkinä juuri luolaan, niin että siinä näytti ihan mahdollomalta kenenkään elävän olennon asua, paitsi ehkä niiden villikoirien, jotka sinne pakenivat puhdistusretkiltänsä Gehennan laaksosta, joka oli täynnä kaikenlaisia jätteitä. Mutta hyvinpä vanhus kummastui, kun näki kaksi naista toisen toistansa tukien astuvan ulos siitä luolasta. Molemmilla oli valkoinen tukka, ja he näyttivät vanhoilta, mutta heidän vaatteensa eivät olleet repaleiset; he katselivat ympärilleen, ikään kuin olisi seutu heistä ollut ihan outo. Amrah oli myöskin huomaavinaan, että heitä kauhistutti tuon inhottavan joukon näkeminen, johon he itsekin kuuluivat. Ei siinä ollut mitään tavatonta nähtävänä, mutta kuitenkin alkoi hänen sydämensä sykkiä kovemmin ja hänen katseensa seurasi lakkaamatta niitä naisia.

He molemmat seisoivat hetkisen kiven luona ja sitte kulkivat hitaasti ja pysähdellen kaivolle päin. Monta ääntä kuului varoittaen koettavan karkoittaa heitä, mutta he kuitenkin yhä lähestyivät. Vedennostaja kumartui ottamaan maasta kiviä, pelotellaksensa heitä pois. Muut heitä kiroilivat ja huusivat: "*saastainen! saastainen!*"

"Tosiaankin", Amrah ajatteli, "he ovat täällä outoja asukkaita, koska eivät tiedä spitalisten tapoja."

Hän nousi, otti korinsa ja vesiastian ja läksi heitä vastaan. Hälinä kaivolla hiljeni.

"Miten tyhmää", sanoi joku, "antaa tuolla tavalla leipää ja hyvää ruokaa kuolleille!"

"Ja nähdä vaivaa tullessa näin etäälle!" virkkoi toinen. "Minä ainakin antaisin heidän tulla kaupungin portille ottamaan minun almuani."

Amrah, ollen mieleltään jalompi ja seuraten hyvän sydämensä ääntä, meni noista muistutuksista huolimatta menojojansa naisia kohden. Mutta jospa hän olikin erehtynyt! Sydän sykki hänellä kovasti. Mitä lähemmäksi hän tuli, sitä suuremmaksi hänen epäilyksensä kasvoi. Hän pysähtyi neljän tai viiden kyynärän päähän spitalisista.

Oliko tuo ihminen hänen rakas emäntänsä? Se, jonka kättä hän niin usein oli kiitollisesti suudellut! Se, jonka rakastettavaa muotoa hän oli niin uskollisesti säilyttänyt muistissaan kuin aarretta! Ja oliko tuo toinen Tirza, jota hän oli hoidellut hänen lapsuudessaan, jonka lapsellisia suruja hän oli haihdutellut ja jonka kanssa leikkinyt! Voisiko tuo olla iloinen, kaunis, rakastettava Tirza, muinaisen kodin aurinko ja hänen vanhuutensa siunaus! Olivatko nuo hänen emäntänsä ja hänen rakas hoitolapsensa! Uskollinen palvelija oli vähällä menehtyä siihen paikkaan.

"Ne ovat vanhoja naisia", hän sanoi itsekseen, "joita minä en ole koskaan ennen nähnyt. Minä palaan kaivolle."

Hän kääntyi palaamaan.

"Amrah!" huusi toinen spitalisista vaimoista.

Palvelija laski ruukun maahan ja katsahti kummastellen taaksensa.

"Kuka huusi?" hän kysyi.

"Amrah!"

Vanha palvelija kummastui yhä enemmän.

"Ketä te olette?" hän kysyi.

"Joita sinä etsit."

Amrah vaipui polvilleen.

"Oi emäntäni, hyvä emäntäni! Sinun Jumalasi, jonka minäkin olen omistanut, hän olkoon ylistetty!" Hän hiipi polvillaan lähemmäksi.

"Seis, Amrah, älä tule lähemmäksi! *Saastainen!*"

Se yksi sana riitti kylliksi. Amrah painoi kasvonsa maahan ja itki niin kovasti, että ihmiset kuulivat sen kaivolle asti. Sitte hän äkisti nousi ja kysyi yhä vielä polvillaan: "Hyvä emäntäni, missä Tirza on?"

"Tässä minä olen, Amrah, tässä. Etkö tahdo antaa minulle vettä juodakseni?"

Vanhan palvelijan entinen palvelusinto voitti. Hän nousi ylös, riensi korin luo ja sanoi: "Kas tässä, tässä on leipää ja lihaa!"

Hän aikoi levittää liinaa maahan, vaan silloin kuului emännän varoittava ääni: "Ei sillä tavalla, Amrah, nuo ihmiset ehkä kivittäisivät sinut eivätkä antaisi meille vettä. Jätä kori siihen, ota ruukku, täytä se ja tuo meille. Me otamme ne kanssamme luolaan. Tänään sinä olet tehnyt kaikki, mitä laki sallii. Riennä, hyvä Amrah!"

Ihmiset, jotka olivat nähneet tämän kohtauksen, tekivät tilaa hänelle, jopa auttoivatkin häntä veden ammentamisessa, niin syvää surua näkyi hänen kasvoistansa.

"Ketä he ovat?" kysyi eräs nainen.

Amrah vastasi kierrellen: "He olivat kerran hyviä minulle."

Hän nosti vesiastian olkapäälleen ja riensi takaisin. Unhottaen emäntänsä tilan ja oman vaaransa hän taas yritti lähestyä, mutta hänet pysäytti huuto: "saastainen!" Hän asetti korin ruukun viereen, peräytyi muutaman askeleen ja pysähtyi katsomaan.

"Kiitos, Amrah!" sanoi emäntä ja vei korin ja vesiastian Tirzan luo, "sinä olet hyvin hyvä!"

"Voinko tehdä mitään muuta teidän hyväksenne?" Amrah kysyi.

Äiti oli jo tarttunut vesiastiaan, sillä hän oli melkein nääntyä janosta, mutta kuitenkin vielä ennen juomistansa vastasi vakavalla äänellä:

"Niin, minä tiedän, että Judah on palannut kotiin, minä näin hänet toissa yönä makaamassa talomme portilla, ja minä näin, että sinä herätit hänet."

Amrah väänteli käsiänsä.

"Oi hyvä emäntä, sinä näit hänet, etkä tullut."

"Silloinhan minä olisin surmannut hänet. En, minä en koskaan uskalla sulkea häntä syliini enkä suudella häntä. Oi Amrah, minä tiedän, että sinä rakastat häntä!"

"Kyllä minä ilolla antaisin henkeni hänen edestänsä!" vastasi Amrah, laskeutuen polvilleen ja itkeä nyyhkyttäen.

"Osoita sitte todeksi, mitä sanoit, Amrah."

"Minä olen valmis."

"Sinä et saa kertoa, missä me olemme, etkä sitä, että olet nähnyt meidät ja puhellut meidän kanssamme. Muuta ei mitään, Amrah."

"Mutta hän etsii teitä, hän on tullut kaukaa teitä etsimään."

"Hän ei saa tavata meitä eikä tulla siksi, kuin me olemme. Kuule, Amrah, tuo joka päivä kuten tänään se vähä, mitä me tarvitsemme; ei sitä vaivaa kestäkään varsin kauan. Tule joka aamu ja ilta, ja ... ja" — hänen äänensä vapisi, tahdonvoima oli häneltä väsyä — "puhu sinä hänestä, mutta meistä sinä et saa virkkaa sanaakaan. Kuuletko, Amrah?"

"Hyvin tulee vaikeaksi kuulla hänen puhuvan teistä ja nähdä, miten hän etsii kaikkialta teitä, ja huomata kaikki hänen rakkautensa eikä uskaltaa sanoa hänelle edes sitäkään, että te olette elossa."

"Etkö voi sanoa hänelle, että me voimme hyvin?"

Amrah kätki koko päänsä käsivarsillaan.

"Ei", jatkoi emäntä, "pidä kaikki salassa. Mene nyt ja palaa iltasella. Me odotamme sinua. Voi hyvin siihen asti!"

"Minä tuskin jaksan kantaa taakkaa, jonka sinä, hyvä emäntä, nyt panit hartioilleni", sanoi Amrah, painaen kasvonsa maahan.

"Kuinka paljon vaikeampi meidän olisi nähdä häntä sellaisessa tilassa, kuin me itse", jatkoi äiti, antaen korin Tirzalle. "Tule illalla takaisin." Hän otti vesiastian ja läksi tyttäreineen palaamaan luolaan.

Amrah pysyi polvillaan, kunnes he katosivat näkyvistä, ja läksi sitte, mieli tuskaisena, kotiinsa.

Illan tullen hän palasi, ja toi sitte joka aamu ja ilta, mitä he välttämättä tarvitsivat, niin ett'ei heidän ainakaan tarvinnut kärsiä mitään puutetta. Vaikka hautaluola olikin autio, se ei kuitenkaan ollut niin yksinäinen eikä lohduton kuin vankilan koppi. Päivänvalo kultasi luolan aukkoa, ja maailma loisti niin kauniina heidän edessänsä. Helpompi on maltillisesti odottaa kuolemaa sinitaivaan ja säteilevän auringon alla kuin vankilan kauhujen ja pimeyden keskellä.

VI LUKU.

Soturi.

Aamulla ensimmäisenä päivänä seitsemännessä kuukaudessa, jonka hebrealainen nimi on Tisri ja joka vastaa meidän lokakuutamme, nousi Ben-Hur majatalossa vuoteeltaan tyytymätönnä koko maailmaan.

Mallukin saavuttua hän ei ollut kuluttanut aikaa turhaan neuvottelemiseen, vaan ryhtynyt heti työhön. Malluk alkoi tutkistelunsa Antonia-linnassa, vieläpä julkisimmalla tavalla, hän kun näet kääntyi suorastaan komentavan tribunin puoleen. Hän kertoi hänelle Hur-suvun historian ja kaikki Gratusta kohdanneen onnettomuuden yksityiskohdat, niin että tribuni selvään käsitti, ett'ei se ollut tapahtunut mistään rikoksen kaltaisesta aikomuksesta. Malluk ilmoitti vielä etsimisen tarkoituksen olevan, jos onnettomat uhrit vielä elivät, esittää keisarille anomuskirja ja siten taivuttaa häntä antamaan takaisin valtiolle omistettu omaisuus sekä kaikki yhteiskunnalliset oikeudet. Hän ei ollenkaan epäillyt, että keisari oli määräävä asian tutkittavaksi, ja sen tutkimuksen päätöstä onnettoman Hur-suvun ystävät eivät vähääkään pelänneet.

Vastaukseksi hän sai tribunilta lavean kertomuksen, miten naiset oli löydetty linnan salaisesta vankilasta, ja luvan lukea siitä tehdyn kirjallisen kertomuksen, jopa kopioida sen.

Malluk riensi kertomaan Ben-Hurille, mitä oli saanut tietoonsa.

Mahdoton on kuvailla tuon surullisen kertomuksen vaikutusta. Ben-Hurin tuska oli niin syvä, ett'ei se voinut puheta kyyneliksi eikä kiihkoisiksi vihan purkauksiksi. Kasvot kalpeina ja sydän sykkivänä hän istui pitkän aikaa, mutisten silloin tällöin: "Spitaliset, spitaliset! He, minun äitini ja Tirza spitaliset! Kuinka kauan, Herra, kuinka kauan."

Hetkisen hän tunsu tuskallisinta sääliä ja sitte taas hillittömintä kostonhimoa. Viimein hän nousi.

"Minun täytyy etsiä heidät. Ehkäpä he ovat kuolemaisillaan."

"Mistä sinä aiot heitä etsiä?" kysyi Malluk.

"Eihän ole muuta kuin yksi paikka, jonne he ovat saattaneet mennä."

Malluk vastusti hänen päätöstänsä ja sai viimein sen verran taivutetuksi häntä, että tuo etsiminen jätettiin hänen huoleksensa. He läksivät yhdessä sille portille, joka on vastapäätä Pahan neuvon vuorta ja jonne ikivanhoista ajoista asti spitaliset kokoutuivat kerjäämään almuja. He viipyivät siellä koko päivän, jakelivat lahjoja, kyselivät etsittäviänsä ja lupasivat suuren palkinnon heidän löytämisestään. Sitä he tekivät joka päivä koko tämän ja seuraavan kuukauden. He kävivät lakkaamatta kaivon läheisillä hautaluolilla ja kyselivät niiden asujamilta samaa, mutta ne säilyttivät hyvästi salaisuutensa. Siispä he eivät saaneet mitään tietää. Mutta nyt, ensimmäisenä aamuna seitsemännessä kuukaudessa, he kuulivat, että joku aika sitte oli kaksi spitalista vaimoa kivillä heitellen karkoitettu Kalaportin läheltä. Tarkempi kyseleminen ja ajan vertaaminen vakuutti heille, että ne olivat olleet juuri ne, joita he etsivät. Mutta missä he nyt olivat? Miten heille oli käynytään? Siihen kysymykseen oli perin vaikea vastata.

"Eikö ollut siinä kylliksi, että minun omaiseni ovat tulleet spitalisiksi", sanoi onneton poika ja veli vähä väliä katkerasta sydämmestä, "pitikö heidät vielä karkoitettaman isänsä kaupungista! Äiti on kuollut; hän on paennut aavikoille! Tirza on kuollut, ja minä olen yksin maailmassa! Miksi? Kuinka kauan, Herra, sinä minun isäni Jumala, on Rooman valta vielä kestävä?"

Toivotonna, vihaa ja kostonhimoa vain sydämmessä, hän läksi majataloon, jonka piha oli täynnä yöllä saapuneita ihmisiä. Aamiaista syödessään hän kuunteli heidän keskusteluansa, ja varsinkin eräs seurue veti puoleensa hänen huomiota. Ne olivat karaistuneita, voimakkaita nuoria miehiä, puheesta ja

käytöksestä päättäen maalaisia. Nämä galilealaiset olivat kuka mistäkin syystä saapuneet Jerusalemiin, mutta varsinkin juhlaa varten, joka oli vietettävä tänä päivänä. Ne miehet miellyttivät Ben-Huria, sillä he olivat siitä seudusta, josta hän toivoi saavansa voimakkainta tukea, milloin päätti ryhtyä suuriin töihin tulevan kuninkaan hyväksi. Hän tarkasteli heitä, ja punnitessaan mielessänsä, miten suuren menestyksen legiona sellaisia miehiä voisi saavuttaa, jos ne vain olisivat saaneet kasvatusta Rooman ankarassa sotakoulussa, hän itse punastui toimi-innosta ja työn ikävästä.

Silloin syöksyi pihaan mies nähtävästi hyvin kiihtyneenä.

"Mitä varten te niin riennätte?" kysyttiin häneltä.

"Rabbinit ja vanhimmat ovat menossa temppelistä Pilatuksen luo. Tulkaa, joutukaa, lähtekäämme mukaan!"

Heti kokoutui suuri joukko uteliaita miehen ympärille.

"Pilatuksen luo! Minkä tähden?"

"Salaliitto on saatu ilmi. Pilatus aikoo maksaa uuden vesijohdon kulungit temppelin rahoista!"

"Mitä, pyhästä rahastostako?" kiivastelivat miehet säihkyvin silmin.

"Ne ovat Jehovan rahoja. Koskekoonhan vain yhteenkään sikliin, jos uskaltaa!"

"Tulkaa", huusi sanantuoja, "vanhinten joukko on jo ehtinyt sillan yli, koko kaupunki seuraa heitä. Ehkä meitä tarvitaan, joutukaa!"

Miehet kiireimmiten riisuiivat liiat vaatteensa ja kohta seisoivat siinä paljain päin, yllä lyhyet, hihattomat tunikat, jollaista pukua he käyttivät peltomiehinä kedoilla, kalastajina järvillä ja paimenina laitumilla. He viipyivät ainoastaan sen verran, että ehtivät vyöttää itsensä, ja huusivat sitte: "Me olemme valmiit."

Ben-Hur kääntyi puhuttelemaan heitä.

"Galilealaiset", hän sanoi, "minä olen Judan poikia, saanko minä seurata teitä?"

"Siellä ehkä syttyy taistelu", he vastasivat.

"No niin, siinä tapauksessa minä en ainakaan ensimmäisenä lähde käpälämäkeen."

He nauroivat hänen vastaustansa, ja uutisen tuoja sanoi: "Kyllä sinulla näyttää olevan voimia, tule vain mukaan."

Ben-Hur riisui päällysvaatteensa.

"Luuletko, että siitä tulee käsikahakka?" hän kysyi, vetäen vyötänsä tiukemmalle.

"Luulenpa niinkin."

"Kenenkä kanssa?"

"Vartiain."

"Ovatko ne legionalaisia?"

"Kehenpä muihin roomalaiset luottaisivat?"

"Mitä aseita teillä on?"

Ei kukaan vastannut.

"No", sanoi Ben-Hur, "saammehan puolustautua niin hyvin, kuin osaamme. Mutta päällikkö meillä pitää olla; legionalaisilla on aina päällikkö, ja sen tähden he toimivat kuin yksi mies."

Galilealaiset katsoa ällistelivät häntä, kuin hänen ehdotuksessaan olisi ollut jotain hyvin kummallista.

"Meidän pitää ainakin sopia uskollisesti puolustamaan toisiamme", jatkoi Ben-Hur. "Minä olen valmis, jos te olette."

"Niin, lähtekäämme jo!"

Majatalo oli, kuten edellä on mainittu, Betsetassa, uudessa kaupungissa. Päästäkseen Praetoriumiin,

joksi roomalaiset muhkeasti nimittivät Herodeen palatsia Sion-vuorella, täytyi ihmisjoukon kulkea matalampain kaupunginosain kautta, jotka ovat temppelin pohjois- ja itäpuolella. Kulettuaan Akra-mäen ympäri he saapuivat Mariamnen torille, josta oli ainoastaan muutamia askeleita palatsin pääportille. Matkalla yhtyi heihin suuri joukko ihmisiä, jotka olivat kuulleet puhuttavan aiotusta temppelirahain ryöstöstä. Heidän saapuessaan portille oli rabinien ja vanhimpain joukko jo ehtinyt sisälle, ja suuri ihmispaljous melusi ulkona.

Sadanpäämies vartioitsi sisäänkäytävää sotamiesosaston kanssa, joka täysissä aseissa seiso marmorisen porttirakennuksen alla. Aurinko paahtoi hehkuvasti sotamiesten kypäriä ja kilpiä, mutta he pysyivät rivissään huolimatta sen häikäsevästä loistosta ja ihmisten pilkkapuheista. Avonaisesta portista virtaili väkeä paljon enempi sisään kuin ulos.

"Mitä siellä toimitetaan sisällä?" kysyi eräs galilealainen joltakin ulostulijalta.

"Ei mitään", kuului vastaus. "Rabbinit pyytävät päästä Pilatuksen puheille, mutta hän ei laske. Nyt he lähettivät jonkun sanomaan hänelle, että he eivät lähde pois, ennen kuin heidän pyyntönsä kuullaan. Ja sen sanansaattajan palaamista nyt odotellaan."

"Menkäämme sisään", sanoi Ben-Hur levollisesti. He astuivat pihaan, jossa oli rivi vihreitä puita ja niiden alla istuimia. Ihmiset aristellen karttoivat puiden varjoa, sillä omituista kyllä oli olemassa rabinien säätämä laki, ett'ei mitään viheriätä saanut kasvaa Jerusalemin muurien sisällä. Tarun mukaan täytyi viisaan Salomonkin, kun tahtoi laittaa puutarhaa egyptiläiselle morsiamelleen, tehdä se En-Rogel kaivon toiselle puolelle.

Käännyttyään oikealle saapui Ben-Hur galilealaisinensa nelikulmaiselle aukealle paikalle, jonka länsipuolella prokuraattorin palatsi oli. Kiihkoillen ihmisjoukko lainehti siinä edes takaisin. Joka silmä tähysti sulettua ovea, joka oli komean holvirakennuksen alla. Siinä seiso toinen osasto legionalaisia.

Tungos oli niin suuri, ett'eivät galilealaiset olisi päässeet esiin, jos olisivat tahtoneetkin. He sen tähden pysähtyivät taemmaksi katselemaan, mitä tapahtuisi. Lähellä ovea näkyi joukon seassa välistä rabinien turbaaneja levottomasti liikkuvan edes takaisin. Tuon tuostakin kuului huutoja: "Pilatus, jos olet meidän prokuraattorimme, niin näytä itsesi, tule ulos!"

Vihdoin astui mies, jonka kasvoilla hehkui suuttumuksen puna. Hän raivasi itselleen tietä väkijoukon lävitse ja sanoi kovalla äänellä:

"Täällä ei Israelilla ole mitään arvoa; tässä pyhässä kaupungissa meitä ei pidetä senkään vertaisina kuin koiria Roomassa."

"Mitä luulet? Aikooko hän tulla ulos?"

"Vai tulla ulos! Eikö hän ole jo kolmesti eittänyt?"

"Mitäs rabbinit aikovat tehdä?"

"Samaa kuin Caesareassa: viipyä täällä, kunnes heitä kuullaan."

"Hän ei toki uskaltane koskea temppelin varoihin", sanoi galilealainen.

"Kukapa tietää? Eivätkö roomalaiset ole häväisseet kaikkein pyhintäkin? Onko mitään, johon roomalaiset eivät uskaltaisi koskea?"

Tunti kului, eikä Pilatus viitsinyt antaa mitään vastausta, jonka tähden rabbinit ja ihmisjoukko pysyivät yhä paikoillaan. Tuli puolipäivä ja sadettakin, mutta se ei mitään vaikuttanut, väkijoukko yhä lisäytyi ja tuli meluisemmaksi, mielet yhä kiivastuivat. "Tule ulos, tule ulos!" kajahteli melkein lakkaamatta. Ben-Hur ja hänen galilealaiset ystävänsä pysyivät koko ajan yhdessä. Hän toivoi tuossa roomalaisessa ylpeyden voittavan viekkauuden, joten loppukohtaus ei enää voinut olla kaukana. Pilatus odotteli ainoastaan jotakin tekosyytä ryhtyä väkivaltaan.

Viimein alkoi melu. Kuului iskuja sekä suuttumuksen ja tuskan huutoja. Rabbinit kalpenivat ja katselivat peloissaan ympärilleen. Taempaa tunkeutui ihmisiä esiin; jotka olivat ahdingossa, koettivat puolestaan päästä pois. Sekamelska oli hirvittävä. Tuhansia ääniä kuului kysyvän, mitä oli tekeillä, mutta ei kukaan osannut tai ei tahtonut vastata.

Ben-Hur pysyi levollisena.

"Etkö näe, mitä siellä melutaan?" hän kysyi lähimmältä kumppaniltansa.

"En."

"Minä nostan sinut ylös." Samalla hän tarttui miehen vyötäisiin ja nosti hänet ylös ilmaan. "Mitä nyt näet?"

"Muutamia nuijamiehiä, jotka lyödä paukuttelevat kansaa. Ne ovat juutalaisessa puvussa."

"Ketähän ne ovat?"

"Roomalaisia, niin totta kuin Herra elää, vaikka juutalaisiksi pukeutuneina! He heiluttelevat nuijiensa kuin varstoja riihessä. Juuri nyt syöksyi harmaapäinen rabbini maahan. Ne vain eivät kunnioita mitään."

Ben-Hur laski miehen maahan.

"Galilealaiset miehet", hän sanoi, "se on Pilatuksen viekas keksintö. Jos seuraatte minua, niin kyllä niistä nuijamiehistä selviämme."

Galilealaisilla ei näyttänyt olevan mitään vastaan sanomista. "Kyllä, kyllä", he myönsivät.

"Palatkaamme portille puiden luo. Vaikka Herodeen istutukset ovat laittomat, saattaa niistä kuitenkin olla meille hyötyä. Seuratkaa minua!"

He juoksivat minkä jaksoivat puiden luo, tarttuivat ruumiinsa koko painolla oksiin ja mursivat ne irti rungoista, saaden siten tuota pikaa kelpo aseet. Heidän palatessaan aukean pihan lähimpään nurkkaan tulvi vastaan ihmisjoukko, hurjasti paeten porttia kohti. Takaa kuului yhä tuskanhuutoja, valitusta ja kiroilua.

"Liki muuria!" Ben-Hur komensi, "päästetään väkijoukko ohitse."

Painautuen kiinni muuriin he pääsivät ihmistulvan pakkauksesta ja tunkivat vähitellen äsken mainitun ovirakennuksen luo.

"Pysykää nyt yhdessä ja seuratkaa minua!"

Miehet tottelivat mielellään Ben-Hurin käskyjä, ja kun hän syöksyi levottomaan ihmisjoukkoon, niin he seurasivat hänen kintereillensä. Roomalaiset, jotka nauraen ja pilkaten nuijivat kansaa, joutuivat yhtäkkiä galilealaisten eteen, jotka olivat kevyessä puvussa notkeat ja sitä paitsi kiihkeät käyttämään aseitansa, jotka olivat yhtä hyvät kuin roomalaisillakin. Sotahuuto kajahti kovasti ja uhittelevasti, iskuja sateli tiheään ja pontevasti; yhteentörmäys oli niin raju, kuin viha suinkin voi tehdä. Ben-Hurin käsivarsi teki ihmetöitä. Hänen väkevyytensä innostutti galilealaisiakin, ja kohta olivat roomalaiset pakoon ajetut. Galilealaiset olisivat innoissaan ajaneet heitä takaa huoneihinkin asti, joll'ei varovainen Ben-Hur olisi heitä pidättänyt.

"Seis, kumppanit!" hän huusi, "tuolta tulee sadanpäämies vartiain kanssa. Heillä on miekat ja kilvet, joita vastaan me emme kykene taistelemaan. Me olemme tehneet tehtävämme hyvästi; peräytykäämme nyt ulos portista, kun vielä on aikaa."

Miehet tottelivat ja kulkivat hitaasti porttia kohti, sillä usein täytyi heidän astua kaatuneiden maanmiesten ylitse, joista muutamat vääntelehtivät tuskissaan, toiset huusivat apua ja muutamat olivat kuolleet; mutta eivät kaikki kaatuneet olleet juutalaisia, ja siinä oli edes jotakin lohdutusta.

Sadanpäämies uhkaili heitä heidän poistuessaan. Ben-Hur nauroi hänelle ja vastasi roomalaisten omalla kielellä: "Jos me olemme israelilaisia koiria, niin te olette roomalaisia shakaaleja. Pysykää vain täällä, kyllä me vielä palaamme."

Galilealaiset nostivat riemuhuudon ja läksivät nauraen tiehensä.

Portin ulkopuolelle oli kokoutunut ihmisjoukko, jonka vertaista Ben-Hur ei ollut koskaan nähnyt, ei edes Antiokian sirkuksessakaan. Huoneiden katot, kadut ja vuorten rinteet olivat täpö täynnä ihmisiä, jotka vaikeroivat ja rukoilivat. Ilma kajahteli heidän huudoistaan ja kirouksistaan.

Portin vartiat antoivat galilealaisten astua ulos ihan estämättä. Mutta heti heidän mentyänsä astui komentava sadanpäämies portin aukkoon ja huusi Ben-Hurille:

"Kuules, sinä hävytön! Oletko sinä roomalainen vai juutalainen?"

Ben-Hur vastasi: "Minä olen juutalaisen poika ja tässä kaupungissa syntynyt. Mitäs tahdot?"

"Että pysähdyt taistelemaan."

"Yksinkö sinun kanssasi?"

"Miten vain tahdot."

Ben-Hur hymyili ivaten.

"Urhollinen roomalainen, arvokas Jupiterin äpärä, minä olen aseeton mies."

"Saat minulta", sadanpäämies vastasi, "minä lainaan vartioiltani miekan."

Lähinnä seisijat, jotka kuuluivat keskustelun, vaikenivat, ja heistä hiljaisuus levisi laajalle joka taholle.

Ben-Hur oli äskettäin Antiokian ja kaikkein itämaiden silmään edessä voittanut yhden roomalaisen; nyt hänellä oli tilaisuus Jerusalemin nähden nöyryyttää toista sen vihatun kansan miestä. Se ei voinut olla muuta kuin erittäin edullista odotetun kuninkaan asialle. Hän ei vitkastellut, vaan meni sadanpäämiehen luo ja sanoi avomielisesti: "Otan vastaan tarjouksesi. Lainaa minulle miekkasi ja kilpesi."

"No, entä kypärä ja rintahaarniska?" kysyi roomalainen.

"Pidä ne itse. Ne arvattavasti eivät sovi mulle." Aseet annettiin kernaasti, ja sadanpäämies seiso kohta valmiina alkamaan taistelua. Koko aikana ei ainoakaan sotamies liikahtanut rivistänsä portin luota, he vain tyytyivät ääneti kuuntelemaan. Kun taistelijat astuivat esiin, lensi ihmisjoukon suusta suuhun kysymys: "Kuka hän on?" Mutta ei kukaan tuntenut häntä.

Lukijan tulee tietää, että roomalaisten etevyys aseitten käytössä johtui kolmesta asiasta: kurista, legionain sota-asennosta ja heidän erinomaisen taitavasta lyhyen miekan käyttämisestään. Taistelussa he eivät koskaan iskeneet hakkaamalla, vaan ainoastaan pistivät, tähdäten kasvoin; hyökätessä oli miekka pistoaseena, ja samalla tavalla he myöskin peräytyivät. Kaiken sen Ben-Hur tiesi. Kun he olivat ryhtymäisillään taisteluun, niin hän sanoi:

"Minä ilmoitin olevani juutalainen, mutta unhotin sanomatta, että olen käynyt hyvän kilpataistelujain koulua. Puolusta itseäsi."

Niin sanoen Ben-Hur teki hyökkäyksen vihollistansa vastaan. Molemmat katsoivat hiukan aikaa toinen toistansa pronssipiikkisten kilvenreunain ylitse. Sitte roomalainen hypähti eteen päin ja oli pistävinään alas. Juutalainen nauroi, sillä hän tiesi tuon tempun. Alapiston sijasta tulikin pisto kasvoja kohti. Ben-Hur hyppäsi äkisti vasemmalle, ja vaikka sysäys olikin nopea, oli tämä liike kuitenkin vielä nopeampi. Hänen kilpensä sitte siirtyi vihollisen ojennetun käden alle ja nosti sen ylös, kunnes kilven yläreuna tarttui sekä käsivarteen että miekan päähän. Uusi askel eteenpäin vasemmalle viistoon, niin sadanpäämiehen koko oikea sivu oli paljaana. Roomalainen kaatui raskaasti suulleen kivitystä vasten; Ben-Hur oli voittaja. Painaen jalallaan vihollisensa selkää hän nosti kilven päänsä päälle miekkailijan tavan mukaan ja tervehti sotamiehiä, jotka liikahduttamatta seisoivat portilla.

Ihmisjoukko, nähden hänen voittonsa, ilmaisi kiivailla viittauksilla mielihyväänsä. Katoilla, niin etäälle kuin näkyi, huiskutettiin huivia ja nenäliinoja sekä huudettiin voittoriemua. Jos Ben-Hur olisi suostunut, olisivat galilealaiset kantaneet häntä riemusaatossa hartioillaan.

Alaupseerille, joka lähestyi portilta, hän sanoi: "Kumppanisi kuoli, kuten sotilaan sopii. Minä jätän hänet ryöstämättä. Ainoastaan hänen miekkansa ja kilpensä minä otan voittosaaliiksi."

Sitte hän poistui ja sanoi galilealaisille:

"Veljet, te taistelite kuin kelpo miehet. Nyt me erotkaamme, muuten meitä ahdistetaan. Kokoutukaa tänä iltana Betanian majataloon. Minulla on teille jotakin esitettävää, joka on hyvin tärkeätä Israelille."

"Kuka sinä olet?" he kysyivät.

"Judan poikia", hän vastasi vaatimattomasti. "Tuletteko Betaniaan?"

"Kyllä me tulemme."

"Mutta tuokaa tämä kilpi ja tämä miekka merkiksi, että tunnen teidät."

Sitte hän kiivaasti sysäsi syrjään ihmisiä joukosta, joka lakkaamatta kasvoi heidän ympärilleen, ja katosi äkisti.

Pilatuksen pyynnöstä saapui kaupungista ihmisiä, jotka veivät pois kuolleet ja haavoittuneet, kovasti valittaen; mutta surua kuitenkin melkoisesti kevensi tuntemattoman taistelijan voitto, jota joka taholta suurenneltiin. Kansakunnan heikonnut rohkeus virkistyi siitä urhotyöstä niin paljon, että kaduilla, jopa temppeleinkin saakka juhlan aikana kerrottiin uudestaan vanhoja historioita Makkabeista. Tuhannet pudistivat viisastellen päätänsä ja kuiskasivat:

"Odottakaahan vähän, veljet, niin saattepa nähdä, että Israel jälleen pääsee kunniaan. Luottakaa

Herraan, olkaa kärsivälliset."

Sillä tavalla Ben-Hur saavutti galilealaisten luottamuksen ja raivasi itselleen tietä suurempiin urhotöihin odotetun kuninkaan palveluksessa. Minkä verran hänellä oli menestystä, sen kertomuksemme näyttää tuonnempana.

Seitsemäs kirja.

"Näin hänet siellä hereellään,
Meren-neidon sievän, norjan näin
Uimassa ilmoja ylöspäin,
Tulipunaiset kääreet ranteissaan
Ja hiukset heiluen valloillaan,
Kimaltain ambra-helmiä,
Meren-kilokeista tehtyjä."

Thomas Bailey Aldrich.

I LUKU.

Sanantuoja.

Sovittu kokous pidettiin Betanian majatalossa, ja sieltä Ben-Hur läksi kumppanineen Galileaan, jonne hänen urhotyönsä maine jo oli ehtinyt ennen häntä. Ennen talven loppua oli hänellä jo koossa kolme legionaa roomalaiseen tapaan harjoitettuna. Hän olisi voinut koota kaksi sen vertaa, joll'ei kansan sotainen henki vain olisi ollut sammuksissa. Hänen täytyi kuitenkin huolellisimmasti salata puuhansa sekä Roomalta että Herodes Antipaalta. Hän siis toistaiseksi tyytyi kolmeen legionaan sekä koetti harjoitella niitä ja valmistaa säännölliseen taisteluun. Sitä varten hän vei alapäälliköt autioon Trakonitis seutuun ja opetti heitä käyttämään aseita, varsinkin heittokeihästä ja miekkaa sekä ohjaamaan sotaväen liikkeitä mainiolla roomalaistavalla ja lähetti heidät sitte kotiinsa harjoittamaan kansaa. Kohtapa jo kansan joutohetket käytettiin yksinomaan niihin harjoituksiin.

Tietysti siihen tarvittiin hänen puoleltansa kärsivällisyyttä, intoa ja taitoa, jotka ominaisuudet ovat välttämättömät sellaisissa yrityksissä, eikä niitä kellään ollut suuremmassa määrässä kuin hänellä, ja hän niitä myöskin osasi pitää oikeassa arvossa. Hän ponnisteli oikein uhraavaisesti, mutta tuskinpa hän sittekään olisi saanut mitään aikaan, joll'ei Simonides olisi toimittanut hänelle aseita ja rahaa ja Ilderim pitänyt huolta rajan vartioimisesta ja muonan hankinnasta. Sittekin olisi hyöty jäänyt vielä hyvin vähäiseksi, joll'eivät galilealaiset olisi olleet niin halukkaita oppimaan.

Galilealaisilla käsitettiin neljä heimoa: Asserin, Sebulonin, Isaskarin ja Naftalin, jotka asuivat heille maan jaossa tulleilla alueilla. Temppelein lähiseuduilla asuva juutalainen halveksi näitä pohjoisia veljiänsä, mutta Talmud lausuu: "Galilealainen rakastaa kunniaa, vaan juutalainen rahaa."

He vihasivat Roomaa yhtä hehkuvasti kuin rakastivat omaa maatansa, ja olivat joka kapinassa ensimmäisinä hyökkäämässä ja viimeisinä väistymässä. Sata viisikymmentä tuhatta galilealaista nuorukaista kaatui Rooman ja Israelin viimeisessä taistelussa. Suurille juhlille he tulivat sota-armeijan suuruisissa joukoissa Jerusalemiin ja majailivat suurissa leireissä, mutta olivat kuitenkin käsitykseltään vapaamielisiä ja suvaitsevaisia pakanuutta kohtaan. Naapurikansojen kanssa he elivät sovinnossa. Hebrealaisen nimen kunniaa he olivat kartuttaneet runoilijainsa kautta, sellaisten kuin laulujen laulun kirjoittaja, ja profeettainsa kautta, sellaisten kuin Hosea.

Niin urholliseen, ylpeään ja tunteelliseen kansaan vaikutti odotetun kuninkaan tulosanoma kuin taikavoimalla. Että hän oli tuleva kukistamaan Roomaa, sekin jo yksinään olisi riittänyt houkuttelemaan heitä tähän yritykseen; mutta koska hän sitä paitsi oli hallitseva maailmaa ja hänellä oli oleva valtakunta, mahtavampi kuin keisarin ja kunniarikkaampi kuin Salomon ja kestävä ijankaikkisesti, niin se toive oli varsin hurmaava. Niinpä he sielustaan ja sydämmestään vannoinvat hänelle uskollisuutta. Ben-Hur todistaakseen sanojansa viittasi profeettoihin ja kertoi Baltasarista, joka tuolla Antiokiassa

odotteli kuninkaan tuloa. Täten galilealaiset kuuluivat kertomuksen Messiaasta, joka heille oli melkein yhtä tuttu kuin Jehova itse. Nyt siis viimeinkin näytti hänen tulonsa aika olevan käsissä. Kuningasta ei enää tarvinnut odottaa arvaamattoman etäisessä tulevaisuudessa; hän oli jo läsnä.

Sillä tavalla kuluivat Ben-Hurilta talvikuukaudet. Kevään tullessa oli hänen johtamansa joukko jo niin harjautunut, että hän voi riemuita: "Nyt kuningas tulkoon! Hänen ei tarvitse muuta kuin ilmoittaa meille, mihin hän tahtoo saada valtaistuimensa perustetuksi. Meillä on miekat turvaamaan sitä hänelle."

Galilealaiset tunsivat Ben-Huria ainoastaan Judan pojan nimellä; muuta hän ei ollut ilmoittanut.

* * * * *

Eräänä iltana Ben-Hur istui Trakonitiissa muutamien galilealaistensa kanssa luolan suulla, joka heillä oli asuntona. Silloin ajaa lennätti arabialainen sanansaattaja hänen luoksensa ja antoi hänelle kirjeen. Ben-Hur rikkoi sinetin ja luki:

"Jerusalemista 4 p:nä Nisan-kuuta.

Profeetta on ilmestynyt, jota kansa sanoo Eliaaksi. Hän on monta vuotta oleskellut aavikoilla, ja me uskommekin hänet profeetaksi. Hänen kielensä myöskin todistaa samaa, sillä hänen puheensa viittaa häntä suurempaan, joka nyt on tuleva ja jota hän odottaa Jordanin oikealla rannalla. Minä olen nähnyt ja kuullut häntä, ja se, jonka tuloa hän ennustaa, on varmaankin se kuningas, jota sinä odotat. Tule ja päätä itse!

Koko Jerusalem vaeltaa ulos profeetan luo, ja kun muistakin seuduista kokoutuu sinne kansaa, niin se ranta, jossa hän odottaa, on saman näköinen kuin Öljymäki pääsiäisjuhlan viime päivinä.

Malluk."

Ben-Hurin kasvot loistivat ilosta.

"Nämät sanat, hyvät ystäväni, lopettavat viimeinkin odotuksemme. Kuninkaan julistaja on ilmestynyt ja ennustanut häntä."

Hän kertoi kirjeen sisällyksen, ja kaikki iloitsivat siinä olevasta lupauksesta.

"Valmistautukaa", hän jatkoi, "ja lähtekää kotimatkalle. Heti, kun saavutte kotiin, lähettäkää sana niille, jotka asuvat vielä etempänä, ja käskekää heitä olemaan valmiit kokoutumaan heti, kun minä käsken. Minä sillä välin otan selon, onko kuningas tosiaankin ryhtymäisillään toimiin. Minä lähetän sitte teille tarkemman sanan."

Hän meni luolaan ja kirjoitti kaksi kirjettä, Ilderimille ja Simonideelle, ilmoittaen saamansa uutisen ja aikeensa lähteä heti Jerusalemiin. Ne kirjeet hän antoi pikaratsastajille. Kun yö tuli ja ohjaavat tähdet alkoivat välkkyä taivaan kannella, hän nousi ratsun selkään ja läksi arabialaisen oppaan kanssa Jordania kohti, aikoen rientää tavallista Rabbat-Ammonin ja Damaskon välistä karavaanitietä.

Opas oli luotettava ja Aldebaran nopea. Puolen yön tullessa oli Trakonitis heistä jo jäänyt jällelle, ja he kiiruhtivat etelään päin.

II LUKU.

Odottamaton kohta.

Ben-Hur aikoi päivän koitteessa poiketa tieltä etsimään turvallista lepopaikkaa, mutta aamu tulikin hänen vielä ollessaan aavikolla. Hän siis pysähtyi tielle lepuuttamaan, ja opas lupasi kohta viedä hänet laaksoon kivimäkien väliin, jossa oli lähde, muutamia metsäviikunapuita ja laidunta hevosille.

Hänen ratsastaessaan eteen päin ja ajatellessaan ihmeellisiä asioita, joita kohta oli tapahtuva, sekä niistä johtuvia ihmiskunnan ja kansain olojen muutoksia, huomautti ainiaan valpas opas, että muukalaisia ratsasti heidän takanansa. Joka taholla heidän ympärillensä näkyi vain aavikon hieta-aaltoja eikä mitään kasvullisuuden merkkiä. Vasemmalla hyvin etäällä vain näkyi ääretön

vuorenselänne. Sellaisella lakealla ei liikkuva esine voinut kauan pysyä huomaamatta.

"Se on kameli ratsumiehineen", sanoi opas.

"Tuleeko useampia jälestä?" Ben-Hur kysyi.

"Se on yksin — ei, hevospies seuraa, luultavasti opas."

Ben-Hur saattoi jo kohta erottaa, että kameli oli valkoinen ja tavattoman suuri, niin että se muistutti hänelle sitä ihmeellistä eläintä, jolla Baltasar ja hänen tyttärensä olivat ratsastaneet Dafnen metsikössä. Se ei saattanut olla mikään muu. Teltassa sen selässä istui kaksi henkilöä. Olivatkohan ne Baltasar ja Iras? Jos niin oli, ilmoittautuisiko hän heille? Mutta eivät ne saattaneet olla he — täällä aavikolla ja ilman saattajia! Hänen vielä mietiskellessään sitä asiaa tuli kameli pitkin askelin heiluen yhä lähemmäksi. Hän kuuli hopeakellojen kilinän ja näki kalliit koristukset, jotka olivat Kastalian lähteellä herättäneet ihmisjoukon uteliaisuutta. Hän tunsikin myöskin aitiopialaisen, joka kaikkialla seurasi egyptiläistyttöä. Muhkea eläin pysähtyi kohta hänen hevosensa viereen, ja kun hän katsahti ylös päiväteltoa kohti, niin hän tunsikin Iras-neiden, joka verhon alitse kummastellen katseli häntä, kosteat, loistavat silmänsä kysyväisinä.

"Totisen Jumalan siunaus olkoon sinulle!" sanoi Baltasar vapisevalla äänellä.

"Sinulle ja omaisillesi olkoon Herran rauha!" vastasi Ben-Hur.

"Silmäni ovat vanhuudesta jo heikot", sanoi Baltasar, "mutta ne ilmoittivat minulle kuitenkin, että sinä olet Hurin poika, jonka minä opin tuntemaan kunnioitettuna vieraana Ilderimin teltassa."

"Ja sinä olet Baltasar, viisas egyptiläinen, jonka puhelut tulevista pyhistä asioista ovat minun tässä oloni suurimpana aiheena. Mikä asia tuo sinut tänne?"

"Joka on siellä, jossa Jumala oleskelee, hän ei koskaan ole yksin", lausui Baltasar vakavasti, "mutta vastatakseni kysymykseesi ilmoitan, että vähän matkaa meidän jälleämme tulee karavaani matkalla Aleksandriaan, ja koska se matkustaa Jerusalemin kautta, katsoin parhaaksi yhtyä sen seuraan pyhään kaupunkiin asti, jonne aion pysähtyä. Mutta tänä aamuna nousimme ylös aikaisin ja uskalsimme lähteä edeltä, tyytymättöminä sen likaisuuteen, sillä kun on roomalaista sotaväkeä saattajina. Mitä ryöväreihin koskee, joita saattaisimme tavata tiellä, emme me pelkää ollenkaan, sillä minulla on sheikki Ilderimin sinettisormus. Petoja vastaan on Jumala riittävä suojelus."

Ben-Hur kumarsi ja vastasi, silittäen kamelin kaulaa:

"Jalon sheikin sinettisormus vakuuttaa sinulle turvallisuutta niin laajalti, kuin aavikkoa on, ja leijonan pitäisi olla hyvinkin nopea, jos mielisi saada kiinni tätä lajinsa kuningasta."

"Niin", vastasi Iras hymyillen, — ja se hymy ei ollutkaan tehoton tätä nuorta miestä kohtaan, jonka silmät olivat monta kertaa tarkastelleet tyttöä jo ukon kanssa puhellessa, "mutta hänkin jaksaisi vielä paremmin, jos hänen paastonsa loppuisi. Kuninkaatkun tuntevat nälkää ja pään pakotusta. Jos tosiaankin olet Ben-Hur, josta isäni puhui ja jonka minäkin mielihyväkseni olen tuntenut, niin varmaankin katsot itseäsi onnelliseksi, jos voit näyttää meille tietä lähteelle, jonka virkistävä vesi voisi sulostuttaa aamiaistamme aavikolla."

Ben-Hur kiireesti vastasi:

"Minun käsitykseni on sama kun sinun, kaunis neiti. Jos vain jaksat kärsiä vielä hetkisen, niin löydämme lähteen, jota sinä niin hartaasti halajat, ja minä takaan, että sen vesi on maistuva yhtä suloiselta ja jäähdyttävältä kuin kuuluisamman Kastalian lähteen. Sinun luvallasi riennämme eteen päin."

"Minä annan sinulle siunauksen janoavan sydämmestä", vastasi Iras, "ja lupaan sijaan kappaleen leipää kastettuna tuoreesen voihin, joka on saatu Damaskon kasterikkaasta seudusta."

"Se on erinomainen suosio! Lähtekäämme matkaan."

Ben-Hur ratsasti oppainensa edeltä; kamelilla matkustus tuottaa näet sen ikävyyden, ett'ei käy pitkä yllä pitkää keskustelua.

Hetkisen kuluttua ratsastajat saapuivat matalan puron uomalle, jota pitkin opas, kääntyen oikealle, näytti tietä. Uoma oli kostunut vähän ennen tulleesta sateesta. Viimein he jokseenkin viettävää rinnettä myöten pääsivät avaraan, kauniiseen laaksoon, jossa kasvoi ruohoa ja pensaita. Yksinäinen palmu levitti suuria lehtiänsä, tarjoten lepopaikkaa ja ilmaisten, missä lähde oli. Sinne opas ohjasi heidät. Vesi juoksi kallion raosta; huolellinen käsi oli sitä isonnellut ja hebrealaisilla kirjaimilla piirtänyt yläpuolelle

"Jehova"-sanan.

He pysähtyivät. Ben-Hur ja opas laskeutuivat maahan. Baltasar ja Iras tulivat myöskin päiväteltan suojasta alas, sitten kun kameli oli laskeutunut polvilleen. Vanhus käänsi kasvonsa itää kohti, pani kunnioittavasti kätensä ristiin ryntäilleen ja rukoili.

"Anna minulle pikari!" sanoi Iras vähän kärsimättömästi.

Orja toi teltan komerosta kristallipikarin ja antoi sen hänelle. Sitte tyttö sanoi Ben-Hurille:

"Minä tahdon palvella sinua lähteellä."

He menivät yhdessä sinne. Ben-Hur tahtoi antaa vettä hänelle, mutta Iras kielsi, laskeutui polvilleen ja täytti pikarin. Eikä hän ennen tyytynyt, kuin sai pikarin ihan reunoja myöten täyteen raikasta vettä, jolloin hän sitä tarjosi Ben-Hurille.

"Ei", sanoi Ben-Hur, työntäen syrjään kaunista kättä, mutta katsoen ainoastaan tytön suuria silmiä, joita pitkät ripset puoleksi kätkevät, "se palvelus kuuluu minulle."

Iras ei suostunut, vaan yhä tarjosi hänelle pikaria.

"Minun kotimaassani on sananlasku: Parempi olla onnellisen juomanlaskijana kuin kuninkaan ministerinä."

"Onnellisenko!" Ben-Hur ihmetteli.

Hänen äänessään ja katseessaan oli sekä hämmästyä että kysymystä. Iras vastasi äkisti:

"Jumalat lahjoittavat meille menestystä merkiksi, että he ovat meidän puolellamme. Etkö sinä voittanut sirkuksessa?"

Ben-Hurin posket alkoivat punastua.

"Se oli yksi merkki, mutta onpa vielä toinenkin. Miekalla taistellen sinä voitit toisen roomalaisen."

Ben-Hur punastui vielä enemmän, ei niin paljon noiden voittojen muistosta, vaan siitä, että Iras oli huomaavaisesti seurannut hänen toimiansa. Hetkisen kuluttua tuota suloista tunnetta seurasi tarkempi ajattelu. Hän tiesi, että kilpailu sirkuksessa oli tuttu yli koko itämaiden, mutta voittajan nimen tiesivät ainoastaan jotkut harvat: Malluk, Ilderim ja Simonides. Olivatkohan he voineet ilmaista tytölle salaisuuden? Ben-Hur oli yht'aikaa sekä hämillään että kiitollinen. Sen huomattuaan Iras sanoi:

"Oi Egyptin jumalat, minä kannan teille kiitokseni sankarin löytymisestä! Olkaa ylistetyt, ett'ei Idernees-palatsin uhri ollut tämä kuninkaallinen mies. Ja sen tähden, pyhät jumalat, minä juon kiitollisuuden maljan!"

Hän kaatoi hiukan pikarista takaisin lähteeseen ja joi. Saatuaan pikarin tyhjennetyksi hän sanoi nauraen:

"Hurin poika, onko sankarien tapa, että nainen heidät helposti voittaa? Ota nyt pikari ja koeta siitä löytää sovelias sana minulle."

Ben-Hur otti pikarin ja täytti sen.

"Israelin pojalla ei ole mitään jumalia, kantaaksensa heille juomauhria", hän sanoi leikitellen, että saisi salatuksi kummastuksensa, joka oli suurempi kuin koskaan. Tiesikö egyptiläistyttö ehkä enemmänkin hänestä? Tiesikö hän hänen suhteensa Simonideeseen? Oliko hänen tiedossaan ehkä myöskin hänen sopimuksensa Ilderimin kanssa? Hän alkoi tuntea epäluuloa. Joku oli saanut ilmi hänen salaisuutensa, ja ne olivat hyvin arveluttavia. Ja sitä paitsi hän oli matkalla Jerusalemiin, juuri vaarallisimpaan paikkaan, jos hänen vihollisensa saisivat tietoa hänen aikeistaan, eikä se paikka ollut vaarallinen yksistään hänelle, vaan myöskin hänen ystävilleen ja koko hänen asialleen. Olikohan tuo tyttö vihollinen? — Onpa hyvä, että ajatus on kirjoituskieltä nopeampi. Heti pikarin täytettyään Ben-Hur nousi ylös ja sanoi, hyvästi teeskennellen huolettomuutta:

"Kaunein kauneista! Jos olisin roomalainen, kreikkalainen tai egyptiläinen, niin minä sanoisin" — hän nosti pikarin ylemmää päätänsä — "minä kiitän teitä, hyvät jumalat, että maailmassa on kärsimykseen ja rikosten keskellä kuitenkin kauneuden lumousta ja rakkauden lohdutusta, ja minä kohotan maljan sen kunniaksi, joka paraiten soveltuu niiden kuvaksi, Niilin kauneimman tyttären, Iras-neidin kunniaksi!"

Tyttö laski kätensä pehmoisesti hänen olkapäälleen.

"Sinä olet rikkonut lakia vastaan. Jumalat, joita mainitsit, ovat väärä jumaloita. Mikä estäisi minua kertomasta sitä rabbineille?"

"Oo", Ben-Hur nauraen vastasi, "siinä on mitättömän vähä sellaisen henkilön kertoa, joka tietää niin paljon muuta tosi arvokasta."

"Menenpä vielä pitemmälle: kerron pienelle juutalaistytölle, joka hoitaa ruusuja rikkaan kauppiaan kodissa Antiokiassa. Rabbineille minä syytän sinua paatumuksesta, vaan hänelle..."

"No, hänelle mistä?"

"Tarvitseeko minun toistella, mitä sinä juuri äsken lausuit, pikari korotettuna ja jumalat todistajina?"

Ben-Hur oli vaiti, ikään kuin odotellen, että egyptiläistytö puhuisi edelleen. Ajatuksissaan hän näki Esterin isänsä sivulla kuuntelevan hänelle kirjeissä saapuneita tietoja ja välistä itsensäkin lukevan. Hän oli Esterin läsnä ollessa kertonut, mitä oli tapahtunut Idernees-palatsissa. Ester ja Iras olivat hyvät ystävykset; toinen oli viekas ja tottunut maailman tapoihin, toinen yksinkertainen ja tunteellinen sekä sen tähden sitä helpompi viehättää. Simonides ei ollut voinut rikkoa sanaansa, ei myöskään Ilderim. Olikohan Ester antanut nämä tiedot egyptiläistytölle? Ben-Hur ei syyttänyt häntä, mutta epäily oli tullut kylvetyksi sen ajatuksen mukana, ja epäilykset ovat siemeniä, jotka itävät itseksensä ja paraiten silloin, kun niillä on vähin perustetta.

Ennen kuin Ben-Hur ehti vastata tuohon viittaukseen, joka tarkoitti Esteriä, tuli Baltasar lähteelle. Hän sanoi vakavalla tavallaan:

"Me olemme sinulle kiitollisuuden velassa. Laakso on hyvin kaunis; ruoho, puut ja varjo, kaikki kehottavat meitä pysähtymään ja lepäämään. Lähde välkkyy kuin timantti ja ylistää rakkaudesta rikkaa Jumalaa. Me emme voi kylliksi kiittää sinua ilosta, jonka olet tuottanut meille; käy istumaan meidän kanssamme ja syömään meidän ruokiamme."

"Ensin pyydän saada sinua palvella." Niin sanoen Ben-Hur täytti pikarin ja antoi sen Baltasarille, joka otti sen vastaan, katse kiitollisesti kohti korkeutta. Palvelija toi liinoja; pestyään ja kuivattuaan käteensä he kaikki kolme kävivät itämaiseen tapaan istumaan saman teltan alle, joka monta vuotta sitte oli aavikolla suojellut kolmea viisasta tietäjää. Sitte he hyvällä halulla söivät aamiaiseksi ruokavaroja, joita palvelija oli latonut esiin kamelin selästä.

III LUKU.

Kuolemattomuus.

Lähteen lorina säesti keskustelua, jolla he höystivät ateriaansa. Laakson hiljaisuus, ilman viileys, juhlallinen rauhallisuus ja ympäristön kauneus näytti vaikuttavan kunnianarvoiseen egyptiläiseen; hänen äänensä, katseensa ja koko käytöksensä olivat tavattoman lempeät, milloin hän katsahti Ben-Huriin, joka puheli neiden kanssa.

"Kun me saavutimme sinut", hän sanoi atrian lopulla, "näyttivät sinun kasvosi samoin olevan Jerusalemiä kohti. Saanko kysyä, oletko sinäkin matkalla sinne?"

"Olen menossa pyhään kaupunkiin."

"Koska minun tarvitsee säästää voimiani, kysyn vielä, onko sinne lyhempää tietä kuin Rabbat-Ammonin kautta?"

"On lyhempi, vaan vaivalloisempi tie Gerasan ja Rabbat-Gileadin kautta. Sitä minä aion lähteä."

"Minä olen malttamaton", vastasi Baltasar, "sillä viime aikoina ovat lepoani häirinneet unet tai pikemmin yksi lakkaamatta palaava uni. Ääni, ei mitään muuta, kehottaa minua: nouse ylös ja riennä; se, jota niin kauan olet odottanut, on ilmestynyt."

"Tarkoitatko häntä, joka on tuleva juutalaisten kuninkaaksi?" kysyi Ben-Hur kummastellen.

"Tarkoitan juuri häntä."

"Etkö siis ole saanut mitään tietoja hänestä?"

"En mitään muuta kuin sen äänen sanat unessa."

"Mutta minulla on sanoma, joka luullakseni on yhtä tervetullut sinulle, kuin se oli minullekin."

Hän veti esiin Mallukin kirjeen. Egyptiläisen käsi vapisi kovasti, kun hän otti sen vastaan. Hän luki sen ääneen, ja hänen liikutuksensa yhä eneni. Päästyään kirjeen loppuun hän kiitollisesti käänsi silmänsä taivasta kohti. Mitään kysymyksiä hän ei tehnyt, sillä hän ei epäillyt vähääkään.

"Herra, sinä olet ollut hyvin hyvä minua kohtaan", hän sanoi. "Anna minun, sitä minä anon, vielä kerran nähdä vapahtajani ja osoittaa hänelle kunnioitusta. Sitte on sinun palvelijasi valmis lähtemään täältä rauhassa."

Tämä yksinkertainen, luottavainen rukous vaikutti syvästi Ben-Huriin. Jumala ei ollut koskaan tuntunut olevan häntä niin lähellä, ikään kuin ihan personallisesti heidän seurassansa, ystävänä, joka antaa lahjojaan yksinkertaisimmankin anomuksen jälkeen, kuten isä, joka yhtä rakkaasti kohtelee kaikkia lapsiansa. Että sellainen Jumala lähettäisi kuninkaan sijasta ihmiskunnalle vapahtajan, se ajatus esiytyi nyt hänelle uudessa valossa ja tuntui myöskin niin selvältä, että hän luuli voivansa ymmärtää sekä tämän lähetyksen merkityksen että sellaisen Jumalan luonnon. Niinpä hän ei voinut olla kysymättä:

"No, kun hän esiytyy, miten sinä luulet, Baltasar, tuleeko hän vapahtajana vaiko kuninkaana?"

Baltasar katsahti häneen miettiväisesti, vaan samalla hyväntahtoisesti.

"Kuinka minun on ymmärrettävä kysymyksesi? Henki, joka muinoin oli minun ohjaajani, ei ole ilmestynyt siitä asti, kun olin vieraana jalon sheikki Ilderimin teltassa; toisin sanoen, minä en ole kuullut enkä nähnyt häntä niin huomattavasti kuin silloin. Luulen, että juuri hän nyt puhui minulle unessa, mutta muuten minä en ole saanut mitään ilmestystä."

"Salli minun muistuttaa meidän käsitystemme erilaisuutta", sanoi Ben-Hur kunnioittavasti. "Sinä luulit, että hän oli tuleva kuninkaaksi, vaikk'ei sellaiseksi kuin keisari; sinä sanoit hänen herruutensa olevan hengellisellä alalla eikä kuuluvan tähän maailmaan."

"Ihan oikein", vakuutti egyptiläinen, "ja se juuri on minun mielipiteeni vieläkin. Kuten huomaan, vallitsee meidän uskossamme suuri erilaisuus; sinä odotat maallista kuningasta, minä sielujen kuningasta."

Hän pysähtyi, ikään kuin voimatta lausua ajatustansa kyllin nopeasti tai käsitettävästi.

"Anna minun koettaa, Hurin poika", hän jatkoi, "tarkemmin selittää uskoani. Ehkäpä käsität, miksi minä niin kiihkeästi odotan häntä, kun selitän, että hengellinen herruus, jota hän tulee pitämään, on kaikin puolin ihanampi ja kunniakkaampi kuin paljas keisarillinen komeus. Milloin sielun aate ensinnä ilmestyi ihmisissä, en tiedä, mutta luultavasti se oli jo ensimmäisillä esivanhemmillamme paratiisissa, ja kaikki me tiedämme, ett'ei se koskaan ole ollut meiltä kokonaan kadoksissa. Moni kansakunta on kadottanut sen joksikin ajaksi, vaan eivät kaikki; muutamina aikakausina se himmeni ja hälveni; toisin ajoin epäilykset sen pimittivät, mutta Jumala hyvydessään lähetti tuon tuostakin erinomaisia miehiä, jotka jälleen elvyttivät sitä uskoa.

"Minkä tähden pitäisi joka ihmisellä olla sielu? Hurin poika, ajattele hetkinen sielun välttämättömyyttä. Paneutua alas ja kuolla toivomatta pitempää elonmuotoa, eihän ole koskaan ollut ihmistä, joka sydämensä syvyudessa ei olisi toivonut mitään parempaa. Mainioin egyptiläinen kuninkaamme hakkuutti mahtavan suureen kallioon kuvansa; joka päivä meni hän sinne seurueinensa katselemaan työn edistymistä. Viimein oli kuva valmis, suurenmoinen, häviämätön. Se oli sekä muodon että ilmeen puolesta hänen näköisensä. Saatammehan hyvin käsittää, että hän joka hetki ylpeillen sanoi itseksensä: 'Nyt tulkoon kuolema, minä elän edelleenkin!' Ja niin tapahtuikin, sillä kuva on vielä jällellä.

"Mutta oliko tuo mitään elämää, jota hän siten säilytti itselleen? Se oli vain muistutus ihmisten muistille, ja se kunnia on totisesti yhtä haihtuvainen kuin kuun paiste, joka valasee kuvaa; se on kiveen hakattu historia, ei mitään muuta! Vaan mitä tuli tosiaan siitä kuninkaasta? Kuninkaallisessa haudassa on palsamoitu ruumis, joka kerran oli hänen omansa, kuva, jota paljon parempi on tuo kiveen hakattu. Mutta missähän kuningas itse oleskelee? Siitä ajasta, jolloin hän oli elävä ihminen kuten sinä ja minä, on 2000 vuotta kulunut, mutta loppuikohan hän silloin, kun viimeisen kerran veti henkeään?"

"Myöntävä vastaus siihen kysymykseen olisi syytös Jumalaa vastaan. Me siis oletamme kuoleman jälkeen olevan todellista elämää, ei ainoastaan muiston maailmassa, vaan todellisesti, eli toisin sanoen:

jokainen meistä saa elämään tullessansa sielun, joka on kuolematon. Siinä juuri on se välttämättömyys, josta puhun.

"Mutta jättäkäämme se nyt sikseen ja ajatelkaamme sitä iloista tietoisuutta, jonka sielun ajatus meissä vaikuttaa. Ensinnäkin se riistää kuolemalta kauhunsä, koska se meille esiyytöy ainoastaan siirtymisenä korkeampaan, parempaan elämään. Katso minua, katso minun riutunutta ruumistani, ryppyistä muotoani, heikonneita aistimiani, oi miten autuuttava on se ajatus, että kun hauta avautuu ottamaan vastaan minun kulunutta kuortani, joka kyllä kohta tapahtuu, silloin Jumalan asunnon portit, jotka nyt ovat näkymättömät, aukeavat ottamaan vastaan minua ja minun vapautettua kuolematonta sieluani.

"Jospa voisin kuvaella sitä viehätystä, joka tulevaisessa elämässä on. Älä sano, ett'en minä siitä mitään tiedä, sillä sen verran minä tiedän, ja se minulle riittääkin, että kun minulla on sielu, niin minulla on osa Jumalan ominaisuuksista. Sellaisessa olemuksessa ei ole katoavaisuuden tomua, ei mitään arvotonta, se on kevyempi ilmaa, läpinäkyvämpi kuin valo ja verrattoman puhdas.

"Ja nyt, Hurin poika, koska tiedän sen verran, tarvitseeko minun sitte kiistellä itsekseni tai sinun kanssasi mistään vähäpätöisyyksistä, kuten sielun muodosta tai sen olopaikasta tai syökö ja juoko se? Ei, parempi on luottaa Jumalaan. Kaikki, mikä on kaunista tässä maailmassa, johtuu hänen kädestään, hän vaatettaa kukan, antaa ruusulle värinsä, hän houkuttelee esiin kastepisaran, hän luo maailman sopusoinnun; lyhyesti sanoen: hän muodostelee meidät tätä elämää varten ja panee sille sopivat mukavuudet, ja se kaikki on minulla takauksena, niin että minä luottavasti kuin lapsi jätän hänelle sieluni ja sen käyttämisen mihin hän tahtoo kuoleman jälkeen. Minä tiedän että hän rakastaa minua."

Ukko vaikeni ja nosti vapisevalla kädellä pikarin huulilleen. Iras ja Ben-Hur olivat myöskin liikutetut, kumpikin itsekseen. Ben-Hurille valkeni yksi asia. Hän alkoi selvemmin kuin koskaan ennen käsittää, että hengellinen valtakunta saattoi olla ihmiskunnalle arvokkaampi Jumalan lahja kuin suurinkin kuningas.

"Minä nyt voisin kysyä sinulta", Baltasar jatkoi, "tulisiko tätä ruumiillista elämää, joka on niin täynnä huolia ja niin lyhyt, pitää parempana kuin sielun täydellistä ja ijankaikkista elämää. Aseta itse kysymykset seuraavalla tavalla, niin voit itse vastatakin: kumpi on parempi, tuntiko vaiko vuosi täydellistä onnea? Ja sitte askel edelleen: mitä merkitsee seitsemänkymmentä vuotta maan päällä ijankaikkisuuden rinnalla Jumalan tykönä? Sillä tavalla voit oppia käsittämään sen totuuden merkityksen, jota nyt huomautan sinulle ja joka minua surettaa erittäin suuresti: että näet maailma ei melkein ollenkaan ota lukuun sielun elämää. Tosin myönnettäköön, että siellä täällä on filosofeja, jotka sanovat sielua perusvoimaksi, mutta kun filosofit eivät oleta mitään uskomalla, niin he eivät myöskään tunnusta sielua itsenäiseksi olennoksi, ja sen tähden on sen tarkoitus heillä ihan hämäränä.

"Jokaisella elävällä olennolla on tarkoituksensa mukainen kyky. Eikö sinulle tässä kohdassa johdu mieleen, että ihminen on ainoa, joka kykenee tutkimaan tulevia asioita? Minun ajatukseni mukaan Jumala sillä tahtoo osoittaa, että me olemme aiotut toiseen parempaan elämään; sillä juuri se on tulevien asioiden ainoa ja totinen salaisuus. Mutta paha kyllä, eivätkö kansat ole perin turmeltuneet? He elävät ainoastaan päiväksensä, ikään kuin nykyisyys olisikin kaikki; he lohduttavat itseään sillä, että kuoleman jälkeen on kaikki lopussa. Ja vaikkapa he eivät sitä juuri lausukaan suoraan, niin he ainakaan eivät pidä yhtään lukua tulevaisuudesta. Jos heille sitte äkisti tulee kuolema, niin he eivät pääse iloiseen ijankaikkisuuteen, sillä he ovat siihen sopimattomat. Se on toisin sanoen: ihmisen ulkonainen autuus on ijankaikkinen elämä Jumalan yhteydessä. Ah, Hurin poika! voi että minun täytyy sanoa se! tuo makaava kameli voisi yhtä hyvin olla uskollinen sellaisessa yhteydessä, kuin pyhimät papit, jotka tänään palvelevat kuuluisimman temppelin päälttäarilla! Niin kiintyneet ovat ihmiset tähän maalliseen elämään! Niin kokonaan he ovat unhottaneet tulevaisuuden!

"Ja nyt ajattele, mitä merkitsee vapahdetuksi tuleminen.

"Minä puolestani en vaihtaisi tulevaisen elämän yhtä hetkeä tuhanteenkaan tämän maallisen elämän vuoteen."

Egyptiläinen näytti unhottavan kaikki, mitä hänen ympärillään oli, ja vaipuvan syviin ajatuksiin, mutta hetkisen kuluttua hän jatkoi:

"Minä pyydän sinulta anteeksi, poikani, että näin kauan viivyttelin sinua puheellani. Ilo toi minulle sanoja, vaan eivät ne riitä likimainkaan esittämään totuutta koko laajuudessaan. Tutki sitä itse, niin tulet käsittämään, ett'ei se, jota me odotamme, ole tuleva sotilaana miekka kädessä eikä kruunattuna hallitsijana. Nyt on vain yksi kysymys enää vastaamatta: Mistä ja miten me tunnemme hänet, kun hän tulee? Jos sinä pysyt siinä mielipiteessäsi hänen luonteestaan, että hän tulee kuninkaana, jotenkin Herodeen kaltaisena, niin sinun tietysti täytyy etsiä, kunnes löydät purppurapukuisen miehen valtikka kädessä. Mutta se merkki, josta minä tunnen hänet, on, että hän näyttää minulle ja kaikille ihmisille

tien ijankaikkiseen elämään, sielun puhtaaseen ja kunniarikkaaseen elämään."

Kaikki olivat miettiväisinä hetkisen vaiti, kunnes Baltasar lausui:

"Lähtekäämme nyt rientämään edelleen. Mitä nyt olen puhunut, on uudestaan kiihottanut maltitonta ikävääni nähdä häntä, joka aina on ajatuksissani. Olkoon se puolustuksenani teidän edessänne, Hurin poika ja sinä tyttärensä, jos minä teidän mielestänne liiaksi kiiruhdan teitä ja matkalle lähtöä."

Vanhuksen viittauksesta palvelija toi viiniä nahkasäkissä. He joivat, pudistelivat murut liinoilta ja nousivat.

Sill'aikaa kuin orja kantoi teltan ja ruokavarat koriin kamelin selkään ja arabialainen toi esiin hevoset, peseytyivät matkalaisemme lähteen purossa.

Kohta he jo olivat matkalla ja aikoivat tavoittaa karavaanin, jos se tällä välin oli ehtinyt mennä ohitse.

IV LUKU.

Huonoa vaikutusta.

Karavaani levätessään aavikolla on kyllä kirjavan kaunis katsella, mutta liikkeellä se on kuin laiska käärme. Sen hidas kulku tuli Baltasarista viimein kiusalliseksi, ja hänen kehotuksestaan päättivät kertomukseemme kuuluvat matkalaiset rientää edeltä.

Jos sinä, hyvä lukija, olet nuori tai sinulla vielä on nuoruuden romantiikan tajua, niin voitpa helposti käsittää, miten viehättynyt Ben-Hur oli ratsastaessaan kauniin egyptiläistytön kamelin sivulla ja siitä vielä viimeisen kerran katsahtaessaan pitkää huojuvaa kameliriviä, joka kohta oli jäävä näkymättömiin asti jällelle.

Ben-Hur oli eittämättä Iras-neiden lumouksen vallassa. Jokapäiväisimmätkin esineet tien varrella muuttuivat hänen silmissään runollisiksi, jos Iras vain katseella tai viittauksella tai mitättömimmällä sanalla ilmaisi mieltymyksensä niihin tai halunsa saada ne omikseen. Hietapääsken, jota Iras osoitti taivaalta, näytti Ben-Hurista katoavan valoseppeleen sisään; etäisien vuorten päällinen purppuraloisto muuttui äärettömän syväksi ja runsaaksi, kun se miellytti Irasta, ja kun päiväteltan verhot putosivat alas Iraan käden vetäytyttyä pois niitä kannattamasta, tuntui Ben-Hurista, kuin pimeys olisi äkisti peittänyt koko seudun, joka äsken vielä oli niin lumoavan suloinen.

Iras kyllä huomasi, miten Ben-Hur koetti viehättää häntä, eikä puolestansa suinkaan jättänyt käyttämättä mitään keinoa, jolla vain tiesi voivansa yhä enemmän kietoa häntä pauloihin. Hänen viehkeilynsä näkyi kalliista kivistä ja helmistä, jotka koristivat hänen kaulaansa, käsivarsiansa ja otsaansa, keveistä, kullalla kirjailluista hunnuista, puheesta ja huilumaisesta naurusta, jota paitsi hän seurasi Ben-Huria katseilla, jotka olivat milloin kaihoiset, milloin liekehtivät. Antoniuksen kunnia haihtui kuin savu ilmaan sellaisen viehkeilyn edessä, mutta se nainen, joka sai aikaan sen sankarin perikadon, ei ollut puoleksikaan niin kaunis kuin Iras.

Auringon laskun aikaan pysähdyttiin sadevesi-lammikolle. Teltta pystytettiin, syötiin illallista ja varustauduttiin yöksi lepäämään.

Ben-Hur oli ottanut osakseen toisen vahtivuoron ja seisoi keihänsä nojaten märehäivän kamelin vieressä, katseellaan tähystellen milloin sumuverhoista seutua, milloin taivaan tähtiä. Hiljaisuus vallitsi koko luonnossa, antaen hänen häiriöttä ajatella Niilinlaakson kaunista neitoa, miten tämä oli saanut tietoa hänen salaisuudestaan, miten hän oli sitä käyttävä ja miten hänen itsensä tuli nyt kohdella tyttöä. Vaikka noita epäily-ajatuksia pyörikin hänen mielessään, oli hän kuitenkin jo ihan rakastumaisillaan; kiusaus oli suuri, varsinkin koska siinä oli vähän valtioasioita seassa. Juuri kun hän oli kokonaan joutua lumouksen valtaan, laskeutui kaunis käsi, kaunis kuun kylmässäkin valossa, pehmoisesti hänen olkapäällensä. Se kosketus vaikutti sähköisesti koko hänen olemukseensa. Hän säpsähti, kääntyi, ja katso, siinä seisoi Iras!

"Minä luulin sinun nukkuvan", Ben-Hur sanoi.

"Uni on vanhuksia ja lapsia varten", tyttö vastasi. "Minä läksin ulos katselemaan vanhoja ystäviäni, eteläisen taivaankannen tähtiä, niitä, jotka nyt pitävät puoliyön huntua Niilin päällä. Mutta myönnäpä

nyt, että sinä itsekkin hämmästyit."

Ben-Hur tarttui käteen, joka oli pudonnut alas hänen olkapäältään, ja sanoi:

"Mitä, etkö sinä olekaan vihollinen?"

"Enhän toki! Olla vihollinen on sama kuin vihata, ja Isis armossaan on määrännyt, ett'ei minun tarvitse kärsiä sitä tautia. Tiedäpäs, että Isis-jumalatar suuteli minun sydäntäni, kun vielä olin lapsi."

"Sinun puheesi ei ole ollenkaan isäsi puheen kaltaista. Eikö sinulla ole sama usko kuin hänellä?"

"Pitäisihän minulla olla", tyttö nauroi, "jos vain olisin nähnyt, mikä usko hänellä on. Ehkäpä minä onnistankin sen, kun vanhenen. Nuorisoa varten ei pitäisi lainkaan olla uskontoa, vaan runoutta ja filosofiaa ainoastaan; ei myöskään runoutta, joka ei johdu viinistä, ilosta ja rakkaudesta; eikä filosofiaakaan, joll'ei se voi hyväksyä hetken kestäviä hullutuksia. Minun isäni Jumala on liian juhlallinen minulle. Minun ei onnistunut löytää häntä Dafnen metsiköstä. Ei häntä nykyään kuulu myöskään Rooman vierashuoneissa. Mutta, sinä Hurin poika, yksi toive minulla on."

"Toiveko! Kukapa silloin voisi eittää!"

"Minua haluttaa koetella sinua."

"Sano vain!"

"Se on hyvin yksinkertainen. Minä tahdon auttaa sinua."

Tyttö yhä lähenei puhuessaan.

Ben-Hur sanoi nauraen:

"Sinä egyptiläinen tyttö — olin sanoa: rakas tyttö — eikö sfinksi oleskele sinun maassasi?"

"Entä sitte?"

"Sinä olet saman kaltainen arvoitusolento. Ole armollinen ja anna edes viittaus voidakseni ymmärtää sinua. Mitä apua minä tarvitsen? Ja miten voit auttaa minua?"

Tyttö tempasi pois kätensä Ben-Hurilta, kääntyi puhuttelemaan hellin sanoin kamelia ja taputteli sen rumaa päätä, ikään kuin se olisi ollut kaikkein kaunein hellyyden esine.

"Oi sinä, nopein ja muhkein elukka Jobin laumasta! Välistä sinäkin kompastelet, jos tie on raivaamaton ja kivinen tai taakka liian raskas. Mistä se tulee, että sinä huomaat yhdessä sanassakin piilevän hyvän tarkoituksen ja aina vastaat kiitollisesti, vaikka avun tarjooja onkin vain nainen? Minä suutelen sinua, muhkea eläin!" Vaieten kosketti hän huulillaan sen leveätä otsaa ja sanoi: "suutelen sen tähden, että olet niin järkevä, ett'et ole epäluuloinen."

Ben-Hur hillitsi mielensä ja vastasi levollisesti:

"Moite ei osunut ohitse. Saattaa näyttää, että olen umpimielinen, mutta en ole, minä vain olen antanut kunniasanani, ja minun vait'oloni suojelee toisten henkeä ja omaisuutta."

"Ehkä! — Mutta niin kuitenkin on!" sanoi Iras äkisti.

Ben-Hur peräytyi askeleen ja kysyi kummastuksesta terävällä äänellä:

"Mitä kaikkea sinä tiedät?"

Iras vastasi nauraen:

"Miks' eivät miehet tunnusta, että naisilla on terävämpi äly kuin heillä? Sinun kasvosi ovat päiväkausia olleet minun silmäini edessä. Eihän minun tarvinnut muuta kuin katsahtaa niihin, niin heti näin, että jokin asia painoi mieltäsi, ja saadakseni selville, mikä se oli, minä vain muistutin mieleeni sanakiistasi isäni kanssa. Hurin poika" — hän hiljensi äänensä ja siirtyi niin lähelle, että Ben-Hur tunsi hänen lämpöisen huo'untansa poskellaan — "Hurin poika: se, jota sinä olet etsimässä, hänhän on se, jota aiotaan juutalaisten kuninkaaksi. Eikö ole niin?"

Ben-Hurin sydän sykki kovasti.

"Kuninkaaksi kuin Herodes, mahtavammaksi vain", Iras jatkoi.

Ben-Hur käänsi katseensa hänestä pois yöhön ja tähtiin, vaan sitte se jälleen kääntyi tytön silmiin ja

pysähtyi. Tytön hengitys poltti hänen huuliansa, niin lähellä tyttö seiso.

"Aamusta asti olemme nähneet näkyjä", tyttö puhui edelleen. "No niin, minä kerron omat uneni, jos sinäkin teet samoin minulle mieliksi. Kuinka on? Miksi yhä niin äänettä?"

Hän työnsi pois Ben-Hurin käden ja kääntyi menemään pois, mutta Ben-Hur otti kiinni ja sanoi kiihkeästi:

"Älä mene, pysähdy ja kerro minulle jotakin!"

Iras kääntyi jälleen, laski kätensä hänen olkapäälleen ja nojautui häntä vasten. Ben-Hur puolestaan kiersi käsivartensa hänen vyötäisilleen ja veti hänet luoksensa hyvin lähelle. Se hyväilevä liike oli ikään kuin lupaus mukautua tytön tahtoon.

"Puhu, kerro minulle näkysi, armas tyttö! Ei profeetta eikä Mooseskaan olisi voinut olla täyttämättä rukoustasi. Käske minua, miten tahdot. Ole armelias."

Ben-Hurin kiivaus nähtävästi ei kiintynyt tytön huomioon, sillä hän katsoi ylös päin ja sanoi levollisesti:

"Näky, joka minua ahdisti, tarkoitti suurenmoista sotaa sekä maalla että merellä, aseiden kalsketta ja yhteen törmääviä armeijoita, kuin olisivat Pompeijus ja Caesar taikka Oktavius ja Antonius jälleen nousseet ylös. Tomu- ja tuhkapilvi nousi ja peitti maailman. Roomaa ei enää ollut. Maailman herruus siirtyi jälleen idän puolelle. Pilvestä tuli esiin uusi sankarisuku. Suurempia satrappikuntia ja mahtavampia kuninkaankruunuja kuin koskaan ennen oli valtiaille lahjoitella, Hurin poika, näyn kadottua minä kysyin itseltäni: Eikö voi suurta palkintoa odottaa se, joka kauimmin ja uskollisimmin on palvellut sitä uutta voittoisaa kuningasta?"

Taaskin Ben-Hur tunsu vastenmielisyyttä. Juuri samaa asiaahan hän itse oli mietiskellyt koko päivän ja joka päivä. Hän teeskenteli, ikään kuin nyt olisi saanut tarpeeksi selitystä.

"Siispä minä nyt olen selvillä sinusta. Sinä tahdot auttaa minua saamaan satrappikuntia ja kruunuja. Kyllä ymmärrän. Ei ole koskaan ollut kuningatarta niin kaunista, niin viisasta, niin aivan luotua kantamaan kruunua, ei koskaan! Mutta voi, armas tyttö, näyt, joista puhuit, näyttivät vain taistelua, ja sinä olet ainoastaan nainen, vaikka Isis onkin suudellut sydäntäsi. Kruunut ovat kuten tähdet niin etäällä sinusta, että sinun on mahdoton niihin ulottua, ell'et tiedä mitään muuta keinoa kuin miekan. Vaan jos tiedät muun keinon, kaunis Iras, niin neuvo se minulle, ja minä ryhdyn siihen vaikkapa vain yksistään siitä syystä, että tekisin sinulle mieliksi."

Iras irroitti kätensä ja sanoi:

"Levitä manttelisi tähän hiekalle, niin saatan mukavasti levätä nojallani kamelia vasten. Sitte voin rauhassa kertoa historian, joka tuli Niiliä myöten alas Aleksandriaan, jossa minä sen sitte kuulin."

Ben-Hur pisti keihäänsä maahan ja levitti manttelinsa.

"Ja mitä pitää minun tehdä?" hän kysyi moittivasti, kun Iras asettui mukavasti istumaan. "Miten Aleksandriassa on tapana kuunnella, seisoaallaanko vai istuallaan?"

Iras mukavasta asennostaan vastasi nauraen:

"Satujen kertojain kuulijajoukko on hyvin kirjava ja välistä tekee, mitä mieleen sattuu."

Ben-Hur heti ojentihe suoraksi hiekalle ja asetti Iraan käden kaulalleen.

"Minä olen valmis", hän sanoi.

Iras alkoi kertoa:

Kuinka kauneus syntyi.

Isis oli kaunein kaikista jumalattarista. Sen tähden olikin hänen puolisonsa Osiris, vaikka hyvin viisas ja mahtava, välistä luulevainen, sillä ainoastaan rakkausasioissa ovat jumalat kuolevaisten ihmisten kaltaiset.

Jumalatar-puolison palatsi oli hopeasta ja koristi kuun korkeimman vuoren huippua. Sieltä hän usein matkusti aurinkoon, jonka keskellä ijäisen valon alkulähde Osiris asui puhtaassa kultapalatsissa, niin häikäsevässä, että ihmissilmillä oli mahdoton sitä katsella.

Kerran — jumalat eivät pidä luvussa päiviä — kun Isis oli parhaassa sovussa Osiriin kanssa

ja he molemmat istuivat kultapalatsin katolla, näki Isis etäällä Indran, joka maailman avaruuden äärimmäisellä reunalla oli matkalla apina-armeijan kanssa, ratsastaen lentävillä kotkilla. Tämä elävään olentojen ystävä, joksi Indraa mieluisimmin sanotaan, palasi nyt voittajana ratkasevasta taistelusta inhottavia *Rakshakaseja* vastaan. Hänen seurassaan olivat sankari *Rama* ja hänen morsiamensa *Sita*, joka oli Isiin jälkeen kaikkein kaunein nainen. Isis nousi ylös, päästi irti tähtivyönsä ja huiskutti, ystävällisesti tervehtien Sitaa, huomaa tarkoin: ainoastaan Sitaa. Heti tuli yön kaltainen pimeys sen eteenpäin rientävän sotajoukon ja kultakatolla istujain välille estämään mitään näkemästä, mutta se ei ollut yö, vaan Osiris ainoastaan rypisti kulmiansa.

Sattui että keskustelun aine, josta he äsken olivat puhelleet, oli jotakin, johon ei kukaan muu kuin he voineet kiinnittää ajatuksiansa. Jumala nousi nyt ylös ja sanoi majesteetillisesti:

"Mene nyt kotiisi. Minä tulen toimeen ilman sinun apuasi. Minä voin itse luoda täysin onnellisen olennon. Hyvästi nyt!"

Isiillä oli silmät suuret ja loistavat kuin temppelin huippujen kultapallot ja myöskin yhtä lempeät. Hän nousi ja sanoi hymyillen ja katsoen kuin täysikuu elokuussa:

"Jää hyvästi, rakas puolisoni. Minä varmaan tiedän, että sinä kohta kutsut minua, sillä ilman minua sinä et voi luoda täydellisen onnellista olentoa, niin kuin — hän vaikeni voidakseen nauraa — sinä itsekään et voi tuntea itseäsi täysin onnelliseksi ilman minua."

"Saammepahan nähdä", Osiris vastasi.

Isis läksi ottaen kutomuksensa ja istahti hopeakatolle odottamaan.

Osiriin mahtava tahto alkoi nyt työskennellä hänen rinnassaan. Se kuului siltä, kuin muut jumalat olisivat yht'aikaa panneet myllynsä käymään; niin mahtava oli se jyminä, että lähimmät tähdet rapisivat kuin herneet kuivassa palossa. Muutamat irtautuivat avaruudesta ja joutuivat hukkaan. Jyminän aikana Isis istui odotellen ja kutoen, mutta pudottamatta ainoatakaan silmää.

Pian hän huomasi pienen pilkun avaruudessa juuri auringon kohdalla. Se kasvoi, kunnes tuli suureksi kuin kuu, ja Isis tiesi nyt, että uusi maailma oli syntymässä. Mitä suuremmaksi se kasvoi, sitä enemmän Isiin kuu joutui varjoon, paitsi se pieni paikka, jota hänen läsnäolonsa valasi. Isis ymmärsi, että jumala oli hyvin vihoissaan, mutta kuitenkin hän kutoi kutomistaan, ollen vakuutettu, että asia oli siten päättyvä, kuin hän oli sanonut.

Näin luotiin maa, joka oli alussa vain kylmä, harmaa möhkäle ja liiteli tyhjässä avaruudessa. Sitte Isis näki, miten se muodostui: tuohon tasanko, tuohon vuori ja tuonne meri. Rannalla hän näki jotakin liikkuvan, ja hän kummastellen pysähtyi työssään. Se liikkuja nousi ja nosti kätensä aurinkoa kohti, tunnustaen olevansa alkuisin sieltä. Se ensimmäinen mies oli kaunis katsella, ja hänen ympärillään oli kaikki luodut esineet, joita me sanomme luonnoksi: puut, linnut, nelijalkaiset eläimet, kalat, hyönteiset ja matelevaiset.

Jonkun aikaa mies tunsu itsensä onnelliseksi olemassa-olostaan. Iloista oli katsella häntä. Kun Osiriin työskentelevän tahdon jyminä hetkiseksi vaikeni, kuuli Isis pilkkanaurua ja sanat:

"Sen verran tarvittiin sinun apuasi! Katso täydellisen onnellista olentoa!"

Isis alkoi kutoa uudestaan, sillä hän oli yhtä kärsivällinen kuin Osiris mahtava. Hän osasi odottaa yhtä hyvin kuin työtäkin tehdä. Ja hän odotti, sillä hän tiesi, ett'ei elämä yksinään riitä tekemään mitään olentoa tyytyväiseksi.

Ja hän oli oikeassa. Ei kestänyt kauan, kun Isis huomasi miehessä muutoksen. Hän tuli välinpitämättömäksi kaikesta, mitä hänen ympärillään oli, pysyi aina samassa paikassa ja välistä vain katsahti ylös, mutta aina muoto synkkänä. Mieltymys ja tyytyväisyys oli katoamaisillaan. Juuri kun Isis sai sen selville ja itsekseen lausui ajatuksensa: olemassa-olo rasittaa miestä! silloin juuri kuului uudestaan luovan tahdon jyminä, ja yht'äkkiä maa, joka tähän asti oli ollut harmaana ja kolkkona, sai mitä kauneimman värin. Vuoret uivat purppurassa, tasangot kasvoivat ruohoa ja puut viheriöitsivät, meri sinerti ja pilvet välkkyivät lakkaamatta mitä moninaisimpina. Mies hypähti ylös, paukutti käsiään, sillä hän oli parannut ikävästään. Hän oli onnellinen uudestaan.

Isis hymyi ja jatkoi kutomistansa, sanoen itsekseen: "Sepä oli hyvä ajatus, ja se kyllä vaikuttaa aikansa. Mutta maailman kauneus yksistään ei riitä sellaiselle olennolle. Puolisoni saa kyllä vielä koettaa jotakin muuta keinoa."

Hänen vielä puhuessaan alkoi jumalallinen tahto taas liikkua. Isis katsahti uteliaasti uutta kiertotähteä, mutta pudotti pelkästä ihmettelystä työnsä. Tähän asti olivat kaikki esineet olleet kiinnitetyt määrättyyn paikkaansa, paitsi mies. Nyt kaikki elävät olennot ja osa kuolleistakin saivat liikekyvyn. Linnut koettivat iloisesti siipiänsä. Eläimet sekä suuret että pienet liikkuiivat kukin tavallansa, puut pudistivat vihreitä haarojansa ja kumartelivat rakastuneille tuulille, joet pyrkivät meriin, jotka heittelehtivät kuohuvina laineina sinne tänne, ja ylhäällä pilvet purjehtelivat.

Mies nousi ylös onnellisena kuin lapsi. Osiris oli niin tyytyväinen, että huusi: "Ha ha ha, katso, miten hyvin minä tulen toimeen ilman sinua!"

Isis yhä kutoi kutomistaan ja vastasi tyynesti: "Hyvä ajatus, rakas puolisoni; se kyllä riittää aikansa."

Mitä Isis ennusti, tapahtui myöskin. Sen näkeminen, että kaikki osasivat liikkua, tuli miehelle tavalliseksi. Lintujen lento, jokien juoksu, merien pauhuinen liike tai tyyni toiminta, kaikki lakkasi häntä huvittamasta, ja hän kärsi vielä pahempaa ikävää.

Isis odotti yhä ajatellen: "Mies parka, hän on onnettomampi kuin koskaan."

Osiris ikään kuin kuullen sen ajatuksen vihastui, ja hänen tahtonsa jyrinä tärisytti koko maailmaa. Ainoastaan aurinko sen keskellä seiso i järkähtämättä. Isis tähysteli, mutta ei voinut huomata mitään muutosta. Juuri kun hän hymyili vakuutettuna, että hänen puolisonsa keksintökyky oli lopussa, silloin mies hypähti ylös ja näytti kuuntelevan. Hänen kasvonsa kirkastuivat, ja hän paukutti käsiään ilosta, sillä *ääni* kuului ensi kerran maan päällä, milloin sulosointuisena, milloin soinnuttomana. Tuulet humisivat puissa, linnut lauloivat kukin säveltänsä tai puhella lavertelivat keskenään. Purot, jotka kiiruhtivat jokiin, olivat kuin kanteleet, joiden hopeakielet soivat sulavasti; joet matkallaan mereen säestivät juhlallisesti, ja meri pauhasi syvintä ääntä näissä maailman soittajaisissa. Soittoa kaikui kaikkialla ja lakkaamatta. Voiko mies muuta olla kuin onnellinen!

Isis mietti ja ajatteli, että hänen puolisolllaan kuitenkin oli erinomainen luomiskyky. Mutta viimein hän pudisti päätänsä. Värit, liike, ääni — hän luetteli ne hitaasti — muitapa kauneuden aineksia ei ollutkaan, paitsi muoto ja valo, jotka maailma oli saanut jo luomisen alussa. Nyt varmaankin Osiriin kyky oli lopussa. Jos mies vielä tuli onnettomaksi, täytyi turvautua Isiin apuun. Hänen sormensa liikkuiivat sukkelasti eteen päin, kaksi, kolme, viisi, jopa kymmenenkin silmää kerrallaan.

Mies oli onnellinen pitkän aikaa, kauemmin kuin ennen; jo näytti siltä, kuin hän ei koskaan enää ikävystyisi olemassa-oloonsa. Mutta Isis tiesi asian paremmin, hän odotti, odotti yhä odottamistaan eikä huolinut, että monta naurua kuului auringosta hänen korviinsa. Hän vain odotti. Kohtapa hän näkikin, mitä odotti. Ääni muuttui miehelle jokapäiväiseksi. Heinäsirkan sirinästä ruusupensaalla meren jylhään pauhuun asti ei ollut mitään, joka enää olisi viehättänyt häntä. Hän kitui ja kuihtui, pysyi vetelehtelemisspaikallaan meren rannalla ja vaipui viimein ihan liikkumattomaksi.

Silloin Isis tuns i sää linsä heräävän.

"Jalo puolisoni", hän sanoi, "mies kuolee!"

Mutta Osiris, jonka keksintökyky oli loppunut, pysyi vaiti.

"Pitääkö minun auttaa häntä?" Isis kysyi.

Osiris oli liian ylpeä vastaamaan mitään.

Isis otti kutomuksestaan viimeisen silmän, kätki sen välkkyvään rullaan ja heitti ulos avaruuteen, niin että se putosi ihan miehen viereen. Mies kuullessaan vierestänsä jotakin putoamisääntä katsahti ylös, ja kas, siinä nainen, ensimmäinen, seiso i hänen edessään valmiina auttamaan häntä. Vaimo ojensi hänelle kätensä; mies tarttui siihen ja nousi ylös. Siitä ajasta asti hän ei enää ollut onneton, vaan nautti häiritsemätöntä onnea.

"Sellainen on, Hurin poika, tarina kauneuden synnystä, kuten sitä kerrotaan Niilin rannoilla."

Iras vaiken i.

"Kaunis ja hyvin seipitetty satu", Ben-Hur vastasi, "mutta se ei ole täydellinen. Mitä Osiris sitte teki?"

"Hän kutsui puolisonsa takaisin aurinkoon, jossa he sitte elivät sovussa, toinen auttaen toistaan."

"Ja minunko pitäisi tehdä kuten ensimmäinen mies?"

Ben-Hur siirsi käden, joka lepäsi hänen kaulallaan, huulillensa. "Rakas — rakas —" hän kuiskasi, ja hänen päänsä painui hiljaa tytön syliin.

"Sinä löydät kuninkaan", sanoi Iras, laskien toisen kätensä hyväilevästi hänen päänsä päälle. "Sinä lähdet etsimään häntä ja palvelemaan häntä. Miekallasi saavutat häneltä runsaat palkinnot, ja hänen paras sotilaansa tulee minun sankariksi."

Ben-Hur käänsi kasvonsa ylös päin ja näki Iraan kasvot aivan lähellä. Koko taivaan kannella ei sinä hetkenä yhtään tähteä loistanut niin kirkkaasti kuin nuo tytön silmät, vaikka yön pimeä niitä varjostikin. Ben-Hur nousi äkisti istumaan, syleili häntä ja suuteli kiihkeästi, sanoen: "Oi Iras, jos kuninkaalla on kruunuja antaa, niin yksi tulee minulle! Minä tuon sen sinulle ja panen tähän, juuri tähän paikkaan, jonka huulillani merkitsen. Sinä tulet kuningattareksi, minun kuningattarekseni, jonka vertaista kauneudelta ei ole koskaan ollut. Ja me olemme aina onnelliset."

"Ja lupaatko sinä kertoa minulle kaikki ja antaa minun auttaa itseäsi?" kysyi Iras.

Se jäähdytti Ben-Hurin hehkua.

"Eikö riitä, että minä rakastan sinua?"

"Täydellinen rakkaus vaatii täydellistä luottamusta. Mutta olkoon niinkin, kylläpä hän opit tuntemaan minua paremmin."

Iras irroitti kätensä ja nousi.

"Sinä olet julma", sanoi Ben-Hur.

Iras mennessään pysähtyi kamelin eteen ja kosketti huulillansa sen otsaa.

"Oi sinä jaloin lajistasi, sinun rakkaudessa ei ole mitään epäluuloisuutta."

Hetkisen kuluttua hän oli kadonnut yön pimeään.

Ben-Hur ryhtyi uneksien jatkamaan vartiatointansa.

V LUKU.

Airut ja hänen kuninkaansa.

Kolmantena matkapäivänä pitivät matkustajamme puolipäivän lepoa Jabbok-joella. He tapasivat rannalla majoilemassa satakunta miestä, ja matkustajat tuskin ehtivät laskeutua maahan, kun eräs heistä astui heidän luoksensa tarjoamaan vettä, jota hän ruukusta kaatoi pikariin. He ottivat kiitollisesti vastaan miehen ystävällisyyden. Katsellessaan kamelia mies sanoi:

"Minä olen juuri paluumatkalla Jordanilta, jossa nyt on suuri ihmisjoukko koossa, mutta niin muhkeata eläintä kuin tämä minä en kuitenkaan nähnyt siellä. Jalo eläin tosiaankin. Saanko kysyä, mitä rotua se on?"

Baltasar tyydytti miehen uteliaisuutta ja kävi lepäämään, mutta Ben-Hur, haluten tarkempia tietoja, kysyi:

"Missä paikassa joen varrella ihmiset ovat?"

"Betabarassa."

"Eihän siitä paikasta ennen ole tavallisesti yli kaalatettu", Ben-Hur vastasi, "enkä minä käsitä, miten se nyt yht'äkkiä on tullut niin suureksi kulkupaikaksi."

"Huomaanpa, että sinä tulet kaukaa etkä ole kuullut iloista sanomaa."

"Mitä sanomaa?"

"Mies on tullut aavikoilta, hyvin pyhä mies, ja hän julistaa uutta oppia, joka ihmeellisesti vaikuttaa

kaikkiin sydämiin. Hän sanoo itseään Johannekseksi, Sakariaan pojaksi; hän on nasiri ja sanoo olevansa Messiaan edelläkävijä."

Iras myöskin kuunteli tarkkaan. Mies jatkoi:

"Siitä Johanneksesta kerrotaan, että hän on lapsuudestaan asti oleskellut En-gedin luona luolassa ja rukoillen viettänyt elämää, paljon ankarampaa kuin essealaiset. Kansaa tulvaa joukottain kuulemaan hänen saarnaansa. Minä riensin kuten kaikki muutkin kuulemaan häntä."

"Ovatko kaikki, jotka nyt tässä näemme, käyneet siellä?"

"Muutamat jo ovat käyneet, mutta enimmäkseen ovat sinne menemässä."

"Mitä hän saarnaa?"

"Uutta oppia, jota ei tähän asti ole koskaan julistettu Israelissa. Niin sanovat kaikki, jotka ovat häntä kuulleet. Hän puhuu parannuksesta ja kasteesta. Rabbinit yhtä vähän tietävät kuin mekään, mitä hänestä on ajateltava. Jotkut kysyivät häneltä, onko hän Kristus, ja toiset, onko hän Elias. Hän vastasi kaikille: '*Minä olen huutavaisen ääni aavikolta; valmistakaa Herran tietä.*'"

Ystävänsä kutsuivat miestä takaisin. Kun hän aikoi lähteä, sanoi Baltasar hänelle:

"Hyvä vieras, sano meille, tapaammeko saarnaajan siinä paikassa, johon hän jäi sinun lähtiessäsi."

"Tapaatte Betabarassa."

"Kukapa muu tämä nasiri voi olla kuin meidän kuninkaamme julistaja?" sanoi Ben-Hur Iras-neidolle.

Niin lyhyessä ajassa Ben-Hur oli ehtinyt niin pitkälle, että uskoi tyttären enemmän kuin vanhan isän kiintyneen odotettuun salaperäiseen kuninkaaseen!

Baltasar nousi, syväälle vaipuneet silmät oikein hehkuvina, ja sanoi: "Lähtekäämme rientämään; minä en ole väsyksissä."

He läksivät ja jatkoivat kiireesti, kaikki ääneti, matkaa yöpaikkaan Ramot-Gileadin länsipuolelle.

"Me lähdemme aikaisin huomisaamuna", sanoi ukko ennen levolle käymistään. "Vapahtaja ehkä tulee, emmekä me ole siellä."

"Kuningas ei voi olla kaukana julistajastaan", Iras kuiskasi.

"Saammepahan nähdä huomenna", vastasi Ben-Hur, suudellen hänen kättänsä.

Seuraavana aamuna ratsastaessaan kolmannen vartion aikaan ulos rotkotieltä, joka kulkee pitkin Gileadin vuorta, he saapuivat erämaahan pyhän joen itäpuolelle. Toiselta rannalta näkyi yläraja Jerikon vanhoista palmumetsäisistä alueista, jotka ulottuvat aina Judean vuoristoihin asti. Ben-Hurin sydän sykki kovemmin, sillä hän tiesi, että oltiin juuri pääsemässä perille.

"Iloitse, Baltasar", hän sanoi, "kohta olemme jo perillä."

Taluttaja kiirehti kamelia parempaan vauhtiin. Pian näkyi teltoja, majoja ja kiinni sidottuja juhtia; sitte rupesi näkymään myöskin joki ja läheltä sen rantaa suuri ihmisjoukko sekä samanlainen joukko toiseltakin rannalta. Olettaen nasiirin juuri saarnaavan he riensivät eteen päin, mutta juuri heidän päästessään kuulomatkan päähän väkijoukko alkoi liikkua ja hajota.

He olivat tulleet liian myöhään.

"Pysähtykäämme tähän", Ben-Hur sanoi egyptiläiselle, joka tuskitellen väenteli käsiään, "ehkä nasiri tulee tätä tietä."

Ihmiset, kiintyneinä vain siihen, mitä olivat kuulleet, eivät ollenkaan huomanneet äsken tulleita. Muutamia satoja oli jo astunut ohitse, ja tilaisuus nähdä nasiria näytti tällä kertaa menneen hukkaan, mutta viimein he yht'äkkiä näkivät vastaansa tulevan joesta miehen, jonka muoto oli niin omituinen, että heiltä unohtui kaikki, mitä muuta tapahtui ympärillä. Hänellä oli kummallinen, melkein päraaka ja villi ulkomuoto, tukka riippui selvittelemättöminä suortuvina kapeiden, laihtuneiden kasvojen ympärillä, joiden iho oli kuin ruskeaa pergamenttia. Silmissä oli palava loiste. Karkea kamelinkarvainen vaate riippui vasemmalta olkapäältä alas polviin asti, jättäen koko oikean puolen ruumiista paljaaksi. Valmistamattomasta nahasta leikattu vyö piti sitä kiinni vyötäröltä. Jalat olivat paljaat. Kädessä hänellä

oli pitkä ryhmysauva, ja nahkalaukku riippui vyöstä. Hänen liikkeensä olivat sukkelat ja varmat ja osoittivat jotain kummallista valppautta. Tuon tuostakin hän työnsi vastahakoista tukkaa pois otsalta ja katseli tutkivasti ympärilleen, ikään kuin odotellen jotakuta.

Nuori egyptiläistyttö katseli aavikkolaista kummastellen, melkein pä inhoten. Hän työnsi syrjään päiväteltan esiripun ja sanoi Ben-Hurille, joka vielä istui ratsunsa selässä lähellä:

"Tuoko mies on kuninkaan julistaja?"

"Hän on nasiri", vastasi hän, katsomatta tyttöön.

Totta puhuaksemme, hän itsekin tunsu hyvin pettyneensä. Vaikka hän varsin hyvin tiesi En-gedin yksinkertaisten asujainten harjoittavan erinomaista itsekieltämystä puvussa ja olevan pitämättä mitään lukua ihmisten mielestä, ja vaikka hän oli jo edeltä päin tiennyt odottaa näkevänsä nasirin, joka sanoi itseään huutavaisen ääneksi aavikolta, niin olipa hän kuitenkin toivonut ja luullut, että kuninkaan edelläkävijällä olisi jotakin vallan ja mahtavuuden merkkiä. Vaan nyt katsellessaan tätä omituista olentoa täytyi hänen ehdottomasti verrata häntä siihen hienopukuiseen ja -tapaiseen hovimiesjoukkoon, jonka oli nähnyt keisarin palatsissa Roomassa. Häpeissään, neuvottomana ja hämillään hän ei löytänyt mitään muuta vastausta kuin: "Hän on nasiri".

Baltasariin sitä vastoin mies teki ihan toisenlaisen vaikutuksen. Hän oli vakuutettu, että Jumalan tiet eivät ole ihmisten. Hän oli nähnyt vapahtajan lapsena seimessä; hänen uskonsa ei loukkautunut köyhyydestä eikä yksinkertaisuudesta jumalallisen ilmestyksen yhteydessä. Hän istui liikahtamatta paikallaan, kädet ristissä ryntäillä ja huulet liikkuvina rukouksessa. Hän ei odottanut mitään mahtavaa kuningasta.

Sill'aikaa kuin nämä kolme katsojaa eri tavalla käsittivät miehen ilmestyksen, istui toinen mies yksinään kivellä joen rannalla, nähtävästi vaipuneena ajattelemaan saarna, jonka oli kuullut. Nyt hän nousi ja astui hitaasti nasiria kohti. He olivat nyt vain parinkymmenen askeleen päässä toisistaan. Nasiri pysähtyi ja pyyhkien hiukset silmiltään katseli tarkasti vastaan-tulijaansa. Sitte hän nosti kätensä merkiksi ihmisille, joita vielä oli lähellä, ja he pysähtyivät odottamaan, mitä oli tuleva. Nasiri nosti hitaasti sauvansa ja osoitti toista miestä.

Kaikki kääntyivät nyt katsomaan häneen, myöskin Baltasar ja Ben-Hur.

Mies tuli hitaasti heitä kohti; hänen vartalonsa oli keskinkertaista pitempi, solakka ja kaunistekoinen. Hänen käytöksensä oli levollinen ja vakava kuten miehen, joka on paljon ajatellut vakavia asioita; se soveltui myöskin varsin hyvin hänen pukuunsa, joka oli kudottu, hihallinen alushame, ulottuva alas keträksiin asti, ja sen päällä tavallinen päällysvaate, *talit*. Vasemmalla käsivarrellaan hän kantoi päälliinaa, jonka punainen otsanauha irrallaan riippui sivulla. Paitsi sitä otsanauhaa ja kaitaa sinistä ompelusta päällysvaatteessa oli hänen pukunsa kokonaan valkoisesta liinakankaasta, jonka kuitenkin maantien pöly oli muuttanut kellertäväksi. Siniset tupsut, jollaisia rabbinit lain mukaan käyttivät, olivat myöskin poikkeuksena. Sandaalit olivat hyvin yksinkertaiset. Hänellä ei ollut sauvaa, ei laukkaa eikä vyötä.

Näihin ulkonaisiin seikkoihin ihmiset ainoastaan katsahivat, ne unhottuivat miehen päätä ja kasvoja nähdessä. Varsinkin kasvot tosiaan vaikuttivat niin lumoavasti, että katsojat niihin kokonaan kiintyivät.

Pitkä, vähän kähärä tukka peitottomassa päässä oli jaettu keskeltä kahtaanne ja väriltään kastanjan ruskea, hiukan vivahtava punakellervään niistä paikoin, joita auringon säteet olivat enimmin paahtaneet. Leveän otsan alla loistivat suuret, tummansiniset silmät, jotka pitkistä ripsistä saivat sellaisen lempeän näön, kuin välistä kyllä on lapsilla, mutta harvoin miehillä. Kaunismuotoiset kulmakarvat kaareutuivat silmien päällä. Muista kasvojen piirteistä oli katsojan vaikea päättää, kuuluivatko ne kreikkalaiseen vaiko juutalaiseen rotuun. Suun ja sieramien pehmoisuus oli juutalaismuodon omituisuuksia, ja jos lisäksi otetaan huomioon silmäin lempeys, ihon kalpeus, tukan pehmoisuus, jopa parrankin, joka aaltoilevana riippui ryntäillä, niin sotilas tavatessaan olisi nauranut häntä, nainen ensi silmäyksellä ruvennut luottamaan häneen ja lapsi nopeasta vaistosta heti ojentanut viattomassa luottamuksessa hänelle kätensä. Kukaan ei sentään voinut eittää, että hän oli kaunis.

Kasvot olivat omituisen viehättävät; tarkemmin katsoessa näkyi niistä loistavan yht'aikaa ymmärrystä, rakkautta, sääliä ja surua. Helppohan on ajatella, että ne osoittivat viatonta sielua, joka oli tuomittu käsittämään ja säälimään niiden ääretöntä syntisyyttä, joiden seassa hän oleskeli. Mutta samalla ei kukaan, joka oikein katseli niitä kasvoja, voinut edes ajatella hänessä olevan mitään personallista heikkoutta, ainakaan ei kukaan, joka tiesi, että mainitut ominaisuudet: rakkaus, suru ja sääli, johtuvat paljon enemmän kärsimyksien kestämisyyden tiedosta kuin voimasta. Niin on ollut martyreillä ja tuhansilla muilla pyhäin kertomusten henkilöillä.

Mies astui hitaasti lähemmäksi. Ben-Hur olisi muhkean ratsunsa selässä, keihäs kädessä, vetänyt

puoleensa kenen hyvänsä kuninkaan huomiota, mutta lähestyvä mies ei katsellut häntä eikä kaunista Irasta, vaan Baltasar-vanhusta. Syvin hiljaisuus vallitsi. Viimein nasiri, yhä osoittaen tulijaa, korotti äänensä ja huusi kauas kuuluvasti:

"Katso Jumalan karitsaa, joka pois ottaa maailman synnit!"

Ihmisjoukko, jota puhujan pitkä viittaus oli kiihottanut, pelästyi kuullessaan ne käsittämättömät ja ihmeelliset sanat, mutta Baltasariin ne vaikuttivat valtaavasti. Hän oli vielä kerran saanut nähdä ihmiskunnan lunastajan. Usko, joka oli niin kauan sitte tuottanut hänelle sen suuren kunnian, että hän oli silloin saanut nähdä hänet lapsena, asui vielä hänen sydämessään. Kuva, jonka hänen uskonsa oli maalannut hänelle, seisoi nyt ilmi elävänä hänen edessään, muodolta, ryhdiltä, kasvoilta ja ijältä täydellisenä. Se seisoi hänen edessään, ja hän tunsu sen heti. Jospa nyt jotakin tapahtuisi, joka tekisi tämän odotetun vapahtajan lähetyksen niin varmaksi, ett'ei siitä voisi enää olla mitään epäilystä! Ja pian se merkki myöskin tapahtui.

Juuri sopivimpana hetkenä vakuuttamaan vapisevaa egyptiläistä nasiri jatkoi:

"Tämä on se, josta minä sanoin: Minun jälkeeni tulee mies, joka minun edelläni on ollut, sillä hän oli ennen kuin minä. Enkä minä häntä tuntenut, mutta että hän ilmestyi Israelissa, sen tähden minä tulini vedellä kastamaan. Minä näin hengen taivaasta tulevan alas niin kuin kyyhkysen ja seisahtavan hänen päällensä. Enkä minä häntä tuntenut, mutta se, joka minut lähetti vedellä kastamaan, sanoi minulle: Jonka päälle näet hengen tulevan alas ja seisahtavan, hän on se, joka kastaa pyhällä hengellä. Ja minä näin sen ja todistin" — hän vaiken, sauva yhä ojennettuna valkopukuista miestä kohti, ikään kuin antaakseen luotettavuutta sekä sanoilleen että aiotulle johtopäätökselle — *"että tämä on Jumalan poika!"*

"Se on hän, se on hän!" lausui Baltasar, kyyneliset silmät taivasta kohti, ja vaipui sitte heti tunnottomana maahan.

Sill'aikaa Ben-Hur katseli miehen muotoa ihan toista ajatellen. Häneen kyllä vaikutti hänen kasvonpiirteittensä puhtaus sekä niistä kuvastava sulous, pyhyys ja nöyryys, mutta tänä hetkenä hänen mielessänsä ei ollut tilaa millekään muulle ajatukselle kuin tälle yhdelle: kuka tämä mies on, ja mikä hän on, Messiasko vaiko kuningas? Ei koskaan ollut mikään olento näyttänyt hänestä vähemmin kuninkaalliselta. Kaikki sodan, voiton ja herruuden ajatukset tuntuivat hänen yhteydessään häväistykseltä. Hän sanoi itsekseen: "Baltasar on oikeassa, mutta Simonides kieppuu erhetyksessä. Tämä ei ole tullut uudistamaan Salomon valtaistuinta; hänellä ei ole Herodeen luonnetta eikä kykyä. Ehkä hän on kuningas, mutta ei sellaisen valtakunnan, joka olisi suurempi ja kunniakkaampi kuin roomalaisvalta."

Tämä ei ollut mikään johtopäätös, vaan ainoastaan miehestä Ben-Huriin johtunut vaikutus. Katsellessaan vielä noita ihmeellisiä kasvoja hän alkoi etsiskellä muististaan ja sanoi viimein itseksensä: "Minä olen varmaan nähnyt hänet, mutta milloin ja missä!" Hän tiesi ihan varmaan, että nuo silmät, niin levolliset, sääliväiset ja rakkaat olivat joskus ennen katselleet häntä kuten nyt Baltasaria. Ensimmäin heikosti, mutta sitte selvästi, kuten auringon pilkistäessä pilven raosta, näkyi hänen sielunsa silmään kohta kaivolla Nazaretin luona, kun roomalaiset veivät häntä kalereille. Koko hänen olemuksensa vavahti mielenliikutuksesta. Nämä kädet olivat ojentuneet auttamaan häntä, kun hän oli vähällä menehtyä. Näinä kasvot eivät olleet siitä saakka koskaan unhottuneet hänen muististaan. Kiihotuksesta, jonka nämä muistot vaikuttivat, jäi häneltä huomaamatta saarnaajan selitys, paitsi viimeiset sanat, niin merkilliset, että maailma vieläkin kaikuu niistä:

"Tämä on Jumalan poika!"

Ben-Hur laskeutui nopeasti ratsunsa selästä maahan osoittamaan hyväntekijällensä kunnioitusta ja kiitollisuutta, kuten häntä tuntonsa käski, mutta juuri silloin Iras huusi: "Autta, Hurin poika, autta, isäni kuolee!" Hän pysähtyi, katsoi taaksensa ja riensi auttamaan häntä. Iras antoi hänelle pikarin, ja sill'aikaa, kuin orja sai kamelin laskeutumaan polvilleen, hän juoksi noutamaan joesta vettä. Hänen palatessaan ihmeellinen vieras jo oli pois hävinnyt.

Viimein saatiin Baltasar jälleen tuntoihinsa. Ojentaen ylös vapisevat kätensä hän kysyi: "Missä hän on?"

"Kuka?" kysyi Iras.

Tavaton liikutus kuvastui vanhuksen kasvoista, kun hän nyt näki viimeisen toivonsa täyttyneen. Hän vastasi: "Hän lunastaja, Jumalan poika, jonka minä sain jälleen nähdä."

"Uskotko sinä häneen?" kuiskasi Iras hiljaa Ben-Hurille.

Tämä vastasi:

"Aika on täynnä merkkejä ja ihmeitä, odottakaamme!"

Seuraavana päivänä, kun he olivat kuulemassa nasirin saarnaa, tämä äkisti vaiken ja huusi kunnioittavasti:

"Katso, Jumalan karitsa!"

Ben-Hur katsahti sinne päin, jonne Johannes osoitti, ja näki uudestaan saman ihmeellisen miehen. Hänen katsellessaan miehen pyhiä kasvoja, joista kuvasti niin syvää suruisuutta, heräsi uusi ajatus hänen mielessään:

"Baltasar on oikeassa, mutta myöskin Simonides. Eikö lunastaja samalla voi olla kuningas?"

Hän kääntyi kysymään eräältä lähellä seisojalta:

"Kuka tuo mies on?"

Puhuteltu vastasi ilvehtivästi hymyillen:

"Hän on kirvesmiehen poika Nazaretista!"

Kahdeksas kirja.

"Ken oiskaan voinut häntä vastustaa?
Hän hurmas tuoksuen ambrosiaa?
Mun, vieden olentoni kultamaihin.
Siell' uinutti mun ruusulehdossa
Hän niinkuin rintalapsen kehdomma.
Näin entis-urallani seisahduin,
Kun aistein-tenhottareen ihastuin
Ja taivuvin palvelemaan häntä."

Keats'in Endymion.

"Minä olen ylösousemus ja elämä."

I LUKU.

Alkuselitys.

"Ester, Ester! káske palvelijan tuoda pikarissa raikasta vettä."

"Etkö tahdo enempää viiniä, isä?"

"Tuokoon sitte molempia."

Näin puheltiin kesähuoneessa Hurin vanhan palatsin katolla Jerusalemissa. Ester lausui pihan puolisen suoja-aidan ylitse käskyn alhaalla seisovalle palvelijalle. Samalla tuli toinen palvelija ylös katolle ja tervehti kunnioittavasti.

"Kirjekäärö isännälle", hän sanoi, antaessaan Esterille liinavaatteen käärityn, sinetillä lukitun kirjeen.

Tyydyttääksemme lukijan uteliaisuutta ilmoitamme, että tämä tapahtui 21 päivänä maaliskuuta, lähes kolmen vuoden kuluttua siitä, kun Johannes todisti Kristusta Betabarassa. Ben-Hur, joka ei voinut kärsiä, että hänen isänsä koti oli autiona ja rappiutilassa, oli tällä välin asiamiehensä Mallukin kautta ostanut sen Pontius Pilatukselta. Korjatessa oli se kokonaan rakennettu uudestaan, vieläpä sisustettu paljon komeammaksi entistään, niin että kaikki ikävän entisyyden muistot olivat siitä perin pohjin

hävinnöt. Kaikkialla näkyi todistuksia, että isännän aisti oli hienostunut monivuotisesta oleskelemisesta Misenumin huvilassa ja Roomassa.

Tästä ei kuitenkaan sovi päättää, että Ben-Hur olisi julkisesti ryhtynyt hallitsemaan omaisuuttansa, sillä se oli hänestä vielä liian aikaista. Ei hän myöskään vielä käyttänyt oikeaa nimeänsä. Toimitellen valmistuksia Galileassa hän kärsivällisesti odotteli natsarealaisen esiytymistä. Vaan päivä päivältä natsarealainen hänestä näytti yhä salaperäisemmältä, ja ihmeet, joita hän usein teki ihan hänen silmänsä edessä, pitivät Ben-Huria tuskastuttavassa epätietoisuudessa sekä hänen luonteestaan että tehtävästään. Tuon tuostakin Ben-Hur kävi Jerusalemissa ja majaili silloin isänsä kodissa, mutta ainoastaan vieraan tavalla. Baltasar ja Iras olivat asettuneet palatsiin vakinaisesti asumaan, ja Ben-Hurin käynnit tarkoittivat varsinkin Irasta, joka sanomattomasti veti puoleensa häntä. Mutta viehättivätpä häntä myöskin vanhuksen innokkaat puhelut kuleksivasta ihmeiden tekijästä.

Simonides ja Ester olivat saapuneet Antiokiasta muutamia päiviä ennen äsken ilmoittamaamme aikaa. Matka oli ollut erittäin vaikea kauppiaille, sillä hänen oli täytynyt istua riipputuolissa kahden kamelin välillä, eivätkä ne huojuvassa kulussaan aina astuneet tasaisesti. Mutta nyt, päästyään kerran perille, kunnan vanhus ei näyttänyt saavan kylliksi katselluksi synnyinmaatansa. Varsinkin hän erittäin mielellään katseli seutua katolla ja oleskeli siellä suurimman osan päivää. Kesähuoneen varjossa hän sai kylliksi hengittää suloista ilmaa, jota virtaili läheisiltä vuorilta, voi katsella auringon kulkua noususta laskuun asti, iloita tyttärensä rakkaudesta ja muistella hänen äitiänsä, joka kaukana täältä makasi viimeistä lepoansa. Mutta hän ei täälläkään laiminlyönyt kauppa-asioitansa. Joka päivä tuli Sanballatilta, joka hoiti liikettä Antiokiassa, tietoja sen tilasta, ja joka päivä lähetti hän niin tarkkoja ohjeita, ett'ei mitään muuta arvostelu-kykyä tarvittu ja että kaikki mahdollisuudet oli otettu lukuun, paitsi ne, joita kaikkivaltias ei ollut jättänyt ihmisneron huomaan.

Kun Ester nyt palasi takaisin kesähuoneeseen, kirkasti auringonvalo häntä niin, että täytyi ehdottomasti nähdä hänen muuttuneen viehättäväksi naiseksi; hän oli hoikka, täynnä suloa, kasvot säännölliset, muoto kukoistava nuoruudesta ja terveydestä ja osoittava rikasta sielunelämää. Lyhyesti sanoen, hän oli nainen, jota täytyi rakastaa, koska rakkaus oli se ilma, jossa hän oleskeli.

Palatessaan isänsä luo hän katsahti kääriä, katsoi sitte vielä kerran tarkemmin, ja veri syöksyi hänen poskiinsa. Sinetti oli Ben-Hurin. Hän joudutti askeliansa.

Simonides samoin katseli hetkisen kääriä ja tutki sinettiä. Viimein hän avasi sen ja antoi paperikäärön tyttärelleen.

"Lue!" hän sanoi.

Vanhuksen silmät tarkastelivat Esteriä, ja suurta levottomuutta näkyi hänen kasvoissaan.

"Sinä tiedät, keneltä kirje on, Ester."

"Tiedän, — meidän isännältämme."

Vaikka Esterin käytöksessä näkyi jotakin vitkastelemista, katsoi hän kuitenkin suoravaisen kainosti isäänsä silmiin.

"Rakastatko häntä, Ester?" kysyi vanhus tynesti.

"Rakastan", hän vastasi.

"Oletko tarkkaan punninnut, mitä teet?"

"Olen koettanut, isä, ajatella häntä ainoastaan isäntänämme, jonka oma velvollisuudesta olen, mutta minä en ole kyllin vahva."

"Sinä olet hyvä tyttö, Ester, ja äitisi kaltainen", sanoi Simonides ja vaipui ajatuksiin, joista Ester hänet herätti avaamalla paperikäärön.

"Herra antakoon minulle anteeksi, mutta sinun rakkautesi minua kohtaan ei olisi ollut turha vaiva, jos minä olisin pitänyt mitä minulla oli, ja sehän oli minun vallassani. Rahassa on sanomaton voima."

"Minä olisin silloin ollut pahemmassa tilassa kuin nyt, isä, sillä silloin minä en olisi ansainnut, että hän olisi edes katsahtanutkaan minuun. Enkö jo ala lukea?"

"Maltahan vielä. Anna minun sinun itsesi tähden näyttää kaikkein pahin kohta. Kun käsität sen, niin isku ei tule niin hirmuiseksi. Hän on jo lahjoittanut pois sydämensä, Ester."

"Minä tiedän sen", hän vastasi levollisesti.

"Egyptiläinen Iras on houkuttellut hänet pauloihinsa, hän on viekas kuten koko hänen kansansa, ja hänellä on kauneus liittolaisena, suuri kauneus ja suuri viekkaus, mutta ei yhtään sydäntä, kuten hänen kansallaan ei ole. Tytär, joka halveksii isäänsä, tulee onnettomuudeksi miehellensä."

"Halveksiiko Iras isäänsä?"

Simonides jatkoi:

"Baltasar on viisas mies ja pakanaksi saanut erinomaista suosiota Jumalalta. Hänen uskonsa on hänelle kunniaksi, mutta Iras nauraa sitä. Minä kuulin hänen eilen isästensä puhuessaan sanovan: 'Nuoruuden hairahtelemiset ovat anteeksi annettavat, mutta viisaus soveltuu vanhuudelle, ja kun vanhus kadottaa sen, pitäisi hänen kuolla'. Julmaa puhetta, oikein roomalaiselle sopivaa. Minä sovitin sitä itseeni, sillä minä tiedän, että heikkous, sellainen kuin hänen isällään, ei jää tulematta minullekaan, vaan tulee ehkä piankin. Mutta sinä Ester et koskaan, et koskaan sano minusta: Parempi olisi, että hän kuolisi. Ei, sinun äitisi oli Judan tyttäriä."

Ester kyynelsilmin suuteli häntä, sanoen: "Ja minä olen äitini tytär."

"Niin, ja minun tyttäreni, minun tyttäreni, minun kaikkeni, paljon kalliimpi minulle kuin temppele Salomolle."

Hetkisen vaiti oltuaan vanhus laski kätensä Esterin olkapäälle ja puhui:

"Kun Judah vie egyptiläistytön morsiamenaan kotiinsa, Ester, niin hän katuen ja surren muistelee sinua, sillä hän herää siihen tietoon, että Iras on katsonut häntä vain kunnianhimonsa välikappaleeksi. Rooma on kaikkein hänen ajatustensa keskus. Judah on hänestä duumviri Arriuksen poika eikä Hurin, Jerusalemin ruhtinaan."

Ester ei koettanutkaan salata, minkä vaikutuksen hänen sanansa tekivät häneen.

"Pelasta hänet, isä, joll'ei se vielä ole liian myöhäistä!" hän kiihkeästi pyysi.

Vanhus vastasi epäilevästi hymyillen: "Mies, joka on hukkumaisillaan, voidaan pelastaa, mutta ei rakastunutta."

"Vaan sinullahan on vaikutusvaltaa häneen. Hän on yksin maailmassa, näytä hänelle vaara ja kerro, millainen nainen hän on."

"Jospa minä pelastaisinkin hänet, kääntäisikö se hänen rakkautensa sinuun, Ester? Ei!" Vanhuksen kulmakarvat painuivat alas silmäin eteen. "Minä olen orja, kuten isäni ovat olleet monta miespolvea, mutta minä en voisi sanoa hänelle: kas, herra, tässä minun tyttäreni! hän on kauniimpi kuin tuo egyptiläistytö ja rakastaa sinua enemmän! Minulla on siksi ollut liian monta vuotta vapautta ja isännyyttä. Sellaiset sanat eivät koskaan pääsisi huuliltani. Kivet noilla vanhoilla kukkuloilla kääntyisivät häpeästä, jos sitte sinne menisin. Ei, Ester, ennemmin minä tahtoisin, että tulisimme molemmat kootuiksi isämme tykö."

Esterin kasvot paloivat punasta.

"Enhän minä tarkoittanutkaan pyytää sinua sanomaan hänelle sitä. Minä ajattelin ainoastaan häntä ja hänen onneansa. Koska minä uskalsin rakastaa häntä, tahdon myöskin ansaita hänen kunnioituksensa. Ainoastaan sillä tavalla voin korjata tyhmyyteni. Anna minun nyt lukea hänen kirjeensä sinulle."

"Niin, lue se!"

Lopettaakseen vastenmielisen keskustelun Ester alkoi heti lukea Ben-Hurin kirjettä:

8 p:nä Nisan-kuussa.

Matkalla Galileasta Jerusalemiin.

Natsarealainen on samoin matkalla. Minä seuraan häntä hänen tietämättänsä täys'lukuisen legionan kanssa. Toinen legiona odottaa käskyjäni. Passah-juhla tekee luonnolliseksi niin suuren ihmisjoukon kokoutumisen. Hän sanoi lähtiessään matkalle: *Katso, me menemme Jerusalemiin, että kaikki toteutuisi, mitä profeetat ovat ennustaneet.*

Meidän odotuksemme lähestyy loppuansa. Kiireessä. Rauha olkoon sinulle, Simonides.

Ben-Hur.

Ester antoi kirjeen isälleen, tuskin voiden pidättää kyyneliänsä. Kirjeessä ei ollut sanaakaan hänelle, ei edes tervehdystäkään. Ja kuitenkin, olisihan ollut hyvin helppo kirjoittaa: "Rauha olkoon sinulle ja sinun tyttärellesi!" Ensi kerran elämässään Ester tunsu luulevaisuuden piston mielessään.

"Kahdeksas päivä Nisan-kuuta", Simonides sanoi, "kahdeksas, monesko päivä meillä nyt on?"

"Yhdeksäs", Ester vastasi.

"Niinpä he nykyään ovat jo Betaniassa."

"Me saamme luultavasti hänet jo tänä iltana tänne", jatkoi Ester iloisesti isänsä ajatusta, unhottaen äskeisen surunsa.

"Ehkä, ehkä! Huomenna on meillä happanemattoman leivän juhla; ehkä hän tahtoo viettää sitä meidänkin kanssamme, ehkä myöskin natsarealainen. Luultavasti he tulevat molemmat."

Silloin juuri palvelija toi viiniä ja vettä. Ester seoitti juomaa isällensä, ja sill'aikaa tuli Iras katolle.

Hän ei ollut koskaan näyttänyt Esteristä niin kauniilta kuin nyt. Hänen silkkiharsoinen pukunsa häilyi hänen ympärillään kuin pilvi; otsa, kaula ja käsivarret säteilivät kalliista kivistä, joita sen kansan naiset niin suosivat. Kasvot myöskin loistivat; käynnissä oli itsetuntoa ja kimmoisuutta, vaan ei kuitenkaan teeskentelemistä. Ester nähdessään hänet pakeni isänsä sivulle ja hiipi hyvin lähelle häntä.

"Rauha olkoon sinulle, Simonides, ja sinulle, kaunis Ester!" sanoi Iras vähän kumartaen. "Sinä, vanha ystävä, jos niin saan sanoa, muistutat minusta persialaisia pappeja, jotka päivänvalon vähetessä nousevat katoille lähettämään rukouksia laskeutuvalla auringolle. Joll'et sinä ehkä tunne sellaista jumalanpalvelusta, niin minä kutsun tänne isäni, sillä hän polveutuu magilaisista."

"Kaunis egyptiläinen", kauppias vastasi, "sinun isäsi on hyvä mies, eikä hän suinkaan loukkautuisi, jos sanoisin hänelle, että persialaisen uskonnon taito on vähin osa hänen viisaudestansa."

Iras veti huulensa tuskin huomattavaan ivahymyyn.

"Puhuakseni kuten sinä filosofin tavalla", hän virkkoi, "niin vähin osa aina osoittaa, että on olemassa suurempikin osa. Salli minun kysyä, mikä sinusta on suurin osa sitä harvinaista omaisuutta, jota sanot isälläni olevan."

Simonides kääntyi vakavasti hänen puoleensa. "Totinen viisaus", hän sanoi, "on tuntea Jumala, ja niistä, jotka hänet tuntevat, minä en tiedä ketään, jolla sitä tuntemista olisi suuremmassa määrässä ja joka sitä osoittaisi paremmin sekä sanoilla että töillä kuin jalo Baltasar."

Hän otti pikarin ja joi, merkiksi, että tahtoi lopettaa keskustelun.

Iras kääntyi vähän nyrpeissään Esterin puoleen.

"Mies, jolla on miljoneja sekä kokonaisia laivastoja merillä, ei voi käsittää, mikä meitä yksinkertaisia naisia huvittaa. Me jätämme hänet yksiksensä. Tuolla muurin nurkassa saatamme jutella hetkisen rauhassa."

He menivät suoja-aidan luo ja pysähtyivät siihen paikkaan, jossa Ben-Hur oli tahtomattaan aiheuttanut tiilin putoamisen ja prokuraattorin haavoittumisen.

"Etkö sinä koskaan ole ollut Roomassa?" Iras kysyi, leikitellen avatulla rannerenkaallaan.

"En", vastasi Ester varovasti.

"Etkö ole koskaan halunnut päästä sinne?"

"En."

"Voi, miten tyhjä sinun elämäsi on!"

Huokaus, joka kuului tätä lausueessa, ei olisi voinut olla syvempi eikä säälivämpi, jos se olisi tarkoittanut häntä itseäänkin. Heti hän sitte nauroi niin kovasti, että se kuului alas kadulle asti. "Voi sinua, rakas yksinkertainen tyttö, puolittain lentoon kykenevät linnun kuvat suuren sfinksin korvissa Memfiin luona hietalakeudella tietävät melkein yhtä paljon kuin sinä."

Huomattuaan Esterin olevan hämillään hän muutti käytöstapaansa ja sanoi tuttavasti: "Et sinä saa pahastua, et millään tavalla, minä vain laskin leikkiä. Anna minun suudella haavaa ja ilmoittaa sinulle jotakin, jota en sanoisi kenellekään muulle, en, vaikka itse Simbel kysyisi minulta, tarjoten lotus-kukalla Niilin vettä!"

Taas hän nauroi, siten salaten terävää katsahdustansa Esteriin, ja sanoi sitte:

"Kuningas tulee."

Ester katsoi häneen viattoman kummastuneesti.

"Natsarealainen", Iras jatkoi, "se, josta isämme ovat puhuneet niin paljon ja jota varten Ben-Hur on työskennellyt ja jota palvellut niin kauan", hänen äänensä hiljeni yhä enemmän, "natsarealainen tulee huomenna, ja Ben-Hur jo tänä iltana."

Ester koetti pysyä levollisena, mutta se ei onnistunut. Kavala veri syöksyi hänen poskiinsa ja otsallensa. Hänen ei kuitenkaan tarvinnut nöyryytykseen huomata riemun ivahymyä, joka nopeasti kuin leimaus välähti Iraan kasvoilla.

"Kas tässä lupaus!" hän sanoi, vetäen vyönsä alta paperikäärön.
"Iloitse minun kanssani, ystäväni, tänä iltana hän jo on täällä!
Tiberin varrella on palatsi, joka kelpaisi kuninkaallekin; ja olla siinä vallitsevana emäntänä..."

Nopeita askelia kuului kadulta, keskeyttäen puheen. Iras kumartui suoja-aidan yli katsomaan ja huusi ilosta:

"Isis olkoon ylistetty! Hän on täällä, Ben-Hur itse! Hyvä merkki on, että hän noin tuli juuri silloin, kun ajattelin häntä; se on hyvä merkki, paras kaikista. Syleile ja suutele minua, Ester!"

Ester katsahti ylös. Hänen kasvonsa hehkuivat, silmät leimusivat ikään kuin vihasta, paljon selvemmästä, kuin hänen arassa olennossaan muuten koskaan oli nähtävänä. Hänen hiljaisuutensa oli tällä kertaa joutunut liian kovaan koetukseen. Eikö siinä kylliksi, että hänen täytyi olla haihtuvimmissa unelmissaankin ajattelemaan miestä, jota rakasti; pitikö hänen lisäksi kuunnella kerskailevan kilpasiskon lavertelua, että hänellä oli parempi menestys ja toivo päästä toiveittensa loistaville perille? Häntä, elinkautisen orjan tytärtä Ben-Hur ei ollut ajatellut; tuo toinen voi näyttää hänen kirjittänsä ja antaa orjatyön vain itseksensä aavistaa, miten hehkuva se saattoi olla. Ester kysyi:

"Rakastatko sinä häntä niin suuresti, vai etkö ennemmin rakasta Roomaa?"

Iras peräytyi askelen ja kumarsi ylpeästi päätään Esterin puoleen, sanoen:

"Mikä hän sitte on sinulle, Simonideen tytär?"

Esterin koko ruumis vapisi.

"Hän on minun..."

Ajatus, masentava kuin ukontuli, pysäytti hänen kielensä; hän kalpeni ja vapisi, vaan tyyntynyt jälleen ja vastasi:

"Hän on minun isäni ystävä."

Tuo orjuuden tunnustus ei tahtonut vähällä tulla huulien ylitse.

Iras nauroi vielä iloisemmin kuin äsken.

"Eikö mitään muuta. Oo, Egyptin rakkausjumalain nimessä, pidä vain suutelosi ominasi! Sinä nyt juuri opetit minulle, että täällä Judeassa on paljon arvokkaampiakin suuteloita minua odottamassa; ja" — hän astui pari askelta ja katsahti taaksensa — "minä aion nyt noutaa ne. Rauha olkoon sinulle!"

Ester näki hänen häviävän rappusiin, kätki kasvonsa käsiin ja pakahtui kyyneliin, jotka polttaen kuohuivat sormien välitse, nuo häpeän ja hillityn rakkauden kyneleet. Ja ikään kuin enentämään kiivasta, hänelle niin outoa tunteiden purkausta muistivat hänen mieleensä isän sanat, joista nyt näkyi aivan uusi ajatus: "Sinun rakkautesi minua kohtaan ei olisi ollut turha vaiva, jos minä olisin pitänyt, mitä minulla oli, ja sehän oli minun vallassani."

Tähdet jo levittivät kalpeata valoansa kaupungille ja sitä ympäröivälle mustalle vuorenselänteelle, ennen kuin hän jaksoi palata kesähuoneeseen ja ääneti asettua tavalliselle paikalleen isänsä viereen ja palvelemaan häntä. Se näytti olevan hänen nuoruutensa tehtävä, jospa ei aivan elintehtävä. Ja totta puhuaksemme, nyt kun katkerin suru oli ohitse, hän napisematta palasi velvollisuksiensa täyttämään.

II LUKU.

Ben-Hurin tuomat tiedot.

Noin tunnin kuluttua äsken kuvatusta kohtauksesta tulivat Baltasar ja Simonides ynnä Ester palatsin suureen saliin. Ben-Hur tuli myöskin yht'aikaa Iraan kanssa. Kiiruhtaen edelle egyptiläistytöstä Ben-Hur ensin astui Baltasarin luo, tervehti häntä ja sai tervehdykseensä vastauksen sekä kääntyi sitte Simonideen puoleen, mutta pysähtyi, kun huomasi Esterin.

Harvoin on sydämmemme niin tilava, että siihen sopisi yht'aikaa useampia kuin yksi kiihdyttävä intohimo. Niin oli Ben-Hurinkin. Mietiskelemiset, toiveet ja unelmat, alkunsa saaneet isänmaan aseman ajattelemisesta sekä muista lähellä olevista vaikutuksista, esimerkiksi Iras-neidon, olivat tehneet hänet kunnianhimoiseksi sen sanan ankarimmassa merkityksessä. Mikäli hän oli antanut jalansijaa sille intohimolle, oli se tullut hänelle laiksi ja viimein käskeväksi valtiaaksi. Entiset päätökset ja aiheet hälvenivät vähitellen hänen muististaan. Nuorisonhan on niin helppo unohtaa. Mitä häneen itseensä koski, niin hänen omat kärsimyksensä ja se tietämättömyys, jonka pimeään verhoon hänen omaistensa kohtalo oli kätkeytynä, ihan luonnollisesti yhä vähemmin vaikuttivat häneen, mitä likemmäksi hän ainakin toiveissaan pääsi pyrintöperää, joka kajasti hänen unelmissaan. Me älkäämme häntä siitä liian ankarasti tuomitko.

Esterin täydelliseksi kehittynyt sulous muistutti häntä nyt rikotuista lupauksista ja täyttämättömistä velvollisuuksista omaisia kohtaan, mutta pian hän tointui hämmästyksestään, meni luo ja sanoi:

"Rauha olkoon sinulle, suloinen Ester, ja sinullekin, Simonides! Herran siunaus olkoon sinulle, ell'ei muusta, niin siitä, että olet ollut hyvä isä isättömälle!"

Ester kuunteli hänen sanojaan maahan katsoen; Simonides sitä vastoin vastasi:

"Minä uudistan jalon Baltasarin tervehdyksen sinulle sinun astuessasi isäisi koloon. Käy istumaan ja kerro meille matkoistasi ja toimistasi ja ihmeellisestä natsarealaisesta, kuka hän on ja mitä hän tekee! Missäpä olisit kotonasi ell'et täällä. Käy istumaan tähän meidän keskellemme, niin että kaikki voimme kuulla."

Ester riensi ulos, toi tyynyillä pehmitetyn tuolin ja laski sen hänen eteensä.

Käytyään istumaan Ben-Hur kääntyi miesten puoleen, alkaen puhella:

"Tulin kertomaan teille natsarealaisesta. Seurasin häntä vähän aikaa sitte monta päivää ja tarkastelin häntä hyvin tarkkaan kaikilta niiltä puolilta, joiden katsotaan osoittavan miesten luonnetta, ja minä tulin siihen johtopäätökseen, että samalla, kun hän on ihminen kuten minäkin, hän on myöskin enempi kuin ihminen."

"Ja mitä muuta?" Simonides kysyi.

"Kyllä minä kerron teille..."

Joku kuului astuvan huoneeseen.

Ben-Hur vaieten kääntyi katsomaan ja heti nousi avosylin.

"Amrah! Vanha, rakas Amrah!" hän huudahti.

Vanhus tuli hänen luoksensa, kasvot niin ilosta loistavina, että niiden mustuus ja rypyt jäivät huomaamatta sen ilon rinnalla. Hän polvillaan syleili isäntänsä polvia ja lakkaamatta suuteli hänen käsiänsä. Ben-Hur heti kun sai kätensä irti silitteli hänen ohuen, harmaan tukkansa pois kasvoilta ja suuteli niitä, sanoen: "Hyvä Amrah, eikö sinulla ole mitään kerrottavaa heistä, eikö sanaakaan, eikö edes mitään merkkiä?"

Amrah puhkesi nyyhkytykseen, joka sai Ben-Hurin lausumaan: "Tapahtukoon Jumalan tahto!" Hänen äänensä outo sointu ilmaisi, että hän oli luopunut kaikesta toivosta nähdä jälleen omaisiansa. Kyyneliä pyrki nousemaan hänen silmiinsä, mutta hän tahtoi niitä salata, sillä hän oli mies.

Saatuaan liiketuksensa tukeutetuksi hän jälleen kävi istumaan ja sanoi: "Tule tänne istumaan minun luokseni, Amrah. Etkö? No käy sitte minun jalkoihini, sillä minulla on paljo kerrottavaa näille ystäväilleni ihmeellisestä miehestä, joka on tullut maailmaan."

Amrah meni kuitenkin pois ja kävi istumaan lattialle, selkä seinää vasten ja kädet ristissä ympäri

polvien, tyytyväisenä, kun sai katsella häntä. Ben-Hur jatkoi kertomustaan:

"Minä en voi vastata kysymyksiinne, ennen kuin aluksi saan kertoa teille jotain niistä asioista, joita näin hänen tekevän. Ja minä kerron sitä mieluisemmin, kun hän huomenna tulee kaupunkiin ja menee temppeleihin, jota hän sanoo isänsä huoneeksi. Siellä hän kuuluu julkisesti selittävän, kuka hän on, niin että huomenna koko Israel ja mekin saamme tietää, kumpiko on oikeassa, sinäkö Baltasar, vai sinä Simonides."

Baltasar pani ristiin vapisevat kätensä ja kysyi: "Mihin pitää minun mennä, että saisin nähdä hänet?"

"Tungos tulee hyvin suureksi, ja minun mielestäni on paras teidän kaikkein mennä Salomon esikartanon katolle."

"Voitko sinä saattaa meitä?"

"En", vastasi Ben-Hur, "ystäväni saattavat tarvita minua saattojoukossa."

"Saattojoukossako?" Simonides ihmetteli, "matkustaako hän sitte niin komeasti?"

Ben-Hur käsitti hänen ajatusjuoksunsa ja vastasi:

"Hänellä on kanssansa kaksitoista miestä, kalastajia, maalaisia ja yksi tullimies, kaikki alhaista kansaa. He kulkevat jalkaisin, huolimatta tuulesta, pakkasesta, sateesta tai kuumuudesta. Kun näin heidän iltasella pysähtyvän tien varrelle syömään tai makaamaan, näyttivät he paimenilta, jotka ovat menossa laumainsa luo, eikä suinkaan ylimyksiltä tai kuninkailta. Ainoastaan silloin, kun natsarealainen nostaa päälliinsä reunoja, katsellakseen jotakuta tai pudistaakseen tomua päästänsä, näkyy, että hän on opettaja, ystävä ja mestari!

"Te olette älykkäitä miehiä", jatkoi Ben-Hur, oltuaan vähän aikaa vaiti, "ja tiedätte, mitenkä me olemme joidenkuiden vaikuttimien vallittavina, ja miten meissä on tullut melkein luonnonlaiksi, että me käytämme koko elämämme joidenkuiden asiain tavoittelemiseen. Jos nyt vetoan siihen lakiin niin kuin perusteesen, josta voimme oppia itsetuntemista, niin mitä sanoisitte miehestä, joka voisi tulla rikkaaksi muuttamalla maantien kivet kullaksi, jos vain tahtoisit?"

"Kreikkalaiset sanoisivat häntä filosofiksi", arveli Iras.

"Ei, tyttäreni", sanoi Baltasar, "filosoifeilla ei ole koskaan ollut voimaa tehdä mitään sellaista."

"Kuinka sinä tiedät hänellä olevan sellaista voimaa?"

Ben-Hur vastasi kiireesti: "Minä näin hänen muuttavan vettä viiniksi."

"Ihmeellistä tosiaan, ihmeellistä!" lausui Simonides. "Mutta vielä ihmeellisempää on minusta, että hän mieluisemmin on köyhä, vaikka voisi olla niin rikas. Onko hän tosiaankin hyvin köyhä?"

"Hänellä ei ole mitään, eikä hän kadehti ketään. Hän surkuttelee rikkaita. Mutta olkoon se miten hyvänsä. Mitä sanotte miehestä, joka kartuttaa viisi leipää ja kaksi kalaa, jotka hänellä on ainoana ruokavaroina, kartuttaa ne niin, että ne riittävät kylliksi viidelle tuhannelle miehelle ja kuitenkin jää monta korillista tähteeksi? Sen minä näin natsarealaisen tekevän."

"Näitkö hänen tosiaankin tekevän sen?" Simonides ihmetteli.

"Näin, ja minä söin sitä leipää ja kalaa."

"Ja mikä on vielä ihmeellisempää", Ben-Hur jatkoi, "mitä sanoisitte miehestä, jolla on niin suuri lääkitsevä voima, että sairasten tarvitsee ainoastaan koskea hänen manttelinsa liepeihin taikka huutaa häntä matkan päästä, niin he heti paranevat. Senkin olen nähnyt, enkä ainoastaan yhtä kertaa, vaan monesti. Kun läksimme Jerikosta, huusi kaksi sokeata apua natsarealaiselta. Hän ainoastaan koski heidän silmiinsä, niin he näkivät. Kun rampa tuotiin hänen luoksensa, hän vain sanoi: 'Mene kotiisi!' ja mies läksi ihan terveenä astumaan. Mitäs siitä sanotte?"

Simonideella ei ollut mitään vastausta.

"Ehkä te ajattelette kuten moni muu, joiden kuulin sanovan, että se on ainoastaan harhanäköä. Vastaukseksi kerron vielä suurempia ihmeitä. Ajatelkaahan tuota Jumalan kirousta, jonka ainoastaan kuolema voi parantaa; minä tarkoitan spitalitautia."

Amrah päästi kätensä putoamaan lattiaan ja innoissaan nousi puoleksi ylös, tarkkaan kuuntelemaan, mitä nyt oli tuleva.

"Mitä sanoisitte", Ben-Hur jatkoi erinomaisen vakavasti, "jos näkisitte, mitä nyt kerron? Spitalinen mies tuli natsarealaisen luo, kun minäkin olin hänen seurassansa Galileassa, ja sanoi: 'Herra, jos sinä tahdot, niin sinä voit minut puhdistaa.' Hän kuuli huudon ja koski kädellensä mies parkaan ja sanoi: 'ole puhdas!' ja mies heti tuli, kuten oli ollut ennen tautiakin, yhtä terveeksi kuin kuka hyvänsä meistä, jotka näimme parantamisen, ja meitä oli suuri ihmisjoukko."

Nyt Amrah nousi kokonaan ja työnsi laihoilla sormillaan kankean tukan pois silmiltänsä. Vaimo paran ymmärrys oli jo aikaa sitte siirtynyt alas sydämmeeseen, niin että hänen oli vaikea seurata keskustelua.

"Toisen kerran", Ben-Hur jatkoi, "tuli kymmenen spitalista miestä, lankesi hänen jalkainsa juureen ja huusi — minä sekä näin että kuulin sen — 'mestari, mestari, armahda meitä!' Hän sanoi heille: 'Menkää ja näyttäkää itsenne papeille, kuten laki käskee, niin mennessänne tulette puhtaiksi!'"

"Ja tulivatko he?"

"Tulivat. Tiellä tauti erkani heistä niin, ett'ei heissä ollut merkkiäkään jälellä muuta kuin tahraiset vaatteet."

"Sellaista ei ole koskaan ennen kuultu Israelissa!" sanoi Simonides hiljaa.

Amrah oli Ben-Hurin kertoessa näitä ihmeellisiä asioita ihan hiljaa lähestynyt ovea ja livahtanut ulos kenenkään huomaamatta.

"Voittehan ajatella, mitä nämä tapaukset vaikuttivat minuun; mutta epäilykseni, levottomuuteni ja kummastukseni eivät vielä olleet korkeimmillaan. Tiedättehän, kuinka rajuja ja kiivaita galilealaiset ovat. Monivuotisen odotuksen jälkeen miekka ihan poltteli heidän käsiänsä, he halusivat jo päästä toimimaan. 'Hän on hidas ilmoittamaan itseänsä', he sanoivat. Minäkin tulin kärsimättömäksi. Jos hän on tuleva kuninkaaksi, miks'ei nyt heti? Legionat ovat valmiit. Kerran, kun hän opetti meren rannalla, me aioimme kruunata hänet myötä tai vastoin tahtoansa, mutta hän katosi käsistä, kunnes hänet sitte nähtiin laivassa, joka täysin purjein laski merelle. Hyvä Simonides, toiveet, jotka hurmaavat muita ihmisiä, rikkaus, valta ja kuninkuus, jota suuri rakastava kansa tarjoo, eivät häneen vaikuta mitään. Mitäs sanot siitä?"

Simonides istui hetkisen syviin ajatuksiin vaipuneena ja pää kumarruksissa, mutta viimein hän katsahti ylös ja sanoi: "Herra elää! Hänen profeettainsa sanat ovat katoamattomat. Huomenna saamme selon tästä asiasta."

"Olkoon niin!" sanoi Baltasar hymyillen.

Ben-Hur yhtyi siihen ja jatkoi sitte:

"Mutta ei kertomukseni vielä ole lopussa. Näistä ihmeellisistä tapauksista, joita näkemässä oli tuhansittain ihmisiä, siirryn nyt toisiin tositapahtumiin, jotka ovat äärettömän paljoa suuremmat ja joihin on maailman alusta asti katsottu ihmiskykyä riittämättömäksi. Sanokaapa, onko koskaan tullut tietoonne, että kuolemalta on riistetty saalis, joka sillä jo oli varmana. Kukapa on voinut herättää kuollutta ilman..."

"Jumalaa!" sanoi Baltasar kunnioittavasti.

Ben-Hur nyökkäytti päätään merkiksi, että hänellä oli sama ajatus.

"Viisas egyptiläinen", hän jatkoi, "ja sinä Simonides, mitä olisitte sanoneet, jos olisitte nähneet, mitä minä näin, että mies muutamilla sanoilla, ikään kuin äiti herättää lapsen unesta, antaa kuolleelle takaisin elämän? Se tapahtui Nainissa. Me olimme juuri menemässä kaupungin portista, kun kannettiin ulos ruumista. Natsarealainen pysähtyi, kunnes ruumissaalto menisi ohitse. Surevaisten joukossa astui vaimo, katkerasti itkien. Minä näin sääliä natsarealaisen kasvoissa; hän lausui muutamia sanoja vaimolle, meni sitte, tarttui paareihin ja sanoi niillä makaavalle ruumiille: 'Nuorukainen, minä sanon sinulle, nouse ylös!' Ja kuollut nousi heti."

"Ainoastaan Jumalalla on sellainen voima", vakuutti Baltasar.

"Huomatkaa tarkoin", Ben-Hur jatkoi, "minä puhun ainoastaan asioita, jotka olen itse monen muun kanssa nähnyt. Matkalla tänne näin vielä paljoa suuremman ihmeen. Betaniassa asui mies nimeltä Latsarus, ja hän kuoli. Kun hän oli haudattuna ollut jo neljä päivää, kutsuttiin natsarealainen sinne. Vieritettyämme kiven haudan suulta näimme ruumiin jo olevan ihan mätänemässä. Suuri ihmisjoukko oli läsnä, ja kaikki kuulivat, miten natsarealainen huusi: 'Latsarus, tule ulos!' Kuinka voisin kuvaillakaan tunnetta, joka valtasi minut, kun näin ruumiin nousevan ylös ja kääreissään tulevan meitä kohti! 'Päästäkää hänet', sanoi natsarealainen, 'ja antakaa hänen mennä!' Ja kun liina otettiin hänen kasvoiltansa, niin katso ihmettä! veri virtaili hänen suonissaan elinvoimaisesti, ja hän oli aivan kuten

ennen kuolemaansa. Hän elää vielä, ja häntä voitte milloin hyvänsä nähdä ja puhutella. Voittehan sinne mennä vaikka huomenna. Ja nyt, kun olen kertonut kaikki, tulen kysymykseen, joka sai aikaan minun tuloni tänne. Se on sama kysymys, jonka Simonides lausui minulle: Kuka hän on, tämä Natsaretin poika, joka on suurempi kuin ihminen?"

Hän puhui juhlallisella äänellä, ja vielä kauan jälkeen puolen yön he keskustelivat näistä ihmeistä. Simonides tahtoi yhä edelleen pitää kiinni omasta profeettain selityksestään; Ben-Hur sitä vastoin väitti molempain olevan oikeassa, että natsarealainen oli lunastaja, kuten Baltasar luuli, ja samalla luvattu kuningas, joka eli kauppiaan mielessä.

"Huomenna sen asian kyllä saamme selville. Rauha olkoon teille!"

Niin sanoen Ben-Hur läksi palaamaan Betaniaan.

III LUKU.

Iloisia sanomia.

Ensimmäinen henkilö, joka seuraavana aamuna, kun Lammasportti avattiin, riensi ulos kaupungista, oli Amrah. Vartiat eivät häneltä mitään kyselleet, sillä ainahan hän oli tullut yhtä säännöllisesti kuin aamukin; he tiesivät hänet jonkun arvokkaan talon palvelijaksi, ja se tieto riitti heille.

Lammasportista hän käänsi kulkunsa idän puoliseen laaksoon. Öljymäen tumman vihreä rinne oli täynnä valkoisia telttoja, joissa juhlavieraat majailivat. Oli vielä niin varhainen aamu, ett'ei hän tavannut ketään. Hän saapui Getsemaneen. Hautojen luona, Betanian ja Siloan teiden risteyksessä hän usein pysähtyi neuvottomana. Kerran hän myöskin istahti tien laidalle levähtämään, mutta nousi heti jälleen ja astui yhä kiireemmin. Jos kivillä olisi tien varrella ollut korvat, niin ne olisivat kuulleet hänen mutisevan; jos niillä olisi ollut silmät, ne olisivat nähneet, mitenkä Amrah usein katsoi vuorille päin, nuristen aamun sopimatonta vitkastelemista; ja jos kivet olisivat voineet puhua, niin ne olisivat sanoneet: "Tuolla ystävällämme on tänä aamuna kiire; ne, joille hän vie ruokaa, lienevät hyvin nälissään."

Kuninkaallisten puutarhain kohdalle päästyään hän viimeinkin hiljensi vauhtiansa, sillä spitalisten hirvittävä kaupunki tuli nyt näkyviin; se oli pitkin vuoren rinnettä Hinnomin laakson näkyvässä päässä. Amrah oli näet matkalla emäntänsä luo, jonka luolan suu oli, kuten jo tiedämme, En-Rogelin kaivolle päin.

Vaikka vielä olikin hyvin aikainen aamu, istui onneton vaimo jo luolansa edessä. Tirza vielä makasi. Tauti oli kolmen viime vuoden kuluessa nopeasti ja hirvittävästi edistynyt. Tietäen, minkä näköinen oli, onneton Hurin leski aina käytti tiheää huntua, ei edes Tirzakaan saanut koskaan nähdä häntä ilman sitä. Mutta tänä aamuna hän istui paljain päin hengittämässä raitista ilmaa, sillä hän tiesi, ett'ei likitienoilla vielä ollut ketään, joka olisi voinut pelästyä hänen näköänsä. Ei vielä ollutkaan selvä päivä, vaan sentään kyllin valoisa, että voi huomata, mitä hävityksiä tauti oli tehnyt. Tukka riippui lumivalkeisena ja itsepäisen kankeana kuin hopealangoista kudottu kangas selässä ja ryntäillä; silmäluomet, huulet, nenä ja posket olivat paikoittain pois syöpyneet ja toisin paikoin vain paljaita haavoja, kaula ikään kuin suomuksien peitossa. Toinen käsi lepäsi kankealla hameella, kynnet poissa ja nivelet osittain syöpyneinä luihin asti, osittain märkää tekevinä ja paisuksissa. Päästä, kasvoista, kaulasta ja käsistä saattoi helposti arvata muun ruumiin näön. Jos ken kerran näki lesken, joka ennen oli ollut niin arvokas ja rikas sekä muodoltaankin kaunis, nyt tuossa tilassa, niin helppopa oli käsittää, miksi hän koetti salata siellä oloansa. Joku olisi ehkä saattanut kysyä, miks'ei hän väkivaltaisesti lopettanut kurjaa elämänsä ja kärsimyksiänsä. Laki sen kielsi. Pakana sitä voi nauraa, vaan ei Israelin lapsi, joka kyllä sen ymmärtää.

Istuessaan siinä syviin ajatuksiin vaipuneena hän äkisti huomasi naisen, joka tuli luolaa kohti. Hän peitti kiireimmiten päänsä ja huusi kaiuttomalla äänellä: "Saastainen, saastainen!" Pitämättä lukua varoituksesta Amrah kohta jo saapui luo ja laskeutui hänen jalkainsa juureen. Palvelija paran kauan hillitty rakkaus esiytyi nyt koko voimassaan. Hän suuteli itkien ja surkutellen emäntänsä vaatteita, vaikka emäntä kuinka olisi koettanut estää. Kun estelyistä ei ollut mitään apua, niin hän odotti, kunnes Amrahin tunteen puuska ehti vähän asettua.

"Mitä sinä nyt teit, Amrah?" torui leski. "Silläkö tavalla sinä osoitat rakkauttasi? Sinä olet nyt hukassa

etkä saa enää palata hänen luoksensa, isäntäsi luo!"

Amrah polvillaan nyyhkyttäen kätki kasvonsa maan tomuun.

"Sinäkin olet nyt lain kirouksen alla, etkä saa enää palata Jerusalemiin. Mitäs nyt tulee meistä, kuka hankkii meille ruokaa? Voi, sinä häijy Amrah, nyt me olemme kaikki hukassa!"

"Olkaa armolliset!" Amrah nyyhkytti.

"Sinun olisi pitänyt olla armollinen itseäsi kohtaan, siten olisit myöskin ollut armollinen meille. Mihin me nyt pakenemme? Voi sinua, uskonon palvelija! Olihan Jumalan viha jo ennestäänkin kyllin raskaana meidän päällämme."

Tirza myöskin tuli nyt näkyviin, herättyään kovasta keskustelusta. Ei kynä taivu piirtämään hänen kuvaansa. Tuota puoli alastonta, suomuksista, ajettunutta ja puoli sokeata olentoa ei olisi kukaan voinut tuntea entiseksi lapsellisen puhtauden ja sulouden kuvaksi.

"Amrahko se on, äiti?"

Palvelija yritti lähestymään häntäkin.

"Seis, Amrah!" sanoi äiti kärkevästi. "Minä kiellän sinua koskemasta häneen. Nouse ylös ja mene tiehesi, ennen kuin kukaan näkee sinua kaivolta. Mutta voi! johan unhotin, että sinun nyt täytyykin jäädä tänne osalliseksi meidän kohtaloomme. Nouse ylös, sanon minä!"

Amrah nousi polvilleen ja sanoi kädet ristissä:

"Oi hyvä emäntä, minä en ole petollinen enkä häijy, minä tuon hyviä sanomia."

"Judahistako?" kysyi leski uteliaasti.

"Minä tiedän ihmeellisen miehen, jolla on voima parantaa teidät. Hän sanoo vain sanan, ja sairaat paranevat, yksinpä kuolleetkin heräävät elämään. Minä tulin viemään teitä hänen luoksensa."

"Amrah parka!" Tirza sääliitteli.

"Ei", vastasi Amrah, huomattuaan noissa sanoissa epäilystä, "minä puhun totta niin totta, kuin Herra elää. Hän kulkee tänä aamuna tästä ohi matkalla kaupunkiin. Katsokaa, nyt on jo päivä, syökää nyt, ja lähtekäämme sitte."

Äiti kuunteli halukkaasti, sillä hän oli luultavasti jo kuullut puhuttavan tästä ihmeellisestä miehestä, jonka maine oli levinnyt maan syrjäisimpiinkin nurkkiin.

"Kuka hän on?" leski kysyi.

"Natsarealainen mies."

"Kuka sinulle kertoi hänestä?"

"Judah."

"Judahko? Onko hän kotona?"

"Hän tuli eilisiltana."

Leski mietti hetkisen ja kysyi sitte: "Judahko sinut lähetti?"

"Ei, hän luulee teitä kuolleiksi."

"Kerran muinoin muuan profeetta paransi spitalisen". sanoi äiti mieltäväisesti Tirzalle, "mutta hän sai voimansa Jumalalta." Sitte hän kääntyi Amrahin puoleen. "Mistä poikani tietää, että sillä miehellä on sellainen ihmeellinen voima?"

"Hän matkusti hänen seurassaan, kuuli spitalisten huutavan häneltä apua ja näki heidän lähtevän hänen luotansa terveinä ja virkeinä. Kerran oli vain yksi, toisella kerralla kymmenen. Hän paransi heidät kaikki."

Leski oli vaiti, hänen kätensä vapisivat. Hän mietiskeli, mitä oli kuullut. Ei hän epäillyt tapausten totuutta, sillä olihan hänen poikansa ne nähnyt, hän vaan koetti käsittää, voisiko ihmisellä olla voimaa tehdä sellaisia ihmeitä. Tirzalle hän sanoi:

"Hänen täytyy olla Messias!"

Hän ei puhunut kylmästi ja punnitsevasti, vaan niin kuin Israelilainen vaimo, joka tunsi kaikki Messias-ennustukset ja oli valmis iloitsemaan vähäisestäkin merkistä, joka ilmaisi lupausten täyttymistä. "Kyllä muistan ajan", hän jatkoi, "kun Jerusalem ja koko Judea oli täynnä kertomuksia hänen syntymisestään. Nyt hänen täytyy jo olla miehen iässä. Sen täytyy olla — se on hän. Niin", hän sanoi Amrahille, "me seuraamme sinua. Anna meille vesiruukku tuolta luolasta sekä jotakin syödä, ja sitte me lähdemme."

Heidän kiihtynyt mielensä joudutti yksinkertaista atrioimista, ja kaikki kolme läksivät luolasta. Tirza oli luottavainen kuten äitinsäkin ja Amrah, mutta yksi asia häntä kuitenkin arvelutti. Kuten Amrah kertoi, mies tuli Betaniasta. Mutta sieltä oli kolme tietä tai polkua Jerusalemiin: Öljymäen ylitse, sen juuritse ja kolmas Pahenuksenkallion ohitse. Ne tosin eivät olleet varsin kaukana toisistaan, mutta kuitenkin niin kaukana, että natsarealainen saattoi päästä tapaamatta ohitse, jos hän kulki toista tietä, kuin he luulivat. Hiukan vain kyselyään äiti huomasi, ett'ei Amrah tuntenut seutua Kidronia ulompana eikä myöskään tiennyt, mitä tietä se aikoi kulkea, jota he menivät tapaamaan. Hän huomasi myöskin sekä Amrahin että Tirzan luottavan häneen, toisen elinkautisesta palvelukseen tottumuksesta, toisen luonnollisesta riippuvaisuudesta. Miettimättä kauan hän sanoi heille:

"Me menemme ensin Betfageen. Jos Herra on meille armollinen, niin saamme siellä kuulla, mihin päin meidän pitää kääntyä."

He laskeutuivat alas vuorelta Tofetia ja kuninkaallisia puutarhoja kohti. Maantielle päästyään he pysähtyivät. "Minua pelottaa astua maantietä myöten", sanoi leski. "Minä ehdotan, että pysymme syrjässä. Tänään on juhlapäivä, paljo ihmisiä kulkee tiellä. Jos menemme Pahenuksenkallion ylitse, niin meidän ei tarvitse kohdata heitä."

Tirza oli tähän asti ainoastaan vaivoin pysynyt pystyssä. Nyt kun hän kuuli, minkä tien äiti valitsi, hänen rohkeutensa raukesi kokonaan. "Vuori on jyrkkä, äiti", hän sanoi, "eikä minulla ole voimia kiivetä sitä."

"Muista toki, että olemme menossa elämään ja terveyteen. Katsos, lapseni, miten ihana päivä on tullut! Tuolla tulee vaimoja menossa kaivolle. Jos jäämme tähän, niin he heittelevät meitä kivillä. Tule, ole kestäväinen!"

Sillä tavalla äiti koetti rohkaista tytärtään, vaikka itsekkin kärsi julmia tuskia. Amrah auttoi häntä. Tähän asti hän ei vielä ollut koskenut spitalisiin, mutta nyt hän ei huolinut koskemisen seurauksista eikä emännän kielloista. Hän otti toisella kädellään Tirzan kiinni vyötäröstä ja sanoi kehottaen: "Nojaa minuun, minä olen vahva, vaikka vanhakin, ja tästä on vain vähä matkaa. Kas niin, kyllä se näin käy."

Vuorta, jolle he nousivat, oli erittäin vaikea kiivetä kivien, rappeutuneiden hautain ja muiden raunioiden ylitse. Kun he viimein seisoivat sen harjalla ja näkivät luoteessa päin temppelein esikartanoineen sekä Sionin suuren valkoisen tornin, tunsi äiti elämän rakkauden jälleen heräävän elämän itsensäkin tähden.

"Katso, Tirza", hän sanoi, "katso Kauniinportin kultalevyjä! Muistatko, että me ennen tavallisesti kävimme siitä portista? Eikö olisi ihanaa jälleen niin tehdä! Ja sitä paitsi meidän kotimmehan on niin lähellä! Minä melkein näen talomme tuolta noin kaikkein pyhimmän katon takaa. Ja Judah on siellä valmiina toivottamaan meille tervetuloa!"

He alkoivat nyt laskeutua alas vuoren toista sivua. Vaikka Amrah koetti kaikin voimin tukea Tirzaa, tyttö kuitenkin huokasi joka askeleella ja päästi silloin tällöin tuskan huudahduksen. Kun saavuttiin alas tielle vuoren juurelle, niin hän uupumuksesta vaipui maahan.

"Mene sinä edelleen Amrahin kanssa, rakas äiti!" hän sanoi heikolla äänellä. "Antakaa minun maata tässä."

"Ei, ei, Tirza, mitäpä olisi apua minun parantumisestani, joll'et sinä paranisi yht'aikaa. Jos Judah kysyy sinua, kuten hän ihan varmaan tekee, mitenkä minä voisin hänelle mitään vastata, jos jättäisin sinut tänne?"

"Sano hänelle, että hän oli minulle rakas."

Äiti kumartui hänen puoleensa neuvottomasti katsellen. Parantumisajatus oli hänessä eroamattomasti kiintynyt yhteen tyttären kanssa. Juuri kun hän päätti luopua koko yrityksestä ja jättää tulevaiset asiat jumalallisen huolenpidon huomaan, hän näki idästä päin miehen kiireimmiten lähestyvän tietä myöten.

"Rohkeutta, Tirza", hän sanoi, "tuolla tulee joku, joka voi antaa tietoa natsarealaisesta."

Amrah auttoi Tirzaa ylös istumaan ja tuki häntä. Mies tuli lähemmäksi.

"Äiti, sydämmesi hyvydessä unhotat, ketä me olemme. Se tulija kiertää meitä, kiros ja kivittää meitä."

"Saammehan nähdä!" Mutta äiti ei voinut vastata, sillä hän tiesi varsin hyvin, mitä kansa tavallisesti teki hänen kaltaisillensa.

Siinä paikassa, johon onnettomat olivat saapuneet, oli tie tuskin parempi potkua. Jos mies astui sitä myöten, täytyi hänen kulkea ihan heidän vieritsensä. Tietä myöten mies kuitenkin tuli. Hänen päästyään kyllin lähelle, että voi kuulla, huusi äiti säädetyllä tavalla: "saastainen, saastainen!" Hänen kummastukseksien mies kuitenkin astui edelleen ihan kohti heitä.

"Mitä te tahdotte?" hän kysyi ja pysähtyi muutaman askelen päähän.

"Näethän, ketä me olemme. Pidä varasi!" vastasi äiti arvokkaasti.

"Vaimo, minä olen sen edelläkävijä, joka yhdellä sanallaan parantaa sellaisia kuin te olette. Minä en pelkää teitä."

"Natsarealaisenko?"

"Messiaan", mies vastasi.

"Onko totta, että hän tänään tulee kaupunkiin?"

"Hän on nyt Betfagessa."

"Mitä tietä hän kulkenee?"

"Tätä."

Äiti pani kätensä ristiin ja katsahti kiitollisesti taivaasen.

"Kenenkä sinä luulet hänen olevan?"

"Hän on Jumalan poika."

IV LUKU.

Parannettuina.

Neljännellä tunnilla alkoi liike Betanian tiellä vilkastua, ja vihdoinkin odottajien silmät huomasivat moneen tuhanteen nousevan väkijoukon esiintyvän Öljymäen harjalle ja laskeutuvan tietä alas. Ja, mikä siinä oli kummallista, jok'ainoalla siinä joukossa oli palmun lehvät kädessään. Heidän katsellessaan tätä kummaa nähtävää toi itätuuli heidän korviinsa äänten hälinää vastakkaiseltakin puolelta. Silloin äiti herätti Tirzan.

"Mitä tämä kaikki tarkoittaa?" Tirza kysyi.

"Hän on tulossa", vastasi äiti. "Väkijoukko kaupungista päin tulee häntä vastaanottamaan, idästä päin kuuluu hänen seuralaistensa äänet. Täällä meidän paikoillamme ne tavannevat toisensa."

Sillä välin idästä tuleva väki hitaasti läheni. Kun ensimmäinen ryhmä tulivat näkyviin, niin spitaliset siinä huomasivat ratsun selässä istuvan miehen, keskellä joukkoa, joka tanssien ja laulaen ilmaisi riemastustaan. Ratsumies oli paljain päin ja valkoisessa puvussa. Hän ei katsellut oikeaan eikä vasempaan. Seuralaistensa meluisasta riemusta hän ei näyttänyt juuri välittävän, eikä heidän suosionsa tuntunut voivan haihduttaa hänen syvää alakuloisuuttaan. Se vaikutus, jonka hän noihin spitalisiin teki, oli kuitenkin niin ihmeellinen, että he oitis tunsivat hänet.

"Hän se on, Tirza", äiti sanoi; "tule lapseni!"

Niin sanoessaan hän hiipi esiin keskelle tietä ja valahti polvillensa maahan. Tytär ja palvelija olivat kohta hänen sivullaan. Ja samassa ne tuhannet, jotka kaupungista päin lähenivät, pysähtyivät ja heilutellen vihreitä lehviään huusivat kuorossa —

"Siunattu olkoon Israelin kuningas, joka tulee Herran nimeen!"

Kaikkien tuhansien laulaessa tervehdystään ei spitalisraukkain ääni voinut mihinkään kuulua. He nousivat ja hoiperrellen ja kuivettuneita käsiään ojennellen lähestyttyään ratsastajan ympärillä olevaa ryhmää — joka uhkasi kivillä torjua heidät takaisin — pysähtyivät jumalallisen miehen eteen. Mies kohotti heitä kohti tynnet, sääliväiset ja sanomattoman kauniit silmänsä, kun äiti molempien puolesta puhui:

"Mestari, mestari! Sinä näet meidän hätämme; sinä voit meidät puhdistaa. Armahda sinä meitä — armahda!"

"Uskotko sinä, että minä siihen kykenen?" mestari kysyi.

"Sinä olet se, josta profeetat puhuvat — sinä olet Messias!" vaimo vastasi.

Mestarin katse alkoi säteillä, hän näytti kasvavan heidän silmissään.

"Vaimo", hän sanoi, "suuri on uskosi; käyköön sinulle niin, kuin sinä tahdot."

Hän viivähti vielä hetkisen, muistamatta ympärillään olevaa tungosta. Sitte hän ratsasti edelleen — kohti julmaa kuolemaa, jonka hän niin hyvin ennakoita tiesi. Vaan ikään kuin ravinnoksi hänen rakkautta isoovalle ja janoavalle sielullensa kiitollinen vaimo hänen jälkeensä huudahti:

"Kunnia jumalalle korkeudessa! Siunattu, kolmasti siunattu Poika, jonka hän on antanut meille!"

Heti sen jälkeen ratsastaja häipyi heidän silmistään molempien saattojoukkojen keskeen. Vaan äiti kiersi kätensä Tirzan ympärille ja saatuaan hänet ohjatuksi erilleen joukosta huudahti: "Tyttäreni, katsohan; meillä on hänen lupauksensa; olemme pelastetut!" Ja he yhdessä polvistuivat, katsoen menevien jälkeen, kunnes he katosivat vuoren huipun taakse.

Siinä he ensiksi tunsivat, miten veri heidän sydämissään ja suonissaan nuoreni ja täytti heidän kuivaneen ruumiinsa sanomattoman suloisella terveyden tunteella. Eikä edes muutoskaan ollut tuskallinen. He tunsivat sielunvoimansa saavan entisen tarmonsä ja mielensä täyttyvän ihastuksesta, jota on mahdoton kuvaella. Heistä tuntui, kuin maistaisivat elämän nestettä, jonka vaikutus ei tapahtunut vähitellen, vaan silmänräpäyksessä.

Tämän muutoksen sairaudesta terveyteen näki vielä toinenkin paitsi Amrah. Kuten tiedämme, Ben-Hur seurasi lakkaamatta natsarealaista hänen vaelluksillaan. Ben-Hur kuuli näiden onnettomain avun huudon, näki heidän tautinsa ja sen tekemät hävitykset, kuuli natsarealaisen vastauksen ja yhä vielä yhtä ihmetellen katseli tätä ihmettä, vaikka oli jo monesti nähnyt samanlaisia parantumistapauksia ennenkin. Hän oli eronnut muusta seurasta ja istahtanut lähelle naisia ja tervehti siitä monia ohi kulkijoista. Naiset näyttivät hänestä ihan vierailta, niin että hänen ihmettelensä tarkoitti ainoastaan heidän parantumisensa eittämätöntä ihmettä. Lähestyessään kalliota hän ihan sattumalta näki pienen naisolennon, joka seiso i kiven vieressä, käsillään kätkien kasvojansa.

"Niin totta, kuin Herra elää", hän sanoi, "olethan sinä Amrah!" Hän riensi vanhuksen luo äidin ja sisaren ohitse, joita ei tuntenut, ja pysähtyi palvelijan eteen.

"Amrah, Amrah, mitä sinulla on täällä tekemistä!"

Amrah itkien sekä ilosta että pelosta vaipui polvilleen hänen eteensä.

"Herra, herra! Sinun ja minun Jumalani on kuitenkin armollinen Jumala!"

Selittämätön aavistus sanoi Ben-Hurille, että Amrahin siellä olo koski jollakin tavalla noita toisia naisia. Hän kääntyi heihin päin, hänen sydämensä tuntui seisovan hiljaa, ja hän itse tuntui olevan kuin kiinni naulattuna maahan, eikä hän saanut sanaakaan suustansa. Nainen, jonka hän oli nähnyt puhuttelevan natsarealaista, seiso i lähellä häntä, kädet ristissä ja katse taivasta kohti. Ja harhanäköäkö se oli? Hän ei ollut koskaan nähnyt ketään niin äitinsä näköistä; juuri sellainen hän oli ollut sinä päivänä, kun roomalaiset veivät hänet pois. Ja kuka seiso i hänen vieressään, ell'ei Tirza, joka silloin onnettomuuden aamuna oli seisonut veljensä sivulla katselemassa suoja-aidan ylitse. Hän oli luullut heitä kuolleiksi, ja aika oli totuttanut hänet siihen ajatukseen. Hän ei ollut lakannut heitä suremasta, mutta he olivat joutuneet pois hänen aikeistaan ja tulevaisuus-unelmistaan. Tuskin silmiänsä uskoen hän laski kätensä Amrahin pääläelle ja kysyi vapisevalla äänellä:

"Amrah, Amrah, onko se äitini! ja Tirza! Sano, näenkö oikein."

"Huhu heille, herra, puhu heille!" Amrah vastasi.

Ben-Hur ei enempää vitkastellut, vaan juoksi ojennetuin käsin syleilemään heitä: "Äiti! äiti! Tirza!

tässä minä olen!"

He kuulivat hänen huutonsa ja juoksivat vastaan. Ja heti he kolme, jotka olivat niin kauan olleet erotettuina, itkivät ilon kyyneliä toistensa sylissä.

Ensimmäisen ihastuksen vähän asetuttua sanoi äiti:

"Onnessamme, lapseni, älkäämme olko kiittämättömät, vaan alkakaamme uutta elämää kiitollisuudella sitä kohtaan, joka lahjoitti sen meille."

He laskeutuivat polvilleen, myöskin Amrah, ja ylen onnellisen lesken rukous kaikui kuin riemuvirsi. Tirza lausui sen sana sanalta jälestä ja samoin myöskin Judah, vaikka ei yhtä levollisella mielellä eikä yhtä rajattomalla uskolla, sillä ylös noustua hän sanoi:

"Natsaretissa, äiti, josta hän on kotoisin, sanotaan häntä kirvesmiehen pojaksi. Kuka hän on?"

Äiti vastasi hellästi katsoen poikaansa: "Messias!"

"Mistä hänen voimansa tulee?"

"Sen voimme päättää siitä, millä tavalla hän sitä käyttää. Onko hän koskaan tehnyt muuta kuin hyvää?"

"Ei."

"Siinä on todistusta kylliksi, että hänen voimansa on Jumalasta."

Ei ole niin helppo yht'äkkiä hylätä toiveita, joita on mielessä elänyt vuosikausia. Vaikka Ben-Hur sanoi itseksensä, ett'ei maailman turhuus tietysti ollut minkään arvoinen Messiaasta, niin kuitenkin hänen loukkautunut kunnianhimosensa oli hyvin itsepäinen eikä tahtonut ollenkaan taipua. Kuten ihmiset vielä tänäkin päivänä, hänkin arvosteli Kristusta saman mitan mukaan kuin itseänsä, mutta eikö olisi äärettömän paljon parempi tuomita itseämme Kristuksen mukaan?

Äidin ajatukset luonnollisesti kääntyivät ensinnä kaikista elämän huoliin.

"Mitä nyt teemme, poikani?" hän kysyi. "Mihin päin lähdemme?"

Ben-Hur huomasi nyt, kun hänelle tällä tavalla muistutettiin huolenpito-velvollisuuttansa omaisiaan kohtaan, miten kokonaan kaikki taudin merkit olivat heistä haihtuneet. Kuten Naamanilla noustessaan vedestä, oli heidänkin lihansa nyt jälleen yhtä terve ja raitis kuin pikku lapsella. Ben-Hur riisui manttelinsa ja kääri Tirzan siihen.

"Ota tämä", hän sanoi hymyillen. "Jos vieraan silmät ovat tähän asti aristelleet sinua, niin ei niiden ainakaan pidä nyt enää loukkaaman sinua."

Manttelin riisuttua jäi miekka näkyviin Ben-Hurin sivulla.

"Onko nyt sota?" kysyi äiti huolissaan.

"Ei."

"Miksi olet sitte aseissa?"

"Saattaa tulla tarpeen puolustaa natsarealaista."

"Onko hänellä vihollisia? Ketä sitte?"

"Paha kyllä, ei ainoastaan roomalaisia, äiti!"

"Eikö hän ole israelilainen ja rauhan mies?"

"On enemmän kuin kukaan muu, mutta rabinien ja kirjanoppineiden mielestä hän on vikapää suureen rikokseen."

"Rikokseenko?"

"Ympärileikkaamattomat ovat hänen silmissään saman arvoiset kuin juutalaiset, jotka uskollisimmasti noudattavat lakia. Hän saarnaa uutta oppia."

Äiti oli vaiti, ja he lähestyivät varjoista puuta, joka kasvoi kallion vieressä. Ben-Hur hilliten halunsa kuulla heidän historiaansa ja viedä heidät kotiin osoitti heille, miten välttämätöntä oli seurata tällaisiin tapauksiin soveltuvaa lakia. Jälleen yhteen päässyt perhe läksi Pahennuksenkallion ylitse kaupunkia

kohti, sillä Ben-Hur tahtoi viedä heidät niin lähelle kuin mahdollista, kosk'eivät he vielä uskaltaneet mennä perille asti. Naisten paluu maantieltä tapahtui ihan toisella tavalla kuin meno sinne. He astuivat nopein ja kevein askelin ja kohta saapuivat uudelle hautaluolalle, joka oli lähellä Kidronin ojaa ja Absalonin hautaa. He asettuivat siihen, koska se oli tyhjä, ja Ben-Hur kiiruusti riensi toimittamaan kaupungista, mitä he nykyisessä tilassaan tarvitsivat.

V LUKU.

Jerusalemiin.

Palattuaan kaupungista Ben-Hur pystytti ylemmäksi Kidronin varrelle, vähän matkan päähän itään päin Kuninkaan haudoista kaksi telttaa ja sisusti ne mukavimmasti sekä vei sitte sinne äitinsä ja sisarensa asumaan, kunnes papit ehtisivät tarkastaa heitä ja antaa todistuksen heidän täydellisestä paranemisestaan.

Näitä velvollisuuksia täyttäessään oli Ben-Hur lain käsityksen mukaan tullut saastaiseksi ja siis kerrassaan sulkenut itsensä kaikista juhlallisuuksista, joita nyt juuri oli tulossa. Hän ei saanut mennä edes vähimmin pyhään esikartanoonkaan. Niinpä hän yhtä paljon vapaasta tahdosta kuin pakostakin pysyi teltassa rakkaitten omaistensa luona. Hänellä oli paljo kerrottavaa heille ja heillä myöskin hänelle. Sellaisiin kertomuksiin, joissa käsitellään vuosikautisia vaikeimpia ruumiin ja sielun kärsimyksiä, kuluu tavallisesti paljo aikaa, sillä niitä tapauksia ei kerrota järjestyksessä. Äiti ja sisar juttelivat, mitä heidän oli täytynyt kärsiä. Poika kuunteli hyvin tarkkaavasti ja näöltään levollisena, mutta sisällä riehui voimakkaita tunteita. Hänen vihansa Roomaa ja roomalaisia kohtaan kasvoi tosiaan niin suureksi, että sitä on mahdoton aavistaakaan, ja hänen kostonhimonsa tuli polttavaksi janoksi, jota mietiskely vielä enemmän kiihdytti. Katkerain tunteiden kuohussa uiskenteli koko joukko aikeita. Hän ajatteli alkaa Galileassa kapinaa taikka legionineen hyökätä maanteille roomalaisten matkustajain päälle. Yksin merikin, jota hän muuten kammosi surullisten muistojen tähden, oli hänen mielikuvituksensa edessä kuin kartta, täynnä valtateitä ja tiet täynnä keisarillista saalista ja roomalaisia kauppiaita, jotka kaikki hän saattoi ryöstää. Mutta onneksi hänen parempi arvostelukykynsä oli levollisempina hetkinä kyllin valpas, eikä se sammunut kokonaan kiihkon hetkinäkään. Hän joutui aina samaan johtopäätökseen, että ainoastaan yksimielisen ja koko Israelin alkama sota saattoi menestyä, ja silloin hänen toivonsa kääntyi takaisin lähtöpaikkaansa: natsarealaiseen ja hänen kutsumukseensa.

Sellaisina hetkinä hänen kaukaisia tavoitteleva henkensä huvikseen pani natsarealaisen suuhun sellaisia sanoja kuin nämä:

"Kuule, Israel! Minä olen Herran luvattu, syntynyt olemaan juutalaisten kuningas, nouse ja saata koko maailma valtikkasi alle!"

Jos natsarealainen vain lausuisi nuo sanat, mikä hälinä siitä seuraisi? Eikö tuhannet suut heti torvien tavoin kaiuttaisi niitä lukemattomille sotajoukoille! Mutta olikohan natsarealainen sen tekevä?

Työn alkamisen innoissaan Ben-Hur unhotti natsarealaisen kaksinaisen luonnon ja siitä johtuvan mahdollisuuden, että ihmisluonto oli jumalalliselle alammainen. Siinä ihmeessä, jonka hän itse oli nähnyt ja joka oli tapahtunut hänen omalle äidilleen ja sisarelleen, hän huomasi voiman, joka kyllä riitti pystyttämään valtaistuimen Rooman keisarikunnan raunioille, muodostelemaan maailmaa ja kokoomaan ihmiskunnan yhdeksi suureksi ja onnelliseksi perheeksi. Kun se työ olisi tehty, saattaisiko kukaan enää olla tunnustamatta, että se oli Jumalan pojan arvoinen teko, saattaisiko kukaan enää väittää, ett'ei hän ollut vapahtanut maailmaa. Ja jospa ei ajateltukaan valtiollisia seurauksia, mikä sanomaton personallinen kunnia olikaan tuleva hänelle paljaana ihmisenäkin? Tavallisen kuolevaisen luonteen mukaista ei suinkaan ollut luopua sellaisesta elämän urasta.

Sill'aikaa, kuin edellä kerrotut asiat tapahtuivat, oli Kidronin puron, Bezetan sekä Damaskon portille vievän tien varsille tehty kaikenlaisia majoja ja teltoja pääsiäisjuhlaan tulvivan ihmisjoukon asunnoiksi. Ben-Hur teki tuttavuutta vierasten kanssa, puhutteli heitä ja ihmelteli väen paljoutta. Kun hän huomasi nyt olevan ihmisiä koossa kaikista tunnetun maan seuduista, Välimeren rantakaupungeista, Intiasta ja Europan pohjoisista maakunnista, kun hän ajatteli, että he, vaikka puhuivat erilaisimpia kieliä, kuitenkin olivat kaikki saapuneet ainoastaan viettämään suurta juhlaa, silloin hänelle tuli uusi ajatus mieleen. Oliko hän ehkä käsittänyt väärin natsarealaista? Ehkäpä hän kärsivällisen odotuksen tekosyyllä kätki salaisia valmistuksiansa ja juuri siten osoitti kykynsä päästä kunniarikkaan tarkoituksensa perille. Tilaisuus oli nyt paljoa sopivampi kuin silloin, kun galilealaiset tahtoivat väkisin

valita häntä kuninkaaksi Genezaret-järven rannalla. Silloin oli hänen ystäviensä ollut muutamia tuhansia; nyt miljooneja, kenties kuinka monta, odotteli hänen julistustansa.

Tällä välin tuli tuon tuostakin lyhyen-vantteroita, tummaihoisia ja mustapartaisia miehiä teltoille kysymään Ben-Huria. Hän puheli aina syrjässä heidän kanssansa. Äitinsä kysymyksiin, ketä he olivat, hän vastasi:

"Ystäviä Galileasta."

He toivat hänelle tietoja natsarealaisesta ja hänen vihollistensa, sekä roomalaisten että rabinien, aikeista. Hän tiesi varsin hyvin, että natsarealaisen henki oli vaarassa, mutta hän ei ollut kuitenkaan luullut hänen vihamiehiensä niin rohkeiksi, että panisivat toimeen aikeensa suurena juhlanä. Natsarealaisen suuri maine ja taattu kansansuosio näyttivät kyllin varmasti suojaavan häntä. Sekä kaupunkiin että ulkopuolelle juhlaa varten kokoutuneen väen paljous myöskin tuotti turvallisuutta. Mutta puhuaksemme selvää totta, Ben-Hurin turvallisuuden tunne perustui paraastaan natsarealaisen ihmevoimaan. Johtaen ajatuksensa aivan inhimillisestä katsantokannasta hän arveli ihan iteseselväksi, että, kellä oli sellainen elämän ja kuoleman valta toisten hyväksi, hän kyllä oli osaava käyttää sitä valtaansa myöskin omaksi turvallisuudekseen.

Muistettakoon, että kaikki tämä tapahtui maaliskuun 21 ja 25 päivän välillä meidän ajanlaskumme mukaan.

Viime mainitun päivän iltana Ben-Hur ei enää jaksanut vastustaa haluansa lähteä kaupunkiin, vaan ratsasti pois, luvaten pian palata. Hevonen oli levännyt ja juoksi rivakasti. Talot, joiden ohi hän ratsasti, olivat tyhjät, tulet sammutetut ja tiet autiot. Oli pääsiäisjuhlan aatto, ja kaikki olivat pääsiäislampaan teurastuspuuhassa, jonka vertä monet papit kokosivat ja veivät alttareille.

Ben-Hur ratsasti suuresta pohjoisportista Jerusalemiin, joka silloin vielä oli ihana ja komea sekä loisti Herran kunniaksi tehdystä juhla- ja koristuksista.

VI LUKU.

Ilman naamiota.

Ben-Hur pysähtyi sen majatalon eteen, johon tietäjät neljäntäkymmentä vuotta sitte olivat tulleet yöksi ennen lähtöänsä Betlehemiin. Siihen hän jätti hevosensa ja pian saapui jalkaisin kotinsa portille. Päästyään sisään hän ensin kysyi Mallukia ja, kun hän oli poissa, ystäviensä Baltasaria ja Simonidesta. He olivat kantotuolissa lähteneet kaupungille katselemaan juhlaelämää. Baltasarin sanottiin olevan hyvin surumielisenä. Palvelijan vastaillessa Ben-Hurin kysymyksiin aukeni oviverho ja egyptiläisneito harsomaisessa puvussa käydy liihotteli sisään. Palvelija silloin poistui.

Ben-Hur oli viimeisinä tapausrikkaina päivinä tuskin kertaakaan ehtinyt ajatella kaunista egyptiläistyttöä. Nyt tämän lumoava vaikutus taas pääsi valtaan. Mutta, miten ihmeellisesti Iras oli muuttunut. Ennen hän oli käyttänyt kaikkia mahdollisia keinoja kietoakseen Ben-Huria; nyt hän ei olisi voinut vierastakaan ottaa vastaan kylmemmästi. Liikahtamatta kuin kuvapatsas seisoi tyttö hänen edessään, ylpeä pää pystyssä ja huulet kovasti yhteen puserrettuina.

Hän myöskin ensinnä katkasi äänettömyyden.

"Sinä juuri tulet sopivaan aikaan, Hurin poika", hän sanoi tahallaan kylmästi, "sillä minä tahdoin lausua sinulle kiitokseni vierasvaraisuudesta. Ylihuomisesta alkaen minä en sitä enää tarvitse."

Ben-Hur vähän kumarsi, kääntämättä silmiään pois hänestä.

"Minä olen kuullut", Iras edelleen puhui, "että kuutiopelareilla on tapana tehdä selvitys pelin lopussa ja seppelöidä se onnellinen, joka on voittanut. Me olemme myöskin pelanneet peliä, joka on kestänyt päiviä ja öitä; miksikä emme mekin nyt, kun peli on lopussa, selvittäisi, kenelle kunniaseppelö on tuleva."

Ben-Hur vastasi varovasti:

"Miehen ei pidä sulkeman tietä naiselta, kun hän on päättänyt astua eteen päin."

"Sanos minulle", puhui Iras halveksivasti, "sanoppa sinä, Jerusalemin ruhtinas, kuka se on tuo natsarealainen kirvesmiehen poika, joka samalla on jumalan poika ja jolta odotellaan sellaisia urhotöitä."

Kärsimättömästi viitaten Ben-Hur vastasi:

"Minä en ole mikään hänen vartiansa."

Iras nyökkäytti ylpeätä päätään ja kysyi:

"Onko hän kukistanut Rooman raunioiksi?"

Ben-Hurin kärsimättömyys kiihtyi.

"Mihin hän on pystyttänyt valtaistuimensa? Missä hänen palatsinsa on? Hän on herättänyt kuolleita, tottapa hänen sitte on helppo perustaa uusi hallitussuku. Hänenhän tarvitsee vain sanoa: minä tahdon! ja siinä se on."

Ihan eittämättä Iras tarkoitti totta. Hänen kysymyksissään ja koko hänen olennessaan oli jotakin vihamielistä. Ben-Hurilla oli epäselvä sisällinen tunne, että hänen nyt täytyi olla varoillaan, ja hän sen tähden vastasi rauhoittavasti:

"Arvosteluun tarvitaan aikaa. Odottakaamme viikkokausi, ennen kuin tuomitsemme!"

Iras jatkoi pitämättä lukua huomautuksesta:

"Kuinka minä näen sinut tuossa puvussa? Miksi et ole Intian maaherra taikka sen tai tämän maanosan varakuningas? Minä kerran sain nähdä persialaisen ylimyksen, päässä silkkiturbaani ja yllä kullasta hohtava mantteli. Hänen sapelinsa tuppi ja varsi välkkyivät timanteista. Minä pahoin pelkään, ett'et sinä vielä ole astunut hallitsemaan valtakuntaasi, sitä nimittäin, johon minä tulisin sinun kanssasi."

"Viisaan vieras-ystäväni tytär, oletpa sinä armollisempi, kuin itse tiedätkään. Sinä nyt näytät, että kauniissa ruumiissa voi olla sydän, joka on täynnä katkeruutta."

Ben-Hurin ääni osoitti kylmää kohteliaisuutta. Iras, leikitellen joutsenkaulassaan riippuvilla kultavirtjoilla, vastasi:

"Juutalaiseksi sinä, Hurin poika, et ole niinkään tyhmä. — Minä olin katsomassa sinun unisankarisi marssia Jerusalemiin. Sinä sanoit hänen temppelin rappusilta julistavan itsensä juutalaisten kuninkaaksi. Minä näin hänen seurueensa tulevan alas vuorelta, kuulin laulun, näin palmuilla huiskimisen. Hosianna-huudot saivat minut odottamaan jotakin suurenmoista. Minä tähystelin jotain kuninkaallista, edes yhtä purppurapukuista sankaria, valtiomiehille sopivia vaunuja, edes yhtä loistava-aseista sotilasta tai aseellista suojelusväkeä, ja mitä minä näin? En niin mitään! Ja kuitenkin minä olin kuvitellut Jerusalemin ruhtinasta sen suojelusväen päälliköksi."

Hän purskahti ivalliseen nauruun, ja katse välähteli halveksivasti. "Riemukulkua pitävän Sesostriin sijasta", hän jatkoi yhä kiukkuisemmin, "tai asekoristeisen Caesarin sijasta mitä saikaan nähdä! — ha ha, miehen, jolla oli naisen kasvot ja pitkä tukka ja joka ratsasti aasintamman varsalla. Muhkea kuningas, vaipuneen maailman kelpo vapahtaja. Jumalan poika! Ha ha ha!"

Vaikka Ben-Hur hyvästi jaksoi hillitä mieltänsä, hän ei kuitenkaan voinut salata neuvottomuuttaan, jossa oli vähä häpeätäkkin seassa.

"Vaan minä, oi Hurin perillinen, en kuitenkaan paennut paikastani enkä nauranut, vaan sanoin itsekseni: maltahan, temppelissä hän näyttää sen loiston, mikä soveltuu sankarille, joka on valloittamaisillaan maailman. Esikartanot, raput, käytävät, joka tuuman ala, jossa vain voitiin pysytellä, oli täynnä ihmisiä; tuhannen tuhannet odottivat hengähtämättä hänen purkautumistansa ulos kotelosta kuin perhonen. Minä olin jo kuulevinani roomalaisen valtaistuimen kukistumisjyräkän, silloin — ha ha ha! hän käärsi manttelin ympärilleen ja hiipi pois, sanaakaan sanomatta, kuin näyttelijä, jolle vihelletään. Ajattelehan, roomalainen maailman valta yhä on pystyssä!"

Kaikki Baltasarin järjelliset perusteet, kaikki natsarealaisen ihmeet, jotka Ben-Hur oli itse nähnyt, olivat liian keveät tuota pilkallista kuvausta vastaan. Häneltä ikään kuin putosi suemukset silmistä. Natsarealaisen tulolla ei ollut mitään valtiollista tarkoitusta. Paljas ihminen ei olisi voinut vastustaa sellaisen kunnioituksen viehätystä.

"Baltasarin tytär", Ben-Hur sanoi, arvokkaisuutta sekä äänessä että ryhdissä, "jos on puhe pelistä, jota mainitsit, no hyvä, seppele on sinun! Mutta sopikaamme nyt. Että sinulla on ollut varma tarkoitus mielessä, siitä olen täysin vakuutettu ja sanonkin sen kiertelemättä. Minä vastaan kysymyksiisi, mutta

muista varoa sanojasi."

Iras katsoi häneen hetkisen, ikään kuin mietiskellen, mitä olisi tehtävä, ehkäpä myöskin koettaakseen hänen tahdonvoimaansa, ja sanoi kylmäkiskoisesti:

"Sinä saat mennä tiehesi, jää hyvästi!"

"Rauha olkoon sinulle", Ben-Hur vastasi.

Hänen ehdittyään ovelle asti Iras kutsui häntä takaisin.

"Kuulehan, vielä yksi sana!"

Ben-Hur pysähtyi ja katsoi kysyvästi.

"Muista, että minä olen nähnyt aikeesi."

"Mitä sinä sitte tiedät, kaunis egyptiläinen?"

Iras katsoi häntä terävästi silmiin ja sanoi:

"Sinä olet enemmän roomalainen kuin sinun kansalaisesi yleensä, Hurin jälkeläinen."

"Olenko minä sitte niin toisenlainen kuin muut kansalaiseni?"

"Kaikki sankarit ovat roomalaisia!"

"Siinäkö kaikki, mitä sinä tiedät minusta?"

"No niin, se huomautus riittänee varoittamaan sinua."

Hän lausui tämän tyynellä ja hiljaisella äänellä, ja ainoastaan sievän pikku jalan polenta lattiamattoon neuvoi Ben-Huria olemaan varovainen.

"Minä tunnen erään juutalaisen", sanoi Iras hitaasti ja omituisella äänenpainolla, "ja hän on karannut kaleriorja. Hänen viimeinen urhotyönsä oli surmata eräs roomalainen aivan prokuraattorin asunnon kynnyksellä."

Ben-Hur vavahti ehdottomasti.

"Sama juutalainen on asekuuntoon laittanut kolme legionaa, ottaakseen tänä yönä kiinni roomalaisen maaherran, ja kaikki tavoin valmistautunut taisteluun Roomaa vastaan. Sheikki Ilderim on hänen liittolaisensa."

Hän astui pari askelta eteen päin ja jatkoi hillityllä äänellä:

"Sinä tunnet Rooman. Oletahan, että minä sen kuullen puhuisin uudestaan, mitä tässä olen sanonut. Ahah, luulenpa, että jo kalpenet!"

Ben-Hur peräytyi ikään kuin käärmeen pistoa. Iras jatkoi:

"Sinä kyllä tunnet mahtavan Sejanuksen. Oletapa hänen saavan tietää, että eräs juutalainen on rikkain mies itämailla, jopa koko Rooman valtakunnassa. Tiberin kalat kohta saisivat herkkuisan atrian, vai mitä? Ja miten ihania kilpataisteluja sitte pantaisiin toimeen sirkuksessa! Kansan huvittaminen on sukkela taito, ja rahan hankkiminen siihen vielä sukkelampi, ja siinä taidossa Sejanuksella ei ole vertaista."

Ben-Hur koetti säilyttää malttiansa ja vastasi:

"Olkoon sinulla mielihyvänä tietää, että minä tunnustan sinun viekkautesi ja myönnän olevani sinun käsissäsi. Minä tiedän, ett'ei minulla ole sinun puoleltasi mitään sääliä odotettavana. Minä saattaisin surmata sinut, mutta sinähän olet nainen. Aavikko avaa minulle sylinsä, ja vaikka roomalaiset ovatkin hyviä ihmisajajia, niin saanevatpa he etsiä kauan, ennen kuin löytävät minut, sillä siellä hietamerellä asuu uskollista ja urhollista väkeä. Vaikka myönnän, että sinä olet saanut minut petetyksi, niin oletpa kuitenkin velvollinen vastaamaan, mistä olet saanut tietää tämän kaiken. Vankeudessa tai pakolaisena, jopa itse kuolemassakin on minulle lohdutuksena, että voin kavaltaajalle jättää kiroukseni. Tiedänhän syntyneeni kurjuuteen. Kuka on sinulle kaikki nuo asiat sanonut?"

Oliko se teeskentelemistä vaiko totta, että egyptiläistyön muoto muuttui vähän surumieliseksi?

"Hurin poika", hän vastasi, "minun kotimaassani on taiteilijoita, jotka meren rannoilta kokoovat

monivärisiä raakunkuoria, rikkovat ne pikkupaloiksi ja liittelevät yhteen kauneimmiksi kuviksi. Etkö ymmärrä tarkoitustani? Minä olen sieltä täältä siepannut viittauksia, jotka olen sovitellut yhteen ja niistä saanut jommoisenkin kauniin kuvan. Muutamia katkelmia olen saanut omasta suustasi, sillä aavikoilla ovat teltan seinät ohuet. Jos sain kuulla jotakin, joka vähänkään koski juutalaisten kuninkaasen, niin tietysti en sulkenut korviani."

Ben-Hur tahtoi poistua, mutta Iras pidätti häntä. "Maltahan vielä!" hän sanoi. Ben-Hur totteli, tietäen, että hän nyt oli ilmoittava pääasiansa.

"Minä surkuttelen sinua", Iras alkoi. "Sinä olet nuori, rikas ja urhollinen. Sinä olet kokenut elämän katkeruutta. Tee, mitä minä nyt neuvon, niin olet pelastettu, minä vannon sen."

Into, jolla hän puhui, oli vilkastuttanut hänen kasvonsa. Ben-Hur ei ollut koskaan nähnyt häntä niin lumoavana.

"Sinulla oli kerran ystävä", Iras jatkoi, "muinoin lapsuudessasi. Te jouduitte riitaan, ja hän tuli sinun viholliseksesi. Hän teki sinulle väärin, ja monen vuoden kuluttua sinä tapasit hänet Antiokian sirkuksessa."

"Messala."

"Niin, juuri Messala. Sinä olet hänen velkamiehensä, unhota entiset asiat, tule jälleen hänen ystäväkseen, anna hänelle takaisin omaisuutensa, jonka hän menetti suuriin vetoihin, pelasta hänet! Kuusi talenttia ei merkitse sinulle mitään, ei senkään vertaa kuin yksi lehtevästä puusta putoava lehti, mutta hänelle, kun hän makaa ruumis riutuneena, ne merkitsevät paljon. Oi Ben-Hur, jalo ruhtinas, hänen säätyisellensä roomalaiselle on köyhyys julmempi kuin kuolema. Pelasta hänet!"

Hän puhui sukkelaan ja teki niin tahallansa ja kavalasti, ett'ei Ben-Hur ehtisi mitään ajatella, mutta hän pettyi. Ben-Hurista tuntui, kuin Messala katselisi hänen olkapäänsä ylitse vanhaan tapaansa pilkallisesti ja ylpeästi.

"Messala ei saa mitään!" hän sanoi lujasti. "Päätökseni on peruuttamaton. Minä teen tässä kuin roomalainen roomalaista kohtaan. Salli minun kuitenkin kysyä, onko hän lähettänyt sinut tänne."

"Hän on luonteeltaan jalo ja luottaa sinun jalomielisyyteesi."

"Koska sinä tunnet hänet niin hyvin, kaunis viekoittelija, niin vastaapa, tekisiköhän hän itse päinvastaisessa tapauksessa mitä nyt toivoo minulta." Ja hänen silmänsä leimahtivat uhkaavasti.

"Oo!" yritti Iras, "hän on..."

"Hän on roomalainen; tahdotko sanoa, että minun, koska olen juutalainen, pitää mitata toisella mitalla? Senkö tähden, että minä olen juutalainen, minun pitäisi hänelle, roomalaiselle, jättää voittoni! Jos sinulla on mitään muuta sanottavaa minulle, niin sano, sillä, Israelin Jumalan kautta! jos vereni kiehahtaa vielä hiukan, niin saattaisin unhottaa, että sinä olet nainen ja että olet kaunis enkä huomaisi sinussa muuta kuin sen roomalaisen lähettämän vakoilijan. Vastaa pian!"

Iras peräytyi askelen. Hänen katseestaan ja äänestään näkyi koko hänen ilkeä luontonsa.

"Sinä ravan syöjä ja ravan nielijä, tahdotko verrata itseäsi Messalaan? Sellaiset kuin sinä olette syntyneet palvelemaan häntä. Hän olisi tyytynyt kuuteen talenttiin. Mutta minä sanon, että sinun pitää lisätä niihin kaksikymmentä. Kuuletko, mitä minä sanon? Sinun pitää maksaa, että minä niin kauan jaksoin olla sinun kanssasi, että kärsin sinua, jopa sinua suosinkin, vaikka siten tein hänelle palvelusta. Tämä kaupustelija, joka hoitaa sinun rikkauttasi, joll'ei hän huomiseen asti kirjoita minun hyväkseni kahtakymmentä kuutta talenttia sinun omakätistä sitoumustasi vastaan, niin saa Sejanus ryhtyä selvittämään asioita sinun kanssasi. Ole viisas! Jää hyvästi!"

Hän aikoi poistua, mutta Ben-Hur astui hänen eteensä.

"Jos tapaat Messalan tänään tai huomenna, täällä tai Roomassa", hän sanoi, "niin kerro hänelle, että kaikki, mitä hän on anastanut minulta, hänen täytyy korvata, — nekin kuusi talenttia. Sano hänelle, että minä jäin eloon kalereilta, jonne hän tuomitutti minut; sano hänelle, että sitä kurjaa tilaa, jossa hän nyt on, minä katson Israelin Jumalan lähettämäksi rangaistukseksi hänen rikoksistaan turvattomia kohtaan, jotka hänen tähtensä ovat kärsineet enemmän kuin kuoleman. Sano hänelle, että minun äitini ja sisareni, jotka hän elävinä hautautti Antonia-linnan komeroon kuolemaan spitalikuolemaa, ovat hyvissä voimissa ja terveinä, kiitos olkoon siitä natsarealaisen, jota sinä niin syvästi halveksit. Sano hänelle, että he ovat minulle jälleen lahjoitetut tekemään minun onneni täydelliseksi ja että, kun minä täältä lähden, minulle heidän rakkautensa täysin korvaa tuon saastaisen kiihkon, jonka sinä olet nyt siirtänyt hänelle. Sano hänelle, sinä ilmi elävä kavaluus — ja olkoon se teille molemmille lohdutukseksi! että jos

Sejanus tulee ryöstämään minua, niin hän ei mitään löydä, sillä duumvirin perinnön minä olen muuttanut rahaksi ja toimittanut piiloon hänen kynsiltänsä. Tämä talo, maatilat, tavarat, laivat, karavaanit, joilla Simonides harjoittaa liikettänsä, kooten ruhtinaallisia tuloja, kaikki on suojeltu keisarillisilla kirjeillä, sillä toisen viisaus ehti ennen hänen kavaluuttansa. Varma etu soveliaan lahjan muodossa on Sejanuksesta paljoa parempi kuin epäilyttävä anastus, jossa hänen täytyy turvautua kavallukseen ja veren vuodatukseen. Sano hänelle, että vaikka kaikki omaisuus ja kaikki rahat olisivatkin minun omassa hallussani, niin olisihan minulla vielä yksi viimeinen keino: tehdä lahjakirja keisarin hyväksi ja sillä tavalla hajoittaa hänen ahneet aikeensa. Sen verran minä toki olen oppinut Roomassa. Sano hänelle viimein, ett'en minä lähetä hänelle kiroustani sanoina, vaan että minä leppymättömän vihani soveliaammaksi ilmaukseksi lähetän hänen tykönsä erään henkilön, joka on ilmi elävä kirous. Kun hän sitte katselee sinua, niin hänen roomalainen terävyytensä kyllä heti huomaa, ketä minä tarkoitan. Poistu nyt täältä, sillä minäkin aion lähteä!"

Hän saattoi Irasta ovelle, ja nosti kylmän kohteliaasti esirippua syrjään hänen ulos mennessään.

"Rauha olkoon sinulle!" hän sanoi tytön poistuessa.

VII LUKU.

Masentuneena.

Ben-Hur ei poistunut vierashuoneesta yhtä huolettoman vilkkaasti, kuin oli siihen tullut. Askelet olivat hitaat ja pää miettivästi alas painuneena. Hän oli tehnyt uuden havainnon, että ihmisellä, jolta on selkäranka poikki, voi kuitenkin olla terve järki, ja hän ajatteli sitä.

Tuo salaperäinen Idernees-palatsin tapaus oli nyt yht'äkkiä aivan selvillä.

"Herra olkoon kiitetty", hän itsekseen sanoi, "ett'ei se kaunis petollinen sireeni saanut minua pahemmin pauloihinsa. Nyt minä käsitan, ett'en minä häntä rakastanut."

Kun hän vähän ehti tointua kiihtyneestä mielialastaan, niin askeletkin muuttuivat keveämmiksi. Päästyään siihen paikkaan, josta portaat vievät pengermältä alas pihaan ja toiset ylös katolle, hän kääntyi ylös päin ja pysähtyi ylimmälle portaalle.

"Voiko olla mahdollista", hän ajatteli, "että Baltasar olisi osallinen tuon tytön kavalluksessa? Ei, ei! Teeskenteleminen on harvoin tapana niin kunnian-arvoisella ijällä. Baltasar on kunnan mies."

Siihen johtopäätökseensä tyytyväisenä hän astui edelleen katolle. Kuu kumotti täydessä loistossaan taivaalla, mutta sen hopeahohtoa hiukan himmensi punertava kajastus, jota levisi kaduilla ja toreilla palavista nuotiotulista. Etäältä kuului Israelin lasten sointuva veisuu. Ben-Hur kuunteli. Tuntui kuin laulussa olisi ollut tällaiset sanat: "Näin, sinä Judan poika, me julistamme uskollisuuttamme Herraa Jumalaamme kohtaan ja rakkauttamme synnyinmaahan, jonka hän on meille lahjoittanut. Oi jospa Gideon, David tai joku Makkabi astuisi esiin! Me olemme valmiit."

Hänen sielunsa silmään näkyi natsarealaisen naisellinen kuva ja pysyi näkyvissä hänen astuessaan kattoa myöten suoja-aidan luo. Uudestaan kiusasi häntä kysymys: "kuka hän on?"

Hän katsahti aidan ylitse alas kadulle ja astui sitte kesähuoneesen päin. "Koettakoot he mitä hyvänsä", hän itsekseen sanoi, "minä en anna anteeksi roomalaiselle enkä koskaan jaa omaisuuttani hänen kansansa enkä myöskään hänen tähtensä pakene synnyinkaupungistani. Ennemmin minä kutsun galilealaiset avuksi ja ryhdyn taisteluun; urhollisuudella saamme heimot puolellemme. Se, joka antoi meille miehen sellaisen kuin Mooses, hän antaa myöskin johtajan, joll'ei minulla ole menestystä siinä toimessa. Joll'ei natsarealainen ole siihen valittu, niin tottapa se sitte on joku muu niistä monista, jotka ovat valmiit kuolemaan vapauden edestä."

Kesähuone oli sisältä ainoastaan heikosti valaistu. Sinne katsahtaessaan hän näki Simonideen nojatuolin siirrettynä sellaiseen paikkaan, josta paraiten voi nähdä toripaikan ympäristöä.

"Kelpo vanhus on jo palannut", hän ajatteli. "Joll'ei hän ole nukuksissa, niin puhelen hetkisen hänen kansansa."

Hän astui sisään ja meni hitaasti nojatuolin luo. Katsahtaen korkean selkänojan ylitse, hän näkikin

Esterin istuvan siinä ja nukkuvan kääriytyneenä isänsä peitteeseen, tukka osaksi kasvoilla. Hän hengitti säännöttömästi, ja Ben-Hur oli kerran kuulevinaan huokauksen. Jokin, ehkäpä huokaus taikka yksinäisyys, jossa hän oli, näytti ilmasevan Ben-Hurille, että tyttö levähti pikemmin tuskasta kuin väsymyksestä. Antaahan luonto lapsille sitä helpotusta, ja Ben-Hur oli tottunut katsomaan Esteriä melkein lapseksi. Hän seisoj hetkisen ajatuksissaan, käsivarsin nojaten tuoliin.

"Minä en huoli herättää häntä, eihän minulla ole mitään sanottavaa hänelle, ei mitään paitsi että rakastan häntä. Hän on Judan tytär ja kaunis, mutta vallan toisella tavalla kuin tuo egyptiläistyttö. Hänessä on vain turhamaisuutta, tässä pelkkää luontoa, hänessä kunnianhimoa, tässä velvollisuuden tuntoa, hänessä oman voiton pyyntöä, tässä uhraavaisuutta. Ei, tässä ei ole puhetta, rakastanko minä häntä, vaan rakastaako hän minua. Hän on alusta asti ollut minun ystäväni. Minä rakastan häntä; hän sitä vastoin ei vielä tiedä, että minä olen löytänyt sydämmeni valitun. Egyptiläistyttö sai äsken tietää minun sieluni salaisuuden ja sellaisella tavalla, ett'ei hän suinkaan näyttäydy talonväelle, niin kauan, kuin minä olen täällä; mutta tämä tyttö kyllä iloitsee minun kanssani ja toivottaa minulle tervetuloa sekä sydämmellä että suulla. Hänestä pitää tulla äidilleni toinen tytär ja Tirzalle rakastava sisar. Minun pitäisi herättää hänet ja kertoa hänelle kaikki, mutta ei, ei nyt, kaunis Ester, hyvä lapsi, oikea Judan tytär!"

Hän peräytyi pois yhtä hiljaa, kuin oli tullutkin.

VIII LUKU.

Kavallus.

Kadut olivat täpö täynnä ihmisiä, jotka kävelivät edes takaisin tai tunkeilivat tulien ympärille, joilla lihaa ja muita ruokavaroja paistettiin, laulaen ja huvitellen kuten paraiten osattiin. Palavan sedripuun tuoksu täytti ilman. Kaikki israelilaiset tervehtivät tällaisissa juhlatilaisuuksissa toinen toistansa kuten veljiä, eikä vierasvaraisuudella ollut mitään rajoja. Ben-Huria tervehdittiin joka askeleella ystävällisesti, ja joka tulelle pyydettiin häntä maistamaan ravintoa, sillä "olemmehan israelilaisia veljiä", sanottiin kaikkialla. Hän kuitenkin kiittäen yhä riensi eteen päin, sillä hän aikoi majatalossa nousta ratsunsa selkään ja palata teltoille, jotka olivat Kidronin varrella. Päästäkseen majatalolle täytyi hänen astua sen tien poikki, joka kohta oli tuleva surullisen kuuluisaksi hirmuisimmasta näytelmästä, mitä historiakirjoissa tiedetään kertoa. Sielläkin olivat juhlallisuudet täydessä vauhdissa. Katsoessaan pitkin katua hän näki etäämpää soihtujoukon lähestyvän. Kaikkialla, mistä ne kulkivat ohitse, vaikenä laulu ja juhlariemu. Hänen kummastuksensa kasvoi, kun hän huomasi savun ja kipunain seasta välkkyvän roomalaisten legionsotamiesten keihäitä. Mitä oli roomalaisilla sotamiehillä tekemistä juutalaisten juhlassa? Tuo varmaankin merkitsi jotain erinomaista. Hän pysähtyi katsomaan.

Jonon lähestyessä veti varsinkin kolme henkilöä puoleensa Ben-Hurin huomiota. He astuivat ensimmäisten joukossa, ja palvelijat, jotka astuivat heidän edellensä, näyttivät pitävän erityistä huolta heistä. Vasemman puolisen heistä hän tunsi temppeleinartiain päälliköksi, ja oikean puolinen oli pappi. Sitä henkilöä, joka astui heidän keskellensä, hän ei nyt yht'äkkiä tuntenut, sillä mies nojasi raskaasti saattajansa käsivarteen ja piti päätänsä niin alhaalla, ett'ei kasvoja näkynyt. Hän oli melkein kuin pahantekijä, joka ei vielä ollut tointunut vangitsemishämmästyksestään, taikka kuin mies, joka on menossa hirveään rangaistukseen, kidutukseen tai kuolemaan. Sen verran ainakin näkyi, että joll'ei hän ollut tuon kulun yksinomaisena aiheena, niin hän ainakin oli siinä päähenkilöitä. Jos Ben-Hur olisi vain saanut selville, kuka se mies oli, niin hän ehkä käsittäisi koko asiankin. Sen tähden hän rohkeasti astui papin sivulle ja pysyi hänen tasallaan. Jospa tuo mies edes kerrankaan nostaisi päätänsä! Kas, nyt hän nosti. Lyhty valaisi hänen kasvonsa, jotka olivat kalpeat ja rumasti vääristyneet, ja silmät katselivat epätoivoisesti, levottomasti ja sekavasti. Oleskellessaan natsarealaisen seurassa oli Ben-Hur oppinut tuntemaan sekä opetuslapset että mestarin. Nähdessään nyt tuon suonenvedon tapaisesti vääntelehtivän muodon, hän huudahti:

"Iskarioth!"

Mies käänsi hitaasti päätänsä häneen päin ja liikutti huuliaan, ikään kuin tahtoen puhua. Mutta pappi ehti ennemmin.

"Kuka sinä olet? Mene tiehesi!" hän sanoi, sysäten Ben-Hurin syrjään.

Ben-Hur ei ollut milläänkään tuosta raa'asta kohtelusta, vaan yhtyi vähän matkan päässä jälleen

seuraan. Bezetan kuntaan ja Antonia-linnan välitse he saapuivat Betesdan lammikon ohi Lammaspportille. Kaikkialla olivat ihmiset liikkeellä juhlaa viettämässä. Nyt pääsiäisyönä oli portti avoinna ja ilman vartiota. Kaksi tietä läksi siitä, toinen pohjoista kohti ja toinen Betaniaan. Vaeltajat kääntyivät laaksoon, jota pitkin Kidronin oja juoksee, ja astuivat siltaa myöten sen poikki. Ihmisjoukon askelet sekä keihästen ja sauvain sysäykset kumisivat jylhästi sillan holveissa. Vielä vähä matkaa astuttiin edelleen ja käännettiin sitte vasemmalle öljypuistoa kohti, jonka kivaita näkyi tiellekin. Ben-Hur tiesi, ett'ei siellä ollut muuta tavattavaa kuin joitakuita vanhoja, myhkyräisiä öljypuita, ruohoa ja kallioon hakattu säiliö, johon puserrettu öljy valui. Hänen ihmetellessään, mitä niin suurella ihmisjoukolla oli sellaiseen aikaan tekemistä niin syrjäisessä paikassa, kaikki äkisti pysähtyivät. Kuului kiihtyneitä ääniä, iskuja ja rynnistystä. Ainoastaan sotamiehet pysyivät järjestyksessään.

Ben-Hur silmänräpäyksessä juoksi edelle, saapui portittomalle muurinaukolle ja pysähtyi odottamaan, mitä oli tuleva.

Puistossa porttiaukon vastapäätä seisoj valkopukuinen mies paljain päin, hoikka vartalo vähän kumarruksissa eteen päin, kädet ristissä ryntäillä, tukka pitkä ja kasvot surulliset; nöyryyden ja kärsivällisen odotuksen ilmeinen kuva.

Se oli natsarealainen!

Lähellä, ihan portin vieressä olivat hänen opetuslapsensa; he kiihtyneessä mielentilassaan olivat mestarin ylevän rauhallisuuden täydellinen vastakohta. Tämän rauhallisen olennon vastapäätä seisoj ällistelevä ja arka ihmisjoukko valmiina heti lähtemään pakoon, kun hän olisi vain hiukankaan osoittanut vihastusta. Ben-Hur katseli pikimmiten heitä, kunnes katse pysähtyi Judaasen: hän ymmärsi nyt, mitä tällä hyökkäyksellä näin öiseen aikaan tarkoitettiin. Tuossa seisoj kavaltaja, tässä kavallettu! Tuo aseväki aikoi ottaa hänet vangiksi.

Ei kukaan ihmisolento voi varmaan sanoa, mitä hän on tekevä, kun toimeen ryhtymisen hetki tulee. Tapaus, jota varten Ben-Hur oli vuosikausia valmistautunut, oli nyt tullut; mies, jonka puolustamisen hän oli asettanut elintehtäväkseen, oli kuoleman vaarassa, ja kuitenkin hän seisoj siinä toimeettomana. Sellaisia vastakohtia on ihmisluonteessa! Totta puhuaksemme se ylevä levollisuus, jolla salaperäinen natsarealainen otti vastaan vihollisensa, pidätti häntäkin. Hän ajatteli: "ehkäpä hänen niin usein nähty ihmeellinen voimansa on hänellä nytkin riittävänä apuna. Hän on aina saarnannut rauhaa, rakkautta ja anteeksi antamista, ja arvattavasti nytkin toimii opetuksensa mukaan. Hän, joka on elämän ja kuoleman herra, luultavasti käyttää voimaansa puolustukseksseen, mutta millä tavalla? Riittäisihän hänelle yksi sana, yksi viittaus tai yksi ajatus."

Ben-Hur arvosteli yhä vielä natsarealaista inhimillisen mitan mukaan.

Yht'äkkiä kuului Jesus levollisella äänellä kysyvän:

"Ketä te etsitte?"

"Jesusta natsarealaista."

"Minä se olen."

Nämät sanat lausuttiin vaatimattomasti ja ilman vihaa, mutta kuitenkin ihmisjoukko peräytyi kauhuissaan ja moni kaatui maahankin. Ehkä he olisivatkin jättäneet hänet rauhaan, joll'ei Judas olisi mennyt hänen luoksensa.

"Terve, opettaja!" hän sanoi ja suuteli häntä.

"Judas", sanoi natsarealainen vähän nuhtelevalla äänellä, "suutelemisellako sinä petät ihmisenpojan? Mitä varten olet tullut tänne?"

Kun ei mitään vastausta tullut, niin hän kääntyi ihmisjoukkoon päin ja kysyi:

"Ketä te etsitte?"

"Jesusta natsarealaista."

"Minähän sanoin teille, että minä se olen. Jos minua etsitte, niin antakaa näiden mennä."

Miehiä tuli hänen tykönsä. Muutamat opetuslapset, joille kaikille hän oli pyytänyt vapautta, aavistivat heidän aikomustansa ja lähestyivät. Joku sivalsi miekkansa ja hakkasi palvelijalta pois korvan, voimatta sillä pelastaa mestariansa. Ja yhä vielä Ben-Hur seisoj mihinkään toimiin ryhtymättä.

Sill'aikaa kuin kiinniottajat varustelivat nuoraa, sitoaksensa ja viedäksensä hänet pois, teki natsarealainen jaloimman rakkaustyönsä. Se ei tosin ollut suurin ihme, mutta suurin näyte hänen

rakkaudesta vihollisiansa kohtaan. Hän koski haavoitettuun korvaan ja paransi sen.

Ystävät ja viholliset kummastuivat yhtä paljon kumpaisetkin, ystävät siitä, että hänellä tällaisessakin tapauksessa oli sydämessään tilaa säälille ja armahtavaisuudelle, ja viholliset siitä, että hän voi tehdä sellaisen ihmeen.

"Ainakaan hän ei taipune heidän sidottavakseen", ajatteli Ben-Hur.

"Pistä miekkasi tuppeen! Kalkki, jonka isäni antoi minulle, eikö se ole minun juotava?" Kiivaasta opetuslapsestaan hän kääntyi oikeudenpalvelijain puoleen: "Niin kuin ryöväriin tykö te läksitte miekkain ja seipäiden kanssa. Kun minä olin joka päivä teidän kanssanne temppeleissä, ette ojentaneet kättänne minua vastaan; mutta tämä on teidän hetkenne ja pimeyden valta."

Miesjoukko jälleen rohkasihe ja piiritti hänet. Kun Ben-Hur katseli, missä opetuslapset olivat, niin heitä ei näkynyt ainoatakaan, kaikki olivat kadonneet. Natsarealainen vangittiin, hän, joka yhdellä henkäyksellään olisi voinut tuhota vihollisensa niin, ett'ei heistä olisi näkynyt merkkiäkään.

"Minkä kalkin", Ben-Hur ajatteli, "on isänsä hänelle valmistanut? Kuka se isä on? Salaisuus toisensa perästä, monta kerrassaan."

Ihmisjoukko, sotamiehet etupäässä, läksi takaisin kaupunkiin. Ben-Hur oli murheellinen ja tyytymätön itseensä. Hän päätti kysyä asiaa vangilta itseltään. Hän tiesi vangin olevan väkijoukon keskellä siinä paikassa, josta soihdut loistivat. Riisuttuaan pitkän manttelinsa ja päällinansa ja heitettyään ne puiston matalalle kiviäidalle hän riensi ihmisjoukon jälestä ja yhtyi rohkeasti siihen. Hänen onnistui päästä sen miehen sivulle, joka talutti vankia nuorasta. Natsarealainen astui hitaasti, pää kumarruksissa, kädet selän taa sidottuina ja tukka kasvoilla riippumassa. Hän astui kumarammassa kuin tavallisesti ja näytti unhottaneen kaikki, mitä hänen ympärillensä tapahtui. Papit ja vanhimmat astuivat hänen edellensä, puhellen keskenään sekä tuostakin tutkivasti katsahtaen vankiin. Joukko oli lähellä siltaa, kun Ben-Hur rohkeasti tempasi nuoran palvelijan kädestä ja siirtyi ihan natsarealaisen viereen.

"Mestari, mestari", hän sanoi hätäisesti, "etkö kuule? Yksi sana vain! Sano minulle..."

Häntä keskeytti äkäinen kysymys: "kuka sinä olet?" ja mies, jolta hän oli temmannut nuoran, ojensi jo kätensä jälleen tarttuakseen siihen. Mutta Ben-Hur ei tuosta hämmästynyt. "Seuraatko sinä heitä vapaasta tahdosta?" hän kysyi.

Useampia muita tunkeutui nyt lähelle, ja moneen kertaan kuului kiukkuinen kysymys: "kuka sinä olet?"

"Mestari", jatkoi Ben-Hur kiireesti puhettansa tuskaisella äänellä, "minä olen sinun ystäväsi ja ihailijasi. Sano minulle, otatko minulta vastaan apua, jos minä tuon sitä?"

Natsarealainen ei edes katsahtanutkaan ylös eikä antanut mitään tuntemisen merkkiä. Kuitenkin oli tuossa kumartuneessa olennossa jotakin, joka kuiskasi Ben-Hurille: "Anna hänen olla. Hänen ystävänsä ovat luopuneet hänestä, maailma ei tunne häntä. Sielunsa tuskassa hän on ottanut jäähyväiset ihmiskunnalta. Hän ei tiedä, mihin häntä viedään, eikä pidä siitä lukuakaan. Jätä hänet rauhaan."

Sellaiseen toivottomuuden tilaan Ben-Hur nyt näki pakosta joutuneensa. Kymmenkunta kättä tarttui häneen, ja joka taholta kuului huuto: "Hän on yksi heistä. Vieköä pois hänet! Lyökää hänet maahan! Surmatkaa hänet!"

Silloin Ben-Hur väkivoimaisella riuhtasulla karisti ahdistajat pois kimpustaan ja syöksyi tiheään ihmisjoukon lävitse ulos vapauteen. Hänen vaatteensa jäivät niiden käsiin, jotka koettivat pidättää häntä, mutta hän alasti katosi rotkotien pimeyteen.

Noudettuaan manttelinsa ja päällinansa puiston aidalta hän meni majataloon, nousi hevosensa selkään ja ratsasti omaistensa luo, aikoen huomispäivän kuluessa mennä tapaamaan natsarealaista. Hän näet ei tiennyt, että mestari jo samana yönä vietiin Hannaan taloon tutkittavaksi.

Raskaalla mielellä Ben-Hur tänä yönä laskeutui vuoteellensa, mutta unta ei tullut. Nyt hänelle selvisi, että toivottu juutalainen kuningaskunta oli vain unikuva ja sinä pysyikin. Mutta Ben-Hur oli luonne, joka pettymyksissäkään ei voinut kokonaan kukistua. Niinpä nytkin näiden hälvenevien tuulentupain seasta alkoi hänen mieleensä kuvautua levollinen ja päivänpaisteinen elämä miellyttävässä kodissa Esterin keralla. Yön hitaat hetket näyttivät hänelle moneenkin kertaan Misenumin läheisen huvilan sisustan, jossa hänen pikku maalaisvaimonsa käveli ruusujen ja liljain keskellä taikka istui atriumissa kehräämässä. Ja sen kuvan ympärillä leijaili Napolin päivänpaisteinen ilma, ja viereltä kajasti sinertävä merenlahti kirjavanaan valkoisia ja purppuraisia purjeita. Hänen elämänsä käännehetki oli tullut.

IX LUKU.

Loppu lähenee.

Seuraavana aamuna toisen hetken aikaan ratsasti kaksi miestä täyttä laukkaa Ben-Hurin telttaa kohti Kidronin purolle. Päästyään perille he hyppäsivät maahan ja pyysivät päästä hänen puheille. Hän ei ollut vielä noussut ylös, mutta käski kuitenkin miesten tulla sisälle.

"Rauha olkoon teille, veljet!" hän sanoi tulijoille, jotka olivat galilealaisten legionain päällikköjä. "Käykää istumaan."

"Ei", sanoi vanhempi lyhyesti, "istua ja levähtää on sama kuin antaa natsarealaisen kuolla. Nouse ylös, Judan poika, ja seuraa meitä. Tuomio on lausuttu ja risti jo pystytetty."

Ben-Hur ihmeissään katsoa tuijotti puhujaan. "Ristikö?" oli kaikki, mitä hän sai sanotuksi.

"He ottivat hänet kiinni viime yönä ja istuivat tuomitsemaan. Tänä aamuna aikaisin he veivät hänet Pilatuksen eteen. Hän kahdesti lähetti heidät pois ja julisti hänet viattomaksi, vaan viimein hän pesi kätensä ja sanoi: 'Minä olen viaton tämän vanhurskaan miehen vereen.' Mutta he vastasivat..."

"Kutka vastasivat?"

"Papit ja kansa: 'Hänen verensä tulkoon meidän ja meidän lastemme päälle!'"

"Pyhä isä Abraham!" lausui Ben-Hur hyvin liikuttettuna. "Johan roomalainenkin on armeliaampi israelilaista kohtaan kuin hänen omat maanmiehensä! Jos hän tosiaankin on Jumalan poika, mikä voisi sitte pestä pois sen verenvian, jonka he täten ovat vetäneet lastensa päälle? Se ei saa tapahtua, nyt on aika taistella!"

Hänen kasvonsa kajastivat päättäväisyyttä, kun hän kätten paukutusella kutsui palvelijaa.

"Hevoset, ja pian!" hän sanoi arabialaiselle palvelijalle, joka heti juoksi sisään. "Amrah antakoon minulle toisen puvun. Anna minulle miekkani. Nyt on aika kuolla Israelin puolesta, ystävät! Odottakaa ulkona, minä tulen heti."

Hän söi leipäpalan, joi vähän viiniä ja oli tuota pikaa jo matkalla.

"Mihinkä ensiksi lähdemme?" kysyi toinen päällikkö.

"Kokoomaan legioneja."

"Voi, voi!" mies vaikeroi, kädet taivasta kohti.

"Mitä valittelet?"

"Herra", vastasi mies häpeissään, "me ainoat olemme pysyneet sinulle uskollisina. Kaikki muut ovat menneet pappien puolelle."

"Mitä varten?" kysyi Ben-Hur hilliten ratsuansa.

"Surmaamaan häntä."

"Natsarealaistako?"

"Sinä sen sanoit."

Ben-Hur katsoi miettävästi kumppaneihinsa. Hän uudestaan kuuli sisällänsä äänen lausuvan: "Eikö minun pitäisi juoda kalkkia, jonka isäni on minulle valmistanut?" Hän oli lausuvinaan natsarealaisen korvaan oman kysymyksensä: "Jos minä riennän sinun avuksesi, otatko sinä sen vastaan?" Ja vastaus kuului: "Hänen kuolemaansa ei käy estää, hän on aivan ilmestyksensä alusta asti käynyt sitä kohti. Korkeampi tahto kuin hänen omansa on sen määrännyt. Se on Jumalan tahto. Jos hän nyt vapaatahtoisesti antautuu siihen kuolemaan, mitäpä toinen voi siinä tehdä?" Hän käsitti turhaksi aikeensa, jonka toimeenpanossa hän oli luottanut galilealaisiin. Heidän luopumisensa teki kaikki mahdolliseksi, mutta eikö ollut ihmeellistä, että he juuri tänä päivänä jättivät hänet pulaan? Olivatkohan kaikki hänen aikeensa, puuhansa ja uhrauksensa olleet vain itsepäistä taistelua Jumalan tahtoa vastaan? Väristen tarttui hän ohjiin ja sanoi ainoastaan: "Tulkaa veljet! Golgatalle!"

He tapasivat kiireesti ratsastaessaan kiihkoisia ihmisjoukkoja, jotka riensivät etelään päin. Kaupungin

lähistö oli täpö täynnä ihmisiä. Saatuaan kuulla, että Herodeen tornin lähellä oli mahdollista tavata kuolemaan tuomittu, he kiiruhtivat sinne päin. Hiskiaan lammikon alapuolisessa laaksossa tungos tuli niin suureksi, että heidän täytyi laskeutua maahan. He asettuivat erään talon kulmaan odottamaan.

Puoli tuntia, jopa koko tuntikin kului, ja ihmisiä yhä kulki tiheissä joukoissa Ben-Hurin ja hänen kumppaniensa ohitse. Juutalaisia Libyasta, Egyptistä, Roomasta ja kaikista itä- ja länsimaista, Arkipelagin saarista, kaikkien juutalaisten lahkosten ja kaikkien Israelin heimosten jäseniä sekä muukalaisia kaikista tunnetun maan kansoista oli siinä sekaisin. Heitä kulki jalan ja ratsain hevosilla ja kameleilla ja kantotuoleissa erilaisissa puvuissa, vaan kuitenkin juutalaisille erikoisista kasvonpiirteistään tunnettavina. Nämä kaikki eri kieliryhmissään kiirehtivät näkemään köyhän natsarealaisen kuolemaa kahden pahantekijän keskellä.

Mutta olipa ihmispaljoudessa myöskin tuhansittain muitakin kuin juutalaisia, tuhansittain niitä, joita juutalaiset vihasivat ja halveksivat, roomalaisia, kreikkalaisia, arabialaisia, syrialaisia, egyptiläisiä, indialaisia, niin että ihan näytti, kuin olisi koko maailma lähettänyt edustajia tähän ristiinnaulitsemistilaisuuteen.

Kaikissa kasvoissa näkyi kiirettä ja ahdistusta, jotka tunteet silloin valtaavat ihmismielen, kun aavistetaan jotakin hirveää näköä, äkkiarvaamatonta haaksirikkoa, suurta sortumista tai verilöylyä. Niistä merkeistä Ben-Hur päätteli, että nämä olivat rauhallisia pääsiäisvieraita, jotka eivät suinkaan olleet natsarealaista tuominneet, vaan ehkäpä olivat hänen ystäviäänkin.

Viimein Ben-Hur saattoi Herodeen tornin puolelta erottaa ihmisjoukon huuteluja.

"Kuule, ne tulevat!" sanoi eräs.

Ohi kiiruhtajat pysähtyivät kuuntelemaan, mutta huomattuaan metelin lähestyvän katsoivat silmäkkäin ja läksivät peloissaan rientämään yhä edelleen. Melu yhä lähestyi. Huudot aivan repivät ilmaa. Yht'äkkiä Ben-Hur huomasi Simonideen, jota palvelijansa kantoivat nojatuolissa ohitse, Ester astui hänen sivullansa, ja jälestä tuli umpinainen kantotuoli.

"Rauha olkoon sinulle, Simonides, ja sinullekin Ester!" tervehti Ben-Hur mennen vastaan, "jos olette matkalla Golgatalle, niin antakaa saattojoukon ensin mennä ohitse. Minä sitte saatan teitä."

Simonides katsahti ikään kuin syvistä ajatuksista heräten ja sanoi:

"Puhu Baltasarille, minä teen samoin kuin hän. Hän on tuolla kantotuolissa."

Baltasar veti esiriput syrjään. Hän makasi siellä kuihtunein kasvoin ja nekin niin oudon muotoisina, että näyttivät pikemmin kuolleilta kuin eläviltä.

"Saammeko nähdä häntä?" hän kysyi heikolla äänellä.

"Natsarealaistako? Hänen täytyy kulkea tästä meidän ohitsemme ainoastaan muutaman askeleen päästä."

"Oi Herra!" lausui ukko, pyhää intoa äänessä. "Saan siis nähdä häntä vielä kerran! Voi, tämä päivä on hirmuinen maailmalle!"

Kaikki jäivät huoneen suojaan odottamaan. Ei kukaan heistä ilmaissut tunteitansa sanoilla, he varmaankin aristelivat toinen toistansa. Baltasar nousi kantotuolissaan istumaan; palvelija tuki häntä.

Yhä vain kulki ihmisiä, jos mahdollista vielä runsaammin kuin ennen, yhtämittäisenä vuolaana virtana. Melu lähestyi, tuli huumaavaksi ja korvia särkeväksi. Viimein tuli kuolemaan tuomitun saattojoukko.

"Katsokaa, tuossa nyt Jerusalemin tulee!" sanoi Ben-Hur katkerasti.

Joukko rähiseviä poikia kulki edeltä, huutaen: "Judean kuningas! Tietä juutalaisten kuninkaalle!"

Simonides katsoi heidän pauhuansa.

"Jos nuo pääsevät perimään, voi silloin Jerusalemiä!"

Joukko sotamiehiä täysissä varuksissa marssi sitte välinpitämättömästi, vaan tarkassa tahdissa.

Heidän jälessään tuli natsarealainen!

Hän näytti olevan lähellä kuolemaa ja joka askelella vaipumaisillansa maahan. Kaulassa hänellä oli nuora, ja siitä riippui lauta, jossa oli kirjoitus. Hänen paljaista jaloistaan jäi verimerkkejä teräville

katukiville, rikki repeillyt vaate riippui irrallaan kudotun hameen päällä, ja orjantappurakruunu oli armottomasti painettu hänen päähänsä. Siten syntyneistä haavoista juoksi vertä kasvoille, ja tukka oli kokonaan verestä märkänä. Kasvot olivat kalpeat kuin haamalla. Matkalla kaupungin läpi hän oli jossakin paikassa vaipunut maahan ristin painosta, sillä kuolemaan tuomittuna hänen täytyi itsensä kantaa se teloituspaikalle. Nyt oli eräs maanmies apuna sitä kantamassa. Neljä sotamiestä suojeli häntä kansan raivolta, mutta kuitenkin aina jotkut löivät häntä kepillä taikka syleskelivät häneen. Hän ei päästänyt kuuluviin mitään ääntä, ei valitusta eikä rukousta, eikä hän katsonut ylöskään, ennen kuin tuli talon kohdalle, jonka edessä Ben-Hur ja hänen ystävänsä seisoivat, sydän täynnä syvintä sääliä. Ester työntyi kiinni isäänsä, joka, vaikka olikin lujatahtoinen, vapisi kovasti. Baltasar oli vaipunut kantotuolinsa pohjaan, kykenemättä mitään puhumaan. Ben-Hur ei voinut tukeuttaa huutoa: "Hyvä Jumala, hyvä jumala!" Silloin juuri natsarealainen katsahti heihin päin, ikään kuin tahtoen lukea heidän sydämensä ajatukset, taikka kuin olisi hän kuullut nuo sanat, ja sitä katsetta heidän oli mahdoton koko ikänensä unhottaa. He tunsivat itsessään, että hän ajatteli heitä eikä itseänsä ja että hänen sammuva silmänsä lupasi heille siunausta, jota hän ei suulla uskaltanut julki lausua.

"Missä sinun legionasi ovat, Hurin poika?" kysyi Simonides, heräten mielensä huumauksesta.

"Hannas sen tietää paremmin kuin minä."

"Mitä, ovatko ne pettäneet sinut!"

"Kaikki muut galilealaiseni paitsi kaksi."

"Sitte on kaikki hukassa! Tämän jalon miehen täytyy kuolla."

Syvää tuskaa näkyi Simonideen kasvoista. Hänen päänsä painui alas; hän oli rehellisesti edistänyt Ben-Hurin pyrintöjä ja näki nyt toiveensa ainaaksi pettyneen.

Kaksi miestä, hekin kantaen kumpikin ristiänsä, seurasi natsarealaista hänen viimeisellä vaelluksellaan.

"Ketä nuo miehet ovat?" Ben-Hur kysyi eräältä galilealaiselta.

"Ryövärejä, joiden pitää kuolla yht'aikaa natsarealaisen kanssa", kuului vastaus.

Seuraava henkilö jonossa oli arvonsa kaikilla merkeillä koristettu ylimmäinen pappi, tempelinvartiaston ympäröimänä. Häntä seurasi korkea raati ja koko joukko pappeja pitkissä, valkoisissa puvuissa, vyöllä laskoksiset, kirjavat vyöt.

"Hannaan vävy", Ben-Hur huomautti, osoittaen ylimmäistä pappia.

"Kaifas, niin, minä tunnen hänet", vastasi Simonides. Hetkisen jälkeen hän jatkoi: "Nyt minä olen vakuutettu, ja nyt minä tiedän ihan varmaan, että hän tuolla, jolla on kirjoitus kaulassa, totisesti on se, joksi kirjoitus häntä sanoo: juutalaisten kuningas. Tavallisella ihmisellä, petturilla ja pahantekijällä, ei olisi koskaan sellaista saattojoukkoa. Katso, seuraavathan häntä kaikki kansat, Jerusalem ja Israel! Tuossa on yksin efodikin, ylimmäisen papin hame purppuraisine granaattiomenineen ja kultatiukuineen, joita ei ole koskaan nähty kaduilla aina makedonialaisen valloittajan ajasta asti, jolloin koko Judea marssi häntä vastaan. Kaikki se todistaa, että natsarealainen on kuningas. Jospa minä vois nosta seuraamaan häntä!"

Ben-Hur kummastellen kuunteli hänen sanojansa. Simonides, ikään kuin nyt vasta huomaten, että oli päästänyt tunteitansa ilmi, lausui sitte kiireesti:

"Sano Baltasarille, että kiiruhtaisimme. Jerusalemin roskaväki lähestyy."

Ester keskeytti:

"Katsokaa, tuolla tulee naisia, jotka itkevät. Ketähän he lienevät?"

Esterin osoittamalla taholla huomattiin neljä itkevää naista. Yhtä heistä talutti mies, joka oli hiukan saman näköinen kuin natsarealainen. Ben-Hur vastasi:

"Mies on natsarealaisen rakkain opetuslapsi. Nainen, joka nojaa häneen, on mestarin äiti Maria. Molemmat toiset ovat galilealaisia vaimoja, jotka palvelivat häntä."

Ester seurasi kosteilla silmillään tätä säällittävää ryhmää, kunnes se katosi hänen näkyvistään.

"Tulkaa", sanoi Simonides, kun Baltasar oli valmiina, "rientäkäämme jälestä."

Ben Hur ei kuullut kehotusta. Ohi virtaava hurja ihmisjoukko ja sen ilmeinen murhanhimo juohdutti

hänen mieleensä natsarealaisen lempeyden ja ne moninaiset hyvät työt, joita hän oli tehnyt kärsivälle ihmiskunnalle. Äkisti hän muisti itsekin olevansa hänelle kiittollisuuden velassa. Eikö natsarealainen ollut lohduttanut häntä silloin, kun häntä vietiin melkein varmaan kuolemaan kalereille; ja eikö hän ollut nyt äskettäin ihmeellisellä tavalla parantanut hänen äitiänsä ja sisartansa! Eikö voitu tehdä mitään, eikö niin mitään hänen pelastukseksensa? Hän oli tyytymätön itseensä; olisihan hän voinut tehdä enemmän. Hän olisi paremmin voinut valvoa galilealaisiansa, niin he olisivat pysyneet uskollisina ja luotettavina. Nyt oli tehokasten toimien hetki tullut. Hyvästi suunnittu hyökkäys olisi hajoittanut kansanpaljouden, vieläpä pasuunan tavalla koonnut Israelin taisteluun ja jouduttanut kansalle ikävöityä vapahdusta. Sovelias tilaisuus pääsi käsistä; joka minuutti teki pelastuksen yhä mahdollisemmaksi. Voi Abrahamin Jumala, eikö sitte ollut mahdollista mitään tehdä?

Tähystellessään hän huomasi joukon galilealaisia ja riensi heidän luoksensa. "Seuratkaa minua!" hän sanoi. "Minun pitää saada puhua teille."

Miehet tottelivat. Jälleen päästyään kartanon suojaan hän sanoi heille: "Te olette niitä miehiä, jotka otitte vastaan minun pestaukseni ja sanoitte olevanne valmiit taistelemaan vapauden ja tulevan kuninkaan puolesta. Teillä on miekat sivullanne, ja nyt on aika käyttää niitä. Menkää, etsikää kaikkialta kumppanejanne ja sanokaa heille, että minä odotan teitä Pääkallonpaikalla, Golgatalla. Rientäkää! Natsarealainen on se kuningas, ja hänen kanssansa vapautemme kuolee."

Miehet katsoivat häntä kunnioittavasti, mutta eivät liikahtaneet tuumaakaan paikastansa.

"Ettekö sitte kuule?" hän kysyi.

Joku joukosta vastasi:

"Judan poika", — he tunsivat häntä ainoastaan sillä nimellä — "sinua on petetty. Natsarealainen ei ole luvattu kuningas. Hänellä ei ole kuninkaan mieltä. Me seurasimme häntä Jerusalemiin, me näimme hänet temppelissä, hän petti itsensä ja meidät ja koko Israelin, hän Iäksi pois temppelistä eikä huolinut Davidin valtaistuimesta. Hän ei ole mikään kuningas, eikä Galilea pidä hänen puoltansa. Hänen pitää kuolla. Mutta kuule, Judan poika, meillä on nyt aseita, josta kiitos sinulle, ja me olemme valmiit sivaltamaan miekkamme ja taistelemaan vapauden edestä. Samoin on koko Galilea. Mutta ainoastaan vapauden edestä, Judan poika! Jos siihen yhdyt, niin me kokoudumme sinun luoksesi ristin juurelle."

Päätöksen hetki oli tullut Ben-Hurille. Jos hän olisi ottanut vastaan tarjouksen ja lausunut sytyttävän sanan, niin historia ehkä olisi saanut toisen sisällyksen. Mutta silloin hänen ajatuksensa omituisesti hämmentyivät; kummallinen tunne, että hän siten kävisi johtamaan maailman menoa vasten Jumalan järjestystä, masensi hänen tahdon voimansa. Sinä hetkenä hän ei osannut sitä mitenkään selittää, mutta aikojen kuluttua hän tunnusti sen tulleen natsarealaisen vaikutuksesta. Hänen noustuaan kuolleista hän käsitti hänen kuolemansa olleen välttämättömän vahvistamaan ylösnousemisen uskoa, jota ilman kristinusko olisi vain tyhjä kuori. Tämä hetkellinen hämmennys hänelle siis ei jättänyt kykyä tehdä ratkaisevaa päätöstä. Hän seisoి neuvottomana, osaamatta vastata mitään. Kätkien kasvonsa käsiinsä hän vapisi sisällisestä taistelusta, jossa hänen oma tahtonsa ponnisteli korkeampaa voimaa vastaan.

"Tule, tule, me odotamme!" huusi Simonides jo neljättä kertaa.

Hän seurasi heitä tahtomattansa, Ester astui hänen sivullaan.

Kuten muinoin Baltasar ja hänen viisaat kumppaninsa aavikolla, Ben-Hur nyt antoi itsensä korkeamman voiman ohjattavaksi.

X LUKU.

Loppu.

Kun Baltasar, Simonides, Ben-Hur, Ester ja molemmat galilealaiset saapuivat Golgatalle, ryhtyi Ben-Hur toimittamaan heille tilaa. Mitenkä hän oli kyennyt raivaamaan tietä ihmistungoksen läpi, sitä hän ei lainkaan tiennyt, ei myöskään mitä suuntaa he olivat kulkeneet, eikä miten pitkä aika heiltä oli kulunut. Siinä tilassaan hän yhtä vähän kuin lapsi voi millään tavalla estää hirmuista rikosta, jonka hän oli näkevä. Jumalan aikomukset ovat meille aina selittämättömät, mutta yhtä selittämättömät ovat keinotkin, joilla hän osaa päästä tarkoitustensa perille ja tehdä ne selviksi meidän uskollemme.

Ben-Hur ja muut, jotka olivat hänen seurassaan, pysähtyivät. Huumaus, jota vastaan hän tähän asti oli taistellut, haihtui nyt kerrassaan, niin että hän saattoi ihan selvästi käsittää kaikki. Golgatan kunnas oli muodoltaan kuin pääkallo, kuiva, pölyinen ja ilman mitään vihreätä, paitsi joitakuita kituvia isopinkorsia. Kunnaan korkeimmalle kohdalle valittua ristiinnaulitsemis-paikkaa ympäröitsi elävä ihmismuuri, jota satakunta roomalaista sotamiestä pidatti tunkeutumasta liian lähelle. Ben-Hur oli päässyt katsojain ensimmäiseen riviin ja katseli siitä luodetta kohti. Katsoipa hän mihin hyvänsä, niin ei missään näkynyt tyhjää paikkaa, ei yhtään kiveä eikä vihreätä pilkkua, vaan ainoastaan ihmiskasvoja tuhansittain. Tuhannen tuhansia sydämiä sykki välinpitämättöminä noiden pahantekijäin kohtalosta, mutta kiihkeästi odotellen, mitä oli tapahtuva natsarealaiselle; ne sykkivät joko vihasta, pelosta tai uteliaisuudesta, vaan hän rakasti heitä kaikkia ja meni kuolemaan heidän edestänsä.

Kunnaalla, niin korkealla, että näkyi kauas ylt'ympäri, seisoi ylimmäinen pappi ylpeänä komeassa puvussaan. Vielä korkeammalla, ihan ylimmällä huipulla, seisoi kaikkein nähtävänä natsarealainen kumarruksissa, kärsivänä ja ääneti. Eräs sotamies oli pilkallaan pannut ruo'on hänen käteensä valtikaksi. Melua, naurua ja kirouksia kajahteli hänen ympärillään milloin muutamasta suusta, milloin sadoista yht'aikaa. Ihminen, *paljas ihminen* tuon intohimojen myrskyn keskellä olisi unhottanut viimeisenkin jäännöksen rakkaudestaan ihmissukuansa kohtaan.

Kaikkein silmät tähystelivät natsarealaista. Ben-Hurissa tapahtui sisällinen muutos joko säälistä tai muista syistä. Hänet valtasi omituinen tunne, joka antoi hänelle voimaa kärsiä sekä hengellisiä että ruumiillisia tuskia, joka saattoi hänet katsomaan kuolemaa toivottavaksi, se kun oli vain siirtyminen parempaan elämään, ehkäpä sielunelämään, jota Baltasar oli niin kaunopuheisesti kuvannut. Hän alkoi käsittää ja ymmärtää, että natsarealaisen tulon tarkoitus oli saattaa niitä, jotka häntä rakastavat, maallisen elämän rajain ylitse siihen valtakuntaan, joka on valmistettu hänelle ja hänen kansallensa. Ja hän oli sisällensä kuulevinaan kaiun eräästä natsarealaisen lauseesta, jonka hän oli kerran kuullut, mutta ymmärtämättä:

"Minä olen ylösnousemus ja elämä!"

Ne sanat kaikuivat moneen kertaan hänen sydämessään, saivat selvän muodon, kuten esineet aamun valetessa, ja niihin tuli syvälinen merkitys. Ja kuten on tapana lausua kysymys moneen kertaan, jotta sen tarkoitus käsitettäisiin ja se saataisiin painumaan syvälle mieleen, niin hänkin kysyi, silmät yhä kiintyneinä olentoon, joka kunnaalla oli uupumaisillaan orjantappura-kruunun alla: "Kuka on ylösnousemus ja elämä?"

"Minä", näytti olento vastaavan juuri hänelle erittäin. Ja hänen sydämensä täyttyi rauhallisesta tunteesta, jollaista hänellä ei ollut koskaan ennen ollut, rauhan tunteesta, joka lopetti kaikki epäilykset ja horjumiset ja tuli uskon, rakkauden ja selvän ymmärryksen aluksi.

Silloin kumeat vasaran iskut herättivät hänet tajuunsa. Hän katsahti ylös ja huomasi muutamain sotamiesten ja käsityöläisten valmistelevan ristiä. Kuopat, joihin ne aiottiin pystyttää, olivat jo kaivetut maahan.

"Kiirehdi niitä!" sanoi ylimmäinen pappi sadanpäämiehelle. "Tuomittujen pitää olla kuolleina ja haudattuina ennen auringon laskua, ett'ei maa tulisi saastutetuksi. Laki käskää niin."

Muuan jalomielinen sotamies meni natsarealaisen luo ja tarjosi hänelle juotavaa, mutta hän ei huolinut. Toinen tuli sitte, otti kirjoituslaudan hänen kaulastaan ja kiinnitti sen ristin yläpäähän. Valmistukset olivat lopussa.

"Ristit ovat valmiit", sanoi sadanpäämies ylimmäiselle papille, joka viittasi kädellään ja vastasi:

"Jumalan pilkkaaja otetaan ensiksi. Pitäisihän jumalan pojalla olla voimaa pelastaa itsensä. Saadaan nähdä, mitä siitä tulee."

Kolkko hiljaisuus sitte vallitsi. Hirvein kohta tästä kauhistavasta toimituksesta oli jälellä: kiinni naulitseminen ristiin. Sinä silmänräpäyksenä, kun sotamiehet sitä varten kävivät käsiksi natsarealaiseen, värisytti kaikkia katsojia syvimpiin ytimiin asti. Julmimmatkin heistä tunsivat vavistusta. Moni sittemmin väitti ilman silloin äkisti muuttuneen jääkylmäksi ja vaikuttaneen tuon tunteen.

"Miten hirmuisen hiljaista!" kuiskasi Ester, laskien käsivartensa isänsä kaulaan. Muistaen tuskia, joita itse oli saanut kärsiä, vanhus veti tytön kasvot syliinsä. Vaikka ukko oli lujatahtoinen, vapisi hänenkin ruumiinsa kokonaan.

"Älä katso sinne, Ester, peitä silmäsi! Minusta tuntuu, kuin kaikkien, jotka tätä näkevät, sekä syyllisten että syyttömäin, pitäisi olla tästä hetkestä alkaen kiroitua."

Baltasar vaipui polvilleen.

"Hurin poika", sanoi Simonides yhä syvemmin liikuttettuna, "joll'ei Jehova ojenna kättänsä, niin me ja koko Israel olemme hukassa!"

Ben-Hur vastasi tyyneästi: "Minä näin unta, Simonides, ja kuulin, että sen täytyy tapahtua, ja myöskin, minkä tähden. Se on natsarealaisen ja Jumalan tahto. Tehkäämme kuten egyptiläinen vanhus, pysykäämme levollisina ja rukoilkaamme."

Katsahtaessaan jälleen ylös kunnaalle päin hän oli taas kuulevinaan sanat: "Minä olen ylösnousemus ja elämä." Hän kumartui, täynnä pyhää kunnioitusta, niin kuin joku tosiaankin olisi puhutellut häntä.

Kunnaan päällä tehtiin loppuun asti julma teko. Sotamiehet riistivät vaatteet natsarealaisen yltä, niin että hän seiso ihan alastomana ihmispaljouden silmäin edessä. Armotta kaadettiin hänet pitkälleen ristin päälle. Kädet ojennettiin pitkin poikkipuuta ja sitte muutamilla kovilla iskuilla lyötiin terävät naulat läpi pehmeiden kämmenien. Polvet nostettiin sen verran pystyyn, että jalkopohjat asettuivat pitkin ristin runkoa, jalat soviteltiin päällekkäin ja lävistettiin molemmat yhdellä naulalla. Vasara paukahteli kumeasti; nekin, jotka eivät kuulleet tuota ääntä, mutta näkivät pyövelimiesten liikkeet, ymmärsivät niiden merkityksen ja vapisivat kauhusta. Mutta julmuuden uhri ei valittanut vähääkään, ei rukoillut eikä päästänyt millaistakaan ääntä.

"Mihin päin asetamme hänet katsomaan?" kysyi eräs sotamies raa'asti.

"Temppeliä kohti", vastasi ylimmäinen pappi. "Saakoon hän kuollessaan katsella pyhää rakennusta, jota on eläessään häväissyt."

Sotamiehet tarttuivat ristiin, kantoivat sen kaikkinsa määrättyyn paikkaan ja laskivat pystyyn maahan. Natsarealaisen ruumis riippui verisistä käsistä maan ja taivaan välillä. Multa hän ei nytkään päästänyt kuuluviin mitään tuskan ääntä, hän vain rukoili, ja se rukous oli jumalallisin kaikista:

"Isä, anna heille anteeksi, sillä he eivät tiedä, mitä tekevät!"

Ristiä, joka nyt oli kaikkien näkyvässä, tervehdittiin hurjilla riemuhuudoilla, ja lukutaitoiset kiiruhtivat selittämään kirjoitusta. Kun se oli luettu, ilmoitettiin heti sisällys lähinnä seisojille, ja kohta kajahti suunnattoman suuresta katsojajoukosta pilkkahuuto:

"Terve, juutalaisten kuningas, terve!"

Ylimmäinen pappi, joka paremmin osasi arvostella kirjoitusta, oli tehnyt vastaväitteitä, mutta turhaan. Kuoleva kuningas, kirjoitus päänsä päällä, katseli kiittämätöntä kaupunkia, joka oli niin häpeällisesti hylännyt hänet.

Aurinko oli ehtinyt ylös korkeimmilleen. Sen loisto valasi vuoria, kaupunkia, temppeliä ja palatseja torneineen. Silloin äkisti hämärä rupesi pimittämään taivasta ja maata. Ensin se tuli tuskin huomattavasti kuten iltahämärä, sitte kasvamistaan kasvoi, kunnes lopulta lankesi maahan pimeytenä, joka kauhistutti kaikkia. Pilkalliset huudot ja melu lakkasivat; ihmiset katselivat tuskaisesti toinen toistansa, sitte taivasta ja hämärään häviäviä vuoria sekä kunnasta, jolla surullinen näytelmä tapahtui, ja viimein kalpeina ja vavisten taas toinen toistansa.

"Se on vain sumua taikka ohi kulkeva pilvi", sanoi Simonides pelkäävälle Esterille. "Kyllä siitä pian tulee jälleen kirkas ilma."

Ben-Hur käsitti asian toisin.

"Ei se ole sumua eikä pilviä", hän sanoi. "Ilman henget, profeetat ja pyhät pimittävät aurinkoa, ett'eivät he ja luonto näkisi tätä surullista näytelmää. Minä sanon sinulle, Simonides, että, niin totta kuin minä elän, se, joka riippuu tuolla ristissä, on Jumalan poika."

Hän jätti Simonideen hämmästyksiinsä siitä puheesta ja meni Baltasarin luo, joka oli polvillaan lähellä, ja koski häntä olkapäähän.

"Kuule, viisas egyptiläinen", hän sanoi. "Ainoastaan sinä puhuit totta, natsarealainen on totisesti Jumalan poika."

Baltasar veti hänet alas viereensä ja sanoi heikolla äänellä:

"Minä näin hänet lapsena seimessä, eikä siis ole lainkaan kummallista, että minä tunsin hänet ennemmin kuin sinä. Voi minua, että minun täytyy nähdä tämä päivä! Jospa olisin kuollut kuten ystäväni Melchior ja Gaspar!"

"Älä hätäile!" koetti Ben-Hur lohduttaa häntä. "He epäilemättä ovat meidän lähellämme henkisesti muodossa."

Hämärä oli yhä kasvanut ja muuttunut pilkko pimeäksi yöksi. Pyövelimiehet kunaan harjalla eivät kuitenkaan lakanneet verisestä työstään, vaan naulitsivat risteihin molemmat pahantekijät ja pystyttivät ristit. Vartiat sitte komennettiin pois, ja ihmisjoukko pääsi vapaasti katselemaan. Kuten virta, joka murtaa sulkunsa, syöksyivät kaikki sysien ja tapellen ristin juurelle. Natsarealaista pilkkailtiin ja häväistiin.

Muuan soturi huusi: "Ha ha, jos olet juutalaisten kuningas, niin laskeudu alas ristiksi!"

Muuan pappi virkkoi: "Niin, jos hän nyt laskeutuu alas, niin me uskomme häntä."

Toiset pudistelivat viisastelevasti päätänsä ja sanoivat: "Sinä, joka tahtoit hävittää tempelin ja kolmena päivänä rakentaa sen jälleen, auta nyt itseäsi ja astu alas ristiksi."

Ja toiset pilkkasivat: "Hän on luottanut Jumalaan, niinpä Jumala nyt vapahtakoon hänet, jos häntä rakastaa; sillä hän on sanonut: minä olen Jumalan poika."

Käsittämätön häilyisyys! Natsarealainen ei ollut koskaan tehnyt kansalle muuta kuin hyvää. Muukalaiset, jotka nyt näkivät häntä ensi kerran, pilkkasivat kuitenkin häntä ja surkuttelivat noita pahantekijöitä.

Luonnoton pimeys pelotti Esteriä, kuten monta muutakin. Pari kolme kertaa hän kääntyi isänsä puoleen, pyytäen:

"Lähtekäämme kotiin! Jumalan muoto on vihastunut. Kukapa tietää, mitä kaikkea kamalata vielä voi tapahtua. Minua pelottaa."

Simonides ei kuullut. Hän oli perin harvasanainen ja nähtävästi hyvin liikutettu. Kun ensimmäisen hetken lopulla ihmisjoukko alkoi vähetä ristin juurelta, menivät he vanhuksen kehotuksesta vähän lähemmäksi. Siitä uudesta paikastaan he ainoastaan epäselvästi näkivät natsarealaista, mutta sen sijaan voivat kuulla tarkasti hänen joka sanansa.

Toinen hetki kului kuten ensimmäinenkin. Ne olivat häväistyksen, pilkan ja hitaan kuoleman hetket. Koko tänä aikana natsarealainen ainoastaan kerran avasi suutansa puheeseen. Muutamia vaimoja oli polvillaan ristin juurella. Niiden joukossa hän huomasi äitinsä ja rakkaimman opetuslapsensa.

"*Vaimo*", hän sanoi kovalla äänellä, "*katso poikaasi!*" Ja opetuslapselle hän lausui: "*Katso äitiäsi!*"

Kolmas hetki tuli, ja kansaa yhä tunkeili kunaan ympärille ikään kuin näkymättömän voiman tuomitsemana kiertelemään sitä. Siihen epäilemättä vaikutti myöskin selittämätön pimeys. Ihmisjoukko pysyi levollisempänä kuin ennen, mutta silloin tällöin voitiin kuitenkin kuulla huudahduksia. Vaan kaikki, jotka saapuivat natsarealaisen ristin juureen, vaikenivat kerrassaan, katsoivat siihen ylös ja läksivät sieltä ääneti. Tämä muutos tapahtui yksin sotamiehissäkin, jotka olivat vähän ennen heittäneet arpaa ristiinnaulitun vaatteista. Hekin seisovat nyt päällikkönsä johdolla lähellä ristiä. Kun hän huokasi tai liikautti tuskaisesti päätänsä, niin he kuuntelivat hyvin tarkkaan. Huomattavin oli kuitenkin ylimmäisen papin ja hänen virkaveljiensä käytös. Kuten enemmän pimeys kasvoi, sitä enemmän heidän ylpeä luottamuksensa katosi. Heidän joukossaan oli taitavia tähtien selittäjiä. Kun aurinko alkoi himmetä, nämä viisaat kokoutuivat ylimmäisen papin ympärille, keskustellen siitä tapauksesta.

"Auringon pimennys se ei voi mitenkään olla", he arvelivat, "sillä meillähän on nyt täysi kuu."

Kun ei kukaan voinut vastata heidän kysymyksiinsä eikä selittää tavatonta pimeyttä, niin he sisimmissä ajatuksissaan alkoivat asettaa sitä yhteyteen natsarealaisen kanssa. Mitä kauemmin outoa yötä kesti, sitä horjuvaisemmiksi he tulivat. Sotamiesten takaa he tarkastelivat jokaista natsarealaisen liikettä, kuuntelivat joka sanaa ja puhelivat ainoastaan kuiskutellen keskenään. Ehkäpä hän kuitenkin oli Messias, ja silloin...? Mutta paras oli kaikesti pysyä siellä odottamassa, mitä muuta vielä oli tapahtuva.

Ben-Hurin epäilykset haihtuivat yhä enemmän. Hänen ainoa rukouksensa oli, että asian päätös pian tapahtuisi. Simonideen ryhdistä hän saattoi nähdä hänenkin olevan uskomaisillaan. Ben-Hur näki, miten syvä mietiskely kajasti ukon elävistä kasvoista, miten hän katseli aurinkoon päin, ikään kuin tutkistellen pimennyksen syytä. Ester työntäytyi yhä lähemmäksi isäänsä, ikään kuin hänen mielikseen kätkeäkseen pelkoansa.

"Älä pelkää!" lausui vanhus, "pysy vain täällä ja tee minun kanssani havaintojasi. Vaikka tulisit kahta kertaa vanhemmaksi kuin minä, niin et sentään koskaan toiste saa nähdä mitään tämän kaltaista. Ehkäpä ilmestykset eivät vielä ole loppuneet. Pysykäämme täällä loppuun asti."

Kolmas hetki ristiin nautitsemisesta lukien oli noin puoliväliin kulunut, kun muutamia miehiä Jerusalemin pahimmasta roskaväestä pysähtyi keskimmäisen ristin juurelle.

"Tässä hän on, se uusi juutalaisten kuningas", sanoi eräs.

Toiset huusivat nauraen:

"Terve, terve, juutalaisten kuningas!"

Kun ei mitään vastausta kuulunut, he menivät lähemmäksi, pilkaten:

"Jos sinä tosiaankin olet Jumalan poika, niin astu alas!"

Tämän kuullessaan toinen pahantekijä lakkasi vaikeroimasta ja sanoi natsarealaiselle:

"Jos sinä olet Kristus, niin auta itseäsi ja meitä!"

Lähellä seisijat nauroivat hyväksyvästi. Kaikkein odotellessa natsarealaisen vastausta alkoi toinen pahantekijä, moittivasti katsoen kumppaniinsa, puhua:

"Etkö sinäkään pelkää Jumalaa, vaikka olet samassa kadotuksessa? Me totisesti kärsimme töittemme mukaan, mutta tämä ei ole tehnyt mitään pahaa."

Ihmiset kummastuivat ja ihan hiljaa kuuntelivat sitte pahantekijän sanoja natsarealaiselle:

"Herra, muista minua, kun tulet valtakuntaasi!"

Simonides vavahti. "Kun tulet valtakuntaasi." Sitähän kohtaa hän juuri oli epäillyt ja siitä usein väitellyt Baltasarin kanssa.

"Kuulitko?" Ben-Hur sanoi hänelle, "se valtakunta ei voi olla tästä maailmasta. Tuo todistaja sanoo, että kuningas nyt vasta menee valtakuntaansa, ja juuri samaa minä kuulin unissani."

"Hiljaa!" käski Simonides, "hiljaa! Ehkäpä natsarealainen vastaa."

Ja vastaus tuli tosiaankin. Hän lausui selvällä, kauas kuuluvalla äänellä:

"Totisesti sanon minä sinulle: tänä päivänä pitää sinun oleman minun kanssani paratiisissa!"

Simonides kuunteli, eikö hän vielä lisäisi mitään. Sitte hän pani kätensä ristiin ja sanoi: "Jo riittää, Herra! Pimeys on haihtunut, minä näen nyt toisella tavalla, uskon silmillä, kuten Baltasar."

Uskollinen palvelija oli viimeinkin saanut palkkansa. Jospa hänen rujo ruumiinsa ei paranisikaan, jospa kärsittyjen tuskien muisto ei koskaan unhottuisikaan häneltä, niin olihan hän nyt kuitenkin oppinut tuntemaan uuden elämän, joka alkaa tämän ajallisen elämän jälkeen: paratiisin katoamattoman elämän. Sieltä hän oli löytävä valtakunnan, jota hän ei ollut koskaan uneksinnut, sekä valtakunnan että kuninkaan. Suloinen rauha virtaili hänen sydämeensä.

Ylhäällä ristin juurella sitä vastoin vallitsi kummastus ja hämmästys. Kavalat papit olivat pahassa pulassa. He olivat tuominneet natsarealaisen kuolemaan, koska hän oli sanonut itseään Messiaaksi, ja katso, vielä ristilläkin hän selvemästi kuin koskaan ennen julisti itsensä siksi, jopa lupasi paratiisinkin pahantekijälle. Ylimmäinen pappikin vapisi, vaikka olikin ylpeä ja rohkea. Mistä tämä kuoleva mies sai luottamuksensa, ell'ei totuudesta? Ja totuus, mitä se oli muuta kuin itse Jumala. Sinä silmänräpäyksenä ei olisi tarvittu paljoakaan karkoittamaan heitä pakoon.

Natsarealaisen rinta kävi yhä raskaammaksi; viimeiset hengenvedot alkoivat. Vasta kolme hetkeä ristissä, ja jo kuolemaisillaan! Se sanoma levisi kuin kulovalkea suusta suuhun. Syvä hiljaisuus alkoi. Tukeuttava kuumuus täytti ilmaa tuon entisen pimeyden lisäksi. Ihmisjoukko pysyi niin hiljaa, että olisi ollut mahdoton aavistaa sitä olevankaan läsnä. Silloin kuuluu yht'äkkiä ristillä suruinen valitus:

"Jumalani, Jumalani, miksis minun ylönannoit?"

Se huuto vavistutti kaikkia ja sattui ainakin yhteen sydämeen. Sotamiehet olivat tuoneet kanssansa astiassa viiniä ja vettä sekä pesusienen, jotka kaikki olivat lähellä Ben-Huria. Jos sieni kastettiin tuohon jo etikaksi muuttuneeseen juomaan ja pistettiin ruo'on päähän, niin saatettiin siten ojentaa kärsiväiselle virvoitusta. Ben-Hurin mieleen muistui virvoitusjuoma, jonka hän oli saanut kaivolla Natsaretin luona. Hän otti sienen, kastoi sen astiaan ja riensi ristin luo.

"Anna hänen olla!" kiljuu ihmisjoukko. "Älä viitsi!"

Siitä huolimatta hän riensi luo ja piti sientä natsarealaisen huulilla.

Mutta, voi, se oli jo liian myöhään.

Ristiinnaulitun kasvot verisinäkin loistivat ylimaailmallisesti. Hän avasi silmänsä ja käänsi ne taivasta kohti, ikään kuin nähden jotakin ihanaa siellä ylhäällä, korkealla pilvien takana. Täytetyn velvollisuuden tunnetta, helpotusta, jopa riemuakin oli huudossa, jonka uhri nyt lähetti kaikumaan:

"Se on täytetty."

Samalla tavalla sankari, kuollessaan suurenmoisen urhotyön jälkeen, tervehtii sen päättymistä vielä viimeisellä riemuhuudolla.

Ristiinnaulitun silmään loisto sammui. Orjantappuroilla seppelöity pää painui hitaasti alas. Ben-Hur luuli, että elämän ja kuoleman taistelu jo oli loppunut, mutta eroava henki ponnisti vielä viimeisen kerran, ja ympärillä seisijat kuulivat sanat:

"Isä, sinun käsiisi minä annan henkeni!"

Kidutettu ruumis värähti. Natsarealaisen lähetystyö ja maallinen elämä oli päättynyt.

Ben-Hur palasi ystäviensä luo ja sanoi yksinkertaisesti:

"Kaikki on lopussa: hän on kuollut."

Tämä sanoma levisi uskomattoman lyhyessä ajassa ihmisjoukkoon. Ei kukaan lausunut hirveätä uutista kovalla äänellä; kuiskauksena se vain kulki joka taholle. "Hän on kuollut, hän on kuollut!" Muuta ei kerrottu. Kansan tahto oli toteutunut. Mutta minkä tähden he niin kalpeina ja kauhuissaan katselivat toinen toistansa? Hänen verensä oli tullut heidän päällensä!

Ja heidän tuijotellessaan maa alkoi järjestä. Pimeyden sijaan leimahti kirkkain valkeus. Aurinko paistoi korkealta taivaalta. Maa lainehti ja järisi. Jokainen koetti etsiä tukea pysyäkseen pystyssä. Kaikki tähystelivät kunnasta kohti, jolla ristit huojuivat. Kaikki kolme näkyivät, mutta ainoastaan keskimäinen risti veti puoleensa heidän huomiotansa. Se näytti ulottuvan taivaasen asti. Jokainen, joka oli pilkannut natsarealaista tai lyönyt häntä taikka yhtynyt huutoon: "ristiin naulitse hänet!" jokainen, joka oli saattanut häntä ulos kaupungista taikka sydämessään toivonut hänen kuolemaansa — ja sellaisia oli aina kymmenen yhtä kohti — jokainen heistä tunsivat olevansa vikapää koko joukon rikokseen. Pakokauhu valtasi kaikki. He alkoivat juosta kaikin voimin; he kiiruhtivat pois jalkaisin, hevosilla, kameleilla tai vaunuissa. Mutta maanjäristys ahdisti heitä, ikään kuin itse maakin olisi vihoissaan tahtonut kostaa viattoman kuolemaa. Se heitti heitä maahan ja kauhistutti maanalaisella jyrinällään, kallioiden putoamisella ja hautain aukenemisella. Ja he löivät rintoihinsa ja huusivat pelosta. Hänen verensä oli tullut heidän päällensä! Kotoisia ja vieraita pappeja ja maallikoita, kerjäläisiä, saddusealaisia ja farisealaisia juoksi hurjimmassa sekamelskassa. Kun he huusivat Herran puoleen, niin maa vihoissaan antoi heille vastauksen. Se ei pitänyt mitään lukua säädystä eikä arvosta; ylimmäinen pappi ei ollut sen edessä yhtään arvokkaampi kuin hänen rikkselliset virkaveljensä. Se kaatoi hänetkin ja peitti hänen virkapukunsa lialla, täytti hiekalla kultatuu'ut ja tomulla hänen suunsa. Yhdessä kohdassa hän ainakin oli kansalaistensa kaltainen: hän oli niin kuin hekin vetänyt päällensä natsarealaisen veren.

Kun aurinko jälleen valasi ristiinnaulittujen ryhmää, olivat natsarealaisen äiti, opetuslapsi, hurskaat vaimot, sadanpäämies sotamiehineen sekä Ben-Hur seurueineen ainoat, jotka olivat jääneet kunnalle. Viimemainituilla ei ollut aikaa huomata ihmisten hurjaa pakoa, heillä oli kylliksi tekemistä itsessään.

"Käy tähän istumaan", sanoi Ben-Hur Esterille, sovitellen häntä isänsä jalkain juureen, "kätke kasvosi, äläkä katso ylös. Luota Jumalaan ja tähän vanhurskaaseen, jonka he ovat niin häpeällisesti surmanneet."

"Sanokaamme häntä tästä lähtein Lunastajaksi", sanoi Simonides kunnioittavasti.

"Sillä se hän on", vahvisti Ben-Hur.

Maanjäristys vavahutti taas kunnasta. Ristiinnaulittujen pahantekijäin parunta oli liikuttava. Maan horjumisesta huumautuneenakin Ben-Hur sentään muisti katsahtaa Baltasariin. Hän makasi liikkumaton maassa. Ben-Hur riensi hänen luoksensa ja huusi hänelle, mutta ei saanut mitään vastausta. Jalo vanhus oli kuollut. Nyt Ben-Hur muisti kuulleensa parhduksen vastaukseksi natsarealaisen viimeisiin sanoihin, mutta ei ollut silloin ottanut sitä tarkempaan huomionsa. Nyt hän tiesi egyptiläisen sielun seuranneen Herraansa paratiisiin, saaden uskostaan ja rakkaudestaan runsaan palkan.

Baltasarin palvelijat olivat yhtyneet yleiseen pakoon. Kun kaikki vaara oli ohitse, kantoivat molemmat galilealaiset ukon takaisin kaupunkiin kantotuolissa. Surusaatto se oli, joka auringon lasketessa kulki eteläportista Ben-Hurin palatsiin, samaan aikaan kuin Kristuksen ruumis otettiin alas ristikä.

Baltasarin ruumis laskettiin lavalle saliin. Palvelijat teeskentelemättömästi itkivät hänen kuolemaansa, sillä hän oli saavuttanut kaikkein rakkauden, joiden kanssa hänellä oli ollut vähintäkään yhteyttä; mutta kun he nyt näkivät lempeän hymyn kirkastavan hänen kasvojaan, niin he kuivasivat kyyneleensä ja sanoivat:

"Hänen asiansa ovat hyvästi. Hän on tänä iltana onnellisempi kuin lähtiessään tänä aamuna ulos."

Ben-Hur tahtoi itse viedä Iras-neidelle sanomaa hänen isänsä kuolemasta. Hän läksi etsimään häntä ja tuomaan häntä vainajan luo. Hän kuvitteli mielessään tyttären surua, sillä olihan hän nyt yksin maailmassa, ja Ben-Hur tunsu taipumusta antamaan anteeksi ja säälimään häntä. Hän ei ollut tänä aamuna kysynyt, minkä tähden Iras ei ollut muiden kanssa ulos lähtemässä, eikä, missä hän olikaan; sillä hän ei ollut ajatellut koko tyttöä. Se nyt häntä hävetti, ja hän oli valmis pyytämään häneltä anteeksi, varsinkin kun hänellä nyt oli sellainen surusanoma tuotavana.

Ben-Hur pudisti Iraan oven esirippua; hopeatiukujen kilinää kyllä kuului, mutta ei mitään vastausta tullut. Hän huusi häntä nimeltä. Turhaan! Hän meni sisälle. Huone oli tyhjä. Hän kiiruhti ylös katolle, luullen hänen olevan siellä, mutta Irasta ei näkynyt. Hän kysyi palvelijoilta. Ei kukaan ollut koko päivänä nähnyt häntä. Turhaan etsittyään läpi koko talon Ben-Hur palasi saliin ja asettui Iraan paikalle vainajan pääpuoleen. Hän ajatteli, miten armollinen Kristus oli ollut vanhaa palvelijaansa kohtaan. Paratiisin porteilla jäävät, onneksi tosin, kaikki kärsimykset, nekin, joita omaisten tylyys on tuottanut, ulkopuolelle.

Baltasarin hautaamisen jälkeen, joka tapahtui yhdeksäntenä päivänä spitalisten ihmeellisestä terveeksi tulemisesta lukien, Ben-Hur toi kotiin äitinsä ja Tirzan. Joka päivä kumarruttiin täst'edes tässä kodissa pyhällä kunnioituksella kiitolliseen rukoukseen Isän ja hänen poikansa Kristuksen eteen.

XI LUKU.

Katakombit.

Noin viiden vuoden kuluttua ristiinnaulitsemisesta Ester istui Ben-Hurin vaimona huoneessaan viehättävässä huvilassa Misenumin lähellä. Oli puolenpäivän aika, ja Italian hehkuva aurinko paahtoi puutarhan ruusuja ja viiniköynnöksiä. Huoneen sisustus oli kokonaan roomalainen, mutta Ester itse käytti juutalaisemäntäin tavallista pukua. Lattialla leikkitteli leijonan taljalla kaksi lasta Tirzan silmäin alla. Eipä tarvinnut muuta kuin huomata, miten hellästi Ester katseli pienokaisia, niin heti voi arvata, että ne olivat hänen lapsensa.

Aika oli kohdellut häntä jalomielisesti. Hän oli kauniimpi kuin koskaan, ja toteutunut oli hänen unelmansa, että saisi emäntänä vallita Misenumin läheisessä huvilassa.

Keskellä tätä rauhallista ja kotoista kuvaa ilmestyi ovelle palvelija ja ilmoitti:

"Tuolla atriumissa on vaimo, joka tahtoo päästä puheille."

"Tulkoon hän tänne. Minä tahdon ottaa hänet vastaan täällä."

Vieras astui sisään. Ester nousi puhuttelemaan häntä, mutta katsahdettuaan tulijan kasvoihin pysähtyi ja peräytyi askelen, ja veri vaihteli hänen kasvoissaan. Sitte hän sanoi:

"Minä tunsin sinut kerran, hyvä vaimo. Sinä olet..."

"Minä olin Iras, Baltasarin tytär."

Ester hillitsi ihmetyksensä ja käski palvelijaa tuomaan istuinta.

"Ei", vastasi Iras kylmäkiskoisesti, "minä aion heti jälleen poistua."

He katsoivat toinen toiseensa. Me jo tiedämme, että Ester oli kaunis vaimo, onnellinen äiti ja osaansa ylen tyytyväinen puoliso. Onni sitä vastoin ei ollut niin suosiollisesti kohdellut hänen muinaista kilpasiskoansa. Tosin Iraan pitkä vartalo ei ollut kadottanut kaikkea viehätystänsä, mutta koko hänen muodostaan kajasti paheissa vietetty elämä. Kasvot olivat vastenmieliset, suuret silmät himmeät ja epäselvät, posket värittömät, huulet yhteen puserretut ja irstaat; kaikki osoitti, että vallattomuus vei häntä liian aikaiseen hautaan. Pukukin oli huonosti valittu ja likainen. Maantien tomu peitti hänen

sandaalejansa.

"Ovatko nuo sinun lapsesi?" kysyi Iras, keskeyttäkseen kiusallista äänettömyyttä.

Ester katsahti äidin ylevyydellä niihin ja vastasi hymyillen:

"Ovat. Tahdotko puhella niiden kanssa?"

"Minä vain pelottaisin niitä", Iras vastasi. Sitte hän lähestyi Esteriä, ja kun Ester vasten tahtoansakin peräytyi, niin hän sanoi: "Älä pelkää. Minä tuon sanoman sinun puolisollesi. Sano hänelle, että hänen vihollisensa on kuollut, että minä itse olen surmannut hänet kostoksi kurjuudesta, jota hän on tuottanut minulle."

"Vihollisensako?"

"Niin, Messala! Sano miehellesi vielä, että minäkin olen saanut kovaa rangaistusta kärsiä siitä pahasta, jota tahdoin tehdä hänelle, niin kovaa, että hänen täytyy sääliä minua."

Kyyneliä tunkeutui Esterin silmiin. Hän aikoi sanoa jotakin, mutta Iras ehti ennen häntä.

"Ei", hän sanoi, "minä en tahdo nähdä mitään kyyneliä enkä huoli säälistä. Sano hänelle vielä, että minä olen tullut tajuamaan, että roomalainen on sama kuin peto. Jää hyvästi!"

Iras kääntyi menemään, mutta Ester kiiruhti pidättämään häntä.

"Odotahan toki miestäni. Ei hänellä ole mitään vastenmielisyyttä sinua kohtaan, hän on päin vastoin etsinyt sinua kaikkialta ja tahtoo tulla ystäväksesi. Minäkin koetan oppia rakastamaan sinua. Me olemme *kristityt*."

Iras ei taipunut.

"Ei", hän vastasi, "minä olen, mikä olen, vapaasta tahdosta. Kohta on kaikki lopussa."

"Mutta" — Ester vitkasteli — "eikö sinulla ole mitään toivetta? Enkö minä voi mitään tehdä hyväksesi?"

Kylmyys egyptiläistytön kasvoista suli. Niillä ikään kuin hymy hiukan värähti. Hän katsahti lapsiin lattialla.

"Kyllä olisi yksi", hän sanoi.

Ester oli seurannut hänen katsettansa ja naisellisella aistilla pian käsittäen vastasi:

"Kyllä saat."

Iras meni lasten luo, laskeutui polvilleen ja suuteli niitä, nousi sitte hitaasti, katsoi niitä ja meni pois, sanomatta sanaakaan jäähyväisiksi. Ja hän katosi näkyvistä, ennen kuin Ester ehti tointua hämmästyksestään.

Ben-Hur sai nyt varmaksi entisen aavistuksensa, että Iras oli juuri ristiinnaulitsemispäivänä luopunut isästään ja mennyt Messalan luo. Kun tuo yhteys nyt oli hajonnut, Ben-Hur etsi häntä kaikkialta, mutta ei löytänyt. Meren siniaallot, vaikka niiden pinnalla päiväpaiste leikitteleekin, kätkevät allansa syviä salaisuuksia. Jos ne osaisivat puhua, niin ehkäpä ne kertoisivat egyptiläistytön kohtalon loppuun asti.

Simonides eli hyvin vanhaksi. Keisari Neron kymmenentenä hallitusvuonna hän erosi Antiokian liikkeestä, jota hän oli niin kauan ja niin hyvällä menestyksellä hoitanut. Hänen terävä järkensä, hyvä sydämensä ja onnensa pysyivät hänelle uskollisina hänen viime päiviinsä asti.

Äsken mainittuna vuonna hän eräänä iltana istui nojatuolissaan talonsa katolla. Ben-Hur, Ester ja lapset olivat hänen seuransa. Hänen viimeinen laivansa oli ankkurissa joen rannassa; kaikki muut hän oli myönyt. Ristiinnaulitsemispäivästä asti oli näitä ystäviä kohdannut ainoastaan yksi suru, Ben-Hurin äidin kuolema, ja sitäkin lievitti silloin kuten nytkin heidän kristitty uskonsa.

Tuo viimeinen laiva oli edellisenä päivänä saapunut ja tuonut sanoman vainosta, jonka Nero oli Roomassa alkanut kristittyjä vastaan. Ystävät juuri puhelivat siitä, kun Malluk, joka yhä vielä oli herransa uskollisin palvelija, astui sisään ja antoi Ben-Hurille kirjekäärön.

"Kuka sen toi?" Ben-Hur kysyi, kirjeen luettuaan.

"Eräs arabialainen."

"Missä hän on?"

"Hän ratsasti heti pois."

"Kuulkaahan?" Ja Ben-Hur luki:

Minä Ilderim, Ilderim-heimon sheikin, jalomielisen Ilderimin poika, Judahille, Hurin pojalle.

Isäni ystävä, kuule nyt, miten suuresti isäni rakasti sinua. Lue myötä seuraava kirjoitus, niin käsität sen. Hänen tahtonsa on minunkin. Siksi se, jonka hän lahjoitti sinulle, nyt on sinun omasi. Kaikki, mitä partilaiset ryöstivät häneltä taistelussa, jossa hän kaatui, olen minä valloittanut takaisin, muun muassa tämän paperin ja Miraan kaikki perilliset, hänen, joka aikanaan oli niin monen tähden äiti. Rauha olkoon sinulle ja omillesi! Tämä ääni aavikolla on ystäväsi, sheikki

Ilderimin.

Ben-Hur kierteli nyt auki papyruskäärön, vanhuudesta keltaisen kuin silkkiäislehti, jonka tähden sitä täytyi varovasti liikutella. Hän luki:

Ilderim, nimeltä jalomielinen, Ilderim-heimon sheikki, pojallensa ja seuraajallensa.

Poikani! Kaikki, mitä minulla on, pitää sinä päivänä, jona sinä tulet minun sijaani, oleman sinun omasi, paitsi *Palmumetsikkö* Antiokian luona. Se jääköön Hurin pojalle, joka hankki meille sellaisen kunnian sirkuksessa, ja hänen kuoltuaan hänen rintaperillisillensä. Älä häpäse isääsi!

Ilderim, jalomielinen, sheikki."

"Mitäs tästä sanot?" Ben-Hur virkkoi Simonideelle.

Vanhus oli vaiti. Hän mietiskellen katsoi laivaansa. Viimein hän sanoi:

"Hurin poika! Herra on viime vuosina ihmeellisesti siunannut sinua, ja sinulla on syytä olla kiitollinen. Eikö jo ole aika tehdä jotain määräystä suuresta ja joka hetki kasvavasta omaisuudestasi!"

"Siitä minä olen jo ammuin ollut selvillä. Omaisuus on määrätty antajan palvelukseen, Simonides, eikä ainoastaan osaksi, vaan kokonaan. Nyt olisi vain punnittava, miten minä parhaiten ja hyödyllisimmin sen käyttäisin siihen. Hyvä ystävä, minä tahtoisin kuulla sinun ajatustasi."

"Minä tiedän", Simonides vastasi, "mitä sinä Antiokiassa olet uhrannut kristillisen uskon hyväksi. Nyt tulee juuri sinä hetkenä, jona sinä saat tiedon Ilderimin ruhtinaallisesta lahjasta, myöskin sanoma, miten veljiämme vainotaan Roomassa. Siellä aukenee uusi ala sinun toimellesi. Evankeliumin valo ei saa sammua pääkaupungista."

"Miten minä jaksan pitää sitä vireillä?"

"Kuulehan! Roomalaiset, yksin tämä Nerokin, pitävät kahta asiaa pyhänä — mikä heistä muuten on pyhää, en tiedä — ja ne kaksi ovat: kuolleiden tuhka ja hautapaikat. Joll'et voi rakentaa Herralle temppeleitä maan päälle, niin rakenna maan alle. Ja suojellaksesi niitä kaikelta saastuttamiselta, vie sinne kaikkein ruumiit, jotka nukkuvat Kristuksen uskossa."

Ben-Hur nousi ihmeissään neuvon suurenmoisuudesta.

"Se on suuri työ!" hän lausui, "enkä minä jätä sitä alkamatta. Laiva, joka toi vainon sanoman, vie minut Roomaan. Minä lähden huomenna."

Hän kääntyi Mallukin puoleen.

"Katso, että laiva on valmiina. Sinä seuraat minua, Malluk."

"Ihan niin!" myönsi Simonides.

"Ja mitä Esterini sanoo?" Ben-Hur kysyi.

Ester meni hänen eteensä, pani kätensä hänen käsivarrelleen ja sanoi:

"Sillä tavalla sinä paraiten palvelet Herraa. Puolisoni, älä katso minua miksikään esteeksi, vaan anna minun lähteä kanssasi avuksesi."

Ne lukijani, jotka käyvät Roomassa ja pyhän Kalikstuksen katakombeissa, jotka ovat vanhemmat kuin pyhän Sebastianin, voivat itse nähdä mitä on tullut Ben-Hurin suuresta omaisuudesta, ja he varmaankin kiittävät häntä siitä.

Siitä suurenmoisesta maanalaisesta haudasta kristinusko pian nousi päivän valoon ja kukisti valkeudellansa pakanallisen pimeyden.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK BEN-HUR: KERTOMUS KRISTUKSEN AJOILTA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.